

LUDOVICI ANTONII

MURATORII

OPERA OMNIA.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

5300 S. LINDSAY DRIVE

ANTIQUITATES
ITALICAE
MEDIÆ AEVĪ,
SIVE
DISSERTATIONES

De Moribus, Ritibus, Religione, Regimine, Magistratibus, Legibus, Studiis
Literarum, Artibus, Lingua, Militia, Nummis, Principibus, Libertate,
Servitute, Foederibus, aliisque faciem & mores Italici Populi referenti-
bus post declinationem Rom. Imp. ad Annum usque MD.

OMNIA ILLUSTRANTUR ET CONFIRMANTUR

INGENTI COPIA DIPLOMATUM
ET CHARTARUM VETERUM,

Nunc primum ex Archivis Italiae depromptarum,

ADDITIS ETIAM

NUMMIS, CHRONICIS, ALIISQUE MONUMENTIS
NUNQUAM ANTEA EDITIS.

AUCTORE

LUDOVICO ANTONIO MURATORIO

SERENISSIMI DUCIS MUTINAE

BIBLIOTHECAE PRAEFECTO.

*Arretino Seminario & Collegio Ecclesiasticorum Castilionensi Episcopalis
alteram hanc editionem curantibus.*

TOMUS DUODECIMUS.

ARRETI MDCCLXXVIII.

Typis MICHAELIS BELLOTTI Impres. Episcop. sub signo PETRARCAE.

SUPERIORIBUS PERMITTENTIBUS,

CHRONICON
SUBLACENSE,
S I V E
C A T A L O G U S
ABBATUM MONASTERII
SUBLACENSIS

Ab Anno Christi circiter DXCV. usque ad MCCXC.

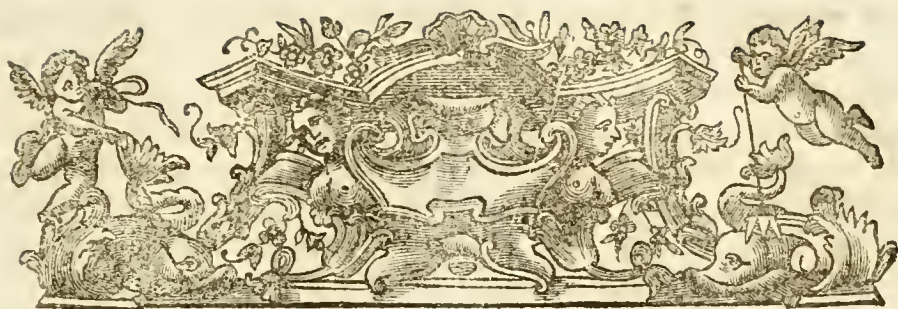
A U C T O R E
MONACHO SUBLACENSI ANONYMO

Nunc primum prodit

EX MANUSCRIPTO CODICE ROMANO:

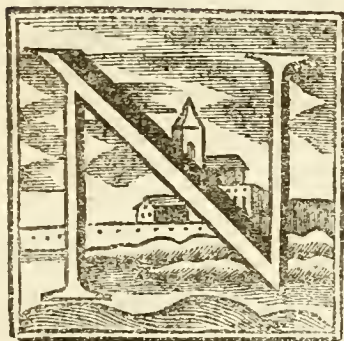

IN CHRONICON SUBLACENSE

P R A E F A T I O

LUDOVICI ANTONII

MURATORI I.

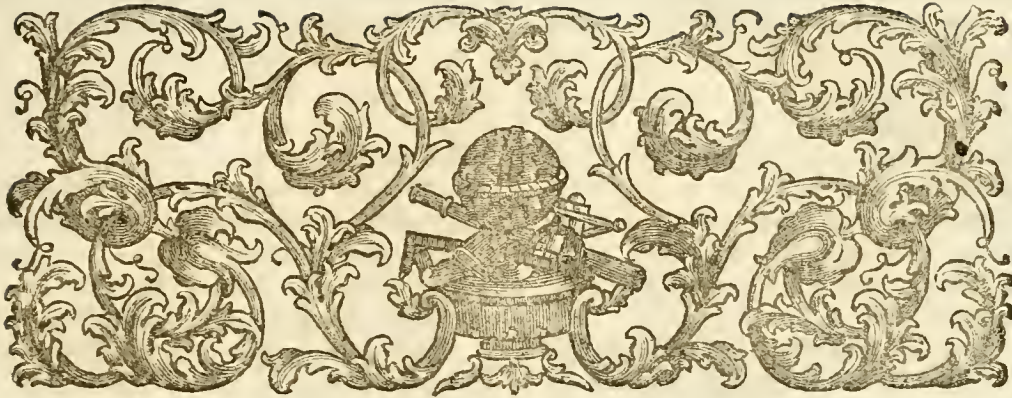

Nihil opus est, ut ego eruditum Lectorem meam, inter Italica Monasteria *Sublacense* in Latio situm, antiquitate & nobilitate cum amplissimis quibusque certare. Scilicet illud ante Casinense aedificavit Sanctus Benedictus, Occidentalium Monachorum Pater, ejusque sacri loci perquam celebre olim nomen fuit; imo & adhuc esse pergit, quamquam Commendatario Abbati subiectum non eam alac

Monachorum copiam, quae antiquis Seculis ibi numerabatur. Subsunt Monasterio Castra & vici aliquot, in quae non temporalem modo, sed & spirituales jurisdictionem Abbas Commendatarius exercet. Breve Chronicon celeberrimi ejusdem Monasterii ego nunc exhibeo, quod olim ex Romano Codice descripsit egregius vir, atque inter paucos amicus meus, Dominicus Maria Jacobatius Mutinensis, quo tempore negotiis Serenissimi Ducis Mutinae, Heri nostri, summa cum laude

in Urbe praeerat. Exhibetur ibi Catalogus Abbatum Sublacensium ab origine Coenobii usque ad Annum Christi circiter MCCCXC. eorumque Acta brevibus recensentur. Auctor Opusculi sine dubio Monachus Sublacensis fuit, cujus nomen desideratur in Codice MSto. Fortasse ne ipse quidem illud voluit posteris notum. Plenius autem Chronicon Sublacense existare accepi, quod lubentius e tenebris eripere cupiebam, spe ductus fore, ut per ejus editionem tum de sacro loco, tum de eruditione melius mererer. Sed voti compos minime factus, quod possum nunc profero. Chronici quoque Sublacensis mentionem fecit Clarissimus Mabillonius in Itinerario Italico, ejusque evulgandi spem nobis reliquerat. An idem cum isto fuerit, incompertum est mihi. Quam vero nonnulla ex monumentis Archivi Sublacensis in hoc Opus intulerim, ea cum hocce Chronico jungenda erunt, aut conferenda.

CHRONICON SUBLACENSE.

Secundus *Abbas* post Sanctum Benedictum fuit *Honoratus* discipulus ejus jam dicti Patris honestus. Secundo loco regimen tenuit loci, ex cujus sanctitate & opere Coenobium Sublacense augmentandi materiam sumisit; namque eo tempore in Capitulo illius Coenobii Ecclesia in honorem Sanctorum Cosmae & Damiani fuerat constructa. Postea verò major Ecclesia consecrata est & ampliata in honorem Sancti Benedicti, & Sanctae Scholasticae Virginis, per quod temporibus praedictis gloriosissimus Pontifex Gregorius, cum Beata Silvia matre sua, Castrum, quod Apollonium dicitur, praenominato transfudit loco, ac alia multa bona, ut habetur in privilegio dicti Beati Gregorii, concessit, confirma-

Tom. XII.

A vitque omnia, quae Sanctus Benedictus in vita sua acquisivit, & perpetuò roboravit; & omnia, quae petivit Sanctus Honoratus a Beato Gregorio, impetravit ac obtinuit, & adhuc nostris temporibus possidemus. Post haec religiosi quoque Pontifices Romani beneficia ibi praestiterunt quamplurima per temporum suorum seriem designata.

B Tertio loco sedit *Abbas* nomine *Elias*, qui ab Imperatoribus & Romanis Pontificibus ac reliquis Deum timentibus acquisivit multa bona Monasterio Sublacensi. Illis namque temporibus irruentes Dei judicio Italiam Agareni, Monasterium omne, uti & totam Campaniam igne cremaverunt, & usque ad tempora Domini Johannis Septimi prope fuit sine habitatore, sive regimine. Tunc idem Sanctus Papa ordinavit *Abbatem* in eodem loco venerabilem virum nomine *Stephanum*, qui sedit Quartus in Ab-

B

batum

batum loco. Hic venerandus vir omne Monasterium reaedificavit; Ecclesiam in altitudine & longitudine ampliavit, quàm & pignera fecit, & pro juribus suis, quantum valuit, dum advixit tempore, in Dei nomine desudavit.

Quinto loco sedit *Sergius Abbas* temporibus Domini Stephani Secundi Papae. Gesta hujus nobis incognita sunt.

Sexto loco sedit *Petrus Abbas* temporibus Domini Gregorii Quarti Papae; qui Abbas tum orando & serviendo, tum dicto Pontifice auxiliante, Castrum Sublacum acquisivit Beato Benedicto. Hujus temporibus Dominus Leo Quartus Papa ejus invitatu venit in Monasterium Sancti Benedicti, & dedicavit in specu Altare unum in honorem Sancti Benedicti, & Sanctae Scholasticae, & alterum in honorem Sancti Silvestri Papae; & obtulit in Monasterio Sublacenti Gabatam unam de argento, & duas Cortinas de fundato, quas refatas dicimus, & ibidem omnia ampliata privilegio confirmavit.

Septimo loco sedit *Leo Abbas* sub Nicolao Primo Papa. Qui Abbas rogavit praedictum Pontificem, & privilegia Monasterii, quae ab Agarenis incensa fuerant, restaurari fecit. Sed & ipse Pontifex Pontificali suo praecepto, omnia data a Praedecessoribus suis, vel aliquo modo acquisita confirmavit.

Octavo loco sedit *Almo Abbas*, qui fuit temporibus supradicti Nicolai primi Papae.

Nono loco sedit *Leo Abbas* temporibus Domini Martini Secundi Papae.

Decimo loco sedit *Stephanus Abbas* temporibus Domini Hadriani Papae.

Undecimo loco sedit *Majo Abbas* temporibus Domini Benedicti Sexti Papae.

A Duodecimo loco sedit *Petrus Abbas* temporibus supradicti Domini Benedicti Sexti Papae.

Tertiodecimo loco sedit *Johannes Abbas* temporibus supradicti Domini Benedicti Papae.

B Quartodecimo loco sedit *Leo Abbas* temporibus Domini Johannis Decimi Papae. Hic Romae acquisivit Sancti Erasmi Ecclesiam.

C Quintodecimo loco sedit *Benedictus Abbas* temporibus Domini Benedicti Septimi Papae. Hic Abbas rogavit Sanctum Pontificem ad Monasterium venire, qui ut venit, dedicavit Ecclesiam Sanctae Scholasticae. In Altari ejus Beati Audacis Martyris corpus cum aliis Sanctorum & Sanctarum Reliquiis honorificentissime collocavit: Sublacum Monasterio confirmavit; & omnia pertinentia ei Pontificali praecepto confirmavit & roboravit.

Sextodecimo loco sedit *Johannes Abbas* temporibus supradicti Papae Benedicti.

D Septimodecimo loco sedit *Martinus Abbas* temporibus Domini Bonifacii Papae Septimi.

Octavodecimo loco sedit *Leo Abbas* temporibus Domini Agapiti Secundi Papae. Hic acquisivit Effidem Castrum, & alia bona Sancto Benedicto.

E Nonodecimo loco sedit .... *Abbas* temporibus Domini Johannis Duodecimi Papae.

Vicesimo loco sedit *Silvester Abbas* temporibus Domini Johannis Decimi tertii Papae.

Vicesimo primo loco sedit *Gregorius Abbas* temporibus Domini Gregorii Quinti Papae.

Vicesimo secundo loco sedit *Petrus Abbas* temporibus Domini Silvestri Secundi Papae. Hic fecit in Monasterio

sterio Libros, Paraturas optimas, & Hereditates multas acquisivit. Postea captus, & in Castrum, quod Monticellum dicitur, ductus, in vinculis religatus est. Quo cum jaceret, meruit a beato Nicolao visitari in sancto suae festivitatis die, a quo omnia vincula ejus irrupta sunt; nam idem Abbas devotissime Beato obsequebatur Nicolao. Cumque Custodibus ab eodem Abbate receptum beneficium intimatum fuisset, duplicata sunt vincula super eum, & sustentatus est etiam ibi pane tribulationis & aqua angustiae per aliquod tempus. Hoc autem patiebatur, & quod Castrum Armulae noluit dare Senioribus illis. Post haec, ut audivi a majoribus nostris, jussu Dominorum illorum plebotomati sunt oculi ejus & caecus factus, non multo post migravit ad Christum. Sepultus est juxta idem Castrum in Ecclesia Sancti Vincentii, ubi operatur etiam Deus quaedam beneficia meritis ejus ad laudem & gloriam nominis sui.

Vicesimo tertio loco sedit *Georgius* temporibus Domini Johannis Decimi tertii Papae. Iste acquisivit multa bona Monasterio Sublacensi per diversa loca.

Vicesimo quarto loco sedit *Stephanus Abbas* temporibus Domini Sergii Sexti Papae.

Vicesimo quinto loco sedit *Petrus Abbas* temporibus Domini Benedicti Octavi Papae.

Vicesimo sexto loco sedit *Demetrius Abbas* temporibus Domini Johannis decimi noni Papae.

Vicesimo septimo loco sedit *Petrus Abbas* temporibus Domini Benedicti Noni Papae.

Vicesimo octavo loco sedit *Johannes Abbas* temporibus Domini Clementis Secundi Papae. Hic fecit Li-

brosecundum Paschasium, Moralia super Epistolas Pauli, Psalterium, Rationale, Antiphonaria. Fuit bonus vir. Tempore, quo ex hac vita migraturus erat, exemplo Patris Benedicti, fecit se in Ecclesiam portari: ibique ante Crucem jacens, commendabat Deo animam suam. Accepitque Corpore Christi obiit in pace, & sepultus a Fratribus ante januam majorem Ecclesiae Sanctae Scholasticae. Post verò nostro tempore elevata sunt ossa ejus, & posita sunt in Capitulo ipsius * Coetnobii.

Vicesimo nono loco sedit *Benedictus Abbas*, qui fuit dictis temporibus supra.

Tricesimo loco sedit *Atto Abbas*, temporibus Domini Leonis Noni Papae. Hic denique sanctissimus Pontifex, curam omnium gerens Ecclesiarum, cunctasque perlustrans, venit ad Monasterium Sancti Benedicti. Abbas itaque Atto, cognito Apostolici adventu, fugam petiit, & latuit Treva. Venerabilis autem Pontifex cum venisset in Monasterium, & sine Rectore invenisset, contristatus est valde. Destinatisque Missis fecit inquiri Abbatem, qui venire renuit; quique dimissus a Treverensibus, ivit Campaniam, videlicet ad Sanctae Caeciliae Ecclesiam, quae est juxta Plumbinariam, & ibi usque ad obitum vitae mansit. Mortuus ibi jacet sepultus. Quapropter magnificentissimus Pontifex inito Concilio ordinavit in eodem Coenobio *Abbatem* nomine *Umbertum*, natum ex Francia. Sublacenses ad se convocavit in Monasterio, quorum & requirens monumenta Chartarum notavit falsissima, & ex magna parte ante se igne cremari fecit. Pontificali itaque praeepto reconfirmavit Monasterio Sublacum, & totam Abbatiam Terram,

& cuncta acquisita ubique Terrarum ab Abbatibus, vel a fidelibus tradita Christianis. Dicebat autem omnibus, qui aderant: *Prope mirabilis est locus iste per omnipotentem Deum. Hoc Monasterium caput est omnium Monasteriorum per Italiam constitutorum.* Et verè quia inde auctor & caput omnium Latinorum enituit Monachorum, & Regula ibi ab eodem sanctissimo Vi-
 ro descripta in tota exiit amplitudine terrarum. Neque enim credendum est, ut tot Monachi, tantaque ab ipso in iisdem locis constructa Monasteria sine Regula fuissent, quoniam procul dubio, qui Monasteria fecit pro Monachis, ipse eis Regulam tradidit non aliam, quam ipse a Spiritu Sancto edoctus exaraverat.

In tricesimo primo loco sedit *Umbertus Abbas* sacratu in ordine Abbatiae a Domino Leone Papa Nono. Hic ut homo gentis exterae, dum in pace deguit, laboravit in Monasterio pro viribus suis. Fecit ibi partem Claustrum cum columnellis marmoreis. Fecit ibi Campanile firmum & altum. Fecit ibi caminatam. Auxit muro Turres Ecclesiae. Super antiquam Turrim murum ampliavit. Fecit ibi Dormitorium Monachorum. Fecit Libros secundum Iosephum; & Questionarium. Fecit in Specu Ecclesiam pulcherrimam, & firmam, coopertà cryptà. Fecit ibi Libros duos optimos de totius anni regimine. Fecit Roccam de Tovanello ad expugnationes inimicorum. Acquisivit in Valle Denerpha Ecclesiam unam vocabulo Sancti Petri, positam juxta Roccam, quae Petrella vocatur, cum casis, terris, vineis, libris, paraturis, animalibus, & cum omnibus bonis suis. Post haec comprehendit eum Landus de Civitella, & posuit eum in custodia ..... ipse Abbas

A | consilio malorum hominum prius apprehenderat. At videntes ista Monachi, turbati sunt nimis: veneruntque ad Landum, inquirentes Abbatem; sed ille noluit eos audire. Qui inito concilio perrexerunt Farfam, & tulerunt inde Domnum *Johannem Monachum*, filium *Johannis Odonis*, & eum sibi *Abbatem* fecerunt. Landus, ut haec cognovit, contristatus est valde. Vocatisque *Sublacianis* & *Monachis*, pactum fecit cum eis, & Abbatem eis reddidit. Tunc recepto priore Abbate, remeavit Domnus *Johannes Abbas*, pridem ab eis factus in locum suum. Abbas *Umbertus* postea alienavit se a Curia Romanae Sedis. Inde undique creverunt innumera mala circa eum. Tribulabatur a suis, & extraneis. Surrexit namque quidam Monachus de suis, nomine *Johannes de Azza*, & super eum cum *Sublacianis*, & aliis suis fautoribus impudenter se erexit, fecitque se Abbatem in parte, quam sibi vindicare potuit Abbatiae. Similiter unusquisque partem, quam poterat invadere, suam faciebat. Vac autem illis erat tantum, qui in Monasterio erant, & hominibus vicinis propinquitate extraneis. Sedit tunc impietas super plerosque, & caro sedere visa super Sancti *Benedicti* Coenobium per aliquod tempus, exigentibus peccatis hominum in eo habitantium. Cum autem placuit summo Pastori, suas errantes requirere oves, Pontificis *Alexandri* inspiravit cordi, qui succurrit famulis Dei, sicut in sequentibus dicturi sumus. *Umbertus Abbas* praepeditus infirmitate & senectute, non valebat nec Monachis necessaria dare, nec inimicis contraire; quare ibi omnia confusa bona videbantur: mala verò augebantur & roborabantur; unde per ora cunctorum

rum rumor personabat & violentia eadem frequentius revolvebatur. Cum igitur Sublacenses tempore Abbatis Johannis de injuriis quamdam conjurationem, licet non omnes, fecerint contra Monasterium, & per nos vix, aut numquam talis conjuratio dissolvi potuisset: tandem divina dispensatione accidit, quia Dominus Hugo venerabilis Otienfis & Vellethrensis Episcopus, ex legatione Lombardiae veniens, per partes nostras transitum haberet. Qui audiens talia, nimis tristatus est, & convocans Sublacenses tam milites qui hujus conjurationis fuerunt immunes, quam pedites omnes, qui conjuraverant, allocutus est eis in Choro Ecclesiae nostrae, & quam blandis locutionibus conjurationem factam fecit dissolvi, eos tam auctoritate summi Pontificis, quam tunc habebat, quam auctoritate sua a sacramento hujusmodi absolviendo. Et tunc accensis candelis, & pulsatis campanis, excommunicavit eos, qui de cetero se supradicto facinori immiscerent.

Reverendissimus itaque Alexander Secundus Papa, auditâ famâ desolationis Coenobii Sancti Benedicti, & Sanctae Sororis ejus Scholasticae, lacrymatus est, atque ex intimo cordis trahens alta suspiria, dicebat: *Heu! quare datum est mihi videre desolationes Sanctarum Ecclesiarum, & Monasteriorum Dei, ut in diebus nostris conculcentur loca olim Dei apta servitio, & a sanctis viris optime constituta?* Statimque accito Archidiacono suo Hildebrando decrevit, & postea confirmavit, quod Sublacenses, si umquam faciunt conspirationes, vel conjurationes contra Abbatem, vel Monasterium, vel Monachos, sint excommunicati, & nullus liceat eos absolvere, nisi solus Papa, ut habe-

tur in pluribus. Tum eidem strenuissimo, & in saecularibus, ac spiritibus rebus plurimum valenti Hildebrando dixit: *Tristis meas dudum opinio perculit aures audiendo, quod Monasterium Sancti Benedicti positum Sublacu, paene desolatum est; & sic quod nostri antecessores Pontifices valde dilaxerunt, & de beati Petri rebus ditaverunt, & ad tantum decus perduxerunt, ut ubique terrarum nomen illius praedicaverint, nunc (ut audio) ita adnullatum est, ut vix vivere valeant pauci, qui ibi inventiuntur Monachi, oppressi valde ab inimicis & extraneis. Itaque assumtis ex nostro Palatio Clericis, & militum manu valida, succurrere labenti domo, & Apostolica fulcire auctoritate studeto locum illum, & ad pristinum meliorando revocare statum, quatenus sancti Patris Benedicti, sanctaeque sororis ejus Scholasticae gratiam obtinere possimus.*

Ut audivit haec vir prudentissimus Hildebrandus, devotissime studuit implere. Cum Clericis itaque Palatinis cum Desiderio Casineni Abbate, qui postea factus est Papa, cum multo apparatu militum venit ad Monasterium in mense Junio, die decima. Invenit Monasterium in tanto discrimine positum, ut posset dicere, quod media pars sibi nuntiata non fuisset. Tunc collectis Fratribus in Capitulo, primum divini verbi pabulo abundanter refecit eos, ac deinde persecutus est ea, pro quibus venerat. Dixitque eis: *Dominus noster Apostolicus; usus sollicitudine omnium Ecclesiarum, misit nos consulari vos, videre statum vestrum, cognoscere, quae circa vos aguntur. Paratus est enim auxilium praebere vobis in omnibus. Audiens namque, vos in magna necessitate, ac penuria esse, ac beati Benedicti Abbatiam, ut semperimus, totam dissipatam, dolore*

dolore afficitur non modico, & optat subveniri tanto loco, Patris beati meritis sanctificato a Deo. Cui gratias agentes, inclinati sunt omnes. Tunc surrexit quidam ex Monachis, & stans ante Archidiaconum Hildebrandum dixit: Gratias reddimus Deo, ac beato Petro, ac Domino nostro Apostolico, qui misit requirere domum suam & famulos suos per te dulcissimum filium suum. Haec est dies, quam expectamus, quae dulcior est nobis omni suavitate, amabilior omni re, quae videri potest sub Coelo: Non opus est enim, Domine, multa vestrae narrare prudentiae; sed tantum expetimus vestram benevolentiam, ut nobis, & huic sacro loco subveniatis, quatenus a tantis, quae nos opprimunt, relevati miseris, Deo & beato Benedicto servire quiete valeamus. Tunc ille: Ideo, inquit, venimus; istum tantum fastigium sumimus, ut quantum Deo auxiliante possibile fuerit, Domus Dei in meliori reducta statu, tranquillam in Dei servitio vitam deinceps perducatis. Post haec Umbertus Abbas, qui ibi aderat, habito consilio cum suis amicis surrexit, & venit ante Archidiaconum, posuitque virgam Abbatiae in manu ejus, ac projiciens se toto corpore in terra, interrogatus, quid sibi vellet, respondit: *Mea culpa. Hanc obedientiam, quae ex beati Petri munere tradita per te fuit, exigentibus iniquitatibus meis, male tractavi, & negligentiam meam animae mihi commissae a sanctae Regulae tramite deciderunt: & cognosco, me amplius officium meum non posse peragere, sed in manibus vestris illud assigno. Rogo vos, non bene a me peractis nimis indulgentiam tribuatis.* Cui Archidiaconus dixit: Dominus, qui omnia potest, dimittat tibi peccata tua. Et iussit eum sedere. Tunc coepit dicere: *Ecce Dominus, Fratres, consiliamini, & eligite vobis*

A Patrem, quia tantum Monasterium non decet esse sine Rectore. At illi dixerunt: *A vobis speramus: a vobis Patrem petimus. Vos consolamini viduatos.* Et ille: *Regulam beati Benedicti venimus custodire. Inquirite omnem vestram Congregationem, & si inveneritis dignum ad hoc opus, sit vobis Pater. Sin autem apud vos personam talem cognoscitis, petitionibus vestris non audeamus contraire.* At illi una voce dixerunt: *Rogamus & petimus, quia apud nos talem non invenimus, dari nobis Dominum Johannem filium Odonis in Patrem.* Archidiaconus dixit illi (venerat quippe cum eo ab Urbe): *Frater Johannes, Domine mi; Fratres isti quaerunt te sibi in Patrem.* Ille autem projiciens se in terram, coepit clamare se indignum tanto officio; magisque se subesse debere dicebat, quam praeesse; & ne haec sibi imponeret, precabatur. Archidiaconus dixit: *Suscipe, fili, confusus adjutorio Petri & beati Benedicti, curam istorum Fratrum, & sis in corrigendo severus, & in docendo mansuetus, ut cum commisso grege aeternae vitae gaudia consequaris.* Et accepto baculo de manu ejus, ductus a Monachis in Ecclesiam, cantato *Te Deum laudamus*, positusque in sede, factus est Abbas cum gaudio & laetitia cunctorum. Deinde finita Missa ascendit Archidiaconus invisere Patris Benedicti Specum cum suis. Et ascendens in mulam, repedavit ad Urbem. Umbertus Abbas comedit cum Fratribus, ac valescens illis, assumtis sibi servientibus in..... & ad Oderisum filium Torelli pervenit, a quo honorifice susceptus, mansit cum eo usque ad obitum suum. Mortuus est ibi, & sepultus ad Ecclesiam Dei Genitricis Mariae, quae dicitur de Quinque Milliariis.

Clarissimus ergo Johannes Abbas se-
dit tricesimo secundo loco in regi-
mine sancti Coenobii consecratus in
ordine Abbatiæ a supradicto Domi-
no Alexandro Papa. Iste invenit il-
lud tantum, quod erat Abbatiæ,
per totum dispersum, & a potestate
Sancti Benedicti alienatum, & Mo-
nasterium ita ad nihilum redactum,
ut pauci, qui aderant, Monachi vix
ibi vivere possent. Erantque in pau-
pertate & proprietate. Unusquisque
voluntatem cordis sui sequebatur in
dando & accipiendo, in vendendo &
emendo: habentes singuli cellulas &
arcellas cum rebus propriis, ut me-
lius valebant. Sublaciani ita in po-
testate habebant Monasterium & Mo-
nachos, ut quidquid præciperent, si-
ne dilatione compleretur. Cervariam
frater Abbatis Umberti, Ezulus no-
mine, tenebat: Giranum & Ezerotum
Lando de Civitella tenebat. Ita-
que ut prudens vir, in primis Mo-
nasterium, ut novitius potuit, cor-
rexerit & ordinavit. Deinde Turrem
de Tovanello reaedificavit, ibique
colligens milites ad recolligenda bo-
na Sancti Benedicti, se, ut fortis
præliator, accinxit. In primo nam-
que anno ordinationis suæ Cervari-
am recollegit, dando libras, expel-
lens Ezulum cum omnibus suis. In
secundo anno Maranum acquisivit
cum Rocca super se, dando libras,
expellens inde consanguineum suum,
nomine Raynerium. Per idem tem-
pus obiit Alexander Papa, & suc-
cessit in Pontificali dignitate Hilde-
brandus, qui Gregorius nominatus
est. Is diligens plurimum supradictum
Johannem Abbatem, fecit eum Le-
vitam sacri Palatii, cui Diaconiam
dedit Ecclesiam Sanctæ Mariæ in
Domnica. & honorifice, dum advi-
xit, tractavit eum. In quinto anno

A ordinationis suæ, divinâ eum prote-
gente gratiâ ab inimicis, qui sæpe
moliti sunt eum occidere, intravit
Sublacum cum multo apparatu mili-
tum, & magnâ industriâ, ac multis
expendiis coepit ibi aedificare. Fecit
ibi Turrim firmam & altam. Pala-
tium peramplum cum caminatis suis
& variis aedificiis, & in gyro mu-
ris circumdedit amplis. Fecit ibi Ec-
clesiam pulcram in honore Sancti
Thomæ Apostoli, in qua multorum
Sanctorum Reliquias collocavit. Quæ
Ecclesia dedicata est a venerabilis-
simo * Adamaltensis Ecclesiæ Epi-
scopo cum magna gloria. Denique
dignatus est omnipotens Deus in eâ-
dem Ecclesiâ quaedam miranda, quæ
non sunt tegenda silentio, ad sui no-
minis gloriam demonstrare. Quodam
tempore venerunt in Italiam ex Fran-
cia homines infani, qui dicebantur
Confusi, qui circumquaque pergentes
per Campaniam & reliquas Provin-
cias calamitatis tantæ incutiebant
timorem. Contigit, ut tres ex ipsis
advenerint Sublacum, agitando sine
intermissione caput, insana facta a-
gendo. Cumque ibi per dies aliquot
morarentur, primus eorum in præ-
fata est sanatus, Domino juvante;
Ecclesia. Postea verò reliqui duo i-
bidem adducti, gratiâ Dei sano ca-
pite exierunt, laudantes & benedi-
centes Dominum. Quibus jam dictus
Domnus Abbas Johanes plurima be-
neficia largitus est, & sic ad sua re-
misit eos cum gaudio. Alio tempo-
re qui assistebat ibi ad officium pe-
ragendum, cum vellet lampadem,
quæ ante Altare erat, ut congruum
sibi fuerat, deducere, subito tunc
lapsa est. Cumque eam in terram
venire crederet, subito mansa, de
qua deponi solita erat, visa est de-
pendere, lumine accensa. Ab eo tem-
pore

pore Sublacum habuerunt in potestate sua Abbates Sancti Benedicti, quem antea numquam potuerunt habere. Ex tunc coepit expugnare Castellum, quod vocatur Girani; fecitque munitionem & Turrim in Colle, qui Marinus dicitur, ad constringendum eundem Castellum, pugnando viriliter. Tandem dedit libras: recepit Giranum, & Ceretum in nono anno ordinationis suae. Fecit in eodem Castro Girano Turrem & Palatium & Cappellam cum multo dispendio. Fecit in Colle, qui nominatur..... Turrem cum munitionibus aliis, cum multis expensis & privilegiis ad constringendum Castrum Anticulum: quod ita constrinxit, ut sine dubio recuperasset, nisi Papa Gregorius jam dictus impedisset; nam Roccam praefatam de manu ejus violenter abstulit, & fratri ipsius dedit, scilicet Domino Oddoni; & astu Crescentium filium Oddonis de manibus ejus eripuit, quem ita in supradicto Castro angustabat, ut spes nulla evadendi jam esset.

His diebus, Anno Dominicae Incarnationis MXC. surrexit quidam Monachus, nomine Palumbus. Rogavit supradictum venerabilem Abbatem Johannem, ut sibi in Specu, ubi beatissimus Pater Benedictus habitaverat, locum concederet, qui ei libenter concessus est. Veniens autem in eadem Specu, cellulam habitavit in penuria & afflictione multa, & ibidem sanctificatus fuit. Sed postquam Sanctus Pater noster de specu recessit, numquam reversus fuit ad praedictum locum. Neque a scripturis, neque a senioribus meis potui investigare, num centum annis aliquis habitasset, nisi supradictus Palumbus, ut habetur in Legenda sua. Cujus corpus positum est in Cappel-

A la Sancti Nicolai in Palatio Abbatis. Et si vis scire veritatem in multis, legas Legendam ipsius, quae in pluribus concordat cum isto Domino Johanne, de quo loquimur, & loquuti sumus. In septimo decimo Anno ordinationis Abbatiae, Castrum, quod Genna dicitur, acquisivit, quod antea multis ingeniis expugnaverat. B Fecit ibi Turrem ob defensionem inimicorum. Post poene duos annos Ildemundus, qui..... & Effidem tenebat, facto placito cum quodam traditore, per noctem intravit eundem Castrum, & tulit eum. Quod cum sibi non liceret tenere, eo quia fortiter ab Abbate premeretur, dedit eum filio Principis Capuani, nomine Bertholomaeo, qui cum Normannis & Longobardis, ducente Ildemundo, venit Sublacum. At qui putabant caedes & depredationes aliorum facere, confusi caede facta suorum redierunt ad sua. Abbas autem eo die, quo Genna capta est, ascendit Montem, qui vocatur Porcarius, cum multis militibus ac peditibus, C & coepit construere munitionem ad constringendam Gennam, quam fortiter expugnans cum multo ingenio, Domino auxiliante, de manu tulit tenentium. In Monte Porcario Turrim fecit & Palatium cum muris multis, & locavit hominibus. Fecit ibi Ecclesiam in honore Sanctae Mariae & pingere & consecrare. Et totum Castrum noviter aedificavit multis expensis. Multa a vicinis suis mala sustinuit: qui quamvis multoties jurarent sibi fidelitatem, & Sancto Benedicto, tamen saepius convertebantur in deterius perjurando & mentiendo. Sed ille tutus in omnibus, meritis Sancti Patris nostri Benedicti, semper atterebat eos. His diebus venit Regina Agnes, audita fama

famâ sancti Coenobii Sublacensis, videre & probare, quae sibi fuerant intimata. Quae honorifice, ut Reginae decebat magnificentiae, ab Abbate & cunctâ Congregatione suscepta, nuntiata approbans, donavit Monasterio pallium optimum, & promisit benefacere in reliquum tempus. Sed eo tempore obiit Romae. Congregavit idem Abbas honestam Congregationem religiosorum hominum, & nobilium multorum, qui in regulari se proposito optime constringebant. Ordinem statuit supra constitutum talem, ut quotidie Canticum Graduum dicerent; ad Missam Litanias quotidianis diebus facerent; & familiares Psalmos super Formas cantarent. Constituit, ut quotidie ad Missam Defunctorum omnes panem & vinum offerant pro animabus Christianorum; ad Missam vero majorem vicissim offerant. Item die Lunae Prior a coena cum aliis a dextera, de altera qui assistunt, & ad pacem, qui offerunt, pergant. Constituit, ut omni tempore in Claustro laventur pedes tribus pauperibus, & justitiam de pane & vino Monachorum accipiant, cum nummi desunt. Constituit, ut processionem discalceati per Claustrum diebus certis facerent cum Cruce & Aqua sancta, ut habetur in Ordinario. Constituit, ut in Quadragesima semper secundâ Feriâ ad beati Patris Benedicti Specum omnes Fratres pergant cum psalmodiâ discalceati aut calceati, ut Prior iusserit, cum Cruce & Aqua Sancta. Constituit, ut in festivitate Patris Benedicti faciant solemnem Processionem ad Specum omnes revestiti cappis, praecedentibus eos famulis cum vetricibus signis: vadant bini & bini: Conversi ferant Aquam sanctam, Crucem, candelabra, thuribu-

Tom. XII.

A la post Crucem: portetur textus Evangelii post capsam Reliquiarum, post Iconam sancti Patris nostri Benedicti, cantantes Responsoria & Psalmos: ibique Missarum officia cum omni devotione persolvant; & sic demum ad Coenobium revertantur, exutis sacris vestibus, cum Psalmis. Constituit, fieri Octavam ipsius festivitatis. Constituit, ut ipso die post coenam faciant Vigilias pro animabus omnium Abbatum ipsius Monasterii, sonantibus omnibus signis. Mane similiter ad Missam omnia sonent signa: & unus de his, qui stant in Formis, sit revestitus in cappa ad officium: Infantes verò in albis ad Gradale & Tractum, Presbyteri & Diaconi & Subdiaconi in nigris casulis: Cerophani in albis ipso die praeparentur. Ab Hospitali duodecim pauperibus refectio, & omnibus Fratribus in Refectorio caritas praebetur. Similiter faciant in festivitate Sancti Gregorii Papae pro animabus omnium Pontificum Romanorum. In secunda Feria Quadragesimae primae hebdomadae faciant similiter pro animabus parentum suorum. In secunda Feria secundae hebdomadae pro animabus familiarium. Reliquis diebus pro omnibus communiter defunctis. Constituit, ut de cellis circumquaque positis sigillatim suis in diebus acciperent Fratres pisces, ad sufficientiam refecti omnes. Constituit, ut Letaniam majorem, quam ante ad Ecclesiam Sancti Laurentii faciebant, ad Specum Patris Benedicti facerent. Sed & omnem vicinam Abbatiam illo die illic venire praecipit, dicens, justum esse Romanam Ecclesiam imitari, ut sicut illi ad Sanctum Petrum, ita nos ad beatum Patrem Benedictum festinantes, nostra ei vota reddamus.

©

Bedit

Dedit Monasterio sub anathematis vinculo Castellum, quod Sanctus Gregorius dedit. Apollonium, totum pro vestimentis & calceamentis Fratrum. In Sublacu tot Inservientes Monasterio dedit, ut possent opera exercere. Fecit munitionem in Colle, qui dicitur..... ad expugnandum Lantonem multo expendio, quam post facto pacto destruxit. Similiter in Colle, qui dicitur *de Certan*, cum multi expendiis fecit munitionem, quam postea facto pacto destruxit. Haec omnia ideo scribimus, ut cognoscatur, quantas hic vir tribulationes & angustias in tantis pertulerit negotiis, & quomodo forti pectore pro Sancti Benedicti bonis pugnando sustinuerit adversa. In vigesimo tertio anno ordinationis suae Piscanum acquisivit multo expendio. Post quinque denique annos dedit Piscanum, & Roccam Sancti Stephani acquisivit. Fecit in Monasterio Sacrarium opere pulcro, ubi concessit ad Ecclesiae regimen ea bona, quae in Specu Dominus dederit, & duas alias Ecclesias: Sancti Johannis in Pescolo positam, & Sanctae Mariae de Aizula. Fecit Paraturas Ecclesiasticas: Pluviales viginti, Planetas tres, Dalmaticas tres, Albas viginti, Pallium de Altare Sacramentorum, coopertum argento & auro. In Ecclesia duas Cruces ligneas pictas: fecit Iconam rotundam ex argento & auro miro opere laboratam: calicem de purissimo auro, pensantem libras duas. Fecit & alios calices de argento pulcherrimo, pensantes libras octo, & alia minora Altaria: Itineraria duo ex auro & argento ac gemmis ornata. Acquisivit candelabra ex crystallo & auro: duo tapetia, bancalia, cortinas sericas, & lineas. Acquisivit Crucem de argento auro

A to. Fecit Libros: Librum Confessionum Sancti Augustini: Libros Isidori duos: Librum Plalterii Hieronymi: Antiphonaria diurna & nocturna: Librum Regulae: Librum Consuetudinis: Librum Epistolarum. Fecit Arcile ad recondendum Libros, sculptum miram pulcritudine. Fecit in Ecclesia Analogium, pulcro opere laboratum. Fecit Iconam magnam in capite Chori, auro coloribusque pulcre depictam. Fecit ibi domum Infirmorum amplam & spatiosam coenaculatam, donans ibi molendinum unum, & Ecclesias duas, scilicet Sancti Polasii; & Sancti Quintini, ad Infirmorum sustentationem. Fecit ibi domum amplissimam ad susceptionem Peregrinorum & Hospitum, cum caminatis & utilitatibus suis. Ibi & fecit Ecclesiam in honore Sanctae Mariae, quam a Domino Petro Anagnino Episcopo consecrari fecit, miro opere laboratam, cum Campanile suo, donans ibi terras, vineas, oleas, & unum molendinum pro necessitatibus advenientium & servientium. Ibi fecit ante Portam Monasterii Arcum Romano opere, super quem pulcrum construxit Ecclesiam, & juxta domum amplam coenaculatam, ad venientium susceptionem. Fecit in Specu cryptas & gradus ab exitu Ecclesiae Sancti Silvestri usque ante Sancti Benedicti januam, quae nimis parva erat. Acquisivit Ecclesiam unam in Campania, vocabulo Sancti Leucii, positam in..... cum casis, vineis, terris, libris, paraturis, cum animalibus, & cum omnibus pertinentiis suis. Acquisivit & alteram in Campania Ecclesiam, vocabulo Sancti Blasii, positam territorio Anticulano, cum ceteris casis, vineis, libris, paraturis, & cum omnibus pertinentiis suis. Acquisivit Eccle-

Ecclesiam vocabulo Sancti Johannis, positam Valle Tiburtina in Castro Anticulo, cum terris, casis, vineis, libris, paraturis, animalibus, & cum omnibus pertinentiis suis. Iste in Campania Castro Crebana acquisivit hereditatem de Siluro, quantacumque fuit, intus & foris Castro. Acquisivit in Palliano Ecclesiam unam, vocabulo Sancti Sebastiani, cum casis, terris, vineis, & cum omnibus pertinentiis suis. Acquisivit in Marficano territorio Ecclesiam, vocabulo Sancti Pauli, positam prope Vallem Soronam, cum casis, vineis, terris, libris, paraturis, cum omnibus pertinentiis suis. Acquisivit in Valle de Nerpheia Ecclesiam vocabulo Sancti Benedicti cum terris, casis, vineis, & cum omnibus bonis suis. Acquisivit Naraia Ecclesiam vocabulo Sancti Anastasii, cum casis, terris, vineis, libris, paraturis, piscariis, & cum omnibus ad se pertinentibus. Acquisivit in Colle de Scecia Ecclesiam vocabulo Sancti Stephani cum casis, terris, vineis, & cum omnibus bonis suis.

In anno quadragesimo primo ordinationis suae, Papam tunc Paschalem rogavit, ut ad Ceenobium Sancti Benedicti veniret, & suis eum beneficiis cumlaret. Venit itaque, & susceptus, ut Apostolicum decebat, honore, in Capitulo sedebat cum Fratibus, & promisit locum diligere & exaltare. Ibi que Missarum solemnitate peracta, scilicet Octavarum die Genetricis Domini nostri Jesu Christi, ibi pernoctavit. Altera vero die venit ad obsidionem Castrorum Effidis, & Pontiae, cum Romanis, Campanis, & cum Abbatiae hominibus: & expugnaverunt Castrum die illa & altera. Tertia autem die habitatores Pontiae succederunt to-

A tam Terram suam praeter Palatium, ubi Ildemundus cum conjugē & filiis manebat..... quia resistere se non posse vidit, supradictos Ildemundum in Turre illa, eo quod Abbas cum hominibus Abbatiae & Campaniae desuper expugnabat eos cum balistis & fundibulariis & machinis & reliquo genere armorum. Tandem nutu Dei victi sunt & consternati superbia sua. Interea demum securitate accepta dedit Turrim in manibus Domini Abbatis Johannis, & hominum, & firmavit sacramento, quod Effidem cum duabus Turribus ei traderet, si ipse Abbas sibi & quatuor filiis suis beneficia cum fidelitate ipsorum donaret. Fecit hoc Abbas, tamen cum consensu Papae praesentis. Altera autem die dedit in potestatem Abbatis Castrum Effidis, sicut promiserat, cum Turribus suis. Abbati vero in potestate tradidit Papa, & retinuit sibi Pontiam, quae olim fuerat a Monasterio acquisita, donante Domino Nicolao Papa Secundo sub pretio centum Librarum; tamen dedit pro eo Papa quinquaginta Libras. Post haec Papa reversus est ad Monasterium; & altera die dedicavit in Specu Altare in honorem Sancti Benedicti & Sancti Mauri, V. Kalendas Septembris. Hoc facto Papa ivit Sabinam. Tunc Abbas adiit eum, rogans dari Monasterio Castrum Effidis, sub pretio centum Librarum. Itaque Paschalis Papa dedit Castrum in potestate Domini Abbatis, & centum Libras accepit, VII. Idus Septembris. Ildemundo, quod promiserat, adimplevit, usque dum in sua persistit fidelitate. Primo idem tempore fecit ampliari Ecclesiam, quam in Palatio Sublaciano factam esse diximus, quam & ipse dedicari fecit a venerabili viro

Conono Episcopo Praenestinis Ecclesiae, collectis ibi multorum Sanctorum Reliquiis. Requisivit idem praenominatus Johannes pro affectu Monasteria facta a Sancto Patre Benedicto, & a fundamento reaedificari jussit duo ex his, unum scilicet in honorem Sancti Victorini, & alterum in honorem Sancti Johannis Baptistae: quibus & praedia contulit ad utilitatem Deo ibidem servientium. Fecit in Specu in crypta primi introitus dedicari Altare a venerabili Petro Anagninae Episcopo in honorem Sanctae Dei Genitricis Marise, & Sancti Silvestri Papae, destructis prioribus Altaribus, quae ab aqua corrumpebantur & collabebantur, decurrente per petram ipsius cryptae. Fecit ibidem in Ecclesia Sancti Benedicti dedicari Altare a religiosissimo viro Adam Alatrenci Episcopo, in honorem Sanctae Anatholiae Virginis & Martyris cum exultatione cunctorum. Fecit murari & renovari Ecclesiam Sancti Romani in aptiori loco cum mansuiculis juxta se, quam dedicari fecit a Maifredo honesto viro Tiburtino Episcopo. Fecit parare viam, quae ducit homines ad Specum magno fastigio. Hic bonus vir, amore Patris Benedicti ductus, omnes suos defunctos consanguineos in Monasterio adduxit cum bonis suis. Denique sororem suam, nomine Mariam, ab Ambuca defunctam ad Monasterium vexit cum bonis suis in pretio viginti Librarum. Similiter & Rainerius fratrem suum a Civitate Praenestina duxit defunctum cum bonis suis in pretio sexaginta Librarum. Ex eo tempore coeperunt vicini & longinqui Nobiles ibidem quaerere Sepulturas; quod antea non erat. Praecepit igitur; ut tota Abbatia mortuos suos ad Mo-

A nasterium duceret sepeliendos: quod antea vix Sublaciani faciebant.

B Temporibus ejusdem Johannis Abbatis, Bertrahimo in secunda Feria post Quinquagesimam furatus est Castrum, quod dicitur Giranum. Quod mox ut Abbas audivit, maximo collecto exercitu Castrum viriliter obsidere coepit, adeo ut inde nec egredi aliquis, nec ingredi posset. Misit de hoc literas ad Papam Paschalem, rogans, & humiliter postulans, ut se super haec juvaret. Apostolicus autem haec multum aegre ferens, tum quia per treugam factum erat, tum quia Abbatem diligebat, misit Trevanum suum, Cetulum nomine, qui supradicto Bertrahimo ex Apostolica auctoritate praeciperet, ut sine mora Castrum Sancto Benedicto redderet. Actumque est per Dei voluntatem, ut Castrum Abbas recuperaret, & quia Apostolicus hoc mandaverat, & quia qui illud tenebant, vivere ibi non poterant propter alimoniarum inopiam, ab Abbate, ut dixi, undique circumsepti. Idem praedictus Abbas ab initio suae ordinationis anxius fuit acquirere Roccam, quae dicitur in Camerata: sciebat enim, quod juris erat Monasterii. Quod per Dei voluntatem effecit. Emit namque a filiis Oderici, dando eis triginta Libras, & juvando eos de guerra, quam habebant cum Oddone de Palumbaria. Idem Domnus Johannes Abbas Castrum Senna in beneficium dedit Crescentio Alatrino Episcopo, quia ejus consanguineus erat. Quod Castrum procedente tempore quidam familiaris jam dicti Episcopi prodidit Trevensibus. Quo Abbas audito, maximum undique congregavit exercitum, & eum obsidere coepit, & eos ad deditionem cogere, qui ibi erant. Quod quidem Castrum cum

expu-

expugnare non posset, misit literas Apostolico Paschali, rogans, ut se super hoc iuvaret, & praeciperet Trevenfis, ut sibi Castrum redderent. Quid & Apostolicus fecit: sed minime profuit. Dicebant enim Trevenfes, non esse juris Sancti Benedicti, sed sui. Propter quod causati sunt ad invicem Abbas & Trevenfes. In quo iudicio, ex parte Abbatis fuit Manfredus Tiburtinus Episcopus, cum Iudicibus & Advocatis Tiburtinae Civitatis. Actumque est per Dei voluntatem, ut sententia daretur pro Abbate victoriam obtinendo. Et per scripturam confirmatum est, ut Trevenfes super hoc ultra non habeant potestatem inquietare Monasteria Sancti Benedicti. Pro quo negotio praedictus Abbas expendit fere sexaginta Libras argenti. Per idem tempus fecit fieri Chartam acquisitionis & proprietatis in perpetuum a Papa Paschali de Pontia & Effide, quae Castra antea acquisiverat, sicut supra scriptum est. Idem Papa rogatus ab Abbate fecit Privilegium Monasterio Sancti Benedicti, quomodo confirmavit omnia pertinentia ei, & Pontificali Praecepto roboravit. Destruxit etiam munitiorem Montis Antonini ex Apostolica permissione, quam Ildemundus tenebat Monasterio Sancti Benedicti. Unicus verè ipse fuit post Sanctum Benedictum a Deo benedictus, qui tanta bona acquisivit Monasterio, quod nullus crederet, nisi ista perlegeret. Mortuus est post haec venerabilis Abbas Johannes Anno quinquagesimo secundo ejus Abbatiae, Sexto Nonas Maji, Abbatiam in pace relinquens, & honorifice a Fratribus in Monasterio sepultus est juxta ejusdem Ecclesiae murum.

A Trigesimo tertio loco sedit *Petrus Abbas*, consecratus in ordine Abbatiae a Calisto Papa II. Primo anno ordinationis suae coeperunt ei multa bella a vicinis omnibus circumquaque consurgere: quibus ipse viriliter resistebat. Sed Tiburtini, ut pote qui tunc potentes erant, eum vehementius & validius urgebant. Hi primo invaserunt & abstulerunt ei medietatem Castellum de Sancto Angelo, quod communiter tenebant; quod procedente tempore tunc depopulatum est, cum Romani tempore Thebaldi Praefecti supra Tiburtinos venerunt. Hi etiam praepotentiae nimietate & locorum in Civitate coeperunt adeo Castrum Apollenensem oppugnare: quod Abbas vix illud obtinere poterat; quodque per hoc Papae Honorio Ecclesiam Sancti Benedicti servandam commisit. Pro ejus postea incuriam Castrum destructum est. Nam Tiburtini, ut dicitur, ex consensu Papae simul cum Gregorio de Anticulo illud messionis tempore aggredientes, & fere omnes illius incolae capientes, ceperunt, ac paulo post omnes ejus muros destruxerunt. Postea autem procedente tempore, cum Tiburtini disponebant intrare in Barbaranum, ex praeecepto Abbatis eis obviare volentis, Castrum igne crematum est. Timebat enim, ne domos illius exinde ad construendum Podium transportarent. His praemis, quomodo Podium de Casa Populi constructum sit, dicamus. Milo Tiburtinorum Rector, callide exegit ab Abbate, ut pateretur, homines Giranenses, illos videlicet, qui erant ex portione Sancti Laurentii, ire cum domibus atque cum omnibus suis ad construendum & inhabitandum Podium de Casa Populi: quod Abbas invitus permisit, quia portio-

ne illa discordias inter eos enaturas videbat. In quo scilicet Podio Tiburtini Turrim altam & firmam aedificaverunt, itemque vallo & fossa illud undique munierunt: pedites quoque & sagittarios ad Castrorum, & ad Abbatiam impugnandam destinaverunt. Cum ergo hoc secus evenit, quam Abbas crediderit, atque Abbatia nimis exinde infestaretur, construxit Turrim, quae supra Giranum est. Tum incoepit modis omnibus excogitare, quomodo Podium capere ac destruere posset. Inter haec acquisivit Castrum Monticassalia, ac ei, qui illud tenebat, dedit Roccam de Incamerata, eo videlicet tenore, ut ipse exinde sibi hominum faceret, & eam pro se recognosceret, & a Sancto Benedicto eam nullo tempore ac nullo modo alienaret. Item in Sublaco dedit ei feudum unum, & demum unius Militis apparatus. Non autem multo post Lando filius praedicti Gregorii, qui jam dictam Roccam tenebat, coepit habere verba cum Oddone de Palumbaria, ut daret eam illi. Quod ubi Abbas praesensit, locutus est cum praedicto Oddone, atque cum eo pactus est, ut ipse ex aequo sortiretur cum eo Roccam, si juvaret se ad Roccam recuperandam. Hoc ergo ita disposito, quadam nocte aggressi sunt eam, quam & ceperunt. Postea vero dedit praedictus Abbas sexaginta Libras, & redemit sibi portionem praedictae Roccae, quam ex conditu habebat Oddo de Palumbaria. Post hoc quadam die in festivitate Sanctorum Crysanti & Dariae, omnibus Abbatiae hominibus in expeditionem coadunatis, machinisque multis praeparatis Podium, de quo supra diximus aggressus est, atque illud viriliter oppugnans, cepit, captumque de-

A praedatus est. Ac post haec radicitus & funditus per omnia destruxit. Acquisivit praeterea Castrum, quod dicitur Collis Altus, emitque a Gregorio Bertramo de Fumone medietatem ex integro totius Castrum pro pretio triginta Librarum: a quibus etiam munitionem accepit, quam ipsi tenebant. Reliquam medietatem aliam idem emit ab aliis consortibus, qui ibi suas jurisdictiones habere videbantur. Hic etiam ex quo Tiburtini aedificaverunt munitionem Buburani, atrocior fuit, ut eam acquireret, & recuperare potuisset, sciens eam in hereditate Sancti Benedicti constructam. Super quo etiam multoties apud Papam Innocentium querelam deposuit, ubi antea in manus Papae Innocentii per guerram, quam cum Tiburtinis habuit, devenit, coepit eum cum assiduis precibus rogare, ut munitionem illam Sancto Benedicto redderet, cui jure hereditario competebat. Cum ergo in infirmitatem Apostolicus decidisset, & in extremo vitae ageretur, reductum est ei ad memoriam ab Abbate. Apostolicus vero coramunctus, Sancti Benedicti justitiam recognoscens misit, ac sine mora restitui fecit Babaranum, & Apollonium, quod destructum erat, atque a Tiburtinis possessum, itemque omnia circum adjacentia, quae juris erant Sancti Benedicti, atque ab eo injuste alienata.

E His praelibatis ea, quae in Monasterio acquisivit, conscribam. Fecit fieri Tabulam ante Altare: argenteam Crucem majorem: quatuor Calices, duos majores, & duos minores: duo Bacilia: unam Scutellam pro sale: unum Caldare pro aqua benedicta cum Asperforio. Obiit Abbas Petrus vigesimo secundo ordinationis suae anno, relinquens Monasterium

sterium plenum omnibus bonis & Abbatiam plenam Militibus bene apparatus.

Trigesimo quarto loco sedit *Oddo Abbas* temporibus Eugenii Tertii Papae. Fuit vir honestus valde. Hic sedit in Abbatia nisi per rovem dies. Infra hos dies quidam de Monachis, non recto zelo ducti, sed obedientiarum promissionibus, taliter cum Philippo Nepote Abbatis Petri, & Androcio de Ponte, & Oddone de Podiis egerunt, quod Oddonem Abbatem deposuerunt, & Raimonem hujus Monasterii Monachum, germanum videlicet supradicti Oddonis & Androcii, & cognatum Philippi, licet injuste, Abbatem fecerunt, & adjutus a duobus Cardinalibus, Octaviano scilicet & Gregorio Sancti Angeli, ab Eugenio III. Papa consecratus est. Tunc datum est Feudum Sublimano germano praedicti Octaviani in Cerreto per praedictum Raimonem. Reverso supradicto Raimone a consecratione, in brevi tempore cuncta mobilia, videlicet quae Abbas Petrus reliquerat, cum suis consanguineis devastavit, pluresque Milites de Abbatia expulit. Hoc denique tempore Philippus cum Oddone fratre suo cum hominibus Abbatiae levam fecit, & Pontiam, & Effidem abstulerunt. Treveses verò quoque Collemaltum, Gennam, & Montem Porcarium abstulerunt. Tantum ille miser in Ecclesia portas majores ampliare fecit; & sedilia, quae sunt transversum cum podiis, quae stant ante Altare, similiter fieri fecit. Redeunte Papa Eugenio de Francia, auditâ famâ istius Raimonis, vocavit ad se eum, increpans atque reprehendens acta ejus, & dimisit eum redire. Deinde misso Gregorio Cardinali, qui cum excommuni-

cavit, & in Arce Sublacensi obsedit, sic eum de ministracione abstraxit, dans ei Castrum Marani, ut ex eo vitam haberet. Post hoc Monachi volentes Abbatem facere, secundum quod in Privilegiis continetur, resistebat eis Dominus Papa dicens, eos eligere non posse, quia Privilegiis abusi erant, quod male elegerant. Tandem convenerunt Dominus Papa & Monachi in quemdam Monachum Casinensem nomine *Simonem*, habentem locum in Monasterio isto, qui tunc temporis valde honestus habebatur. Fuit namque hic Simon de genere filiorum Burelli de Sangro. Qui cum esset Subdiaconus Romanae Ecclesiae apud Franciam in scholis, vocatus est a Domino Papa & Monachis, & factus est Abbas. Non multo post haec effectus est Diaconus Cardinalis Sanctae Mariae in Dominica. Qui postquam venit in Abbatiam, Domini Papae adjutorio recollegit Pontiam & Effidem, quae tenebant Philippus & Oddo frater ejus. Tunc datum est in Canterano Feudum Philippo. Oddoni datum est in Feudum Tovanellum. Castella verò, Collemaltum, Gennam, & Montem Percarium, quae Treveses tenebant, de manibus eorum abstulit. Munitionem verò Sublacensem, quam Diaconus Sancti Angeli gubernabat, Dominus Papa Monasterio reddidit. Tunc datum est Feudum in Cerreto Petro de Jacynto, germano supradicti Gregorii. Tenuit hic *Simon Abbas* Monasterium & Abbatiam quiete & prospere cum Comitatu Campaniae per decem annos. Undecimo autem anno ordinationis suae Philippus, qui tunc in Augusta habitabat cum quodam Milite, Recaldo nomine, qui Raccam Canterani tenebat, contra Abbatem levam fecit,

fecit. Itaque fere totam Abbatiam contra eum irritavit. Et quia Abbas hostes suos superare sperabat, tunc tantum Castrum Appollonium ..... Romanis viris in pignus posuit, & de Monasterio omne argentum & pallia abstulit, videlicet viginti Pluviales, tres Planetas, duas Dalmaticas, duas Tunicas, tres Dofalos, tria Vestimenta Altaris, quinque Calices, tria Thuribula, duo Vacilia, duas Cassellas, septem Candelabra (quatuor ex his Candelabris erant magna, & duo minora) unam Crucem magnam, quae tunc temporis dicebatur Crucifixum, unam Yconam, unam Caldarellam cum Aspersorio, duos Libros ..... unam Mitram valentem plusquam centum Florenos. Accidit, ut alia die, cum Abbas ad colloquendum iret cum Tiburtinis, Philippus aggressus est eum in loco, qui dicitur Cona. Cum autem Abbas fugeret, quidam Nicolaus, qui dicebatur de Galgano, ipsius Abbatis Miles, apprehendit eum per habenam, eumque Philippo occulte tradidit. Philippus adduxit eum in captione ad Augustam; & cum timeret eum ibi habere, ut ne auferretur ab eo, dedit eum Riccardo de Arzulo ad custodiendum. Ut autem fratres audierunt, venerunt, & abstulerunt eum a Riccardo, & duxerunt eum Romam, & posuerunt eum in Gubernacula. Abbas vero de captione se liberavit. Dedit Roccam Sancti Stephani in pignus quibusdam Romanis, & ab eo acceptum tradidit Senatoribus, & se liberavit. Deinde venit Effidem, & quid ei postmodum acciderit, minime scire possumus. Tunc Fratres angustiati, ac tribulati, quod sic Monasterium & Abbatia in nihilum redacta fuit, de consilio aliquorum sapientum manifestaverunt

A & ostenderunt Privilegia Papalia, & jura Imperialia, & specialiter Privilegium Sancti Gregorii; & sic obtinuerunt aliqua Castra. Cujus tenor Privilegii Sancti Gregorii talis est.

B
C
D
E
Gregorius Episcopus, servus servorum Dei, reverentissimo & prudentissimo Honorato Presbytero & Monacho, atque peritissimo Abbati venerabilis Monasterii sancti Concessoris ac Patris Benedicti, & sanctae Virginis sororis ejus Scholasticae, quod ponitur in Sublacu, tibi, tuisque Successoribus ibi Deo servientibus, vel introeuntibus in perpetuum. Si semper sunt concedenda, quae piis desideriis congruunt, quanto potissimum ea, quae pro divini cultus praerogativa noscuntur, nullo pacto a devotis largitoribus, ipsis petitoribus minime neganda utique sunt? Petisti a nobis igitur, quatenus concedamus, sive confirmemus tuae Religiositati, si quae dicti Monasterii Sancti Benedicti & Sanctae Scholasticae, quae ponuntur in Sublacu, cum Cellis & Coenobiis, & cunctis suppellectilibus eorum, una cum Specu, ubi sanctissimus Benedictus eremiticam vitam duxit, cum omnibus intra se, & circa se, cum criptis, ac eis, quae sibi ad limitem omnino sunt. Verum etiam locum vestrum cum Piscaria, & aquae molis suis, exeunte ipsa aqua in locum, qui nominatur Mandora. Item aquimolia & Piscariam suam, quae pervenit usque Marco, quae cognominatur de Ferrata, omnia Monti cohaerentia. Vestro namque Monasterio nostra auctoritate sunt confirmata, ut nulli unquam hominum magnae parvaeque personae in ipsa aqua, vel Timida, seu in aqua, quae vocatur Augusta, vel in aqua, quae dicitur Bullita, neque in Fluvio, neque in aqua de Tavanello, neque in aqua, quae nominatur

tur Cona, neque in nulla aqua de toto
 Sublaciano territorio aliquem hominem
 in quibuslibet de ipsis locis sine consen-
 su Abbatis ejusdem Monasterii, nullo
 praetextu struere audeat ibidem aquae-
 molum. Et qui hoc fecerit, aquae-
 molum in jus tantum Monasterii cadat,
 & nostro Palatio compositurus existat
 auri colti Libras triginta. Item con-
 firmamus vobis detinendum Castellum,
 qui vocatur Sublaeus, cum omnibus suis
 pertinentiis, vel adjacentiis, cum omni
 placito & datione sua, una cum glan-
 datico & herbatico, atque cuncta pu-
 blica functione, sicuti nostro Palatio an-
 nuatim persolvi solet. Praeterea ego
 Gregorius Sanctae Romanae Ecclesiae
 Praesul scripsi Vitam Sancti Benedicti,
 & legi Regulam, quam ipse Sanctus
 manu sua propria scripserat, laudavi
 & confirmavi eam in sancta Synodo,
 & per diversas partes Italiae, & ubi-
 cumque Latinae Literae legerentur,
 praecepi, ut ibi diligentissime eam ob-
 servarent, quicumque ad conversationis
 gratiam ascensuri essent usque in finem
 Mundi. Et confirmo duodecim Monaste-
 ria, quae ipse Sacerdos construxit, &
 in unoquoque duodenos Monachos consti-
 tuit. Et confirmo Chartulam, quam
 fecit Tertullus Patricius de Tusculana,
 & de Sublacu Fuliano cum Ecclesia
 Sancti Donati, & cum Turre, cum co-
 lonis & colonabus suis, & Sancta Ma-
 ria in Surrifio usque in mare. Et con-
 firmo Chartam, quam fecit Euticius de
 Ecclesia Sancti Laurentii, quae est in
 Aqua Alta ad Catecumbas, & Cartu-
 lum, Gallicam, & Bonabellum, cum
 suis pertinentiis, sicut per affines con-
 stat. Omnia quaecumque Sanctus Benedi-
 ctus in Vita sua acquisivit, vel post
 transeum suum, a Pontificibus, vel a
 Regibus, aut Ducibus, vel aliquibus
 Christianis in suo Venerabili Monasterio
 sederunt.

Tom. XII.

Praeterea de mea hereditate, con-
 sentiente matre mea, nomine Silvia,
 dono & concedo per hoc nostrum Aposto-
 licum Privilegium pro Dei omnipoten-
 tis & Sancti Benedicti honore, & pro
 Coenobii sustentatione tibi superscripto
 Honorato per te & cunctos tuos Suc-
 cessores in perpetuum detinendum in
 usu & utilitate ipsius Monasterii: idest
 Massam Apollonii cum omnibus suis ge-
 neraliter, & nostris pertinentiis pro
 anima nostra, Genitoris mei Gordia-
 ni, & omnium parentum meorum vi-
 vorum & mortuorum Montem Vultuil-
 lam de Sancta Maria, ferentem in
 Piscanum, & per ipsum rigum venien-
 tem in flumicellum de Vitenzanum, &
 ferentem in flumen Tiburtinum, feren-
 tem in Collemates per suos affines, fe-
 rentem in Sanctum Stephanum, cum
 Ecclesia Sanctae Mariae in Tizana,
 & per ipsum rigum venientem in viam
 Tiburtinam, ubi stat Columna, tra-
 meante rivo in Montem, in Sancto
 Pamphilo, ferente in Caput Leonis, &
 ascendente in Montemalo, & reverten-
 te in Sanctam Mariam de Vulturilla.
 Hanc praescriptam Massam cum omni-
 bus suis immobilibus locis, ut superius
 legitur, a praesenti Duodecima Indi-
 ctione in perpetuum tibi, tuisque Suc-
 cessoribus concedimus & confirmamus in
 usu & utilitate ipsius Monasterii. Ita
 tamen ut infra annum Sacerdotes &
 Monachi ipsius Monasterii pro redem-
 tione animae nostrae, nostrorumque Suc-
 cessorum, clament in eadem Ecclesia
 centum Kyrie eleison, & centum
 Christe eleison, & Sacerdos sacra
 Missarum solennia pro absolutione ani-
 mae nostrae, nostrorumque Succesorum
 Pontificum omnipotenti Deo offerant,
 & Diaconi per unumquemque Psalte-
 rium decantent. Statuentes Apostolicam
 censuram sub divini Judicii obtestatione,
 & anathematis interdictione, ut nullus

D

unquam

umquam Successorum nostrorum Pontificum, vel qui publicis functus sit actionibus, vel alia quaelibet magna parvaeque persona audeat, vel praesumat de omnibus superius dictis, vel de superscripta Massa Apollonii cum omnibus suis pertinentiis vel adjacentiis, ut superius legitur, contra hoc nostrum Pontificale Privilegium agere vel alienare, aut auferre, sed potius firmum atque stabile perpetuis, ac sempiternis temporibus, ita ut a nobis statuta sunt, decernimus permanendum. Si quis autem, quod non optamus, contra hoc nostrum Apostolicum Privilegium temerario exstiterit, & in quoquam transgredi, & transgressum ire voluerit, vel ei temerario ausu contraire praesumpserit, & observator esse noluerit: sciat, se auctoritate Domini nostri, Apostolorum Principis Petri & Pauli, anathematis vinculo innodatum, & cum Diabolo, ejusque atrocissimis pompis, atque cum Juda traditore Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi in aeternum ignem comburendum; simulque in voraginem, terrarumque chaos demersurum cum impiis. Qui autem propitio intuitu custodientes & obedientes, atque observatores hujus nostrae salutiferae praeciputionis exstiterint, benedictionis gratiam ac retributionis in aeterna gaudia a justo Iudice Domino Deo nostro consequi mereantur. Amen.

Scriptum per manus Benedicti Scriptorii sanctae Romanae Ecclesiae, mense Maji, Indictione Duodecima, Pontificatus Domini Gregorii in sacratissima Sede Sancti Petri Apostoli Anno.... Indictione suprascripta XII.

Benedictus Abbas sapienter & discretely acquisivit e converso bona Sancti Gregorii, quae perdita fuerunt per Romanos tempore Benedicti Papae Noni a Domino Crescentio Praefecto Urbis Romae, nec non

a Domino Johanne inclyto Comite, ut habetur in Instrumento, quod idem Praefectus concessit de novo, & inde Privilegium fecit fieri Benedictus Papa. Et idem Praefectus Crescentius Castrum Sancti Angeli Monasterio Sublacensi tradidit in ista forma.

Crescentius Praefectus, atque una cum parentibus meis, tradimus & perpetuo confirmamus humili Abbati Domino Benedicto Abbati Monasterii Sancti Benedicti, & Sanctae Scholasticae Virginis, quod ponitur in Sublaco, Castellum, qui vocatur Apollonii, cum tota sua permanentia in montibus & in planis; & quomodo habitatores de ipso Castello manibus suis detinent, & placita illorum leguntur. Et de duabus portionibus de Castello novo, qui vocatur Sancti Angeli, & de cuncto territorio. Et de duabus portionibus de Romano Majore & Minore; & de Sancto Felice; & de Colle Bernardi; & de.... Papi conservavimus Sancto Benedicto; & quomodo jam ante acquirere potuerimus in Sancto Benedicto infra isto territorio, de omnibus superscriptis bonis & locis confirmavimus, & defendimus ab omni homine, qui molestare voluerit nos, vel nostros heredes a suprascripto Monasterio ad Abbatem & Monachis Deo servientibus in perpetuum, a praesenti hora, & in perpetuum conservare in Privilegio.

Ideo bonum est tenere Privilegia Apostolica. Faciunt contentiosos homines terrere. Abbas Leo tempore Leonis Papae Sexti acquisivit a praedicto summo Pontifice Massam, quae vocatur Tubensana, & Intermurana in integrum, cum fundis & casalibus & omnibus vocabulis. Fundum Bulsanum, Fundum Cantaranum, Fundum Marana.... territorio Tiburtino, & Sublaco, seu Effide, miliaria

liaria ab Urbe Roma plus minus viginti, cum omnibus ad ipsam Massam generaliter & in perpetuum pertinentibus, & ita confirmavit, sicut Sanctus Gregorius egregius Doctor fecit conservare in Privilegio suo. Ibi omnia continentur. *Simon Abbas* Anno Domini MCLXI. tempore Alexandri Papae Tertii, quaesivit & acquisivit multa bona. Vixit multo tempore laudabiliter. Tempore suo Anno Dominicae Incarnationis MCLXXXIII. Mense Novembris, tempore Papae Lucii Tertii, facta est quaestio magna & querela deposita per Oddonem Oeconomum Monasterii Sublacensis adversus Riccerem de Arsula, de Castris Arsula, & utroque Rubiano, & Sancta Maria Velleri. Quae causa a Domino Papa commissa fuit Domino *Miloni Tiburtino Episcopo*, tractanda & terminanda ante ejus praesentiam. Dominus *Simon Abbas* cum fratribus suis cum Ricere de Arsula semel & iterum ad Pontem Maram causati sunt. Sed cum per eundem Episcopum quaestio terminari non posset, & Domino Lucio Papae significatum fuisset, eundem Riccerem ad suam praesentiam accivit, & laudabiliter determinavit, & Monasterium omnia jura sua obtinuit. Eodem tempore *Rao de Rojata* in Capitulo nostro juravit Monasterio Sancti Benedicti, & Domino *Simoni Abbati* primo pro Terra, quam in Rojata tener, & semper contrarius fuit Monasterio. Ideo sic juravit.

Ego quidem Rao juro, quod amodo & in antea fidelis ero Monasterio Sancti Benedicti, & tibi Domino Simoni Abbati, & non ero in consilio neque in facto neque in consensu, quod perdas vitam aut membra, aut captus sis mala captione propter Terram vestram &

A *Sancti Benedicti, quam teneo, & praecipue Rojatam & Roccam.*

B Et juravit pro Feudo de Sublaco. Et sic Abbas concessit habitationem Palatii de Rojata hinc usque ad decem Annos, & Turrim dedit ad tenendum in manu Costi & filii de Scarpa. Transactis & completis decem annis Palatium cum terris sine contradictione vel aliqua diminutione reverti debet ad manus Monasterii, & Domni Simonis, vel ejus Successoris.

C In diebus Domini Gregorii IV. Agareni destruxerunt Monasteria, & ipse reaedificavit Monasterium Sublacense. Sicut Sanctus Honoratus posuit fundamentum, ita ipse in honore Sanctorum Cosmae & Damiani sub vocabulo priori construxit secundum. Reperimus & experti sumus, quod in planitie Monasterii Sublacensis fuit primum Monasterium in honore Sancti Clementis, vel Sanctae Mariae Virginis. Nescitur veritas. Ego reperi, quod *Leonas* fuisset Abbas in Monasterio praedicto Sancti Clementis. Utrumque potest esse verum, in honorem Virginis Mariae, & Sancti Clementis. Sed tempore Sancti Honorati fuit mutatum nomen, quia Monasterium fuit aliter ordinatum. In qua quidem planitie adhuc ipsius Ecclesiae pars cernitur, in quo Monasterio primo Benedictus pater Monachorum Occidentalium habitavit cum Mauro, & Placido, Tertullis, & Equitii Civium Romanorum sobole generosa, & cum multis aliis, quos idem Pater tenerrime moribus instruebat divinis. Quod supradictum Monasterium miro apparatu & opere marmoreo tabulatum fuit. Cujus pavimentum more Ecclesiarum almae Urbis, quadratis & politis lapillulis interstrabatur. Juxta quam Ecclesiam

almus Pater Benedictus ob recreationem sui ac discipulorum suorum, ut creditur, hortum pomiferum fieri iussit, ac de die in diem ambulans de virtute in virtutem, bonos ad amplius bonorum operum provocabat augmentum: malos autem invidiae facibus accensos contra se concitabat, sicuti experientia effectum rei postea declaravit. Refert Sanctus Gregorius in Dialogo suo de Presbytero Florentio, qui ex altera parte Laci habitans quamplurimum contristabatur, eo quod derelictus ab illis qui eum invisabant, ad Sanctum Benedictum confluentes, sui quaestus lucra perdidit. Sed perdita lucra deplorans, convertit gladium invidiae in praedictum Patrem Benedictum, & pane venenato pro dono sibi transmissio moliebatur eum extinguere: sed non potuit, sicuti luculentius patet ex dictis Sancti Gregorii superius memorati. Supradictus Presbyter Florentius videns Sanctum Benedictum divinam fretum prophetiam, nec in eum se posse praevalere, cogitavit animas discipulorum ejus ad nefandas turpitudines incitare, sicuti ex sequentibus apparebit. Ut verò lucidius veritas rei conjiciatur, sciendum est, quod a domo Presbyteri Florentii, quae, ut diximus, ab altera parte Laci sita fuerat, usque ad alteram partem Laci ex opposito erat Pons mirae magnitudinis, qui transeuntibus iter erat, cuius Pontis magna adhuc pars cernitur integra. A pede autem dicti Pontis usque ad praelibatum hortum ipsius Ecclesiae iter planum erat in modica distantia. Tunc enim temporis ille locus, vel vicus, qui vulgo Planello dicitur, habitabatur, qui contiguus erat habitationi Presbyteri Florentii. Ex quo quidem vico puellas septem sibi elegit, quae iussu e-

A jus pontem transeuntes, directo tramite ad hortum praedictae Ecclesiae, nudae venerunt, quae chorizantes conspectibus praedictorum discipulorum se offerebant. De hac materia in Dialogo finem invenies. Supradicta Ecclesia, de qua superius mentionem fecimus, ex terraemotu vastata in toto fuit. *Abbas* autem B *Landus*, qui Clausstrum hujus Coenobii Sublacensis quasi de novo construxit, ex ruina ipsius Ecclesiae fecit columnas & tabulas marmoreas, quas ex dicta ruina colligere potuit. Ex magnitudine autem ruinae maxima pars aedificii corruit, tantaque usque nunc & forsitan usque in aeternum, quae perdita fuerunt, per nullum viventem recuperabuntur. C Repererunt marmoreas tempore nostro columnas. Post Anno Domini MC-LXV. *Oido Abbas* tempore Alexandri Papae III. illa omnia ornamenta Ecclesiae abstraxit, & miserabiliter vitam consumpsit. Quodque Dominus Johannes pro Ecclesia acquisivit, ille vendidit & alienavit, in quantum D potuit. Tunc censum fuit Cardinalibus, & summo Pontifici Privilegium Domini Paschalis, quando in propria persona ad Monasterium Sublacense venit, visitavit, & omnia ordinavit, & plura Castra acquisivit, ut habetur in Privilegio, cujus tenor talis est.

E **P**aschalis Episcopus, *servus servorum Dei, dilecto filio Johanni Sublacensis Monasterii Abbati, ejusque Successoribus regulariter substituendis in perpetuum. Glorificantes me glorificabo, dicit, qui non mentitur, Dominus. Hoc veritatis suae promissum Deus benedictus in saecula fidei suo Benedicto custodiens, eum mirabiliter non solum in coelis, sed etiam in terris*

ris glorificare dignatus est, ut ipsa quoque loca, in quibus ipse Dei famulus habitavit, gloriosa apud homines habeantur. Hanc Dei factoris dignationem nos quoque ipsius factura sequimur, cum eundem Patrem nostrum in Deo glorificare curamus. Unde & locum illum, in quo Dei dispositione prius habitasse, & ad glorificandum Deum Coenobium construxisse, & multos ad Dei gloriam aggregasse cognoscitur, cui videlicet Sublacum nomen, & gloriosum & venerabile habemus, & Apostolicae Sedis auctoritate munimus. Tibi igitur, carissime Fili, & per te supradicto Sancti Benedicti Monasterio confirmamus Specum, in quo idem sanctissimus Vir in suo conversationis exordio habitavit, cum adjacenti Silva & Monte circum circa, & cum omnibus finibus aut pertinentiis antiquitus constitutis. Et sub eodem Specu Lacum, sive Fluvium ex eisdem lacubus procedentem; in quibus videlicet aquis nemini praeter Abbatis & Fratrum voluntatem aut piscari, aut molendinum aedificare, usque in Arcum, qui dicitur de Ferrata (liceat). De Forma quoque antiqua, quae ducit aquam de flumine ad Plebem Sancti Laurentii, & de aqua, quae vocatur Augusta, nemini liceat praeter voluntatem vestram aquam derivare, nisi quantum sufficiat hortis rigandis, & replendo fonti Baptismatis in eadem Ecclesia; nec aquimolum quidquam illic praeter vestram voluntatem aedificare praesumat usque in supradictum Arcum de Ferrata. Si quis vero aliter egerit, banno Romanae Curiae distringatur, cuius banni medietas sacro Palatio, medietas vero eidem Monasterio persolvatur. Confirmamus etiam vobis & vestro Monasterio Castellum, qui Sublacus dicitur, cum omnibus suis pertinentiis, sicut a Praedecessoribus nostris constat esse concessum, cum monti-

A bus & collibus, & fundis & casalibus, cum omnibus Ecclesiis & rebus ad eas generaliter & in integrum pertinentibus. Fundum Canali, & fundum Gennae in integrum cum pertinentiis suis: Fundum Frassinum cum omnibus suis pertinentiis; & locum, qui Fundi vocatur, sicut extenditur usque ad Petram Imperatoris, & vadit in Montem, qui vocatur Pionica, inde per Serram in Montem Romanum, & exiit in Campum Longum, inde in Campum Catinum, deinde redit ad supradictam Petram Imperatoris. Et locum, qui dicitur Geminarium cum finibus suis, sicut Antecessorum nostrorum Privilegiis continetur. Castellum Augustae cum fundis & casalibus suis, & Casale Sanctae Felicitatis, cum eadem Ecclesia cum fundis & casalibus suis, & cum omnibus pertinentiis suis, sicut in eisdem Privilegiis continetur. Roccam Cervariam cum fundis suis, & suis Casalibus, & cum omnibus suis pertinentiis. Castellum Maranum, & Roccam Martini, & Roccam de Nesso, cum omnibus suis pertinentiis. Castrum Canteranum cum Rocca sua, & cum fundis & casalibus suis. Montem de Grosso, Vallem frigidam; Montem de Mesu, & Funstellae, cum omnibus eorum pertinentiis. Castellum Cerretum cum omnibus pertinentiis suis. Castrum Giranum cum montibus & collibus, fundis & casalibus, quemadmodum Monasterio congruere videtur, cum massis & omnibus suis pertinentiis, cum veteri hereditate Monasterii. Castellum Appolloni cum montibus & suis casalibus, & medietatem Castri Sancti Angeli, cum Ecclesiis, & fundis, massis, & pertinentiis eorum. Roccam Sancti Stephani cum pertinentiis suis. Vallem de Annito, Collem de Occia, cum montibus & collibus, fundis & casalibus suis. Toranellum, Fundum Ortanum,

Fun-

Fundum Maciomanum, Fundum Camanum, Fundum Aquaevivae, & medietatem Montis Aflani, cum omnibus pertinentiis eorum. Castrum Aflae cum montibus & collibus, & cum omnibus eorum pertinentiis. Castrum Pontiae cum montibus & collibus, & cum omnibus eorum pertinentiis. Praeterea ex antiquo jure & tam Romanorum Pontificum, quam etiam Imperatorum concessionibus & privilegiis ad idem Sancti Benedicti Monasterium pertinere noscuntur Sala Civitas, quae vocatur Carseolis, cum massis, fundis, & casalibus suis, & Auricula, Rocca de Butte, Rocca in Camerate, Rocca Rosinum, Arsulae, Rubianum, & aliud Rubianum super fluvium, Anticulum, Garracinescum, Rocca Demassii, Rocca de Surici Siciliani, medietas Deilicae, Massa Sancti Valerii, Siscanum, Mons Casalis, Civitella, Olivanum cum omnibus fundis & casalibus eorum. Oppidum Tusculanae cum Rocca sua & omnibus pertinentiis suis: Castellum Gallicanum cum Ecclesiis, fundis, & casalibus, & omnibus pertinentiis suis.

Confirmamus etiam Ceilas eidem Monasterio pertinentes. Item Ecclesiam Sancti Angeli in Effidem positam: Ecclesiam Sancti Georgii, & cum omnibus earum pertinentiis, & cum veteri hereditate Sancti Patris Benedicti: Ecclesiam Sancti Angeli in Petralata: Sancti Sebastiani in Palliano: Ecclesiam Sancti Quintini; Sancti Blasii in Antido; Ecclesiam Sancti Leucii in Babuto, posito in territorio Campanino, cum omnibus earum pertinentiis. In Casoli Ecclesiam Sancti Petri. In Camerata Ecclesiam Sancti Martini de Egellis, & Sancti Petri de Castruino. In territorio Marsicano Sanctum Petrum in Verse: Sanctum Benedictum in Rivo de Meruli: Sanctum Thomam de Transagnas, cum Ecclesia Sancti Nicolai in

Vallis. In territorio ..... Ecclesiam Sancti Pauli in Villa, cum omnibus eorum pertinentiis: Sanctum Angelum in Albe: Sanctum Salvatorem in Avelano: Sanctam Mariam de Tuffo, cum omnibus suis pertinentiis. In Valle Sorana Ecclesiam Sancti Pauli, cum aliis tribus Ecclesiis, & cum Villa juxta se posita, & cum omnibus ejus pertinentiis. In Civitate Tiburtina Ecclesiam Sancti Antonini, Sanctae Crucis, & Sanctae Barbarae, cum omnibus earum possessionibus. Aliam Cellam ad honorem Sanctae Crucis in Quintiliolo cum oliveto suo, & ceteris suis pertinentiis. Et sex uncias de Ecclesia Sanctae Mariae in eodem Monte posita. Fundum Calicianum, cum Ecclesia sancti Petri, cum terris & vineis, sicut per antiquos asfines constat. Villam, quae vocatur Pappicum: Ecclesiam Sanctae Mariae, cum terris & vineis; & Montem, qui vocatur Monicula, & Ecclesiam Sanctae Mariae, quae ponitur in Porta. Ecclesiam Sancti Sebastiani, cum omnibus suis pertinentiis. Aquimoles tres, unum Castrum veterem, alium foris Portam majorem, & alium in Vesta juxta Castellum Gallicani. Ecclesiam Sancti Pastoris. Sancti Angeli, Sanctae Mariae, Sancti Laurentii in Aqua Alta, cum omnibus earum possessionibus. Romae Monasterium Sancti Erasmi cum domibus & hortis & ceteris possessionibus. Statuimus itaque, ut praedicta omnia, sive possessiones, quas idem venerabile Monasterium in praesenti Septima Indictione possidet, quietae vobis & integras conserventur. Et quaecumque ad ejus jus legitime pertinent, sive Pontificum concessione, sive Imperatorum & Principum liberalitate, seu quorumlibet fidelium oblatione, cum aliis justis & legalibus modis, in ejus jure semper & possessione permaneant. Nec ulli omnino hominum liceat eadem Sancti Benedicti

tedi. Monasteria temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, vel injuste datas in suis usibus vendicare, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare; sed omnia integra conferentur, eorum, quorum sustentationi & gubernationi concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Ad hoc propter frequentes injurias, quae ab Episcopis, vel Episcoporum Ministris, Monasteriis ingeruntur, datam vestro Coerobio a nostris Praedecessoribus facultatem vobis neque ratam manere decernimus; ut ad Ecclesias, cum expedit, dicandas, aut Clericos sive in Monasterio, sive in Cellis, sive in Castellis, aut Villis Monasterii ordinandos, vel a nobis Episcopatum accipiat, si ad nos pervenire in tempore poteritis, vel quem malueritis Catholicum Episcopum adeatis, qui Apostolicae Sedis fulens auctoritate, quae postulantur, exhibeat; nec a quoquam illius Ecclesiae Episcopo super hoc contradictionem aut querimoniam patiat. Et propter omnem cujuslibet Ecclesiae Sacerdotem in praesato Sancti Benedicti Monasterio ditionem quamlibet habere, praeter Sedem Apostolicam, prohibemus. Obveniente autem ejus loci Abbate, vel suorum quotlibet Successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia, seu violentia praeposatur, nisi quem Fratres communi consensu, vel Fratrum pars sanioris consilii, secundum Dei timorem, & Sancti Benedicti Regulam elegerint. Electus vero a Romanae Sedis Pontifice consecratur. Si quis autem Ecclesiastica, Secularisque persona hanc nostrae Constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove convicta, si non satisfactione congrua emendaverit, potestate honorisque sui dignitate careat, jamque se divini Judicii existere de perpetrata iniquitate ream cognoscatur, & a Sa-

A cratissimo Corpore & Sanguine Dei & Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtae ultioni subjaceat. Cunctis autem eundem locum juste servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi: Item & his fructum bonae actionis percipiant, & apud districtum Judicem praemium aeternae pacis inveniant. Amen.

B Scriptum per manum Notarii Sacri Palatii.

Ego Paschalis Ecclesiae Catholicae Episcopus.

C Datum Laterani per manum Johannis Romanae Ecclesiae Diaconi ac Bibliothecarii, Tertio Idus Aprilis, Indictione Septima, Incarnationis Dominicae Anno Millesimo Centesimo Decimo Quinto, Pontificatus quoque Domini Paschalis .....

D Praeterea Privilegium Domini Ottonis Caesaris, quod propria manu significavit, & plura Castra Monasterio concessit, & Casalia infinita, ut habetur in Privilegio suo, ubi legitur: Ambrosius Cancellarius &c. Anno Dominicae Incarnationis DCCCCLXVII. videlicet Nonocentesimo Sexagesimo Septimo, Imperii vero Domini Ottonis piissimi Caesaris Quinto. Actum Romae.

Hadrianus multa concessit tempore Caroli Magni Imperatoris.

Stephanus Abbas, imperante Hadriano piissimo Papa, Anno IV. Imperii piissimi Caroli Imperatoris, Indictione Prima, mense Augusti ....

C Aesarius Eminentissimus Consul & Dux, Filius quidem Pipini, in perpetuum largior, atque offero, idest Fluvium Majorem nostrum, qui cognominatur Ferrata, cum ripis ex utraque parte & aquaemolis & piscariis suis habentem, una cum cunctis aquis, quae in toto Sublasiense Territorio no-

stro

stro repertae sunt, Monasterio Sublacensi. Item concedo Urbem Coloniam, quae vocatur Seminaria, cum omnibus pertinentiis & adjacentiis suis, una cum Monte, qui vocatur Augusta, seu Monte, qui dicitur Servana. Fundum Lanurani &c. & multa alia, ut habetur in Privilegio Papae Hadriani & Caroli Magni, & omnia confirmavit. Et alia bona idem Stephanus Abbas acquisivit pro Monasterio suo.

Nota quod duo Reges Ugo & Lotharius, divinâ providente clementiâ, multa bona obtulerunt Monasterio Sublacensi, Fratribusque ibidem pro tempore Deo famulantibus. Inter cetera:

Per hoc nostrae auctoritatis Praeceptum, Curtem hactenus juris Regni nostri pertinentem, quae Sala dicitur, cum omni sua pertinentia, omnibusque rebus ibidem aspicientibus, conjacentibus in territoriis & finibus Sublaci, & Ciculi, & Reate, atque Savini, pro ut juste & legaliter possumus, donamus, penitusque concedimus atque largimur, & de nostro jure & dominio ad usum Monachorum transferimus. Etiam confirmamus & corroboramus, quae ibidem collata sunt ab Imperatoribus, sive Regibus Praedecessoribus nostris &c., ut habetur in Privilegiis eorum.

Signa piissimorum Principum Hugonis & Lotharii Regum.

Siperandus Cancellarius, Anno Domini Nonocentesimo Quadragesimo Primo, Regni verò Domini Hugonis piissimi Regis Decimoquinto, Lotharii verò item Regis Decimo, Indictione Decima quarta.

Actum juxta Romam in Monasterio Sanctae Agnetis.

De Imperatore Ottone, quanta bona dedit.

Otto superna jubente clementia Romanorum Imperator, & semper Augu-

stus. Notum sit omnibus fidelibus nostris praesentibus & futuris, quod concessimus (videlicet Cisternum in Cicerta) cum omnibus terris, vineis, & hortis, juste & legaliter acquisitis, cum nostro Imperiali Praecepto confirmamus &c. ut habetur in Privilegio dicti Imperatoris.

Signum Domini Ottonis Imperatoris Augusti.

Eribertus Cancellarius &c.

Data III. Idus Augusti, Anno Dominicae Incarnationis Millesimo, Indictione XII. Anno Tertii Ottonis Regnantis Decimo Sexto, Imperii Quarto.

Acta Sublacensi Sancti Benedicti.

Ut creditur, etiam ipse personaliter visitavit Monasterium, & alia multa concessit, donavit, confirmavit. Habentur etiam Privilegia Apostolicorum plurimorum, scilicet Nicolai Primi Papae, & Secundi; & Johannis Undecimi & Duodecimi; Gregorii Quarti; Benedicti Sexti, Septimi, & Octavi; Leonis Sexti, Septimi, Octavi, & Noni. Et multa Privilegia Regalia & Imperialia quae in antiquo Libro, ut supra. Abbas Umbertus a Papa Leone Nono: & Azzo Abbas a Papa Nicolao: & Leo Abbas a Papa Leone Sexto; & Johannes I. Abbas post Petrum II. Abbatem a Domino Benedicto Papa; & Dominus Johannes Abbas II. a Domino Paschali Papa Secundo: isti Abbates cum istis Summis Pontificibus ita subtiliter ordinaverunt, quod omnia Privilegia Monasterii tam Imperialia, quàm Regalia, tam a Principibus, quàm a Ducibus, sive Comitibus, Baronibus, Militibus, sive a quibuscumque fidelibus, qui dederunt, & qui obtulerunt Monasterio, quilibet Summus Pontifex de praedictis confirmavit, & super hoc semper ali-

aliquid addidit, & concessit, ut haberetur in Privilegiis eorum. Specialiter Dominus Papa Leo Nonus omnia bona Monasterii in uno Privilegio posuit tam Pontificalia, quàm Regalia, ut patet, ubi dicit:

Unde tibi, sancte ac venerande Pater, tua tibi confirmamus, omni diligentia, omni devotione ..... ac saltem in tuorum pia & devota observatione digna Soror tua Virgo Scholastica tecum haec omnia habeat, & in perpetuum possideat. Fraternali caritate, speciali reverentia ergo quaecumque vobis a Christi fidelibus concessa sunt, vel possidentur, vel in posterum possidebuntur, sub obitu summi Judicis, & auctoritate Sancti Petri Apostolorum Principis, per Privilegium sanctae Romanae Sedis confirmamus & roboramus vobis. In primis Specum tenebrosum, corporis tui per aliquod tempus pro Christo vile reclinatorium, tibi actu & nomine regularis ..... Pater magne, discretionis, o Sancte Benedicte; sicuti specialiter tibi solitario solitarium elegisti, ita etiam a te solo specialiter disponimus possideri. Ita omnia volumus a te, & a tua Sorore fraternali communione teneri: & reliqua quae nimis esset scribere, ut habentur in Privilegio suo.

Datum Secundo Calendas Novembris per manus Federici Diaconi, & sanctae Romanae Ecclesiae, & Apostolicae Sedis Cancellarii, vice Domini Herimanni Archicancellarii & Coloniensis Archiepiscopi.

Idem summus Pontifex aedificavit Specum in honorem Sancti Sylvestri, & fecit fieri introitum, ubi nunc est Coemeterium Monachorum. Gregorius Quartus, videns, quod Agareni destruxerant Monasterium Sublacense, reaedificavit in honorem Sancti Benedicti, & Sanctae Scholasticae Virginis, sed non perfecit. Sed Leo Pa-

Tom. XII.

A pa Quartus perfecit, & Benedictus Papa Septimus consecravit sub nomine Sancti Benedicti, & Sanctae Scholasticae Sororis ejusdem Patris. Quia non est credendum, quod Specum fuerit aedificatum in honorem Sancti Benedicti, sed in honorem Sancti Silvestri, quia verum est, quod Johannes Abbas misit facere Altare prope Speluncam in honorem Sancti Benedicti, ut creditur, & hoc certitur. Quando Fratres infirmabantur, subito ad Monasterium portabantur, & ibi moriebantur. Sed tempore Landonis Abbatis multiplicabantur, quia prius nisi duo ibi erant, interdum quatuor, sed raro. Quicumque volebat stare in Specu, victum & amictum recipiebat a Monasterio; & ubi pro nunc est stabulum asinorum; ibi habitabant Fratres & reficiebantur, & subtus dormiebant. Superius fuit parva Camera, ubi comedeabant. De ista materia quaere in antiquo Regestro Monasterii.

D Anno Domini Millesimo Centesimo Sexagesimo Primo fuit Abbas Simon tempore Alexandri Papae Tertii. Post hunc fuit Abbas Romanus. Post hunc fuit Abbas Amato. Item postea fuit Abbas Matthaens de Farsaro. Item fuit Benedictus Abbas tempore Benedicti Papae Noni. Item Gregorius Abbas. Item Guilielmus Abbas tempore Nicolai Tertii Papae. De istis omnibus nescimus loqui nec scribere, utrum fuissent boni vel mali. Deus scit. Nota de Abbate Rainaldo. Rainaldus Abbas fuit temporibus Honorii Tertii, & Innocentii Tertii. Iste multa bona recuperavit Monasterio. In illis diebus venit Dominus Innocentius Papa Tertius, qui fuit justus, mitissimus, sanctissimus, & benignissimus: qui personaliter cum paucis Cardinalibus venit ad

E

Monasterium.

Monasterium. Visitavit, & pluribus diebus stetit, praedicavit ibidem, & Novitios reformavit, & per se omnia ordinavit, ut habetur in Privilegio suo, quod ipse fieri fecit, cujus tenor talis est:

Innoentius Episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis Abbati & Conventui Sublacensi salutem & Apostolicam benedictionem. Cum ad Monasterium Sublacense personaliter venissemus, cupientes ipsum personaliter visitare, de statu ejus tam per nos quam per Fratres & Clericos nostros inquisivimus diligenter: & licet in quibusdam regularis Ordo vigeret, invenimus tamen eum in pluribus reformandum. Primo quia multi Fratrum tam Obedientialium quam Claustralium proprietates habebant. Secundo quia saepe Silentium nec in Oratorio, neque in Refectorio, neque in Claustro, neque in Dormitorio servabatur, sed illis plerumque non solum honesta verum etiam illicita dicebantur. Tertio quia frequenter extra Infirmitorium non solum in cameris, sed in ipso Refectorio quidam caribus vestebantur. Quarto quia hospitalitas poene penitus deperierat, ita quod ipsum Hospitale tunc erat Episcopo Anagnensi concessum. Quinto quia specialis cura infirmorum nulla penitus habebatur, ita quod quasdam etiam Parochiales Ecclesias, quae antiquitus ad infirmorum usum fuerant deputatae, Clerici Seculares in beneficium possidebant. Verum haec omnia quidam provenisse dicebant, tum quia Fratres victus & vestitus gravem patiebantur defectum, tum quia Abbas & Prior circa correptionem delinquentium erant nimium negligentes. Cum ergo secundum Sancti Benedicti Regulam Monachi debeant omni die duo ad minus habere pulmenta, quia Fratres non habebant frequentius nisi u-

A num, ne per defectum observantia spiritualium deperiret, praecipiendo mandavimus, ut Abbas pro secundo pulmento annuos redditus assignaret. Ipse vero proventus Castri Murani ad hoc de mandato nostro concessit & statuit Cellario assignatos, ita quod si de ipsis secundo pulmento aliquid superesset, expenderetur pro tertio: si quid vero deesset, ipse suppleret. Pro indumento autem dicebat, non oportere praesentialiter certos redditus assignare, cum intenderet multa, quae tempore schismatis alienata fuerant & destructa revocare, & secundum concessionem nostram addere Monasterio, de quibus possent utilius hujusmodi redditus assignari. Promisit tamen ad praesens de aliis proventibus Monasterii uni Fratrum, qui deputaretur, ad emenda Monachorum indumenta, conferre, quantum sufficeret competenter, assentibus Fratribus, quod si Monachus simul haberet Cucullam & Scapulare, Tunicam & Pelliceam, quatuor annis cucullam & scapulari possit esse contentus; pelliceam vero duobus ad minus; tunicam longam diutius: & duae stamineae sufficerent sibi per annum. Unde firmiter inhibuimus, ne quis de cetero Monachorum lineis camisis uteretur. Ad defectum autem hospitalitatis supplendum mixturam unius molendini concessit, ampliora pro tempore concessurus; ita tamen quod ad necessitatem pauperum sublevandam elemosyna de Cellario conferatur. Nos autem praefatas Ecclesias, quae dictis Secularibus in beneficium fuerunt assignatae, ad usum revocamus infirmorum; Concessionem Hospitalis, quae facta fuerat Episcopo Anagnensi, irritam decernentes, & statuentes, ne cuiquam ulterius in beneficium concedantur, sed Infirmary disponat de illis Ecclesiis, prout ad necessitates Infirmitorii magis noverit expedire. Prohibemus ergo distri-

fride in virtute obedientiae, sub obtestatione divini Iudicii, ne quis de cetero Monachorum proprium aliquo modo possideat; sed si quis aliquid habet proprii, totum in continentem resignet. Si autem post hoc proprietatem aliquis fuerit deprehensus habere, regulari ammonitione praemissa, de Monasterio expellatur, nec recipiatur ulterius, nisi poeniteat secundum Monasterii disciplinam. Quod si proprietas apud quemquam inventa fuerit in morte ipsius, cum eo in signum perditionis extra Monasterium in sterquilino subterretur, secundum quod Sanctus Gregorius narrat in Dialogo se fecisse. Abbas tamen & Prior frequenter inquirent, & diligenter explorent, ne quis Fratrum proprietatem possit habere. Unde si quidquam alicui fuerit specialiter destinatum, non praesumat illud accipere, sed Abbati, aut Priori, aut Cellario assignetur. In Oratorio vero, Refectorio, & Dormitorio continuum semper silentium observetur. In Claustro quoque certis horis & locis secundum antiquam consuetudinem Monasterii laudabiliter observatam, sed amodo laudabiliter observandam.

In Refectorio nullus omnino carne vescatur, neque in quibusdam solemnitatibus, sicut aliquando fieri consuevit, & Conventus exhibat cum Abbate, paucis ibi relictis, ut extra Refectorium ederent carnes, cum in illis diebus praecipue regularis disciplina sit studiosius observanda. Sed non extra Refectorium, nisi tantum in Infirmatorio esum carniarum credant sibi licere, quamvis ex indulgentia possit Abbas interdum aliquos Fratrum, nunc illos, nunc istos, pro ut sanitas postulat, advocare, ipsisque secum in camera sua melius & plenius exhibere. Porro debiles & infirmi, & qui munitione indigent, vel aliqua medicina, non sorsum in came-

A ris, sed omnes in Infirmatorio, quae necessaria sibi fuerint, tam in carnibus, quam in aliis recipiant competenter. Quod si quisquam eorum debilis fuerit, aut delicatus, ut non possit communibus cibis esse contentus, ei provideatur sine scandalo aliorum, ut si Abbas vel Prior voluerit in Refectorio mensam ei facere specialem, cibum aliquem competentem non ante illum, sed ante se faciat apportari, de quo ipse faciat illi pitantiam pro sustentatione naturae. Tales autem ad gerenda Officia Monasterii deputentur, qui fideles sint & discreti; nec alicui committantur aliqua obsonia perpetuo possidenda, tamquam in sua sibi vita locentur. Sed cum oportuerit amoveri, sine contradictione qualibet revocentur. Prior autem prae caeteris post Abbatem potens sit in opere ac sermone, ut exemplo vitae, verboque doctrinae Fratres suos instruere possit in bono, & a malo valeat revocare. Zelum religionis habens secundum scientiam, & delinquentes corripit & castiget, obedientes vero fovet, & confortet. Abbas vero, cui omnes in omnibus reverenter obediunt, quanto frequentius poterit, sit cum Fratribus in Conventu, vigilem curam, & diligentem sollicitudinem gerens de omnibus, ut de officio sibi commisso dignam possit reddere rationem. Quod si praevicator ordinis fuerit, aut contemtor, seu negligens, aut remissus, pro certo se noverit non solum ab officio disponendum, sed alio modo secundam Regulam graviter castigandum, cum offensa non solum propria, verum etiam aliena de suis manibus requiratur. Nec aestimet Abbas, quod super habenda proprietate possit cum aliquo Monaco dispensare, quoniam abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis adeo est annexa Regulae Monachali, ut contra eam nec summus Pontifex possit

licentiam indulgere. Ut ergo nos vobis ad reformationis initium aliquod subsidium impendamus, sex Libras usualis Monetae de Camera Sancti Petri singulis annis percipiendas concedimus ad usum & utilitatem Prioris & Fratrum, qui apud Specum Sancti Benedicti morantur; & pro vestibus Monachorum emendis viginti Libras praeentialiter elargimur, Planetam de cocco bis tincto, Deo & Sancto Benedicto ad Altaris officium offerentes. Cuncta igitur, quae superius sunt expressa, inviolabilem firmitatem volumus & praecipimus obtinere, statuentes, ut nulli liceat contra ea temeritatis ausu venire. Si quis eutem contra paginam istam aliquid attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli ac nostram se noverit incursum.

Datum apud Monasterium Sublacense, Pridie Nonas Septembris, Pontificatus nostri Anno quinto.

Post Rainaldum Abbatem stetit Abbatia in bona pace longo tempore, quia Innocentius Papa Tertius omnia posuit in pace, & Monasterium in maxima tranquillitate, quia vir sanctus & justus & potens fuit, qui in omnibus se bene rexit. Landus Abbas multa bona fecit. Construxit in Monasterio Sublacense Claustrum ex marmoreo lapide, ac juxta Claustrum in latere dextro Capellam Sanctae Trinitatis, & cameras pro senibus valde pulcras contiguas dictae Capellae aedificavit. Omnia privilegia meliora misit renovare, ac etiam plura Privilegia impetravit a Domino Alexandro Papa Quarto; ut creditur, quia praedictus Dominus Papa in propria persona venit ad Monasterium, visitavit & reformavit Monasterium, & omnia quae fuerunt abstracta & alienata ab aliquibus Ba-

ronibus, & aliis, cassavit, revocavit, & reduxit ad pristinum statum, ut habetur in multis privilegiis, quae ipse personaliter scribere mandavit, & specialiter de visitatione & reformatione sua concessit pulcrum Privilegium, cujus tenor per omnia est talis.

Alexander Episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis Abbati & Conventui Monasterii Sublacensis salutem & Apostolicam benedictionem. Etsi ad universa Mundi loca, divino dicata cultui, ex officii debito aciem intentae cogitationis extendere, ac undique per orbem pro salubri eorum statu Apostolicae diligentiae studium diffundere teneamur: circa statum tamen Monasterii Sublacensis, in quo sacra Religio Monachalis a beatissimo Benedicto, venerando ejus auctore, salutaris suscepit institutionis initia, tanto sollicitius & diligentius invigilare debemus, quanto famosius & celebrius illud inter alia sui Ordinis Coenobia ipsius sanctissimi Benedicti vita & merita per universa Mundi climata reddiderunt. Hunc etenim locum coelestis altitudo consilii per ministerium Sancti hujus principium Religionis praedictae constituit: quia hic eadem Religio suum excepit exordium: hic sua prima fundamenta locavit: hic prius misit, firmavitque radices, & hinc postea suas extendit propagines, multiplicavitque per orbem. Hinc certe prodiit istud Dei & dei spectabile luminare, quod in Ecclesiae firmamento praesulgens, multorum oculos caligine sensualitatis obtusos, suae claritatis radiis illustravit. Ad hunc quoque locum, tamquam ad unum ovile Dominicum i-deo praedictus Sanctus multa & diversa sanctorum Collegia Monachorum per varia Monasteria & Loca dispersa voluit congregare, ut faceret de illis unum acce-

acceptabilem Christo Populum, & Fratres in domo Domini habitantes in unum ad regularem observantiam, & indeficientem divini Numinis cultum fortius solidaret, ac exinde postmodum praedicta Religio liberius latinusque distenderetur in alios; & ab hoc loco tanquam a fonte Religionis ejusdem Ecclesiae membra sacri sui fluentia dogmatis profilirent. Et licet praesatum Monasterium in suis primordiis sub recenti ejusdem Sancti doctrina, coelestis Opificis operante gratiâ de virtute successive creverit in virtutem, & velut lignum fructiferum in Ecclesiae agro plantatum flores protulerit copiosus honestatis, & produxerit fructum vitae, fueritque diu praecelsa hujusmodi regularis observantiae sanctorum operum titulis specialiter insignita, ac multiplicibus propter hoc non solum spiritualibus, sed etiam temporalibus profecerit incrementis: a quibusdam tamen longe temporibus retroactis, sic in ipso solitus vigor ordinis Regularis emarcuit, sicque in eo fervor religionis decrevit consuetus, quod idem Monasterium, ad quod cetera Plandi sui Ordinis loca suos intuitus, ut ab eo vivendi notitiam susciperent, levare ac habere solebant: personarum in eo sub diversitate temporum degentium negligentia faciente, dissolutioni multipliciter patuit, & multae notam deformationis incurrit. Propter quod felicitis recordationis Innocentius Papa Tertius praedecessor noster, cum ad idem Monasterium se personaliter contulisset, illudque invenisset in pluribus deformatum, circa reformationem ejus vigilem curam adhibuit eidem reformationi personaliter immittendo & accedendo, quaedam statuta seu praecepta salutaria in correptionem vitae Monasticae religionis, ac Regularis observantiae necessarium fulcimentum,

A quod in ipso Monasterio probo & prospero statu mandavit & statuit perpetue ac inviolabiliter observari, pro ut in ejusdem Praedecessoris literis confectis, quas ejusdem Archivius Monasterii ad perpetuam conservat memoriam, plenius continetur.

B Nos igitur, quos fervor devotionis, quam ad praedictum sanctum locum semper habuimus, & ille, quo incessanter dictum prosequimur Monasterium, Caritatis ardor attraxit ad idem Monasterium personaliter visitandum, dignum fore praevidimus circa salutem ejus statum paternam intendere vigilantiam, ejusque spiritualibus & temporalibus commodis Apostolicam diligentiam providere, ut ex nostra praesentia tam idem Monasterium quam personae in eo in totum Domino famulantes ad multiplicem salutis felicitatem sibi gaudeant pervenisse. Hinc est, quod nos, & de fratrum nostrorum consilio, qui nunc praesentes sunt, ordinationem, quam memoratus Praedecessor noster pro reformatione ipsius Monasterii fecisse dignoscitur, & quam a vobis (excepto eo, quod de assertionem Monachorum circa indumenta in illa exprimitur, quod utique Abbatis providentia moderetur) inviolabiliter observari volumus, approbantes & etiam innovantes, ac quaedam ordinationi supradictae addentes, eadem auctoritate Apostolicam in virtute obedientiae, & sub attestatione divini Judicii, praedicti Praedecessoris in hoc inherendo vestigiis, prohibemus, ne quis Monachorum deinceps proprium quoquo modo possideat. Adjicientes, quod quicumque ipsorum aliquid habentes proprii, nisi illud infra quindecim dies computandos ex nunc Abbati totaliter resignare curaverint, eo ipso sententiam, quam in ipsos proferimus, excommunicationis incurrant. Si vero aliquis in posterum proprietatem aliquam fuerit deprehensus

E habet

habere, & regulariter monitus illam resignare noluerit, mucrone anathematis percussatur, & expellatur de Monasterio, nec recipiatur ibidem ulterius, nisi poeniteat secundum Monasticam disciplinam, poenis aliis, quas dictus Praedecessor noster praefata ordinatione contra Monachos proprietarios edidit, in suo nihilominus robore duraturis. Statuimus etiam, ut divina Officia tam diurna, quam nocturna in eodem Monasterio secundum praedicti Sancti Regulam celebrentur. Praecipientes, ut omnes camerae Monachorum (camerae veteranorum dumtaxat excepta) funditus destruantur, nec ullae unquam futuris temporibus reperiantur; sed Monachi in communi Dormitorio ejusdem Monasterii simul dormiant; & similiter in communi Refectorio comedant, & continuum semper in Oratorio, Dormitorio, & Refectorio, in Claustro verò certis horis & locis, secundum antiquam consuetudinem Monasterii, silentium observetur. Nulli quoque Monachorum liceat habere equum vel proprium servum, nisi illis tantum, qui per Abbatem temporalibus gerendis obedientiis vel administrationibus, seu efficiis praeposuntur. Illud autem, quod de pane diurno, & aliis cibariis quotidianis, quae Monachis subministrantur, residuum fuerit, nullus sibi quomodolibet retinere praesumat, sed totum pauperibus in elemosynam erogetur. Neque liceat cuiquam Monachorum exenia sibi transmissa recipere, sed Abbati, vel Priori, vel Cellerario illa secundum praefatam ordinationem Praedecessoris ejusdem studeat protinus assignare. Praecipimus insuper, ut murus, qui praedictum Monasterium circumcingit, erigatur magis & protendatur in altum, ita quod nullus in ipsum Monasterium, vel aliqua ejus loca, nisi per communia & debita ostia valeat

A introire. Neque mulieres aliquae sive ad purgandum frumentum, vel deferendam aquam, sive ad quodcumque aliud servitium faciendum quomodolibet admittantur ibidem, sed exinde arceantur omnino, ne ulla tentationis causa possit per eas in Monachorum mentibus suboriri. Abbas verò de indumentis & aliis necessariis Monachis provideat competenter, ita quod hi, qui ab eo nova indumenta suscepserint, retinere sibi vetera non attentent, sed statim Abbati illa resignent, vel alii juxta ipsius Abbatis beneplacitum & mandatum. Ad haec Monachi, quibus ab Abbate temporales obedientiae seu administrationes, aut aliqua officia committuntur, studeant, quantum cum Domino poterunt, utilitatem & commodum Monasterii solucite procurare, & de iis quae ratione obedientiarum, administrationum, & officiorum hujusmodi ad manus eorum pervenerint, nihil omnino pro se retineant, sed quidquid ex illis perceperint, Abbati fideliter assignare procurant. Sintque pro eorum sustentatione contenti eo dumtaxat, de quo Abbas ipsis pro hujusmodi eorum sustentatione duxerit providendum, praemisâ ordinatione Praedecessoris ejusdem in omnibus, & per omnia (praeterquam in eo, quod de assertione Monachorum circa indumenta continetur in illa, quod quidem Abbatis moderetur providentia, prout superius est espressum) salvâ & illibatâ penitus permanente. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae approbationis, innovationis, prohibitionis, constitutionis, & praeccepti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & Sanctorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum.

Datum Sublaci, IV. Idus Septembris, Pontificatus nostri Anno Sexto.

Post

Post Landum fuit *Henricus Abbas*.

Hic coepit facere aliquas habitationes parvas in Specu, & coepit ardentem reformare *Veji Specum*, quia Monachi Monasterii fuerunt omnes de Abbatia Sublacensi. & pro majori parte nobiles. In illis diebus Abbas *Henricus*, qui erat bonus Pastor, videns aliquos Monachos incorrigibiles, cum consensu aliquorum posuit Priorem in Specu cum aliquibus Monachis, quos videbat esse idoneos ministros observatores sanctae Regulae, ibidem laudanda providentia celledando, & eisdem omnia vitae necessaria ministrando. Qua ex causa a Papa Gregorio Decimo miris laudibus extollitur & laudatur, pro ut habetur in Privilegio dicti Papae. Tempore istius claruit in Crypta *Mardebottae* Sanctus Confessor Dei *Laurentius*, multorum mirabilium patror, pro ut in *Legenda Vitae* ejus serius continetur.

Anno Domini Millefimo Ducentesimo Septuagesimo Tertio obiit Dominus Abbas *Henricus*, Pontificatus Domini Gregorii Decimi Papae Anno secundo, Mensis Februarii die Decimanona. Vacante Monasterio Sublacensi per bonae memoriae *Henricum*, factae fuerunt duae electiones; quod inauditum fuit in octingentis annis, quia semper solebant eligere in Monasterio. Propter novam plantationem bonae vitae exaltaverunt se Monachi *Specus*, quia isto tempore non habuerunt Priorem in Monasterio, sed Rectorem. Et sic facta fuit magna discordia inter Rectorem Monasterii, & Priorem *Specus*, super quibus fuit diu in Curia Romana litigatum. Istis diebus multa bona fuerunt alienata a Monasterio. Igitur pendente negotio, & crescente Patrum discordia, & inimicitia pul-

lulante, quidam ipsius loci Monachus nomine *Pelagius*, qui dicti Rectoris Procurator fuerat, cum morando in Monasterio partem sibi contrariam, ut sibi videbatur, suppeditare non posset, sicut vellet, & continuo laborabat, exiens inobedienter a Monasterio cum patre suo *Milite*, nomine *Bartholomaeo de Genna*, antecessorum suorum nequitiam imitando, qui temporibus retroactis similia perpetraverant, cum fratribus & aliis suis complicitibus accedens ad Castrum *Cerberariae*, cum adjutorio quorundam minus fidelium Vassallorum ibidem morantium, intravit *Roccam* dicti Castri, & expulsis inde duobus Monachis pro custodia dictae *Rocchae* ibidem morantibus, dictam *Roccam* nequiter invasit. Quam sic occupatam detinens, pluries requisitus noluit restituere Conventui Sublacensi; sed congregatis *Scaranis* & multis hominibus malae famae, guerram fecit privatam, & publice omnibus Vassallis dicti Monasterii praeter illos, qui in sua nequitia eum adjuvabant. Quibusdam enim captis, & ad tormenta positis dentes extraxit, & fecit extrahi oculos, quosdam etiam de altissimis diruens rupibus, fecit Confessione non habitâ expirare. Monachos de nocte fractis portis Monasterii personaliter capiens, captivos duxit ad dictam *Roccam* *Cerberariae*, ubi eos detinuit; ipsos diversis poenis & miseriis affligens. Hospitale verò, ubi *Christus* in persona pauperum recipi consueverat, & ipsi pauperes recreari, fecit destrui totaliter & comburi, & Ecclesias dictae *Rocchae* & Castri, quum in eis *Scaranos* suos jacere fecisset, diversis fecit pollutionibus sanguinum & confusionibus violari. De ceteris verò maleficiis, quae fecit ipse & alii, depra-

depraedando Abbatiam, & ubicumque poterant, quia longum & toediosum esset narrare, ad praesens taceamus. Quia valde periculosum est, Fratres se dividere, si non fuissent divisi, tanta mala non fuissent perpetrata, nec tanta bona a Monasterio alienata. Quia tribus annis stetit Abbatia, & Monasterium sine Abbate; & Monachi Specus dolebant, nec aliquid eis de Monasterio porrigebatur. Et sic dispersi sunt, & omnia extra Abbatiam pro majori parte alienata sunt. Ecclesiae, Casalia, Possessiones, Castra vendita sunt, & in pignore sub pacto posita: & sic usque in hodiernum diem Monasterium nunquam potuit rehabere; quia dicunt: *Parentes nostri comperaverunt.* Et per hunc modum omnia bona Monasterii dissipata & alienata sunt.

Istis sic se habentibus, renuntiatum fuit in Anno Domini Millesimo Ducentesimo Septuagesimo Sexto de Mense Maji coram bonae memoriae Innocentio Quinto de omnibus supradictis. Qui Dominus Innocentius Papa Quintus providit dicto Monasterio de *Fratre Gulielmo*, natione Burgundo, tunc Camerario & Vicario Casinensi: qui confirmatione habita cum benedictione solempni, quam dedit sibi Episcopus Tusculanensis, veniens ad Abbatiam, Vassalli ipsius, qui, sicut dictum est, in maxima afflictione fuerant, ipsum cum honore maximo & gaudio receperunt. Ipse vero postmodum dictum ribaldum Pelagium, ut dictam Roccam & Castrum, quod detinebat, sibi restitueret, per viros religiosos, Clericos & Laicos requisivit: qui penitus renuit. Sed dictus Abbas congregato exercitu, & factis machinis, ipsum cum suis fidelibus Vassallis expugnabat. Tandem post duos

A Menses capta fuit dicta Rocca, suffragantibus meritis sanctissimi Patris nostri Benedicti, in qua captus fuit dictus Pelagius, & ad Roccam Sublaci ligatis manibus ductus, & per ipsum Abbatem in carcere ibidem fuit positus; & alii sui complices salvis personis dimissi sunt exire, sed bona ipsorum fuerunt Curiae Sublaciensi confiscata. Haec autem scripta sunt ad perpetuam memoriam, & terrorem omnium perditorum, ne hujusmodi consilia audeant attentare.

B Anno Domini Millesimo Trecentesimo Quinto, Sede vacante post Domini Benedicti Papae Undecimi mortem, Mense Februarii, XX. die hujus mensis, ex diluvio fracta prata cum ponte minimo, per quem itur ad Sanctum Laurentium, occasione diluvii, & eadem die corruerunt molendini cum sedilibus suis, & muris circumstantibus. Et sic locus Monasterii ad nihilum redactus, quia duo Monachi levaverunt duos lapides, qui fuerunt firmati cum aliis petris; & sic aqua destruxit. Ita voluntas fuit aliquorum.

C Post Henricum fuit, ut diximus, *Gulielmus Abbas* natione Burgundo tempore Innocentii Quinti Papae. Multa acquisivit alienata & extracta, sed non potuit..... quia nihil invenit. Facta fuerunt Millesimo Ducentesimo Octuagesimo Quinto. Post Gulielmum fuit *Benedictus Abbas*, homo discretus & maxime morigeratus. Dilexit Monachos suos. Cum consilio eorum fuerunt acquisita & recuperata, quae prius fuerant alienata tempore Benedicti Papae Undecimi Millesimo Trecentesimo Quarto. Ipse omnia confirmavit, quae inventa fuerunt, & alienata similiter. *Bartholomaeus* fuit ante Benedictum Millesimo Ducentesimo Octuagesimo Nono

tempore Nicolai Quarti, qui dedit multa Privilegia Monasterio, & alia multa acquisivit, sed alienata non attentavit. Sub Anno M llesimo Trecentesimo tempore Bonifacii Papae Octavi fuit quidam *Abbas* nomine *Franciscus* post Abbatem Benedictum. Hic miser fuit, spurius, nobilis de genere, de Domo Ramandiellis, de Ordine Minorum, erectus ob parentum potentiam, maxime quia habebat duos Cardinales de Domo sua. Factus Abbas Sublacensis Monasterii, ab initio male coepit, & semper in deteriora profecit. Nam auxit ad commune servitium, quod Romanae Curiae debetur per novos Abbates, Florenos quingentos. Processu verò temporis cum fructus & redditus Monasterii in nepotibus & neptibus tamquam prodigus, & exstirpator bonorum Monasterii pessimum consumsisset, demum miser ad Sacrarium & ad jocalia temerariam manum extendit, & simulate in loco Fratrum Minorum propter celebrationem Missarum abtulit omnia ornamenta Sacristiae dicti Monasterii, & impigneravit pro Florenis quingentis. Tempore istius Sublacenses condiderunt sua perverissima Statuta. Qui Abbas una cum eisdem Sublacensibus personaliter accessit ad Dominum Papam Bonifacium VIII. pro confirmatione ipsorum. Quibus visis dictus summus Pontifex abhorruit talia inaudita audire, vel videre, & dixit: *Verè perverissimi & desperatissimi homines ista Statuta composuerunt; & chartam, in qua dicta Statuta erant conscripta, projecit in pavimentum Aulae suae. Quapropter dictum Abbatem, qui talibus Statutis consentire praesumpsit, miserabiliter & confuse ab administratione suspendit. Post haec dictus Papa a Romanis Principibus,*

Tum. XII.

A seu Columnensibus captus & deprædatus fuit. Et ex tunc Romana Curia apud Avignonem Sedem sibi elegit, & usque ad tempus Urbani Papae Quinti assidue perduravit. Abbas autem sic suspensus remansit, & volens se ingerere administrationi Abbatiae, quaesivit aditum, ut cum suis consanguineis & amicis occulte intraret Roccam Sublaci. Cujus notitiâ mirabiliter ad notitiam hominum de Sublacu deductâ, dictam Abbatem capientes, posuerunt in carcerem, plurimâ factâ strage suorum. Sic misere cum miseris, qui contra legem & contra jura Ecclesiastica, sive Civilia operati fuerant, & contra orthodoxos Statuta composuerant..... Consilium sapientum translatum in vitium latronum; qui fuerunt fidelissimi laboratores, facti sunt nequissimi latrones, quia scriptum: *Nullum malum impunitum, nec ullum bonum irremuneratum.* Ille miser Abbas Franciscus, de quo superius dictum est, in carcere tam miserabiliter tractatus exstitit, quod in vase, quo nocte fudit urinam, in die bibere est compulsus. Sed exinde aliquando egressus alibi est miserimus vitâ functus; & omnes ei consentientes miserabiliter mortui sunt, aliqui interfecti, aliqui de Abbatia expulsi. Et sic per fas & nefas adhuc tenent illa pessima Statuta, & bene sciunt, quod male faciunt, quia indurati sunt.

Itaque vacavit Abbatia Sublacensis per multos annos, & Sarra de Columnensibus gubernavit eam, & admisit ista pessima Statuta; sed tamen fecit magna judicia, nec ultra servare voluit, ita quod aliquos Sublacenses fecit vivos propaginare in campo Sublacensi, & bona eorum diripuit, & multa alia judicia, quae

F

non

non sunt dicenda, sed potius celanda. Tamen multa bona Monasterio & Specui, & Monachis degentibus in eisdem fecit, & ordinare necessaria praecepit.

Ab Anno Domini Millefimo Trecentesimo Vigesimo Secundo post Franciscum fuit *Bartholomaeus* quidam Monachus Casinensis, tempore Johannis Papae Vigesimali Secundi. Qui quum esset mundanis illecebris irretitus, ita quod Princeps latronum non immerito vocaretur, dexterâ Excelsi mutatus est, & longa aegritudine eruditus multa bona Monasterio, & praecipue Specui fecit. Nam honestas personas, & religiosos viros ex diversis partibus congregans summo studio dictam Specum in spiritualibus & temporalibus reformavit. Primus fuit, qui Stabulum, seu Dormitorium praedi&um magnum & pulcrum fecit a fundamentis. Multos Libros fecit scribere, quos Monasterio & Specui donavit. Hic emit Castrum Civitellae & Roccam ibidem pulcram & inexpugnabilem reparavit. Fuit etiam vir misericors, & ad pauperes & servos Dei amicus. Cujus Corpus requiescit apud Specum in capsâ marmorea sanctissimi Confessoris Christi Mauri. Etiam aedificavit de novo Monasterium Sanctae Crucis prope Civitatem Perusinae. Item Monasterium Sancti Johannis prope Villam Mevaniae. In provincia quoque Terrae Laboris prope Roccam Montis Draconis Monasterium Sanctae Annae. Vixit autem in Abbacia Sublacensi per annos triginta duos.

Post Bartholomaeum fuit *Johannes Abbas* natione Tuscus de Civitate Castelli, vir eruditissimus, multaeque mansuetudinis & bonitatis. Hic quum exsili& flet Monachus Specus, fecit

A multa bona Specui, Bibliothecam suam divinorum Librorum, & Juris tam Canonici, quàm Civilis dictae Specui derelinquens. Fuit autem tempore maximae mortalitatis, quae existit Anno ab Incarnatione Domini Millefimo Trecentesimo Quadragesimo Septimo, qua peste percussus defunctus est, & vixit in Abbacia sexdecim annos, & sepultus est ante gradus Criptae Sanctissimi Patris nostri Benedicti.

B Anno Domini Millefimo Trecentesimo Quadragesimo Nono, post Johannem fuit *Petrus Abbas* natione Perusinus, cujus tempore terrae motus Monasterium & Roccam Sublaci, & nonnullas alias Roccas Abbatiae ad solum paene prostravit, in qua reina quum esset idem Abbas in camera sua apud Roccam Sublaci, territus, parvo tempore supervixit. Hic fecit malum Abbatiae suae, nam jura hereditaria Vassallorum morientium absque legitimis heredibus, & alia jura concessit, seu vendidit Vassallis per novem annos; & receptis Florenis mille & centum, redemit consanguineos suos tunc positos in captivitate. Quam concessionem Vassalli Abbatiae retinent usque in hodiernum diem in praesudicium Monasterii satis grave.

C Hic nota, quod post Petrum fuit *Angelus Abbas* de Monte Regali, cujus consanguinei cum cepissent dominium in Abbacia, decollaverunt aliquos de Sublaco potentiores inter ceteros, & capita eorum projecerunt ex Roccae moeniis in terram. Propter quam rem Sublacenses indignati Roccam depraedaverunt, & Palatium Abbatiae desolaverunt & combusserunt. Abbas autem pavore perterritus fugam arripuit. Et accedens ad Avignonem, ubi Romana Curia perma-

manebat, Abbatiam resignavit, & factus est Monachus Monasterii Sanctae Annae, ubi laudabiliter Deo serviens vitam finivit circa Annos Domini Millesimo Tercentesimo Quinquagesimo tertio.

Nota, quod post Angelum fuit *Ademarius* Francigena. Hic fuit ferox homo. Manus ejus contra omnes vicinos suos, & manus omnium contra eum. Multos Sublacenses mala morte perdidit, propter quod Roccam Sublaci deferens, in Roccam Gennarum sibi sedem elegit; in qua septem Monachos Monasterii Sublaci suspendit per medium, ut subitus accenso igne ex fumo & fame morte miserabili finirent. Et hoc fecit propter ipsorum iniquitatem, & maxime, ut aliqui dicunt, quod fuerunt contra Abbatiam, & habuerunt partem cum forensibus, qui eum veneno perdere moliebantur tempore Innocentii Sexti Papae. Post multas autem guerras Vassallorum & circumstantium vicinorum, accessit ad Avignonem & *, Abbatiam resignavit Millesimo Tercentesimo Quinquagesimo Octavo.

Post *Ademarium* fuit *Conradus Abbas*, spurius ex Marchionibus Sae-nae. Hic exstitit membrum quodammodo Antichristi. Talia enim immania gessit occulte, ac etiam manifeste, quod pudor est dicere, & exarare. Inter alia mala sua contempsit ministrare Monachis justitias panis & vini, sicut Antecessores sui sedulo ministrarunt. Quin potius addens mala malis suis, abstulit Conventui Castrum Marani, & illud tradidit fratri suo germano. Ad extremum cum vellet Specum totaliter desolare, & Fratres, qui in ipso erant dispergere, pro eo quod erant contrarii operibus suis malis; quidam

A ex dictis Monachis Specus confugi-
tes ad Dominum Papam Innocen-
tium Sextum, dictus Pontifex &
Domini Cardinales audientes vitam
reprobam dicti Abbatis, ipsum com-
mutaverunt in partibus Albaniae.
Quapropter hoc intelligentes Vassalli
sub Anno Domini Millesimo Tre-
centesimo Sexagesimo Secundo, ipsum
cum magna indignatione ac zeli im-
petu expulerunt de Abbacia. Qui
misere infirmatus prae tristitia, in
quodam Hospitali miserabiliter est
defunctus.

Circa Annum Domini Millesimum
Trecentesimum Sexagesimum Tertium
post Conradum fuit *Abbas Bartholomaeus*
de Senis Monachus Monasterii
C Sanctae Crucis de Perusio, homo
religiosus, pius, benignus, miseri-
cors, & justus. * Isto cum consilio &
auxilio Monachorum Specus, refor-
mavit Monasterium Sublacense in re-
gulari observantia; & omnes Mona-
chi antiqui Monasterii fuerunt ex-
puli usque in hodiernum diem. Mul-
ta bona fecit Monasterio. Ecclesiam
D Capitulumque a principio reforma-
vit. Unam Crucem argenteam pro
quinque Florenis comparari fecit.
Quinque Calices, duos magnos, u-
num dedit Specui, & alium Mona-
sterio, & tres parvos calices cum
thuribulo argenteo. Omnia Pontifi-
calia pro se & aliis Abbatibus fieri
fecit. Monachos suos nimis dilexit.
E Numquam auditum fuit, quod unum
Monachum conturbasset. Nam hone-
stos & religiosos viros ex diversis
partibus congregans, summo studio
Monasterium suum in spiritualibus
& temporalibus reformavit. Cujus
temporibus sanctae Memoriae Urbanus
Papa V. venit Romam: & au-
diâ famâ bonitatis ipsius Abbatis
Bartholomaci, creavit eum Abbatem

Monasterii Casinensis. Statim post confirmationem defunctus fuit in Sancta Maria Nova, & ibidem sepultus Anno Domini Millesimo Trecentesimo Sexagesimo Nono.

Eodem Anno fuit electus *Frater Franciscus de Padua*, & confirmatus: homo quidem bonae conditionis & devotionis, qui suo tempore fecit cisternam in Specu, & plura alia bona tam in aedificiis, quam in aliis. Cum die quodam quidam malefactor in Sublaco duceretur ad suspendium, & mulieres illum violentiâ raperent de manibus Officialium, Abbas Franciscus hoc percipiens, dicitur descendisse de Rocca in Plateam, clamando, vociferando, ac conquerendo de

A Sublacensibus. Et videns, non posse libere dominari, petiit a summo Pontifice dari sibi unum Coadiutorem in regimine temporalium. Qui Dominus Papa deputavit ei Dominum *Thomam de Celano*, qui regebat Abbatiam. Et Abbas Franciscus stabat continue in Monasterio. Erat etiam tunc Vicarius suus quidam B Frater de Terano, habens plenissimam ab eo potestatem etiam resignandi Abbatiam, qui ut dicitur sine scitu Abbatis renuntiavit dicto Domino Thomae, & sic ipse remansit Abbas. Abbas verò Franciscus remansit simplex Monachus in Monasterio, & laudabiliter vitam finivit in patientia cum Fratibus suis.

Explicit Chronicon Monasterii Sublacensis.

R I C H A R D I

CLUNIACENSIS MONACHI

CHRONICON

AB IMPERIO CAROLI MAGNI,

S I V E

Ab Anno Christi DCCC. usque ad Annum MCLXII.

Nunc primum luce donatum

EX MANUSCRIPTO CODICE

BIBLIOTHECAE VATICANAE.

С Д Л А Н С К Я

С Д Л А Н С К Я

И О Б И Т О Р И

С Д Л А Н С К Я

С Д Л А Н С К Я

С Д Л А Н С К Я

С Д Л А Н С К Я

С Д Л А Н С К Я

С Д Л А Н С К Я

IN RICHARDI CLUNIACENSIS CHRONICON

PRAEFATIO

LUDOVICI ANTONII
MURATORI.

Uanquam diu quaeserim, num *Richardi Cluniacensis Monachi* breve Chronicon antea a quoquam publici juris factum fuerit, ac potissimum hac de re consuluerim Scriptores Historiae Literariae, neminem tamen haecenus inveni, qui evulgati jam Operis fidem mihi faceret. Unus tantum Casimirus Oudinus Tom. 2. de Scriptorib. Ecclesiast. in editione Lipsiensis Anni MDCCXXII. multa de Auctore isto habet, atque inter cetera conjecturis suis indulgens opinatur, eidem tribuendam esse partem primam *Collectaneorum*, quae sub nomine *Hugonis de Sancto Victore*, non semel typis tradita fuere. Mihi ad manus minime sunt Editiones omnes Operum Hugonis Victorini, ut iustâ trutinâ Oudini conjecturas expendere possim. Quod tantummodo hanc in rem animadvertere potui, in Editione procurata a Thoma Garzonio, quam vidi, nihil simile habetur cum Chronico, nunc mihi evulgando Richardi. Ad haec fallitur certe Oudinus, quum scribit, partem illam *Collectaneorum spectare non posse ad Richardum*
Victo-

Victorinum (qui Anno Christi MCLXXIII. e vivis excessit) recte autem ad Richardum Cluniacensem Monachum, qui illud post Annum MCLXXXI scribere aggressus est, longe post mortem Hugonis atque Richardi Victorinorum Canonorum. Atqui Chronicon, quod ego nunc editurus sum, in Annum MCLXII. definit, ita ut quum tributa Hugoni Collectanea ultra eum Annum ferantur, aut Richardum Cluniacensem Austorem minime habeant, aut ad ejus Chronicon addita-
 menta ab altero facta dicenda sint. Utcumque sese res habeat, sive nondum prodierit Chronicon istud, ut puto, sive sub alieno nomine circumferatur, illud aut novum, aut suo Auctori restitutum, Lectoribus in hocce Opere exhibere constitui. Et diu quidem est, quod *Richardi Cluniacensis* nomen & fama sonant apud Eruditos, quum ejus monumentis historicis usi sint, qui post illum ad Historiam Ecclesiasticam se contulere. Accipe quid de illo scripserit Johannes Gerardus Vossius Lib. 2. Cap. 53. de Historicis Latinis. *Richardus*, inquit, *Cluniacensis Monachus*, sed patriam *Parisiensem*, praeter Libros τῶν ἀντιρρημένων, de quibus Sixtus Senensis in Bibliotheca sua, Historiam condidit suorum temporum. *Conradi III. & Friderici Barbarossae* temporibus vixit; in primis sedente Papa *Hadriano Quarto*. Aetatem Richardi recte designavit Vossius: is enim Historiae suae finem faciebat Anno Christi MCLXII. At fallitur Vossius, quum Lutetiam Parisiorum patriam Richardo tribuit. *Pictaviensis*, non *Parisiensis*, appellatur Richardus in Codice MSto membranaceo, unde hausta fuit haec Historia. Codex vero antiquissimus iste in Vaticana Bibliotheca adfervatur, atque olim spectabat ad doctissimum virum Alexandrum Petavium Senatorem Parisiensem; quippe in margine Libri scriptum legitur: *Alexander Pauli filius Petavius, Senator Parisiensis, Anno MDCXLVII.* In Catalogo MSto Codicum Christinae olim Reginae Sueciae celeberrimae, qui mihi in manibus est, ad numerum 166. recensetur: *Richardi Pictaviensis Monachi Cluniacensis Chronica, ab exordio Mundi, usque ad Annum MCLXI. Brevis Chronica Pontificum a Divo Petro usque ad Hadrianum Quartum. Tractatus quidam Hugonis a Sancto Victore.* Haec omnia complectitur Vaticanus Codex laudatus, ita ut justa mihi suspicio suborta sit, eundem Suecae Reginae Codicem, in Vaticanam translatum, illum fuisse, unde hoc ipsum Chronicon descriptum fuit. In eodem quoque Catalogo MSto Reginae alter Codex ad numerum 170. hisce verbis distinguebatur: *Richardi Monachi Cluniacensis Chronica. Garstae Tolerani Canonici Tractatus de Reliquiis Martyrum Albini atque Rufini, cui adjungun-*

tur in calce Constitutiones quaedam Galliae. Quod de Richardi patria dixi, confirmatur auctoritate Ptolomei Lucensis, qui circiter Annua Christi MCCXXII. Historiam Ecclesiasticam contexebat, a me editam in Tomo XI. Rerum Italicarum. Is enim Lib. 20. Cap. 23. in haec verba loquitur: *Hujus etiam tempore (idest Hadriani IV. Papae, Anno MCLIV. electi) floret Richardus Monachus Cluniacensis, sed originis Pictaviensis, magnus Historiae Scriptor. Fecit Chronicon ab Adam usque ad tempora Frederici jam dicti, de omnibus quasi Principibus Mundi tradens, & cursus temporis requirit. Itaque Vossio fucum fecit Raphaël Volaterranus, qui Lib. 21. Anthropol. scripserat: Fuit & Richardus, Monachus Cluniacensis, patriæ Parisiensis, qui sui temporis Historiam edidit, magis illiterate, quam inepte scriptam.*

Neque tantum in designanda Richardi patria deceptus est Volaterranus, sed etiam quum scribit, literis ab eo consignatam fuisse sui temporis Historiam. Uti jam vidimus, ab Orbe condito ille ad sua usque tempora Historiam deduxit. An vero illiterate eam conscripserit, Lectori in posterum judicare fas erit. Ptolomeus profecto dum illum *magnum Historiae Scriptorem* appellat, aliam a Volaterrano opinionem se habuisse satis prodidit. Sed praecipue heic audiendus est Bartholomaeus Placina, qui in Vita Hadriani IV. haec scribit: *Horum autem temporum Historiam scripsit satis eleganti stilo & eratione Richardus, Cluniacensis Monachus, quem alii Scriptores non parum laudant. Sed & Martinus Polonus Seculo Christi Tertio decimo auctor est in Praefatione Chronici sui, multum se profecisse e scriptis Richardi istius. Quem praeterea quanti faciendum arbitraretur Johannes Trithemius in Libro de Scriptorib. Ecclesiastic. hisce verbis professus fuit: Richardus Monachus Cluniacensis, Ordinis Sancti Benedicti, vir in divinis Scripturis eruditissimus, & in Saecularibus literis omnium famâ suo tempore doctissimus, ingenio subtilis, & disertus eloquio, qui varia scribendo & componendo syntagmata, nomen suum cum ingenti gloria ad posteritatis notitiam transmisit. Nihil tamen eorum ad manus nostras hucusque memini pervenisse. Fertur autem ejus insigne & clarum opus Historiae temporum Lib. I. Epistolarum ad diversos Lib. I. Claruit temporibus Friderici Imperatoris Primi, Anno MCLX. Quod vero Sixtus Senensis, uti jam ex Vossio audivimus, Richardo nostro Libros τῶν ἀντικειμένων tribuit, id perperam scriptum opinor. Duo Libri illi Contrariorum in speciem locorum Testamenti, a nonnullis Auctorem habuisse creduntur Salvianum Massiliensem. Ad haec alii, teste Leone Marficano in Chronico Casinens. Lib. I. Cap. 33. & Pe-*

tro Diacono in Libro de Viris illustrib. Casinensib. eosdem tribuunt Berthario Abbati Casinensi, qui Anno Christi DCCCLVI. sacro illi Asceterio praeesse coepit. Verum ii rectius fortasse judicant, qui fidem sequuti Felicis Episcopi Toletani in Appendice ad Isidorum de Viris Illustribus, Auctorem eorundem Librorum faciunt Julianum Episcopum Toletanum circiter Annum Christi DCXC. uti Andreas Schottus, Loaisa, Mabillonius, & alii animadverterunt. Ceterum qui haecenus meminerunt Richardi nostri, ejus Chronicon in Codicibus tantummodo exaratum viderunt, aut ex aliorum relatione illustrarunt illius memoriam. Quod curâ meâ nunc illud aut inter hominum manus versari primum incipiat, aut ipsi Richardo legitime redditum prodeat, beneficium hoc debemus, ut praefatus sum, amplissimae Vaticanae Bibliothecae, ac diligentiae Clarissimi viri Nicolai Carminii Falconis, nunc Episcopi Maturanensis, Latinae & Graecae Linguarum doctissimi, qui mihi pro sua humanitate ipsum descripsit, meisque studiis contulit. Richardus autem ab exordio Mundi cursum narrationis suae inchoavit: quam scribendi libidinem familiarem fuisse eorum temporum Historicis saepe monui. Ego, ceteris omissis, ab Imperio Caroli Magni, hoc est ab Anno Christi DCCC. loquentem exhibeo Richardum. Oneri, non Eruditioni, forent, quae a me praetermissa fuere. Chronico additur brevis *Catalogus Romanorum Pontificum*, a Sancto Petro usque ad primos annos Alexandri III. Papae. Certum paene futurum est, hujus quoque Opusculi Auctorem fuisse eundem Richardum, quum Cluniacensium aeta identidem intermiscerentur, neque anni Pontificum excedant annos Chronici. Denique subtextitur non contemnendus catalogus Cardinalium, & reliquorum sanctae Romanae Ecclesiae Officialium, quorum munera explicantur. Subsequatur in Codice *Soliloquium Hugonis de Arrba animae*, Auctore videlicet Hugone de Sancto Victore, jam editum, & nihil ad rem, quam prae oculis habeo, spectans.

RICHARDI

CLUNIACENSIS MONACHI

CHRONICON.

Carolus igitur Primus ex gente Francorum, Romanorum creatus Imperator, imperavit Annis XLV. Hujus temporibus Synodus magna

Aquilgranis congregata est Anno ab Incarnatione Domini DCCCIX. In qua Synodo de processione Sancti Spiritus agitatum est, utrum sicut procedit a Patre, ita procedat a Filio. Hanc quaestionem Johannes Monachus Hierosolymitanus moverat, quum regula & fides Ecclesiastica firme Spiritum Sanctum a Patre & Filio procedere affirmet, non creatum, non genitum, sed Patri, & Filio coaeternum & consubstantialem. In eadem etiam Synodo quaesitum est & ventilatum de statu Ecclesiarum, & ordine singulorum cujusque conversationis, & quales Clerici esse debeant. A tempore, quo Langobardi invaserant Italiam usque adhuc, sunt Anni CCCXVI. Nicephorus Constantinopoli imperat Annis IX. Mauricius filius ejus imperat menses II. dies VI. Hic in loco, ubi pater ejus mortuus est, insanabili vulnere

A percussus, vix a pugna vivus evasit. Tamen paternae malitiae germanus heres, multa frequenter dehonestavit. Unde facto consilio Michael Curopalates Imperator a toto Senatu appellatus est. Atque ita factum est, ut dum Orientale Imperium paene devenisset ad nihilum, nec nisi nomen Imperii apud Bizantium reservatum esset, Dominus Carolus piissimus Augustus ita Occidentale suscitavit Imperium, ut nulli Augustorum jure debeat vocari secundus propter factorum multitudinem & magnitudinem. Michael Curopalates imperat Annis II. vir orthodoxus & amabilis omnibus, omnes qui orthodoxae Fidei adversabantur, prout poterat, curabat extinguere. Praetores verò & Nobiles desperati ab Imperatore, Leonem Patricium, virum strenuum eligunt. Porro Michael hujus acclamatione auditus, cum Procopia uxore sua, natisque suis in Oratorium Fari accurrens, detonsis capillis Monastica induit vestimenta. Amaverat autem semper sacrum habitum Monachorum, qui divinae Philosophiae gymnasium est. Porro Leo Imperator regnat Annis VII. menses V. dies XV. Dominus verò Carolus,

ut paulo altius repetamus, regnare coepit Anno ab Incarnatione Domini DCCLXVIII. Quo Anno Pipinus pater ejus obiit, relictis duobus filiis suis, qui elevati sunt in Reges: idest Carolus, de quo nunc agitur, & Carlomannus frater ejus; Dominus Carolus in Noviomio Civitate, Carlomannus verò Sueffionis Civitate. Qui in principio Regni sui contra Waldum Ducem Aquitaniae perrexerunt in Guasconia, illumque ceperunt. Carlomannus inde reversus Bertam Reginam duxit uxorem. Qui post biennium mortuus est, quo regnare coepit. Carolus etenim consensu omnium Francorum super duo Regna Rex constituitur. Regnavit inde gloriosus Princeps Annis XLVII. Hic quarto Regni sui Anno subegit Italiam, & Desiderium Regem Langobardorum in Pavia Urbe cepit. Sed filius ejus Aginulfus fugâ lapsus, Byzantium venit. Idem Carolus trigesimo tertio Anno Regni sui a Leone Papa Imperator factus est. Habuit autem multa proelia cum Saxonibus, eo quod rebelles & infideles contra eum semper existerent. Destruxit siquidem fana eorum, & Christianum nomen tam apud eos, quàm apud ceteras gentes tum timore, tum amore propagabat. Construebat enim in eorum terra Castra & Urbes, ad monumentum sui, ut terram taliter occuparet, & Christianismo subderet. Intravit autem Dominus Carolus in Hispaniam usque Caesaraugustam, ubi quorundam Regum Saracenorum recepit obsides; superatisque inibi pluribus Oppidis, atque Castellis in deditioe acceptis, salvo & incolumi exercitu revertit. Praeter quod in ipso Pirenaei jugo Vasconiam perfidam parumper in redeundo contigit experiri. Nam quum

A agmine longo, ut loci & angustiarum situs permittebat, porrectus iret exercitus, in summo montis vertice positus insidiis (est enim locus ex opacitate silvarum, insidiis opportunus) extremam impedimentorum partem, & eos, qui novissimi agrinis incedentes, subsidio praecedentesuebantur, desuper incursantes, in subjectam vallem dejiciunt, confertoque cum eis proelio, usque ad unum omnes perimunt. Ac sic beneficio noctis instantis adjuti, cum praeda celerrime diffugiunt. In quo proelio Egiardus Regiae mensae Praepositus, Anselmus Comes Palatii, Huroudland Britannici limitis Praefectus, cum aliis pluribus interficiuntur.

C His temporibus Adela Saracenus Bimaugi Regis filius, a fratre suo Regno pulsus, ad Carolum venit, ejusque manibus se commendavit. Quem cum Ludovico filio suo in Hispaniam reverti fecit, ut ei contra fratrem subveniret. Misit autem Imperator alium filium suum Pipinum ad disponenda quaedam negotia Italiae. Legatus autem Idelfonsi Regis Galliciae & Asturiae, nomine Froja, venit ad eum, praesentans ei mirae pulcritudinis papilionem. Et post pauca Rex idem, depraedatâ super Saracenos Ulixibonâ, misit eidem Imperatori Legatos cum muneribus. Post illa tempora dum Carolus Româ rediens, cum in Augustum a Leone Papa & omni Populo ordinatus esset, terrae motus factus est Romae: & ex maxima parte Basilica Sancti Pauli cum trabibus decidit. In quibusdam locis Urbes, monteque ruerunt. Per haec tempora Rex Persarum inter cetera dona Horologium mirabilis fabricae illi transmissit, ac Christianos, qui sub ejus erant Imperio, rogante hoc Domino

Carolo

Carolo, mitius saepe tractavit. Erat autem tantae admirationi apud exteras gentes, ut etiam ab eis pater Orbis appellaretur. Post hoc tempus Ludovicus, filius Imperatoris, quem jam Pater suus Regem Aquitaniae fecerat, Tortosam Civitatem Hispaniae obsedit. Sed quia munita nimis erat, inefficax rediit. Hoc etiam tempore Mauri & Saraceni Corsicam, Sardiniam, & Baleares Insulas, quae omnes sub dominio Imperatoris erant, nimiam vexatione vastabant. Et Normanni regiones Imperii valde affligebant. Est enim Normannia contermina Dacis, sive Danis, ita ut saepe Normanni, idest Daci vel Dani saepe vocentur. Godefredus vero Rex Normannorum ab ea vana spe inflatus erat, ut sibi totius Germaniae potestatem promitteret. Frisiam, Saxoniam suas provincias aestimabat. Instabat enim, se brevi Aquisgranis venturum esse magnis copiis. Quod revera facere inchoasset, nisi morte praeventus esset. Dum Imperator pacem cum Imperatore Leone Constantinopolitano, & cum Hemingo Danorum Rege pacem haberet, in tres partes divisit exercitum. Unum misit trans Albiam in Livonas, quos vastavit. Castellum etiam superiori Anno a Wilcis destructum, in ripa Albiae fluminis reaedificavit. Alterum in Pannonias contra Hunnos misit exercitum. Tertium in Britones, qui cornu Galliae super litus Oceani resident. Qui omnes rebus prospere gestis, & perdomitis gentibus, ad quas ierant incolumes ad Imperatorem regressi sunt. Anno sequenti Carolus filius Imperatoris, qui major natu erat, obiit; & Imperator Aquisgrani hyemavit. Pipinus autem alter filius ejus, quem Regem Italiae fecerat, jam obierat; qui filium

A nomine Bernardum reliquit, quem Domnus Imperator pro patre Regem fecit Italiae. De Domino Carolo Imperatore si quis vult plenius nosse, quae gessit, gesta Francorum diligenter exquirat. Habuit autem Imperator uxores plurimas, filiam scilicet Desiderii Regis Langobardorum, quam post modicum repudiavit. Habuit & Ildergam nobilissimam feminam de Suevorum gente, de qua tres filios habuit, idest Carolum, Pipinum, & Ludovicum, totidemque filias habuit; & alias tres filias: duas de Fastrada Regina, tertiam de concubina quadam. Defuncta vero Fastrada, Ildergam duxit uxorem. Post cuius mortem tres concubinas habuit: ex quibus omnibus filios & filias genuit. Aquisgranis Regiam exstruxit, ibique extremis vitae annis usque ad obitum suum habitavit.

C Anno igitur ab Incarnatione Domini DCCCXIV. dum Aquisgranis degeret, septuagesimo primo aetatis suae, Regni vero in Francia XLVII. Imperii XIV. accedente ad febrim lateris dolore, septima, postquam decubuit, die, hora diei tertia, Oleo Sancto perunctus, sacra Communionem percepta, V. Calendas Februarii viam universae carnis, lux Francorum, ingressus est, sepultus Aquis in Basilica Dei Genitricis, quam ipse construxerat. Corpus vero aromaticatum, & in sede aurea sedens, positum est in curvatura Sepulchri, accinctum ense aureo, Evangelium aureum tenens in manibus & genibus, reclinatis humeris in cathedra, & caute erecto honeste ligata aurea catenam ad diadema. In diademate vero Signum Crucis positum est. Et Sepulchrum repletum est aromatibus, pimentis, balsamo, musco, & thelauris. Vestitum est corpus ejus Impera-

perialibus vestimentis, & sudario sub diademate facies ejus cooperta est. Sceptum aureum, & scutum aureum, quod Leo Papa consecraverat, ante eum posita sunt. Et sigillatum est Sepulcrum ejus. Nemo enim referre potest, quantus luctus fuerit per universam terram non solum a Christianis, sed etiam a Gentibus. Hoc autem sciendum est, quod nulli Imperatorum secundus Religione & actibus extiterit. Antea verò quam moreretur, advocatis omnibus Imperii sui Metropolitanis, omnes thesauros eis tradidit, ut ipsi per subjectas sibi Dioeceses, Ecclesiis, viduis, orphanis, pauperibus, & ubicumque opus esset, dividerent.

Ludovicus Caroli filius imperat Annis XXVII. adhuc imperante apud Byzantium Leone Imperatore. Dominus Ludovicus post patris necem, primos Legatos, qui ad patrem undecumque venerant, absolvit, & alios ad patrem venientes, simili modo suscepit. Jussit autem Dominus Imperator fieri Regulam Canonicis, de diversis Patrum sententiis excerptam, ut sicut Monachi respiciunt ad Regulam Sancti Benedicti, sic perlegant Clerici vitae Librum Clericorum. Operis hujus auctor existit Amalarius Diaconus, qui etiam Librum de Officiis, & alia nonnulla coatexuit. Congregavit autem Synodum Ludovicus, ubi Abbates Regni sui convocavit, & multa utilia tene-ri eis praecepit, admonens, ut Regulam Sancti Benedicti tenerent; & ut minus quàm sex Monachi in una Cella non morarentur, quod ab eodem roboratum est. Posuitque Abbatias omnes in manu sua, ut nemo Comitum vel Episcoporum eas inquietare posset. Eo tempore Lotharium primogenitum suum Imperato-

rem coronavit, & consortem Imperii constituit. Ceteros verò Reges appellatos, unum idest Carolum Calvum, quem de Judith Regina susceperat, Franciae & Burgundiae, Ludovicum Germaniae, Pipinum Aquitaniae praefecit. Iste Pipinus Angeriacense Monasterium jussu patris construxit, ubi & Caput Johannis Baptistae, ut fertur, reposuit, quamvis alii apud Byzantium esse contendunt. Tunc Rabanus Magnencius Monachus, Magister Alcuini, in divina Philosophia claruit. Hoc autem sciendum, quia idem piissimus Imperator consilio Episcoporum & Optimatum suorum ea, quae contra Bernardum nepotem suum, & circa Adoaldum Abbatem gesta sunt, ei sua restituendo, publicè luxit poenitentiam, & confessionem egit, & reconciliatus est fratribus suis, quos invitos tonderi jusserat. Denique quicquid ipse vel pater ejus Dominus Carolus contra aliquos injuste perpetravit, emendavit, & cum summa devotione sese correxit. Item Normanni Herio Insulam, quae est in pago Pictaviensi, factam per mare irruptione succendunt, quae destituta est a generali Monachorum habitatione. Ibi enim Dominus Carolus Imperator fecerat Monasterium Sancti Philiberti; unde his temporibus Corpus Sancti Philiberti, Normannorum infestatione de Herio Insula effoditur VII. Idus Junii, & in Burgundiam a Monachis defertur. Et post duos annos Pipinus Rex Aquitaniae filius Imperatoris obiit, sepultus Pictavi apud Sanctam Radegundim.

Lotharius filius Ludovici post patrem imperat Annis XVI. Sed facta est altercatio inter eum, & Ludovicum Regem Germaniae, & Carolum Regem Franciae pro Regno Aquitaniae, quod Pipinus eorum frater si-

ne liberis mortuus vacuum reliquerat. Anno Secundo post mortem Domni Ludovici Carolus Calvus, & Ludovicus Rex Germaniae Regnum Aquitaniae invicem partiti sunt. Alio quoque Anno Siguinus Comes Burdegalenſis, & Xantonenſis Comes a Normannis capti & occiſi ſunt. Et Xantonas Civitas a Normannis capta eſt & concremata, theſauris ejus optimis exportatis. His temporibus Normanni diſſuſi ſunt per Aquitaniam, quia Duces ejuſdem Regionis inter ſe bellis deciderant, nec erat, qui eis reſiſtere poſſet. Item concrematae ſunt ab eis Herio Inſula, & Monasterium de Oras Inſula, Burdegala, Xantonas, Engoliſma, Lemovicas, Piſtavis, Andegavis, Turonis, Aurelianis, Pariſius, Belungus, Noviomum, & innumera Monasteria & Caſtella deſtructa ſunt. Per idem tempus Canonici Sancti Martialis apud Lemovicas in Monasticum habitum ſe ſponte transferunt. E contrario Monachi Sancti Martini Turonis ante Corpus ejuſdem abjecto Monachali ſchemate, ſchema induunt Canoniale. Sed mox in eiſdem peſtilentia irruit, ut una nocte omnes morerentur. Tunc idem locus in reliquum a Canonicis habitatur.

Carolus Calvus poſt mortem fratrum ſuorum regnat ſuper Francos Annis XXIX. ubi nobilem Eccleſiam apud Compendium de novo conſtruxit, multiſque redditibus & praediis illam ditavit; inſuper Reliquiis, quas de Hieroſolymis & Conſtantinopoli advexerat, eandem inſignivit. Inter quas pretioſiſſimum Sudarium Chriſti Domini, quod in Sepulcro habuit, in praefata Eccleſia reſepuit, quod uſque hodie ibidem conſervatur. Quo tempore Normanni Aquitaniam graviffime affligebant, necnon & alias

A Francorum Provincias, Turpio Comes Engoliſmenſis cum Normannis congreſſus, occidens eorum Regem nomine Mauru, ab eo ipſe occiditur. Emeno autem frater ejus, Engoliſmae pro eo Comes efficitur. Qui poſt biennium cum Xantonenſi Comite conſtigens, interemtus eſt, relinquens parvulum filium ſuum nomine Ademarum.

B Ludovicus Balbus ſuper Francos tantum regnat Annos IV. vel ſicut alii volunt, II. Hic nil ſtrenue geſſit ob brevitatem vitae, niſi quod Monacham unam, ut ferunt, de Monasterio Kala traxit, & eam duxit uxorem. Nec ulterius aliquis de Regibus Franciae ſuſcepit Imperium, eo quod a patribus degenerarent.

C Carolus Simplex ſive Stultus, Ludovici filius, regnat Annis XXV. infeliciter. Per id tempus Ramnuſus Comes Piſtavienſis filium habuit Eblum nomine. Ramnuſus vero conſanguineus erat Willelmi Pii Aquitanorum Ducis & Arverniae Comititis. Interim Ademarus filius Emencis praediſti Comititis Engoliſmae, quum non haberet Terram, a Rege Oddone vocatus, Comes Piſtavi proſectus eſt; ſed quum non haberet prolem, una cum ſanta uxore ſua de his, quae poſſidebat, multa Chriſti Eccleſiis conceſſere. Sanctus vero Geraldus clam Piſtavi ſubduſtum Eblum Ramnuſi filium, ne forte necaretur, Willelmo Pio, cui propinquus erat, tradidit nutriendum. Eo tempore Dux ipſe Willelmus, quum non haberet heredem, Cluniacenſe Monasterium in fundo proprio, qui eſt in Burgundia, pago Matisconenſi conſtruxit, eidem loco Bernonem Abbatem praeficiens; magnos de ſuo redditu praefato loco jure dedit hereditario.

Anno

Anno igitur ab Incarnatione Domini CMX. primum praefuit eidem Berno Abbas Annis XVI. Willelmus Pius immaturâ morte praeventus locum imperfectum reliquit, & Ducatus sui Eblum jam factum Pictaviensem Comitem reliquit heredem. Ex tunc siquidem Pictavorum Comites, Duces Aquitanorum fuere. Eblo vero Bituricus, dum Cluniaci coepisset institui, similiter coepit aedificare Dolense Coenobium in honorem Matris Domini: quod postea filius ejus Radulfus reintegravit, & magnam Monachorum cohortem ibidem congregavit, & sufficienter eis vitum contulit.

Adrianus Papa Romae sedit Annis II. Menses IV. Quo Pontificatu Coenobium Cluniacense a praedicto Duce Willelmo II. pio fundatum est. Formosus sedit Annis IV. Menses VII. dies XIII. Hic confirmavit Bernoni Abbati Chartas & donaria, quae fecerat Gignienfi Ecclesiae. Berno Cluniacensis Abbas moritur. Radulfus post mortem Caroli super Francos regnat Annis XIII. Hujus tempore Oddo Cluniacensis Abbas obiit.

Ludovicus Caroli Simplicis filius regnat Annis VIII. Per haec tempora Heblus praedictus Pictavorum Comes, & Dux Aquitaniae, duxit Adelaem filiam Rofi Rotomagensis in conjugium. Genuitque ex ea filium Willelmum Caput stupae. Circa haec tempora Willelmus Sedor-ferri filius Aldoini Comes erat Engolismae, qui de genere Caroli Calvi habebatur. Hic restituit Reliquias Carroffio Monasterio, quas Monachi ejusdem loci infestatione Normannicâ, Engolismae transfugerant. Nam iidem Normanni crebras irruptiones per Pictavorum terminos, & usque Carroffum, vel ultra, saepius facere consueverant.

A Tunc Ademarus Cluniacensis Abbas per decennium claruit. Ante quem fuerat Oddo Cluniacensis tempore Radulfi Regis, cujus jssu coepit disponere regulariter Floriacense Coenobium. Praefuit autem idem pater Dolensi, Matiaccensi, Aurelianensi, & omnibus fere Aquitaniae Coenobiis, quae regulari disciplina ceeruit.

B Lotharius Ludovici filius super Francos regnat Annis XXX. Hic est in Regem unctus Remis, & Hugo magnus factus est Dux Francorum. Hic Hugo fuit filius Roberti tyranni, qui interfectus est a Carolo, quem habuerat a sorore Heberti Comitis Vermandensis. Secundo Anno post haec ipse Hugo Civitatem Pictavis obsedit, unde expulsus rediit. Altero Anno obiit ipse Hugo magnus, sepultus in Basilica Sancti Dionysii, cui successerunt tres filii, Hugo, Otto, Henricus. Hugo factus est Dux Francorum. Otto Burgundiorum. Mortuo Otone Duce successit ei frater suus Henricus. Ademarus Cluniacensis Abbas obiit Cluniaci.

D Ludovicus Lotharii filius super Francos regnat Annis V. Hic adolescens, immaturâ morte praeventus, nullum reliquit heredem. Carolus autem frater ejus, sive ut quidam volunt, patruus ejus, illi succedit in Regnum. Captus est autem Carolus cum uxore sua, scilicet filia Herberti Comitis Treccorum, ab Hugone Duce, & ductus Aurelianis in custodia, ubi genuit duos filios Ludovicum & Carolum. Ipse in carcere post tempora plurima mortuus est. Tali enim exitu genus Regum, sive Caroli apud Francos defecisse legitur. Majolus Abbas, qui post XL. Annos Cluniacensi praefuit Coenobio, obiit

Silvi-

Silviniacum, ubi cum magna reverentia sepultus est.

Hugo Caped filius Hugonis Magni super Francos regnat Annis X. Dux Aquitanorum & alii Regni Proceres potestatem super Episcopos, quam antea Reges habebant, tenere coeperunt. Per haec tempora majus Monasterium, quod est Turonis, consensu Domni Nicolai Abbatis, proprios coepit habere Abbates. Otto Tertius imperat.

Rotbertus Hugonis filius super Francos regnat Annis XL. Hic fuit Regum piissimus, & sanctae Religionis amicus. Per idem tempus Domnus Odilo Abbas Annis LVI. Cluniacensi praefuit Coenobio. Hoc tempore Willelmus Caput-stupae Dux Aquitanorum in pago Pictaviensi Monasterium Malliacense construxit. Per haec tempora Berengarius Turo-nensis vitâ & scientiâ Philosophus clarere coepit. Erravit in fide, sed postea correxit errorem, manibusque suis juxta praeceptum Apostoli laborabat, & pauperibus quidquid undecumque habere poterat, tribuebat, nihil sibi reservans, si non deesset, cui largiretur.

Henricus Rotberti filius super Francos regnat Annis XXIII. Apud Byzantium Michaël imperat. Henricus II. Romanis imperat & Alemannis. Per idem tempus Sanctius Rex Christianorum in Hispaniis sceptrum gerebat. Quo defuncto Frederannus filius Regni suscepit habenas. Per haec tempora Domnus Odilo Abbas qui per LVI. Annos praefuit Cluniacensibus, obiit. Post haec eidem Coenobio praeesse coepit Domnus Hugo Abbas, prae ceteris genere, eleemosynis, prophetiae spiritu clarus. Tunc Willelmus Dux Aquitanis praecerat. Quo sine prole defuncto, frater ejus

Tom. XII.

A Guido Ducatum suscepit agendum. Hi duo fratres Wasconiam sibi subjugarunt. Per haec tempora Pictavi cum Andegavensibus haud longe a Castro, quod dicitur Voltunna, grave proelium habuerunt, victique sunt Pictavi cum multa strage suorum, multique ex vivis inter mortuos latuerunt, & sic incolumes evaserunt.

B His temporibus florere coepit in Theutonica terra Menegaldus Philosophus, divinis & saecularibus literis ultra coetaneos suos eruditus. Uxor quoque & filii ejus religione florentes, multam in Scripturis habuere notitiam, & discipulos proprios filiae ejus praedictae docebant.

C Philippus Henrici filius super Francos regnat Annis XLV. Apud Byzantium Alexius imperat. Super Romanos & Theutonicos Henricus III. Circa haec tempora in Africa a Mauris Marroch Civitas nobilissima conditur. Philippus Rex Francorum relicta uxore propria, de qua filium Ludovicum, qui post eum regnavit, generat, conjugem Comitis Andegavensis, eo vivente, sibi conjunxit. Ideo a Romano Pontifice Urbano in Claromontano Concilio excommunicatus est. Qui tandem resipuit, abjectâ adulterâ. Per hoc idem tempus Robertus Wiscardi de Normannia exiens, vir pauper, miles tamen, ingenio & probitate sua Apuliam & Calabriam suae ditioni submitit, & Insulam Siciliam de manu Ismaelitum liberavit, Rogeriumque fratrem suum ejusdem Insulae Comitem appellavit. Deinde mare transiens, Durachium Urbem nobilem cepit, Dalmatiamque & Bulgariam super Alexium Imperatorem adquisivit. Insuper cum ter bello fugavit, & Romanum Henricum semel ab Urbe fugere compulit; & Pontificem Roma-

H

num,

num, quem ceperat, ab eo liberavit. Qui cum innumerabilia paene fecisset probitatis indicia, hoc de illo constans habetur, quod nisi morte praecoccupatus fuisset, filium suum Boamundum Imperatorem faceret. se verò Regem Persarum, ut saepe dicebat, constitueret. Numquam visus est fugere, quamvis saepe pugnaverit. Venetos, qui contra eum omni virtute sua convenerant, cum stolo suo ita profligavit, ut nec fuga nec pelagus illis esset auxilio. Nec fuit terrarum locus ita remotus, in quo rumor, fama, timor Wiscardi per omnium sese ora non volitaret. Et ut veriùs de eo dici potest, nulli Regum aut Imperatorum Wiscardus secundus existit. Solebat enim de eo dicere Wido Dux Aquitanorum, qui fuit vir illustrissimus & proelior fortissimus, ita ut cum fratre Wilhelmo, qui jam obierat, Guasconiam sibi subjugaret: *nullum hominem probum debere vocari, nisi solum Wiscardum.* Qui cum esset generis ignoti & pauperuli, majus omnibus fecisset hominibus. Wido autem Dux praedictus novi Monasterii Coenobium Pictavi a fundamentis erexit, quod de propriis redditibus juxta magnificentiam suam valde ditavit; Dominoque Hugoni Abbati Clusiacensi ad disponendum tradidit. Rotbertus autem Wiscardi interea mortuus est in terris Imperatoris, ubi cum magno exercitu terrâ, marique contra eum perrexerat. De quo quidam ajunt, quod veneno necatus est. Sepultus est apud Venusiam in Coenobio Monachorum, quod ibidem ipse adhuc vivens construxerat. Reliquit enim Rotbertus Wiscardi moriens duos filios, Boamundum, quem adhuc privatus de privata uxore genuerat, & Rotbertum Ducem Apuliae, quem

A de filia Principis Salerni suscepit: quibus terram sibi adquisitam dimisit. Rotbertus autem Dux filium Willelmum genuit, & Ducem post se Apuliae reliquit, qui sine herede mortuus est. Boamundus verò, dum post mortem patris sui Francorum Proceres Hierosolymam tenderent, eis, relictis omnibus, ut dictum est, se sociavit, & consortem laboris se se fieri rogavit. Qui postea captâ a Francis Antiochiâ, Princeps ejusdem Urbis factus, magnum ob suae probitatis meritum dedit posteris documentum. Nec non ob morum elegantiam filiam Philippi Regis Francorum, Constantiam nomine uxorem habere meruit. De qua filium Boamundum juniorem suscipiens, post se reliquit heredem. Rotgerus autem Comes frater saepe dicti Wiscardi, Rotgerium filium suae dominationis successorem moriens instituit.

C In hoc tempore Willelmus cognomine Roth-seth, qui Anglis imperabat, moritur. Henricus verò frater ejus Regnum suscepit ejusdem. Fuerunt autem ambo filii Willelmi Bastardi, qui Angliam acquisivit. Rotgerius Roberti Wiscardi nepos, mortuo Willelmo Apuliae Duce, & Boamundo juniore Antiochiam migrante, utriusque possedit hereditates. Et quum omnia prospere sibi cessissent, Regem se vocari maluit, & multos Nobiles, ne sibi forent contrarii, alios exheredavit, alios occidi praecipit, & eorum terras solus possedit. In Urbe Venusia, ubi Rotbertus Wiscardi sepultus est, & Poëta Horatius natus, in quadam Turre veteri, quae muro Urbis adhaeret, conditus est. Hoc tempore Anselmus Philosophus in Francia floruit: deinde Cantauriensis Archiepiscopus ordinatus, sanctitate pollens, in Francia mori-

moritur. Circa haec tempora Certu-
siae Monasterium in Alpibus construi-
tur, ubi Monachi in cellis habitant,
orationi, lectioni, & contemplationi
vacantes. In illo tempore illud fa-
mosissimum Coenobium feminarum,
quod dicitur Fons Ebraldi, construi-
tur in pago Pictaviensi a Rotberto
de Bruxello, juvante eum Petro Pi-
ctavorum Episcopo, cujus sanctita-
tem crebra miracula tumuli ejus lo-
quantur, & praedicant. Post aliquot
annos Cistellense Coenobium aedifi-
catur; unde tanta feget religionis ef-
floruit, ut omnem fere Latinitatem
repleverit. Post haec, tot, & tam
diversarum Sectarum Monasteria in
Galliis fabricata sunt, ut non sit fa-
cile singulis immorari.

Urbanus Papa, qui & Oddo, Clu-
niacensis Monachus, & postea Ostien-
sis Episcopus, sedit Annos XI. Men-
ses VI. Hic primus iter ad capien-
dam Hierusalem, in Claromontano
Concilio, An. ab Incarnatione Do-
mini MLXXXV. regnante in Ale-
mannia Henrico Imperatore, in Fran-
cia Rege Philippo, praedicavit &
praevaluit. Nam Franci, Domino
inspirante, Crucem in vestibus suis
insuentes, cum robore exercitus,
quamvis labore inexplicabili, per
Constantinopolitanam Urbem iter fa-
cientes, ubi cum Alexio Imperatore
foedus pepigerunt, sicut ipse postula-
vit ab eis, facti tamen homines il-
lius. Huic exercitui praefuerunt no-
biles viri Guodefredus scilicet Dux
Regni Lothariensis cum fratribus suis
Baudoino, & Eustachio Consulibus
claris: Raimundus Comes Sancti Ae-
gidii: Boamundus Rotberti Wiscardi
filius: Petrus Eremita: Tancredus:
Stephanus Blesensis Comes: Rotber-
tus Normanniae Comes, Willelmi
Regis Anglerum filius: Rotbertus

A Comes Flandriae: Hugo magus fra-
ter Philippi Regis Francorum, &
alii multi. Deinde mare, quod Bra-
chium Sancti Georgii dicitur, tran-
sfretantes, ad Nicaeam Urbem pro-
perarunt, quae ab eis quinque septi-
manis obsessa, ac vi & ingeniis val-
de coartata, Alexio Imperatori ad
ultimum reddita est. Postea per mul-
tos labores pervenerunt Antiochiam,
quam praenominant parvam in Pro-
vincia Pisidiae: deinde Iconium.
B Quum autem pervenissent ad Era-
cleam Urbem, viderunt signum in
Coelo, in modum ensis figuratum,
cuspide versus Orientem protento.
Tunc profecti sunt ad Oppidum,
quod Mariscum nominant. Profecti
inde Baldoinus Comes frater Gode-
fridi, relicto exercitu cum illis,
quos secum duxit, Urbem, quam
dicunt Tarsum Ciliciae, ausu magno
ceperunt, quam Tancredus violenter
abstulit, qui jam in ea homines suos,
Turcis ei consentientibus, intromise-
rat. Itaque confidens in Domino,
cum paucis militibus proficiscens ver-
sus Euphratem fluvium, comprehendit
D ibi Castella plurima, inter quae u-
num cepit peroptimum, quod vo-
cant Turbexel, Armenis sibi con-
sentientibus. Famam autem ejus longe
lateque circumfusamisit ad eum le-
gationem, qui Princeps erat Civita-
tis Edeffe, idest Roais, non habens
filium, nec filiam. Est autem Roais
E in Mesopotamia Syriae, trans flumen
Euphratem viginti fere milliariis, ab
Antiochia distans quasi centum vel
paulo plus. Baudoinus cum suis tran-
sito Eufrate, veniens Roais, a Prin-
cipe ipsius Urbis & uxore, & Civi-
bus alacriter susceptus est. Post quin-
decim vero dies perempto Principe ab
Edeffensis, Baudoinus in Palatio ad
dominandum sublimatus est. Mense

Octobri perveniunt Franci Antiochiam Syriae, flumine transito, quod Fernum & Orontem nominant. Ante Urbem iussa sunt tentoria extendi. Est Antiochia Civitas magna ambitu, sive fortis & muro valida: quae etiam ab * hostibus exercitus numquam poterit comprehendi, si tantum inhabitantes pane muniti eam defendere voluerint. Estque in ea Basilica una satis veneranda, in honore Sancti Petri Apostoli dedicata, ubi sedet in cathedra in Episcopum sublimatus postquam a Domino Principatum Ecclesiae, clavibus acceptis Regni caelestis, suscepit. Est & alia in honore Beatæ Mariæ fabricata: suntque aliae plures Ecclesiae decenter compositae. Tredecim fere miliaribus distat mare ab Antiochia; & quia Fernus fluvius inibi mare incidit, per ejusdem alveum fluvii usque prope Antiochiam naves de longinquis partibus bonis refertae omnibus deducuntur. Itaque tam per terram, quam per mare munita bonis abundat Civitas multimodis divitiis. Et quoniam de Antiochia se occasio nobis praebuit, de situ ejusdem necessarium esse dicere aliquid videtur. Est quaedam planicies inter montes Libani, quae in latitudinem per diem unum tenet viatorum, & dimidium diem in longitudine. Haec autem planicies habet ab Occidente paludem quamdam, ab Oriente fluvium, qui quamdam partem ejusdem planicies cingit ad pedes montium, quos illa terra habet; a Meridie ita recurrit, ut inter montes & fluvium transitus nullus sit; & sic mari Mediterraneo, quod Antiochiae proximum est, influit. In angustiis autem illis, quas fluvius tam adhaerens supradictis montibus facit, Antiochia sita

A est, ut ab Occidente flumen inferiori muro influens, quamdam in modum sagittae partem terrae inter se & ipsam Civitatem relinquit. Hoc modo ab Oriente Urbs sita surgit in Oriente, atque suo ambitu trium montium juga complectitur. Ille verò mons, quem a Septentrione habet, quodam maxime praerupto ab aliis dividitur, ut ab illo ad alios nullus, vel difficillimus aditus, habeatur. In Colle autem ad Septentrionem Castellum quoddam est, & in medio colle Castellum aliud, quod Linguâ Graecâ Calax (*) vocatur. In tertio colle tantum Turres. Tenet autem haec Civitas duo miliaria in longitudine, muris & turribus & antemuralibus ita munita, ut nullius machinae impetus, nullius hominis assaultus, etiamsi omne genus hominum conveniat, vereatur. Sed quum Antiocheni a Francis se obsideri conspicerent, Gratianus Admiratus misit filium suum, Sanfadolam nomine, ad Soldanum Imperatorem Persidis, ut eis succurreret. Quod & factum est.

D Obsessa est autem Antiochia circiter XI. Kalendas Novembris, capta verò III. Nonas Julii. Corbogat autem Turcorum Dominus a Soldano de Perside missus cum exercitu innumerablem, ad auxilium Antiochenorum venit. Sed, Domino volente, antequam veniret, Urbs Antiochena Francis reddita est.

E Apparuit autem Dominus cuidam Turco, gratiâ suâ praelecto, praecepitque ei, ut Civitatem Christianis redderet, quo audito Turcus mandavit Francis, quod Civitatem eis redderet. Igitur Franci, communicato consilio miserunt ad haec experienda Boamundam, Godofredum Ducem, & Flandrensem Comitem. Quumque

per

(*) an Chalaza? hoc est, Graecè Χαλαζα.

per medium noctis ad collem venissent Civitatis, remissus internuntius ab eo, qui Civitatem reddebat, dixit, *Exspectate paulisper, dum lampas transeat*. Etenim tres viri, vel quatuor cum lampadibus per muros Civitatis tota nocte pergebant, excitando, & commonendo vigiles. Post haec autem appropinquantes ad murum, & erecta scala, coeperunt ascendere Franci. Primus quidam Francus, nomine Fulcherius, frater scilicet Budelli Carnotensis, muros intrepidus ascendit; quos Comes Flandrensis sequutus, Boamundo, & Duci Godofredo mandavit, ut ascenderent. Jam enim quadraginta milites per chordas introierant, qui sexaginta Turcos trium turrium custodes occiderant. Quumque omnes festinarent, ut alius alium praeveniret, fracta est scala. At verò hi, qui ascendebant, descendentes in Civitatem, Posterulam quamdam aperuerunt. Per quam ingressi Franci coeperunt clamare: *Deus hoc vult; Deus hoc vult*. Ad hanc vocem turbata est Civitas. Discurrebant Turci ac Franci per vicos & plateas Civitatis, & Turci a Francis trucidati & perempti sunt. Quod videns Gratianus Admiratus Antiochiae, egressus per Posterulam quamdam, ab Armenis rusticis decollatus est, caputque ejus Francis allatum est. Non post multos verò dies Franci capto consilio mandaverunt per Petrum Eremitam Corbagat & Turcis, qui Urbem obsederant, quod nisi a Terra illa recederent, sequenti die sine dubio bellum contra eos inirent. Quod respuens Corbagat, Franci praeparati ad bellum summo mane exierunt de Civitate, IV. scilicet Kalendas Julii. Ecce Hugo magnus, & Rotbertus Normannus, & Comes Flandrensis

3 primi constituti sunt invasores: deinde Dux Godofredus cum Alemannis: tertius Ademarus Podiensis Episcopus, cum familia Raimundi Comitis. Ipse verò Raimundus in Urbe remansit ad custodiendam eam. Postremo egressus est Boamundus cum gente sua. Huic verò tradiderat Turcus praedictus filium suum obsidem, qui B Antiochiam Francis reddiderat. Quod videns Corbagat a tentoriis suis, ubi seccis ludebat, vocavit quemdam Turcum, qui de Antiochia aufugerat, nomine Amirdalim, Francis notum per malitiam suam. Qui ait Corbagat:

En Franci veniunt. Vel nunc fuge, vel bene pugna.

Nam signum video magni procedere Papae:

idest Ademari Podiensis Episcopi. Amirdalis mox discedens ab eo, equum calcaribus urfit.

Cogitat, an fugiat: socios tamen admonet ipse,

Fortiter ut pugnent, omnes jactantque sagittas.

E Fugatis Turcis, & a Christianis interfectis, Boamundus Antiochiam cum tota provincia possedit, eliminatis inde omnibus hominibus Raimundi Comitis, quos ibi custodes reliquerat. Tunc temporis obiit Ademarus Podiensis Episcopus, Kalendis scilicet Augusti, cujus anima quiete potitur aeternà. Postea Hugo Magnus Constantinopolim, concessu Heroum abiit, deinde in Franciam. Igitur quum capta esset Civitas Antiochiae, Sanctus Andreas apparuit cuidam rustico pauperi, Provinciali genere, dicens: *Veni, & ostendam tibi Lanceans Domi-*

Domini nostri Jesu Christi, quam Raimundo Comiti donabis. Etenim eam Dominus concessit illi, ex quo genitus est. Induxitque eum in Ecclesia Beati Petri Apostoli, ubi Lanceam Domini ei tradidit, quam de sub terra produxit. Haec igitur visio facta est, antequam Civitas caperetur. Post Civitatem captam praedictus homo, qui de Lancea dixerat, venit in Ecclesiam Beati Petri cum Raimundo Comite, & Capellano suo, Raimundo scilicet de Angelers, & aliis paucis, & coepit fodere in terra; inventaque est Lancea XVIII. Kalendas Julii. Quam suspiciens Raimundus Comes, in Capella sua honeste posuit.

Anno ab Incarnatione Domini MLXXXIX. profecti sunt ad Castrum, Archas dictum, ad radicem Libani situm. Illud Oppidum antiquissimum condidit Archeus Chanaan filius, ut legitur. Ibiq; consilio inito, quia de Lancea Domini multi dubitabant, post supplicationem triduanii jejunii, octavo Mense post captam Antiochiam, benedictione judiciali, superstruem lignorum in medio campi, ab Episcopis facta, inventor Lanceae per medium rogi flammantis ultro celeriter transmeavit. Quo transacto, illum hominem, quasi reum, in cute flammis crematum viderunt, & in interiori corporis parte laesum moriturum intellexerunt. Quod rei exitus monstravit, quum die XII. ipso angore obiit. Et qui ob honorem dei & amorem omnes Lanceam venerati fuerant, hoc iudicio peracto, omnes facti increduli, obstinati sunt valde; Comes tamen Raimundus tandem eam servavit, donec eam, nescio quo eventu, perdidit. Factum est post victoriam, dum Franci apud Rojam manerent, quod Sanctus An-

A, dreas manifestaret se Petro Bartholomaeo infra tentorium, ubi manebat Episcopus Athenis, & Capellanus Comitis Raimundi, & alius Capellanus nomine Simon. Alio quoque tempore, dum essent ad obsidionem Archados, apparuit Dominus crucifixus cum Petro & Andrea eidem Petro Bartholomaeo simplici & honesto viro, quiescenti in Capella Comitis Sancti Aegidii, cum quo multa de inventione Lanceae, & de incredulitate Francorum, & de nonnullis aliis loquuti sunt. Hanc autem visionem dum Francis aperiret, adhuc facti increduli, Petrus nimium iratus, sicut homo simplex, & qui veritatem noverat, dixit: *Volo ac deprecor, ut fiat ignis maximus, & cum Lancea Domini incolumis transeam. Sin autem, comburam in igne.* Sicut postulavit, sic & factum est. Praeparatus est ignis de oleis siccis, habuitque in longitudine XIII. pedes, & erant duo aggeres, & inter utrosque spatium quasi unius pedis, & in altitudine aggerum erant IV. pedes. Quum vero ignis vehementer accensus esset, Petrus Bartholomaeus indutus solummodo tunica, flexisque genibus ante Episcopum Albasiensem, Dominum testem invocavit, quod facie ad faciem ipsum in Cruce viderit. Postea quum Episcopus posuisset Lanceam in manu ejus, flexis genibus, factoque sibi signo Crucis, viriliter cum Lancea & intrepidus & imperterritus incendium ingressus est, atque per spatium quoddam in medio ignis demoratus est. Et sic per Dei gratiam illaesus transivit. Egressus Petrus de igne absque ulla laesione, signavit Populum cum Lancea, exclamavitque alta voce: *Deus adjuva.* Populus autem volens eum tangere, vel de vestimento ejus aliquid accipere, fecerunt

cerunt tria vel quatuor vulnera in
 ejus cruribus, abscondentes de carne,
 & pinnam dorsi ejus confringentes
 crepuerunt eam. Deinde Raimundus
 Comes dimisit obsidionem Archados,
 admonitione cujusdam Sacerdotis, Pe-
 tri scilicet Desiderii, cui Sanctus
 Andreas apparuerat, dicens, ut Chri-
 stiani Hierusalem irent. Hac igitur
 visione collectis tentoriis iter agen-
 tes, transferunt Urbem Tripolim.
 Qua transita juxta Gibellulum Ca-
 stellum meaverunt. Aprilis mensis e-
 rat, & jam de messibus vivebatur.
 Ultra deinde progressi haud longe ab
 Urbe Beruto transigentes, invenerunt
 postea Urbem aliam, quam legimus,
 Sidonem vocabulo dictam, in terra
 Foenice, quam condidit Sidon filius
 Canaan, a quo Sidonii; exin Sare-
 pta Sidoniorum. Deinde invenerunt
 Tyrum Civitatem peroptimam, unde
 fuit Apollonius, de quo legitur. De
 his etiam duabus Evangelista sonat:
in partes Tyri & Sidonis. Harum
 autem regionis incolae priorem Sa-
 gittam, alteram verò Sur nominant.
 Nam Hebraice *Soor* dicitur; & est
 in sorte Nephtalim. Post has transie-
 runt Ptolemaidam, prius Achon di-
 ctam, quam quidam errantes Acca-
 ron solebant legere, quod nos etiam
 faciebamus, quem primitus terram
 Palaestinarum introivimus. Sed Acca-
 ron est Urbs Philistaea inter Azotum
 & Jamniam prope Ascalonem; Accon
 verò, idest Ptolomaida, ab
 Austro habet Carmeli montem; ju-
 xta quem transeuntes ad dexteram
 reliquerunt oppidum Cayphan di-
 ctum. Exin juxta Doram, vel Pyrgum,
 post haec juxta Caesaream Palaestinae
 incessimus, quae quidem dicebatur
 & altero nomine Turris Strattonis,
 in qua Herodes dictus Agrippa,
 nepos illius Herodis, sub cujus

A tempore natus est Christus, percussus
 ab Angelo, consumtusque a vermi-
 bus, infeliciter expiravit. Tunc qui-
 dem a dextera parte reliquerunt ma-
 ritima, & per Urbem nomine Ra-
 mulam perrexerunt, de qua Saraceni
 incolae jam aufugerant, pridie quam
 illuc Franci pervenissent. Post pau-
 cos verò dies ad Urbem Hierusalem
 properantes, hospitati sunt juxta Ca-
 stellum, quod dicitur Emaus. Inde
 ad Urbem appropinquaverunt, reli-
 ctâ Gabon a sinistra parte, quae a
 Hierusalem L. stadiis distat.

Obsessa est autem Hierusalem a
 Francis VII. Idus Junii, capta verò
 Idibus Julii Anno ab Incarnatione
 Domini MC. minus Anno. Gode-
 fredus autem Dux Lotharingiae ab
 omni Populo in Regem constituitur.
 Canonici in Ecclesia Sepulcri, atque
 in Templo locati sunt. Tunc inven-
 ta est particula Crucis Dominicae a
 quodam homine Syro, qui cum pa-
 tre suo eam absconderat & conserva-
 verat. Quae in modum Crucis re-
 formata, aureâ & argenteâ fabricâ
 est velata. Est quidem Civitas Hie-
 rusalem in montano loco sita, rivis,
 silvis, fontibusque carens, excepto
 fonte Syloë, ubi sufficienter interdum
 aqua habetur. Cisternae autem
 multae, & aquae satis abunde in
 Urbe habentur. Habet autem Civi-
 tas ab occasu Solis Turrim Davidi-
 cam, utroque latere murum Urbis
 suppletentem, quae usque ad medieta-
 tem sui parte inferiori solide massa-
 ta est, & de lapidibus coementata
 quadratis & plumbo fusili sigillatis.
 Est in eadem Urbe Templum Domi-
 nicum rotundum, compositum ab
 Humaro Principe Saracenorum, ut
 superius dictum est, in eodem loco,
 quo Salomon alterum prius instituit
 mirificum. In cujus medio est rupis
 nativa

nativa & ingens, de qua deturpatur fatis & impeditur ipsum Templum. Nescio quare ab aeterno permittitur locum occupare, quin prorsus exciditur. Dicunt illum esse locum, ubi stetit Angelus percutiens, cui David intulit pavidus nimis: *Ego quidem sum, qui peccavi; isti, qui oves sunt, quid fecerunt?* Ajuntque in ipsa rupe Arcam foederis Domini esse cum Virgâ & tabulis Testamenti, bene sigillatam; eo quod Josias Rex Juda poni jussit eam in secretario Templi, dicens: *Nequaquam portabis eam de loco isto.* Sed illud, quod in descriptione Jeremiae legimus, in Libro Machabaeorum Secundo, ob quod ipse Jeremias eam in Arabia occultaverit, dicens: quod non invenienda esset, donec gentes multae congregarentur. Non credimus igitur, Arcam in Templo esse. Haec est pro certo Domus Dei, de qua scriptum est: *Bene fundata est supra firmam petram.* Hanc etiam Urbem Aelius Hadrianus Imperator mirifice decoravit, & vicos & plateas pavimento decenter ornavit. De cujus nomine Hierusalem Aelia vocitata est. Non post multos dies Godefredus Rex secundo Anno post captam Civitatem, apud Hierosolimam, diem clausit extremum XV. Kalendas Augusti. Cui successit Baudoinus Comes Edeffenus, frater suus in Regem, commissâ Civitate de Roais Baldoino propinquo suo. Igitur Baudoinus suscepto regimine Hierosolymitano profectus est cum suis Ascalonem per Azotum meantes, inter quam & Jamniam, quae super mare sita est, Accaron dimiserunt. Inde repedantes transierunt montana, juxta Patriarcharum sepulturas, Abrahæ videlicet, Isaac, & Jacob, nec non Saræ, & Rebeccae. Venerunt

A deinde in vallem, ubi Sodoma & Gomorra subversae sunt, ubi Lacus Asphalti, nec magnus. Et quia in eo nihil vivit, neque piscis conversatur, ideo Mare Mortuum vocatur, longitudo cujus usque ad Zoeres Arabiae dirigitur stadiis quingentis octoginta usque ad vicinia Sodomorum; latitudo verò centum & uno patet; adeo falsus, ut nec bestia neque volucris de eo bibere queat. A parte Aquilonis flumen recipit Jordanicum, ab Austro verò nullum habet exitum. Juxta quem Lacum existat mons unus falsus, non tamen totus, sed localiter constans, ut petra durissimus, & glaciei simillimus. Gyrate itaque Lacu a parte Australi, reperiunt Villam unam, quae dicitur Segor, situ gratissimam, & de fructibus palmarum valde abundam. Exin Arabiae montana introire coeperunt, ubi Vallem unam de omnibus frugibus opulentissimam invenerunt. In qua Moyses, etiam Domino insinuante, virga silicem bis percussit, unde fons unus statim, ut legitur, sic emanavit, ut Populus atque jumenta ex eo adaquarentur. Qui etiam nunc non minus perfluit quàm tunc. Reperiunt in supercilio montis Monasterium Sancti Aaroni, ubi ipse, & Moyses cum Domino loqui soliti erant. Et quoniam ultra vallem illam terra erat deserta & inculta, repatriati sunt Hierusalem.

E Eodem tempore ingens exercitus Francorum per Romaniam Hierusalem tendebat. In quo erant Principes Willelmus Pictaviensium Comes, & Stephanus Comes Blesensis, qui ab Antiochia, exercitu relicto discefferat. Sed nunc quod deliquerat, restaurare satagebat. Cum his aderat Hugo Magnus, qui post Antiochiam captam in Galliam repedavit. Aderatque

ratque cum his Raimundus Comes, qui apud Constantinopolim moram fecerat, jam de Hierusalem regressus; nec non Stephanus Burgundiae Comes, multique alii nobiles, adjecto sibi innumero Populo, exercitu bipartito facto. His in Romaniae finibus obstitit Soliman Turcus, ita ut perentis eorum plurimis, equos & mulos, jumenta & omnimoda eorum ornamenta haberet. Illic perdidit Comes Pictaviensis quaecumque habebat. Vix etiam mortis praesentiam evadens, pedes tandem, & proh miseria! lugubris, Antiochiam pervenit. Cujus anxietati Tancredus compatiens, eum pie suscepit, & de bonis suis sublevavit. Quem Dominus ita castigans castigavit, sed morti non tradidit. Qui autem evaserunt, usque Hierusalem venire non cessaverunt, excepto Hugone Magno, quem in Tharso defunctum sepelierunt. Et quum prope Pascha esset, Hierusalem, quo desiderabant, perrexerunt. Et postquam sacrosancta loca visitassent, cum Baudoino Rege Joppen omnes regressi sunt. Tunc quia inops erat Comes Pictaviensis, & desolatus omnimode, navim ascendens, in patriam remeavit.

Anno MCIII. Baudoino Rege contra Saracenos more solito certante, contigit cum die quodam in paucos eorum irruere. Et dum de intereptione eorum jam certus gauderet animo, en Aethiops unus paenes rupem delitescens, callide insidiatus est ei, ut interimeret. Qui missili fortiter vibrato prope cordi Regem a dorso profunde vulneravit. Quo ictu paene usque ad mortem laesus est. Sed quum postea medicari se solícite studisset, post incisionem vexatae cicatricis, tandem sospes effectus est. De Domino autem Boamundo rumor

Tom. XII.

A desiderabilis tunc divulgatus est, quia Deo propitiante de Turcorum captione liberatus per redemptionem exierat. Qui postea ob morum elegantiam, Constantiam filiam Philippi Regis Francorum uxorem habere meruit. De qua filium Boamundum juniorem, suscipiens, post se reliquit heredem.

B Anno MCVIII. obiit praedictus Philippus Rex Franciae.

Anno MCX. applicuit Joppe gens quaedam Noïrensis dicta, cum LV. navibus, quam de mari occiduo concitaverat Deus, ut irent Hierusalem. Qualiter mare Oceanum Mediterraneo mari, quod usque Palaestinam & Aegyptum tendit, perlabitur, huic paginae interferere curavimus. Dubitatur etiam nunc, quibus ex causis intumescat Oceanus, vel quatenus, quum superfluis sibi fuerit, rursus in se residat. Phisici ajunt; Mundum animal esse, eumque ex variis elementorum corporibus conglutatum, moveri spiritu regente: quae utraque diffusa per membra omnia, aeternae molis vigorem exercent. Sicut ergo in corporibus nostris commercia sunt spiritualia, ita in profunditatem Oceani nares quaedam, per quas anhelitus emissi, in se reducti modò instant maria, modò revocantur. At hi, qui fiderum sequuntur disciplinam, contendunt, meatus istos moveri Lunae cursibus, adeo ut sicut vicissitudinis iterum maciem aquarum, & plenitudinem respiciant ad actus vel eliquia. Neque eodem semper tempore, sed prout illa aut mitigatur, variant se alternantes recursus. In capite Baeticae, ubi extremus terminus noti Orbis est, Insula continenti septingentis pedibus separatur, quam Tyrii a Rubro mari profecti, Eri-

I

threa, -

threa, Poeni, linguâ suâ Gades, idest Septam, nominaverunt: unde Gaditanum fretum a Gadibus dictum est. Atlanticus aestus in Mediterraneum mare diffiduum immittit orbis. Nam Oceanus, quem Graeci de celeritate sic nominant, ab occasu Solis irrumpeus, laevo latere Euronam radit, dextero Africam, scissisque duobus montibus, Calpe. & Abyla quos dicunt Columnas Herculis esse, funditur inter Mauros & Hispaniam, ac freto isti, cujus longitudo quindecim millia passuum efficit, latitudo vix septem, quodam ostio limen aperit interni aequoris, mixtus Mediterraneis sinibus, quos sinus usque ad Orientem propellit. Sinus verò ille, qui Hispaniam perfundit, Ibericus fertur & Balearicus. Qui Narbonensem provinciam, Gallicus: moxque Ligusticus. Ab eo ad Siciliam Tuscus, quem Graeci Yonium vel Tyrrhenum. Itali verò Inferum vocitant. A Sicilia usque Cretam Siculo. Inde Creticus, qui in Pamphiliam & Aegyptum. Quae aquarum moles torto in Septemtrionem prius latere. anfractibus magnis iuxta Graecias & Illyricum, per Hellepontum in angustias stringitur Propontidis. Quae Propontis Europam Asiamque discriminans, ad Paludes Maeotidas pervenit. Hic est quartus sinus Europae. Hic Hellepontus incipit. Maeotis ostio terminatur. Nota. quod omnis haec latitudo, quae Europam Asiamque dividit, in septem stadiorum angustias stringitur in Propontidem; mox in quingentos passus coartatus, fit Bosphorus Thracius, quo Darius copias transportavit. Haec profunditas Delfinos plurimos habet. Causas nominum non uniformis dedisse ratio. Asiaticum, & Phoenicium a provinciis dictum;

A ab insulis Carpatium, Aegeum, Icarium, Balearicum, Cyprium; a gentibus Ausonium, Dalmaticum, Ligusticum, Tyrium; a casibus hominum vel Helleponticum; a memoria Regis Yonium; a bovis transitu, vel angustis meatibus boum perviis, Bosphorus; a moribus accolarum Euxinus, Auxinus antea appellatus; ab ordine fluenti Propontis. Aegyptius pelagus Asiae datur, Gallicus Europae, Africus Lybiae. His ut quaeque proxima sunt, veniunt in partes partium. Haec in gremiis terrarum. Oras autem extremas Oceanus amplectitur, quia a litoribus suis Arabicus, Persicus, Indicus, Eous, Sericus, Hircanius, Caspius, Scythicus, Germanicus, Gallicus, Atlanticus, Libicus, Aegyptius dicitur. Cujus accessus incrementa, citra litora Indiae vehementissime proruunt, maximosque ibi impetus faciunt, sive quod suspensius altius tollatur vi caloris, seu quod in ea parte orbis, fontium, & fluminum copia sit uberior. Non est omittendum unde Mediterranea maria caput attollant. Aestimant enim quidam, sinus istos a Gaditano freto nasci, nec aliam esse originem, quam eliquia irrumpeus Oceani. Qui contrarium sentiunt, dicunt, omnem illum fluorem a Ponti faucibus inundare, idque fulciunt argumento non inani, quod aestus e Ponto profluus, nunquam reciprocetur. Per has angustias, quas supra diximus, scilicet inter Calpem & Abylam memorati Noirenses ab Oceano Occidentali per mare Mediterraneum ad auxilium Christianorum in Palaestinam devenerunt. Quos Rex Boamundus benigne suscipiens, cum auxilio eorum Urbem Sydonem obsedit. Quod videntes Sydonii Urbem Regi reddiderunt.

Anno

Anno MCKV. Rex Baudoinus profectus in Arabiam, aedificavit Castrum unum in monticulo quodam, quod reperit situ forti ac prisco, non longe a Mari Rubro, sed quasi trium dierum itinere, a Hierusalem verò quatuor. Quod Castrum Regalem montem nominavit. Sequenti verò Anno cupiens videre, quod non viderat, cum ducentis fere militibus usque Mare Rubrum iter eundo expedit, invenitque ibi Helim Civitatem, secus litus ejusdem maris, ubi Populum Israëliticum post maris transitum hospitatum esse legimus. Haec ab Hierusalem septem dierum equitis itinere distat. De qua, qui ibi versantur piscatores, audito Regis adventu, egressi sunt, & intrantes naviculas suas, in Mare illud se pavidi impegerunt. Qua visione Rex laetatus, ad Montem regalem reversus est, deinde Hierusalem. Hoc autem Mare Rubrum dictum est, quod illic fabula & lapilli rubri habeantur in fundo, unde intuentibus rubrum apparet, quod tamen in vase quolibet haustum, cernitur tamquam a **Mud** mare limpidum & album. Derivatur autem a magno mari, scilicet Oceano, ut dicunt, a parte Australi, quasi lingua eruptum, & usque ad **Helim** jam dictam versùs Septentrionem protentum, faciens ibi finem non longe a Monte Sinai; sed quantum potest eques aliquis uno die proficisci. A Rubro verò mari, vel ab **Helim** jam memorata usque ad Mare magnum, quo ab Joppe, vel Ascalone, sive Gazà contra Damiat pergitur, iter eundo dierum quatuor vel quinque equitis ambulatione zestimant. Quo inter haec duo maria sinu cingitur Aegyptus tota, atque Numidia, nec non Aethiopia, quam Gion Paradisi fluvius, qui & Nilus,

A circuit, ut in Bibliotheca legitur. Potest mirari, sed numquam rimari, quomodo vel qualiter fluvius iste, qui de Paradiso cum tribus aliis legitur emanare, ortum suum videatur iterum recuperare, quum ab Orientali parte mare habeat Rubrum, & ab Occasu, in quo incidit, Mare Magnum. Habet enim inter se **Mare Rubrum**, & Orientem positum; ubi esse intelligimus Paradisum, ex quo egreditur. Quomodo ergo citra Mare illud Rubrum resumit ortum suum? Et quomodo transit idem **Mare**, vel non transit, admiratur.

B Anno MCKVII. obiit Paschalis Papa Mense Januario; Baudoinus Rex in Aprili; Uxor ejus, quam dereliquerat in Sicilia; Arnulfus Patriarcha Hierosolymitanus; Alexius Imperator Constantinopolitanus; aliique plures Proceres in Mundo.

C Sequenti igitur Anno MCKVIII. quum Rex Baudoinus Urbem Pharamiam vastando dirupisset, die quadam, quum juxta fluvium, quem Graeci dicunt Nilum, Hebraei autem **Geon**, laetus cum suis deambulasset, & de piscibus illic inventis comedisset, sensit Rex intrinsecus se angore plagae suae veteris gravissime renovato debilitari. Quumque remeare vellet Hierusalem, & usque ad villam, quae dicitur Laris, pervenisset, obiit. Obtinuit autem Regnum Hierosolymitanum Annis X. & octo Mensibus, tribus insuper appositis. Acon, Caesaream, Barutum, atque Sydonem abstulit infandis hostibus indigenis. Post, terras Arabum, vel quae tângunt Mare Rubrum, addidit Imperio, subdidit obsequio. Et Tripolim cepit, sed & Arsuch non minus urfit. Pleraque praeterea fecit honore rata. Sepultus est autem in Golgotha juxta Ducem Godofredum

fratrem suum. Initoque consilio Hierosolimytani creaverunt sibi Regem, Baldoinum videlicet Comitem Edeffenum, Regis defuncti cognatum, qui transito Eufrate fluvio, Hierusalem fortuito coiverat cum praedecessore loquuturus. Communiter electus, die Paschae est consecratus.

Anno MCXXII. Goscelinus Comes Edeffenus, & Galeranus cognatus ejus capti sunt a Balac Admirato quodam.

Sequenti etenim Anno (MCXXIII.) Henricus Rex Alemanni e cum Calixto Papa pacificatur. Deo autem gratias, qui Regnum & Sacerdotium in dilectione. confederavit. Eodem tempore Baldoinus Rex capitur a Balac, qui antea Goscelinum & Galeranium ceperat. Positusque est cum eis in Castello, quodam, situ fortissimo, & celsitudine nimis arduo, & difficili comprehendendo; quod est in Mesopotamia cis Eufratem, quodque Carpatheta nuncupatur. Unde Baudoinus Rex Mense Augusto mediante supernâ clementiâ providente, cum Galeranno praedicto illaesus exivit. Goscelinus verò Comes ante eos cum tribus famulis per medios hostes extra Castrum radiante Lunâ eruperat. Qui continuo unum ex eis Regi remisit, portantem anulum suum, ut taliter significaret, se ab hostibus obsessis extorisse. Sic enim fieri invicem decreverant. Quumque audisset Balac, quod apud * Carthapetam contigerat, & quemadmodum Comes Goscelinus de captione evaserat, quanto citius potuit, illuc iratus perrexit. Et Regem blande alloquutus, flagitavit, ut ei Castellum suum redderet, & ita quietum eum abire permetteret, darisque obsidibus, ut usque Antiochiam, vel Edeffam perducere salve faceret. Cui Rex annuere

A nolens, fecit Balac rupem, super quam Castrum situm erat, suffodi, & succensis fulcimentis, Turris quaedam cum magno sonitu decidit. Unde Rex Baldoinus totâ virtute cum sensu perditâ, ante Balac. ipse & alii capti, supplices adducti sunt, nihil nisi supplicium secundum merita expectantes. Regi tamen indultâ vitâ pepercit, & cuidam Galeranno nepoti suo. Armenos autem, qui adjumento Regi contra Balac extiterant, alios quidem pependit, alios excoarivavit, quosdam nempe per medium caecidit. Regem verò cum tribus de suis de Castro ejecit, & ad Carram Civitatem adduci fecit.

C Anno MCXXIV. quum circa Tyrum Christiani in obsidione laborarent, Balac contra eos cornu suum extollere non cessabat. Qui egressus ab Urbe Calipato cum exercitu suo, perrexit Hierapolim Urbem, quae Mumbeth vulgariter vocitatur. Quumque possessor ejus nefarie decollaretur, eadem Urbs a Balac obsessa est. Quod non latuit Goscelinum Antiochiae tunc morantem. Et habitâ inde legatione, acceleravit cum Antiochenis illuc ire. Nec diu morâ protractâ, commissa est ferocior pugna, in qua Balac sauciatus, diverit moribundus in partem. Cujus caput primo Antiochiam, deinde Tyrum, postea Hierusalem, ad declarationem gestae rei, Goscelinus deferri fecit. Videbat enim Balac in visu tempore illo, quo Goscelinus de captione sua mirabiliter evasit, oculos sibi ab eodem Goscelino erui. Hoc tempore Hugo Abbas Cluniacensis obiit.

E Ludovicus Philippi filius Francis praefuit Annis XXIX. Hic fuit Rex mitis & liberalis, & in multis Regnum dilatavit & melioravit. Bellum

lum praecipuum cum Henrico Rege Anglorum habuit, in quo tamen seditione quorundam & factione victus est & fugatus. Willelmus Aquitanorum Dux, cui infortunium in via Hierosolymitana contigerat ante haec tempora, contra Paganos in Hispaniam movit exercitum. Qui non longe a Corduba, cum septem Regibus gentis illius bellum iniens, alios eorum peremit, alios opibus vacuatos fugavit. Ille verò cum hoste incolumi sospes regreditur. Hac tempestate Dominus Hildebertus Cenomannensis Episcopus, postea Turonensis Archiepiscopus, in Andegavensi pago claruit; in Metris ita edoctus, ut nulli sit comparandus. His temporibus Baudoinus Rex Hierosolymorum moritur. Hic quum processu temporis divina dispositione utrumque Regnum Hierosolymitanum scilicet, & Antiochenum sortitus esset, cum filia sua Boamundo filio Boamundi Magni Principatum Antiochenum reddidit. Ipse verò Boamundus junior a Paganis in brevi interemptus est. Cujus filiam Raimundus frater Willelmi Ducis Aquitanorum cum Principatu accepit Antiochenorum. Ante quem Fulco Andegavensium Comes Regnum Hierosolymitanum cum filia praedicti Baudoini acceperat, relicto tamen Andegavensi Consulatu Gaufrido filio suo. Per haec tempora surrexit in Hierusalem novam Militiae genus, ab Hugone de Pajens viro nobili constitutum. More Monachorum viventes, castitati dant operam. Domi & bello disciplinam servant. Cum silentio edunt. Omnia illis communia. Contra Gentiles tamen arma sumunt; & multum dilatati sunt. Sunt namque, qui dicant, quod nisi fuissent ipsi, diu est, quod Franci Hierusalem &

A Palaestinam perdidissent. Hi vocantur Milites de Templo, qui in Porricu Salomonis sedem suae Religionis statuerunt. His diebus Dominus Pontius Abbas Cluniacensi praefuit Coenobio, Annis XIII. Post quem Dominus Hugo Secundus Mensibus III. Quo etiam defungente Dominus Petrus natione Alvernus idem Monasterium regendum suscepit. Interim Henricus famosissimus Rex Anglorum cum omnium dolore defungitur, & Stephanus nepos ejus Regnum invadit contra filium praedicti Henrici, cui jure hereditario Regnum succedebat. Huic autem Stephano quasi nepoti suo, antea dederat Consulatum de Moretoi in Normannia. Willelmus itaque Dux Aquitanorum, frater Raimundi praedicti Principis Antiocheni Anno ab Incarnatione Domini MCXXXVII. dum in Hispania ad Sancti Jacobi limina orationis gratia pergeret, in ejusdem Ecclesia ante Altare die sancto Parasceve, dum Christi passio legeretur, viatico sancto munitus reddidit animam. Hujus Ducis filiam, nomine Alienor, Ludovicus praedictus Rex Francorum suo filio Ludovico nuptui tradidit. Post paucos verò dies Ludovicus in Francia obiit, sepultus in Basilica Sancti Dionysii. Hic coronari fecerat in Regem Philippum filium suum majorem natu, se praesente. Sed morte subita Parisius moritur praecipitatus equo. Quo defuncto Ludovicum supra dictum, natu juniorem, Innocentius Papa Romanus, jussu patris in Regem unctum, Remis coronavit. Hic post mortem Patris Regnum Francorum suscepit. Circa haec tempora Gislebertus, cognomento Universalis, natione Britannus, in divina Philosophia claruit. Sed postea Lundoniensis Episcopus

scopus factus parvo supervixit tempore. Post quem Remis Civitate Aubericus surrexit, non illo famâ minor in divinis. Qui etiam provectus in Archiepiscopum Bituricensem, modico duravit spatio. His diebus Magistri multi claruerunt in Galliis.

Ludovicus junior Francis praefuit Annis XXIV. Hic consensu & voluntate patris sui Ludovici, dedit uxorem apud Burdegalam Alienor filiam praedicti Willelmi Ducis Aquitanorum. Unde quum Rex esset Franciae, Dux Aquitaniae appellatus est, pro eo quod praefatus Willelmus Dux sine filiis mortuus est. Eodem tempore insurrexit Gaufridus Comes Andegavensis contra Stephanum Regem, qui Regnum Angliae male usurpaverat, Normanniam vastabat, & sibi subjugabat. Quam tunc subjugare non valuit, tamen post annos aliquot, consensu Regis Francorum, totam acquisivit. Nam & ipse Regnum Angliae quasi heres habere peroptabat; utpote qui filiam Henrici Regis Anglorum unicam accepit in conjugio. Illa tamen publica fama, quae de Andegavensibus habetur, quod sint parcissimi & superbi, multum ei ad acquirendum Regnum nocuit. Hic filium suum Henricum natu majorem ad erudendum tradidit cuidam Magistro Petro Xantonensi, qui in Metris eruditus est super omnes coetaneos suos. Hugo de Sancto Victore, vitâ Philosophus, Parisius obiit, vir praeclari ingenii, & in Quadrivio doctissimus. Divinarum autem Scripturarum tantam scientiam habuit & memoriam, ut nulli sui temporis secundus existerit. Reliquit autem ad monumentum sui scripta perplurima. Librum scilicet de Sacramentis, de Ecclesiaste, de Arca Noë, Librum, qui in-

A titulatur Didascalicon, & alia nonnulla Opuscula valde utilia. Sequenti Anno Petrus Baalardus Philosophus Peripateticus, doctor famosissimus, & vitâ Philosophus, Abbas prius, postea Cluniacensis Monachus; Cabilonis moritur, & in Basilica beati Marcelli Martyris sepelitur. Unde non post multos dies a suis furto sublati, in loco, qui Paracletus nuncupatur, quem ipse ad legendum juxta Sequana fluvium construxerat, ubi & Monachas posuerat, translatus est. Scripsit autem Baalardus Opuscula quaedam, quae pluribus habentur in locis. Haec duo Latinorum luminaria in Francia studuerunt.

C Non post multos verò dies Fulco Rex Hierosolymorum, dum leporem sequitur, praecipitatus equo morte subitâ moritur. Post quem Baudeinus puer filius ejus in Regem Hierosolymitanum promotus est. Eo Anno Sanguis Turcus Rex de Aleph cepit Edeffam Civitatem, quae alio nomine Roais, & in Genesi dicitur Arath; Francoſque ibi captos, aut morte aut servitute multavit. Archiepiscopum verò Civitatis, quasi ducem gregis, in medio Urbis cum omnibus Clericis suis, qui noluerunt abnegare Christum, coram se decollari praecepit, uno solo evadente, qui amicitiam cum quodam nobili Turco habuerat. Qui apud eum, ne perimeretur, obtinuit, sed sanum, quo vellet ire, permisit. Purpuratur itaque Edeffa novorum sanguine Martyrum, multo primùm a Gentilibus possessa, ex quo ab Abgaro Rege Christo est dedicata. Dolor ingens & desolatio multa! Sanctae Virgines dantur incestui. Loca sancta, stabula fiunt jumentorum. Corpus Beati Thomae Apostoli Gentilium contactu

Et polluitur, quod ibi transportatum est ab India, ubi pro Christo martyrizatus occubuit. India a Medis montibus auspicatur, a meridiano Mari porrecta, adeo Favonii spiritu saluberrima. In anno bis aestatem habet: bis colliguntur fruges: vice hyemis Etetas patitur. Hanc Possidonius adversam Galliae statuit. Sane nec quicquam ex ea dubium. Nam Alexandri Magni armis compta, & aliorum postmodum Regum diligentia peragrata, penitus cognitioni nostrae addicta est. Megasthenes sane apud Indicos Reges aliquantisper moratus, res Indicas scripsit, ut fidem, quam oculis subjecerat memoriae daret. Dionysius quoque, qui & ipse a Philadelpho Rege spectator missus est, periclitante veritate paria prodit. Tradunt ergo in India fuisse quinque millia Oppidorum; praecipua capacitate populorum novem millia. Diu etiam credita est tertia pars esse terrarum. Nec mirum sit, vel de hominum vel de Urbium copia, quum soli Indi numquam a natali solo recesserint. Indiam Liber pater primus ingressus est; utpote qui omnium primus triumphavit. Ab hoc ad Alexandrum Magnum numerantur annorum sex millia, quadringentis quinquaginta uno additis & amplius tribus mensibus, habitam computatione per Reges quingentos quinquaginta tres. Maximi amnes ibi Ganges & Indus. Quidam volunt, Gangem incertis nasci fontibus, & supra Nilum exaltare contendunt. Alii volunt a Scythicis montibus exoriri. Hippanis etiam ibi nobilissimus fluvius, qui Alexandri Magni iter terminavit, sicuti arae in ripa ejus positae probant. Gangarides extremus est Indiae Populus. Ultra hos Pada Oppidum Sogdianorum, in quorum finibus A-

Alexander Magnus tertiam Alexandriam condidit, ad contestandos itineris sui terminos. Hic enim locus est, in quo primum a Libero, post ab Hercule, deinde a Semiramide, postremo ab Alexandro aureae arae sunt constitutae. Quod proximum gloriae omnes duxerunt, illo usque promovisse itineris sui metas. Megasthenes scribit, per diversos Indiae montes esse nationes capitibus caninis, armatas unguibus, amictas vestimento targarum. Extra Indiae ostium sunt Insulae duae; Crise & Argire, adeo foecundae copia metallorum, ut plerique eas aurea sola & argentea habere prodiderint. Tilos Indiae Insula fert palmas, oleum creat, vineis abundat, terras omnes ob miraculum sola vincit. Quaecumque in ea arbor nascitur, numquam caret folio. Taprobanem Insulam Indiae, antequam temeritas humana exquisito penitus mari fidem panderet, ut Orbem alterum putaverunt, & quidem quum inhabitare eam Enschites crederentur. Verum Alexandri Magni virtus ignorantiam publici erroris non tulit ulterius permanere, sed ad hujus usque secreta propagavit nominis sui gloriam. Missus igitur Onesicritus Praefectus classis Macedonicae terram istam exquisitam notitiae nostrae dedit, quanta esset, quid gigneret, quomodo haberetur. Patet in longitudine stadiorum septem millium, in latitudine quinque millium. Scinditur Anini interfluo. Nam pars ejus, bestiis & elephantis repleta est majoribus, quam fert India: partem alteram homines tenent. Margaritis scatet & gemmis omnibus. Sita est inter ortum & occasum. Cursu vero nostrarum navium, itinere septem dierum comprehenditur. Mare vadiosum interjacet, certis autem canalibus depref-

depressum adeo, ut numquam quintae anchorae ad profundi illius fundamenta potuerint pervenire. Post Indos montanas regiones Ichthiophagi tenent, quos subactos Alexander Magnus vesci piscibus vetuit. Caucasus mons Scythus, qui maximam Orbis partem perpetuis jugis penetrat, fronteque Soli obversus est, ab India usque ad Taurum montem porrectus, pro gentium ac linguarum varietate diversis nominibus nuncupatur. Ubi autem ad Orientem extenditur, in excelsiorem sublimitatem, pro nivium candore Caucasus vocitatur; nam Orientali lingua Caucasus candidum significat, idest nivibus densissimis candicantem. Unde & eum Scythae, qui eidem monti junguntur, Broucas vocaverunt. Caucasus mons, qui inter Colchos est, qui sunt super Cymmerium mare, & inter Albanos, qui sunt ad mare Caspium, primum attollitur usque in ultimum Orientem, unum videtur jugum. Sed multa sunt nomina, & multi hoc ipsum jugum Tauri montis credi volunt; quia revera Parchoatras mons Armeniae inter Taurum, & Caucasum medius, continuate Taurum cum Caucaso putatur. Sed hoc non ita est. Discernit fluvius Euphrates, qui radice Parchoatrae montis effusus, tendens in meridiem, ipsum Caucasum ad sinistram, Taurum excludit ad dexteram. In latere montis Caucasi, qui est in India, nascitur arbor piperis, quae Soli obversa est, habens folia ad similitudinem juniperi. Cujus silvas serpentes custodiunt: sed incolae regionis illius, quum maturae fuerint, incendunt eadem loca, & serpentes igne fugant; & ex flamma nigrum piper efficitur, sicque colligitur. Nam natura piperis alba est, sed fructus

A | diversus. Nam Piper antequam sit maturum, piper longum vocatur. Quod incorruptum ab igne, piper album; quod verò rugosum & nigrum fuerit, ex calore ignis trahit & colorem & nomen. Piper si leve est, vetustum est: si grave, novellum. Vitanda est autem mercatoris fraus. Solent enim vetustissimum piper, argenti aut plumbi spumâ humectare, ut ponderosum fiat.

B | Nunc autem ad callem historiae redeundum est. Sanguis Turcus praedictus Rex de Aleph, apud Edeffam Civitatem; super Aram Beati Johannis Baptistae, ut fertur, tres speciosissimas maculavit matronarum. Conculcata sunt omnia: profanata sunt universa. Nomen Christi derisio fit gentium. Quod audiens Ecclesia Gallicana, *heu*, inquit, *quantum dedecus Christianis!* Unde praedictus Ludovicus Rex Francorum; Duxque Aquitanorum, ex praecepto Domini Eugenii Papae, qui tunc praeerat Episcopus Romanus, & consilio Bernardi Claraevallensis, & Godofredi Lingonensis, & aliorum, cum Consulibus & Baronibus in Pascha Verzelaicum venit, de Saracenorum vastatione locuturus. Ibi in die Parasceve, sextâ videlicet feriâ, facto sermone a Bernardo Claraevallensi de via Hierosolymitana, ab eodem Bernardo signum peregrinationis, ut mos est, acceperunt; hoc est, Crucem. Hoc autem factum est in latere montis ipsius Verzelaicum, juxta viam Autissiodorensis; ubi eâ de causâ modo fabricata est Ecclesia in honore Sanctae Crucis.

E | Sequenti verò Anno ab Incarnatione Domini MCXLVII. circa Majum Mensis praedictus Rex congregata manu Francorum, Aquitanorum, & Burgundionum, nec non & Theuto-

Theutonicorum, cum Imperatore suo Conrado, alii per Alemanniam & Pannoniam, alii per Provinciam, cum Comite Sancti Aegidii, & Engolismensi, & per Italiam, Constantinopolim devenerunt. Deinde Romaniam ingressi. Aliter evenit eis, quam speraverunt. Grande autem hoc miraculum Dei. Ipsi tamen superare viribus cupiebant & armis Turcos, qui Armeniam, Syriam, & Mesopotamiam inhabitabant. Sed ab eis superati sunt, quoniam quidem alii eorum a Turcis capti, alii gladio perempti, alii verò famelicis fatigatione & inedia absque numero in via consumti sunt. Qui verò a tanto periculo rebus suis attenuati evadere potuerunt, Antiochiam de manu nefandae gentis erepti, navigio pervenerunt. Ibiq;e cibis refocillati, post paucos dies Hierosolymam abierunt, visitatisq;e inibi Locis Sanctis ab eis, multi illorum transito mari, cum magna penuria ad propria reversi sunt. Inter quos Imperator Theutonicus, cui male in Romania contigerat, ante Regis adventum, de suorum proditione, similiter cum paucis regradatus est. Rex Ludovicus cum Alienor uxore sua in Urbe Sancta causâ orationis, ut peregrinus remansit. Deinde coadunato Francorum exercitu, cum Hierosolymitanis & Militibus Templi, Damascum obsedit. Unde a Populo Damascenorum repulsus, Hierosolymis reversus est. Et quoniam non placuit divinae dispositioni, quod Terra Orientalis per manum ipsius a Saracenorum spurcitia mundaretur, relicta Palaestina, cum paucis suorum, ut potuit, non ut voluit, Parisius devenit. Luget Francia, Burgundia, Aquitania de suorum amissione. Gaudet Syria, Aetnaea, Mesopotamia de Christiano-

Tom. XII.

A norum repulsione. Ludovicus autem erga omnes ita se habuit, ut meritò aliis religione praeferretur. Fuit autem egregius, sermonè cultissimus, infestus vitiis, pacisque amator, & Francorum nutritor. Nihil turpe gessit, nisi quod Alienor uxorem suam repudiatam a thoro suo alienavit, aliâ post biennium in loco ejus subrogatâ, filiâ scilicet Ansons Imperatoris Hispaniae. Hoc autem factum est cum consensu, ut ajunt; Eugenii Papae, Bernardi Claraevalensis, Godofredi Lingonensis, & aliorum.

Circa haec tempora Gaufredus Comes Andegavensium in pago Cenomannico moritur. Hujus frater erat Baudouinus puer Rex Hierosolymorum, qui Anno Christi MCLIV. circa festum Sancti Andreae cum Militia Templi, & aliis Christianis; Ascaloniam Civitatem quondam Allophylorum obsedit. Quae eodem Anno, antequam ab obsidione recederent, redditur, & capitur Urbs Ascalon ac superatur. Recte mater gaudet Hierusalem de Ascalone filia sua, ad cujus dexteram sedebit amodo coronata. Flet Babylon; consolatione ejus perdita, cujus adminiculo dudum exstiterat suffulta. Cujus classem Christianis hostilem singulis annis excipiebat. Ascalon Metropolis Philistinorum fuit, quae mater Civitas interpretatur. Metropolitanus sunt, qui majori & matri aliarum Civitatum praesident. Dentur ergo laudes Deo altissimo, quia non hominum virtute, sed sua beneplacita voluntate Hierosolymitis Urbs Ascalon fortissima, & ad capiendum difficillima, reddita est. Hoc modo omnis Judaea & Palaestina ab aedituis & fanaticis ad cultum Dei revocata est. Fertur etiam,

K

quod

quod biduo aut triduo ante obsidio-
nem Ascalonis, Raimundus Princeps
Antiochenus, vir frugi & amabilis
omnibus, clarissime natus, sed &
optimis comparandus, dum terram
suam ab inimicis audiret inquietari,
congregatis Antiochenis, bellum iniiit
contra Muradis Dominum de Ala-
pia. Heu prohi dolor! Raimundus
Princeps egregius, qui Turcos sae-
pius viribus, arte nimis domuerat.
ab eis perdomitus & peremus est.
Unde nostra condolet Asia, Tharsus
flet cum Cilicia, vae dicit Antio-
chia pro sui morte Principis. Nam
luget prae inopia Libanus & Ana-
mia, nec non & Laodicia cum suis
appendiciis. Tyrus stupet Metropo-
lis, Urbs Phoenicam mirabilis. Ma-
gnos quaestus dat Tripolis visis fini-
stris nuntiis. Quid dicam de Hieru-
salem? It planctus usque Bethleem.
clamorque Ptolemaidis tangit fines
Neapolis.

„ Urbs foecunda nimis, nullis quas-
„ fata ruinis,
„ Es privata Viro, qui te modera-
„ mine miro

rexit. Huic nobili Principi, Rai-
mundo videlicet, successit in Princi-
pato Antiocheno Raymundus de Ca-
stellione.

Eugenius Papa Romae moritur,
sepultus in Basilica Sancti Petri, via
triumphali. Ante quem Theobaudus
Comes Blesensis viam universae car-
nis ingressus est; vir per omnia pa-
cificus, nulli acerbus existit; beni-
gnus fuit curatis: pauperibus largus,
& maximae domesticis fidei. Et quo-
niam super Gallicanos divitiis abun-
dabat, assimilatus est forti mulieri,
quae *manum aperuit inopi, & palmas
suas extendit ad pauperem.* Hic verò

A in Gallia, & Burgundia multas Cel-
las cum aliis domibus ex propriis
sumtibus construxit; in quibus Ci-
stellenses, & Claraevallenses Fratres,
cum nonnullis aliis, Dei servitio de-
putati sunt. Biennio autem aut trien-
nio post mortem Domni Theobaudi,
moritur frater suus Stephanus Rex
Anglorum. Cui successit in Regnum
B Henricus puer, filius Gaufridi su-
praucti Andegavensium Comitis, ne-
pos Baudoini Regis Hierosolymitani.
Huic etenim jure hereditario Regnum
Angliae succedebat. Qui in brevi
eodem Regno pacifice accepto, co-
ronari se fecit Londoniae in die
Natali Domini cum Alienor uxore
sua. Haec prius Regina existit Fran-
ciae per annos quindecim, demtis
tribus mensibus. Inde postea Anglo-
rum. Hanc autem a Ludovico Rege
repudiatam, Henricus Anglus sibi
conjugio sociavit. Unde tota Aquitania
a flumine Ligeris usque ad
Piraeneos montes sibi devenit. Et
quoniam multas gentes possidere vi-
debatur sub dominio suo, aut ex
patre & matre, aut ab uxore, ut
D est Piclavus, Kantorus, Lemovicus,
Gatconus, insuper Aquitanus; a pa-
tre Andegavus, Turonus, Cenoman-
nus; a matre Anglicus, Normanni-
cus, ob honorem tamen & reveren-
tiam Regalis nominis, Rex Anglo-
rum vocatus est. His temporibus ex
insperato moritur Ansons Rex Hispaniae,
dum rediret ab expeditione
E Saracenorum. Cui successit in Re-
gnum Sancius filius ejus. Quo mor-
tuo eodem Anno, Ferlanus frater
ejus minor natu adeptus est Regnum
Hispaniae. Praeterea Rex Henricus
biennio postquam adeptus est Regnum
Angliae, circa festum Sancti Martini
descendit Lemovicum, ubi muros,
quos habitatores Sancti Martialis ad-
deco-

decorem & munificentiam sui contra Cives noviter construxerant, solo adaequavit. Pace itaque inter utrumque Populum reformata, consilio Domni Gaufridi tunc temporis Burdegalensis Archiepiscopi, primique aedificatoris Ecclesiae Sabluncellenfis, adiit Burdegalam, ibique Natalis Domini festivitate celebrata, Baronibus Wasconiae, & aliis Populis pacem indixit. Deinde reversus Angliam, parvo tempore ferro & armis Gallenses sibi subiecit. Eodem tempore misit Rex Henricus manus, ut Castrum Toariz acciperet in suum. Hoc autem fecit consensu multorum, qui intus erant, accepta ab eo pecunia. Videns autem, quia placeret Reginae, apposuit, ut muros destrueret, & Gaufridum Vicecomitem exinde fugaret. Multum enim eum odio habuit, quia partes fratris sui Gaufridi Martelli contra eum juverat in obsidione Castelli Chinonis. Istud verò factum tantum timorem Pictaviensibus & Wasconibus intulit, ut paene gladios suos in vomeres conflarent, & lanceas suas in falces. Exhinc, ut ait Merlinus Ambrosius, jugum Regiae servitutis tulerunt, & matrem suam ligonibus & aratris vulneraverunt. Raptorum cessavit rapacitas, & dentes luporum hebetati sunt. Aquitanorum montes, ut valles, equitati sunt. Siluit terra eorum diebus multis a proeliis. Qui fecit haec, aeneum induit virum, & per multa tempora Pictavorum portas servavit, & avita tempora renovavit. A finibus Angliae usque ad Garonnam fluvium vix est ausa gens contra gentem levare gladium, nec ausi sunt ultra exerceri ad proelium.

A Anno MCLVIII. Quadragesima jam mediante exiit edictum a Rege Henrico, ut Principes atque Barones totius Regni sui ad Tholosanae Urbis obsidionem in proximo praepararentur. Quod & factum est. Consequenti itidem aestate Rex coadunato apud Agennensium Civitatem exercitu, paulatim Tholosanos saltus occupavit. Nam & ipse eandem Civitatem quasi heres habere cupiebat; utpote qui filiam Willelmi Pictavorum Comitis unicam conjugio acceperat, cui eadem Civitas, ut fertur, jure paterno succedebat. Sed Ludovicus Rex Francorum, qui sororem suam Constantiam Comiti Sancti Aegidii matrimonio copulaverat, ei multum ad acquirendum nocuit, eadem Civitate in suam accepta. Unde circa festum Sancti Michaelis vacuus rediit, Tholosana regione vastata.

His verò diebus, Hadrianus Papa moritur, Pridie Calendas Septembris, Romae sepultus in Basilica Sancti Petri, V.â Triumphali, Anno ab Incarnatione Domini MCLIX.

D Interea Fredericus Imperator Theutonicus in Italia Mediolanenses vastabat, & Placentinos, quia nolebant ei subjici. In obsidione verò eorum quinquennio, vel plus commoratus, ad ultimum reddiderunt se ei IV. Nonas Martii Anno MCLXII. Vae Mediolanensibus. Redditum est eis secundum opus suum. Juxta omnia, quae fecerant, factum est eis. Propter superbiam suam a fundamentis subversa in cinere redacta est. Siquidem murus ille fortissimus suffusione suffusus est, & portae ejus excelsae igne combustae sunt.

Incipit Catalogus Romanorum Pontificum.

BEatus Petrus Apostolus, natione Galilaeus primum in Antiochia sedit Annis VII. Deinde in Urbe Roma Annis XXV. Mensibus II. Diebus III. Hic Romae ordinavit tres Episcopos, Linum, Cletum, & Clementem. Linus, & Cletus praesentialiter omne ministerium Sacerdotale Romae supervenienti Populo exhibuerunt, dum Petrus orationi & praedicationi vacaret. Clementi vero omnem Ecclesiam disponendam commiserat. Petrus autem cum Paulo martyrio coronatur uno die, Anno a Passione Domini XXXVIII. Neronis vero Imperatoris XIII.

Linus sedit Annos XI. Menses III. Dies XII. Hic natione Italus, ex praecepto Beati Petri Apostoli constituit, ut mulier velato capite in Ecclesia ieret.

Cletus natione Romanus sedit Annis XII. Mense I. Dies XI. Hic ex praecepto Beati Petri XXV. Presbyteros in Urbe Roma ordinavit.

Clemens natione Romanus sedit Annos IX. Menses II. Dies XII. Iste misit plures Sanctos ad Gallias, & eas ad Fidem Christi per eisdem Sanctos ex maxima parte convertit.

Anacletus natione Graecus sedit Annos IX. Menses II. Dies X. Hic constituit, ut Clericus comam non nutriat.

Evaristus natione Graecus sedit Annos IX. Menses X. Dies II.

Alexander natione Romanus sedit Annos X. Menses VII. Dies II. Hic constituit primus Aquam benedictam fieri. Idem passionem Domini misit in prece Sacerdotum, quando Missas celebrant; hoc est: *Qui pri-*

A die, quam pateretur, accepit &c. usque ad locum, ubi dicitur: Unde & memores Domini &c.

Sixtus natione Romanus sedit Annos X. Menses III. Dies XXI. Hic constituit, ut mysteria sacra non tangantur nisi a Ministris; & ut in Missarum celebratione, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, decantentur.

B Telephorus natione Graecus sedit Annos X. Menses III. Dies VIII. Hic constituit, ut per septem hebdomadas ante Pascha Jejunium celebretur; & in Natali Domini Missae per noctem; & ut ante Horam Tertiam Missas nullus celebret; & ut *Gloria in Excelsis Deo* canatur ante Sacrificia.

C Yginus natione Graecus sedit Annos IV. Menses III. Dies VIII. Hic Clerum composuit, & Gradus instituit.

Pius natione Italus sedit Annos XI. Menses III. Dies XXI. Hic constituit, ut sanctum Pascha die Dominico celebraretur.

D Anicius, vel secundum alios Anicetus, natione Syrus, sedit Annos XII. Menses III. Dies III.

Soter natione Campanus sedit Annos IX. Menses III. Hic constituit, ut nulla Monacha pallam Altaris contingat, nec in Sancta Ecclesia incensum ponat.

Eleutherus natione Graecus sedit Annos XV. Menses III. Dies II. Hic firmavit, ut nulla esca, quae comedi debeat, a Christianis refutetur.

Victor natione Afer sedit Annos X. Menses III. Dies X. Hic constituit, ut gentilis in aegritudine positus, si forte petierit, baptizetur conti-

tinuo. Et ut a Decimaquarta Luna primi Mensis usque ad XXI. Dominicâ die Pascha celebretur.

Zephyrinus natione Romanus fedit Annos XVIII. Dies X.

Calixtus fedit Annos VI. Menses II. Dies X.

Urbanus fedit Annos VIII. Menses XI. Dies X.

Pontianus natione Romanus fedit Annis IX. Mensibus V. Diebus II.

Antherus natione Graecus fedit Annis XII. Mense I. Diebus XII.

Fabianus natione Romanus fedit Annis III. Mense I. diebus X.

Cornelius fedit Annis II. Mensibus III. Diebus X.

Lucius natione Romanus fedit Annis III. Mensibus VII. Hic praecepit, ut duo Presbyteri, & tres Diacones in omni loco Episcopum non desererent.

Stephanus natione Romanus fedit Annos IV. Menses II. Dies XV. Hic constituit vestimenta Ecclesiastica, quibus Deo ministratur, sacra debere esse, & honesta: quibus in aliis usibus nemo debet perfrui, nisi Ecclesiasticis.

Sixtus natione Graecus fedit Annos II. Menses XI. Dies XV. Hujus Archidiaconus erat Laurentius Martyr.

Dionysius fedit Annos VI. Menses II. Dies III.

Felix natione Romanus fedit Annos II. Menses X. Hic constituit, super memorias Martyrum Missas celebrari.

Eutychianus natione Graecus fedit Annos IX. Menses X. Dies XIII. Hic super Altare fruges, uvas, vei fabas praecepit benedici.

Cajus natione Dalmatius fedit Annos XI. Hic praecepit, ut per omnes gradus ascenderet, si quis Episcopus fieri mereretur,

Marcellinus natione Romanus fedit Annos IX. Menses II. Dies XXV.

Marcellus natione Romanus fedit Annos V. Menses VII. Dies XVI. Hunc Diocletianus in stabulo bouum sub custodia posuit, ubi diu vixit. Cujus gloriosum Corpus post multa tempora in Ecclesia Cluniacensi honorifice in capsâ aurea, cum multis miraculorum signis conditum est.

Eusebius natione Graecus fedit Annos II. Menses I. Dies XXV. Hujus tempore, ut fertur, inventa est Crux Domini, licet sub Silvestro repertam fuisse plures existiment. Hic constituit, ut baptizatum chrismate liniat Presbyter, levatum de aqua propter occasionem mortis; & ut nullus Laicus crimen Clerico audeat inferre; & Sacrificium non in serico, neque in panno tincto celebretur, sed tantum in lino de terra procreato.

Melchiades natione Afer fedit Annos III. Menses VIII. Dies VIII. Hic constituit, ut numquam in die Dominica, vel in Quinta Feria jejunium celebretur, nisi tantum in Quadragesima.

Silvester natione Romanus fedit Annos XXIV. Menses X. Dies XI. Hic Constantinum Imperatorem baptizavit; & stabilivit, ut quemque baptizatum liniret Presbyter in fronte sacro chrismate. Statuit quoque, ut Diaconi in Ecclesiastico Officio Dalmaticis vestiantur. Et ut ab omni Plebe ter in hebdomada jejUNETUR. Hujus tempore Synodus Nicaena celebratur. Hic etiam damnavit & eliminavit ab Ecclesia haeticam pravitatem, Arianam scilicet, Photinianam, & Sabellianam.

Marcus natione Romanus fedit Annos II. Menses VIII. Dies XX. Hic constituit, ut Episcopus Ostien-

sis pro hoc honore, pallio quasi Archiepiscopus utatur.

Julius natione Romanus sedit Annos XV. Menses IV. Dies VII.

Liberius natione Romanus sedit Annos X Menses VII. Dies II. Hic truditur in exilium, & in loco ejus Felix ipsius Diaconus ab Haereticis in sede Romana sublimatur. Felix tamen non tam sectae diversitate, quàm communionis & ordinationis conjunctione, quae injusta fuerat, maculatur.

Felix natione Romanus sedit Anno I. Mensibus III. Diebus II.

Damasus natione Hispanus sedit Annos XVIII. Menses III. Hujus tempore facta est Synodus Constantinopolitana. Cum Damaso ordinatur Ursinus. Sed facto Concilio Sacerdotum ejectus est Ursinus ab Urbe, & Neapolim constitutus est Episcopus.

Syricius natione Romanus sedit Annos XX. Menses XI. Dies XXV. Hic constituit haereticum per impositionem manuum Ecclesiae reconciliari.

Anastasius sedit Annos III. dies X. Hic constituit, ut nemo sedeat in Ecclesia, quamdiu Evangelium recitatur.

Innocentius natione Albanus sedit Annos XV. Menses II. Hic constituit die Sabbati semper jejunium celebrari, quia Apostoli Sabbato jejunaverunt, dum Dominus in Sepulcro positus esset.

Zosimus natione Graecus sedit Annos VII. Menses IV. Dies XXIV. Hic constituit Sabbato Sancto a Levitis Cereum benedici.

Bonifacius natione Romanus sedit Annos III. Menses VIII. Dies XI. Cum Bonifacio ordinatus est Eulalius. Et fuit dissensio magna in Clero & Populo mensibus octo & die-

bus quindecim. Qui ambo expulsi sunt ab Urbe praecepto Valentini-
ni, & Honorii, & Placidiae. Augu-
storum. Sed ab eisdem ad ultimum
revocatus Bonifacius constituit, ut
nulla mulier pallam, in qua sacrifi-
catur Domini um Corpus, audeat
tangere vel lavare, nec incensum a-
dolere super Altare. Judicavit etiam,
servum & obnoxium Curiae, in or-
dine Clericali non suscipiendum.

Caelestinus natione Romanus sedit
Annos IX. Menses X. Dies XIX.
Hic constituit, ut Psalmi David an-
tiphonatim psallantur arte Sacrifi-
cium. Nam Epistola Pauli tantum
recitabatur & Evangelium.

Sixtus Tertius natione Romanus
sedit Annos VIII. Dies XX.

Leo Primus natione Tuscus sedit
Annis XXI. Mense I. Diebus XIII.
In diebus hujus celebratum est Con-
cilium Sexcentorum triginta Episco-
porum in Calcedonia, ubi omnes u-
no consensu Eutychanam, & Nesto-
rianam Haeresim, & Doiscorum pa-
riter damnaverunt. Et recapitulata
sunt, quae apud Ephesum de eodem
Eutyche acta sunt. Hic Addidit in
Canone Missae: *Supplices te rogamus,
omnipotens Deus, jube haec perferri
per manus sancti Angeli tui in sublime
Altare tuum in conspectu divinae maje-
statis tuae; ut quotquot ex hac Altaris
participatione sacrosanctum Filii tui
Corpus & Sanguinem sumserimus, omni
benedictione coelesti & gratiâ repleamur.*

Hilarius natione Sardus sedit An-
nos VI. Menses III. Dies X. Hic
firmavit tres Synodos, Nicaenam, E-
phesinam, Chalcedonensem, & cor-
roboravit dominationem & principa-
tum Sanctae Sedis Apostolicae.

Simplicius natione Tiburtinus se-
dit Annos XV. Dies VI. Cessavit E-
piscopatus Dies VI.

Felix

Felix Tertius natione Romanus sedit Annos VII. Menses XI. Dies VIII.

Gelasius natione Afer, sedit Annis IV. Mensibus IX. Diebus XIX. Hic fecit Tractus & Hymnos, sicut Beatus Ambrosius composuit; Sacramentorum Praefationes, & Orationes factis honesto dictamine.

Anastasius natione Romanus sedit Annos VI. Menses XI. Dies XXIV. Multi Clerici & Presbyteri separaverunt se a communione istius, eo quod communicasset Photino Diacono. Et quoniam voluit occulte revocare Acatium Constantinopolitanum, a Papa Felice & a Gelasio anathematizatum, nutu divino percussus interiit.

Symmachus natione Sardus sedit Annos XV. Menses VIII. Dies XXVII. Hic constituit, ut omni die Dominico, vel Natalitiis Martyrum *Gloria in excelsis Deo* diceretur. Contra hunc quidam Laurentius ordinatus est a quibusdam malignis. Theodoricus autem Rex, qui tunc Ravennae erat, hunc Arianus esset, celebratâ Synodo, Symmachum ab Orthodoxis electum firmavit Romae Episcopum. Is verò intuitu misericordiae Laurentium in Nucerna Ecclesia constituit Episcopum. Post Annos verò tres accusatus est Symmachus apud Regem crimine pessimo, & revocatus est Laurentius. Verum Symmachus congregatâ Synodo centum viginti-quinque Episcoporum, purgavit se a falso crimine, & Laurentius Nucernus damnatus est, pro eo quod vivente Papa invaserat Sedem Apostolicam. Symmachus autem restitutus in Sede sua, in pace quievit. Hic multa opera Ecclesiarum Romae instituit.

Hormisdas natione Campanus sedit Annos VIII. Dies XVII.

Johannes natione Tuscanus sedit Annos II. Menses X. Dies XVI.

Felix Quartus natione Sannius sedit Annos IV. Menses II. Dies XIII.

Bonifacius Secundus natione Romanus sedit Annos II. Dies XXV. Cum Bonifacio ordinatus est Dioscorus in Basilica Constantiniana. Et fuit dissentio in Clero & Populo dies viginti novem.

Johannes Secundus, qui & Martyrius, natione Romanus sedit Annos II. Menses IV. Dies VII.

Agapitus ad Sanctos Johannem & Paulum sedit Menses XI.

Silverius natione Campanus sedit Anno I.

Vigilius natione Romanus sedit Annos XVII. Menses VI. Dies XXV. Hujus tempore Quinta Synodus celebrata est.

Pelagius natione Romanus sedit Annos IV. Menses X. Dies XIX.

Johannes Tertius natione Romanus sedit Annos XII. Menses XI. Dies XXV.

Benedictus natione Romanus sedit Annis IV. Mense I. Diebus XXIV. Hujus tempore Longobardi invadunt Italiam.

Pelagius natione Romanus sedit Annos X. Menses II. Dies X. Hujus tempore Roma obsessa est a Longobardis.

Gregorius Magnus natione Romanus sedit Annos XIII. Menses VI. Dies X. Hic multos Libros edidit. Et adjecit in Canone Missae. *deusque nostros in tua pace dispone.* Et quod dicatur ante Orationem Dominicam: *Oremus, praeceptis salutaribus moniti &c.* Hic etiam constituit, ut super Corpus Beati Petri Apostoli Missae celebrarentur. Hic misit Augustinum

sinum Monachum ad praedicandum Anglis, qui primus constituitur Episcopus Anglorum. Nam Britones, qui nunc Gallenses dicuntur, ab Eleutherio Papa praedicatores habuerant, & Fidem susceperant, antequam Angli Britanniam eis auferrent.

Sabinianus natione Tuscus sedit Anno I. Mensibus V. Diebus XXIX.

Bonifacius natione Romanus sedit Menses VIII. Dies XXVIII.

Bonifacius natione Marfus sedit Annos VI. Menses VIII. Dies XIII. Hic impetravit a Phoca Caesare Templum Romae, quod Pantheon vocabatur, in quo fuit Ecclesia Sanctae Dei Genitricis, & omnium Sanctorum Martyrum.

Deusdedit natione Romanus sedit Annos VII. Dies X. Hic constituit secundam Missam fieri in Clero & Populo.

Bonifacius natione Campanus sedit Annos V. Menses X.

Honorius natione Campanus sedit Annos XII. Menses XI. Dies XVII.

Severinus natione Romanus sedit Annos II. Menses IV.

Johannes natione Dalmaticus sedit Annum I. Menses IX. Dies XVII.

Theodorus natione Graecus sedit Annos VI. Menses V. Dies XVIII.

Martinus natione Tuscus sedit Annos V. Menses I. Dies XXV. Hic congregata Romae Synodo, damnavit errorem Constantii Imperatoris: ideoque ab illo trusus est in exilium in Oriente, ubi & mortuus est.

Eugenius natione Romanus sedit Annos II. Menses IX. Dies XXIV.

Vitalianus sedit Annos XIV. Menses VI.

Adeodatus natione Romanus sedit Annos IV. Menses II. Dies V.

Donus natione Romanus sedit Anno I. Mensibus VI. Diebus X.

A Agatho natione Siculus sedit Annos II. Menses VI. Dies XIII. Sub hoc celebrata est Sexta Synodus in Regia Urbe centum quinquaginta Episcoporum, in qua Legati fuere Johannes Diaconus, & Johannes Portuensis Episcopus. Translatum est etiam Corpus Sancti Benedicti de Cassino Monte ad Gallias.

B Leo junior natione Siculus sedit Menses X. Dies XVIII.

Benedictus junior sedit Menses X. Dies XXIX.

Johannes natione Syrus sedit Annos XIII. Menses VIII. Dies XXIV. Hic adinvenit, ut tempore fractionis Sancti Sacrificii, *Agnus Dei* psallatur a Clero, & Populo.

C Johannes natione Graecus sedit Annos IV. Menses II. Dies XII.

Johannes natione Graecus sedit Annos II. Menses VII. Dies XXII.

Sisinnius natione Syrus sedit Annos VI. Dies XV.

Gregorius natione Romanus sedit Annos XV. Menses VIII. Dies XXIV. Hic adjecit in Canone: *Quorum sollemnitatis in conspectu gloriae tuae esse tribuas.* Dicitur tamen, partim Leonis Imperatoris, partim Constantini tempore Romae sedisse.

Gregorius natione Syrus sedit Annos X. Menses VIII. Dies XXIV. Hic excommunicavit Leonem Imperatorem, qui sacras Imagines destruere nitebatur; & totam Italiam ab illius Imperio, tamquam a sacrilego, recedere fecit. Hujus tempore Aldebrandus Rex Longobardorum Romam obsedit, sed nil praevaluit.

Zacharias natione Graecus sedit Annos X. Menses III. Hic fecit pacem cum Langobardis & Sardis.

Paulus natione Romanus sedit Annos X. Menses I. Hujus auctoritate Pippinum fratrem Caroli Magni,

in

in Monte Casino Monachi facti sub Regula Patris Benedicti, Franci sibi Regem constituunt, abjecto Hyldrico, & tonsurato, & in Monasterio recluso.

Stephanus natione Sículus sedit Annos III. Menses V. Dies XXVII. Hic in Basilica Sancti Dionysii Altare consecravít in honore Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli: Pippinumque Regem, & duos filios ejus Carolum & Carlomagnum in Reges Francorum benedixit. Acta sunt haec Anno ab Incarnatione Domini DCCLIV.

Hadrianus natione Romanus sedit Annos XXIV. Menses X. Dies XVII. Hic fecit Carolum Regem venire Romam propter Desiderium Longobardorum Regem. Et factus est Romanorum Patricius, idest Defensor Italiae.

Leo sedit Annos XX. Menses V. Dies XX. Hic a suis excaecatus, & in arcta custodia positus, post paucos dies visum recepit, & lingua sibi abscissa, ad loquendum ei est restituta. Hic coronavit Carolum, qui ultus est inimicos suos, & eum in Sede sua restituit. A tempore, a quo Longobardi invaserant Italiam, usque adhuc sunt Anni ducenti sexdecim.

Stephanus sedit Annos VII.

Paschalis sedit Annos VII. Menses IV. Dies XV.

Eugenius sedit Annos IV.

Valentinus sedit Anno I. Diebus X.

Gregorius sedit Annos XVI.

Sergius sedit Annos III. Hic coronavit Ludovicum Imperatorem, quamvis alii de Stephano Papa hoc asserant.

Leo sedit Annos IX. Menses IV. Dies VI.

Benedictus sedit Annis II. Mensibus VI. Diebus IX.

Tom. XII.

A Paulus sedit Annos X. Menses I. Stephanus sedit Annos IV. Menses V. Dies XXVII.

Nicolaus sedit Annos VII. Menses IX. Dies X.

Huic Nicolao successit Hadrianus Secundus.

Hadriano Secundo Gregorius.

B Post quos sedit Johannes Octavus. Hic Johannes venit in Treassina Civitate Galliae, ubi & habuit Synodum, in qua Hincmarus Lugduni Clavati Episcopus, post avulsionem oculorum, Episcopatus suo redditus est.

Huic Johanni Papae Leo Quintus Papa successit.

C Hadrianus sedit Annos IV. Menses XI. Dies X. Hic unxit Carolum Calvum oleo, & Imperatorem constituit primo Anno ordinationis suae, & ultimo vitae Caroli Anno.

Johannes sedit Annos X. Dies II.

Martinus sedit Annum I. Menses V.

D Hadrianus Quartus sedit Annos II. Menses IV. Quo pontificante Willhelmus prius Dux Aquitanorum & Arverniae Comes, quem non haberet heredem, Cluniacense Monasterium in fundo proprio, qui est in Burgundia in pago Matisconensi construxit; eidemque loco Bernonem Abbatem praeficiens, magnos de suo redditu praefato loco jure dedit hereditario.

Anno igitur ab Incarnatione Domini DCCCCX. primum praefuit praedicto loco Berno Abbas Annis XVI.

E Eblo verò Bituricus, dum Clunia um coepisset institui, similiter coepit aedificare Dolense Coenobium in honore Matris Domini.

Stephanus sedit Annos IV. Menses VII. Dies XXIV.

Formosus sedit Annos IV. Menses VII. Dies XIII. Hic confirmavit Bernoni Abbati Chartas & donaria, quae fecerat Gignensi Ecclesiae.

L

Bo

Bonifacius fedit Dies XV.
Stephanus fedit Anno I. Mense I.
Diebus XVIII.

Romanus fedit Annos IV. Dies XX.

Theodorus fedit Dies XXVI.

Johannes fedit Anno I. Diebus XV.

Benedictus fedit Annos IV. Menses VI. Dies XIV. Beruo Cluniacensis Abbas moritur. Cui successit Domnus Oddo, primus Canonicus Sancti Martini Turonensis, postea Monachus Bilmensis, ad ultimum Abbas secundus Cluniacensis. Hic in honore Sancti Martini Hymnum edidit, scilicet: *Rex Christe, Martini decus*, usque in finem; & Antiphonas novas per ordinem, quae in transitu Sancti Martini ad Nocturnos canuntur; quarum prima est, *Sanctus Martinus Abrahae sinu laetus excipitur &c.*

Leo fedit Dies XL.

Christophorus fedit Menses VI.

Sergius fedit Annos VII. Menses III. Dies XVI.

Anastasius fedit Annis II. Mensibus II. Diebus XXIII.

Lando fedit menses VI. Dies XXVI.

Johannes fedit Annos XIV. Menses II. Dies IV. Hujus tempore Oddo Cluniacensis Abbas Turonis obiit. Hic jussu Rodulphi Regis coepit disponere regulariter Floriacense Coenobium. Praefuit autem Oddo pater Dolensi, Matiensi, Aurelianensi, & omnibus fere Aquitaniae Coenobiis, quae regulari disciplina coërcuit. Rexit autem Domnus Oddo Cluniacense Coenobium Annis decem & octo. Cui successit per decennium Ademarum Abbas Cluniacensis.

Leo fedit Menses VII. Dies XV.

Stephanus fedit Annos II. Menses II. Dies X.

A Johannes fedit Annis IV. Mensibus V. Ademarum Cluniacensem Abbas Cluniaci obiit.

Leo fedit Annos III. Menses VIII. Dies X.

Stephanus fedit Annos III. Menses IV. Dies X.

Marinus fedit Annos III. Menses VI.

B Agapitus fedit Annos IX. Menses VII. Dies XXVII.

Johannes fedit Annos VII. Menses IV.

Leo fedit Annum I. Menses III.

C Benedictus fedit Annis II. Diebus XV. Majolus Abbas, qui per quadraginta Annos Cluniacensi praefuit Coenobio, Silviniacum obiit, ubi & honorifice sepultus est. Huic successit Odilo Abbas Cluniacensis.

Benedictus fedit Anno I. Mensibus VI.

Donus fedit Anno I. Mensibus VI.

Bonifacius fedit Menses II. Dies XII.

Benedictus fedit Annos IX.

Johannes fedit Menses IX.

Johannes fedit Menses IV.

D Johannes fedit Annos X. Menses VI. Dies X.

Gregorius fedit Annos II. Menses VII.

Johannes fedit Menses X.

Silvester fedit Annos IV. Menses II. Dies XII.

E Johannes, qui vocatus est Sicco, fedit Menses VI.

Johannes, qui & Fasanus, fedit Annis VII. Mensibus VII.

Sergius, qui vocatus Os porci, fedit Annos II. Menses XI. Dies XXII.

Benedictus frater Alberici majoris, fedit Annos IX. Menses IX. Dies XXI.

Johannes frater ejus, qui & Sergius, fedit Menses IV. Dies XXV.

Be-

Benedictus sedit Annos XIII.

Silvester sedit Dies LVI.

Gregorius sedit Annos II. Menses VII.

Clemens sedit Menses IX. Dies VII.

Damasus, qui & Popo, sedit Dies XXXIII.

Leo, qui & Bruno, Tullensis Episcopus, sedit Annos V. Menses II. Dies VII. Hujus tempore beatus Odilo Cluniacensis Abbas Anno Dominicae Incarnationis MXLVIII. aetatis autem suae LXXXVII. ordinationis verò XLVI. eâ nocte, quae Dominicae Circumcisionis solemnia praecedebat, Silviniacum obiit, ibique cum praedeceffore suo beato Majolo sepultus quievit. Cui successit Dominus Hugo Abbas Cluniacensis, prae ceteris genere, eleemosynis, prophetiae spiritu clarus.

Victor, qui & Gebeardus, sedit Annos II. Menses III. dies VI.

Stephanus, qui dictus est Fridericus, sedit Menses VII. Dies IX.

Benedictus Veliternensis Episcopus, sedit Menses IX. Dies XII.

Nicolaus, qui & Geraldus, sedit Annos II. Menses XI. Dies XV.

Alexander, qui & Anselmus, sedit Annos XI. Menses V. Dies XXV.

Gregorius, qui & Ildebrandus, sedit Annos XII. Menses I. Dies XXII.

Victor, qui & Desiderius, Abbas Casinensis, sedit Menses IV. Dies VII.

Urbanus, qui & Oddo, Cluniacensis Monachus, postea Ostiensis Episcopus, sedit Annos XII. Menses VI. Hic primus iter ad capiendam Hierusalem in Claromontensi Concilio praedicavit, & praevaluit. Nam a Francis capta est & retenta, facto ibique Rege Christiano, Godofredo Duce Lotharingorum.

A. Paschalis, qui & Rainerius Cardinalis, sedit Annos XVII. Menses VII. Dies II. Hugo Cluniacensis Abbas obiit. Rexit autem Cluniacense Coenobium per Annos sexaginta, Menses duos, Dies octo, cui successit Dominus Pontius.

B. Gelasius, qui & Johannes Gaëtanus, sedit Anno I. Mortuus est autem Cluniaci, sepultus in eodem Monasterio juxta Altare Sanctae Crucis. Per haec tempora Dominus Pontius Abbas, qui praedicto Hugoni successerat, Cluniacensi Coenobio praefuit Annis tredecim. Post quem Dominus Hugo Secundus eidem Monasterio tribus Mensibus praefuit. Quo etiam defungente Cluniaci, C. Dominus Petrus venerabilis Abbas natione Arvernus idem Monasterium regendum suscepit.

Calixtus, qui & Guido, Viennensis Archiepiscopus, sedit Annos V.

D. Honorius, qui & Lambertus, Ostiensis Episcopus, sedit Annos V. Hujus tempore mortuus est Pontius Abbas Cluniacensis Romae, sepultus in Basilica Sancti Gregorii Papae ad Clivum Scauri.

E. Innocentius, qui & Gregorius, Diaconus Sancti Angeli, sedit Annos XIV. Cum isto ordinatus est Petrus Leonis, Monachus scilicet Cluniacensis. Fuitque dissensio magna in Clero & Populo per multos dies. Quod audiens Ecclesia Gallicana, sustentavit partes Innocentii Papae. Mortuo verò Petro Leone Romae, & a suis furtim ignoto loco sepulto, Innocentius Romanae Ecclesiae restitutus est. Hic Ecclesiam Cluniacensem in festivitate beatorum Martyrum Crispini & Crispiniani consecravit.

Caelestinus, qui & Guido de Castella, sedit Menses V.

Lucius, qui & Gerardus de Sancta Cruce, sedit Anno I.

Eugenius, qui & Bernardus, natione Pisanus, Monachus tamen Clavaevallensis, sedit Annos IX. Hic dedit Ecclesiae Cluniacensi Monasterium de Balma perpetuo possidendum, remoto omnino exinde Abbate, positoque Priore.

Anastasius, qui & Conradus, Episcopus Sabinensis, sedit Anno I. Mensibus IV.

Hadrianus, qui & Nicolaus, natione Anglus, primum Abbas Sancti Rufi, postea Albanensis Episcopus, sedit Annos V. Secundo Anno Pontificatus hujus obiit Dominus Petrus Abbas Cluniacensis, VIII. Calendas Januarii, ipsa videlicet die illucescente Natalis Domini, Anno ab Incarnatione Domini MCLVI. Sepultus est autem honorifice in eadem Basilica, quam ipse rexerat per Annos triginta quinque. Hic impetravit a Papa Innocentio Ecclesiam Montis Desiderii dari Ecclesiae Cluniacensi. Ipse verò permissione ejusdem Papae aedificavit Ecclesiam juxta Montem Pessulanum in praedio a Wilhelmo Pessulano Ecclesiae Cluniacensi dato, quod de novo vocatur Cluniacus. Impetravit item ab Eugenio Papa Ecclesiam Sancti Theodori de Rocca Bovis curti, dari Ecclesiae Cluniacensi. Cessavit Abbatia Cluniacensis a die Natalis Domini usque XVII. Calendas Octobris. Huic successit Dominus Hugo III. Burgundia natus; primum Prior Claustralis, postea Abbas factus. Hujus verò diebus, mortuo Hadriano Papa, sepultoque Romae in Basilica Sancti Petri, Pridie Calendas Septembris, Anno ab Incarnatione Domini MCLIX. orta est seditio magna in Ecclesia Dei propter duas electiones.

Eligitur Alexander, qui & Rolandus Cancellarius, natione Tuscus, a nonnullis Cardinalibus. Eligitur & Victor, qui & Octavianus, natione Sabinensis. Imperator verò Fredericus, qui tunc temporis Italiam sibi subjugabat, & ad cujus Imperium Romanae Ecclesiae pacis reformatio spectat, apud Papiam congregatâ Synodo, vocavit utrumque. Alexander autem nec per se, nec per responsales suos dignatus est accedere. Imperator itaque auditâ utriusque electione, consilio & assensu Episcoporum, Archiepiscoporum, Clericorum, & aliorum illustrium Virorum, qui affuerunt, Victorem Romae Episcopum fore adjudicavit. Quod audientes Ludovicus Rex Francorum, & Henricus Rex Anglorum, consilio Henrici Beluacensis, & aliorum Nundofilorum, sive Paterinorum, partes Alexandri sustentaverunt. Unde Schismata in sancta Romana Ecclesia surrlexerunt non minima.

Et quoniam de Romana Ecclesia se occasio praebet, bonum est, ut de ejus ordinatione atque institutione aliquid dicatur. Noverit universalis Ecclesia, Septem Cardinales Episcopos esse in prima Sede Sancti Salvatoris Lateranensis. Primus Ostiensis Episcopus, qui debet consecrare Apostolicum prae omnibus Episcopis aliis: Episcopus Portuensis: Episcopus Albanensis: Episcopus Sabinensis: Episcopus Praenestinus: Episcopus Sanctae Rufinae: Episcopus Tusculanus. Isti sunt Vicarii Domini Papae, & debent celebrare Missas in quibusdam Dominicis & festis diebus, Sanctorumque praecipuis solemnitatibus, in Altare Sancti Salvatoris Lateranensis Ecclesiae. Oblationem dividunt cum Clericis Canonicis, qui in eadem Ecclesia de-

deserviunt. Et unusquisque peractâ hebdomadâ ad Sedem suam revertitur. Isti sunt septem Cardinales Sacerdotes, qui sunt intitulati Ecclesiae Sancti Petri: Cardinalis Sanctae Mariae trans Tiberim: Sancti Grifogoni: Sanctae Caeciliae: Sanctae Anastasiae: Sancti Laurentii: Sancti Marci: Sanctorum Martini & Silvestri. Isti sunt septem Cardinales Sancti Pauli: Cardinalis Sanctae Sabinae: Sanctae Priscae: Sanctae Balbinae: Sanctorum Nerei & Achillei: Sancti Sixti: Sancti Marcelli, ubi sunt Capita Sanctorum Cosmae & Damiani: Sanctae Susannae. Isti sunt septem Cardinales Sanctae Mariae Majoris: Cardinalis Sanctorum Apostolorum: Sancti Cyriaci in Thermis: Sancti Eusebii: Sanctae Potentianae: Sancti Vitalis: Sanctorum Marcellini & Petri: Sancti Clementis. Isti sunt septem Cardinales Sancti Laurentii: Sanctae Praxedis: Sanctae Priscae ad Vincula: Sancti Laurentii in Lucina: Sanctae Crucis in Hierusalem: Sancti Stephani in Coelio Monte: Sanctorum Johannis & Pauli: Sanctorum Quatuor Coronatorum. Diaconiae sunt decem & octo: Sanctae Mariae in Domnica, ubi est Archidiaconus: Sanctae Luciae in Circo Palatii, juxta Septa Solis: Sanctae Mariae Novae: Sanctorum Cosmae & Damiani Palatii: Sancti Hadriani Palatii: Sancti Georgii Palatii: Sanctae Mariae Palatii in Schola Graeca: Sanctae Mariae in Porticu: Sancti Nicolai in Carcere: Sancti Angeli: Sancti Eustachii: Sanctae Mariae in Aquario: Sanctae Mariae in Vialata: Sanctae Agathae in equo marmoreo: Sanctae Luciae in caput Salviae: Sancti Quirici ..... Sciendum est, quod

Domnus Papa, Vicarius Sancti Pe-

A tri, quando celebrat Missam ad Altare Sancti Salvatoris Lateranensis, vel in aliis locis, debent ei assistere Vicarii & Collaterales sui praedicti, scilicet septem Episcopi cum viginti & octo Cardinalibus, in Ecclesiis totidem, infra Urbis Romae muros praesidentibus. Qui potestatem habent iudicium faciendi super omnes Episcopos totius Romani Imperii, in omnibus Consiliis vel Synodis quibuscumque accersiti vel praesentes affuerint. Debet etiam ibi esse Archidiaconus Romanus cum septem Diaconibus Palatinis, qui in Palatio debent legere Evangelium, & in Ecclesia Lateranensi. Debent ibi esse duodecim Diacones Regionarii, qui solent legere Evangelium in Stationibus Ecclesiarum Romae constitutis. Isti Decem & octo Diacones, totidem Ecclesias habent infra muros Civitatis, & tamen omnes isti Canonici sunt Patriarchalis Ecclesiae Lateranensis. Debent etiam ibi esse Septem Subdiacones Palatii, & Schola Cantorum, scilicet alii Septem Subdiacones. Itemque Septem Subdiacones, qui vocantur Regionarii. Isti debent legere Lectiones & Epistolas in Stationibus Romae constitutis. Alii Septem, Schola scilicet Cantorum, debent canere cantum, dum Papa celebrat Missam in Ecclesia Lateranensi, & in aliis. Alii verò Septem Subdiacones Palatini, Epistolas debent legere in Palatio ad Missam Domini Papae in Ecclesia Lateranensi, necnon ad prandium Domni Apostolici. Sunt etiam ibi Acolythi praesentes, idest Ceroferrarii, Lectores, Exorcistae, Ostiarii: quorum unusquisque nititur adimplere suum officium, sicut a Sanctis Patribus inibi constitutum est.

F I N I S.

CHRONICON
PATAVINUM

Ab Anno Christi MCLXXIV. usque ad MCCCXCIX.

AUCTORE ANONYMO

Nunc primum luci redditur

EX MANUSCRIPTO CODICE
BIBLIOTHECAE ESTENSIS.

IN CHRONICON

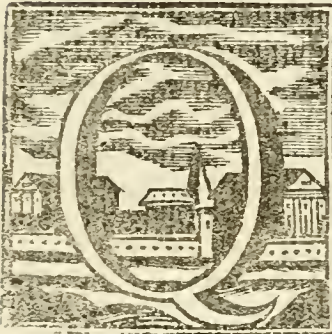
P A T A V I N U M

AUCTORIS ANONYMI

P R A E F A T I O

LUDOVICI ANTONII

M U R A T O R I I.

Uanquam celeberrimam Urbem Patavinam saepius fortasse quam ceteras in theatrum Rerum Italicarum induxerim, compluribus Historiis ad eam spectantibus in Collectione illa à me editis; nihilo tamen secius en *Chronicon Patavinum*, nunquam antea evulgatum, & reliquis addendum, in quibus agitur de rebus Patavinis. Suppeditavit illud mihi Bibliotheca Estensis. Atque heic potissimum contexitur Catalogus Potestatum, sive Praetorum, qui ab Anno Christi MCLXXIV. usque ad MCCCXCIX. Civitatem illam rexerunt: quod argumentum quum non semel pertractatum dedissem in brevibus Chronicis Urbis Patavinae Tomo VIII. Rer. Italicar. productis, abjeceram olim consilium de isto tenebris eripiendo, quando & heic eadem mole versatur; & quod est ad reliqua additamenta Historica, ea aliunde peti possunt fusius & accuratius digesta. Verùm alia tandem mihi mens fuit. Heic enim demum deprehendi, quae in aliis Patavinorum Historiis frustra conquiri mihi visa sunt; ac proinde evulganda cen-

Tom. II.

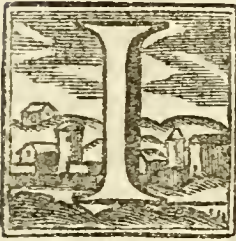
M

fui,

fui, ne Eruditorum reipublicae hoc, qualecunque sit, praesidium deesset. Ceterum Opusculi Auctor mihi ignotus est, ignota quoque aetas, nisi quod constat ipsum in vivis fuisse post Annum a Christo nato Quadringentesimum supra Milleimum. Scardeonius Lib. 2. Clafs. X. de Antiquitatib. Patavin. *Stephanum Venturatum* commemorat, qui de gestis & rebus Patavii *Annales non contemnendos scribebat*, ab incendio illo magno, quo Patavium ferme totum conflagravit Anno a Natali Domini MCLXXIV. & deduxit *Historiam annuatim per Consules & Praetores usque ad sua tempora, ad Annum MDXXIII.* Hujus Opus satis ingens penes nos est, & quia alterum non exstare certo scio, studiosius custodiendum censeo. Et ab eo quidem incendio Chronicon, nunc mihi edendum, exordium capit: sed quum in Anno MCCCXCIX. consistat, paucisque, ut ita dicam, lineis absolvatur, nihil simile habere videtur *Historiae longe recentiori Stephani Venturati.* Rectius tamen heic decernent Patavini Eruditi.

CHRONICON PATAVINUM.

Imperante Frederico primo quondam Sueviae Ducis nato. Comes Paganus tunc Vicarius ejus in Padua multa gravia Paduanis onera imponebat. Magnatibus quidem odiosus, quoniam consuetos sibi honores a rusticis quominus fierent impeditabat, sed sibi rapiebat indebite. Invisus erat Plebeis, quia vestigalibus, exactionibus, & aliis gravibus eos vexabat. Inter alia, quae Nobilibus molesta fecit, de raptu virginis acerbissimum habitum est. Nam Speronellam virginem sororem Dalesmanini, & filiam quondam Dalesmani ex Mabilia olim filia nobilis & potentis Rolandi de Curano, visam, dilectamque rapuit, & in Arce Pendicis recondidit. Hoc factum alte descendit in cor & praecordia Dalesmanini; & omnis benevolentia, quae prius fuerat inter Comitem Paganum, & ipsum ultra alios Proceres Paduanos, conversa est in odium. Sagaciter tamen Dalesmaninus incepit ordiri de pulsione Tyranni de Terra modis omnibus. Primo cum Alberto de Baone, quem sciebat non amicum Tyranni, clanculum firmat amicitias; Tyranno struit insidias cum Alberto de Juffano, cum Rambaldo Comite

A de Collalto. Denique cum Proceribus aliis Civitatum Marchiae per internuntios sapientes ordinatur, ut una die Imperiales Vicarii ab Urbibus singulis depellantur. Et ita factum est, & tractatum, ut Azotto de Alticheriis, Conrado de Tanselgardis, & Benedicto de Daulis Proconsulibus in Padua, nono Kalendas Junii, dum fieret solemnitas Festi Florum, sumtâ occasione Festi, Populus consulte armatur. Priores, & Signiferi ordinati latitant, ut confestim ad aggressum contra Tyrannum prodeant. Comes Paganus hoc sentiens quam celerius potuit, fugit ad Arcem Pendicis, ubi se defendere arbitratus est. Populus Paduanus dato vexillo Azotto ad obsidionem Pendicis cum equitibus & peditibus properat. Arcem circumdant. Comes vero se ibi diu stare diffidens, cognitum quoque habens se ab aliis Vicariis Imperatoris, qui Vicentiae, Veronae, & Tervisii residebant, auxilium habere non posse, quoniam eodem die de regiminibus fuerant expulsi, partibus intervenientibus se se & Arcem Paduanis in deditionem tradidit.

Restitutâ Civitate Patavii ad pristinum statum, multis diffunditur gaudiis, Populus Albertum de Baone, Dalesmaninum, Azottum de Alticheriis Consules Urbis creant. Ludos

annuos institunt ipsa die victoriae, scilicet in Vigiliis Sancti Johannis de Junio cum floribus, & pulegiis ad Flumina cantantes incedunt. Civitates circumpositae idem faciunt. Speronella fratri restituta connubio traditur Petro fratri Alberti de Jausano generosa stirpe nato; cum quo non ultra triennium morata clam ad Ezelinum Secundum de Romano confugit, & ei nuptialiter copulata est. Fuere tempore illo, qui dicerent, Dalefmaninum suâ operâ machinatum fuisse transvolationem sororis suae ad conjugium Ezelini, & idcirco lucratum fuisse de bonis sororis Terras P . . . . ., & Curani, & circa illas Terras jura multa, & possessiones de conscientia Ezelini, & Johannis Sycherii germani consanguinei dictae Speronellae. * Tempore procedente eâdem Dominâ Speronellâ manente cum Ezelino Secundo, accidit quod Ezelinus ad Terram Montissilicis forte pervenit, & ibidem a Domino Oldericico Griberti de Fontana honorifice & amicabiliter receptus fuit in hospitio, ductusque ad Balneas, tracta-

A tur ultra quam credi possit curialiter. Ezelinus domum reversus imprudens & immemor quasi affectuum Mulierum, narrat audiente Conjuge curialitatem, largitatem, & nobilitatis elegantiam Oldericici de Fontana, pulchritudinem juvenilem, & decorem personae ipsius per membra singula, colorem carnis, prout in balneo viderat, & caudam virilem grandem & viro aptissimam, & cetera, quae in juvene laudari possunt. Hujus hominis laudes eximias, & maxime priapales, Speronella aure non surda collegit, in mente recondidit, & die noctuque laudatum virum non oculis visum, amat, & amore incenditur. Nuntium cum literis ad Oldericicum mittit. Loco & tempore accepto, Speronella, relicto Ezelino, tendit ad Oldericicum de Fontana, & in Montessilice nuptialiter ab eo recipitur. Dictum quoque eo tempore fuit, Dalefmaninum transitus hujus conscium fuisse, & ex hoc etiam possessiones a sorore sua quaedam acquisivisse.

Incipit Liber omnium Regiminum Civitatis Paduae, & etiam aliquorum aliorum factorum tam in Padua, quam in aliquibus aliis partibus.

Iste Chronicus Liber Memorialis est omnium Regiminum Civitatis Paduae, & aliquorum etiam aliorum factorum alibi in his partibus ab Anno Nativitatis Domini Nostri Jesu Christi 1174. ante quod Milleimum Consules Cives Paduae solummodo regebant Paduam. Et hoc Anno die 4 mensis Martii incendium ortum fuit in Padua, per quod fuerunt combustae 2614. domus, quae tunc erant lignae, fragiles, & non cuppis, sed paleis, & scandolis constructae. Unde dictum fuit:

D *Marchia ploravit Paduam, cum flamma veravit
Urbis Majores tres partes, & meliores.
Sexcentae verè domus mille bis cecidere
Bis septem, pone tot collige cum ratione.
Annis Millenis, Centenis septuagenis
Nec non & quarto Nonas Martis quoque quarto.*

E Et in mense Septembrio Dominus Fredericus Primus Romanorum Imperator dictus Barbaruffa, per sacramen-

mentum confirmavit pacem cum Nuntio Domini Sebastiani Zani Venetiarum Ducis, & cum omnibus Successoribus suis. Et fundata fuit Civitas Alexandriae die octava Aprilis. Et nota, quod tempore Potestatum ante scripta, dicunt tempus electionis cujuslibet Potestatis, seu Rectoris, aut Consulium. Unde quilibet Rectorum, seu Potestas tenet medium Annum suae electionis, & medium sequentem; quia Electio circa Festum Sancti Petri de Junio tunc fiebat. Fuit enim fundata Civitas Alexandria per Cremonenses, & Placentinos contra Papienses, & ut ab Alexandro Papa famosior efficeretur, Alexandriam appellaverunt, & ipse ei Episcopum contulit.

I 175.

Dominus Albertus de Osa de Mediolano primus Potestas Paduae Anno uno. Eo tempore praedictus Fredericus Imperator persequebatur Papam Alexandrum Tertium, & tunc vivebat Abbas Joachimus in Apulia, & Petrus Comestor, & Petrus Lombardus, qui composuit Librum Sententiarum, Maximi Doctores in Theologia.

I 176.

Dominus Ugonus de Canavolis, Dominus Azinus de Tanfalgardinis Cives Paduae Consules rexerunt Paduam. Et eo tempore aedificata fuit Montegalda, & Imperator Federicus conflictus, & debellatus in campo per Lombardos.

I 177.

Dominus Obizo Marchio de Este rexit Paduam. Eo tempore in Venetiis ante Ecclesiam Sancti Marci facta fuit concordia inter Papam Alexandrum Tertium, & Fredericum Imperatorem in festo Sancti Jacobi Apostoli de Julio, existente Sebastia-

A no Ziani Duce Venetiarum: Et dicitur, quod Papa posuit pedem super collum Imperatoris, & dixit hunc Versum: *Super aspidem, & basiliscum ambulabis, & conculcabis Leonem, & Draconem.* Imperator respondit. *Non tibi, sed Petro.*

I 178.

B Dominus Obizo praedictus rexit Paduam. Eo tempore captum fuit Goëgum per Paduanos. Et quidam Turcus nomine Saladinus cepit Sepulcrum, & Achon, & multas Christianorum obtinuit Civitates. Et dicitur fuisse translatum corpus Beati Stephani Protomartyris de Constanti-nopoli in Venetias. Et Papa Alexander Tertius prohibuit Mercatoribus, & Christianis in Lateranensi Concilio Arma & auxilia deferri Sarracenis.

I 179.

D Dominus Gulielmus Tempesta de Trivixio Potestas Paduae. Eo tempore fuit celebratum generale Concilium apud Lateranum, & captum fuit Burgum Richum per Paduanos, quoniam ipsis rebellabat.

I 180.

D Dominus Aldrigetus de Padua rexit Paduam.

I 181.

E Dominus Johannes de Limizonibus, Dominus Ziliolus de Sintilla, Dominus Gulielmus de Compagno Cives Paduani Consules rexerunt Paduam. Eo tempore de Mense Aprilis incepit maxima Caristia, & duravit usque ad Messem, & fuit valida fames, ita quod furgum valuit solidos XL. parvorum.

I 182.

D Dominus Comes Manfredinus Cavis Paduanus rexit Paduam.

I 183.

D Dominus Dalefaninus, Dominus Tranfalgardinus Cives Paduam rexerunt;

runt; & cessavit fames praedicta. Eo tempore fuit facta Pax in Civitate Constantiae de Alemannia inter Fredericum Primum Imperatorem ex una Parte, & Civitates Italiae ex altera VII. Kalendas Julii, Anno Regni ejus XXXII. in qua fuerunt de Padua scilicet Gnanfus, Ecilinus Judex, & Henglestinus de Fontagliva.

1184.

Dominus Albertus de Baone Civis Paduanus rexit Paduam. Eo tempore fuit factus Pons Brentae de Mejaniga, & fuit fames valida. Et Dominus Lucius Papa Tertius receptus fuit in Verona cum gaudio XI. Kal. Augusti.

1185.

Dominus Grimerius Vicecomes de Placentia fuit Potestas Paduae.

1186.

Dominus Ugutio de Baxio de Mantua Potestas Paduae.

1187.

Dominus Apofatius de Brixia Potestas Paduae, qui fuit expulsus de regimine, quia male exercebat Officium cum Magnatibus & potentibus. Eo tempore devicti fuerunt Christiani a Soldano in festo Sancti Johannis de Junio, qui tunc cepit Hierusalem, & Terram Sanctam. Et Rex Henricus filius Imperatoris desponsavit Reginam Constantiam filiam Rugerii Regis Siciliae, cum ipse Rex Henricus jam esset Annorum L. Et Azolinus Marchio de Este cepit Fratam; & Comes Ugutio de Vicentia fuit obsessus a Vicentinis in Montegalda minore cum Dominis Clarello, & Balugante, ibi existentibus cum centum Militibus de Padua. Sed Paduani inde Vicentinos expulerunt, & in fugam converterunt. Eo tempore Soldanus cepit Sepulcrum Domini.

1188.

Dominus Ugonus de Canavolis; Dominus Tanfalgardinus Cives Paduani Consules rexerunt Paduam. Eo tempore Paduani ceperunt Montegaldam: propter quod Vicentini clauserunt aquam de Longare Paduanis. Unde Paduani cum exercitu euntes violenter aperuerunt ipsam rostram. Sed incauti permanserunt milites Paduani; unde Vicentini insultaverunt in eos, & multos ex eis ceperunt, & captos Vicentiam duxerunt. Et Ezelinus de Romano contraxit amicitiam cum Paduanis, obligans eis Honoriam pro libris XXV. millibus. Et post Annos V. Vicentini cum exercitu militum & peditum Veronae venerunt Marosticam & Baxianum; & Ezelinus prae timore fecit pacem cum eis, & dedit filium suum pro obside sub tentorio Potestatis Veronae. Ideoque Paduani dixerunt, quod hoc ceciderat eis ad poenam. Et Terixius Veronensis interfecit Comitem Saurum de Verona super Montem Sancti Bonifacii, & ivit ultra mare, & postea in Apuliam, ubi magnifice stetit. Et fratres ipsius Terixii, qui remanserunt Veronae, cum heredibus Comitis Sauri fecerunt pacem, & dederunt eis Montem Sancti Bonifacii cum suis possessionibus circumstantibus pro emendatione. Et Veronenses ceperunt Ferrarienses apud Fratam Ferrariensis Districtus.

1189.

Dominus Gulielmus de Osa de Mediolano Potestas Paduae. Eo tempore incitum fuit nemus Gadii, & factum fuit Navigium, per quod itur ad Montemilicem. Et tunc Imperator Fredericus ivit ultra mare per terram in servitio Sepulcri, & cepit Ychonium.

1190.

Dominus Gulielmus praedictus de Osa potestas Paduae. Eo tempore obiit Imperator Fredericus in aqua fluminis Caleph in Armenia, qui fuit electus Rex Romanorum in 1151., & postea coronatus Imperator 1154.

1191.

Dominus Gulielmus praedictus Potestas Paduae. Eo tempore factus fuit Pons Brentae de Hoenta, & factae fuerunt Turres Canfreduli, stationes Corezariorum, & Merceriarum Communis Paduae, & Petronium a fructibus. Et Henricus filius supradicti Frederici Imperatoris coronatus est Romae. Et Cremonenses necaverunt se in flumine Lolii, dicentes melius esse necari, quam mori.

1192.

Dominus Ubertus Vicecomes de Placentia Potestas Paduae. Eo tempore facta fuit Investitura dicto Domino Uberto recipienti pro Communi Paduae per Stephanum Maricum Communi Grothi, & Montagnoni &c., quampluribus montibus & collibus positus in Montegrotho in contrata, quae nunc vocatur Montenovio: solvendo solidos XX. Venetiarum parvorum pro quolibet Anno dicto Marico pro suo communi. Et Veneti exierunt cum sex Navibus magnis, & X. Galeis in mari, & ceperunt tres Naves magnas, & duxerunt Venetias 3 millia captos. Et die ..... Julii Sol obscuratus fuit fere a Tertia usque ad Nonam.

1193.

Dominus Ubertus praedictus Potestas Paduae.

1194.

Dominus Rogatus Judex, Dominus Azochus, Dominus Rolandus de Malpeleo Cives Paduani Consules re-

xerunt Paduam. Eodem tempore Domina Adeleita soror Comitum de Mangono, & uxor Ezelini Secundi die Lunae sexto exeunte Aprili circa Meridiem peperit Ezelinum Tertium de Romano Tyrannum crudelissimum in Marchia Tervisina. Et Imperator Henricus sibi subjugavit Apuliam circa Festum omnium Sanctorum in praedicto Millesimo. Qui Henricus Quintus filius fuit Frederici Primi, & pater Frederici Secundi nati ex Constantia Regina Siciliae, & Domina Apuliae, cui successit dictus Fredericus Secundus, qui coronatus fuit Romae.

1195.

Dominus Paganus de la Turri de Mediolano Potestas Paduae. Eo tempore incepti fuerunt muri circa Paduam a ponte Sancti Leonardi; & inceptum fuit Monasterium Sancti Benedicti; & factus fuit Pons lapideus omnium Sanctorum. Unde in Libro Leonis suppositi continetur. *Quinque minus dentis Annis de Mille dacentis.*

1196.

Dominus Ottolinus de Boxio de Mantua Potestas Paduae, qui juravit regimen suum in Baxiano.

1197.

Dominus Ottolinus praedictus Potestas Paduae. Eo tempore Henricus Imperator obiit in Apulia die XXVIII. Septembris.

1198.

Dominus Jacobus Strictus de Placentia Potestas Paduae. Eo tempore die Martis primo Septembris Paduani cum adjutorio Ezelini Secundi apud Carmignanum ceperunt Vicentinos, & suum Carrociium Martinellum abstulerunt, & Paduae conduxerunt, & tenuerunt ipsos in carceribus per annos quatuor, vel circa, & Gar-

Carrociū posuerunt in Curia Episcopali, & ibi super Carrociū caverunt, donec Vicentinos de carceribus relaxaverunt, & Fortiliciam Carmignani destruxerunt, & multos suspenderunt. Et Veronenses venerunt contra Paduanos, sed parum lucrati fuerunt.

I 199.

Dominus Azo Estensis Marchio rexit Paduam bene & legaliter.

I 200.

Dominus Azo Confalonarius de Brixia Potestas Paduae. Eo tempore captum fuit Carrociū, destructū a Veronensibus. Et iurisdictiones, seu dominationes Magnatum Paduae acceptae fuerunt per Populares homines Civitatis Paduae.

I 201.

Dominus Petrus Ziani de Venetiis Potestas Paduae, qui fuit Dux Venetorum, & filius quondam Sebastiani Ducis Venetiarum. Eo tempore facta fuit venire aqua a Montefilice propter Navigium veniendū Paduam.

I 202.

Dominus Ubertus Vicecomes de Placentia Potestas Paduae. Eo tempore Veronenses, Vicentini, Tervisini, Mantuani, Ferrarienses, Tridentini, Feltrenses, & Bellunenses venerunt cum magno exercitu usque ad Pontem Brentae Viciageris, & ibi sua fixerunt tentoria, & ceperunt Castrum Carturi, & Turrim Canfreduli constraverunt. Et Paduani iverunt eis obviam, & fixerunt sua tentoria juxta Pontem Brentae ex adverso distorum hostium; & tandem pacificati sunt ad invicem. Et tempore procedente Paduani dimiserunt omnes Vicentinos, quos captos habebant. Et Henricus Dandulo Dux Venetiarum cum Comitibus Sancti Pauli, & Flandriae, & Marchione Montisfer-

A rati hostiliter & per vim cepit Zaram, & eam penitus destruxit.

I 203.

Dominus Albertus de Mandello Potestas Paduae. Eo tempore homines Montagnanae interfecerunt Ugutionem fratrem Domini Paduani Consulem Paduanum ibidem missum pro Communi Paduae. Et Civitas Constantinopolis capta fuit a Francis, & Venetis per Portam, ubi erat depictus unus Angelus; prophetizatum quippe fuerat, quod per Angelum debebat capi. Et propterea Dux Venetiarum vocat se *Dominum quartae partis, & dimidiae totius Imperii Romaniae.*

I 204.

C Dominus Albertus de Baone, Dominus Dalesmaninus Cives Paduani rexerunt Paduam. Eo tempore fuit factum Campreti, & fuit maxima ubertas, ira quod frumentum valuit sol. II, & non ultra. Et Marchio Estensis erat cum amicis suis juxta Castrum Sancti Andreae Musonis. Et Ezelinus de Romano ex adversa parte stabat cum amicis suis. Et Comune Tervisii destruxit Dominos de Naone propter superbiam eorum, & propter quamdam possessionem magnam, quam habebant in Tervixio. Et Tervisini vendiderunt Castrum Castrorum, quae acceperant Carbonensibus pro Libris XXX. millibus parvorum. Qui ab illo die in antea dicti sunt a Castris. Et tunc datum fuit Dominis de Naone Castrum Cintarum, quod est juxta Musonem, & Villam novam, tamquam de bonis Tervisinorum, quae habebant in Paduano Districtu, de consilio Lemizonis, & Guicemani, tunc Procuratorum & Extimatorum Communis Paduae. Sed hoc Castrum postea fuit destructum a Tervisinis.

I 205.

Dominus Brazius de Burgo de Cremona Potestas Paduae. Eo tempore via, qua itur in plebem Sacci, facta fuit, & reſtituta de novo; & acceptae fuerunt iurisdictiones totaliter Magnatibus pro Communi Paduae. Et Veneti cum Patriarcha Gradonense, & magno exercitu ceperunt Duratium & Culfum.

I 206.

Dominus Manfredinus de Gazo de Cremona Potestas Paduae. Eo tempore Azo Estensis Marchio cum esset Potestas Mantuae, & Veronae, Ezelinus de Romano cum suis & Montecelis expulit eum de Verona per vim die vii. Junii: Et Dominus Odericus de Vicecomitibus factus est Potestas Veronae. Sed immediate post in mense Augusti dictus Dominus Marchio expulit Montecelos de Verona. Et Veneti cum xxviii. Galeis ceperunt Culfum, & destruxerunt Castrum Modonis. Et hoc Anno confirmatus fuit Ordo Fratrum Praedicatorum per Dominum Papam, & Romanam Curiam.

I 207.

Dominus Bernerius Mastellus de Cremona Potestas Paduae. Eo tempore fuit proelium inter Marchionem Estensem, faventibus sibi Comite Sancti Bonifacii, & Mantuanis ex una parte, & Montecelos, favente eis Ezelino de Romano ex altera, in Braida Veronensi. In quo proelio pars Marchionis & Comitum adversarios superavit. Ideoque Monteceli terrore concussi die viii. Septembris tempore noctis fugerunt, Civitate dimissa, personas solummodo salvare cupientes. Et hoc fuit primum initium malorum Marchiae. Et Monteceli Arcem Gardae occupaverunt, in ea se fortiter munientes. Marchio

Tom. XII.

A vero & Comes, donec vixerunt, Veronae dominium habuerunt. Et Marchio, qui tunc habuit Ezelinum captum, curialiter tractavit, & honoravit, & Militibus sociatum decenter conduci fecit Basianum. Qui Milites honorem maximum receperunt a Dominabus & Militibus de Baxiano. Et dicebatur, quod Ruffus ex una parte, & Rolandinus Labratus fratres Cives Paduani ex altera fuerunt in proelio supradicto. Et Dominus Raynerius Dandulo, & Ruzerius Praemarinus cum magno exercitu ceperunt Leonem Veteranum Cursorem maris cum novem Galeis, & suspenderunt eum in Culfu. Et ceperunt Coronum & Civitatem Candiae, cum tota Insula. Et Innocentius Papa Tertius investivit praedictum Azonem de Est & filios heredes de Comitatu & Marchionatu Anconae ad Feudum.

I 208.

Dominus Viscontinus de Placentia Potestas Paduae. Eo tempore fuit factus magnus Ludus de quodam homine salvatico in Prato Vallis, & quasi omnes Paduani per contratas novis vestibus sunt vestiti. Et captus fuit Potestas Vicentiae; & Monteceli ceperunt Pischeriam. Et obsessi eodem Anno a Marchione capti fuerunt, & in compedibus positi.

I 209.

Dominus Jacobus de Vialardo de Vercellis Potestas Paduae. Eo tempore exercitus Paduanus ivit Honoriam in servitio Ezelini Secundi, quia Vicentini volebant invadere Brixianura; & dictus Ezelinus tenuit septem centum milites septem menses apud Honoriam. Et homines de contrata Sancti Andreae de Padua fecerunt fieri Leonem magnam Sancti Andreae ad memoriam Marchio-

N

nis

ris de Est, cum tinxisset rebelles Paduae, cum illi Domini de Azochis per multa tempora cum exercitu Paduano cepissent Arcem de Est, & abstulerunt inde parvum Leonem Sancti Andree, & conduxissent ubi nunc est. Et Jacobus Longus de Venetiis cum sex magnis Navibus, & sex Galeis cepit tres Naves Januensium, & alias quamplures fugavit. Et Salinguerra cepit Ferrariam, expulso Marchione; Et Navigium, per quod itur Stratam, fuit factum. Tunc Otto Dux Saxoniae electus in Regem Alemanniae cum exercitu copioso venit in Lombardiam, de cuius mandato fuerunt Montecli relaxati, qui apud Sanctum Petrum a Papa Innocentio fuit coronatus. Sed statim cor & cornua exaltans, & monitiones Papae contemnens, ab ipso anathematizatus fuit, & ejus superbia inclinari coepit, donec paulatim ad nihilum fuit reductus. Et Stephanus Abbas Sanctae Justinae renuntiavit, & in Monte Vendae vitam cremiticam * dicens, requievit in pace; cui successit Raynaldus religione & morum honestate praeclarus.

I 2 I 0

Dominus Jacobus de Andito de Placentia Potestas Paduae. Eo tempore facta fuit Porta Turrisellarum, & murus Civitatis inde usque ad Sanctum Michaëlem. Et Beatus Franciscus incepit & ordinavit Regulam Fratrum Minorum. Et Imperator Otto intravit Apuliam, & mansit apud Capuam cum Longobardis, & inde reversus excommunicatus in Alemanniam rediit; & congregato exercitu magno, adversus Philippum Regem Francorum perrexit, faventibus ei quibusdam Principibus Franciae proditoribus. Sed Francigenae contra Dominum Ottonem impetum fece-

runt incredibilem, & habuerunt victoriam. Cujus belli causa fuit, quia Rex Franciae olim liberaliter promiserat Civitatem Parisius se dicto Ottone daturum, si unquam Romanum Imperium obtineret. Rex autem considerans se incaute talem promissionem fecisse, decrevit potius talem quaestionem esse belli judicio terminandam.

I 2 I 1.

D. Azo de Pergamo Potestas Paduae. Eo tempore Bonifacius Comes Potestas Veronae die vi. Julii cepit Castrum Orsonici, & Dominus Albertus de Baone obiit mense Madii. Et Fredericus adolescens Rex Siciliae natus olim Henrici Imperatoris, & Reginae Constantiae filiae olim Rugerii Regis Siciliae de mandato Innocentii Papae per Lombardiam cum auxilio & comite Azonis Marchionis Estensis ascendit in Alemanniam confidenter; quem ita gratissime Praelati & Principes Alemanniae receperunt, quod pauci de ipsis cum Ottone remanserunt. Et tandem eum in Regem Alemanniae, ac futurum Imperatorem concorditer elegerunt, mediante Anno sequenti 1212.

I 2 I 2.

D. Boratius de Burgo de Crenxona Potestas Paduae. Eo tempore Comes Sancti Bonifacii obiit die X. mensis Novembris in Verona, relictis duobus filiis Rizado, & Gulielmo. Et die V. post obiit Azo Marchio de Est, & jacet in Abbatia, relictis duobus filiis Aldrevandino adolescente, & Azolino infantulo cum sua genetrice. Eo tempore facta fuit Via de Ponte Curvo ad Plebem Sacci.

I 2 I 3.

D. Martinus Zeno de Venetia Potestas Paduae. Eo tempore Paduanus exer-

exercitus cum Ezelino Monaco, & ejus filio Ezelino Tertio obsedit Rocham de Est; & eam violenter accepit, Aldrevandino Marchione resistente, & recusante obedire Communi Paduae. Qui videns, quia durum est contra stimulum calcitrare, & suae Civitati non obedire, juravit mandata Potestatis Paduae. In quo exercitu Comes Manfredinus mortuus fuit a quodam lapide a librella; & Veglus Praeco fuit suspensus, quia portavit nova intrinsecis de Est. Et Cremonenses debellaverunt Mediolanenses apud Castrum Leonem die II. Julii, & eorum Carrociū abstulerunt. Et Montecli, qui fuerunt exules sex annis, & duobus mensibus de Verona, mediantibus Domino Potestate & Paduanis, pacificati fuerunt cum parte Comitum, & in Veronam introducti circa festum Sancti Martini.

I 2 I 4.

D. Albizo Forensis de Florentia Potestas Paduae. Eo tempore factus fuit magnus Ludus in Terrevixio ad honorem Paduanorum, qui ibidem iverant induti novis vestibus, & secum duxerant quamplures Dominas de majoribus & nobilioribus Paduae. In quo fuit lis inter Paduanos, & Venetos, quia Paduani frugerunt Vexillum Sancti Marci de Venetiis propter rusticationes factas per Venetos in dicto Ludo. Et Montecli inceperunt intempestive contra partem Comitum calcem erigere. Unde pars Comitum & Potestas Communis, Pegorarium Civem suum expertum & sapientem in Civitate elegit; & Montecli viribus impares tunc sub adversariis quieverunt. Et lata fuit sententia per dictum Potestatem inter Marchionem Bonifacium filium quondam Obizonis de Est ex una

A parte, & suos Nepotes Aldrevandinum, & Azolinum fratres filios quondam Domini Azonis ex altera, scripta in quodam veteri Volumine Statutorum Communis Paduae in praedicto Millesimo die Jovis XVI. mensis Junii.

I 2 I 5.

B D. Bonifacius de Guizardo de Bononia Potestas Paduae. Eo tempore exercitus Paduanus ivit contra Venetos ad Turrim Baibae die Veneris V. exeunte Octobre, & eam obsedit per dies XV. & superveniente inundatione maris permaxima, obsidionem dimittere sunt compulsi, & ibi jaeturam in personis & rebus habuerunt. Et Aldrevandinus Marchio de Este cum exercitu in fervore suae juventutis ivit in Marchiam Anconitanam, & obviam habuit Comites de Celana, qui partem Ottonis favebant, a quibus proditorie fuit victus & captus, & pluribus annis ibi detentus. Dominus Tysus de Campo Sancti Petri vendidit domum suam cum Turri alta Communi Paduae. Et dictus Marchio ibi veneno obiit. Et generale Concilium factum fuit Romae sub Innocentio Papa viro magifico & excelso.

I 2 I 6.

E D. Fulco de Guarnarinis de Bononia Potestas Paduae. Eo tempore Papa Innocentius III. obiit apud Perusium. Et facta fuit domus, in qua moratur Potestas Paduae. Praedictus Papa Innocentius confirmavit Regulam Fratrum Ordinis Minorum, prout aliqui credunt; sed fuit Papa Honorius Tertius ejus Successor, quia morte praeventus confirmare non potuit.

I 2 I 7.

D. Jacobus de Andito de Placentia Potestas Paduae. Eo tempore fa-

Et fuerunt Molendina Turrixellarum, & factus fuit Pons de Curterodulo, & multitudo maxima Christianorum transfretavit in subsidium Terrae Sanctae, & intraverunt Aegyptum, & Damiatam invictissimam Civitatem multo tempore viriliter obsederunt.

1 2 1 8.

D. Johannes Ruscha de Como Potestas Paduae. Eo tempore inceptum fuit Palatium magnum Communis Paduae. Et Soldanus videns multitudinem Christianorum intrasse Aegyptum, & Damiatam, ut proxime superscriptum est, Regibus Assyriae, & Arabiae convocatis coepit Christianos undique viriliter impugnare, praeterquam iter fluminis eis prohibere non potuit. Et tunc regebant Christianos Rex Johannes Hierosolymitanus vir strenuus, fortis, & magnae staturae, & Magister Pelagius Cardinalis.

1 2 1 9.

D. Malpileus de Sancto Miniato de Tuscia Potestas Paduae. Eo tempore completum fuit Palatium magnum Communis Paduae, & emtum fuit Campretum a Domino Ezelino de Romano. Et obiit Imperator Otto die XIII. exeunte Madio; & capta fuit per Christianos Damiatam posita super flumen Nili. qui a Moyse in Genesi Geon appellatur, die V. Novembris. Et incepta fuit Ecclesia Sanctae Mariae in Porcilia die XIII. intrante Novembri tempore Episcopi Jordani; & Petrus de Bonicis dedit primum lapidem. Et Comes Rizardus expulit Dominum Azonem de Bononia de Potestaria Veronae, & posuit Dominum Ruffinum de Capite Pontis.

1 2 2 0.

D. Bernardus Baronus de Tuscia Potestas Paduanus. Eo tempore exer-

citus Paduanus ivit contra Tervisinos ad Castrumfrancum, & inceptum fuit Castrum Cittadellae. Et Dominus Bertoldus Aquilegiensis Patriarcha factus fuit Civis Paduanus, & ideo fecit aedificari Palatia XII. in Padua, & quod annuatim mittere debuit XII. milites de majoribus & nobilioribus suarum Terrarum Paduam, ad jurandum sequitum Potestatis Paduae, & sustinere cuncta onera & factiones cum Civitate Paduae, quemadmodum alii Cives Paduae debent sustinere, & illud idem pro rata. Et eodem modo fecit Dominus Episcopus Feltrensis, & Bellunensis. Et quia Tervixini iverant cum exercitu contra Patriarcham, Paduani iverunt, & obsiderunt Castrumfrancum, donec Tervixini redierunt. Et Fredericus Secundus Rex Siciliae & Apuliae, & Dux Sueviae, descendens de Alemannia ivit Romam, & ibi a Papa Honorio Tertio coronatus fuit in die Sanctae Luciae die XIII. intrante Decembri, & deinde Regnum Apuliae sibi feliciter subjugavit, & de montibus Siciliae violenter deponens Saracenos & omnes transferens in Apuliam, fecit omnes in Nuceria habitare.

1 2 2 1.

D. Bonifacius Guidonis de Guizar-do Potestas Paduae, & fuit de Bononia. Eo tempore fuit occisus Tisolinus de Campo Sancti Petri in Ferraria; & inceptum fuit Monasterium Sancti Johannis de Viridario sub Tripino Priore; & completum fuit Zironum Castri de Cittadella. Et exercitus Christianorum, qui transiverunt ad superiores partes Aegypti expugnandas, subita inundatione Nili aquis, & exercitu Saracenorum undique circumseptus, nec procedere poterat, nec redire: unde coactus fuit

fuit pro redemptione sua reddere Damiatam; & dimiffi a Saracenis ad propria cum magna trifitia redierunt. Et Beatus Dominicus Ordinis Fratrum Praedicatorum in Civitate Bononiae, multis coruscans Miraculis, migravit ad Dominum, & ibi honorificè feptultus est.

I 2 2 2.

D. Johannes Rufcha de Como Potestas Paduae. Eo tempore translatum fuit Studium de Bononia Paduam, & die fequenti Nativitatis Domini fuit magnus Terraemotus in Padua, & apparuit Cometa de Mense Septembris. Nec multum post obiit Ludovicus Rex Francorum pugil magnus pro Ecclefia contra Comitem Tolofanum defenforem Haereticorum, cui fuffeciffit ejus filius Ludovicus.

I 2 2 3.

D. Guido de Landriano de Mediolano Potestas Paduae. Eo tempore fuit Terraemotus magnus per totam Italiam die Dominico, in quo celebratur Nativitas Domini inter Sextam & Nonam: propter quem Civitas Brixiae maximè fuit conquaffata, & magnum damnum fuffinuit in rebus, & perfonis. Et orta fuit contentio inter Notarios, & Magnates Paduae cum quibusdam Notariis Fratataeae Sancti Auguftini, & Pugnetus, & Gambavara Notarii Capitaniae dietae Fratataeae contra quofdam Notarios injufte regentes Fratataeam Notariorum, quorum unus vituperium recepit in Palatio à quodam milite, & de concione viliter fugit.

I 2 2 4.

D. Rubertus de Concorezo de Mediolano Potestas Paduae. Eo tempore facta fuit via de PratoVallis ufque Buvilentam, & fuit factus Ludus in PratoVallis cum Gigantibus.

A

I 2 2 5.

D. Otto de Mandello de Mediolano Potestas Paduae. Eo tempore Dominus Alardus Epifcopus Veronae & Cardinalis obiit. Et Paduani miferunt Mantuam ducentos milites contra Imperatorem. Et Paduanus exercitus deftruxit multa Cafta Tervixinorum. Et facta fuit Societas Lombardorum contra Imperatorem Fredericum Secundum. Et multi viri Nobiles & potentes de Verona de parte Comitum, corrupti pecunia Salingueriae & Ezelini, Montecelis adhaerentes, Comitem Rizardum cum parte fua de Verona fubito expulerunt. Et tunc primo Ezelinus Tertius affurgens, coepit habere dominium in Verona. Mantuani verò Comitem cum amicis fub fua protectione ceperunt. Et tandem facta fuit compositio inter eos, mediantibus Rectoribus Lombardiae. Et Monafterium de Cella de Padua fuit constructum & fundatum per Beatum Francifcum, qui pofuit primum lapidem; & fuit quartum Monafterium Sanctae Clarae factum per totum Mundum. Nam primum fuit Monafterium sancti Damiani; Secundum fuit Monafterium de Florentia; Tertium fuit de Faventia; Quartum fuit de Padua. Et tunc Imperator Fredericus tranfiens in Alemanniam Ezelino fe confoederavit.

B

C

D

E

I 2 2 6.

D. Bonifacius Comes Sancti Martini de Mantua Potestas Paduae. Eo tempore praediatus Potestas fuit expulfus de regimine, quia quidam Paduani insultaverunt in eum, quoniam ejus dolo Ezelinus, & Albrius habuerunt Vicentiam; & Comes Rizardus fuit expulfus per Montecelos de Verona. Et Fredericus Imperator venit de Apulia in Lombardiam, a-

spirans

spirans in dominium ejus, & colloquium habuit cum amicis suis, volens Lombardorum animos mitigare. Sed Mediolanenses cum aliis multis Civitatibus eis subesse noluerunt; verba ejus pro nihilo reputantes. Et die IV. Octobris Beatus Franciscus migravit ad Dominum.

1 2 2 7.

D. Bonifacius Guidonis de Guizar-
do de Bononia Potestas Paduae. Eo
tempore obiit Honorius Papa Ter-
tius; cui successit Gregorius Nonus
Ostiensis Episcopus, qui monuit Im-
peratorem Fredericum sub excommu-
nicationis poena, quod pro recupera-
tione Terrae Sanctae transfretaret se-
cundum magnificentiam Imperatoriae
Majestatis. Imperator verò nolens
transire, dabat excusationem. Sed
tamdem ne praecipuum Apostolicum
contemneret, cum exercitu Galearum
navigavit in Syriam, & cum Solda-
no Babylonis taliter pepigit, quod
ipse Hierusalem, & alias quasdam
Civitates reddidit Christianis. Au-
diens verò dictus Papa, quod Impe-
rator tam potens ad modum piratae
mare transisset, in quo tremebundum
nomen Romani Imperii apud barba-
ras Nationes vilificaverat, eum ex-
communicavit; & mox misit exerci-
tum in Apuliam, ut eam Ecclesiae
subjugaret. Quod audiens Imperator,
velociter in Apuliam rediit, deinde
Romam, dum hic Papa Romae Con-
cilium celebraret. Sed per Imperato-
rem viae per terram & mare praeci-
pue artantur, ita quod duo Cardina-
les, & multi Abbates, & Clerici
per mare ad Concilium venientes
per Henricum filium Imperatoris &
Pisanos in Galeis Januensium capiun-
tur, & capti in Apuliam ducti fue-
runt. Et tunc Papa, quia Impera-
tor magnam partem Patrimonii Ec-

A
clesiae occupaverat, cum obsideretur
in Urbe, videns paenè omnes Ro-
manos per pecuniam corruptos, ac-
cipiens Apostolorum capita, & Pro-
cessionem a Laterano usque ad San-
ctum Petrum faciens, animos Roma-
norum sic revocavit, ut omnes con-
tra Imperatorem Crucem fumerent.
Quod videns Imperator, qui jam in
januis stans intraturum se credebat,
timuit, & longe ab Urbe recessit;
& tandem concordia facta fuit inter
ipsos, & proelia cessaverunt.

1 2 2 8.

D. Stephanus Badoarius de Vene-
tiis Potestas Paduae. Eo tempore
obiit Dominus Jordanus Episcopus
Paduanus circa Festum Sancti Pro-
fdocimi; & Abbas Arnaldus Sanctae
Justinae habita occasione a Comuni
Paduae fecit fieri fossatum juxta
Monasterium, in cujus capite facta
fuerunt molendina Monasterii.

1 2 2 9.

D. Johannes Dandolo de Venetiis
Potestas Paduae. Eo tempore venit
Paduam Beatus Antonius de Ordine
Sancti Francisci.

1 2 3 0.

D. Stephanus Badoarius de Vene-
tiis Potestas Paduae.

1 2 3 1.

D. Gumbertus de Lucino de Co-
mo Potestas Paduae. Eo tempore in
Monasterio de Cella de Padua Bea-
tus Antonius de Ordine Minorum
migravit ad Dominum die XIII. Ju-
nii; per quem Deus fecit multa mi-
racula, & canonizatus fuit Mense
Madii proximo sequenti. Et me-
diantibus Rectoribus Lombardiae, &
maxime Paduanis, liberati fuerunt
Comes Veronae, & amici ejus de
carceribus; & ad petitionem Henrici
filii Imperatoris Frederici Secundi,
Mediolanenses, & alii inobedientes

Impe-

Imperio, miserunt Legatos ad eum in Alemanniam, & cum ipso contra Imperatorem fecerunt societatem; conceperat enim ipse Henricus Alemanniae Rex dolum, & peperit iniquitatem contra proprium Genitorem, eo quod videbat Patrem diligere plus eo Conradum puerum.

I 2 3 2.

D. Beraldus de Rivolis de Pergamo Potestas Paduae. Eo tempore Fredericus Imperator die XI. Martii volens de Apulia in Istriam navigare, vi ventorum venit Venetias, & inde transiit in Forum Julii; ubi compositionem fecit cum Ezelino in damnum Marchionis, & Comitis Sancti Bonifacii. Transiensque in Alemanniam, dictum filium suum captum in Apuliam misit, & carceravit, & custodiri fecit usque in diem mortis; eo quod contra eum fuerat confederatus cum Lombardis. Et Paduanus exercitus ivit ad Anoa-lem, & ipsum obsedit, donec redditum fuit Potestati Paduae, eo quod illi de Anoa-lem fecerunt damnum in Paduanum Districtum.

I 2 3 3.

D. Ardizonus de Avogariis de Vercellis Potestas Paduae. Eo tempore Frater Johannes de Ordine Praedicatorum in tanta reverentia fuit in tota Lombardia, quod jussu ejus Paduani, Veronenses, Brixienfes, & Mantuani cum Carrociis, & aliae multae Civitates in Campana Veronensi convenerunt in die Sancti Augustini, & ibi sententias super quibusdam quaestionibus coram Populis autorizabiliter promulgavit. Sed cito ejus potentia spiravit, & fama; nam quasi post unum Mensem quicquid ordinaverat, ad nihilum est deductum. Dixerat autem, & sententia-
verat, quod Ezelinus, & Albricus

A de Romano fratres deberent facere datam Communi Paduae de possessionibus suis, quas ibidem habebant, recipiendo pro eis Libras XXV. millia; & quod forent Cives Paduani; & quod Raynaldus filius Domini Anzonis Marchionis de Este deberet accipere Adeleitam filiam Alberici de Romano in suam uxorem. Et tunc Dominus Marinus Dandulus de Venetiis Potestas Tervixii, eundo per Argerem ad Castrum de Mestre, jussu Domini Guezili de Camino lancea a quodam transfixus mortuus de equo cecidit. Et die.... Februarii Frater Jordanus Magister totius Ordinis Fratrum Praedicatorum vita laudabilis, & scientia, qui iverat ultra Mare ad praedicandum Saracenis, migravit in portu Maris. Et Beatus Dominicus Ordinis Praedicatorum canonizzatus fuit per Gregorium IX. summum Pontificem.

I 2 3 4.

D. Otto de Mandello de Mediolano Potestas Paduae. Eo tempore exercitus Paduanus ivit Baxianum, Muxolentum, ad Sanctum Zenonem, ad Romanum, ad Castrum Fontis, quod acceperat Ezelinus in cambium pro Treville; deinde ad Aslum, & per territoria illorum de Romano, eundo per totum Tervixinum Districtum usque ad Flumen Plavis, destruendo Mestrum praeter Castrum. Et tunc Paduani miserunt Henricum Paradisum de Padua pro Potestate ad Castrum Coneglani. Et Tyfo de Campo Sancti Petri amicus Marchionis & inimicus Ezelini obiit. Et fuit hyems asperrima, ita quod vineae, olivae, & communiter omnes Arbores fructiferae perierunt. Et fuit etiam pestis Gallinarum, & omnium generum bestiarum. Et fuerunt Aquae adeo omnes congelatae, quod

quod omnes tam equites, quam pedes, poterant ire Venetias. Et Tervisini cum Ezelino ceperunt violenter Castrum Camini, & victos duxerunt Dominum Guezilum, & illos, qui erant in Castro, & in Tervisii carceribus posuerunt. Et Andreas Rex Hungariae duxit uxorem Beatricem filiam Aldrevandini Marchionis de Est. Et die III. exeunte Majo Mantuani, Brixienfes, & Bononienses cum Carrociis iverunt cum exercitu ad Pischeriam, & destruxerunt Zeveum Oppidum, & omnes alias Villas Veronensis Districtus a Valezo infra.

I 2 3 5.

D. Otto de Mandello praedictus Potestas Paduae. Eo tempore Paduani fecerunt pacem cum Tervixinis. Et die quinto Aprilis Comes Rizardus fecit pacem cum Monteclis, & die primo Octobris obiit Andreas Ungariae Rex.

I 2 3 6.

D. Rambertus de Gisleriis de Bononia Potestas Paduae. Eo tempore mortuo Andrea Rege Ungariae, & regnante Bela filio ejus pro eo, Imperator suos Legatos ad eum misit. Et tunc Beatrix Regina praegnans timore crudelis privigni, qui faciebat eam diligenter custodiri, in habitu virili, & in societate dictorum Legatorum latenter in Alemanniam ad Terram Columbae confugit; deinde ad Civitatem Vordae de Ducatu Kiapi ibidem filium peperit, quem nomine Stephanum appellavit: quo nato ad paternam Domum rediit cum prole sua. Quae die primo Augusti intravit Veronam, & stetit in domo Aleardi de Lendenaria, & deinde ivit Ferrariam. Et die VIII. exeunte Januario Comes Rizardus expulsus fuit de Verona cum amicis

A) suis. Et Imperator Fredericus ad requisitionem Ezelini venit Tridentum, & deinde Mense Februarii intravit Veronam, & postea transivit flumen Menci, & devastavit Gazum, & Marclariam. Et ivit Brixiam per Mantuanam, omnia devastando; & deinde Cremonam, & ibi mansit per totum Mensem Octobris. Et die X. exeunte Martio Philippus quondam Bondici de Grippis dedit Comiti Rizardo Castrum Castiani. Et die III. Aprilis pars Comitis Rizardi cum custodibus partis Monteclorum, furtive cepit Castrum Gardae. Et Imperator die XVI. Mensis Maji misit quingentos Milites Ezelino, qui destruxit Villas Mantuanorum; & die VII. cepit Bagnolum, & destruxit; & multos cepit ibidem existentes. Et die VIII. exeunte Junio Ezelinus cepit Castrum Caldejae cum Theotonicis, & Veronensibus. Et die XV. Augusti Fredericus venit de Alemannia cum Duce Saxoniae, Archiepiscopo Maguntiae, & aliis multis, & ivit Cremonam die exeunte septimo. Et Paduani, & Tervisini cum suis Carrociis, & Vicentini cum eis destruxerunt Castrum Bonaygi, & fixerunt tentorea die X. Octobris apud Rivoltam, & ibi steterunt per totum Mensem Octobris; & Mantuani cum quingentis militibus ex altera parte Veronae die V. exeunte Octubri ceperunt Bovariam, Insulam Comitis, Zevium, & multas Villas, & Ezelinus obvius Paduam erat in ..... ex altera parte Aticis, & stetit donec placuit, & postea recessit. Et Imperator visis literis Ezelini de Romano movit se die penultimo Octobris, & in die illa & nocte venit Vicentiam, & illam habuit, & combussit. Et tunc quidam Theutonicus de nobilioribus & me-

& melioribus Alemanniae cum vellet eum suis violare Dominas de Vicentia, & jussu Ezelini non vellet desistere, dictus Ezelinus illum interfecit cum ense. Et his peractis Paduani, & Tervisini cum essent Rivoltam cum Marchione, & suis Carrociis timore Imperatoris redierunt Paduam in die Omnium Sanctorum. Et Imperator dimisso Gulielmo de Vicedominis pro Potestate Vicentiae loco sui, cum exercitu venit in Episcopatum Paduae die XV. Novembris, & devastavit Carturium; deinde ad Citadellam, & postea ad Castrum Franchum, & ibi stetit per diem & noctem; deinde ivit Tervisium, & ibi sedit per plures dies juxta Fontanelam, existente ibidem Petro Teupolo pro potestate. Et Paduani miserunt ducentos equites Tervixium, & Imperator dimisso Ezelino Vicentiam ivit ad Plavim, deinde ad Aquilegiam per Forum Julii, & Carentanam, & festinanter in Alemanniam, & ibi cepit filium suum Henricum, & captum misit in Apuliam, & ibi mortuus est, cum ipse foret electus Longobardorum Rex contra Patrem. Et Mense Decembris circa festum Nativitatis electi fuerunt XVI. Potestates, quatuor pro uno quoque Quarterio; medietas quorum erat pro parte Ezelini, altera pro parte Marchionis. Videlicet Domini Ubertus de Dalefmaninis, Marsilius de Gualperto, Nicolaus de Lucio, Artusinus de Dalefmaninis, Albertus de Ponte, Ostesanus, Albertinus de Castronovo, & Matthaes Vitaliani; Ugolinus Advogarius, Henricus Forzatè, Traversius del Saza, Bonifacius de Sintilla, Comes Schinella, Ugo a Vado, Comes Tyso, & Jacobus de Carraria. Et missi fuerunt ducenti milites ad Carturiam. Tandem cum isti XVI.

Tem. XII.

A male facerent, D. Rambertus de Gislertiis potestas Paduae praecepit eis, ut irent Venetias, & ibi starent ad ejus voluntatem; excepto Artusino de Dalefmaninis, qui jussu Potestatis remansit, ut consulere in consulto Communi. Et tunc licentiatu fuit dictus Dominus Rambertus, & fuit electus Dominus Marinus Baduarius de Venetiis in Potestatem & Rectorem Communis Paduae; & praedicti omnes fuerunt inobedientes, & iverunt ad suas Villas & Castra; excepto Domino Comite Schinella, qui bene ivit, & se praesentavit in Venetiis, & dicto Domino Artusino, qui remansit de consensu Domini Potestatis.

C 2 2 3 7.
D. Marinus de Venetiis Potestas Paduae, & intravit Regimen die XVIII. Februarii. Eo tempore Comes Gaboardus de Saxonia cum Ezelino de Romano exiens de Vicentia per confinia Rovolonis, & Montecclare Montis Rubei, Montagnonis ad vadum fluminis Terrae durae in crepusculo diei pervenit Carturiam, & hostiliter pugnans cepit ducentos milites per Paduanos ibidem missos per XVI. Potestates; & captos duxit ad Montem Silicem. Post haec D. Marinus Potestas praedictus furtive recessit cum rebus suis & familia die V. exeunte Februario. Cum Comes Gaboardus venisset ea die cum Ezelino usque Mandriam, sequenti die data fuit Civitas Paduae Comiti Gaboardo de Saxonia recipienti pro Imperatore, & pro Ezelino de Romano, ut Capitaneo & Consiliario partis Imperii per majus consilium Civitatis Paduae, timore ne milites capti in Monte Silice occiderentur. Quidam verò dicebant, ipsam Civitatem datam fuisse per XVI. Potestates,

○

tes,

tes, & quando Ezelinus intravit Paduam ofculum dedit Portae Turrixellarum, & grates dedit Comiti Gaborardo.

I 2 3 8.

D. Simon Teatinus de Apulia Potestas Paduae pro Imperatore Frederico Secundo, & juravit regimen die III. exeunte Febuario. Eo tempore CC. Milites Paduani captivati in Montefilice, relaxati fuerunt; & Teruixio tunc se & sua Albrici de Romano Dominio subdiderunt; & Marchio de Est Nuntiis Imperatoris se subiecit; & D. Jordanus Forzatè Prior Sancti Benedicti captus fuit & Saracenis custodiendus datus est, qui ab Imperatore relaxatus, & datus est Patriarchae Bertoldo, & stetit in quodam Monasterio collocatus; deinde veniens Venetias ibi defunctus est. Et Arnaldus Abbas Sanctae Justinae timens capi ab Ezelino fugit, & latuit usque ad adventum Imperatoris in Lombardiam, ad quem ivit, & duobus Mensibus ejus Curiam fuit secutus.

I 2 3 9.

D. Aldebrandinus Cazaconte de Senis Potestas Paduae. Eo tempore praedictus comes Gaborardus de Saxonia restituit Abbatem Arnaldum in suo Monasterio, remotis Procuratoribus ibi positus per Ezelinum. Et circa medium Mensem Julii Imperator obsedit Brixiam usque per totum Mensem Septembris, & Civibus viriliter se defendentibus confusus inde recessit. Et Ezelinus fugato tunc Marchione de finibus Marchiae obsedit Montagnanam, quam habere non potuit. Et paulo post Marchio resumtis viribus occupavit Est, & fortiter munivit; & nunc iterum venit Paduam armata manu cum suis Amicis in Prato Vallis, sed inordina-

A tè reversus fuit, fugatus per Ezelinum de Romano.

I 2 4 0.

D. Thebaldus Franciscus de Apulia Potestas Paduae per Imperatorem constitutus. Cum Imperator intrasset Paduam de mense Januarii in die Conversionis Sancti Pauli, stetit in Monasterio Sanctae Justinae a Dominica ..... Quadragesimae usque ad dies XV. post Pascha; cui D. Arnaldus pulchra & magna dona fecit, & etiam Petro de la Vigna, & aliis Proceribus Imperatoris exenia donavit; & Imperatricem filiam Regis Angliae cum sua Curia Noëntae residentem, pulchris honoravit exeniis. Et in Dominica Olivarum Papa Gregorius publice excommunicavit Imperatorem. Quare Imperator convocata concione in Palatio Paduano per os Petri de Vinea querelam fecit de saevitie Papae. Et Guecellus de Camino, & Albricus de Romano confederati Teruixium intraverunt, expulso Jacobo de Mota, ibi residente pro Imperatore. Imperator namque sequens in omnibus consilium Ezelini, Marchioni & aliis Proceribus semper bona promittebat, tamen eis male faciendo. Nam inter alios obsides acceptos de Padua Raynaldum unicum filium Marchionis mittit in Apuliam, & Adeleitam filiam unicam Albrici de Romano, quae matrimonium contraxerat cum dicto Raynaldo, suggestione dicti Ezelini accepit. Et circa Pascha obiit Dominus Jacobus Episcopus Paduanus, & mense Maji Imperator cum exercitu & Carrocio Paduano pluribus diebus obsedit Castrum francum, quod obtinere non potuit; sed per Privilegium cum Bulla aurea donavit Paduanis ipsum Castrum, & quicquid territorii est citra fluvium Sileris usque

sque ad mare. Et die III. Junii circa meridiem fuit eclipsis Solis. Et eodem mense Azo Marchio cum suis amicis de comitiva Imperatoris recesserunt. Tunc verò Imperator relicto dicto D. Thebaldo Potestate Paduae, & suo Vicario in Marchia, sic tamen ut uteretur consilio Ezelini, transiens cum exercitu in Lombardiam, quaedam Castra Bononien- sium devastavit, & inde in Apuliam se contulit.

I 2 4 1.

D. Thebaldus praedictus Potestas Paduae. Eo tempore circa festum Sancti Pauli Cometes apparuit versus Occidens, & vir magnanimus Philippus Episcopus Ferrariensis rebellis contra Salinguerram pro Ecclesia, Bragantinum & Bondenum viriliter occupavit, & Veneti cum magno exercitu, Bononienses, Mantuani, & multi milites Mediolanenses cum Domino Gregorio de Montelongo Apostolicae Sedis Legato, obsederunt Ferrariam in auxilium Marchionis, quam sub dolosa specie compositionis post quatuor menses, capto Salinguerra quasi decrepito, & ducto in custodiam Venetorum, usque dum vixit, per D. Jacobum Teopolum Ducem Venetiarum obtinuerunt. Et mense Augusti sequenti audiens Imperator, Paulum Traversarium amicum Marchionis intimum esse mortuum, veniens de Apulia cum exercitu obsedit, & cepit Ravennam; deinde obsedit Faventiam per octo menses. Et praedictus Potestas cepit Dominum Jacobum de Carraria in Castro Agnae, & Ugolinum Advocatum in Castro Brentae, & illos decapitari fecit in foro publico, ubi venditur bladum, tanquam proditores perfidissimos.

A

I 2 4 2.

D. Thebaldus praedictus Potestas Paduae. Eo tempore Imperator obtinuit Faventiam per longam obsidionem. Et Pisani tempore aestivo ceperunt duos Cardinales, & multos Praelatos euntes Romam ad Papam per mare Tyrrhenum in navibus Januensium; & modicum post obiit Papa Gregorius Nonus; vacanteque Sede multis diebus, tandem electus fuit Papa Coelestinus de Mediolano, qui vixit diebus XVIII., & non pluribus: Et gens effera Tartarorum totam Ungariam devastavit. Unde Rex Bela vix effugiens, applicuit ad maritima Sclavoniae.

B

I 2 4 3.

D. Galvanus Lanza de Apulia Potestas Paduae. Eo tempore Cardinales post multa consilia elegerunt in Papam Dominum Innocentium Quartum natione Januensem de Comitibus Lavaniae, qui vocabatur Sinibaldus, & erat tunc Cardinalis. Hic fere quaesivit duobus annis habere pacem cum Imperatore, ut finem guerris imponeret: quod Imperator recusavit, videns se quasi totam Italiam possidere; intendens penitus Clericorum pessimam superbiam refrenare. Et mense Martii Dei iudicio Montagnana concremata est; quod audiens Ezelinus, & subito veniens, eam occupavit. Et mense Junii fuit exercitus Paduanus ad Pontem Plavis cum Ezelino, & die XVI. Septembris Ezelinus cum exercitu ivit ad Est, & devastavit eam praeter Rocham; & transiens per ramum Ulmi devastavit vites & arbores usque ad Baonem; & combussit Burgum, unde itur Cinstum; & destruxit Terram, unde itur Montagnanam, & rediit. Et tunc inceptum fuit Castrum Sancti Thomasiae de Padua. Et de

C

D

E

mente Augusti Leonardus Quirinus, & filius Jacobi Teopoli Ducis Venetiarum cum LX. Galeis iverunt ad Civitatem Polae, & eam ceperunt; deinde iverunt Duracium, & redeuntes acceperunt omnes divitias Polae, & Civitatem combufferunt. Et eo anno valuit frumentum in Padua XX. Solidos, & plus: quod reputatum fuit maxima caristia.

I 2 4 4.

D. Galvanus Lanza praedictus Potestas Paduae, & Vicarius in Marchia Tervisina pro Imperatore. Eo tempore facta fuit repraesentatio Passionis Domini nostri Jesu Christi in Prato Vallis in festo Paschatis; & Castrum Sancti Bonifatii a Veronensibus fuit destructum. Et Comes de Panego Civis Veronensis fuit in Padua decollatus, & multi alii Praelati accusati de proditione Veronae diversis tormentorum generibus ab Ezelino fuerunt interfecti. Qui tunc sumpsit audaciam, & rabiem homines occidendi, & Castrum Hostiliae a Mantuanis fundatum, fuit destructum. Et die V. Julii sub Jacobo Teopolo Duce Venetorum Raynerius Zeno Capitaneus Galearum Venetorum violenter cepit Jadram.

I 2 4 5.

D. Guizardus de Realdesco de Brixia Potestas Paduae. Eo tempore circa festum Sancti Johannis Baptistae Papa videns se delusum ab Imperatore, finxit se velle habere colloquium cum Augusta, latenterque apud Urbem Veterem Galeam intrans Januam profectus est, & transiens in Galliam per terras Comitis Savojae properando, circa festum Sancti Lucae in Lugduno congregavit Concilium generale. Et Ezelinus ivit Veronam, & ibidem stetit per unum annum, & ultra.

A D. Guizardus praedictus Potestas Paduae. Eo tempore circa festum Sancti Johannis Baptistae factum fuit Concilium generale Lugduni, ad quod citatus Imperator ire contempsit, unde propter ejus contumaciam & offensam, de consensu totius Concilii depositus fuit per sententiam ipsius Papae. Et tunc veniens cum suo filio Conrado Veronam, & cum aliis Principibus, & Baronibus Alemanniae, & Lombardiae etiam partibus ei faventibus, ibi solemne Concilium celebravit; quo facto simulans se velle ire ad Concilium cum Conrado filio suo ivit usque ad Taurinum, ubi primo audivit contra se fore latam sententiam. Revertentesque Cremonam, ibique Imperii negotiis ordinatis ivit in Apuliam, & Conradus ejus filius ivit in Alemanniam. Et Papa tunc misit Legatos in Alemanniam, monendo Principes habentes vocem eligendi Regem Romanorum, quod aliquem excellentem virum eligerent. Qui convenientes elegerunt Lantgravium Ducem de Turingia assentientem electioni, & suscipientem contra potentissimum Fredericum Imperatorem alacriter & audacter Regni Alemanniae Diadema. Et die VIII. exeunte Julio quaedam Stella ardens & ignea visa est in Vesperis ante Solis occasum consurgere ab Oriente, & volans quasi scindendo Coelum concurrere ad partes Occidentales. Et Guilielmus de Campo Sancti Petri furtive cepit Castrum Franchum, & militem ibi existentem pro Alberico de Romano Potestate vulneravit cum suis; & die Veneris primo Julii captus fuit Pons Plavis.

I 2 4 6.

D. Guizardus praedictus Potestas Paduae, qui non complevit Regimen.

men. Eo tempore Lantgravius Rex Alemannias; congregato exercitu contra Conradum filium Frederici Imperatoris eum delevit, quem nisi Dux Bavariae inmemor patris sui a Frederico interfecti suscepisset. mortem non evasisset. In quo bello fuit Philippus Episcopus Ferrariensis tunc Apostolicae Sedis Legatus.

I 2 4 7.

D. Guezeli de Prata Potestas Paduae, & juravit Regimen ultimo die Maji. Eo tempore mense Februarii Johannes de Stavarola captus pro prodicione Veronae, & ductus ante tribunal Domini Henrici de Hygna Potestatis Veronae filii sororis Ezelini, & audiens sub ipso Henrico, quod impossibile erat ipsam evadere, statim latenter accepit cultellum, & subito percussit ter in caput dicti Henrici, qui obiit circa dies XIII. post praedictas percussiones. Satellites statim dictum Johannem occiderunt de mandato Jacobini Comitis de Schinellis. Et Imperator de mense Maji veniens de Apulia in Lombardiam cum maximo apparatu ivit versus Taurinum, & Rex Hentius ejus filius naturalis cum exercitu Cremonensium obsedit Quintianam Castrum Brixiae, & quodam die Dominico circa medium Junii interfecto Vicario Imperatoris Parma rediit ad partem Ecclesiae, per exercitum Bernardi Rubei de Parma compatri Imperatoris. In favore autem Parmensium erat Gregorius de Montelongo Apostolicae Sedis Legatus, Marchio Estensis, Comes Sancti Bonifacii cum Mantuanis, Biachinus de Camino, & Albricus de Romano. Et Imperator cum esset Cremonae, cum exercitu obsedit Parmam, & die VI. exeunte Junio Ezelino eunte in servitio Imperatoris cum quingen-

A tis Militibus in Villa Gazolti Marchio de Est cum Mantuanis obviam, sed nihil ei nocuit; immo Ezelinus ivit, & cepit Brisellum, & Guastallam, postmodum accessit ad Imperatorem, & ibidem stetit, donec placuit Imperatori. Et de mense Julii cum Rege Hentio filio naturali Imperatoris cum quingentis militibus B Ezelinus ivit Regium, & vicit Comitem Veronae, & Parmenses existentes ibidem cum MD. militibus. Et Imperator aliam Civitatem nomine Victoriam in contrarium Parmae ante portas Civitatis aedificavit. Et de mense Augusti visa fuit quaedam Stella cadere de partibus Septemtrionis. Et Lantgravius Dux Turingiae, & Rex Alemanniae obiit, electus C Imperator post excommunicationem, sive depositionem Frederici Secundi Imperatoris.

I 2 4 8.

D. Guezeli de Prata Potestas Paduae. Eo tempore Papa Innocentius mittens Legatum in Alemanniam mandavit Principibus habentibus vocem Electionis, quod eligerent novum Regem & idoneum. Unde ipsi elegerunt Guilielmum Comitem de Holandia in Regem Alemanniae, & futurum Imperatorem. Et die VI. Madii Rex Hentius filius naturalis Frederici Imperatoris captus fuit in bello a Bononiensibus, & ductus Bononiam, & ibidem vitam in vinculis terminavit. Et Ludovicus Rex Franciae transfretavit, sed habuit laetum principium, & tristem exitum, lucrando Terram Sanctam. Cepit Damiatam, & postea fuit captus, & D Eo volente restitutus.

I 2 4 9.

D. Guezeli de Prata Potestas Paduae, & non finivit Potestariam. Anxedisus de Guidonis de Terxio ince-

inceptit suam Potestariam de mense Augusti. Eo tempore die X. exeunte Junio Ezelinus habuit Castrum Montisilicis, existente quodam de Apulia Capitano ipsius Loci pro Imperatore, cum homines dicti loci jussu Ezelini ivissent invadere Solexinum hora mediae noctis, & in vesperis rediissent. Et mense Julii Ezelinus carceravit Gumbertum Artuxinellum, & Ubertellum fratres quondam Jacobi de Dalefmaninis occasione proditionis, quam fecerat Ferrariae, eorum soror Palmeria uxor quondam Marchionis de Cavalcabò de Cremona, cui Ezelinus concesserat suum Castrum nomine Montesauro in ipsius Dominae custodia, & Matthaei Judicis Ugonis de Almerode de Padua, quem jamdiu fratres miserant pro Capitano dicti Castri, & dicta Domina Palmeria, unà cum dicto Capitano dedissent dictum Castrum Rizzardo Comiti Sancti Bonifacii, pro eo quod dictus Comes juraverat in uxorem accipere Palmeriam praedictam, & fratres praedictae Dominae fuissent conscii dicti matrimonii, quamvis ipsum matrimonium effectum aliquem non habuerit. Et tunc cum praefatus Matthaeus venisset Paduam, & fugere vellet Venetias, captus fuit in Villa Stratae, & tormentatus manifestavit totum factum proditionis Castri, & literas, quas ipsa Domina Palmeria miserat suis fratribus antedictis, propter quod fuit decapitatus in platea Communis Paduae.

1250.

D. Anxedisus de Guidonis de Tervixio filius sororis Ezelini, Vicarius Generalis pro Imperatore in Marchia Tervisina a flumine Lolii usque Tridentum, & Potestas Paduae intravit, & juravit Potestariam Paduae mense Augusti. Eo tempore Ludovicus Rex

A Francorum cum suo exercitu properans versus Babiloniam a Sarsencis conclusus, ut neque procedere, neque retrocedere valeret, Soldano se tradidit, amisso prinò in bello Comite Ruberro fratre suo cum Magistro Templi, & maxima militum quantitate, & pro sua redemptione Damiatam reddidit Soldano in Syriam rediens, & prius reaedificatà Caesareà Palaestinae rediit in Franciam cum ignominia suae gentis & Populi Christiani. Considerans verò Soldanus tam praeterita, quam futura, Damiatam funditus fecit everti, ne de cetero esset receptaculum proeliorum.

1251.

D. Anxedisus Potestas Paduae: Eo tempore Innocentius Papa mortuo Federico, & ordinatis factis Alemanniae cum Principibus, exiens de Lugduno venit Januam, cui occurrerunt omnes Magnates Lombardia: deinde venit Mediolanum, & recuperata Civitate Laudensi, per Lombardiam transiens ivit Perusium, & tunc Populus Placentinus caeco furore contra suos milites concitatus auxilium Cremonensium imploravit, expulsisque militibus Ubertum Pelavicinum in suum Dominum & Rectorem elegerunt. Et Conradus filius Frederici Imperatoris de Alemannia veniens Veronam de mense Decembris, cum auxilio Ezelini mare intravit in Portu Litesanae, & navigans in Apuliam, eam cum Insula Siciliae sibi subjugavit. Et Raynaldus filius Marchionis de Est obiit in Apulia, quem Imperator pro obside tenebat, relictis uno suo filio Obizone, & una filia Constantia, quos habuit de quadam Domicella Nobili de Apulia, dum in carcere curialiter teneretur; & Marchio procuravit dictos suos Nepotes de Apulia sibi deferri,

ferri, & legitimos fieri per Papam, & per Guillelmum Romanorum Regem. Et capti fuerunt Domini Petrus & Johannes, fratres de Peraga fortè occasione sororis suae Gardionelae uxoris quondam Tysonis de Campo Sancti Petri, quae fuit mater Tysonis Novelli, sed dicebatur potius occasione prodicionis. Et Ezelinus de Romano ivit cum exercitu versus Mantuam, omnia destruendo, & postmodum rediit Veronam. Et Mediolanenses in die Assumptionis Beatae Virginis Civitatem Laudae obsederunt, & de mense Septembris eam habuerunt, & domum redierunt. Et quidam de Consilve nomine Tavella, dum esset detentus in Sala Potestatis, volens fugere, se per fenestram projecit in terram, & statim obiit. Et cum Jacobus de Guidonis frater Anxedisii esset Capitaneus Marosticae, occasione prodicionis decapitari fecit Gerardum Schacum de Ofredutiis; & illa de causa capti fuerunt in Padua Henricus Archidiaconus & Canonicus Paduanus, Henricus Abbas Carraria, & multi alii; & tunc factus fuit mortalis carcer in Cittadella nominatus *la Malta*, in quo positi fuerunt milites circa LXX. sine compedibus, & cum compedibus circa centum & quinque.

I 2 5 2.

D * Anxedius praedictus Potestas Paduae. Eo tempore Dominus Gregorius de Montelongo ordinatus fuit Patriarcha Aquilegiensis a Papa Innocentio, & intravit Patriarchatum de mense Januarii; & sequenti mense Februarii obiit Rizardus Comes Sancti Bonifacii in Brixia, ibique honorificè sepultus per Brixianos, & ei successit ejus filius Ludovicus.

I 2 5 3.

D. Anxedius praedictus Potestas Paduae. Eo tempore mense Februarii. Quidam nuntius Fratris Albertini de Ordine Minorum accepit epistolam Otti Vulpi Notarii, in qua continebatur quod Frater Otto de Ordine Minorum erat electus Episcopus in partibus Romaniae, & quod guerra non duraret tribus annis, & quod Ezelinus erit mortuus cum suis, ideo sibi provideat. Quam literam Ziramons habuit, & fratri suo Ezelino detulit; qui cum sciret veritatem, statim dictum Ottonem detineri fecit cum omnibus suis amicis, & illos mori fecit; & multos alios capi fecit, inter quos fuit quidam Prosdocimus Notarius de Cavo, & missus Cittadellam, in cujus domo inventa fuit quaedam caldaria plena Ducatorum Venetorum grossorum, & erat capax bene duorum Stariorum, & ultra. Et Ubertus a Vado tractus fuit per totam Terram Veronae, & postea combustus, & multi Fratres Minores, Eremitae, & Praedicatores, & alii similiter fuerunt capti, & horribiliter cruciati.

I 2 5 4.

D. Anxedius praedictus Potestas Paduae. Eo tempore obiit Rex Conradus pater Conradini, & filius Frederici Imperatoris in Apulia XII. exeunte Madio, & Innocentius Papa in manu valida hostium intrans Apuliam sedit in Neapolim, ad quem Principes omnes Apuliae, & Manfredus filius naturalis quondam Frederici Princeps Taranti venientes, eidem Papae subjectionem cum reverentia obtulerunt. Sed in tanto potentiae culmine dictus Papa ibidem migravit X. Decembris, cui successit Alexander Quartus Episcopus Ostiensis. Et tunc factae sunt magnae strages

ges

ges hominum per Ezelinum de Romano, seu ejus jussu in Padua, Vicentia, & Verona. Et praedictus Manfredus dominium Apostolicae Sedis impatiens, aegrotante Innocentio Papa rebellis effectus magnam stragem de militibus Ecclesiae apud Fozam fecit, & deinde audacter viribus fretus recuperavit Terras Apuliae. Alexander vero Papa exiens de Neapoli cum suo Exercitu ad partes Capuae properavit. Sed Manfredus versutiis, armis, & muneribus ita exercitum debellavit, donec de Regno turpiter exire coegit; sicque totius Regni obtinuit Principatum; ita quod Papa Anno primo sui Pontificatus dimisit Regnum, & venit Ananiam; & sic dictus Manfredus occupavit univrsum Regnum, tamquam Vicarius Conradini nepotis sui. Qui etiam Manfredus post paucos sui Vicariatus annos confidens, & putans dictum Conradinum mortuum, fecit se in Regem Siciliae coronari; & sic usurpato Regno, & Regis nomine excommunicatur a dicto Papa, qui etiam misit exercitum contra eum, sed nihil profecit. Et Conradinus post pauca tempora videns malitiam ipsius Manfredi, misit Ambaxiatores solemnes ad Papam cum literis Magnatum de Alemannia, suis & ipsius Conradini sigillis pendentibus, quae strenue fuerunt praesentatae ante fores Beatae Mariae de Anania, existente Papa in solemnitate, in quibus perhibebatur testimonium, quod dictus Conradinus vivebat, tunc nihil penitus profuturum eidem. Hic Papa canonizavit Ananiae Sanctam Claram, quae fuit Ordinis Beati Francisci. Hujus tempore Principes Alemanniae Electores elegerunt in discordia Imperatorem; alii Alphonsum Regem Castellae, quidam Ri-

A chardum fratrem Henrici Regis Angliae ditissimum Comitem Cornubiae. Et cum Alphonfus Rex Castellae suam electionem prosequeretur in Romana Curia, dictus Comes Richardus similiter suam ibidem prosequens, intravit Alemanniam, ubi apud Aquisgrani de Capella fuit ab Archiepiscopo Colonienfi diademate Regio coronatus, & obtinuit Regnum Alemanniae pro majori parte. Qui Richardus captus fuit ab Anglicis cum fratre suo Henrico Rege, & nepote Richardo. Hujus tempore Ecclesia Sancti Leonardi, & Ecclesia Sancti Stephani de Mantua fuerunt consecratae.

I 2 5 5.

C D E D. Anxedifus Potestas Paduae, de qua fuit expulsus in mense Junii Anni sequentis die XX. per Legatum Romanae Ecclesiae, & Paduanos Extrinsecos fugiens de Padua cum damno & vituperio ad Civitatem Vicentiae, deinde Veronam, se praesentavit avunculo suo Ezelino, qui eum in carceribus jussit poni, & ibi decessit ante annum. Eo tempore circa principium Aprilis Tridentini debellaverunt Ezelinum, ad quos expugnandos misit exercitum per Vallem Suganam destruendam omnes Villas. Et tunc Ezelinus fratrem suum naturalem Ziramontem, & Ezelinum de Higna nepotem suum, & suae sororis filium jussit carcerari; & Dominus Arnaldus Abbas Sanctae Justinae die X. Februarii praeteriti, qui fuit primus dies Quadragesimae, migravit ad Dominum in carcere Asilli, ubi steterat vinctus annos octo, & menses tres circa aetatis suae Annum septuagesimum. Fuit enim vir bonae & magnae famae, & virgo, ut credebatur, & Martyr, qui sepultus fuit in Ecclesia Sanctae Justinae de Padua

Padua in archa una in angulo a latere meridiei, ubi depictus est Ezelinus cum satellitibus suis. Et tunc Brixia civili discordiâ perturbata est, instigante Ezelino. Pars Ezelini contra Partem Ecclesiae obtinuit. Verumtamen Ezelinum ingredi non permiserunt, persuadentes eidem, qui jam cum exercitu suo venerat ad Montem Clarum, quod Veronam rediret, & Grisonellum Civem suum Patriae amatorem ad Brixiae regimen elegerunt. Et mense Maji sequentis Ezelinus Bontraversium locerum suum cum mansuetis capi fecit, & in carcere mori coëgit. Eodem tempore praedicata fuit Crux contra Ezelinum per Dominum Philippum Archiepiscopum Ravennae tunc Apostolicae Sedis Legatum.

1 2 5 6.

D. Marcus Quirinus de Venetiis Potestas Paduae electus per Paduanos Extrinsecos in exercitu intravit Civitatem Paduae, & juravit suum regimen die Martis XX. Junii. Eo tempore Alexander Papa commisit Legationis officium in Marchia & Lombardia contra Ezelinum Domino Philippo Archiepiscopo de Ravenna, qui Crucem fecit praedicari contra eum, & congregavit exercitum de Marchianis exulibus, & Balistreris cum navibus Venetorum, & quingentis peditibus Ferrariae.

1 2 5 7.

D. Johannes Badoarius de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore Brixienfes reconciliati fuerunt ad partem Ecclesiae, mediante Fratre Heverardo Ordinis Praedicatorum, de quo turbati fuerunt Ezelinus, & Pelavicinus. Et tunc etiam Papienses primo, & deinde Placentini jugum Pelavicini a suis cervicibus excusserunt. Tunc suadente provido viro Boxone

Tom. XII.

A de Dovaria Cive Cremonensi, relicto Ezelino, a quo saepe offensi fuerunt, Estensi Marchioni confoederantur, & tunc implacabilis Mediolanensium, & Cremonensium discordia sedata est.

1 2 5 8.

D. Matthaenus de Corrigia de Parma Potestas Paduae. Eo tempore inceptus fuit murus Spaldi a Saraxinisco, & die III. exeunte Julio milites Paduani in campestribus Baxiani Theotonicos equites Ezelini viriliter debellaverunt, de quibus magnam praedam habuerunt; & Veneti magnam victoriam habuerunt, contra Januenses in Civitate Acon. Et Brixienfes partis Ecclesiae consilio & auxilio Legati, & Marchionis, suos contrarios amicos Ezelini & Pelavicini posuerunt in conflictum; & Crema, quae diu sub jugo Mediolanensium fuerat, tunc expulsa parte eorum, ad manus Cremonensium pervenit. Eo Anno militia Mantuanorum, & Brixianorum devicti fuerunt per Dominum Ezelinum, in quo proelio Philippus Archiepiscopus Ravennae tunc Apostolicae Sedis Legatus cum multis Mantuanis captus fuit ab Ezelino, & ducti fuerunt in carceribus Veronae, & tunc Civitas Brixiae capta fuit ab Ezelino in loco Gambariae.

1 2 5 9.

E D. Guido de Monte Fojano de Regio Potestas Paduae. Eo tempore Florentini, & Lucani miserabilem habuerunt eventum; nam consili de sua multitudine, cum ivissent versus Civitatem Senensem, & Senenses exivissent ad bellum forte auxilio Manfredi Regis Siciliae, Florentinos, & Lucanos viriliter debellaverunt, & in tantum, quod dicebatur de Florentinis, & Lucanis inter mortuos & captos plusquam sex millia hominum

num corruisse. Et hoc Anno captus fuit Ezelinus de Romano.

I 2 6 0.

D. Marcus Quirinus de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore homines Marchiae, & Lombardiae communiter tam de die quam de nocte, ante latis Crucibus processionaliter ibant se verberando, Deo laudes canentes, & rogantes pacem; & tunc magnae inimicitiae pacificatae sunt per omnes Civitates. Et quidam Nobiles Paduani, qui exsisterant cum Ezelino post ipsius Civitatis captiorem usque ad ejus obitum, & consilium dederant Ezelino, ut capi faceret omnes Paduanos, reducti fuerunt ad gratiam Communis Paduae. Et Comes Veronensis cum parte sua fuit expulsus de Verona; & Stephanus Rex Ungariae tertius filius Regis Bellae Regem Bohemiae Osthacorum aggressus fuit, habens in exercitu suo diversarum Orientalium Nationum CCLX. millia equitum. Cui Rex Osthacarus occurrit cum CLX. millibus equitum, & dicebatur habere VII. millia equorum coopertorum de ferro ad resistendum cuique in confinibus Regnorum. Cumque bellum fuisset inchoatum, & collectione equorum & hominum, tanta pulvis de terra surrexit, ut media die vix homo hominem cognosceret. Tandem Rege Stephano vulnerato, Ungari terga verterunt, & cum fugere festinarent, in fluvio Recha profundissimo, quem transire credebant, praeter alios occisos, XIII. millium hominum dicebantur fuisse submersi. Tunc Rex Bohemiae habitâ victoriâ intravit Ungariam. Stephanus Rex Ungariae pacem quaerit, & Terras ablatas, quae erant causa discordiae, restituit, & futuram amicitiam mediante matrimonio confirmavit. Ali-

A ter scribitur, quod deinde Stephanus Rex Ungariae ipsum Osthacorum Regem Bohemiae cum Bohemis Australibus, Brandiburgensibus, & aliis potenter repulit, Civitatem Budae sibi subiecit, & similiter Dominum Bulgarorum. Et hoc Anno inceptum fuit Baptisterium in Padua in Vigilia Sancti Martini.

I 2 6 1.

B D. Johannes Badoarius de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore die VII. exeunte Majo Alexander Papa Quartus obiit in Viterbio, cui successit Urbanus Quartus natione Gallicus, qui ampliavit numerum Cardinalium, de quorum numero fuit Dominus Simon de Montefilice. Et quidam Graecus Palaeologus nomine, & Imperator Graecorum, obtinuit Constantinopolim contra Imperatorem, & Venetos. Manfredus filius naturalis quondam Imperatoris Frederici misit Saracenorum copiam contra Urbanum Quartum manentem apud Urbem Veterem, qui per Crucesignatos celeriter expulsi sunt.

I 2 6 2.

C D Gibertus de la Gente de Parma Potestas Paduae. Eo tempore in Vigilia Omnium Sanctorum ortum fuit incendium in domo Fratris Gualmachi in contrata Scignariorum, per quod fere tota Civitas fuit combusta, & maxime circa Sanctam Luciam. Et sub eodem Potestate in sequenti Millesimo in Octava Paschae fuit translatum Corpus Beati Antonii Confessoris de Ordine Minorum. Eo tempore obiit Azo Marchio Estensis, cui successit Obizo ejus nepos filius quondam Raynaldi defuncti in Apulia, qui fuit datus obses Imperatori Frederico.

1263.

D. Matthaeus de Corrigia de Parma Potestas Paduae. Eo tempore Urbanus Papa Quartus contulit Regnum Siciliae Carolo Comiti Andegavensi, & Provinciae contra Manfredum filium Frederici. Hic per Clementem Quartum Anno 1265. Romae coronatus est, quo de Marsilia cum XX. Galeis venerat. Alium verò exercitum transmisit per terram, & Senator Urbis factus est. Leges autem regendi Regnum juxta scita Regis Guilielmi sibi traditae sunt. Et tunc inceptus est murus, ubi prius erant tantum Spaldi versus Occidentis partem in Padua.

1264.

D. Laurentius Teopolo de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore Urbanus Papa Quartus Regnum Siciliae, quod Manfredus detinebat violenter, contulit Carolo Comiti Provinciae fratri Regis Franciae Ludovici, ut a Manfredi eriperet. Et Cometes tam notabilis apparuit, qualem tunc nullus vivens ante vidit: Ab Oriente enim cum magno fulgore surgens usque ad medium Emisphaerii nostri exurgens, versus Occidentem comam perlucidam tenebat; & licet in diversis Mundi partibus diversa significaverit, hoc tamen unum pro certo compertum fuit, ut plusquam per tres menses duraverit. Ipso prius apparente, Papa Urbanus coepit infirmari, & ea nocte, qua Papa obiit, expiravit & Cometes.

1265.

D. Gerardinus Longus de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore Carolus Comes Provinciae, qui pro recuperatione Regni Siciliae per Papam Urbanum Quartum vocatus fuerat, navigio Romam venit, & ibi tunc in Senatorem eligitur; deinde Apu-

A liam intrans bello campestri habito Manfredum sibi violenter detinentem Regnum, vitâ & dominio dicti Regni privavit. Eo tempore decisus fuit Dominus Guilielmus del Saza de Ungarellis per Dominum Bartholomaeum Macharuffum, qua de causa magna turbatio fuit in Civitate Paduae; sed vigore Potestatis bene sedata fuit; quoniam cum Antianorum consilio convocato Populo subito per sonum campanae magnae ad martellum, capti fuerunt homicidae, qui erant in domo magna apud Sanctam Luciam, & ultimo supplicio puniti sunt. Transit ergo Carolus per Sanctum Germanum, & Montem Cassinum acies dirigit in Manfredum, qui se in Beneventum receperat, & oblato per Carolum bello, pugnatur utrinque in Campo florido in planitie Beneventi. Tandem post pugnam acerrimam pulsa acie Manfredi, ipse gladio occubuit.

1266.

D. Jacopinus Rubeus de Parma Potestas Paduae. Eo tempore Paduani cum magno exercitu obsederunt Castrum Leonici Vicentinorum, detentum a Veronensibus tenentibus dictum Castrum bene munitum ad sui defensionem; & Mense Octobris dictum Castrum habuerunt. Et postea Vicentini dederunt Paduanis suae Civitatis claves, & eorum Potestati, & suo dominio se subdiderunt. Et tunc Paduani elegerunt Dominum Henrigitum de Capite Vaccae in Potestatem, & Rectorem Communis Vicentiae. Et die Dominico XXIII. Octobris obiit Dominus Ubertus de Delesmaninis. Et die penultimo Mensis Januarii Beatus Antonius Peregrinus de Padua migravit ad Dominum, qui jacet ante Ecclesiam Sanctae Mariae de Porcilia. Et Paduani in-

novaverunt suum Carrociū; & obiit Dominus Tyso de Campo Sancti Petri die ultimo Mensis Januarii.

I 2 6 7.

D. Bonifacius de Canoxa de Regio Potestas Paduae.

I 2 6 8.

D. Rolandinus de Canoxa de Regio Potestas Paduae. Eo tempore die XXIII. Decembris multi Veronenses audientes, quod Vicentini erant apud Sanctum Bonifacium, iverunt contra ipsos, & ceperunt de ipsis circa XXX. & sequenti die iverunt Rivoltam, & eam ceperunt. Et die III. Maji Veronenses expugnaverunt Villam Francham, de quibus multi fuerunt vulnerati, & ibidem Dominus Bucha de la Scala fuit occisus. Carolus Rex Siciliae, Ducatus Apuliae, Principatus Capuae, Almae Urbis Senator, Andegaviae, Provinciae, & Folcherii Comes misit literas Potestati & Communi Paduae per quemdam cursorem Marchionis de Est; quae latae fuerant in Palatio Communis Paduae in pleno Populo die Mercurii XXIX. Mensis Augusti, quorum tenor talis erat.

Carolus Dei gratia Rex Siciliae, Ducatus Apuliae, Principatus Capuae, Almae Urbis Senator, Andegavii, Provinciae, & Folcherii Comes, Potestati, Consilio, & Communi Paduano amicis meis salutem, & omne bonum. Expectatam, & desideratam a cunctis Fidelibus Ecclesiae Romanae laetitiam vobis tenore praesentium intimantes, scire vos volumus, quod manu Dei, quae nostrae tutrix est & patrona iustitiae, nostros feliciter & salubriter dirigente, ac prosequente, postquam Conradinus, & Dominus Henricus Urbis Senator complures & fautores, tam ingenti Teotonicorum, quam Lon-

A bardorum, Tuscorumque, & Hispanorum exercitu congregato, Regni Nostri finibus appropinquarunt, quaerentes foramina, per quae sine ullo nostrarum virium obice possent ingredi, seque conjungere Saracenis, nos eos de passu in passum per quatuor dies & noctes totidem insequentes, & etiam persequentes, tandem percepto, quod dicti hostes per Scululae partes ingressi, sperabant libere pertransiti viâ rectâ descendere, & pervenire Sulmonam, & exinde ire Luceriam, quique inter Scululae, & Taurii Montes sua infelicia castra locaverunt, die Mercurii XXII. Mensis Augusti praesentis in octava Assumptionis Beatae Virginis, de cuius potissimè sperabamus auxilio, de pratis Ovinuli secus ripam lacus Fluxii, & Villam Anzani aciebus instructis, maturis gressibus procedentes, demum ad quemdam collem prope Alban, qui per duo parva milliaria distabat ab hostibus, ex quo Pallentinus Campus se explicat, Deo duce pervenimus, & castra prospicientes hostium, quia gens nostra, & praesertim equi erant prae labore nimio fatigati, iussimus deliberato consilio in eodem colle castra nostra aefigi. Hostes verò videntes vexilla nostra castrorum suorum finibus propinquare, nostrum nostraeque gentis formidantes ingressum, de castris suis in campum cum omnibus eorum copiis exiverunt, & intuentes nostros ad bellum praeparatos, cum magna confusione ad loca, de quibus exiverant, nostris post eos clamantibus, sunt reversi. Sequenti autem die Jovis orto jam Sole, quia praesati hostes de praedictis locis subito recedentes coeperunt prosequi ultra Fluxium, qui inter utrumque discurrebat exercitum insausis eorum auspiciis iter suum. Nos statim in praedicti campi Pallentini planicie cum toto nostro praeparato exercitu, aciebus districtis & ordinatis ad pro-

B

C

D

E

lium,

lium, in Divini nominis virtute descendimus, procedentes planis, ut decebat, motibus versus illos. Cumque crederemus eos ulterius processuros, ipsi super ripam dicti Fluminis prope Villam Poncium castra sua, eorum tamen aciebus nullatenus dissolutis, subito posuerunt. Et videntes, quod nosler similiter incitabatur exercitus ex adverso, protinus dictum Fluvium transferunt. Nos vero de divino confisi praesidio, invocato Christi Nomine irruimus celeriter & viriliter in eosdem. Et postquam acerrimè fuit utrinque pugnatum, hostibus pro majori parte in ore gladii trucidatis, ipsorum reliqui sustinere nostri molem exercitus non valentes, se ad fugae remedium converterunt; quos nostri festinis gressibus & continuis aggressibus insequentes, magnam eorum partem per Montes & nemora peremerunt. Facta est itaque nostrorum hostium tanta strages, quod quae in campo Beneventano de aliis persecutoribus Ecclesiae facta fuit, hujus respectu valde modica reputatur. De Conradino vero, & Domino Henrico utrum in bello ceciderint, an per fugam evaserint, nulla in conspectione praesentium, quae statim post victoriam conscriptae fuerunt, haberi potuit certitudo. Verumtamen equus, cui D. Henricus infessisse dicitur, a nostris cum per campum absque infessore curreret, est inventus. Capti sunt insuper Conradus de Antiochia, & Thomas de Aquiso, & plures alii proditores nostri, qui excepto Conrado de Antiochia propter detestabilem proditorem, quam contra Majestatem nostram commiserant, jam capitali Sententia sunt damnati. Quae omnia vobis significamus ad gaudium, ut quilibet vestrum per exhibitionem vestrae sinceræ devotionis partem non nimiam pertulistis, sitis & participes triumphorum. Vos ergo ad gravandum omnes hostes vobis

A in vicino morantes, assumto ex hoc spiritu majoris vigoris & fortitudinis, viriliter procedentes, faciatis stratas, & etiam passus, & transitus vestri Districtus sic cum omni cautela & diligentia custodiri, quod si dictus Conradinus, & alii profugi de gente sua exinde transferint, capiantur. Data in Campo Pallentino prope Albam XXIV. Augusti XI. Indictione, Regni vero nostri Anno IV.

I 2 6 9.

D. Matthaeus de Corrigia de Parma Potestas Paduae.

I 2 7 0.

D. Thomasinus Justiniano de Venetiis Potestas Paduae. Hoc Anno murus spaldi Communis Paduae supradictus totaliter fuit perfectus.

I 2 7 1.

D. Bartholomaeus Soppo de Pergamo Potestas Paduae. Hic Potestas secum Chronicam de omnibus Scripturis negotiorum factorum in Marchia Tervixina ab Annis LXXXVII. huc usque, detulit & portavit.

I 2 7 2.

D. Michaël Dauro de Venetiis Potestas Paduae.

I 2 7 3.

D. Jacopinus Rubeus Bernardi Rolandi Rubei de Parma Potestas Paduae. Hoc Anno Rodulfus de Vivario Vicentinus tempore noctis cum quibusdam satellitibus occupavit Castrum Angarani, quod custodiebatur per Commune Paduae. Ideoque statim Potestas praedictus cum exercitu magno ivit, & obsedit Angaranum, & deficientibus sibi victualibus de nocte Rodulfus aufugit. Sed XXIV. de suis capti, & ibi suspensi fuerunt.

I 2 7 4.

D. Gutifredus de la Turre Potestas Paduae electus Secundo Martii. Eo tempore universa fere Nobilitas Padua-

duanorum associavit Dominum Raymondum de la Turri Patriarcham Aquilegiensem patrum Potestatis, cum primo iret ad intrandum tenutam sui Patriarchatus: Et inventus fuit thesaurus magnus in metallis auri optimi in horto Hospitalis Domus Dei de Padua valoris, ut dicebatur, librarum pluris XXX. millium: quod male distinctum fuit, ut dicitur primo per inventores, deinde per Episcopum, & per Potestatem, & suos Officiales, ita quod in utilitatem Hospitalis fere quarta pars fuit conversa in emendis possessionibus pro Hospitali.

1 2 7 5.

D. Robertus de Robertis de Regio Potestas Paduae. Eo tempore in nocte Nativitatis Domini fuerunt magna & mirabilia tonitrua, & coruscationes, & grandines.

1 2 7 6.

D. Guido de Robertis de Regio Potestas Paduae. Eo tempore fuit magna Fames per universam Marchiam Tervisinam, & Lombardiam; & Dominus Simon de Montefilice migravit in Domino, qui fuerat Cardinalis magnus & potens.

1 2 7 7.

D. Marcus Quirinus de Venetiis Potestas Paduae.

1 2 7 8.

D. Martinus Vallarese de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore in die Sancti Thomae Castrum Coloniae redditum fuit Communi Paduae salvis personis Veronensibus, quae in eo erant. Et guerra magna facta fuit inter Paduanos, & Veronenses. Et Mense Julii sequenti Dominus Episcopus, & Populus Vicentinus dederunt Civitatem & Districtum Tridenti Communi Paduae, ad cujus Regimen missus fuit Potestas D.

A | Marsilius de Pertenopeo cum equitibus, & peditibus soldatis, qui aliquas Villas inobedientes combusserunt. Sed modico tempore Paduani tenuerunt Tridentum, quia Castellani, & qui subditi esse debebant, rebellabant cum favore Domini Alberti de la Scala Domini Veronae: propter quod orta fuit guerra inter Paduanos, & Veronenses, quae duravit duobus annis vel circa.

1 2 7 9.

D. Jacobus Domini Gonzolini de Offemo Potestas Paduae. Die XIX. Junii intravit Regimen, & ascendit Palatium, & stetit in Regimine quinque Menses tantum. Et de Mense Novembris eodem Anno Dominus Matthaeus de Corrigia de Parma fuit electus Capitaneus Populi Paduani, & post ipsos quinque menses ipse Dominus Matthaeus fuit electus in Potestatem, & ab inde usque ad Calendas Januarii ad unum annum. Et ab inde mutatum fuit tempus Regiminum Paduae ad Calendas Januarii. Dicitur Dominus Jacobus Domini Gonzolini Paduam venit, ostendens fastum & maximam superbiae promittitudinem, habens majorem partem fave * quam dicunt Ecclesiae. Hic fecit creari Milites de novo in Padua, & multos minus divites, ut oneribus gravarentur, qui partis Imperialis, vel Imperialium amici dicebantur. Eo tempore Mense Augusti tractaverunt Bartholomaeus, & Anxedisius de Schinellis cum Veronensibus accipere Vicentiam de fortia Paduanorum: Simul adjutores, ut dicebatur, habebant Pacem filium Domini Bernardini de Montenarico existentis Capitanei Castri Sancti Petri, & Raynaldum, & Henricum de Collo de Vicentia, & Curvanum de Marostica, & forsitan alios. Et die statu-

statuta jam venerant equites Veronenses usque ad Burgos Vicentiae. Sed tractatibus his detestis & manifestis, Bartholomaeus de Schinellis, & Anxedisus cum filio Bernardini, & Raynaldo, & Henrico de Collo fugerunt, & etiam Veronenses per viam aliam fugerunt. Et tunc magnus tumultus exortus fuit in Padua, ita quod Potestas cum militibus equitavit Vicentiam, & ibi cepit Pacem Judicem filium Bernardini, Assessorem D. Guertii de Vicoageris, qui culpabilis credebatur, Guilielmum de Malassamma suggestu Bernardi Episcopi Vicentini, Florium Falcerium, Artusium de Vivaro, Vertium de Pithoco, Jacobum Theotonem, Artusium de Marostica, & alios multos, magis zelo partis, quam culpâ creditâ; & ducti sunt captivi Paduam, & ibi graviter torti & afflicti, in tantum quod Jacobus Theotonus expiravit in tormentis; & erat maximus clamor, quod penitus occiderentur. Sed tamen eis non confitentibus, & culpâ non repertâ, relaxati sunt, & ad mandata relegati. Pars Ecclesiae in Padua, quae sequebatur voluntatem D. Guidonis de Lotio, & Martini de Guidotto, quia Potestas non occidit illos habuit eundem Potestatem odio, & etiam quia CC. milites electi non fuerunt missi versus Episcopum Feltrensem, sive ad habendum Tervixium, ut dicebatur. Quare tractaverunt Guelfi, ut die nona Decembris repudiaret dictus D. Jacobus Domini Gonzolini Potestatis Regimen, Et Dominus Matthaeus de Corrigia, qui venerat paucis ante pro Capitaneo, etiam electus est Potestas, & die X. Decembris intravit regimen. Hoc Anno mense Augusti Episcopus & Populus Tridentinus subtraxerunt Tridentum de fortia Pa-

A duanorum, licentiatu curialiter Domino Marfilio suo Potestate pro Comuni Paduae.

I 2 8 0.

B D. Matthaeus de Corrigia de Parma Potestas Paduae. Eo tempore mutatum fuit Regimen Civitatis ad Kalendas Januarii, quod antea longissimis temporibus mutari consueverat ultima die Junii. Et Mense Januarii Petrus de Daulis Nobilis Civis Paduae Capitaneus equitum soldatorum Communis Paduae occisus fuit apud Coloniam per Veronenses, & capti fuerunt Oliverius de Linguavaccae, Gerardus de Viguntia miles Domini Belebni de Guarnarinis Potestatis Vicentiae, Capellus de Malcapellis, Galvanus Notarius de Andrea. Propterquod Paduani indignati assenserunt illis, qui contra Veronenses movere exercitum voluerunt; & die primo Madii ante Nonam extractum fuit Carrociium Paduae extra Ecclesiam; occasione procedendi contra hostes. Et die Dominico XII. Mensis Madii, movit Carrociium, & exercitus magnus Paduae versus Veronam, & ivit Vicentiam, ubi stetit tribus diebus; & die Jovis XVI. Maji applicuit & fixit castra sua in Villanova Veronensis Districtus super Alponem cum plaustris, & guastatoribus, depopulando segetes, arbores, & Villas. Et tunc combustae fuerunt Villae Calderiae, Colognae, & Illaxi, & juxta planitiem Sancti Martini Bonalbergi, Trinagi, Blondae, Turris Vagia, & domus multarum aliarum Villarum Veronensis Districtus. Et stetit ibidem exercitus XIV. diebus. Et de Mense Augusti facta & celebrata fuit pax & concordia perpetua inter Paduanos, & Veronenses de partium voluntate. Eodem Anno Turriani de Mediolano pel-

pelluntur, & Vicecomites domini-
nium tenuerunt usque 1303.

I 2 8 1.

D. Henricus Dauro de Venetiis
Potestas Paduae, qui incepit in Ca-
lendis Januarii Regimen suum. Eo
tempore die VI. exeunte Februario
Regina Clementia venit Paduam filia
Rodulphi Romani Regis, transiens
cum Baronibus ad Regem Carolum
in Apulia, ut Sponsa, & uxor filii,
vel nepotis dicti Regis Caroli, &
quaedam neptis ipsius Regis Roma-
ni sponsa, & uxor filii unius de Fle-
sco de Janua proficiscentes ad suas
nuptias. Et steterunt Paduae per
duos dies, & Commune Paduae fe-
cit eisdem Dominabus, & totae eo-
rum comitivae in Padua & Districtu
honorifice & affluenter expensas;
quae expensae fuerunt duo millia li-
brarum parvorum. Et de Mense Ma-
dii gens Patriarchae Raymundi A-
quilegiensis devicta a Mediolanensi-
bus, & Dominus Caxonus de la Tur-
ri mortuus fuit in conflictu, & in-
finiti fuerunt mortui, & capti. Et
die III. exeunte Majo in sero duo
fratres Galvanus, & Melius de Pi-
gotiis, qui olim occiderant Domi-
num Mastinum de la Scala fratrem D.
Alberti de la Scala in Verona, in-
terfecti fuerunt in Platea Curiae Do-
mini Guidonis de Lotio in Padua a
Mascharono Bechario, & aliis Ve-
ronensibus circa duodecim, & occi-
sores fugerunt ad domum Zagi de
Porcilia, & ipse cum eis recessit to-
ta nocte; & die sequenti capti fue-
runt in nemore Vicentino, & ducti
Paduam, & duriter tormentati con-
fessi sunt. Tunc murmura exorta per
Urbem, & rumores per partem Do-
mini Guidonis de Lotio, quod Ci-
ves Paduani erant conscii, & factum
fuit per istigationem quorundam,

A quod Mascharonus manifestavit D.
Guecilem de Delesmaninis, & quem-
dam suum famulum nomine Richen-
tase, qui fugit, & D. Johannem de
Forzatè, & Petrum Bechum ejus fa-
mulum, & postea redicendo negavit.
Quare fecerunt securitatem M. Mar-
charum pro quolibet & missi fuerunt
ad villas suas, & D. Guido de Lo-
tio, & D. Nicolaus de Castronovo
similiter ad suas Villas missi fue-
runt. Et die Mercurii IV. Junii cir-
ca Tertiam in Arenga Paduae judi-
cati fuerunt ad mortem, & Mascha-
ronus praedictus, & duo alii positi
in carrectis vincti, & tenaglati per
Civitatem, & alii quinque tracti ad
caudas equorum, & omnes isti octo
suspensi in furchis super Brentellam.
Zago autem praedicto fuit pes unus
abscissus, & unus oculus erutus.
Numquam autem homines meminere,
ut ferebatur, tam crudele iudicium,
nec tam abhorrendum factum fuisse
Paduae. Hoc tempore fortificata, &
facta fuerunt multa & gravia Statu-
ta contra Nobiles, & Potentes, &
male ablatos. Et facta fuit domus
Potestatis, sub qua sunt Stationes
Ferrarolorum.

I 2 8 2.

D. Bertus de Frischobaldis de Flo-
rentia Potestas Paduae. Eo tempore
multae & infinitae querelae, & pe-
titiones datae fuerunt contra Magna-
tes de Padua per Populares vigore
Statuti de male ablati, quae his
temporibus fuerant fortificata, pro
quibus querelis, & petitionibus con-
demnati fuerunt dicti Magnates fere
omnes, & forbanniti. Quare crede-
bant prudentes, maximum scandalum
in Civitate Paduae exoriri. Et qui-
dam Francigena Comes Romandiolae
pro Ecclesia cum suis equitibus, &
Francigenis, & illis de Faventia
obti-

obtinuit & occupavit Forlivium, & multos in introitu Civitatis utriusque sexus occidit. Sed tandem Guidonis Comitis de Monteferetro, & Anxediffi de Schinellis Civis Paduani, & aliorum suorum equitum audentia & valore, praedictus D. Comes Romandiolae, & Thebaldus de Faventia, & quasi omnes Francigenae, caesi & interfecti fuerunt; & sic Furlivienses illa die tristem & laetam habuerunt Victoriam. Et die Mercurii ante Tertiam, V. Mensis Augusti fuit Eclipsis Solis. Et die Dominico quarto Octobris fuerunt solemnes nuptiae in Ferraria celebratae Domini Azonis Marchionis de Est cum Domina Johanna filia D. Zentilis de Ursinis de Roma. Et multi Presbyteri, Clerici, & Religiosi fuerunt occisi in Padua, & Paduano Districtu, quoniam tunc fuit per Commune Paduae stabilitum, & scriptum in quodam parvo Volumine, quod vocabatur Donatellus, quod pro homicidio commisso in persona alicujus Ecclesiasticae personae, condemnari debeat homicida in uno solo Denario Veneto Grosso. Quod Statutum factum fuit propter multa, & enormia scelera, quae committebantur per Clericos, de quibus nulla fiebat Justitia, per Episcopum Paduanum. Et dicitur, quod in Regno Siciliae Panormitani subcensurae Gallicos, qui ibi commorabantur tam mares, quam foeminas, tam senes, quam juvenes in contemptum Regis occiderunt; & quod detestabilibus fuit mulieres Latinas praegnantem, quae dicebantur a Gallicis concepisse, occidebant antequam parerent.

1 2 8 3.

D. Veri de Circulis de Florentia Potestas Paduae. Die Mercurii III. Martii, qui fuit primus dies Quadragesimae.
Tom. XII.

A gesimae, Civitas Paduae cum tota Dioecesi per Dominum Patriarcham fuit ab omni Officio Ecclesiastico interdicta propter Statuta facta contra Ecclesiasticam libertatem. Verum tamen Religiosi de Ordine Paupertatis interdicto non obstante continue Officium coram omni Populo celebrabant. Et die Dominico XXV. Aprilis Comes Veronae in Regii Civitate migravit, relicto ejus filio Vinciguerra in protectione Civitatis Paduae, Vicentiae, Parmae, & Marchionis de Est. Et Mense Augusti in Antiana Domini Patavini de Gambarariis Judicis Dominorum Antianorum Civitatis Paduae firmatum, & factum fuit Statutum de emendo Jurisdictionem Lendenariae pro Communi Paduae a Cattaneis Lendenariae, & a quibuscumque aliis habentibus partem in Jurisdictione Lendenariae. Et tunc Dominus Antonius, & Rizardus Cattanei de Lendenaria, & Dominus Badoarius de Venetiis, qui jus habebat pro Domina Amabilia ejus Uxore in dicta Jurisdictione Lendenariae, venderunt Communi Paduae suas partes. Dominus autem Obizo Marchio de Est, qui aliquam partem Jurisdictionis Lendenariae retinebat, per Ambasciatores Communis Paduae requisitus, quod eam partem Jurisdictionis Lendenariae, quam tenebat, vellet vendere Communi Paduae, sicut alii consortes jam fecerant, dixit, quod per suos Ambasciatores in Paduano Consilio responderet. Sed quia eos mittere differebat, iterum Dominus Gerardus de Camino, & Ambasciatores Paduani missi fuerunt ad eum pro eodem facto, qui tunc usque ad Festum Sancti Michaelis accepit terminum respondendi. Et Dominus Gerardus de Camino fuit factus Capitaneus & Dominus Civitatis Tervixii.

Q

1284.

I 2 8 4.

D. Fantonus de Rubeis de Florentia Potestas Paduae. Eo tempore facta fuit domus inter Turrim rubeam, & Ferrarias, super ejus Sala superiori fit Consilium majus.

I 2 8 5.

D. Fantonus, praedictus Potestas Paduae. Eo tempore ad Festum Nativitatis Domini omnes captivi, qui erant in carceribus Maleficiorum, fuerunt relaxati libere amore Dei per Commune Paduae secundum reformationem majoris Consilii.

I 2 8 6.

D. Guilelmus Malaspina de Luca Potestas Paduae. Eo tempore fuit facta domus Antianorum de Padua, & factus fuit Pons lapideus Sancti Johannis a navibus.

I 2 8 7.

D. Baronus de Manzatoribus de Sancto Miniato Potestas Paduae. Eo tempore fixi fuerunt termini de Mense Julii circa Civitatem Paduae super omnibus stratis magnis, distantes a Palatio Communis per duo millia. Et in dicto Mense fuerunt in Civitate Paduae solemnes Nuptiae celebratae Nobilis viri, & postmodum militis Domini Nicolai de Lozo cum Domina Agnete nata Domini Gerardi de Gamino; ad quas nuptias honorandi causâ Paduam venit Dominus Obizo Marchio de Este, & facta fuit Curia super majori Palatio Communis Paduae. Hoc Anno inceptus fuit Pons Tadorum lapideus.

I 2 8 8.

D. Cursius de Donatis de Florentia vir strenuus & laudabilis, Potestas Paduae.

I 2 8 9.

D. Ottolinus de Mandello de Mediolano Potestas Paduae, & sapienter exercuit Regimen suum. Eo tempore

A Civitas Tripolis in Syria capta fuit a Saracenis, & compositio facta fuit inter Commune Paduae, & Clerum mediante Fratre Bonaventura Ordinis Minorum Archiepiscopo Ragusino Apostolicae Sedis Legato, destructis omnibus Statutis conditis contra Ecclesiasticam Libertatem, & nunquam renovandis, vel consimilibus faciendis. Et Dominus Obizo Estensis Marchio accepit in Uxorem filiam Domini Alberti de la Scala Domini Veronae, & secum magnam concordiam, & ligam fecit.

I 2 9 0.

D. Percevallus de Mandello frater dicti Domini Ottolini Potestas Paduae. Eo tempore die ultimo sui regiminis fuit incendium in domibus Scignariorum in Padua in hora Vesperarum, per quod fere quarta pars intra Civitatem fuit combusta. Et Dominus Potestas tempore sui Syndicatus furtive recessit timore malorum, quae fecerat in Civitate, & propterea fuit condemnatus, & perpetuo forbannitus de Padua, quod nec ipse, nec aliquis de ejus Domo unquam possint ad Civitatis Paduae regimen pervenire. Eodem tempore Dominus Guilielmus Novellus quondam Domini Frizerini de Monte Silice fuit extractus de bando, in quo erat pro homicidio probato.

I 2 9 1.

D. Tomasius Quirinus de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore facta fuerunt Extima Civitatis Paduae, & facta fuit Impositio in Villis Paduani Districtus, & Imposita Datia, & omnibus fuit emendatum damnum; & ideo fuit Civitas de melioribus aedificiis reformata. Eo tempore magna concordia fuit facta inter Commune Paduae, Vicentiae, & Dominum Patriarcham Aquilegiensem, & Commune Tergesi ex una parte, & Com-

mune

ruine Venetiarum ex altera, median-
tibus Domino Bernardo Episcopo, &
Ambasciatoribus Paduanis. Et D. Co-
mes Beroardus Vicentinus captus fuit
& interfectus pro prodicione Vicentiae.

I 292.

D. Lambertutius de Frescobaldis de
Florentia Potestas Paduae. Eo tem-
pore aedificatum fuit per Commune
Paduae fortissimum Castrum super A-
ticem, quod dicitur Castrum Baldum
pro defensione Civitatis Paduae, &
Comitatus ejusdem contra voluntatem
Marchionis de Est, & Dominorum
de la Scala. Et factum est Concilium
Generale, in quo ordinatum fuit,
quod fieri deberet Passagium pro ac-
quirenda Terra Sancta; & facta fuit
fraternitas, & liga inter Commune
Paduae, & Dominum Bardilionem de
Bonacolis Capitaneum, & Commune
Mantuae. Et praedicto 1292. In-
dictione V. die XXIX. Octobris Pa-
duae in Ecclesia Sancti Martini Do-
minus Bernardus Abbas Monasterii de
Vangaditia investivit Bonifacium Do-
mini Peucii Syndicum, & Syndicato-
rio nomine Communis Paduae ad Feu-
dum de quinque mansis terrae sterilis
positis ultra Athesim ex opposito Ca-
stri Baldi, quibus correspondet a Me-
ridie Flumen Athesis, a Septemtrio-
ne Palus, pro quibus dictus Syndicus
promisit dare ei annuatim unam li-
bram caerae in die Beatae Virginis de
Septembri. Et sunt longitudinis u-
nius milliarii, & latitudinis unius
turne, & XL. perticarum. Et hoc
Anno exercitus Paduanus ivit Vicen-
tiam, quia Dominus Jordanus de Se-
ratico frater uxoris supradicti Domi-
ni Bernardi cum quibusdam suis se-
quacibus quadam nocte armata manu
insultavit in milites Paduanos, qui
pro custodienda ipsa Civitate mane-
bant, eam volens ex ipsorum mani-

A bus extirpare: quod ei ad effectum
pervenire non valuit, virtute & au-
dacia nobilis, & probi Pauli de Do-
to; quare dictus D. Jordanus captus
fuit, & postea omnes fuerunt in Pla-
tea Communis Vicentiae decollati.

I 293.

B D. Paulus Quirinus de Venetiis
Potestas Paduae. Eo tempore Domi-
nus Obizo Estensis Marchio est viam
universae carnis ingressus. Et hoc
Anno quidam Castellani de Vicentia
forbanniti ascenderunt Castrum Val-
dagni, volentes eum contra honorem
Communis Paduae, & Vicentiae deti-
nere. Unde exercitus Vicentinus di-
ctum Castrum obsedit, & eum per
vim obtinuit; & omnes, qui in di-
cto Castro manebant, sunt capti, &
Vicentiam ducti; & postea in ipsius
Campo Martio per amissionem capi-
tis sunt in mortem damnati. Et hoc
Anno completum fuit laborerium Ca-
stri Baldi.

I 294.

D. Gerardus de Josano de Cremona
Potestas Paduae. Hoc Anno Do-
mini Azo, & Francischinus, filii
quondam Obizonis Marchionis Esten-
sis, Dominum Aldrevandinum ejus
fratrem de Ferraria, & de illius bo-
nis omnibus expulerunt. Qui quidem
Dominus Aldrevandinus, videns se
a suo sanguine derelictum, cum uxore,
& suis filiis ivit Bononiam, &
se in suis manibus totaliter tradidit,
qui eum minime receperunt. Qua de
re ipse Dominus Aldrevandinus vi-
dens se ab omnibus, quos sibi puta-
bat amicos, in integrum derelictum,
venit Paduam, tamquam sibi ad por-
tum refugii & salutis, & se, & uxore,
& suos filios, & bona sua omnia,
& quae habebat in manibus dedit
Paduanorum, qui eum alacriter, &
voluntarie receperunt. Propter quod

Q 2

inter

inter Paduanos, & Dominos Azonem, & Francischinum fratres Marchiones Estenses guerra maxima orta est. Et exercitus Paduanus obsedit Castra Cerri, & Calanonis, & capta sunt, & in totum omnibus fundamentis dirupta. Dejecta fuit in terram, & tota destructa etiam Rocha de Este: quae omnia Castra erant Domus Estensis, & sita in territorio Pedevendae Paduani districtus. Et hoc etiam Anno firmata fuit pax & concordia & fraternitas inter Commune Paduae ex una parte, & Dominum Albertum de la Scala & Commune Veronae ex altera. Et Anno praesenti quaelibet Fratrea Paduani Communis fecit suum Confalonem singulariter, in quo erat picta Armatura Communantiae Paduae, & cujuslibet Fratreae; & per Pontem Paduae cuilibet Gastaldioni Fratreae fuit consignatum Vexillum Fratreae ad eum pertinentis; & Vexillum Communantiae fuit traditum Judici tunc temporis Antianorum; & sic per consequens Judicibus, & Gastaldionibus omnibus factum fuit tempore procedente in principio cujuslibet regiminis in Padua venientis. Et in praesenti regimine Populus Paduanus cum omnibus suis amicis ostiliter obsedit Marchiones Estenses super flumen Aticis, & fixit sua tentoria ultra flumen circa Castrum de Veneze. Et ibi exercitu Paduano manente, Reverendus Pater Raymundus Aquilegensis Patriarcha cum quibusdam Religiosis de Ordine Minorum inter Commune Paduae, & supradictos Marchiones tractavit pacem & concordiam hoc modo. Videlicet, quia ipsi Domini Azo, & Francischinus Fratres Marchiones in gratiam Communis Paduae sunt recepti, & libere dederunt Comuni Paduae Abbatiam, tertiam partem Lendenariae, Luziam, Ga-

A strum de Veneze, & ejus Curiam, Terras Burbuli, & generaliter omnes jurisdictiones, bona, & jura ad ipsam Abbatiam pertinentia in integrum. Ut * ipsum possit omnia supradicta taliter tractare, quemadmodum tractat Civitatem Paduae, & Districtum. Et quod ipsi Marchiones Estenses, & omnes venturi numquam possint, neque debeant in summitatibus montium Cerri, & Calanonis, & Rochae construere aliquod aedificium; sed summitates semper liberae in Commune Paduae permaneant. Et omnia bona, possessiones, & jura, quae ipsi Marchiones in Paduano Districtu habebant, sunt eis in totum liberaliter restituta. In principio autem praesentis guerrae eodem Rectore manente, per Consilium & Commune Paduae electi fuerunt XII. Sapientes, qui *Sapientes a Credentia* dicebantur, & in guerra ista habebant merum & mixtum imperium, & generaliter omnem Jurisdictionem, & tantum XV. diebus in dicto Offitio manebant. Et peractis XV. diebus proponebatur ad majus Consilium Communis Paduae, utrum praedicti Sapientes deberent XV. diebus sequentibus in praedicto Offitio permanere, an ipsis permutatis alii de novo eligerentur; & si confirmabantur, eodem modo dominabantur ut prius. Si vero cassabantur quilibet Antianus tunc temporis in Antianatus Offitio existens, suum Sapientem a Credentia eligebat; & ipsis per Antianos taliter electis, singulariter approbatur in majori Consilio, utrum essent ad dictum Offitium idonei, nec ne. In hoc eodem Anno per Commune Paduae fuit statutum, quod omnes Potestates & Rectores venturi ad Regimen Paduae tantum per sex menses in ipso Regimine debeant permanere, & habere

Libras quatuor millia pro suo salario, & quod omnes Cives Paduae deinceps ituri ad Regimen Civitatis Vicentiae, similiter tantum per sex menses ibi regere debeant, & pro suo salario habere Libras duo millia, & omnia suprascripta in praedicto Millesimo facta sunt, ac etiam praedicto Rectore manente.

I 295.

D. Nicolaus Maurecinus de Venetiis Potestas Paduae a festo Santi Petri de Junio, usque ad festum Circumcisionis. Eo tempore elevata fuit Turris vetus Communis Paduae, sed non completa, quae Turris est apud aliam Turrim, & domum Antianorum. Eodem Anno Dominus Azo Estensis Marchio volens suum propositum adimplere, scilicet habere dominium totius patrimonii de Ferraria, expulit alium fratrem suum Dominum Franciscum, prius tamen contracto matrimonio cum nobili Domina de progenie Regis Franciae. Qui cum Domino Alberto de la Scala, & cum Mantuanis fecit societatem contra fratrem, amodo asserens, manifeste vel se partem Imperii sustinere. Duobus suis fratribus sic expulsis, multum gloriatur Dominus Azo, sed extrema gaudii luctus occupat. Nam post haec Veronenses, & Mantuani cum Domino Francisco venerunt hostiliter contra Ferrariam, qui Azonem Marchionem adeo terruerunt, quod cogitavit exire Ferrariam, sed hortatu suorum militum destitit a proposito. Tandem pax convenit.

I 296.

D. Conradus de Montagnano de Pistorio Potestas Paduae a festo Circumcisionis Domini usque ad festum Sancti Petri de Junio. Eo tempore quaelibet Fratrea Communis Paduae statuit inter se, quod Gastaldiones

A omnium Fratrearum omni prima die Dominica cujuslibet mensis deberent in Ecclesia Palatii Communis Paduae convenire, & ibi ad honorem Dei, & Beati Profdocimi primo Missam solemniter facere celebrari, & completam Missam, Gastaldiones solummodo in Ecclesia remanere deberent, & inter se propositionem facere generalem, quid supra statum Civitatis sit plenarie faciendum. Hoc Anno etiam completa fuit Turris, quae est prope domum Antianorum, & super eam posita quaedam campana, quae olim inventa fuit in Rocha de Heste, quae diruebatur tempore Regimini Domini Gerardi de Josano Potestatis Paduae. Hoc Anno etiam facta fuit Turris, quae est ultra flumen Aticis in opposito Castribaldi.

I 297.

D. Fantonus de Rubeis de Florentia Potestas Paduae.

I 298.

D. Conradus Novellus de Montemagno de Pistorio Potestas Paduae. Eo tempore aedificatum fuit Castrum Pizonis de Abbatia cum Turribus ab utraque parte fluminis per Commune Paduae.

D. Brunetus de Brunaleschis de Florentia Potestas Paduae.

D. Blaxius de Tholomeis de Senis Potestas Paduae.

D. Franciscus de Cremonensibus de Pistorio Potestas Paduae.

E D. Ungarus de Odis de Perusio Potestas Paduae.

D. Bertoldus Domini Malpilei de Malpileis de Sancto Miniato Potestas Paduae. Eo tempore die VII. Septembris in Vigilia Nativitatis Beatae Virginis Januenses conflixerunt Venetos in mari in contrata Scorcolae, & duxerunt captivos bene VII. millia & ultra cum multis Galeis.

D. Ga-

D. Carolus de Cancis de Pistorio Potestas Paduae. Eo tempore facta fuit pax & concordia inter Januenses & Venetos sub arbitrio Maphaei Vicecomitis de Mediolano, & praestita cautione & fidejussione per utramque partem. Et tunc Paduani fuerunt fidejussores pro Venetis.

D. Neri de Bardis de Florentia Potestas Paduae. Eo tempore mense Januarii apparuit Cometes, & Dominus Bottexella de Bonacossis de Mantua obtinuit dominium ipsius Civitatis, expulsis patruis ejus.

I 3 0 0.

D. Nicolaus de Bonignoribus de Senis Potestas Paduae. Eo tempore facta fuit Curia solemnissima Militum, & Popularium in Padua, & Hastiludiis, & Choreis de mense Februarii. Et fuit maxima lues bestiarum bovinarum.

D. Nicola de Circulis de Florentia Potestas Paduae.

D. Bertolinus de Maciis de Brixia Potestas Paduae. Iste vir prudentissimus multos sceleratissimos assassinos & malefactores trucidavit, & Baligantem Clericum homicidam positum mense Januarii in cabbia ferri appensa in summitate Turris rubeae Communis Paduae mori fecit.

D. Brondaglus de Saxoferrato Potestas Paduae. Eo tempore apparuit Cometes, & progenies de Circulis de Florentia recessit. Et mense Septembri Dominus Albertus de la Scala obiit, Dominus Veronae, relictis filiis suis Capitaneo Bartholomaeo, Alboino, & Cane Grande.

I 3 0 2.

D. Besonzonus de Appignano Potestas Paduae. Eo tempore Domini de la Turre intraverunt Mediolanum, expulso Capitaneo.

D. Florinus de Pontecarali de Brixia Potestas Paduae.

I 3 0 3.

D. Marinus Badoarius de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore fuit maxima sterilitas bladi in Padua, in tantum quod oportuit Paduanos petere & accipere a Venetis frumentum in maxima quantitate.

D. Andreas Vallareffe de Venetiis Potestas Paduae.

I 3 0 4.

D. Rubeus de Castello Potestas Paduae. Eo tempore mense Martii incepit guerra inter Communia Paduae, & Venetiarum, occasione Castri, & Salinarum constructarum per Commune Paduae in Insula * Caltinariae.

D. Montanus de Marinis de Civitate Januae Potestas Paduae. Eo tempore existente guerra inter Paduanos & Venetos apud Salinas, Dominus Ottobonus Patriarcha Aquilegiensis, Marchio Estensis, & illi de Camino fuerunt cum Venetis contra Paduanos.

I 3 0 5.

D. Pax de Pacibus de Bononia Potestas Paduae.

D. Tarabotus de Tarabotis de Ancona Potestas Paduae. Eo tempore Azo Marchio de Est, qui expulerat fratres suos Dominos Aldrevandinum, & Franciscum, postea perdidit Civitates Mutinae & Regii de tractatu Bononiensium & Veronensium.

I 3 0 6.

D. Poncinus de Pizonardis de Cremona Potestas Paduae. Eo tempore mense Martii fuit inceptum laborerium levandi Palatium magnum Communis Paduae, & cooperiendi de plumbo.

D. Baxanus de Fixiraga de Lauze Potestas Paduae. Eo tempore Domini

mini Aldrevandinus, & Franciscus Marchiones de Este dederunt Jurisdictionem Lendenariae, & suae Curiae Communi Pad. ae.

1307.

D. Federicus Ponzonus de Cremona Potestas Paduae.

D. Ungarus de Odis de Cremona Potestas Paduae. Eodem Anno captus est Dulcinus Haeresiarcha de Novaria, & Margarita Tridentina, & alii circa CL. Mortui autem fuerunt in Montibus ex sectatoribus frigore, fame, & gladio ultra CCCC. qui Libertatis speciem praedicabant; Margarita autem ante Dulcinum in frustra concisa est consors ejus in pertinaci errore; postea ipse cum multis aliis ultimo pariter combusti.

1308.

D. Franciscus de Bitinio Episcopus Assisi Potestas Paduae. Eo tempore obiit Dominus Azo Estensis Marchio, cui successit Dominus Freschus ejus filius naturalis, qui dedit Ferrariam Venetis. Et die ... Mensis ..... Dominus Franciscus Marchio de Est frater supradicti Domini Azonis, & Domini Aldrevandini, qui Dominus Aldrevandinus habuit filios tres, videlicet Raynaldum, Obizum, & Nicolaum, vendidit Rodigium Paduanis pro Libris X. milibus. Et expulsi fuerunt Veneti de Ferraria. Et die XVIII. Februarii fuit firmatum in majori Consilio per modum arengandi per Antianiam, quod mitterentur Ambasciatores pro Communi Paduae pro Dominis Francisco, & Raynaldo ejus nepotibus, qui tunc erant in Rodigio, quod statim venirent Paduam, & quod dicant Domino Venetico, & omni genti suae, & genti Domini Freschi, quod statim discedant de contrata Arquadae, & Fratae, & circumstan-

atium Locorum, & quod non dent aliquod damnum in Terris Rodigii, & sui Comitatus, & totius Policinis, cum sint Communis Paduae: & sic factum fuit.

D. Pinus de Vernatiis de Cremona Potestas Paduae.

1309.

D. Mannus de la Branca de Gubbio Potestas Paduae. Eo tempore Bernardus Clericus de Est positus fuit in cabbia ferri, & inceptae fuerunt stationes circa Palatium, & coeptae sunt scalae Palatii. Eodem Anno obiit Carolus Secundus Rex Siciliae die V. Maji, relinquens hos filios Carolum primum, qui fuit Rex Ungariae, secundum Sanctum Ludovicum Episcopum Tholosanum, tertium Robertum Regem Siciliae, quartum Philippum Principem Taranti, quintum Raymundum Berengarium, sextum Stephanum, septimum Johannem Principem Achajae, octavum Petrum, Beatricem Marchixanam Estensem, & Beatricem virginem, Margaritam uxorem Caroli Sine-terra, Blancam Reginam Aragoniae.

D. Franciscus de Cremonensibus de Pistorio Potestas Paduae. Hoc Anno Clemens Papa Quintus magnum processum fecit contra Venetos, quia Ferrariam Urbem Ecclesiae indebitè occupaverunt.

1310.

D. Gentilis de Philippensibus de Urbe veteri Potestas Paduae. Eo tempore in festo Ascensionis Domini Hospitalarii ceperunt Civitatem Rhodi caput totius Insulae.

D. Tholoneus de Cortexiis de Cremona Potestas Paduae. Eo tempore mense Septembris Imperator Henricus Comes de Lucemburg intravit Lombardiam, & in sequenti Epiphania fuit coronatus in Mediolano.

I 3 I 1.

D. Albertus Domini Ugucionis de Castello Potestas Paduae. Eo tempore die Jovis XV. Aprilis Episcopus Genuensis Vicarius Domini Imperatoris Henrici VII. occultè Paduanis Vicentiam occupavit, auxilio & tractatu quorundam Vicentinorum, & Domini Canis Vicarii dicti Imperatoris in Verona, qui multos Paduanos tunc ibidem existentes pro custodiis captivos conduci fecit Veronam, quorum aliqui pecunia redempti fuerunt, & relaxati de mense Junii, quo mense Paduani obedierunt Imperatori. Et de dicta occupatione fuit inculpatus Dominus Antonius de Carterodulo, qui tunc erat socius Domini Johannis Layci Militis de Viguntia Potestatis Vicentiae.

D. Rodolphus de Malpileis de Sancto Miniato Potestas Paduae. Hic stetit solum per duos menses in Potestaria, quia Paduani coeperunt obedire praedicto Imperatori sub certis pactis eligendi & recipiendi Vicarium ab eodem, & in mense Augusti ipsum Vicarium receperunt.

I 3 I 2.

D. Gerardus de Inzola de Parma Vicarius ab Augusto, usque ad mensem Februarii, & Potestas Paduae usque ad Calendas Julii, quia Paduani noluerunt amplius obedire Imperatori, non observanti Paduanis pacta per eum promissa.

I 3 I 3.

D. Jacobus de Rubcis de Florentia Potestas Paduae. Eo tempore seditiones & conspirationes ortae fuerunt in Padua, pro quibus fuerunt alii banniti, alii confinati, & alii occisi. Et mense Augusti incepit guerra inter Commune Paduae & Dominum Canem Grandem de la Scala pro Sacro Romano Imperio Civita-

A tum Veronae & Vicentiae Vicarium Generalem, quae pacificata fuit MCCCXIII. die XI. Septembris Potestate D. Domino de Ponzonibus de Cremona.

B D. Bornius de Samaritanis de Bononia Potestas Paduae. Eo tempore die XVI. mensis Maji Henricus Imperator Anno Regni Sui Quinto, Imperii verò Primo in Aula Palatii habitationis suae in Civitate Pifarum tulit sententiam gravem contra Commune, & singulares Cives Paduae specialiter nominatos & generaliter omnes, tamquam contra rebelles suos, & Imperii, privando eos omnibus dignitatibus & Privilegiis, & ipsos banniendo de toto suo Imperio, & condemnando eos in decem millibus Libris auri.

I 3 I 4.

C D. Nicolaus de Calbulo de Forlivo Potestas Paduae.

D. Rivus de Arimino Potestas Paduae. Eo tempore mense Aprilis orta fuit quaedam dissensio in Civitate Paduae, in qua occisi fuerunt Petrus Judex de Altichino cum filiis in platea Communis Paduae a telis & filo per Populum, & confiscatis suis bonis, banniti fuerunt in quartam generationem.

I 3 I 4. & I 3 I 5.

E D. Ponzinus de Ponzonibus de Cremona Potestas Paduae. Hic cum exercitu Paduanorum de mense Septembris movens subito de Padua, equitavit hora Vesperarum versus Vicentiam per totam noctem, & in aurora Paduani intraverunt Burgum Sancti Petri de Vicentia, & ipsum totum depredari fecerunt. Sed eadem die post Nonam superveniens de Verona Dominus Canis de la Scala, eos incautè manentes conflixit, & multos captivos in Vicentiam duxit, inter

inter quos nobilem virum Dominum Jacobum de Carraria. Pax tamen cito subsecuta, quae paucis duravit annis.

1315.

D. Franciscus de Calbulo de Forlivo Potestas Paduae.

1316.

D. Ugolinus de Liazariis de Bononia Potestas Paduae.

D. Merullus de Pardaninis de Assisio Potestas Paduae.

D. Ubertus de Cancellariis de Pistorio Potestas Paduae.

1317.

D. Beraldus de Cornio de Perusio Potestas Paduae in Calendis Decembris, & usque ad Calendas Januarii.

D. Opizo de Opizingis de Pisis in Calendis Junii.

D. Raynerius de Canoxa de Regio Potestas Paduae in Calend. Decembris. Hic stetit in Regimine solum per duos Menses, & habito suo salario, sponte recessit. Eo enim tempore in festo Sancti Thomae Apostoli Dominus Canis de la Scala movens se post Vesperas cum suo exercitu de Vicentia in Vigilia dicti festi equitavit per noctem, & tractatu habito cum aliquibus de monte Scilicet ante auroram illuc venit, & habuit liberè Terram Montis Scilicis; & deinde Castrum, quod est in summitate montis, infra paucos dies; & deinde per vim debellavit & obtinuit Terram Est; & deinde Terram Montagnanae, quam habuit sine aliqua pugna. Et de Mense Januarii sequenti transitum fecit in Terras Plebatus Sacci, & castramentavit ad Pontem Sancti Nicolai, donec pax facta fuit inter partes; tractatu facto per Venetos. Tuncque Paduani confinati, & expulsi de Padua occasione guerra, fuerunt ad gratiam restituti.

Tom. XII.

1318.

D. Petrus de la Parte de Tervixio Potestas Paduae.

1318.

D. Johannes de Molino de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore in festo Sancti Jacobi de Mense Julii D. Jacobus quondam Domini Marsilii de Carraria sine strepitu & furore aliquo, per Consilia & reformationes factas per Commune Paduae, factus fuit Capitaneus, & Dominus Generalis Civitatis Paduae.

1319.

D. Marcus Gradanico de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore 1319. die V. Mensis Augusti Dominus Canis de la Scala cum magno exercitu suo castramentatus fuit ad Pontem Baxanelli, ubi Castrum unum constituit, & obsedit graviter Civitatem Paduae ultra annum.

D. Altinerius de Azonibus de Tervixio Potestas Paduae. Eo tempore in festo Sanctorum Hermacorae & Fortunati, die XII. Julii, fuit sconfictus Dominus Simon Philippus Capitaneus in Castro Baxanelli, & captus per Paduanos, qui vocabatur Potestas Paduanorum Extrinsecorum cum multis bonis equitibus & pedibus Domini Canis, super Stratam de Pontecurvo, & hoc fuit initium casus ipsius Domini Canis.

1320.

D. Nigrexolus de Ansoldis de Cremona Potestas Paduae, & fuit Doctor Legum. Eo tempore 1320. die XVI. Augusti debellatus & fugatus fuit Dominus Canis cum omnibus suis per gentes Dominorum Comitis Goritiae, & Henrici de Valse, & Paduanos; & destructum fuit Castrum Baxanelli, & stetit Dominus Nigrexolus tamquam Vicarius Domini de Valse usque ad Calendas

R

No-

Novembris, & postea fuit Potestas per sex Menses.

I 3 2 1.

D. Gerardus de la Macla de Ter-
vixio Potestas Paduae.

I 3 2 2.

D. Thebaldus de Castronovo de
Perusio Potestas Paduae, & stetit in
Regimine per annum unum.

I 3 2 3.

D. Altinerius de Azonibus de Ter-
vixio Potestas Paduae.

I 3 2 4.

D. Raynaldus de Zincis de Caese-
na Potestas Paduae. Eo tempore Hen-
ricus Carintiae Dux, & Comes Gor-
itiae, & Vicarius Paduae Domini
Frederici Ducis Austriae, & Roma-
ni Regis, venit Paduam cum poten-
ti exercitu, & obsedit Terram Mon-
tis Scilicet multis diebus messis, &
trengâ firmatâ cum Domino Cane,
rediit in Carinthiam.

D. Bernardus de Gaxerio Potestas
Paduae.

I 3 2 5.

D. Pulio de Bechadellis de Bono-
nia Potestas Paduae. Hic tractatu fa-
cto cum Jacomatio Socio & milite
suo, Domino Abbate Sancte Justinae
de Padua, Domino Johanne de Bron-
zola de Plebe Sancti Prosdocimi, qui
se nominabat de Domo Campi San-
cti Petri, Paulum Dentem de Lem-
ciis filium naturalem D. Vitaliani
cum Sequacibus suis circa centum,
induxit insultare plateas Communis
ad destructionem omnium illorum de
Carraria, & suorum Amicorum: quod
perficere non valuit. Nobilis Miles
Dominus Nicolaus de Carraria cu-
currit ad domum Nobilis Militis D.
Schinellae de Dotis, & ipse D. Schi-
nella fecit eum ascendere super uno
de suis Dextrariis, & postea cum Fa-
milia sua, & omnibus illorum de Do-

tis ipsum ad plateas associavit. Qui
Paulus venit ad plateam Communis,
ubi venditur bladum, & ex altera
parte illi de Carraria cum suis. Pau-
lus urgens equum suum, percussit Do-
minum Henrigetum de Capitevaccae,
& ipsum cum lancea stravit in ter-
ram; deinde percussit Ubizonem de
Papafabis cum ense in capite, ita
quod dentes de ore perdidit; & in
ipso rumore fuit Dominus Marsilius
de Carraria projectus ad terram, ce-
cidit enim inter pedes in locum mi-
rabiliter impeditum, sed auxilio pro-
vidi viri Benvenuti de Abano filii
Magistri Petri, & aliorum suorum
surrexit, jam a Lemizone Spurio fra-
tre Pauli vulneratus in coxa; & ta-
men equum suum ascendit ipso Le-
mizone contradicente. Praedictus Do-
minus Schinella fuit in facie acriter
vulneratus, taliter quod quatuor den-
tes amisit. Nobilis & providus Mi-
les Dominus Nicolaus de Carraria
fuit lethaliter vulneratus; & volens
recedere de plateis, ei providus &
valens Jacobus ejus filius: *Si de Pla-
teis receditis, nunquam reversus eritis.
Revertamur ad plateas.* Et sic reversi
fuerunt, & auxilio Jacobini de Pe-
raga, & suorum peditum habuerunt
victoriam. Unde urgente necessitate
Paulus Lemizo, & Jacomatius cum
suis terga dederunt, & iverunt ex-
tra Civitatem, & multos interfectos
ex ambabus partibus dimiserunt. Et
haec fuit causa, quia Paulus insult-
avit plateam, quoniam Dominus U-
bertinus de Carraria, & Jacobus Tar-
tarus de Lendenaria occiderant Guil-
lielmum Dentem legitimum fratrem
ipsius Pauli, qua de causa erant for-
banniti, & habitabant Clugiam. Qui
venientes Paduam, die . . . . . Se-
ptembris ipsum Potestatem, & Vica-
rium occiderunt in furore Populi; &
tunc

tunc ferè libri Cancellariae Communis forbannitorum & condemnatorum, & de Comuni Palatio, fuerunt dilaniati.

D. Conradinus de Buchis de Brixia Potestas Paduae in Calend. Octobris.

1 3 2 6.

D. Bonacursius de Rugleriis de Parma Potestas Paduae in Calendis Maji.

D. Thebaldus de Castronovo de Perusio Potestas Paduae in medio Novembris.

1 3 2 7.

D. Paxinus de Grifis Potestas Paduae loco Domini Johannis patru sui de Grifis, qui solum XII. diebus steterat in Regimine, & sponte recessit; ita quod dictus D. Paxinus incepit die XII. Maji, & stetit usque ad Calendas Novembris.

D. Gerardus Maurozeno de Venetiis Potestas Paduae in Calendis Novembris, & postea confirmatus incepit secundum Regimen in Calend. Maji, quod non finivit, quia in Mense Augusti fingens se ire ad pausandum, per Portam Savonarolae recessit, dimissis suis Judicibus, & aliquibus de fociis & arnesiis suis, & ivit Venetias, nullâ prorsus causâ cognitâ; cui tamen restitutae fuerunt annexiae, & datum salarium debitum, facta solutione creditoribus suis.

1 3 2 8.

D. Grayf de Villandres de Alemania Potestas Paduae paucis diebus Augusti, & Septembris, quia Dominus Marsilius de Carraria nepos Domini Jacobi, subito de communi voluntate Populi vocatus fuit Capitaneus, & Dominus Paduae. Qui tunc posuit Dominum Petrum de Rubeis de Parma in Potestatem loco D. Grayf, quem curialiter licentiavit de Padua cum omni gente sua.

A

D. Petrus de Rubeis de Parma Potestas Paduae. Eo tempore die VIII. Septembris in majori Consilio Paduae reformatum & factum fuit Statutum, quod Dominus Canis de la Scala Vicarius Generalis pro Imperio Veronae, & Vicentiae vocaretur, & esset etiam Vicarius Paduae pro Imperio, & Dominus Generalis. Qui statim die Sabbati X. dicti Mensis Septembris veniens cum sua gente cum gaudio & honore maximo receptus, circa Tertiam intravit Civitatem.

D. Bernardus de Fruariis primo in Mense Octobris fuit Potestas pro Domino Cane, qui multum bene suum Officium exercuit, & justitiam omnibus communiter fecit, & nulla gravamina imponi permisit in Civitate, vel Districtu; nam hoc receperat in Mandatis a Domino suo Cane, quia ipse Dominus palam dicebat, & aperte monstrabat, quod intendebat omnino Paduam restituere, & facere bonam Terram toto suo posse.

D. Bernardus praedictus secundò in Mense Aprilis confirmatus stetit usque ad Calendas Novembris. Eo tempore Mense Julii Dominus Canis de la Scala cum magno exercitu ivit ad obsidendum Terxivium; sed tractatu habito cum Domino Guezeli Avogadro, & cum aliis Intrinsicis Civitatem pacificè intravit & obtinuit, & in triduo migravit ad Dominum die Sabbati X. Augusti in Festo Sanctae Mariae Madgalenae. Et tunc veniens subito in Paduam Dominus Marsilius de Carraria, congregari fecit Consilium Civium magnum, in quo fuerunt firmati Domini Paduae, Domini Albertus, & Martinus fratres, & nepotes dicti Domini Canis, & filii olim Domini Alboyni de la Scala. Dominavit Dominus Canis in Padua Menses XI. & super tota Marchia

1 1 diebus tribus.

B

C

D

E

D. Galeottus de Madiis de Brixia Potestas Paduae de Mense Novembris. Ille non finivit sex menses, sed licentiatuſ fuit per Dominum Albertum de Mense Aprilis propter Processum quemdam, quod facere voluit contra stipendiarium quemdam Theonicum inventum ire de nocte.

I 3 3 0.

D. Baylardinus de Nogarolis Potestas Paduae in Calend. Maji.

D. Baylardinus praedictus Potestas Paduae in Calend. Novembris.

D. Baylardinus praedictus Potestas Paduae in Calend. Maji.

D. Baylardinus praedictus Potestas Paduae in Calend. Novembris.

D. Thadaeus de Ubertis de Florentia Potestas Paduae in Calend. Maji.

D. Petrus del Messa de Verona Potestas Paduae in Calend. Novembris. Eo tempore Legatus veniens de Curia Domini Papae, obtinuit Ariminum, Caesenam, Furlivium, Furlimpopulum, Faventiam, & Bononiam, Ravennam, & . . . . Deinde volens subjugare Ferrariam; misit exercitum magnum valde, & castramentari fecit in Burgo Sancti Georgii, erat enim Princeps exercitus Dominus Comes de Romagnach, & cum eo Dominus Sanxatus de Villa, Dominus Malatesta de Arimino, Dominus Galeotus ejus frater, & Dominus Malatestinus ejus consanguineus, Dominus Ostaxius de Polenta, Dominus Franciscus de Ordelaffis.

D. Petrus praedictus del Messa Potestas Paduae. Eo tempore de Mense Aprilis die Lunae in Festo Resurrectionis fuit debellatus exercitus Domini Legati, qui erat in Burgo Ferrariae. Miserant enim Domini Raynaldus, & Obizo Marchiones fratres nuntios suos ad Commune Florentiae, qui miserunt Dominum Pinel-

A lam probum militem cum multitudine equitum. Mantuani miserunt Dominum Boratium Comitem de Gangelandi. Dominus Azo Vicecomes de Mediolano misit Dominum . . . . qui praeerat genti suae. Dominus Mastinus de la Scala misit Dominum Bonetum de Belavifina militem suum; & sic omnes intraverunt Ferrariam. Et in die Lunae supradicti festi acciebus eorum instructis, & ordinatis, videlicet in prima Florentini cum Vexillo suo, in secunda Dominus Bonetus, in tertia Mediolanenses, & Mantuani, & sic inchoatum est proelium, & mortuus fuit D. Sanxatus de Villa ab uno ense, & vulneratus in brachio dextro. Dominus Comes fuit captus, & Domini Malatesta, Galeotus, Malatestinus, Ostaxius de Polenta, & Franciscus de Ordelaphis, & alii quamplures; & magna praeda, & spolia habuerunt Ferrarienses; erat enim tunc in custodia Legati nobilis vir Dominus Nicolaus Marchio frater praedictorum Raynaldi, & Obizonis, qui relaxatus fuit pro ipso Domino Comite de Romagnach.

D. Petrus praedictus Potestas Paduae in Calend. Novembris.

D. Petrus praedictus Potestas Paduae in Calend. Maji.

D. Federicus de Ubertis de Florentia Potestas Paduae in Calend. Novembris.

E D. Baylardinus supradictus Potestas Paduae in Calendis Maji, & confirmatus eodem Millesimo in Calend. Novembris.

I 3 3 6.

D. Federicus ab Equis de Verona Potestas Paduae in Calend. Maji, & confirmatus eodem Millesimo in Calend. Novembris, in cujus primo regimine incepit guerra inter Commune Venetiarum, & Dominos Al-

bertum, & Mastinum fratres de la Scala, tunc Dominos Veronae, Vicentiae, & Paduae, Tervixii. . . . Feltri, & Civalis Belluni, Parmae, & Brixiae, & Lucae, & Districtuum harum Civitatum, occasione Castrum Salinarum positi olim in Insula * Calcinariae, quod reficere inceperunt praedicti Domini contra voluntatem Venetorum, quae demum pacificata fuit per tractatus habitos plures inter partes.

D. Guido Ruccius de Regio Potestas Paduae in secundo suo regimine. Die 3. Augusti Dominus Marsilius de Carraria accepit Civitatem Paduae de manibus illorum de la Scala cum gente Venetiarum, & Florentinorum, existente Capitaneo Domino Petro de Rubeis de Parma. Et captus fuit Dominus Albertus de la Scala per Dominos de Carraria, & positus in custodia Communis Venetiarum, ubi stetit per annum, & dimidium, & relaxatus fuit tempore Pacis. Sed in eodem Mense Augusti nobilis Miles Dominus Petrus de Rubeis cum gente sua equitavit ad Castrum Montifilicis, & ipsum obsedit; & quadam die incepta fuit Scaramucia, in qua Parmenses aliquantulum fuerunt superati. Audiens hoc praedictus Dominus Petrus bene munitus ascendit super equum, & ivit versus Castrum, & quando fuit juxta refossam Castrum, descendit de equo, & evaginato gladio cospit ascendere super refossam; & sic ascendendo, & tenendo unum pedem altum, & alterum vero bassum, percussus fuit ex pluribus lanceis; una earum dirupit loricae ejus, & ipsum lethaliter vulneravit, & sic alio die migravit ad Dominum. Et deinde Dominus Ubertinus tenuit obsidium Castrum, donec ipsum habuit excepta Rocha, quam tenuit Dominus Florinus; sed tempore proceden-

A te reddita fuit Rocha, & Dominus Florinus fuit suspensus per gulam ad furcas, eo quia volebat fraudolenter detinere ipsam Rocham. Dominaverunt ergo Domini Albertus, & Mastinus fratres in Marchia Tervixina super omnibus Civitatibus Annos VII. Menses XI. & diebus XXIII.

B D. Marcus Cornerius de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Septembris, & stetit sex Menses.

I 3 3 8.

C D. Marinus Faletro de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Martii, & stetit unum Annum. Eodem Anno obiit nobilis Miles Dominus Marsilius de Carraria Dominus Paduae die XI. Mensis Martii. Dominavit enim Dominus Marsilius menses VII. diebus VIII. Et tunc cepit dominium Dominus Ubertinus de Carraria.

D. Zaninus Cantareno de Venetiis Potestas Paduae stetit sex menses, & incepit in Calend. Martii.

D. Petrus Badoarius de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Septembris.

D. Johannes Sanù de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Martii.

D. Petrus Zeno de Venetiis Potestas Paduae incepit Regimen in Calend. Septembris.

D. Petrus Zeno praedictus Potestas Paduae incepit secundum suum Regimen in Calend. Martii.

E D. Petrus Zeno de Venetiis praedictus Potestas Paduae incepit Regimen suum tertium in Calend. Septembris.

D. Johannes Gradanico de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Martii.

D. Johannes praedictus incepit secundum suum regimen in Calend. Septembris.

D. Johannes Gradanico praedictus incepit tertium regimen in Calend. Martii.

I 3 4 4.

D. Petrus Zeno de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Septembris confirmatus in Calend. Martii in regimine, usque ad Calend. Octobris 1344. Verumtamen ipse personaliter non stetit in Padua, quia per suum Commune fuit factus Capitaneus, & missus contra Turchos cum X. Galeis. Sed Dominus Lomo de Gandolfis de Arimino ejus vices gerens in omnibus pro eo Regimine fecit, & bene se gessit, qui postmodum fuit interfectus. Et Venerabilis Patriarcha Constantinopolitanus pro Ecclesia Romana, & multi Christiani in proelio Mireneo a multa multitudine Turchorum in ipso proelio ceciderunt.

I 3 4 5.

D. Bernardus Justinianus de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Octobris demum confirmatus in Calend. Aprilis 1345. Dominus Ubertinus de Carraria Dominus Paduae, sentiens se in extremis laborare, constitui fecit loco sui per Consilium majus Civium Paduanorum D. Marsilietum Papafava Capitaneum, & Dominum Civitatis Paduae die XXVII. Martii, & die XXIX. ejusdem Mensis ipse D. Ubertinus decessit. Die autem Veneris VI. Mensis Maii Jacobus de Carraria habito tractatu cum aliquibus familiaribus dicti Domini Marsilieti, eum in camera noctis tempore interfecit; & die sequenti congregato Consilio Civitatis Paduae, ipse Jacobus eligitur Capitaneus, & Dominus Paduae. Dominavit ergo Dominus Ubertinus post D. Marsilium Grandem Annis VII. diebus XVII. & Dominus Marsilietus Papafava diebus XLI. Eodem Anno Henricus, Nicolaus, & Franciscus fratres de Lucio tractatum habuerunt cum quibusdam Civibus Paduanis contra Dominum Jaco-

A bum de Carraria insurgere, & se Dominos Paduae facere; quare capti fuerunt dicti Henricus, & Franciscus cum multis aliis; Nicolaus autem aufugit. Et in die Sancti Nicolai de Mense Decembris fuerunt decapitati super Palatio Communis Paduae versus Plateam Bladi praedicti Henricus, & Franciscus; multi vero alii eorum sequaces fuerunt diversimode interfecti.

B

D. Guido de Cardinalibus de Pensauro * Jurispetitus, gerens vices Potestatis pro dicto Domino Jacobo de Carraria exercuit Offitium & Regimen Cancellariae a Calendis Octobris dicti 1345. usque ad Calendas Martii sequentis 1346.

C

D. Johannes Dandolo de Venetiis Potestas Paduae in Calendis Martii, & demum confirmatus in Calend. Septembris usque ad Calend. sequentis Mensis Martii sub 1347. Eodem Anno fuit Fames valida. Et 1347. Ludovicus Ungarorum Rex transiens per Cittadellam, Vicentiam, & Veronam, inde ivit Furlivium, & Rimum, & viriliter incepit invadere totam Apuliam, & Regnum cepisset, nisi maxima Mortalitas, prout inferius continetur, fuisset.

D

D. Petrus Badoarius de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Martii. Eodem Anno die Veneris XXV. Mensis Januarii, in quo est festum Conversionis Sancti Pauli, circa Vesperas fuit Terraemotus magnus per totum Orbem, cunctis videntibus, & trementibus. Et die Jovis VII. Februarii veniendo ad diem Veneris circa horam primi somni, sive Galli cantus, fuit Terraemotus magnus valde, & in illa die fuerunt tria Terraemota, & diebus praedictorum Terraemotuum fuit alius Terraemotus, in quo Anno mirabilia apparuerunt in aëre, terra, & mari

E

tam

tam in partibus Christianorum, quam & aliarum Nationum non credentium Dominum Nostrum Jesum Christum Crucifixum.

D. Petrus Badoarius praedictus Potestas Paduae. IX. Mensis Septembris fuit Terraemotus magnus in Paduano Districtu. Ludovicus Rex reversus est in Apuliam, & ex inimicis facta magna vindicta transiens per Veronam, & Vicentiam, & Cittadelam, ivit in partibus suis.

D. Zanninus Contarenus de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Mensis Septembris de 1349. usque ad Calend. Martii de 1350.

1350.

D. Maphaeus Contarenus de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Mensis Martii de 1350. usque in Calend. Mensis Septembris dicti Millefimi. Eodem Anno Dominus Guido de Bononia super Mare Alemanniae, sive Flandriae Presbiter Cardinalis Sanctae Ceciliae, Apostolicae Sedis Legatus, fuit in Padua, Venetiis, & Tervixio, & inde transiens, ivit in Ungariam, & reversus Paduam de Mense Madii, Corpus Beati Antonii Confessoris de Ordine Minorum de loco, in quo erat, amovit, & in eo loco, in quo ad praesens est cum Archa sua, honorabiliter recondidit. Inde ad Curiam Domini Papae ad Avinionem ivit.

D. Marinus Faletro de Venetiis Potestas Paduae de Mense Septembris in Calendis de 1350. pro duobus Regiminibus usque ad Calendas Septembris de 1351. Eodem Anno scilicet 1350. die Dominico XIX. Mensis Decembris, Nobilis & egregius Dominus Dominus Jacobus de Carraria quondam Nobilis Militis Domini Nicolai de Carraria post prandium stando in camera sua, quae vocatur Ca-

mera Neronis, ad ignem, & tenendo manum ad caminum, & calefaciendo pedem unum, a crudelissimo & nequissimo cane Guilielmo naturali, & spurio filio Domini Jacobi magni de Carraria fuit cum uno cultello percussus, & mortuus.

D. Zaninus Foschari de Venetiis Potestas Paduae in Calendis Septembris. Eodem Anno migravit Dominus Mastinus de la Scala, & reliquit filios suos Dominum Canem Grandem, Canem Signorem, & Paulum Alboinum, ex Domina Thaddaea olim filia Domini Jacobi Magni de Carraria, legitimos, & Frignanum Militem naturalem.

D. Zaninus praedictus Potestas Paduae in Calend. Martii pro duobus Regiminibus usque ad Calendas Martii de 1353. Eodem Millefimo videlicet 1352. de Mense Martii migravit Dominus Obizo Marchio de Este in Ferraria.

D. Omnebonum de Judicibus de Mantua V. Potestas in Calend. Martii de 1352. usque in Calend. Mensis Septembris dicti Millefimi.

D. Petrus Badoarius de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Septembris dicti Millefimi usque in Calend. Martii de 1354. Facta fuit magna Liga Venetorum, Dominorum Paduae, D. Canis Grandis de la Scala, D. Aldrevandini Marchionis Estensis Domini Ferrariae, & Mutinae, & datum, & restitutum fuit D. Cani Castrum de Brendolis, quod tenebatur per Dominos Paduae; & Castrum Vigizoli, quod tenebatur per dictum Marchionem, restitutum fuit Dominis Paduae.

D. Maphaeus Contarenus de Venetiis Potestas Paduae pro uno Regimine.

D. Mar-

D. Marcus Contareno Cornario Potestas Paduae pro duobus Regiminibus.

D. Marinus Mauroceno Potestas Paduae pro quinque Mensibus.

D. Johannes de Manfredis de Regio Potestas Paduae pro VIII. Regiminibus.

D. Johannes de Salgardis V. Potestas pro novem mensibus.

1362.

D. Guelfus de Girardinis de Florentia Potestas Paduae pro tribus Regiminibus.

D. Johannes Salgardus de Feltrio Vice-Potestas Paduae pro III. Mensibus.

D. Simon de Lupis Potestas Paduae pro VII. Regiminibus.

D. Anxedisus de Lojano Potestas Paduae pro duobus Regiminibus.

D. Scolaro de Cavalcantibus de Florentia Potestas Paduae pro tribus Regiminibus.

D. Federicus de Lavalonga de Brixia Potestas Paduae pro IV. Regiminibus.

D. Cortesius de Lambertinis Vice-Potestas Paduae de Mense Septembris usque ad V. Novembris.

D. Jacobus de Rangonibus de Mutina Potestas Paduae pro III. Regiminibus.

D. Rizardus Comes de Sancto Bonifacio Potestas Paduae pro IV. Regiminibus.

D. Rubertus de Esculo Potestas Paduae pro duobus Regiminibus, inceptis VI. Maii.

1384.

D. Marinus Memo de Venetiis Potestas Paduae pro III. Regiminibus. Incepit VI. Maii.

D. Simon Lupus, & D. Valerianus Vice-Potestates Paduae pro uno Regimine. Inceperunt VI. Novem-

bris. Qui Dominus Simon obiit in suo Regimine.

D. Andreas de Bitonio Potestas Paduae pro II. Regiminibus. Incepit XIV. Maii.

D. Ugolinus de Presbyteris de Bononia Potestas Paduae pro duobus Regiminibus. Incepit XIV. Maii.

1387.

D. Jacobus de Azonibus de Tervixio Potestas Paduae. Incepit XV. Maii.

D. Jacobus de Azonibus de Tervixio Potestas Paduae pro duobus Regiminibus. Hoc Anno Dominus Antonius de la Scala, qui dominabatur Veronae, & Vicentiae, perdidit Statum suum XVIII. Octobris.

1388.

D. Ugolinus de Presbyteris de Bononia Potestas Paduae pro uno Regimine. Hoc Anno Dominus Franciscus de Carraria, qui dominabatur Paduae, Tervixii, Feltrae, & Civitati Belluni, perdidit Statum suum XXV. die Novembris.

D. Ubertus de Vicecomitibus de Mediolano Potestas Paduae pro uno Regimine, & XXV. diebus. Incepit XXIV. Decembris.

D. Guilielmus de Soardis de Pergamo Potestas Paduae pro uno Regimine, & mensibus quinque. Incepit Mense Julii die XX. de 1389., & finivit XIX. Junii de 1390. Hoc Anno & supradicta die XIX. Junii Dominus Franciscus Junior de Carraria viriliter recuperavit Paduam cum toto Paduano Districtu, excepto Bassiano.

1390., & 91.

D. Rizardus de Sancto Bonifacio Potestas Paduae pro tribus Regiminibus. Incepit X. Augusti.

D. Jacobus Gradonico de Venetiis Potestas Paduae pro III. Regiminibus. Incepit VI. Aprilis.

D. Ma-

D. Mapheus Memo de Venetiis Potestas Paduae pro III. Regiminibus. Incepit ultimo Novembris.

D. Petrus Pisano de Venetiis Potestas Paduae pro VIII. Regiminibus. Incepit XVIII. Maii.

I 3 9 9.

Potestate Domino Jacobo Gradigno de Venetiis, in partibus Hiberniae, ubi dicebatur Beatam Mariam apparuisse cuidam Rustico aranti, & recepisse sic fieri debere ad evitandum Pestilentias & Guerras, quae tunc plurimum imminebant, incepit quaedam Devotio, quod homines & mulieres induebantur pannis lineis albis & longis usque in terram, ac incedebant terni & terni capitibus & faciebus cum faciolis honestissimè cooptis. Mulieres verò ut cognoscerentur a masculis, portabant super capite unam Crucem de panno rubeo. Regula vero eorum talis erat. Primo quod quilibet deberet devotè integrè confiteri; & si alicui offendifset, debebat ei petere veniam; & si ab aliquo fuisset offensus, debebat ei parcere; & restituere male ablatum, si posset, & si non posset, habere saltem bonam voluntatem. Et per novem dies ibant taliter induti insimul per Civitates, Castra, & Villas, intrando Ecclesias ad minus tres in die, cantando alta voce Devotiones devotissimas in honorem Crucifixi, & Beatae Mariae. Et quando attingebant ad aliquam Ecclesiam, vel ad aliquam viam, omnes se projiciebant in terra, & alta voce clamabant, *Misericordia, Misericordia, Misericordia*. Similiter quando Corpus Domini per Presbyterum elevabatur, clamabant ter *Misericordia*. Ac etiam supradictis novem diebus faciebant vitam Quadragesimalem, & non debebant dormire in lecto, nec

Tom. XII.

A expoliare die ac nocte supradictum habitum. Multi etiam ibant pedibus excalceatis. Expletis autem novem diebus, mittebant Ambaxiatores aliquos ex eis sic indutos ad Civitates eis proximiores, rogando ex parte Beatae Virginis, & Societatis Albae, quod vellent facere supradictam Devotionem; & numquam auditum fuit, quod in aliquo loco habuerint repulsam. Immo ubique benigne recipiebantur, & rogabantur, quod ibi permanerent ad eos docendum Regulam & modum servandum: excepto in Venetiis, ubi turpiter fuerunt licentiatii. Supradicta autem Devotio de Hibernia venit ad Angliam, deinde in Franciam, postea in Pedemontium, deinde Januam, & in Lombardiam, in Tusciam, Romam, Ducatum Apuliae, Marchiam Anconitanam, in Romandiolam, Bononiam, Ferrariam. Et in omnibus supradictis locis factae fuerunt infinitae Faces & Concordiae, & praecipuè inter Guelfos & Gibellinos, & inter multos alios mortales inimicos, qui sibi ad invicem occiderunt patres, fratres, & filios, ac etiam alios propinquos; ex quo omnes clara voce dicebant illud processisse ex divina voluntate. Die autem XXIV. Septembris supradicti Millefimi Oratores dictae Albae Societatis venientes de Ferrara, cum Dei auxilio Paduam applicuerunt; quibus obviam usque ad Baxanellum extra Portam Sanctae Crucis iverunt totus Clerus, & quasi totus Populus Paduanus, & cum maxima devotione introducti fuerunt, ipsis cantantibus unam Orationem, quae incipit: *Stabat Mater dolorosa &c.* Die verò sequenti, & successivè omnibus diebus praedicabant, aut super Platea Domini, aut super Palatio Communis Paduae, ubi

§

ubi redditur jus, instruendo Populum de supradicta Regula, & de multis Miraculis, quae quotidie apparebant in multis locis Italiae. dum supradictae Processiones fierent. Nam verè multa miracula etiam in Padua tunc temporis apparuerunt, quae scribere nimis longum esset. Interim autem ita placuit Civibus Paduanis dicta Societas Alba, quod in paucis diebus intraverunt eam omnes Milites, omnes Nobiles, omnes Mercatores, & quasi totus Populus Paduanus, & quasi omnes Dominae, ac etiam Episcopus cum Clero Paduano cum maxima devotione. Et die penultima Septembris incepta fuit fieri Processio per Civitatem, & extra. Homines vero ibant separati a Mulieribus cum tanto ordine ac humilitate, quod per illos novem dies non fuit auditum, quod facta fuerit una inhonestitas, nec una rixa. Et multi pueri aetatis anni unius, & ab inde infra, ad ipsas Processiones portabantur induti de Albo, quorum nullus umquam auditus fuit plorare, donec Processiones fiebant. Et durabant ipsae Processiones communiter ab Aurora diei usque ad duas horas post Nonam. Intravit etiam hanc Regulam Magnus Dominus Franciscus de Carraria cum ejus filiis & uxore, qui tunc dominabatur Paduae & Paduano Districtui. In summa tot intraverunt, quod numerati fuerunt viginti tria millia & sex centum. Finitis novem diebus, unus Magister in sacra Pagina praedicavit super Prato Vallis, ubi mirabile videbatur videre tot de Albo uno eodem habitu indutos. Effectus Praedicationis fuit hortari homines & Dominas de devotione, quam fecerant, & rogare eos, quod pro tempore futuro vel-

A lent a peccatis abstinere. Similis devotio postea facta fuit per Castra omnia, & per omnes Villas Paduani Districtus, & in tantum placuit omnibus ista devotio, & talis habitus, quod in Padua factae fuerunt sex Fratulae de dicto habitu, quarum quaelibet unâ Dominicâ ibat per Paduam intrando omnes Ecclesias; & aliâ Dominicâ alia Fratula, & sic successivè. Multi fuerunt, qui dum viderunt se in casu mortis, ordinabant dum mortui forent, se portari indutos de Albo, & ab de Albo indutis; quod quidem erat maxima compassio ad videndum. Et multi etiam fuerunt, qui ipsum Habicum portaverunt ultra mensem unum, intrando quotidie Ecclesias in Padua, & in Paduano Districtu; & praecipuè ad Sanctam Mariam de Lugo omnes illo anno cum maxima devotione ibant.

MCCCLXXV.

Terrae infra scriptae erant subditae Romanae Ecclesiae; omnes infra unum mensem voce populi spontanea rebellaverunt dictae Ecclesiae: quod omnibus mirabile visum fuit. Primo Viterbum, Toschanella, Amelia, Urbisvetus, Bagnum Regium, Cornetum, Orti, Montefiascho, Aquapendente, Radicofani, Civitas Castellae, Eugubium, Nuceria, Galdum, Cagli, Orbinum, Castrumdurans, Sanctum Angelum in Vado, Marchatelum, & omnes aliae Terrae de Massa Trebara, Fabrianum, Saxumferatum, Narni, Perusium cum toto Comitatu, Cluxium, Castrum Plebis, Rontana, Calamelium, Mudiliana, Fornazanum, Forlivium, Meldula, Brexegella, Castiglione, tota Provincia Galiadae cum multis Castris, Cexena, Bononia, Firmum.

INSTRUMENTUM PACIS

A FRATRE JOHANNE VICENTINO

ORD. PRAED.

INITAE IN AGRO VERONENSI

I N T E R

GUELFOS ET GUIBELLINOS

CORAM POPULIS COMPLURIUM CIVITATUM,

A N N O G H . M C C X X I I I .

INSTRUMENTUM PACIS

I N T E R

GUELFOS, ET GUIBELLINOS.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi a Nativitate ejusdem Millesimo ducentesimo trigesimo tertio, Indictione Sexta: Domino Friderico Imperatore regnante, die Lunae quarto Kalendas Septembris: in Campanea Veronae versus Mantuam, juxta fluvium Atesis longe a civitate Veronae per tria miliaria vel circa: Ubi namque aderant civitates Veronae, Mantuae, Brixiae, Paduae, & Vincentiae cum Carociis, & Tarvisiani, Veneti, Bononienses, Ferrarienses, & de diversis partibus in maxima quantitate gentium cum Insigniis & Vexillis, praesentibus testibus Dominis Jacobo Veronensi, Fratre Gualla Brixienti, Guidotto Mantuano, Henrico Bononiense, Guilielmo Mutinense, Nicolao Regiense, Tisio Tarvisino, Manfredo Vincentino, & Nicolao Padoano, Episcopis: Tancredo Bononiense Archidiacono, Fratre Bartholomeo Priore Fratrum Praedicatorum de Verona, Fratre Jacobo de Bononia, Fratre Guidone de Parma, Fratre Sufinello

A de Padua ejusdem Ordinis: Dominis Uberto Vicecomite Bononiense, Petro Aluserii Tarvisino, Ardizione Advocato Paduano, Henrico Becaldi de Rivolis Vincentino, Jacobo de Terzago Brixiente, & Joanne Bochax Ferrariense, Potestatibus: Domino Jordino Sancti Benedicti de Padua, & Girardo de Ganansis de Padua. Cum quaestio & discordia verteretur de multis, & guerra fuisset haecenus a multis retro temporibus inter Dominum Rizardum Comitem de Sancto Bonifatio, & partem ejus ex una parte, & quatuor viginti, & Monticulos ex parte altera, & cum utraque Pars compromississet in me Fratrem Joannem Vincentinum de Ordine Fratrum Praedicatorum tamquam in Arbitrum, Arbitratorem, & amicabilem Compositorem, & meis mandatis in omnibus stare jurassent, Compromisso, seu promissione vallata sub poena mille Marcharum auri pro Parte & pro quolibet Principe, & sub poena mille Marcharum argenti pro quolibet Milite, sicut apparet Instrumento facto per Girardum de Tramento, Notarium Paduanum: Ego Frater Joannes Vincentinus de Ordine Fratrum Praedicatorum, primo Divina

vina Gratia invocata ex parte Redemptoris Domini nostri Jesu Christi, & auctoritate Beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & Domini Gregorii Papae excommunico, maledico, & anathematizo & trado Diabolo Sathanae omnes contradictores & violatores Pacis, quam super praedictis, & inter praedictos promulga vero & pronuntiavero. Et sequenter pronuntio & promulgo, arbitror, & sentio sicut Arbitror, Arbitrator, & amicabile Compositor plenariam remissionem de omnibus damnis datis, injuriis & contumeliis, tam in personis, quam in rebus & juribus, ut ita loquar ab una parte in aliam, & e converso, ab una persona vel pluribus in * unum personam alterius partis, vel plures, vel in * unam jus alterius partis, vel plura: & de his omnibus & consimilibus pronuntio, arbitror, & statuo firmam pacem inter omnes fieri, esse, & in perpetuum inviolabiliter observari, & ut ipsi per suos ita faciant observari & conservari, nec aliquo modo, vel ingenio, seu fraude facient, vel procurent, aut suo posse permittant ut alia pars offendatur, vel aliquis alterius partis, vel favore ipsius partis in rebus sive personis, vel alio quovis modo occasione praedictae Guerrae: Item volo & mando, ut Comes cum sua parte, tam de Civitate, quam de Villis ad sua loca revertantur libere ac secure, de quibus propter guerram exiverunt, sive de Civitate sive de districtu: Item praecipio sub poena Sacramenti, quod illi qui steterunt in Civitate & in Villis nullam injuriam inferant illis, qui revertentur, sed tamquam fratres eos benigne ac pacifice recipiant, atque tractent: Item praecipio per asperionem Sanguinis Domi-

A ni mei Jesu Christi sub attestatione Divini Judicii, & sub ejus maledictione atque mea, utramque Partem, & singulos de ipsa, & in remissionem omnium peccatorum injungo, ut omnem injuriam sibi ad invicem factam verbo vel facto, de puro corde remittant, omne odium & omnem rancorem de suis cordibus expellentes: Quae quidem partes incontinenti sibi invicem remiserunt omnia supradicta, ut dictum est, stipulatione praemissa: Item decerno, volo, & districte praecipiendo mando, ut quicumque de Parte alterutra in Civitate vel extra occasione hujus guerrae possessionem suam vel quasi dimisit: Item si rem quamcumque mobilem, vel se moventem ad ipsum absque difficultate & contradictione alicujus revertantur, & ipsam rem habeant cum effectu: Ita tamen quod nulli ex hoc in petitorio, vel possessorio praejudicium generetur, non obstante occupatione, adjudicatione, sive designatione per quamcumque Personam privatam, seu publicam, sive per Commune tempore guerrae factam, salvis omnibus actionibus & juribus utrique Parti nunc competentibus in omnibus possessionibus aliis vendicandis, sive proceruendis, quas aliquo tempore perdidit: De damnis vero ab utraque parte factis & datis post Treguam meam sub debito juramenti districte praecipiendo praecipio ut restituatur hinc inde, tamen ab alterutra partium nulla propter hoc sumatur vindicta, sed pro restitutione obtinenda recurratur ad illos, quos super hoc duxero deputandos: De damnis tempore guerrarum datis nihil definitio ad praesens, sed meae potestati & arbitrio reservo: Item dico & praecipio de debitis pecuniariis ex causa mu-

tui

tui vel quasi mutui factis non fiat jus, vel reddatur, nisi prout ego meo consilio disposuero plus vel minus secundum meam voluntatem: Item volo & jubeo, quod omnes condemnationes non exactae vel solutae, & banna usque ad tempus treguae meae, quocumque tempore, ante etiam a centum annis facta, irrita penitus sint & cassa, & ipsa infringo & casso; & praecipio quod omnes banniti de libro bannitorum extrahantur, qui positi sunt ante tempus treguae praedictae: De damnis autem datis Episcopatus Veronensi & aliis Ecclesiis ab utraque parte, meo arbitrio reservo: Item laudo & praecipio, quod omnes Daiae, Collectae, atque Taleae haecenus impositae, quae exactae non sunt, cassae sint, & haecenus non exigantur sine mea licentia speciali, vel ejus cui delaxavero: Item colligationes & conjurationes huic Paci contrarias ab utraque parte factas & faciendas casso penitus & damno, pronuntians illos, qui se talibus Sacramentis astrinxerunt aliquatenus, non teneri, & pronuntio ut ad invicem se absolvant: Et haec omnia laudo pronuntio atque praecipio in perpetuum in singulis capitulis observari sub poena & in poena mille Marcharum auri & sub maledictione Domini mei Jesu Christi, atque meâ factâ contra violatores pacis & contraditores mandatorum meorum. Ut autem Pax ista Deo auctore promotâ ipso adjuvante remaneat inconcussa, pro ipsa fulcenda poenas duxi contra violatores, & perturbatores ipsi merito apponendas: Ex parte igitur Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, auctoritate

A quoque Apostolorum Petri & Pauli maledico, excommunico, anathematizo illam partem, vel illos, sive illum de alterutra partium, qui hanc pacem non susceperint, & mandata mea, & pro ea factis non paruerint, vel non servaverint, vel dictam pacem violaverint, aut turbaverint, seu quovis modo contravenerint, partem aliquam, vel aliquem de ipsa in rebus vel personis per dolum vel violentiam graviter offendendo: cui sententiae volo subjacere omnes, qui violatoribus & turbatoribus hujus pacis dederint in hoc auxilium, consilium, vel favorem, in qua sententia volo etiam comprehendi circumvicinarum Potestates, & Consilia Civitatum..... vel in unam alterius partis vel plures..... sed sit res in eo statu, quo erat ante per octo dies, quod occasione praedicta eam taliter dimisisset.

B Ego Bonifatius Regalis Aulae Notarius qu. Aspectati filius Mutinensis Civis, & nunc Notarius dicti Fratris, praedictis omnibus interfui una cum Griardo de Tramonte Paduano, & Jacobino Gratioli de Bononia Notariis, & jussu praedicti Fratris ejusdem tenoris cum eidem plura Instrumenta scripsi, & superius correxi, & emendavi, vel in unam ac etiam, & alibi, sed sic res est.

C D Ego Bon-riprandus de Spitiariis Notarius D. Regis Federici autentico hujus exempli vidi, & legi, & ut in eo continebatur, ita in hoc legitur exemplo, nihil per me juncto, nec diminuto praeter litteras vel sillabas, seu signa, pro quo sensum vel sententiam mutet in aliquo, rogatus scripsi.

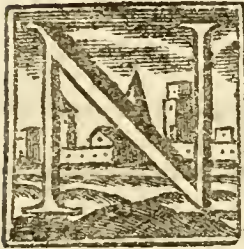
D E
CHRISTIANORUM
V E N E R A T I O N E
E R G A S A N C T O S
POST DECLINATIONEM ROMANI IMPERII.
D I S S E R T A T I O
QUINQUAGESIMOCTAVA.

DISSERTATIO

QUINQUAGESIMA OCTAVA,

On est hujus loci ostendere, quanta antiquitate, & quam solidis rationibus, & auctoritate ac Traditione Sanctorum Patrum, nitatur Christianus cultus erga Beatorum animas, quas nempe singularis virtus & morum sanctitas servata in terris, ad aeternam felicitatem, beatamque Immortalitatem, in Coelis paratam, e-
 vexit. Ad Theologos hocce argumentum pertinet. Innumeri vero e Catholicis heic sese jamdiu exercuerunt; & apud nos exploratum est, nihil repugnare summo illi cultui & honori, quem supremo Rerum Domino Deo quaecumque creatura ratione praedita debet, venerationem quoque impendere Sanctis; neque enim illos putamus Deos, neque ut Deos, sed ut Dei Servos colimus; neque ab iis veluti rerum in Coelo arbitris beneficia poscimus aut speramus; sed quidem ad eos si lubet, confugimus, ut ab unico bonorum omnium largitore Deo per merita Christi ejus filii nobis impetrent, quod nos tam facile ex nostris precibus sperare nequaquam auderemus. Itaque hoc unum ego persequar, videlicet edisseram, qui se gerent Italici Populi in Sanctorum veneratione rudibus iis Seculis,

A de quibus est mihi sermo. Duo potissimum Populos Christianam Religionem professos incitabant ad amorem Sanctorum, & ad eos sibi demerendos: scilicet primo beneficiorum tam spiritualium quam temporalium per eos spes, tum mundanae laudis, dicam etiam utilitatis cupiditas. Quod est ad primum, ubi persuasum Populo erat, Ecclesiam quapiam probante atque testante, aliquem sive virum, sive feminam, sanctitatis gloriam in terris excelluisse, receptumque in Caelis multa posse apud Deum: continuo fidelium affectus & fiducia erga illum excitabantur, & praecipue si multus Miraculorum & curationum rumor ejus Vitam illustrabat, aut obitum consequebatur. Proinde apud Deum patrocinio atque intercessioni istorum sensim commendabant sese homines viventes, prout fama virtutum ac prodigiorum increbrescebat. Sed quum prodigia ista, morborumque curationes plerumque non alibi fierent, quam ad Sanctorum tumulos, aut ubi eorum sacra Lipsana adservata publico cultui exponebantur: hinc altera cupiditas emergebat habendi apud se aut plura, aut unum saltem e Sanctorum Corporibus; & quoties id impetrari non poterat, eorum saltem Reliquiae incredibili studio procurabantur. Summae gloriae sibi ducebant quaelibet Civitas, quaelibet Basilia,

sive religiosum Collegium, exuviis tam pretiosis ac salutiferis potiri; eiusque abundare, maximum felicitatis augmentum videbatur. Praecipue vero sibi plaudebant, & de se fortunam benemeritam arbitrabantur, quibus contingebat Sancti alicujus eximii, ac percelebris Corpus, & Sepulcrum apud se habere, eoque magis si Miraculorum gloria is excelebat. Undique enim devoti animi causa, aut spe recuperandae valetudinis, confluebant illuc populi, & ex ipsis longinquis regionibus turmatim peregrini advolabant. Hinc Urbi tam fortunatae, aut Monasterio, aut Basilicae tantum pignus adservanti, gloria nominis augebatur, dona & oblationes uberrime accedebant, aliique non tam privati quam publici proventus multiplicabantur in dies. Contra sibi iratos paene Superos, aut ingloriam, aut parum illustrem suam sedem reputabat is populus, qui aut nullum protulisset egregium ex sanctitate hominem, & in patrio solo sepelisset, aut aliunde sacra illius ossa in sinum suum non advexisset. Ejusmodi erant majorum nostrorum opiniones, consilia, ac vota, a quibus nostra quoque tempora parum abesse deprehendimus, nisi quod olim in permultas anomalias, variosque excessus a solida pietate Christiana minime probatos, & infra mihi innuendos, hic ardor deflecebat, quibus Ecclesiasticae tandem leges, & prudentia posteriorum Seculorum finem fecere, aut certe frenum imposuere, non sine laude Pontificum, ac universae Catholicae Ecclesiae.

Itaque vel ipso Seculo post Christum natum Quarto Ecclesiastica Historia nos docet, quanta celebritate Natales dies Sanctorum agerentur a Christiano populo iis in locis, ubi sacra eorum Corpora condebantur. Ad

A *piam illius diei renovationem interdum non tantum universa Civitas commovebatur, sed & ipsa suburbana & conterminarum gentium agmina illuc certatim properabant. Quo autem latius Caelitum alicujus fama sonabat, eo major fiebat populorum concursus. Notissima sunt, quae Sanctus Paulinus in Natali Tertio, hoc est Anno Christi CCCXCVI. cecinit de festo Sancti Felicis Nolani, celeberrimi eo tempore Christi Confessoris & Martyris.*

Stipatam multis unam juvat Urbibus Urbem

Cernere, totque uno compulsa examina voto.

C *Lucani coeunt Populi, coit Appula pu- bes, Et Calabri &c.*

Ipsaque caelestium sacris Procerum monumentis

Roma Petro Pauloque potens, rarefcere gaudet

Hujus honore die, portaeque ex ore Capenae

D *Millia profundens ad amicae moenia Nolae,*

Dimittit duodena decem per millia densa Agmine: consertis longe latet Appia turbis.

Tum alios enumerare Populos pergit Nola confluentes, & in haec verba definit:

E *Una dies cunctos vocat, una & Nola receptat,*

Totaque plena suis, spatiosaque limina cunctis;

Credas innumeris ut moenia dilatari Hospitibus: sic Nola assurgit imagine Romae.

Ingentem quoque pii Populi concursum ad Sancti Hippolyti Martyris fe-

festum in agro Romano celebratum, testatus est circiter ea tempora Prudentius in Hymno de Sancto Hippolyto. Per totum verò annum, nedum Natali die, indefessa peregrinorum pietas ad visitanda Romae sacra pignora Apostolorum sese conferebat. Ita & alibi per Italiam factum, ex quo Christianae Fidei nomen dedere Romanorum Imperatores. Pium hunc ergo morem barbaris quoque subsequitis Saeculis religiosissime servatum quisque conicere, vel me tacente potest. Multis ego insistere possem exemplis; sed juvat, unum e Patria mea adferre, ut ostendam, quanto in honore olim foret Sancti Geminiani Mutinensis Episcopi sepulcrum. Ejus Vitam publici juris fecit Cl. V. Johannes Bollandus e Soc. Jesu, in Actis Sanctor. ad diem XXXI. Januarii. Ego vero Part. II. Tomi II. Rer. Italicar. pag. 687. laciniam ejusdem Vitae, nondum, ut putabam, editam producens, deprehendi illius Auctorem floruisse circiter Annum DCCCXX. Accipe nunc, quid ille habeat de Sancto hoc viro Mutinensium patrono. *In loco ergo, scribit is, ibi Beatus Geminianus sepultus est, Corpus ejus quotidianis virtutibus, favente Christo veneratur, & colitur, atque a fidelibus assidue frequentatur. Siquidem ab ejus mansoleo*

*Liquor exundat olei:
Sanantur ibi languidi
A quocumque discrimine.*

*Vota praestantur congrua,
Reorum cadunt vincula,
Effugantur Daemonia,
Declarantur judicia.*

Quibus postremis verbis indicantur
Judicia Dei ad dignoscendos divinâ

A virtute innocentes & reos, de quibus ego Dissertationem XXXVIII. institui. Infra idem Auctor scribit: *Omnini devotione ad ejus sepulcrum plebs urbana & rustica quotidianis miraculis celebrata ardentissime confluebat. Interea revolvente anni orbitâ, die sancti ejus funeris anniversariâ, Infinita Populorum ad Ecclesiam convenit caterva &c.*
B Animadvertisti e Sancti Geminiani tumulo manasse Oleum, quo aegri delibuti valetudinem recipiebant. Idem contigisse olim ad aliorum complurium Sanctorum tum Orientis tum Occidentis, narrant eorum Historiae apud Surium, Bollandianos, Ughellium &c. *Mamma* quoque inde collectum, ac paris ad curandos aegros virtutis, eadem referunt Historiae. Saepe mecum recogitavi, cur plerique ex hisce sacris Tumulis temporibus nostris ab ejusmodi emanatione cessarint; id autem factum, vel quia debilitata sit pia populorum persuasio, quae tot olim ex ipsis oleis, sive liquoribus miracula impetravit; vel quia nonnulla, quae prodigii loco rudibus Saeculis habebantur, naturales effectus aëris, ac marmoris fuerint; si quis contendat, quod lubet sentiat. Ego tempora nostra cautiora, nihilque praeteritis pietate & fide concedere, immo & antecellere puto. Rasponus in Lib. I. de Basilica Lateranensi animadvertit, ex marmoreo sepulcro *Silvestri Secundi Papae*, quamquam humido in loco nequaquam sito, manasse aquas guttatim vel ipso sereno caelo, non sine complurium admiratione. Inter Magos, uti stultum vulgus sensit, aut mentitus est Benno Cardinalis, Silvestrum ego non referam, qui antea Gerbertus; at certe ne inter Sanctos quidem computandum quisquam arbitrabitur. Exemplum domesticum par est mihi

mihî in marmorea tabula, quam paries internus Ecclesiae Pomposianae, cui servio, adservat. Attamen de Sepulcro Beatae Beatricis II. Estensis apud Ferraricenses, unde liquor manat certis tantummodo anni diebus, ea narrantur, quae si vera sunt, supernaturalem virtutem indicare videntur. Verum ad alia progrediamur.

Quod Mutinensi Civitati olim accidisse vidimus, *infinitâ Populorum cœterâ* illuc conflente venerationis causâ erga Sanctum Geminianum, id unaquaque alia, ut sibi contingeret, optabat; atque ut huiusmodi sacrorum Corporum possessionem sibi compararet, nihil intentatum relinquebat, illorum praecipue, ad quorum tumulos plura miracula Deus operaretur. Quare cum Reges, ac Principes, tum Episcopi, & Abbates solliciti ultra modum erant in exquisendis, & impetrandis Caelitum Reliquiis; eoque ardentius eorum integris Corporibus, rati se incredibile decus consequuturos, & suae Patriae, aut Basilicae raram gloriam atque utilitatem collaturos, si Sanctorum, praesertim celebriorum, pignora illuc inferrent. Celebratissimum est, & cunctis notum, quod Liutprandus Langobardorum Rex circiter Annum Christi DCCXXII. egit. Nimirum quoddam Sarraceni depopulatâ Sardinia, etiam loca illa, ubi ossa Augustini Episcopi (celeberrimi Ecclesiae Doctoris) propter vastationem Barbarorum olim translata, & honorifice fuerant condita, foedarant, misit eo, & dato magno pretio accepit, & translulit ea in Urbem Ticinensem. Haec Paulus Warnefridi in Histor. Langobardorum. Simili ratione Aistulphus eorumdem Langobardorum Rex, quum Anno DCCLIII. conditurus esset insigne Monasterium Nonantulanum in agro

A Mutinensi, impetravit a Stephano II. Romano Pontifice *Corpus Sancti Silvestri Papae*, ibique colendum reposuit. Vide Opusculum de Fundatione ejusdem Coenobii Part. II. Tom. I. Rer. Italicar. pag. 189. Regem hunc imitatus Ludovicus II. Imperator, quum Casauriense Monasterium in Aprutio a se conditum illustrare quantâ posset sedulitate cuperet, ab Hadriano II. Romano Pontifice circiter Annum DCCCLXXII. & ipse petiit *Corpus Sancti Clementis Papae*, quod Romam Anno DCCCLXVI. e Taurica Cheroneso advectum fuerat; atque ab eo impetratum transtulit ad idem Coenobium. Consule Chronicon ejusdem Monasterii, Part. II. Tomi II. Rer. Italicar. pag. 765. Sic eodem Seculo Everardus Fori Julii Dux Cisoniense Monasterium aedificaturus a Romana Sede impetravit *Corpus Sancti Callisti Papae*, ut auctor est Frodoardus Lib. IV. Cap. I. Histor. Remen. Reliqua bene multa paris studii exempla praetereo. Illud tantum commemorare juvat, usque ab ipso Quarto Christianae Aerae Seculo, quo Christi fidelibus tutè denique licuit Basilicas & publica Tempia aedificare, ibique nullo contradicente sacris operari, coepta sunt Tempia construi, ac nomen habere a Sanctis Apostolis atque Martyribus, & reliquis deinde Sanctis. Qui mos perdurat, quum fere omnia Tempia ab aliquo Sancto, aut a pluribus titulum nunc suum desumant. Verum summa in veneratione apud Catholicos semper fuere, semperque recolenda sunt, verba Sancti Augustini Lib. 8. Cap. 27. de Civitate Dei, scribentis: *Nec tamen nos eisdem Martyribus Tempia, Sacerdotia, Sacra, & Sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus.* Hoc ergo nobis statuendum,

dum, Catholicorum Tempia, uni semper Deo dicata fuisse, atque dicari in memoriam & honorem Sanctorum. Certissimum est hoc, & Theologo cuique notum Ecclesiae Catholicae Dogma, cui nihil officit ignorantia interdum & inerudita vulgi credulitas, aut alicujus popularis Scriptoris male confuta oratio. Praeterea quum fere unaquaeque Ecclesia, & pleraque Monasteria unum quempiam e Sanctis in Patronum sibi praecipuum olim adsciverint, accidit, ut in Episcopatus atque in Coenobia ipsa pertransiret, ibique stabilis deinde foret eadem appellatio. Ita sub nomine *Episcopii Sancti Zenonis* Ecclesia Veronenfis; *Sancti Apollinaris* Ravennas; *Sancti Ambrosii* Mediolanensis; *Sancti Geminiani* Mutinensis &c. designabantur. Idem quoque erat, dona offerre *Beato Petro*, ac Basilicae Vaticanae; *Saucto Benedicto*, ac Monasterio Casinensi; *Saucto Silvestro*, ac Monasterio Nonantulano; *Saucto Vincentio* ac Coenobio Vulturnenfi &c. Quo tempore invaluerit eiusmodi consuetudo, non facile decernas. Vel ipso Seculo vulgaris Epochae Sexto illius vestigia quidem subluere videntur. Praesertim vero post Annum Aerae Christianae Millesimum, & postquam in libertatem se vendicarunt pleraeque Civitatum Italicarum, unaquaeque Patrono suo tutelari quantos potuit honores enixissime procuravit. Historici Florentini memoriae prodidere, quae decreta fuerint a Republica Florentina, ut festa dies Sancti Johannis Baptistae, Patroni Urbis, magnificentius in posterum celebraretur. Ravennates vero mirum est, quantam magnificentiam festum diem Sancti Apollinaris Episcopi & Martyris olim celebrarint. Praeter alia Comprovinciales Episcopi eâ die convenire Ra-

vennam juebantur, nisi infirmitate aut aliâ Canonicâ exculatione impedirentur. Atque ad id obsequii praestandum Archiepiscopo sese obligabant, quo die ab ipso Episcopalem consecrationem recipiebant, uti Rubeus animadvertit ad Annum M^{CC}LXIII. in Hist. Ravenn. Equorum cursus ad bravium non minus Florentiae, quam Ravennae, solemnè illâ die peragebatur. Praeterea ne Mutinenses quidem seigniores fuere in ornando Festo Sancti Geminiani Episcopi ac Patroni sui. In Statutis MSTis Reipublicae Mutinensis Anno M^{CCC}XXVII. confectis, & in ejus Archivo adservatis, habetur Lib. 6. Rubric. primâ decretum istud: *De qualibet familia omnium habitantium a Serra de Legorzano inferius veniat unus ad Festum Sancti Geminiani in Vigilia, & apportet unum cereum in manibus, & stet in Civitate Mutinae in sequenti die usque ad Tertiam. Et Potestas Mutinae in Vigilia Beati Geminiani post Nonam teneatur facere venire Communia Villarum & Locorum districtus Mutinae a Serra de Legorzano inferius, scilicet quodlibet Castrum & quamlibet Villam per se sub suo Vexillo cum hominibus suae Villae vel Castri, secundum quod placuerit Consilio Generali. Et omnes homines Civitatis Mutinae & Burgorum teneantur in dicta Vigilia Sancti Geminiani ire ad Festum cum reverentia & devotione cum cereis & dupleriis in propriis manibus, cum vicinis post Confanonum suae Societatis. Et debeant omnes intrare per Rezam majorem de Leonibus (idest per Regiam, quo nomine olim portae majores Templorum donabantur. Adhuc autem apud Populum Mutinensem ea appellatio perdurat) in dictam Ecclesiam. Et omnes Confanoni vicinantium dimittantur in dicta Ecclesia usque ad Octavam Sancti Gemi-*

Geminiani. Anno quoque MCCCVI. decretum fuerat, *Quod in Festo Sancti Geminiani quodlibet Caput Domus Civitatis Mutinae & Burgorum teneatur venire ad offerendum unum Cereum ad dictum Festum, sub Vexillo suae Societatis.* Nundinae quoque in Civitate habebantur tres dies ante, & totidem post Festum. Ita Ferrarienses in Statutis MStis Anno MCCLXVIII. exaratis haec statuerunt: *Omnis homo de Civitate Ferrariae habens in valetia centum Libras Imperialium, & a centum supra, teneatur apportare vel apportari facere in Vigilia Beati Georgii ad honorem Dei & Beatae Virginis Mariae, & ipsius Martyris, unum Cereum ad Matutinum. Et omnes ordines Civitatis Ferrariae, singuli per se, teneantur similiter de Communitate sua mittere ad Ecclesiam praedictam unum Cereum de duabus libris cerae. Ex hisce oblationibus, quantum proficeret Ecclesia, omnes intelligunt.*

Explicari autem non potest, quantâ magnificentiâ, quantâque religiositate peragerentur olim Translationes sacrorum Corporum. Tunc enim finitimarum Urbium Populi & Episcopi effusissime in unum locum confluebant, certantibus cunctis Sanctorum pretiosas exuvias cernere, venerari: quorum videlicet ope unusquisque a Deo aliquid se impetraturum sperabat. Surius, & Bollandistae ex his plurima exempla ministrant. Ego quoque inlustre exemplum protuli Tomo VI. *Rer. Italicar. in Translatione Corporis Sancti Geminiani Mutinensium Patroni.* Et haec sane secundum verae pietatis normam. Accedo nunc ad alios eorum temporum mores, quos excusare fortasse possis, laudare difficile velis. Erant Urbes, erant Monasteria, quibus nihil obtigerat Reliquiarum insignium, idest illud

deerat, quod ea tempestate veluti ornamentum ac praesidium omnium pretiosissimum habebatur, summamque invidiam in eo carentibus quotidie commovebat. Quod ergo precibus impetrare non licebat, multi fraudibus, furto, nundinatione, vi, aliisque artibus sibi conquirendum duxere. Pium, Deoque probatum censebant quidquid in hanc rem molirentur, dum sui voti compotes fierent. Quinto ipso Ecclesiae Seculo non desunt informis huius ardoris exempla, qui progrediente tempore inpiam, si licet dicere, insaniam usque excrevit. Exploratissimum est, circiter Annum Christi DCLIII. Floriacenses Monachos e Gallia se ad Montem Casinum contulisse, atque inde revelatione confictâ furtim sustulisse sacra Corpora, sive ossa Sancti Benedicti, Monastici Ordinis in Occidente institutoris, & Sanctae Scholasticae ejus Sororis, illaque in Gallias ad suum Coenobium advexisse. Excusandum tamen facinus, quum Italici Monachi sacrum locum a Langobardis antea excisum negligenter, neque ex ruinis venerandas Patriarchae sui exuvias efferrent. Equidem novi recentiores Casinensium ad fabulas amandare huiusmodi Translationem. Sed uti animadvertēbam Part. I. Tomi II. pag. 348. *Rer. Italicar.* stat contra ineluctabilis auctoritas & testimonium Pauli Diaconi, Casinensis Monachi, praeter tot alia antiquitatis monumenta. Id ergo unum contendere fas est, sacra videlicet pignora Sancti Benedicti restituta demum fuisse Casinatibus: quam sententiam & ego validis rationibus niti ostendebam in loco supra memorato. Quod est ad potentes viros, Aistulphus Langobardorum Rex dum Romam gravi obsidione premeret Anno DCCLV.

multa Corpora Sanctorum, effodiens eorum coemeteria, ad magnum animae suae detrimentum abstulit, ut habet Anastasius in vita Stephani II. seu III. Papae. Non absimili ratione Sico Princeps Beneventanus armis & vi usus est ad suam Urbem ditandam Sanctorum lipsanis. Nam circiter Annum DCCCXXXII. Neapolim durâ obsidione cingens, ad pacta Cives adegit, & *Januarii Sancti Martyris Corpus de Basilica, ubi per longa temporum spatia requievit, elevans, cum magno tripudio Beneventum regreditur.* Haec Anonymus Salernitanus Part. I. Tom. II. Rer. Italicar. pag. 290. Neque segnius ad hasce opes conquirendas exarsit Sichardus Princeps ejus filius: nam ipso Anonymo teste Cap. 47. Paralipomen. Part. II. Tomi II. Rer. Italicar. pag. 209. Neapolitanos & ipse afflixit, & Corpora Sanctorum effodiens, eorum sacra mysteria abstulit. Infra, Cap. 58. addit idem Scriptor de eodem Principe: *Factum est, ut Tyrrheni aequoris insulas, Ausoniaeque universa loca idem Princeps circuiret, ut Corpora Sanctorum, quotquot invenire posset, Beneventum cum debito honore deferret. Atque per idem tempus ex Insula Liparitana Bartholomaei Beati Apostoli Corpus Beneventum cum magno gaudio deferri jussit.* Amalfitanis etiam eripuit Corpus Sanctae Martyris Triphomenis, & Beneventum adduxit. Ita Civitas illa alienis spoliis gloriabatur, piumque arbitrata est triumphum Templâ finitimorum expilare, ut sua ditaret. Subsequenti Saeculo Henricus I. Auceps Germaniae Rex non dispari cupiditate, & prope est ut dicam furore, agitatatus est. Audiens enim, Lancea e clavis Cruci Dominicae olim affixis confectam dono datam fuisse Rodulfo Burgundionum Regi, tam inaeestimabile

Tom. XII.

A donum caeleste praemiis propositis, ut sibi compararet, enixissime studuit. Recusante Rodulfo, Rex Henricus, quia hunc mollire muneribus non potuit, minis terrere magnopere curavit. Omne quippe regnum ejus caede atque incendiis se depopulaturum esse promisit. Tantam procellam minime expectandam ratus Burgundio, Lanceam tradidit. Haec narrat Liutprandus Ticinensis Lib. 4. Cap. 12. Histor. Tom. II. Rer. Italicarum. Ita Mediolanensi Urbe per Fridericum I. Imperatorem eversâ, inde in Germaniam aliquot Sanctorum Corpora a victoribus asportata fuere: non tamen Gervasii, & Protasii Martyrum, uti evicit Libro in hanc rem edito Cl. V. Joseph Antonius Saxius Ambrosianae Bibliothecae Praefectus. Innumera congregare possem id genus exempla; sed me contineo.

C Erat ergo ferreris illis Saeculis incredibilis sacrarum Reliquiarum aviditas; atque inde saepe ac saepius manabant furta illa atque rapinae: sibi que arridere fortunam putabat, quisquis aut bello eripere hosti, aut fraude surripere incautis sacra hujusmodi pignora poterat. Prae ceteris verò certare consueverunt Episcopi, ac potissimum Germaniae, in quorum regionem invecata serius Christi Religio nullos dederat Martyres, ut quisque suam Patriam ac Templâ ornarent pretiosis ejusmodi spoliis. Quam in rem auctoritate Principum, precibus, pecuniâ, violentia, ceterisque artibus utebantur. Celebrem eâ de causâ se praebuit olim Theodericus metensis Episcopus, ut reliquos omittam. Erat is Ottoni Magno Augusto arctâ affinitate conjunctus, utpote illius consobrinus, eique inter paucos carus, atque una cum illo in Italica expeditione per triennium mi-

litavit, uti Sigebertus ad Annum DCCCLXIX. scribit. Tantam fortunam suam desidem jacere minime ille est passus. Nam teste eodem Sigeberto, Corpora & pignora multa Sanctorum de diversis Italiae locis, Quocumque Modo Potuit (quae verba attente animadvertenda) collegit. Primum e Marsa Sanctum Elpidium Confessorem, cujus socium Eutychium Episcopum ipse Imperator jam sustulerat. Ab Aniternis Eutychetem Martyrem &c. A Sulginis (Fulginis, sive Fulginio legendum) Felicianum Episcopum & Martyrem. A Perusia Aselepiodotum Martyrem. A Spoletio Serenam Martyrem cum Gregorio Spoletano Martyre. A Corduno (corrupta vox: num Geronia?) pignora Vincentii Martyris & Levitae, a Capua illuc deportata. A Mevania alterum Vincentium Episcopum & Martyrem. A Vicentia Leontium Episcopum & Martyrem. A Florentia Mineatem Martyrem. Ab Urbe Tuderina Fortunatum Episcopum & Confessorem. A Corfinio Luciam Syracusanam Virginem & Martyrem (cujus Corpus aliae Urbes sibi vendicant.) A Sabiniis partes Corporum Prothi & Hyacinthi Martyrum. Haec omnia cum parte Casenae Sancti Petri Apostoli &c. a Papa Johanne sibi donatâ, cum multis aliis Sanctorum pignoribus Praesul Theodericus in Galliam hoc Anno transtulit. En quot Sanctorum ossa ex unâ Italiâ unus Episcopus, quocumque modo potuit, per triennium corrahit. Qui verò forent isti modi, hinc discite. Dum Romae in comitiva Ottonis Magni versaretur, atque adesset, quum Catena Sancti Petri a Johanne XIII. Papa ad familiarem Imperatoris, sese dentibus discerpentem, adhiberetur, eam Catenam Theodericus

A metensis Episcopus arripuit, dicens, nisi manu abscissâ se illam non dimissurum. Tandem Imperator sedato litigio, a Papa Johanne obtinuit, ut annulum hujus Catenae exsectum Episcopus mereretur. Ita idem Sigebertus, & Annalista Saxo ab Eccardo editus: ex quo cetera metire. Proinde veteres consuevere, tempore praesertim ingruentis belli, & imminentibus hujusmodi piis praedonibus, Corpora Sanctorum, paucis consciis, clam effodere, atque alibi occultare: quae causa deinde fuit, cur plura ex iis posterius ignorarint, & nunc certò indicare illa non liceat. De isto argumento plura extant in Opusculo meo, edito Tridenti Anno MDCCXXX., & a me elaborato antequam prodiret Decisio facta ab Episcopo Ticinensi, & confirmata a Benedicto XIII. Summo Pontifice, cum hoc titulo: *Motivi di credere tuttavìa ascoso, e non iscoperto in Pavia l' Anno MDCCXCV. il sacro Corpo di Santo Agostino, Dottore della Chiesa* *. Alii quoque vim fraude eluserunt, suppositis fictis Sanctorum Corporibus, aut veris exhibitis, sed non iis quae tum quae-rebantur, ut aliquâ ratione a violentis hisce sacrorum tumulorum graffatoribus sese expedirent: quod potissimum a Beneventanis peractum tradit Leo Mariscanus in Chronico Casinensi Lib. 2. Cap. 24. Petenti enim Ottoni III. Augusto Corpus Sancti Bartholomaei Apostoli, ii negare non audentes, callide illi pro Corpore Apostoli, Corpus beati Paulini Nolani Episcopi, quod satis decenter apud Episcopium ipsius Civitatis erat reconditum, ostenderunt; & eo sublato recessit tali fraude deceptus.

Et

* Vid. Muratorian. Operum Edit. hujus ipsius Tomi X. Partem II. in qua istud retulimus Opusculum.

Et sane tanta sacrarum Reliquiarum adipiscendarum libido eò etiam declinavit, ut olim incertae, immo & falsae interdum offerrentur, atque a piis, sed parum cautis amatoribus sine ulla haesitatione arriperentur. Quod praecipue pluribus ostendit Hugo Menardus in Notis ad Concordiam Regularum pag. 124. Neque deerant antiquis temporibus, & vel ipsius Sancti Augustini aevo, sycophantae ac nebulones, qui adulterina Sanctorum pignora nimis credulae genti amicitiae ergo distribuebant, & quod gravius est, etiam dividebant, impium quaestum ex abominanda hujusmodi nundinatione sibi procurantes. Vide ad diem XX. Januarii in Act. Sanctor. Translationem Sancti Sebastiani Martyris Cap. XV. Exempla alia prostant apud Johannem Ferrandum e Soc. Jesu Lib. I. Cap. X. Articuli I. & II. Disquisition. Reliquiar. quae delibare superfluum puto. Huic morbo medelam paravere non semel Summi Pontifices & Concilia: sed utinam penitus hujusmodi pestem averterint. Accedit quod homines supra modum ad hosce thesauros captandos olim proclives, quidquid occurrebat, Reliquiarum speciem, & nomen Sancti alicujus praeferebat, continuo excipiebant, nil pensi habentes, si aut errore ducerentur, aut ab aliis in re sibi grata deciperentur. Lege sis Chronicon Genuense Jacobi de Varagine Tom. IX. Rer. Italicar. atque Annales ejusdem Urbis a Georgio Stella conscriptos atque editos in Tom. XVII. eorumdem Rer. Italicarum. *Vera Crux Christi*, ut ipsi ajunt, Anno MGLXXXV. a quodam Pisano furtim sublata, dum a Saladino ad Graecorum Imperatorem mitteretur, Genuam non sine prodigio delata est.

A Et ille quidem Pisanus *supradictam Crucem accipiens, & de illius virtute confidens, super mare, tamquam super terram solidam, ire coepit. Praeterea Crucem Sanctae Helenae Genuensis quidam in Venetorum navi capta reperiens, Genuam felicissime detulit. Ossa quoque Sancti Johannis Baptistae Genuam adducta fuere: de quibus*
 B tamen petendum semper superest; cur Cassarus, aliique praecedentes Historici Genuenses nullam mentionem fecerint. Ita Bareses Corpus *Sancti Nicolai Episcopi celeberrimi apud se adservari gloriabantur, & adhuc gloriantur, illuc e Myra Civitate Lyciae delatum. Contra Dandolo teste in Chronico Venet. circiter Annum MXCVI. Veneti ad eam ipsam Civitatem progressi, nonnullos ex Clericis fugientibus capiunt, & quaestioni subjiciunt, ut abdita Sanctorum Corpora indicent. Ii nonnulla revelant, aut se revelare fingunt. Interim ex Venetis nonnulli suspicionem concepta, latere in quodam loco Sancti Nicolai Corpus, humum effodiunt, sepulcrum illius & ossa atque epigraphen, Graecis literis scriptam, reperiunt, testantem, illic ejusdem Sancti viri Corpus jacere. Quod arreptum Venetias summo cum gaudio deferunt. Uter ex his Populis aut illudi se passus fuerit, aut ista confinxerit, quis nunc mihi explicet? Idem dicendum de sacro Corpore Sancti Lucae Evangelistae, quod Venetiarum Civitas, & Monachi Patavini Ordinis Sancti Benedicti, & Genuenses possidere se putant, singulis rationem prodentibus, qua hujusmodi Thesauro olim fuere potiti. Innumera sunt per universi Christiani Imperii fines id genus exempla, quum in tot diversis Urbibus non dicam modicae Reliquiae, sed Capita &*

Corpora ipsa unius ejusdemque Caecilii habeantur atque colantur. Porro liquet, quoties clam & furto ex antiquis tumultis sublata fuere Corpora Sanctorum, id contra Canones actum, quum inconsulto Episcopo transferre sacras Reliquias minime liceret, qui veritatem rei agnosceret, fidemque faceret tum praesentibus tum posteris, nihil erroris aut fraudis intercessisse. Atqui ubi furto res agebatur, piis illis furibus duntaxat erat habenda fides. Ad diem II. Junii in Actis Sanctorum Bollandianis, & apud Duchesnum in Tom. II. Scriptor. Franc. habetur Historia Translationis Corporum Sanctorum *Petri & Marcellini*, ab Eginhardo celebri Historico tunc Selingenstadiensi Abbate conscripta. Sacra illa Corpora Romae e Basilica Sancti Tiburtii surrepta nocturno tempore, nullo Civium sentiente, dicuntur. Equidem ambigere nolo, quin germanas Reliquias Raticus Eginhardi Notarius tunc asportarit. At sane tumultuarium & periculosum facinus, obnoxium errori fuisse, quisque fateatur. Quod si egregius Scriptor, & Miracula, quae subsequuta feruntur, sat fidei in eo negotio impetrare possunt a nobis: num & reliqua ejusmodi facinora impetrabunt? Immo piis ipsi furibus Reliquiarum *Petri & Marcellini Martyrum* fucum fecere alii similes fures in itinere, teste eodem Eginhardo, unde inter Monachos Selingenstadienses, & Sueffionenses Sancti Medardi, de ipsis Reliquiis orta est controversia, & pro Sueffionensibus Libellus extat, Saeculo Christi Decimo compositus ab Odilone Monacho, uti Lectori constare poterit ex Actis Sanctorum Bollandianis. Sueffionem quoque simili furto translatum dicitur Corpus *Sancti Gregorii Magni Pa-*

ae. Credat qui velit. Ita Reliquiae *Sancti Severi Episcopi Ravennatis*, imperante Ludovico Pio, hoc est iisdem temporibus, a Clerico quodam furtive ex Urbe Ravennate sublatae feruntur, & Moguntiam, ac deinde Erfurtum deductae. Apud illum furem tota rei fides stetit. Praeterea *Sancti Valentini Martyris* caput, Romae sibi traditum ab hospite quodam, Sacerdos quidam ad Gemmeticense Galliarum Monasterium detulit, ut ad diem XIV. Februarii apud Bollandistas Baldricus Episcopus Dolensis narrat. Sicuti etiam habetur in Vitis Antistitum Cenomannensium Cap. 12. in Mabillonii Analctis circiter Annum Christi DCXXX. quidam peregrinus per praedictam Parochiam transiens, & Reliquias Sanctae Dei Genitricis Mariae secum deferens, in loco qui vocatur Aurion, fessus pervenit: ibique quadam die sub aliqua arbore requiescens, & in ipsa arbore praedictae Sanctae Mariae Reliquias appendens, obdormivit. Surgens autem inde, & ad alia loca properare volens, praedictas Reliquias de jam dicta arbore auferre, neque secum deferre valebat. Quod & Dei nutu factum esse haud dubium est: an in hac re adhibita sint ea examina, quae Ecclesia praescribit, Historia non refert. Id praesumere licet, cum pietas Hadoindi Episcopi, ac Populorum devotio Monasterium a fundamentis ibidem excitaverint, atque ditaverint. Ceterum sunt alia sine numero ejusmodi Translationum a disciplina Ecclesiastica minime probatarum exempla. Profecto quin fraus interdum & nimia credulitas in tantam sacrorum pignorum rapinam, translationem clandestinam, & multiplicationem sese ingesserit, neminem esse puto, qui per se non intelligat.

Egre-

Egregius est in hanc rem locus A. Guiberti Novingentensis Abbatis, qui circiter Annum MCKII. ita scribebat: *Considerandus etiam sub hac occasione plurimus quidem, sed non perniciosus error, qui Gallicanas praecipue de sanctorum Corporibus obsedit Ecclesias: istis illum, illis eundem, seu Martyrem, seu Confessorem, se habere iactantibus, quum duo loca non valeat occupare integer unus. Quod totum contentionis malum inde sumit originem, quod Sancti non permittuntur habere debitae & immutabilis sepulturae quietem. Et plane ex pietate descendisse non ambigo, quod eorum Corpora argento cooperiantur & auro. Sed jam evidenti & nimium turpi avaritiae militant & essum ostensiones, & feneratorum ad pecunias corrogandas circulationes: quae omnia destruxissent, si eorum, ut ipse Domini Jesu, forti opposito obice, immobili clauderentur membra sepulcro. Ita pius & doctus Abbas. Nemo autem neget, quin temporibus iis cupiditas ista comparandi sibi sacras Reliquias, alioqui commendanda, fuerit pro aevi ignorantia exposita nimium male feriatorum hominum fraudibus. Leone Maricano teste Lib. 2. Cap. 33. Chronic. Casinens. Monachi quidam ab Hierosolymis venientes particulam lintei, cum quo pedes Discipulorum Salvator extersit, secum detulerunt, & ob reverentiam sancti huius loci devotissime hec obtulerunt. Sed quum a plurimis super hoc nulla fides adhiberetur, illi de fide fidentes, protinus praedictam particulam in accensi thuribuli igne desuper posuerunt. Quare mox quidem in ignis colorem conversa, post paululum vero, a motis carbonibus, ad pristinam speciem mirabiliter est reversa. Tum donum hoc eximium collocatum est in loculo mirifico, argento & auro, gemmisque*

A. *Anglico opere subtiliter ac pulcherrime decorato. Equidem vereor ego, ne bonis Casinensibus fucus factum fuerit a gyrovagis iis Monachis, oblata eis particulam telae ex lapide Amianto, sive (quod idem est) Asbesto confectae, quam Physici norunt in prunis positam ignescere, exemptam vero ab igne, pristinum recuperare colorem, & minime comburi. Certe eiusmodi experimentum non mirarentur, neque prodigii loco exciperent, sed riderent tempora nostra, quae sibi ab imposturis diligentius cavere consueverunt. In conjecturam meam confluent, quae jandiu adnotavit Mathiolus in Lib. V. Dioscoridis, Cap. 93. ubi de Amianto. Ceterum, inquit, non desunt Impostores (ut auctor est Brasavolus Ferrariensis) qui lapidem Amiantum simplicibus mulierculis ostendant, vendantque saepe numero pro Ligno Crucis Servatoris nostri. Id quod facile credunt, quum ipse non comburatur. Quae tamen non eo animo commemoro, quasi ritus pietatis, aut sacrorum Corporum possessores sim turbaturus: sed ut veterum aut oscitantiam aut improbitatem innuam, a quibus nos abhorrere aequum est. Nam & in his bona fides, diuturna possessio, atque praescriptio locum habet; neque ex his quidquam detrimenti in sanctam Religionem defluit, quum illa in Reliquiis credendis nullam a nobis exigat fidem divinam; & nos non terream earum materiem, non incertam illarum originem cclamus; sed quidem veros Sanctos regnantes in Caelis, sive ut rectius loquar, dona Dei, ipsumque Deum communem Regem nostrum veneremur in Sanctis. At boni veteres plerumque sine ullo examine, sine ulla dubitatione, ambabus, ut ajunt, ulnis excipiebant quidquid sacri speciem*

ciem praeferebat. Quod sane neque laudandum, neque ferendum quisque disciplinae Ecclesiasticae peritus fatebitur, uti etiam Amulo Archiepiscopus Lugdunensis Seculo Christi Nono in Epistol. Prima animadvertit. Quod etiam usu venit, quo olim rariora, magisque videbantur miranda, quae Fidelium venerationi offerebantur, eo major tunc erat ad illa Populorum confluxus. Glabro Rodulpho teste Lib. 3. Cap. 6. Histor. circiter Annum Christi MVIII. *revelata sunt plurimorum Sanctorum pignora. Haec revelatio primitus in Senonica Galliarum Urbe, apud Ecclesiam beati Martyris Stephani dignoscitur esse. Cui etiam praerat Archipraesul Leodericus, a quo scilicet ADMIRANDA relatu reperta sunt ibi antiquorum sacrorum insignia. Quid potissimum in admirationem rapuerit non Gallicam tantummodo gentem, sed & universam paene Italiam, accipe. Quippe (ita loqui pergit Glaber) inter cetera perplura, quae latebant, dicitur Virgae Moysi invenisse partem. Ad cujus rei famam convenerunt quippe fideles, non solum ex Gallicanis Provinciis, verum etiam ex universa paene Italia, ac de transmarinis regionibus. Atque cum his conjungenda sunt frustula Arcae Diluvianae, Pili e barba Aaron detrahti, aliaque ejusmodi, quae in quarundam Ecclesiarum sacrariis conspexi. Accedat ad ista, non defuisse olim, qui ut certa apud se esse sacra pignora quaepiam Populo persuaderent, confinxere aut edidere prodigia atque historias, quibus adjungere fidem cautus quisque vix velit aut possit. Vide, quae de Translatione nuper memorata in Gallias Corporis Sancti Benedicti, ejusque restitutione, Floriacenses Monachi, vicissim & Casinates literis prodidere. Vide,*

A quae de Corporibus trium Magorum, ut ajunt, Regum, Mediolanum delatis habet Jordanus Historicus, in hoc ipso Opere legendus.

Fertinaciam quoque errori olim adjugebant homines perquam rudes in amplectendis commenticiis Sanctorum lipsanis. Cujus rei exemplum prae ceteris memorandum est, ab Hugone Flaviniacensi scriptum in Chronic. Virdunens. ad Annum M-XXVII. *Tunc temporis (ita is tradit) contigit, ignoti ossa hominis de loco abjectissimo a quodam mangone collecta, & feretro imposta, in Monasterio Sanctae Mariae apud Seussam, sub nomine Justii Martyris, a Mainfredo Marchione fuisse reposita. Sed licet a Religiosis id vanissimum & stultissimum fuisse, multis & probatis documentis demonstratum sit, Vulgus tamen injustum pro Justo venerans, in suo permansit errore. Manfredus iste Segusii Marchio idem ille est, de cujus Genealogia ego diserebam Par. I. Cap. 18. Antiquit. Estensium. Quod autem habet Hugo de e mentito illo Martyre Justo, mutuatus omnino videtur a Glabro Lib. 4. Cap. 2. Historiae. Hic enim rem fusissime ante illum descripsit, addens, a Marchione Mainfredo spuria ossa illa collocata in Templo fuisse, & quamquam plures sanae mentis detestabile figmentum abominandum clamarent, vulgus tamen pervicacissime in suo errore stetit. Neque id mirum. Barbaris iis Saeculis nimia facilitate vulgus, interdum stulte pium, non solum ad amplexandas quascumque obvias Reliquias ferebatur, sed etiam veluti populari tumultu ruebat ad inferendos in Coelum quoslibet, cum aliqua Sanctitatis specie occumbentes homines. Tulere ea quoque tempora Viros ac Feminas spectatissimae, omnigenaeque virtutis, quos jure Ecclesia*

fia Sanctorum catalogo adjunxit. Al-
 liorum sanctitatem Canonizatione Ro-
 manâ carentium pari gradu explora-
 tam appellare prohibemur. Nam quid
 de *Guilielmina Bohema* Mediolani, quid
 de *Armano Pungilupio* Ferrariae acci-
 derit, infra in Dissertatione LX. de
Haeresibus indicabitur. Certe multos
 adhuc habemus *Beati* aut *Sancti* no-
 mine olim donatos, quos tamen in
 Caelitum album non intulit circum-
 specta semper, & in his praecipue
 difficilis Apostolicae Sedis auctoritas
 & gravitas, sed aut paucorum Mo-
 nachorum, aut Plebis unica laudatio
 atque opinio. Ex his plerisque cre-
 dere praestat in Coelum a suis virtu-
 tibus elatos. Sed nemo contendat,
 immune semper ab errore fuisse in
 hisce Canonizationibus tumultuariis
 iudicium Populi rudis, indocti, at-
 que incauti. Neque alius, ut arbi-
 tror, animus fuit *Johanni Boccaccio*,
 (1) irreligioso alioquin Scriptori,
 quàm exuberantem hanc vulgi pieta-
 tem, suâ adhuc aetate vigentem,
 carpere & castigare in Fabula (2) *Sier*
Giappelletti, scelestissimi hominis,
 quem infana Plebecula, a Confessa-
 rio decepto & ipsa decepta, pro San-

A eto habuisse fingitur. Si (3) Scriptori
 huic, alterum exemplum adferenti,
 ulla fides adjungenda est, (4) *Mar-*
cellinus quidam Florentinus *Tarvisi*
 ementitus se membris captum, finxit
 fanitatem sibi redditam ad Corpus
 (5) *Henrici Laici* peregrini hominis,
 cui vitâ functo *Tarvisinus Populus*
 caelestes honores deferebat, & Mira-
 cula innumera tribuebat. At in eo
 sane fictionis insimulandus non est
 Boccaccius, scilicet dum *Henricum*
 illum tradit *Tarvisinorum* opinione
 inter Sanctos adnumeratum. Aequa-
 lis enim *Ferretus Vicentinus* in
 Lib. 7. *Historiae sui temporis*, Tom.
 IX. *Rer. Italicar.* pag. 1164. rem iis
 verbis describit, quae sibi locum ju-
 re heic poscunt. Itaque narrat ille
 mores ac obitum *Henrici* istius *Ere-*
 mitae, quem *Beatum* adhuc appel-
 lant *Tarvisini*, & quem multis etiam
 laudibus ornarunt *Johannes Bonifa-*
 cius Lib. 7. *Histor. Tarvisinae*, *A-*
brahamus Bzovius, *Odoricus Raynal-*
 dus in *Annalib. Ecclesiast. ad An-*
 num MCCCXV. quo suprema illius
 dies contigit, alique *Historici. His*
 quidem diebus (sunt *Ferreti* verba Lib.
 7. *Histor.*) *Henricus nomine, de Van-*
dalis.

(1) *Irreligiosi Scriptoris* nota *Joanni Boccaccio* jure ne ac merito hîc inusta sit, me
 non satis dignoscere fateor. Carpsit ille quidem liberius in *Fabulis* nebulonum, hypocri-
 tarum, scelestorumque pravos mores & vitia, quibus nimium tempora sua redundabant.
 Ac si quando, qui verendi colendique videbantur ex *Institutis*, eos etiam satyrico perfric-
 cuit sale, traduxitque, id illorum, non *Scriptoris* vitio videor mihi vertendum: malum
 enim & in Templo, eoque majus esse malum ac detestabilius, acriorique castigatione di-
 gnum, quis ignorat? Quae autem a religione dissonae sententiae eique adversantes, quae
 dicta, effata & adagia minus pia sunt, ea non ipse, verum perditissimi, quos pro tem-
 porum more blaterantes & loquentes (non satis certe prudenter) inducit esutiebant re-
 merè, inconsultoque in sermonibus suis usurpabant homines ignari, neque officiorum Ju-
 riumque praeceptis ullis obaudientes, & prorsus effraeni. Nunquid ea de re *Boccaccius*
Scriptor Irreligiosus? Nonne potius haud satis cautus, & a circumspèctione debita saepe
 saepius alienatus erat aequius appellandus? Vide etiam, quae in calce col. 132. &c. *Dis-*
 38. in Editionis hujus Tom. VIII. adnotata fuerunt.

(2) *Ser Giappelletto.*

(3) De veritate sive falsitate *Fabularum* a *Boccaccio* narratarum vide *Mannium* in
Historia Decameronis Flor. edit. 1742.

(4) *Martellino.*

(5) Id est *Arrigo*, o *Airigho*.

*alis ortum trahens, dum saepe Occi-
 duas Eoasque plagas, Urbemque interdum ob venerandos Dei & Sanctorum cultus pro venia, suorumque criminum lavacro repetisset, denique patrias reverfus ad aedes, per Tarvisi callem, unde iter directius, progredi destinat. Tum narrare pergit, peregrinum istum confedisse Tarvisi, & post aliquot annos eremiticae vitae desisse vivere. Tunc a mulierculis, subdit, quae ei ministrabant, dum spiritum languens exhalaret, candidam super eum Columbam ter volasse, visamque ab illo abscedere, nuntiatum est. Haec vox in plures elapsa, subito ad vulgi credulas aures transit. Nec mora: totum fama Urbis ambitum replet. Neque pluribus opus fuit, ut ad illius cadaver, utpote sanctissimi viri, non Cives tantum, sed & copiosa Populorum finitimorum copia, confluerint, sanitatem & miracula quaeritantium. Ipse BEATI titulo continuo donatus. Redeuntes in patriam advenae sciscitantibus, quidnam de Sancto illo viderint, majora Factis Verba quam fama dicitur, vidisse perjurant. Addit Ferretus ingenuus aequae ac oculatus testis: Vidimus, auditumque percepimus, multos dolore magno querentes laesa nimium crura, precibus anxiiis instituisse: idque Judor & gemitus ac tortura gravis fieri testabantur. Nemo tamen voto potitus suo nostris oculis conspicendus advenit. Haec Historicus ille, a vulgi judicio discors. Equidem sanctitati Eremitae istius, cujus vitam & miracula literis consignavit Petrus de Baone postea Episcopus Tarvisinus, & Clarissimi Patres Antuerpienses Societatis Jesu in Act. Sanctor. ad diem X. Junii evulgarunt, non is ego sum, qui quidquam detrahere audeam, detractumve ab aliis velim. Ultra aequum su-*

A spicionibus tum heic tum alibi laxare velle, non est hominis prudentis neque pii. Erit suo tempore judex Deus. Nunc nobis aut continenda judicia sunt, aut in mitiorem partem inclinanda. Haec ergo eo tantum collineant, ut Lectores intelligant, quam faciles, immo quam effrenes olim Populi forent in statuenda hominum Sanctitate, iisque Caelitum albo adjungendis: a qua improvida festinatione, quum Romana Curia, ac tempora nostra sapientissime absint, ideo sua laude minime sunt fraudanda.

B Neque dispar olim fuit impetus ad credendum quidquid Miraculi speciem referebat, etiam ab aniculis traditum, atque ad suscipiendum divinitus veluti factas quascumque Visiones ac Revelationes, quas piae mulieres tunc enarrabant. Quidquid mirabile videbatur, sine haesitatione tunc amplectebantur, nil pensi habentes inquirere, veritatis-ne an falsi colorem praeferebat. Neque deerant Miraculorum ejusmodi fictores, tum ut ad sua Templa uberiores Populorum ac oblationum confluxum traherent, tum ut suis Locis & praediis majorem reverentiam conciliarent. Vera profecto prodigia & Miracula ne iis quidem temporibus desiderata sunt: sed lolium a tritico pauci tunc erant, qui distinguerent. Quod tamen accurate praestandum, nos ipsa Religio sanctissima docet. Interea ab hisce altius investigandis lubentissime abstinere. Dissimulare tamen nolo, fuisse, qui quum Eremitas & Peregrinos alienigenas in suo solo cum odore sanctitatis vitam sanctos accepissent, & ad venerandum uti Beatos convollarent, tandem ut obscuram illorum originem detergerent, eisque non minus quam loco sepulturae majorem

rem nominis famam conciliarent, ex illustri Regum aut Principum proge-
nie eos descendisse, primo sibi, tum
aliis persuasere. Celeberrimum est a
multis Seculis Xenodochium Sancti
Peregrini situm in Apennino in Mu-
tinensi agro ad Lucensium fines, quo
multa quotannis confluunt finitimo-
rum Populorum agmina ad visitan-
dum Corpus incorruptum ejusdem
Sancti Peregrini. Uti fama fert, non
nunc nata, atque uti Vedrianus nos-
ter in Histor. Mutinens. & Caesar
Franciottus Lucensis, aliique tradi-
dere, Sancto huic viro pater fuit
quidam *Scotorum Rex*. At ipse amo-
re Dei Regno vale dicens, peregrina-
tione institutâ ad loca Sanctorum,
tandem in montibus nostris consti-
tit, dignusque evasit, qui post piis-
simam vitam reciperetur in Caelis.
Quàm idoneis testibus splendida haec
fama nitatur, ignorare me fateor.
Sed vide, ut belle conveniant, ut
elegantè in hisce procedant inerudi-
ti Vulgi opiniones. Summontius Tom.
I. Historiae Neapolitanae (reliquos
Neopolitanos praetereo) auctor est
ad Annum Christi MXXIII. *Peregrini-
um filium Scotorum Regis*, depositâ
Regni ac terrenarum rerum quacum-
que cupiditate, se totum dedisse je-
juniis, orationibus, corporisque ma-
cerationibus, & post longas peregrina-
tiones ad pia loca completas, Nea-
polim se contulisse, ubi clarus mira-
culis diem supremum obiit, cujus
sacrum Corpus in Aede sub ejus no-
mine aedificatâ adhuc colitur. Addit
Summontius, Peregrini hujus Sancti
Parentes fuisse Alexandrum III. Sco-
tiae Regem, & Sanctam Margaritam
Reginam, cujus festus dies in Eccle-
sia Romana agitur IV. Idus Junii.
Nihil opus est ostendere, quantum
haec abcedant a veraci Scotorum

Tom. XII.

A Historia. Satis nobis sit animadver-
tere, pari honore donatos fuisse am-
bos hosce Sanctos Peregrinos, & Sco-
torum Regis filios. Uter verò Popu-
lus ab altero fuerit mutuatus, aut
surripuerit tam speciosam originem
Sancti sui, cujus neutri ne nomen
quidem novere, aliis inquirendum
relinquo. Nemo non videt, excogi-
tata haec seu conficta utrobique fuis-
se ad celebritatem loco sacro augen-
dam. Ceterum Romae quoque sub
Leone III. Papa circiter Annum
Christi DCCCIV. *Oratorium Sancti
Peregrini, quod ponitur in Hospitali
Dominico ad Naumachiam*, memora-
tur: ita ut videas, non uno in loco
titulum *Sancti Peregrini* Xenodochiis
impositum fuisse. Atque hoc revocat
mihi in mentem, quod olim audivi
a Cl. V. Benedicto Bacchinio, Be-
nedictinorum Mutinensium olim Ab-
bate. Narrabat ille, in agro Sancti
Caesarii Dioecesis Mutinensis, ubi
olim fuit Monasterium, sive Cella,
cujus reditibus nunc fruuntur iidem
Monachi Sancti Petri Mutinensis,
superesse adhuc Aediculam sacram,
in cujus fronte picta occurrit imago
Sanctae cujuspiam feminae, cujus no-
men ignotum est. Rusticanum vulgus
eo confluens, imagini ejusmodi exhi-
bebat multae venerationis signa; &
interrogantibus, quaenam foret San-
cta illa, respondebat, eam esse *San-
ctam Albergam*, hoc est, Caelitem in
cerebello tantum popelli illius na-
tam. Ego popolare commentum in-
de profectum conjicio, quod uti in
Dissertatione XXXVII. *de Hospitali-
bus* animadverti, omnibus fere Mo-
nasteriis conjunctum olim subjectum-
que fuit aedificium ad hospites, pe-
regrinos, aut pauperes excipiendos.
Illic sita fuerit aliqua id genus do-
mus, quam Italice *il Santo Albergo*

X

Popu-

Populus nuncupabat. Sublato autem Xenodochio, & unâ Aediculâ superflite cum effigie illâ, stultum Vulgus ad eam transtulit antiquum nomen, ejusque immutato genere, ignotam mulierem Sanctam inde efformavit. Ceterum sunt & alii *Peregrini*, quos explorata Sanctitas caelitem honore dignos meritò fecit. Sed fortasse non desiderantur & alii, quos citius, quàm par erat, facilis barbaricorum temporum credulitas in Sanctorum aut Beatorum album intulit. Mirum est, quàm parum auræ tunc exigeretur, ut vulgus Sanctitatem alicui deferret, & Miracula ab eo patrata sibi persuaderet.

Quamquam quid rude vulgus commemoro? Idem ille ardor, tutelares nempe sibi apud Deum patronos multiplicandi, & novos adfiscendi, quum praecipue id summe honorificum apud homines videretur, ipsos interdum *Mythas*, virosque religiosos olim persuasit, ut oblatam quamcumque occasionem arriperent, qua ad suos thesauros aliqua fieret nova in dies sacrorum pignorum accessio. Sed num cautiùs, prudentiusque egere tempora subsequuta? Mitto nunc *Higueram*, *Tamayum*, *Ramiresium*, aliosque famosos homines Hispanos, qui proxime praeterito Saeculo quaesituri immensum decus genti suae, illam gravi dedecore onerarunt, confictis multis Caestibus, & in Martyrologium Hispanicum, toto Caelo repugnante ac irato, intrusis. Ignorantiam saepius, quàm audaciam atque malitiam in barbaris Saeculis deprehendas; atque excusandi sunt, qui, si quando in errorem declinaverunt, bonâ saltem fide, atque ex animi simplicitate errarunt. Qui secus egere, digni sunt, quibus univèrsa irascatur *Christi Fidelium Republica*.

A Ad hunc fontem referendum est, quod habet *Daniel Papebrochius* e *Soc. Jesu*, Vir clarissimus, & de literis atque Ecclesiastica Historia optime meritus, in *Actis Sanctor.* Tom. V. *Maji*, pag. 223. Nam: quum *Ravennae* is esset Anno *MDCLX.* & rogaretur, ut Latine explicaret Inscriptionem Graecam, positam *Sanctae Argyridi matronae & Martyri*, cujus ibi festum ab aliquot annis agebatur die *XXIV. Aprilis*: eam ille ita loquentem invenit, ex Graeco in Latinum conversam.

DULCISSIMAE MULIERI

ARGYRIDI

TROPHIMUS MARITUS

ANNIS VIXIT XXXVI.

C
D
E
Feminam fortassis *Ethnicam*, certe non *Martyrem*, lapis ille indicabat. Quare delata res *Romam* fuit, ac deinde marmor amotum, & *Corpus* falsò creditae *Martyris* e *Templo* exturbatum. Alterum quoque aetatis nostrae, atque *Benedictini Ordinis* ornamentum, *Johannes Mabillonius* Vir *Cl.* in suo *Itinerario Italico*, non immeritò dubitavit, essent ne tolerandi in albo *Sanctorum*, an inde expungendi *Catervius & Severina* Conjuges, apud *Tolentinos* magno in honore habiti, quum ad eorum Sanctitatem stabiliendam marmor, quo unice ea opinio niti videtur, nihil momenti adferret. Inscriptionem iis positam ac diligenter descriptam habes apud *Fœbretum* Cap. X. *Inscription.* pag. 740. Certe nemo inde *Catervii* Martyrium exsculpat. Verùm nulla mihi in hoc genere gravior & foecundior hallucinatio usquam occurrit, quàm quae in *Li-*
bro

bro Hispanico de Sanctis Sardiniae legitur, Calari typis edito, Anno MDCXXXV. Auctor *Dionysius Bonfantus*, Theologiae & Juris utriusque Doctor. Titulus Libri: *Triumpho de los Santos del Reyno de Cerdena*. Improbò labore Scriptor ille collegit, quotquot potuit, antiquissimas Inscriptiones Christianorum, in Sardinia adhuc marmore inscriptas, & ubicumque reperit (in quamplurimis autem reperit) duas hasce literas B. M. tot inde bonus homo, suorum Civium interpretationem sequutus, *Martyres* & Sanctos efformavit. Instar omnium sit unum exemplum.

✠ HIC IACET B. M. LVCIANVS
QVIVIXIT ANNIS PL. M. LXX. QVI
EVIT IN PACE POSITVS V.
KAL. IVNII ☉

Ita haec ille explicat. *Hic jacet Beatus Martyr Lucianus, qui vixit annis plus minus septuaginta: quievit in pace positus V. Kalendas Junii*: Tam commodè ratione non unum Sanctum Martyrem, sed supra trecentos (numerare enim omnes me piguit) Bonfantus noster ingenio suo, aut suorum Civium, procudit, quum tamen literae illae B. M. nihil aliud significant, quàm *Bonae Memoriae*, uti alia apud ipsum exempla evincunt; aut *Bene Merens*, vel *Bene Meritus*, seu *Bene Merions*, ut apud Aringhium in Roma Subterranea, & apud Fabretum in Sylloge antiquar. Inscription. & apud alios saepe occurrit. Verba illa *quievit in pace* haec, ut & alibi unice *Christianum* vità functum, non verò Martyrem aut Sanctum exhibent. Praeterea literae illae B. M. tam Ethni-

A cis, quàm Christianis convenient. Quamquam quid culpo Scriptorem hunc unum? Non haec ille primus venditavit. Narrat enim, tot Corpora Sanctorum, si Superis placet, eorumque Inscriptiones, reperta ac effossa fuisse ab Anno circiter MDCXV. usque ad MDCXXVI. & Archiepiscopi, aliorumque Sardorum opinionem praecessisse, putantium atque asseverantium, illic agi de Sanctis Martyribus. *Expurgatus* fuit Bonfanti Liber, quam teneo, *juxta Indicem Hispanum Anni MDCXL. & decretum sanctae Inquisitionis generalis Anni * MCXLI.* ut ibi scripta notula testatur. Quàm vellem, Censores ii tantam potius confidorum Martyrum copiam delevissent, hoc est Librum totum unâ liturâ purgeissent! Si plura hac de re cupis, vide Papebrockii supra laudati Commentarium de Sancto Lucifero Episcopo Calaritano Tom. V. Act. Sanctor. Maji. Qui etiam testatur, ejusmodi Sardorum Martyrum inventionem ad Romanos Censores fuisse delatam. D Quid verò fuerit ab iis pronuntiatum, nusquam legi. Sed quod mirari pergas, Italiam quoque tot Sacrorum pignorum in *Sardinia* exhumatorum fama adeo implevit, ut Placentini Cives thesauri tanti partem enixis precibus sibi procurarint. Et voti quidem compotes facti sunt eximiâ Sardorum liberalitate, a quibus non unum, sed *Viginti* ex iis Corporibus, judicio tam praecipiti sanctificatis, impetrarunt. Rem narrat, & praec exultatione paene extra se exsilit Petrus Maria Campius, vir alioqui de Ecclesiastica Historia Placentina bene meritus Tom. I. Lib. 6. ad Annum DCCXXV. Ibi post narratam Corporis Sancti Augustini tran-

* Legendum videtur, ni fallor, MDCXLI.

translationem Ticinum, suos Cives non minus fortunatos appellat, non solum quod digitum indicem Sancti Doctoris & ipsi fuerint consequuti; sed etiam *nell'impetrare a' giorni nostri, per singolare dono del Cielo, dalla medesima Città di Cagliari, e dallo stesso luogo della Basilica di San Saturnino, non un sol Corpo Santo, ma sino al numero di Venti; e tutti, fuorchè uno, gloriosissimi Martiri di Christo, venuti di là per nostra buona ventura quasi in un medesimo tempo a proteggere anch' essi questa Città. Cioè tre di essi nell' Anno 1643. cinque altri nel 1646. e altri dodici nel Luglio, e nel Dicembre del 1647. Neque haec tantum Corpora Placentini a Sardis impetrarunt, sed etiam Nonaginta alias insignes Reliquias di varj altri Santi, tutti parimente invittissimi Martiri del Signore. Singulorum nomina recenset Campius. Tum addit: *Ma dee qui avvertire il devoto Lettore, non essere alcuno de' preminati Santi o Sante, i medesimi o le medesime, che con gli stessi nomi si celebrano da Santa Chiesa ne' Calendarj e Martirologi suoi: ma differentissimi totalmente &c.* At bene Campi, hoc unum suspicionem erroris adferre tibi potuit ac debuit. Neque enim antiqui tantam Matyrum segetem ignorassent, si vera fuisset, quum Ecclesiae invicem altera alteri suorum certamina, beatamque mortem significarent, eorumque Acta literis consignare solerent. Sed prope est, ut dicam: nos non secus atque in aliis bene multis rebus, quae nobis placent, ultro caecutire volumus, atque irascimur, si quis in animum inducat, morbum tam gratum nobis eripere. Profecto qui barbaricorum temporum serinia intime excutit, non pauca offendit, quae aut risum,*

A aut commiserationem excitant, ob malitiam, sed longe saepius ob ignorantiam hominum temporis illius, sero sane depulsam. Suppeditavit mihi amicus vir Joseph Scalabrinius, publicus sacrarum Literarum Professor Ferrariae supplicera libellum, quem Praefides Hospitalis Domus Dei Ferrariensis obtulerunt Borasio Atestino Duci Mutinae, Domino Ferrariae die 7. Decembris Anno Chr. 1459. petentes: *Quod sibi concederetur facultas & arbitrium erigendi unum Oratorium, sive Altare sub nomine & vocabulo Sancti Bonis (fort. Bovis) sive Bubonis de Antona in ipsorum habitantibus &c. Cum hoc quod liceat ipsis sub dicto nomine & vocabulo quaesitare, & eleemosynas petere ubique locorum praefati Domini nostri &c.* Norunt eruditi, inter Romanenses Fabulas non postremam esse famam Militis, cui nomen *Buovo d' Antona*. Si de eo sermo fuit apud Ferrarienses, Lectoribus ea de re iudicium dimitto. Meminisse tamen juvat, Viqueriae ejusdem nominis Sanctum virum coli, de quo consulenda Acta Sanctorum Bollandi & sociorum ad diem XXII. Maji. Is tamen minime *de Antona* dicitur.

Heic autem reticere nolo, ante paucos annos in ejusmodi negotio exquisitam fuisse sententiam meam. Scilicet Cl. V. Jacobus Facciolatus in Patavino Gymnasio Philosophiae Professor, & Latinae eloquentiae aevo nostro in Italia princeps, literis ad me datis significavit, haberi Patavii Corpora duo, Româ illuc advecta Anno MDCLXXXVIII. unâ cum marmorea tabula vetustissimam praeferente Inscriptionem. Quumque ageretur de iis publicae venerationi exponendis, quid sentirem ego, percontatus est: an videlicet ea crede-

rem Corpora Sanctorum, & quidem Martyrum, & quot in eo lapide Martyrum nomina scripta forent. Ecce ab eo missam ad me Inscriptionem.

HILARI VIVAS ☩

IN DEO ☩

HERACLIE ☩ COMPA
RI ☩ SVAE ☩ BENEME
RENTI FECIT QVE VI
XIT ANIS XXI IN PA
CE ☩ LIBERI VIVAS IN

Rescripti, videri quidem mihi possitam Inscriptionem tribus hominibus, duobus nempe maribus & uni feminae. *Hilarius* primo loco occurrit iis verbis HILARI (vocandi casu) VIVAS IN DEO. Quae postrema formula frequens est in titulis sepulcralibus veterum Christianorum, & Christianos sine dubitatione prodit, ac praesertim addito Monogramma-

te , nomen Christi, ut

notissimum * est, referente. Alter vir *Libertus* in iis verbis, qui-

bus Inscriptio concluditur, LIBERI (vocandi quoque casu) VIVAS

IN . Inter eos sita est

Heraclia sive *Hilarii*, sive *Liberii Compar*, hoc est *Conjux*, uti centena alia ejusmodi exempla ostendunt. Et quamquam immutata formâ loquendi, suspicari quis possit, *Heracliam* viventem marito vitâ functo monumentum posuisse, quasi *Heraclie* Graecum nomen casu nominativo usurpetur: statuendum tamen est, omnino heic agi de muliere, quae & ipsa diem suum obierat. HERACLIE dativus est casus, quamvis diphthongus absit. Absit autem in innumeris aliis plebejis, immo interdum & in melioris aevi Inscriptionibus. Subsequentes voces COMPARI SVAE BENEMERENTI certos nos faciunt, *Heraclie* scriptum fuisse pro *Heracliae*. Et quum subsequatur QVE (& heic diphthongum desiderari vides) VIXIT ANNIS XXI. nihil ultra desiderandum, ad statuendum, hujus quoque epitaphii participem fuisse *Heracliam*, non secus ac reliqui, e vivis raptam. Altera etiam formula IN PACE feminam tum Christianam, tum mortuam confirmat. Sunt enim in veterum Saeculorum monumentis singulares quaedam dicendi formulae, ex quibus sine dubitatione deducas, illic de Christiano homine agi; exempli causa IN PACE: DEPOSITVS: IN SECVLO: DECESSIT: DORMIT: RE-

* Ut plurimum utique, sed non semper & sine dubitatione, Monogramma istud Nomen Christi signasse putandum est: reperiri enim aliquibus in Ethaicorum monumentis & Cimeliis, praecipue (si bene memini) in aenea Lucerna auctor est *Burchardus Mencken*. *Dissertationum Academic.* in Decade &c. *Lypsiae* 1734. ibique etiam *chalcographis* delineatam eam retulit, ☩ non uno in loco referentem.

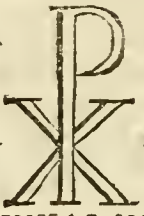

RECESSIT: seu REQUIESCIT, addito IN PACE (hoc etiam subintel-
ligitur verbis illis IN PACE sine ver-
bo positis) QUIESCIT: BONAE
MEMORIAE: VIVAS: VIVE IN
DEO. IN CHRISTO. IN SOMNO
PACIS. Idque pariter ostendit no-

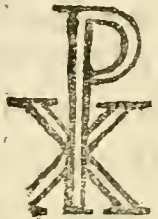
nogramma Christi, cum aliis

Symbolis, ab Aringhio descriptis at-
que illustratis. Ego pauca e Sche-
dis meis MStis adtexam.

A
B
C

In Hispania in Vico Bujalance, in agro
Petri Alphonfi de Casiro.

MAR CIANE
Λ Ⓞ
VIVAS IN

SPES IN DEO

Flores subtus insculpti sunt.

In Insula Sancti Julii agri Novariensis.

B ✕ ✕ M

HIG REQUIESCIT in Pace CM FYLACRIV

EP. Eccl. Novar. qui vixit in

 EGVLO ANNO PL. M.

XVI. Depo ITV S. D. XVIII. Calendarum

Ianuariarum Indictione Secunda

ANNO Decimo..... nnoris V. C.

Philacrii hujus Sanctae Memoriae Epi-
scopi Ecclesiae Novariensis aetatem non
facile statuas. Anno Christi CCCC-
XXXIV. decurrebat Indictio Secunda,
aut Anno CCCCXXXIII. si ejus
exordium a Septembri desumas. Tunc
etiam fluebat Annus Decimus Valen-
tiniani Junioris seu Minoris Augusti.
Vide, an ad ipsum Annum referri
possit Depositio Episcopi hujus, quem

D Ughellius ignoravit. Quamquam quum
nulla Augusti nominis occurrat heic
mentio, potius videtur indicari An-
nus Decimus post Consulatum alicujus
V. C. idest Viri Clarissimi, puta,
Paulini, Basilii, Fausti, Asieni &c.
Sed & Christiani Imperatores hoc
titulo donati occurrunt in Notis
Consularibus.

Eriviae

Brixiae apud Averoldos nobiles Viros.

Hic requiescit

IN Pace Leontius

Qui vixit PL̄ MINVS

ANN. XL. DĒP SVB DIE

VI M̄ FEBR Ind. III. PRO L S

Postrema verba loco sacro, idest in loco sacro, vel Sepulchri, interpretari licet.

Mediolani in Sancti Ambrosii.

HIC REQUIESCUNT IN
PACE ERETRIVS ET ANT

ONINA VIRGINII QVISI

MVL FECERVNT ANN

XXV. MARITVS VIXIT

ANN. XLV. III. ET VXOR

VIXIT ANN. XXXVII. D. P.

IDVS DECEMBRIS

HONORIO 7 CONS.

Virginii, idest Coniuges, uti in novo Thesauro veterum inscriptionum ostendam.

Ad Annum Christi CCCSII. pertinet Inscriptio haec, si notam numeralem 7 pro V. interpreteris, uti jam pluries interpretatus fuit Reinesius Class. 20. Num. XI. Inscriptio. Antiquarum, & infra Num. 61. & 165. &c. Quam sententiam si amplecteremur, non ex Arabum gente, ut multi putant, arithmetica nota numeri Quinarij, qualis nunc vulgo usurpatur, sed

ab antiquissimis Latinorum Seculis ad nos venisset. Verum a scopo aberravit Reinesius. Cardinalis Norisius, Fabrettus Cap. 7. pag. 540. Inscriptio. Antiquar. & Mabillonius de Re Diplomat. Lib. 2. Cap. 28. & in Supplement. pag. 95. variis exemplis ostendunt, Notam hanc, cui modo est figura 5, modo S, senarium numerum referre. Id etiam in sua Diplomatica confirmavit Clariss. Marchio Scipio Maffejus. A Graecis nempe hanc notam mutuati sunt Latini, estque illorum 5. sigma, VI. significans. Ac propterea Honorio VI. Consule heic est legendum, ita ut inscriptio pertineat ad Annum Christi CCCCIV. quo is Consulatum Sextum iniit. Apud eundem Fabrettum Cap. X. Num. 486. occurrit DEPOSITA CANDIDA DIE S. IDVVM MAIARVM. Illud S. eadem esse numeralis Nota mihi videtur non satis accurate descripta. Videndus Hadrianus Relandus in Praefatione ad Fastos Consulares, qui animadvertit a gente Arabicâ ad nos, ad Arabes vero ex Indis venisse Notas numerales, quibus vulgo nunc utimur. Neque id recens inventum. Quippe significavit mihi, dum in vivis erat, Hubertus Benvoglientus Senensis, antiquitatum venator indefessus, ante quinque Seacula easdem Cifras appellatas fuisse Indicas a Leonardo Pisano in sua Arithmetica nunquam typis editâ, quam domi suae servabat idem Benvoglientus. Libri titulum accipe. Incipit *Abacus Leonardi de Domo Filiorum Bonatii Pisani, compositus Anno MCCII. correptus ab eodem Anno MCCXVIII.* Pisani tunc in Orientem mercaturae causâ saepe navigabant, atque Arithmeticam a Saracenis sive Arabibus, hujus Artis peritissimis, discabant. Teste Willelmo Malmesburienfi Lib.

2. Histor. Gerbertus Archiepiscopus Remensis, postea Silvester II. Papa Anno Christi DCCCXCIX. a Sarcenis Hispanis Astrologiam, Abacum, ceterasque Artes didicit. Haec obiter.

Romae in Sancti Sebastiani.

AVRELIUS EVGENIUS IN PACE.

AVRELIA BEROSA IN PACE

Ibidem apud Sanctor. Apostolor. intra domum Episcopi Sipontini.

L. CLODIA LUPERGILLA IN PACE
BENE DORMIT QVAE VIXIT ANN.
XXVIII. M. VII. MEC. VIXIT ANN. XIII.
M. VIII. D. XVIII. AVRELIUS ATIMETVS
CONIVGI B. M

Si L. praepositum Clodiae revera ei praenomen additum signat, ne mirere. Rarum id quidem, sed minime peregrinum, ut alia feminarum monumenta produnt.

In Delmatia.

B. M. CLEOPATRAE FILIAE DVLCISSIMAE
QUAE VIXIT ANN. L. M. III. D. III.
PONTIANVS ET TEVGILLA IN PACE

Puteolis in muro Horti Sancti Francisci.

ANNO . . . . . CHRYSANTIVS
PATRON
FLORENTEM MERITIS CHRY
SANTI NOMINE FAMAM
PATRIA CONCELEBRANT CVNCTI
POPVLIVQE PATRESQVE VOCIBVS
ET CLAROSTITVLIS CONSIGNATHONO
RES ♡ TEQVE TVOSQVE MANET
LONGOS MANSVRA PER ANNOS.
FELIX PROLE VIRI DIGNOS QVESITV
RA NEPOTES ♡ AD VT SVMME
DEVS CHRYSANTI RESPICE GENTEM.

A

Aquilae in Urbe Aprutina in adytis Sanctae Iustae.

CATERVIO FILIO DVL

GISSIMO QVI VIXIT AN.

XXIII. D. III. DP.

XII. KAL. SEP. AR

GADIO IV. ET ONORIO III.

Ad annum Christi CCCXCVI. referenda est haec Inscriptio.

Ibidem in Sancti Silvestri.

C

BONAE MEMORIAE FILIO DVLCISSIMO
LAVRENTIO
VIXIT. ANN. XVI. M. V. D. IIII.
DECESSIT
IIII. IDVS AVG. VALENTINIANO ET
VALENTE CONSS.

Idest Anno Christi CCCLXV.

D

Mediolani in Sancti Francisci.

VALERIUS QVI

VIXIT IN SAECVLO

ANN. XL. M. X. D. V.

IANVARIUS EXORCISTA

SIBI ET CONIVGI FECIT.

E

Ibidem in Sancti Vincentii.

B. PROVIN A ω INNOCINI M.
QVI VIXIT IN SAECVLO AN. VII. M. IIII. D. XI.
GERONTIVS ET ROBINA FILIO PIENTISSIMO
IN PACE POSVERE IND. FP. IIII. IDVS FEB.
Ibidem.

Ibidem .

B. M.

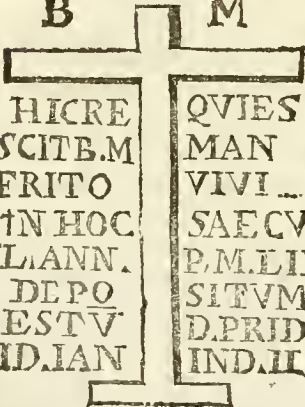
HIC REQUIESCIT IN
PACE CONSTANTIA
QVAE VIXIT IN SAE
CVLO AN. XIII. ANI. . . .

Ibidem apud Comites Archintos .

B. M.

HIC REQUIESCIT
IN PACE ODELBERTVS
QVI VIXIT IN SECVLO
ANNOS PL. M̄. LXII.
D. EST SVB D. XVIII. M̄.

Ibidem .

B M

HICRE QVIES
SCITB.M MAN
FRITO VIVI...
IN HOC SAECV
LIANN. P.M.LII
DEPO SITVM
ESTV D.PRID
ID.IAN IND.II

A

Odelbertus, & Mansritus Langobardi-
ca nomina videntur, ac proinde ad
eorum tempora referendam opinor in-
scriptionem istam, quamquam For-
mulae Secula vetusta sapiant.

B

Ticini effossa anno Christi MDCCXV.
e ruderibus Aedis Sancti Gervasii.

B. M.

C

ENNAE VRAE FEMINAE RELIGIOSAE
QUAE VIXIT IN SAECVLO AN. XIII. M. V.
D. XII. CVM COMPARE VIXIT SINCERE
AN. XXV. VAL. CAMPANIANVS CO
IVGIDILECTISSIMAE P. DIE XII. KAL. OCTOE.

Subditur aliâ characterum figurâ .

D

I. . . . ET NEPOS EIUS SENA
TOR VIXIT ANNOS
III. ET DIES XIII.

E

Quei mulier haec in Saeculo, hoc est
in Mundo vixisse dicatur Annos XIII.
tum vixisse cum Marito Annos * XV.
non assequor. Fortassis exciderit qua-
dratario nota L. & scriptum fuerit
An. LXIII.

Tom. XII.

Y

Re-

* Reponc XXV. ut in Inscriptione.

Romae .

GERONTIO ET CONSTANTIO PATER INFELIX .
 VOS EQVIDEM NATI CAELESTIA REGNA TENETIS ,
 QVOS RAPVIT PARVOS PRAECIPITATA DIES .
 AT MIHI QVAE REQVIES ONEROSA IN LVCE MORANTI ,
 QVOI SOLVS SVPEREST ET SINE FINE LABOR !
 QVAM MALE DE VOBIS FALLACIA GAVDIA VIDI ,
 ET DECEPTVRVS ME IGVVLAVIT AMOR !
 REDDEBAR TENERIS IN VULTIBVS , IPSAQVE PER VOS
 TEMPORA CREDEBAM LAPSA REDISSE MIHI .
 SENTIO , QVID FACIAT SPES IRRITA . PESSIMA SORS EST
 SUPPLICII AFFLICTO , QVEM SVA FATA PREMVNIT .
 Dubitari tamen potest , an haec pertineat ad Christianos .

In Oppido Brixelli , olim Civitate , ad
 Padum .

P. TERENCEIVS
 P. L. SYNTROPÆVS
 HIC REQVIESCIT

Aliquando *REQVIESCIT* in tumulis
 Paganorum legitur ; frequentissime
 vero in Christianorum monumentis .

Romae apud Prosperum Mandosium E-
 quitem , V. Cl. amicam olim meum .

PASCASVS VIXIT
 PLS MINVS ANNVS XXII .
 FECIT TATV III. IDVS
 OCTOBRIS ̄II. ANTE
 NATALE DOMNI AS
 TERI DEPOSITVS IN
 PAGE A ω D

A Me hęc remorantur verba illa FE-
 GIT TATV . Num pro *Fecit Pater* ?
Tata enim appellatus olim Nutritor
 aut Pater , uti in Dissertatione XXVIII.
de Origin. Italicar. Vocum dixi . Hęc
 autem habes eandem notam numera-

lem ̄ , de qua nuper egimus , ita
 ut significet *Depositum* hunc virum
 B *Octavo die ante natale Domni Asteri* .
 Sed quis *Asterius* iste ? Num *Sandus*
Asterius Presbyter , & Martyr , cuius
 Natalis in Martyrologio Romano re-
 fertur ad diem XII. Kalendas No-
 vembris , sive ad diem 21. Octobris ,
 cuius Corpus apud *Ostia Tiberina* ho-
 noratur ? An potius *Asterius* aliquis
 C hoc est *Dominus Paschasii* istius , vi-
 delicet *Servi* , fuerit ? De nobilissima
 & Consulari *Asteriorum* gente vide ,
 quae habeat *Noricius Cardinalis* exi-
 mius , Dissertat. IV. Cap. II. §. I. in
 Coenotaph. Pisani . Nonnulla , & ego
 attuli Tomo I. pag. 143. Anecdotor.

La-

Latinorum. Sed omnia heic congruere videntur in *Martyrem Asterium*. Nam in Martyrologio Hieronymiano Florentinii, in Stroziano, in Appendice ad Martyrologium Adonis, Sancti Asterii Martyris Romani festus dies recurrit die XIX. Octobris, non autem XXI. ut in Romano, aliisque Martyrologiis. Computa a Die IV. Idus, sive a Die XII. Octobris a diem XIX. habes VIII. dies ante Natalem Martyris Asterii.

Mutinae in aedibus Johannis Rangonii Marchionis.

PHILADELFO

QVI IN SECVLO FVIT

ANN. XXI. M. VII. D. XIII.

EVTHYMVVS ET PHILADELFIA

FILIO.

Romae in Sancti Nicolai in Carcere.

ASSVRIVS

IN PACE

ONESIMVS

FRENE

Subsequentem inscriptionem, Anno Christi CCCXCVII. confectam evulgavit Fabrettus Cap. 4. Num. 128. Inscriptionum Antiquarum, sed mutilam. Integram ego, & accuratius descriptam dabo e schedis MStis doctissimi Viri Dominici Passionei, qui olim apud Caesarem Apocrifarii, seu Nuntii Apostolici, munere summa

A cum laude fungebatur, nunc amplissimi S. R. E. Cardinalis.

Romae ad Sanctae Mariae in Via Lata;

SANCTAE CONIVGI CAELESTINAE
QVAE VIXIT ANNIS XX. MEN
SEN I. DIES XXII. FECIT AVTEM
CVM AMPLIATO MARITO ANN
IS IIII. DIES XXI. BENEMERENTI
IN PACE DEPOSITA VIII. KAL. I
VNIAS. HILARITATI FILIAE BE
NE MERENTI IN PACE QVAE
VIXIT ANNIS XXIII. M. VIII.
D. XXVIII. FECIT CVM MARITVM
ANNOS V. DIES VI. DEPOSITA IIII.
NON. IVL. CAESARIO ET ATTICO CON.

Salonae.

DEP. FL. IVLIVS ZACONVS ET
IVL AVRELIA MERIA CON
ZACO IVX EIVS HOC SARCOFA
NIS GVM SIBI VIBI POSVERVNT
DIE III. SI QVIS POST NOSTRAM PAV
NOVEM SATIONEM HOC SARCOFA
BRES GVM APERIRE VOLVERIT IN
DATIA FERAT ECCLESIAE SALON. AR
NO ET GENII LIBRAS QVINQVAGINTA
CEREA
D LE COSS.

E Ad Annum Christi CCCLVIII. pertinet haec Inscriptio, posita Flavio Julio Diacono; Veteres pro DIA, Afrorum, sive Doricae Dialecti more, aliquando dixerunt ZA. Apud antiquissimum Poëtam Christianum Commodianum Zacon pro Diacon, seu Diaconus occurrit. Ita Zabulus pro Diabolus. Communis Eruditorum opinio est. Diaconos etiam Saeculo Christi Quarto continentiae additos fuisse. Sunt in hanc rem Siricii Papae, tum Innocentii I. Ambrosii, aliorumque Patrum verba. Verum Salonitanus iste Diaconus aut ex iis fuit, qui ubi ad sacrum munus adlectus est, ab usu uxeris abstinuit (quod & Episco-

pi & Presbyteri faciebant) aut ex iis, qui teste ipso Siricio, hunc abusum improbante in Epistola ad Himerium, *de conjugiiis propriis sobolem procreabant*. Ceterum in ipsa Urbe aeterna etiam Seculo V. subsequente Diaconi

A uxorati numerabantur, sed sublato inter eos carnis commercio. Refert Aringhius Rom. Subterr. Lib. 3. Cap. 3. Inscriptionem, Anno Christi CCCCLXXII. positam Romae in Basilica Sancti Pauli.

LEVITAE CONIVNX PETRONIA, FORMA PVDORIS,
HIS MEA DEFONENS SEDIBVS OSSA LOCO.
PARCITE VOS LACRIMIS DVLCES CVM CONIVGE NATAE,
VIVENTEMQVE DEO CREDITE FLERE NEFAS. &c.

Altera ibi inscriptio legitur, *Adeodato Diacono* posita, & *Maviae*, illius, ut videtur, uxori. Apud Fabretum Cap. X. pag. 758. in Romana Inscriptione occurrit:

DOMETIV DIAG. ET ARCARIVS
SCAE SEDIS APOSTOL. VNA CVM
ANNA DIAG. EIVS GERMANA

B Haec scilicet *Anna*, ut opinor, illius Coniux extitit; sed ex quo Diaconatum inierat, facta *Germana*. Sorores nempe appellabantur Uxores Presbyterorum & Diaconorum, quod uti Sorores, non uti Uxores, haberentur. At susceptum iter progrediamur.

Romae in Sancti Apollinaris.

AVR. CANDIDIANAE. BENE. QVESQVEN
TI. IN. PACE. QVAE. VIXIT. ANNIS. XXXI.
MENSES. VIII. CVM. MARITO. FVIT. ANNOS.
XI. MENSES. VIII. DIES X. DEPOSITA. KAL.
APRIL. CONSTANTINO. AVG. II. ET. CONSTANTE. AVG. COSS.

Quesquenci pro *Quiescenti*. Uti e Consularibus Fastis habetur, pertinet Inscriptio haec ad Annum Christi

C CCCXXXIX. Sed pro *Constantino* legendum *CONSTANTIO*.

Ibidem in Sanctae Agnetis pro fulcro altaris.

HVIC TVMVLO QUIESCET TOTIVS FI
 INTEGRITATIS HOMO OPINIONIS BONI AV
 RATIONE FIDELIS MENTIS INTEGRÆ
 AMICORVM OB HOC IGITVR NEOFITVS SPAC
 AVFINIANVS QVI VIXIT ANNIS XLII. DEPOSITVS
 DD. NN. ARCADIO IIII. ET HONORIO III. AVG.
 COS.

Consules isti Annum Vulgaris Aerae
 CCCXCVI. designant. *Aufinianus* au-
 tem heic memoratus, quum *Neophy-*
tus appelletur, prodit se Anno aeta-
 tis suae quadragesimo secundo, ac vi-
 tae suae postremo, ad Christi lava-
 crum accessisse. Ex iis fortassis fuit,
 qui ad aegritudinem, mortisque peric-
 ulum gratiam Baptismatis, pro mo-
 re parum laudabili eorum temporum,
 distulit.

Mediolani in Sancti Ambrosii.

A P

TIGRISSE VIVA FECIT SIBI DOM
 NALEM

Hoc est Domum Aeternalem.

Ibidem in Sancti Simpliciani.

B. M.

HICREQUIESCIT IN PACE LAVRENTIVS
 QVI VIXIT ANN. PL. M. LXV.
 DEPOS. SVB D. XV. KAL. DECEMB.
 ET IO. CON.

Si *Johannem Consulem*, ut veri vide-
 tur simile, Inscriptio ista designat,
 referenda est ad Annum Christi
 CCCCXCVIII. aut ad CCCCXCIX.

Salonae.

DEPOSITIO VALE
 RIANI INFANTIS
 X. KALENDAS AV
 GVSTAS

Romae in Sancti Pauli.

LOCVS BASILI PRESB.
 ET FELICITATI EIVS SIBI FECERVNT.

Ibidem.

NE DVBIVM LONGO QVAERAT
 THEODVLI TIBI NOMEN ERAT, QVAE GRATA PARENTI
 REDDIDERAS SVBOLEM, PARI DICATA MARITO
 NVNG TE TELLVS HABET. SEPTEM POST DECE PERAGTOS
 EXEGERAS FASCES. EV TEGIT OSSA SEPVLCRVM
 HAEG TIBI PRO MERITIS PENDO MERENTIA VOTA
 DEP. V. ID. SEPTEMB. D. N. HON. AVG. III. CONS.

Nota Consularis Annum Christi CCCXCVIII. indicat.

Romae in Sanctae Sabinae.

IVSTA QVE BIXIT ANNVS L.
 MENSIS V. DIES XX. DEPOSITA
 XVII. KAL. OCTOBRES IN PACE

Hisce adjunctam volo Inscriptionem,
 Anno MDCCXXVIII. detectam in
 insigni Basilica Sanctae Agnetis ex-
 tra moenia Romae, quum illius pa-
 vimentum refarciretur. Eam huma-

A

nissime mecum communicavit praestantissimus Antiquitatum Romanarum investigator, Marchio Alexander Capponius, multis mihi titulis semper commendandus. Inscriptionis Auctor Sanctus Damasus Papa circiter Annum Christi CCCLXX. Et eam quidem jam editam habebamus inter Sancti ipsius Pontificis Opera, sed non uno in loco deformatam, uti e conlatione constabit.

B

Carmen Sancti Damasi Papae de Sancta Agnete Martyre, ut est in editis.

- » FAMA REFERT, SANCTOS DVDVM GENVISSE PARENTES.
 » AVGVMENTVM LVGVBERIS CANTVS TVBA DVM CREPVISSET,
 » NVTRICIS GREMIVM SVBITO LIQVISSE PVELLAM,
 » SPONTE TRVCS CALCASSE MINAS RABIEMQVE TYRANNI,
 » VRERE CVM FLAMMIS VOLVISSET NOBILE CORPVS,
 » VIRIBVS IMMENSVM PARVIS SVPERASSE TIMOREM,
 » NV DAM PERFVSOS CRINES, ET MEMBRA DEDISSE,
 » NE DOMINI TEMPLVM FACIES PERITVRA VIDERET.
 » O AGNES VERVM DECVS, ALMA PVDORIS IMAGO,
 » VT DAMASI PRECIBVS FAVEAS, PRECOR, INCLYTA VIRGO.

Idem

Idem Carmen expressum e marmore, quod Anno MDCCXXVIII. emerfit Romae.

FAMA REFERT SANCTOS DVDVM RETVLISSE PARENTES
 AGNEN; CVM LVGVRES CANTVS TVBA CONCREPVISSET,
 NVTRICIS GREMIVM SVBITO LIQVISSE PVLLAM:
 SPONTE TRVCIS CALCASSE MINAS RABIEMQ; TYRANNI;
 VRERE CVM FLAMMIS VOLVISSET NOBILE CORPVS,
 VIRIB; IMMENSVM PARVIS SVPERASSE TIMOREM;
 NVDAQVE PROFVSV CRINEM PER MEMBRA DEDISSE,
 NE DOMINI TEMPLVM FACIES PERITVRA VIDERET.
 O VENERANDA MIHI, SANCTVM DECVS, ALMA PVDORIS,
 VT DAMASI PRECIB; FAVEAS, PRECOR, INCLYTA MARTYR.

Alteram quoque Inscriptionem in pavimento ejusdem Basilicae Sanctae Agnetis detectam praeclaudatus Illustrissimus ac eruditissimus Marchio Alexander Capponius ad me misit, quam publici juris nunc facio.

PRESBITER HIC SITVS EST, CELERINVS NOMINE DIO,
 CORPOREOS RVMPENS NEXVS, QVI GAVDET IN ASTRIS.
 DEP. VIII. KAL. IVN. FL. SYAGRIO ET EVGERIO.

Pertinet ad Annum Christi CCC. LXXXI. Epitaphium. E schedis MStis Severi Minervii Spoletini alteram hanc decerpsi.

Spoleti, fragmentum in vestibulo domus ipsius Minervii.

QVAMVIS LAEVA TVOS PROPERANS MORS RVPERIT ANNOS,
 NEC RATA SINT VITAE TEMPORA LONGA TVAE:
 SVNT TIBI PRO RAPIDO TAMEN HAEC SOLATIA LETO,
 QVOD CLARA GENERIS NOBILITATE VALES.
 FLORET CELSA DOMVS SVBOLES, CLARIQVE NEPOTES:
 NON EST IN CASV MORS METVENDA TIBI.
 NEC TE SOLLICITAT SAEVISSIMA CVRA MINORVM,
 ET SERVAT CASTOS VXOR AMATA TOROS.

PROPTER IOHANNES GAVDIA VITAE
 IAM GARITVRE DIE,
 [REMAINDER OF INSCRIPTION IS ILLEGIBLE]

*Spoleti, in Sancti Laurentii ad Collem deliciarum.
Ex eisdem Minervii Schedis.*

HIC AVIAM NEPTEMQUE LOCUS POST FATA RECEPIT,
 QVASQVE DIES OLIM FECERAT VNANIMES.
 EVOLAT AD SVPEROS; MENTIS QVOQVE GRATIA SIMPLEX,
 SEPVLCRVM DVPLEX CORPORA NVNC SOCIAT.
 ALTERIVS PRÆSTANT VOTIS. SIC LVMINE VERO
 TVNC IACVERE SIMVL NISVS ET EVRIALVS.
 PROBATA AVIA DP. XIII. KAL. NOVEMB.
 CONCORDIA NEPVS DP. PRID. KAL. SEPT.

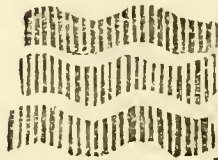
*Ibidem in Aede Sancti Floriani apud Villam Sanctae Crucis,
 modò apud Jacobum Philippum Leoucellum.
 Ex eisdem Schedis.*

RAPTA IACET NATIS, QVOS MATER AD VBERA LIQVIT,
 ATQVE VIRO PARITÈR, QVEM CITO DESTITVIT.
 TRISTE MINISTERIVM GEMINI SOLVERE PARENTES
 FVNERE DE TANTO, QVOS COQVIT IPSE DOLOR.
 DEPOSITO SVPERÆ DIEM QVINCTVM KL. IVLIARVM,
 CONSVLE CONSTANTIO V. C. QVAE VIXIT ANN. XXVII.

Legendum DEPOSITIO. Conditum Epitaphium Anno Christi CCCCXIV. arbitror, quo *Constantius* in Occidente Consulatum gessit. In Schedis quoque meis Inscriptionem deprehendi, *Tuscanellae* (quae olim *Tuscania* Civitas) in vetustissima Basilica San-

A *cti Petri*, olim Cathedrali. Illam ad me misit doctissimus vir *Sebastianus Dinius Tuscanellensis*, qui me monuit, tabulam marmoream olim truncatam fuisse, ut ad mensuram altarioli accommodaretur, eaque de causâ initiales literas excidisse.

Tuscanellae in Sancti Petri.

S MARCELLINVS PATER BENEMERENTI
 A EIVS CONTRA BOTO BISOSOMVM FECIT IN PACE
 E FILHIE INNOCENTISSIME IVNIHE MARCELINE
 VIXIT ANNIS XIII. MENSIBVS III.

CONTRA BOTO est idem ac *contra votum*, formulâ parentibus familiari, quum liberos sibi caros ad tumulum praemittebant. BISOSOMVM est pro *Bisomum*, quae vox locum significat constructum, ut ibi duo corpora con-

B dantur. Hellenismus est ad Latinos translatus. Alteram Inscriptionem addo, quam ex eadem Basilica descripsit, & communem mihi fecit amicus *Dinius*.

Ibidem in Sancti Petri.

INNOCENTISSIMO FILIO THEODOSIO
CVIVS PRAECIPVA CLARITAS SVADET D.
CVIVS EGO PATER PERENNI LVCTV PERCĪVS
TALEM FILIVM SVPERSTITEM HABERE N̄
MERVI QVI VIXIT ANNIS XVIII.
QVIEVIT IN PACE XIII. KAL. OCTOB. DD. NN.
HONORIO VII. ET THEODOSIO II. AVG.

Nomen Patris in secunda linea, per literam D. expressum, in obscuro latet. In tertia linea legendum est *Percitus*. In quarta verò *Non*. Spe- | A | stat Inscriptio haec ad Annum Christi CCCCVII. Unum denique sepulcrum Epigramma accipe, barbaricorum temporum foetum.

Mediolani in Sancti Vincentii.

HOC RECVBAT TVMVLO, NVPER CONFOSSVS IN ISTO,
VIR HVMILIS, FORMAQVE MICANS, DVM VIVERET AEO;
HILDERAMNVS ERAT PROPRIO DE NOMINE DICTVS,
QVEM DOMINVS VALLIS DE NOCTE VOCAVIT AD ASTRA,
AETERIA FELIX IVDEX IN ARCE LOCATVS.
IVSTVM IVDICIUM LEGEMQVE TENEBAT IN AVLA.
HVIC FVERAT CONIVX, ALTA DE GENTE CREATA,
SAGINTRVDA FORE PROPRIO DE NOMINE DICTA:
ANTE PEDES TVMVLATA VIRI CVM PACE QVIESCIT.
O FACTOR HOMINVM HIS NVNC MISERERE ALVMNIS.
ANNO INCARNS D̄ N̄ I X̄. DCCCCII. INDIC. VI.

Redeo ad Inscriptionem Patavii nunc existentem, in qua trium Christi fidelium fit mentio, *Hilarii* scilicet, *Heraclicae*, & *Liberii*: quorum sepulcrum, ut veteres ajebant, *Trifonni* fuerit, hoc est, tria corpora conclusa habuerit. Nullum ibi, si verba expendimus, mortis pro Christo toleratae vestigium. Unum duntaxat Signum occurrit, nempe Virgultum il-

B | | Iud quod *Palman* interpretari mos est. Haec autem Martyrium indicare passim creditur. At heic nodus extemplo fit obvius. Palma una in isto lapide insculpta visitur, unum *Hilarium* respiciens. Num ergo Martyres quoque dicere fas est *Heraclicam* atque *Liberium*? Equidem non auderem. Si vero unus Martyr: quei factum est, ut non. unum, sed duo.

Z

Cor-

Corpora Patavium delata, & Fidelium cultui exponenda fuerint? Praeterea quei inter tria in uno sepulcro condita corpora, illud feligi potuit, quod tormenta pro Fide Christi tolerata gloriosum effecerant? Verum non heic tota difficultas. Restat quippe perpendendum, an eadem Inscriptio unum saltem Martyrem Christi nobis certissime exhibeat. Seculo duntaxat proxime praeterito inquiri coeptum est accuratius, atque ex professo in Signa, quibus distinguerentur Corpora Sanctorum Martyrum a reliquis Christianis olim tumulatis in admiranda structura tot Coemeteriorum extra Romanam Urbem existentium: *Catacombe* appellamus. Magnum hinc sibi nomen peperere, remque plane utilissimam tum sacrae tum profanae eruditionis cultoribus praestitere Presbyteri Oratorii Romani Bosius, Severanus, & Aringhius in insigni Opere *Romae Subterraneae*. Doctissimi autem isti viri in eam tandem concessere sententiam, sive opinionem, per *Palmae* Signum tumulis Christianis adjectum significari Martyrium ac mortem, quam fortiter pro Christi nomine veteres Christiani, Romae praesertim subiere. Et Bosius quidem Lib. 4. Cap. 44. pag. 684. scribit: *La Palma si vede in pochi Sepolcri: quod ego sum miratus, quum is antea nos monuerit, multas in multis Coemeteriis Palmas insculptas conspici. Immo is monumenta recensens Coemeterii Callisti, Lib. 3. Cap. 23. pag. 319. subdit: Ne' sopraddetti Monumenti vi sono effigiate INFINITE PALME, & altri simili segni di Christianità. Celeberrimis deinde viris Danieli Papebrochio e Societate Jesu, in Actis Sanctorum, & Johanni Mabillonio Benedictini Ordinis in*

A Gallia olim insigni ornamento, in Epistola *de Cultu Sanctorum Ignotorum*, ejusmodi sententia non satis firma visa est: atque ii tum solum rati sunt, Martyrum Corpora per *Palma* revera prodi, quum ei deprehenditur adjunctum Vas aliquod, sacrum olim eorum sanguinem continens. Immo & ante illos doctissimos Viros Scacchius Pontificiae Cappellae Praefectus eodem tempore, hoc est sedente Urbano VIII. Papa, dubium Martyrii Signum rationibus multis *Palma* ostenderat. Adde Franciscum Mariam Torrigium (ut alios omittam) qui in Libro, cui titulus *Le sacre Grotte Vaticane*, Romae impresso Anno MDCXXXIX. Part. 2. Cap. primo, memoriae prodidit, *Palma* interdum indicare *Cristiano non martirizzato*. Quorum sane argumenta Aringhius Lib. 6. Cap. 44. sibi objicit, ac modeste refellit, *suam sententiam probabiliorum ducens, contrariam tamen haud omnino rejiciens, neque improbens*. Verum nostris temporibus egregium nacta est *Palma* patronum, eruditissimum nempe Virum Marcum Antonium Boldettum Canonicum Romanum, dignum in hujusmodi palestra doctissimorum Virorum successorem; quippe qui Anno MDCCXX. Romae typis tradidit elaboratum Opus *de Coemeteriis Sanctorum Martyrum, & veterum Christianorum*. Is autem Libro Primo a Cap. 42. usque ad Cap. 55. contrariam sententiam oppugnans, suffissime hoc argumentum versat, atque rationibus bene multis, veterumque simul ac recentiorum Scriptorum auctoritate nixus, contendit, *Palma* in tumulis Christianis certissimum esse Martyrii Signum ac indicium. Inter cetera tradit, Sacram Congregationem Romanam Reliquiis praefectam Anno MDGLXVIII. examen insti-

instituisse de Notis, ex quibus verae Sanctorum Martyrum Reliquiae a falsis & dubiis dignosci possint: ac censuisse, Palmam, & Vas, illorum Sanguine tinctum, pro signis certissimis habenda esse: ac propterea Palmam, etiamsi Vas desit, certum esse testem Martyrii. Equidem si de interpretatione illius Decreti (quod tamen Papebrochio & Mabillonio minime ignotum fuit) nulla amplius dubitatio restat, novi, quale obsequium ei sit deferendum, & continuè tantis Viris potius, quam mihi, nullo negotio credam. Sed quando praeter praedictos celeberrimos Scriptores Clarissimus Vir Raphaël Fabrettus, quamquam Romae positus, & hujus quoque eruditionis sacrae consultissimus, quippe Martyrum Corporibus eruendis ex Urbanis Coemeteriis olim Praefectus, ab ejusmodi opinione se alienum palam prodidit: liceat heic mihi, dubitationes aliquas exerere, non ut Boldetto doctissimo Viro, ac de sacra eruditione egregie merito, adversarium me praebeam, sed ut uberiolem ab illius doctrinâ lucem aliquando mihi & aliis procurem. Me heic, ut & alibi, ducit unica Veritatis cupiditas & amor, quam piis, & doctis viris omnibus super omnia cordi futuram esse credo.

Certe Fabrettus Cap. 8. pag. 555. Inscriptionum Antiquarum (qui Liber Anno MDCXCIX. Romae in lucem prodit) auctor est, se, dum pergeret ad dignoscenda Martyrum Corpora, quorum gloriosam mortem nulla Inscriptionum verba testabantur, scrutatum fuisse, an tumulis appositum deprehenderetur Vas, aut Ampulla Sanguinem sacrorum pugilum olim continens. *Hodie, inquit, similes ampullae vitreae sanguinea & purpurea crustâ obductae frequentissime in*

A) *sacris Coemeteriis juxta Martyrum loculos, quâ capita recumbunt, reperiuntur: certissimo effusi pro Christo Sanguinis argumento, quo Praecipue, immo & Unico usus sum, dum Sacrarum Reliquiarum extractioni & custodiae praesui. Quae fuerit eruditio Fabretti, nemini ignotum est in re Literaria paullulum progressu. Is etiam, ut vidisti, a summo Pontifice Judex, ut ita dicam, Reliquiarum sacrarum ex Arenariis educatarum electus, eo per triennium functus est munere, quo nunc summa cum laude fungitur Boldettus. Is denique factus est, *unicam* sibi Martyrii certissimam Notam fuisse Vas, colore sanguineo tinctum. Quare is minime arbitratus est, e solâ Palmâ appositâ certum Martyrii indicium hauriri posse. Qua ratione sese doctissimus Boldettus Cap. 45. expediat ab auctoritate Fabretti, quem suae opinioni conformem antea Mabillonius attulerat, non est cur ego edisseram. Certe si Fabrettus Decretum non ignoravit, uti Boldettus contendit, inde inferre fas erit, censuisse illum, constitutum fuisse in Decreto, Palmas tum pro Signis certissimis Martyrii habendas, quum *eis junctum est Vas Sanguine tinctum*. Quae etiam Papebrochii & Mabillonii sententia fuit. Fabretto autem oblatos nunquam in Coemeteriis fuisse loculos Palmâ insignitos, arbitratur quidem Boldettus. Id ego difficile credam ex iis, quae infra adferam. Attamen etiamsi id statuas, negari tamen nequit, quin *Romam Subterraneam* Bosii & Aringhii vir solertissimus non semel legerit, eorumque sententias, & Inscriptiones Palmis ornatas rite expenderit. Immo ipse quoque tum ex eodem Libro descriptas, tum alias a se collectas Inscriptiones, Palmâ ornatas, ut infra o-*

stendam, in suum eruditum Opus intulit, & nihilominus Vasa Sanguinolenta se pro *Unico Martyrii Signo* habere non diffitetur. At ne qua de Fabretti mente dubitatio supersit, vide Cap. 8. num. 25. pag. 559. Inscriptionem hanc e *Coemeterio Beati Cassuli* edactam.

D. M.

DIONYSIAE
MARGION CO
NIVGI KARISSIM
B. M. FEC. QVAE VIX
AN. XIIX. M. D. XXV.

Tum subdit: *Locus ipse, ubi reperta fuit haec Tabella, itemque Corona cum Palmis subdita, Dionysiae Christianitatem asserunt. Literas D. M. interpretatur Deo Magno, seu Maximo. Neque Martyrii, sed Christianitatis duntaxat, signum is inde elicit.*

Ad haec non desunt, qui dubitant, an *Palmarum* nomine revera donanda sint signa illa, quae in Christianorum Sepulcris saepe occurrunt sub hacce figura . *Cupressi* funebri frondes *Maillonius* ea putavit. *Papebrochius* *Virgulas*, sensus divisivas. *Gorius* in *Notis ad Inscriptiones Tusciae* Tom. I. pag. 265. ea Signa *Surculos*, sive *Vir-*

gulta appellat. Et profecto non leve discrimen animadvertas inter *Palmarum* frondes & Signa illa, quae nihil aliud prae se ferunt, nisi *estyon* Frondis Arborum, modò cum foliis, modò sine foliis ut heic vides, & in aliquot lapidibus ramulum *Cupressi* tantummodo delineatum referre videntur. Quod si *Palmas* exprimere

antiquis Christianis in animo fuit, cur quae so tam imperite egerunt, ut *Cupressi* aliorumve arbusculorum Signum nobis praeberent? At rudes erant atque inexperti Christiani illi, respondet *Boldettus*; interdum quoque metu, ac festinatione premebantur, ita ut in *calce* figuram *Palmae* imprimerent. Celebratissimus quoque *Philippus Bonarota* Senator *Florentinus* in

Explication. Vitror. Sepulcral. scribit, consuevisse Christianos in subterraneis *Coemeteriis* *Palmam* inscribere *con uno stecco*, idest cum acuto frustulo rami alicujus. Ita sane fuerit. Sed quum eandem plane figuram in marmoreis tumulis insculptam intueamur, immo & in lapidibus, qui hominum effigiem, seu *anaglypha* varia praeferunt, imperitiae & praecipitis scripturae excusatio tollitur. Neque *Cupressum* ex Christianorum tumulis excludere *Bosius* & *Aringhius*, uti e

Romae Subterraneae Libris patet; ac praecipue quum ejus stabilis *viriditas*, a *Sancto Ambrosio* in *Psalmum* 118. *Justorum* figuram exprimere dicatur. *Surculi* quoque & *Virgulta* aliarum Arborum, *Resurrectionis* & *Vitae aeternae* symbolum fuere *Patribus*, inter quos *Cyrillus Hierosolymitanus* *Cathechesi* 18. ait: *Tunc verò arbor excisa rursus floret; homo autem excisus non florebit? Et Surculi Vitium, aliarumque Arborum Excisi, & transplantati revivescunt & fructificant: homo verò, propter quem & illa sunt*

sunt

sunt, cadens in terram non excitabitur? Eiusmodi Surculorum seu Virgultorum formam videre te puta in Christianorum tumulis. Praeterea Palmam alia ratione expressam ab antiquis conspicimus. Vide apud Gruterum Inscription. I. pag. 539. ubi Palma sub hac figura exhibetur. Vide figuram eandem in Vitro apud prae laudatum praestantissimum Scriptorem Bonarotam. Vide marmoreum Sarcophagum Vaticanum Lib. 2. Cap. 10. pag. 293. 295. 297. & 321. Romae Subterr. Aringhii. Alia exempla praetermitto. Non plus utique negotii fuisset antiquis Christianis etiam festinantibus, etiam imperitis, sub eadem formâ effingere Palmam, si Palmam reapse inscribere decrevissent.

Ceterum non is ego sum, qui *Palmarum* nomen Signis, ejusmodi negare mordicus velim. Id unum potius contendo, scilicet recurrere adhuc difficultatem, quam minime dissimulavit, immo solvendam sibi sumsit supra laudatus Boldettus: ejusmodi nempe Symbolum, ac sub eadem figurâ, commune fuisse omnibus Christianis in signo Fidei decedentibus. Immo illud spectari etiam in Gentilium hominum Sepulcris. Sex id genus Inscriptiones in integro Thesauro Gruteri Boldettus reperit, Palmamque ibi scriptam ait in signum *Victoriae* alicujus sive in bello, sive in ludis, sive in patrocinio caussarum reportatae. Quod quidem etsi demus, nihil difficultatem minuit: eadem quippe ratione omnium *Iustorum* Christum colentium *Victoria* de vitiis designari potuit. Et revera Symbolum *Iustorum* omnium apertissime Palmam statuerunt Ambrosius, Gregorius Magnus, Cassiodorus, Beda &c. uti jam pri-

A dem Auctores Romae Subterraneae animadverterunt. Verum si quis neget, ab Ethnicis usurpatam fuisse Palmam in unius *Victoriae* signum, quid, rogo, tunc reponendum restabit? Atqui Gruteriana Inscriptio, quae legitur pag. 967. Palmam inscriptam gerens, posita est *Clodio Liberto*, & *Clodiae Libertae*, fato postremo functis. Altera quoque, pag. 1000. tribus *Libertis*, uni *Libertae*, ac uni *Filiae* posita est, quinque Palmis sive Virgultis in marmore signatis. Quae nam *Victoria* in plebeis hisce viris ac feminis excogitari possit, non video. Lapidem etiam sepulcrales *Ruffi Praetextati* ab eodem Boldetto memorati, & *L. Caesonii* pag. 381. *Theauri Gruteriani*, & *Fl. Eugenii* pag. 406. ejusdem Operis occurrunt, eodem Symbolo distincti. At illi, inquit, viri fuere illustribus muneribus functi. Eis Palma adscripta fuerit ob *Victorias* in caussis reportatas. Verum animadvertite, illos non caussarum Patronos, sed Judices, ac Magistratos fuisse. Refert idem Gruterus pag. 781. Inscriptionem *Tarracone* positam, & a Boldetto praetermissam his verbis.

D

E

DIS
MANIBVS
P. FABI D IANVARI
FABIA CHRYSIS VXOR
FECIT ET
CHRYSEROTI F. AN. XX.

Victoriam haec frustra quaeras. Vide & Inscriptionem Gruterianam pag. 525. num. 5. positam *L. Aufusto* & aliis, ubi Palma sive Ramusculus visitur.

Porro

Porro quum Clariss. Boldettus ait, se in vasto Gruteri Opere reperisse sex tantum Ethnicas Inscriptiones, Palmae symbolo ornatas, videat doctissimus vir, an sese subducere eâ ratione possit contrariae sententiae telis. Rogandus quippe est, ut animadvertat, plerisque lapidum eruditorum veteres venatores, ad colligendas duntaxat Inscriptiones intentos, marmorum ornamenta & signa reliqua nequaquam descripsisse, aut minime evulgasse. Ubi diligentiam adhibuissent, quam post insignem virum Fabretum praestitit multis nominibus commendandus Antonius Franciscus Gorius in editione Tomi I. Inscription. antiquar. Tusciae, longe plura apud Gruterum marmora Gentilium haberemus, *Ramusculis* iis signata. Itaque Gorium consule. Is tibi e Museo Mediceo pag. 42. hanc Inscriptionem dabit.

L PONTIVS HILARO ET
 ANTEROS ITALIAE

Alteram accipe e pag. 58.

M. VOLGI M. VOLGI
 EVHEMERI HILARI

Ex aliis Florentinis Museis pag. 163.

(rami frustulus) AGLA (rami frustulus)
 APATI
 MAGIA
 PRIMA

A

Pag. 170.

(rami frustulus)

DIS MANES
 VENERIA COIVGI
 SVO ISOCHRYSO
 VIXSIT ANNIS
 XXIII.

(rami frustulus)

B

Pag. 182.

ARVLENA L. L. J. T. L.

L. ARL.

RHODINE

D. L. A

PHILOGENIS

HERACLIDAE ET

PAMPFIL

C

Pag. 202.

COCCEIAE

ANOPTES

NICENI

DEDIT ANOPTES

FABER

FABER

D

Pag. 226.

(rami frustulus)

(rami frustulus)

E

D. M.
 LIGINIAE LV
 CANAE LIB.
 BENEMERENTI
 FECIT
 M. LIGINIVS
 FAVSTVS

Pag.

Pag. 265.

Pag. 352.

L. AEMILII

(rami frustulus)

(rami frustulus)

BLASTI

Ad quam Inscriptionem haec adnotat Gorius : Surculi illi, qui in hac Vitrea Urna visuntur, alludere videntur ad nomen Blasti : nam Βλαστός, Latine Germen seu Surculus est. Patera media cum Surculis, seu Virgultis hinc inde PERSAEPÉ in cippis sepulcralibus occurrit.

Pag. 315. apud Equitem Franciscum Marmium.

DIS * M.

(rami frustulus)

CORNEL VIXIT M IIII. ET CERIX PIEN MA MERE ECIT

Pag. 351.

MVSAEVS MVNI SATVRNINI FECIT SIBI ET PILIAE. M. L. QVARTAE VXORI SVAE VIX. ANN. XXII.

A

B

C

D

E

DIS MANIBVS MATER ET PATER DAPHINO FILIO BIMVLO DONO DEDIT

Pag. 368.

A. MEMMIVS GAA MEMMIA APHIA

(rami frustulus)

Pag. 370.

(rami frustulus) (rami frustulus)

C. ANNIVS ATRATINI. L. PHILOGENES ANNIAE

Pag. 393.

M. CLODIVS MARO VIXIT TRIMVS DIES XXVII. CLODIA LIBVSA SIBI ET GRATO

(rami frustulus)

Pag.

(rami frustulus)

Pag. 403.

G. ASINI

VIRO B M

ET HELLAS. P

Pag. etiam 187. accuratissimus idem
Gorius Inscriptionem Graecam adfert
Attalidi sorori ab Agathone Ethnico

A viro posita cum Virgulti seu Palmae
additamento in calce lapidis. Hisce
accedat Inscriptio, quam publici ju-
ris fecit singularis eruditionis, &
nunquam delendae memoriae vir
Franciscus Blanchinius Veronensis,
qui in Dissert. de Sepulcris Liber-
torum ac Servorum Liviae Augu-
stae, hanc e Museo Farnesio evulga-
vit pag. 69.

B

BYRAE CANACIANAE LIVIAE
AVG. SER. A VESTE MAGN.
TI. CLAUDIVS ALCIBIADES
MAG. A BIBLIOTHECA LATINA
APOLLINIS.

(rami frustulus)

AGRIAE TRIPHOSAE VES-
TIFICAЕ LIVIVS THEONA AB
EPISTVLIS GRAEC. SCRIBA
A LIB. PONTIFICALIBVS
CONIVGI SANCTISSIMAE

ITEM SCRIBA AB EPISTVLIS LAT. B. D. S. M.

Haec Inscriptio Augusto Caesare im-
perante marmore inculpta fuit. Fa-
brettus quoque Cap. 4. num. 368.

C Inscriptio hanc Ethnicae feminae
positam refert.

D. M.
MARCIANE
QVE VIXIT
ANNOS XL.
TELESPHO
RVS COIVGI
B. M. POSVIT

Sed & ipse Boldettus Lib. 2. Cap. 9.

D tam, quae ad Augusti ferme tempo-
ra pertinere videtur.

DIS MANIBVS
TI CLAUDIVS
AVG LEVPAES
A REGIONIB
ET CLAVDIAE VITALI
LIBERTAE SVAE ET
POSTERISQVE EORVM.

Lego

Lego TIBerius CLAUDIVS AVGVSTI
 Liberius EVPAES e Graeco Εὐπαῖς,
 idest Puer bonae indolis, aut bona so-
 boles. Praetereo aliam Inscriptionem
 Ethnicam ab eodem Boldetto pag. 560.
 productam cum Virgultis inversis.
 Variis quoque exemplis ostendi po-
 test, Symbolum idem sive Ramulum
 adhibitum fuisse in Figlinarum notis,
 de quibus consulendus est Fabrettus
 Cap. 7. Inscription. Antiquar. & ip-
 se Boldettus Lib. 2 Cap. 17. Alias
 Inscriptiones apud Gruterum habes
 cum Ramusculo foliis ornato; scilicet
 pag. 372. 423. 442. 454. 577.
 578. ut alia loca omittam. Atque
 in iis omnibus Virgultum fuisse per-
 suasum habeo, de quo nunc inrer
 nos quaestio. Id quod satis fidenter
 ajo, quum eadem ipsa Inscriptio,
 quam nuper e Blanchinio decerpfi,
 Ramulum sine foliis gerat, atque ea-
 dem sit, quae a Grutero producta
 fuerat pag. 587. num. 8. cum Ramu-
 lo frondente sive folioso. Ita ut in-
 gentem jam copiam habeamus parium
 apud Ethnicos sepulchralium Palma-
 rum. Fabrettus quoque pag. 103.
 132. 148. 313. 508. 510. 539. 543.
 573. 622. 656. alias Inscriptiones ad-
 fert Signo eodem ornatas. Vide &
 eundem pag. 313. Alias denique ego
 proferam, si Deus dabit, in The-
 sauro novo veterum Inscriptionum,
 ejus tria volumina edita jam sunt
 Mediolani.

Quibus positis, jam tenemus, quan-
 ta antiquitate constet mos inscriben-
 di in sepulchralibus monumentis hu-
 jusmodi *Virgulta*, sive *Ramusculos*,
 quos *Palmas* appellare ne ego quidem
 recuso. Atqui dum cernimus in In-
 scriptionibus plebejorum hominum,
 ipsarumque Feminarum Gentilium,
 appositum ejusmodi Ramulum, ip-
 sumque subinde usurpatum fuisse a

Tom. XII.

A priorum Seculorum Christianis: ve-
 reor, ut mentibus cautis persuaderi
 unquam possit, certum inde Marty-
 rii Signum posse deduci, quoties in
 Chrystianorum tumultis occurrit, alio
 quocumque indicio effusi pro Chri-
 sto sanguinis destitutus. Aequivocum
 quippe, dubiumque saltem symbolum
 est. Et quando in popularibus Paga-
 norum Inscriptionibus nuper inspectis
 nullus se offert locus significandae
 Victoriae, id unum restat, ut aut
 Virgultis illis *Palmae* nomen sit de-
 trahendum; aut, si quidem Palmas
 velis, censeamus non indicari per eas
 Martyres, quandoquidem communis
 tam Ethnicis quam Christianis esse
 potuit causa atque animus effingen-
 dae in monumentis Arboris illius,
 quemadmodum utrique Populo com-
 munita fuere tot alia Symbola sepul-
 chralia, scilicet *Coronae*, *Frondes*, *O-
 livae*, *Racemi*, *Columbae*, aliaque ani-
 malia, atque aliae Arborea. Nonne
 & *Coronae* Symbola Martyrii? Atta-
 men, quod aequae in Gentilium, at-
 que Christianorum tumultis occurrant,
 hanc praecipuam causam arbitror,
 cur nondum quisquam statuerit, per
 eas unice sumtas Martyrum sepulcra
 designari. Neque per *Coronae* symbo-
 lum significabatur duntaxat in Chri-
 stianis *Victoria Saeculi*: quod & ipsa
Palma significare potuit. Cur enim
 plus haec tribuimus *Palmae*, quam
Coronae? Quae quum dico, ex abun-
 danti dico. Neque enim opus est,
 ut ego rationem reddam, cur & Gen-
 tiles Palmam in suis titulis Sepul-
 chralibus inseruerint. Sed contra alian
 a mea opinionem sectanti est opus,
 solidam rationem proferre, cur in
 conformi hoc ritu diversa plane Gen-
 tilium & Christianorum mens fuerit.
 Attamen conjecturam meam exere-
 re liceat. Ethnicis *Palma* non *Victo-*

Aa

riae

riae duntaxat, sed etiam *Salutis, Felicitatis, Vitae diuturnae, seu aeternae, Perpetuitatis, Memoriae perpetuae* symbolum fuit. Quod arbor ea sit, cujus folia non decidunt, & quae semper vivescat, ideo ad haec significanda adhibita fuit. Boldettus Lib. Primo, Cap. 41. evulgavit hanc Inscriptionem, aenea in tabula sculptam.

PRO SALVTE
IMP. CAESAERIS
M. AVRELI SEVE
RI ALEXANDRI
PII PELICIS AVG.

IOVI OPTIMO MAXIMO DOLICENO

Non haec votum concipitur pro Victoria, sed pro *Salute, Incolumitate, ac Felicitate perpetua* Severi Alexandri Imperatoris. Hanc perpetuitatem ac diuturnitatem *Palma* apposita significat. Ita in Sepulcris effixisse

A Ethnici hanc Arborem videntur, veluti Signum perennis Memoriae, perpetuae Securitatis. Nam, uti exploratum est, sepulcrales tabulae hanc saepe formulam praeferebant: *Memoriae Aeternae: Memoriae ac Securitati Perpetuae: Securitati Aeternae: Quietis Aeternae: Incolumitati Aeternae.*
B Et in nummis ejusdem Alexandri Severi Augusti habetur haec formula: **PERPETVITATI AVG.** Christiani vero & ipsi eodem Symbolo utentes, *Perpetuitatem* significabant Corporis simul & Animae. Vitam quippe credebant aeternam; & quamvis Corpus caderet, resurrecturum tamen, ac feliciter erigendum, *Palmae* ad instar, sperabant. Plerique etiam ex Ethnicis, etsi non Corporis Resurrectionem, Animae tamen Immortalitatem certam habuere. Atque haec memoriae meae se ingerit Inscriptio Romana apud Gruterum pag. 1050. num. 3. hisce verbis concepta.

D.

M.

AVRELIO BALBO VITA INTEGERRIMO
MORIBVSQVE ORNATO QVI SE QUIETIORIS
PERFECTIORISQVE VITAE DESIDERIO
EX NEGOTIIS CIVILIBVS IN QVIBVS
FVERAT CVM LAVDE VERSATVS
IOVIS OP. MA. BENEFICIO DVCTO
HIC IN SPE RESVRRECTIONIS QVIESCENTI
LOCVS PVBLICE DATVS EST.

Hircocervum haec vides. Si Ethnicus, quei illi *spes Resurrectionis?* In Schedis meis, quas ad Cyriacum Anconitanum referendas opinor, Inscriptio haec *Romae transTiberim* posita dicitur, ibique post **VERSATVS** legi-

D tur **EXEMIT, DEI OPTIMI BENEFICIO** &c. quae vulnus sanasse videri possint, & Christianum nobis referre. At nulla sane dubitatio superest de altero lapide Romano, quem Fabrettus Cap. V. pag. 378.

pro-

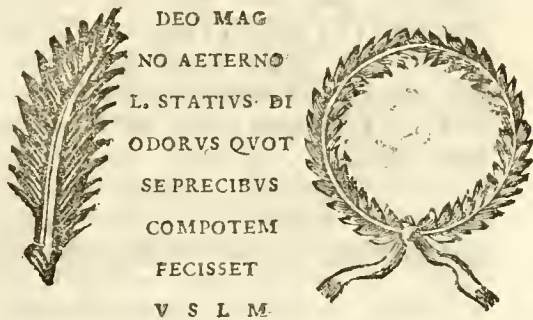
produxit, posito M. MARCIO HERMAE Ethnico viro. Utrinque Phoenix, fabulosa avis, rogo imposita cernitur, Symbolum certe aeternitatis, atque resurrectionis. Vide, quae ad eam Inscriptionem idem Fabrettus adnotavit. Ut autem intelligas, usurpatam revera fuisse *Palmas* etiam

A praefagiendae causâ Salutis, ac Felicitatis, accipe egregiam, magnique faciendam Inscriptionem, quam Romae detectam misit ad me praelaudatus Marchio Alexander Capponius, is nempe nobilis ac doctissimus vir, quem honoris semper, & grati animi causâ lubentissime commemoro.

SALVIS AC FLORENTIBVS DD. NN. HONORIO ET. THEODOS
PERPETVIS. SEMPER. AVGG. CAECINA DECIVS ACINATIVS
ALBINVS. VC. PRAEF. VRBI. VICE SACRA IVDICANS
CELLAM TEPIDARIAM INCLINATO OMNI PARIETE LABENT
DE QVA CELLARVM RVINA PENDEBAT. ERECTORVM A FVN
DAMENTIS ARCVVM DVPLICI MVNITIONE FVL CIVIT
(palma) D. N. M. Q. EORVM (palma)

Ad hunc ipsum *Albinum Praefectum Urbi* pertinent geminae Inscriptiones apud Gruterum pag. 286. num. 7. & 287. num. 2. Ejus quoque mentio occurrit in Codice Theodosiano, & apud Macrobius, & Rutilium Claudium Numatianum. Haec autem Inscripção posita fuit ante Annum Christi CCCXXIII. quo Honorius Augustus finem vivendi fecit. Anno autem CCCXLIV. ut infra videbimus, Consul processit *Caecina Decius Albinus*: idem-ne, an ejus filius, in praesentia non vacat exquirere. Duos diversos homines distantia temporis indicare videtur. *Cella tepidaria* Balneariam Cellam significat, in qua tepida ministrabatur, & de qua ceterarum *Cellarum ruina pendebat*. Erant in Balneis *Frigidariae, Tepidariae, Caldariae* Cellae. Testem habemus Plinium Lib. V. Epistol. 6. & Vitruvium Lib. V. Cap. 10. Vidisti signatas in hocce monumento *Palmas*, non ut Victoriâ, sed ut Salutem ac Felicitatem Augustis tunc imperantibus Albinus adprecetur. Hisce adde Inscriptionem apud Gruterum pag.

B 464. num. 8. positam *Rufio Praetextato Postumiano filio magnifici viri Mariani Praefecti Praetorio, & Consulis Ordinarii*. Processit Consul Ordinarius Rufius idem Anno Christi CCCCXLVIII. Ibi *Palma* inter duas Columbas insculpta. Hisce accedat nobilis Inscripção Veronensis, quam debemus insigni illius Urbis illustratori Marchioni Scipioni Maffeo Lib. 6. Veronae illustratae. Eam quoque antea protulerat Fabrettus Cap. 8. pag. 564. Inscription. Antiquar. sed sine symbolis.

D DEO MAG
NO AETerno
L. STATVS BI
ODORVS QVOT
SE PRECIBVS
COMPOTEM
PECISSET
V S L M

Censet Clariss. Maffejus, ad hominem Christianae Religioni addictum,
A a z &

& saltem ad Tertium Aerae Christianae Saeculum spectare ejusmodi epigraphen. Idem censuit & Fabrettus: quorum sententiae subscribendum quisque fateatur. Quod solum dubitatione minime caret, parum exacta Latinitas persuadere cuiquam possit, ferius etiam vixisse Statium istum Diodorum. At ibi (hoc autem Fabrettus neglexerat) in uno latere *Palma* visitur, in altero *Corona* oleagina, uti certos nos facit accuratissimus idem Marchio Maffejus. Nemo autem non intelligat, Inscriptionem positam fuisse ab illo, dum in vivis esset: ac proinde Palmam referri ibi non posse ad hominem pro Christi fide Martyrio vitam sanctum. Faventiae quoque in aede Sanctimonialium Sanctissimae Trinitatis lapis visitur, uti me monuit Cl. V. Sebastianus Paulus e Congregatione Matris Dei, Theologus Augustissimi Imperatoris Caroli Sexti, cum hisce literis, & Palma sive folioso Surculo ad latus.

VITTORA ♀ ANNORV
XV ♀ INIRVS ♀ HVCA ♀

Explicet qui vult postrema verba. Pro INTVS, aut INTRO fortassis sumenda sunt. Haec autem Inscriptio, cui adnexus est Ramulus, seu Palma, sive ad Ethnicam, sive ad Christianam puellam, ut mihi verisimilius videtur, pertineat, nemini unquam Martyrem indicabit. Quare Palma in Christianorum vitam sanctorum mo-

numentis idem ferme significat, ac *Vivas in Deo, in Christo: Vivas in aeternum*; quae formulae in illorum memoriis frequenter occurrunt, & Christianum, perpetuo vitam ducturum, felicemque futurum, non verò Martyrem, indicant. Aut etiam Palma ad Corporis Resurrectionem spectat, quam Christiana Religio e divini Magistri verbis hausit. Sanctus Paulinus Nolanus in Natal. XIII. a me primùm tenebris erepto, dum Pinianum V. Cl. laudat, *Pinum* arborem describit semper viridem. Tum subdit:

Haec igitur typus est aeterni Corporis Arbor.

Quos nunc Ramulos in tumulis veterum Christianorum cernimus, *Pinos* fuisse, suspicari licet. Quod si *Palmeos* malis, negare tamen nequeas quin & ipsi ad *Immortalitatem Corporum* significandam usurpari olim potuerint. Alias praeterea causas excogitare possumus, cur tam Ethnici quam Christiani eadem mente, eodemque voto uterentur, eosdem Ramulos inscribendo cognatorum suorum tumulis. Si integra superfuisset, aut exactius descripta fuisset Inscriptio, quam Fabrettus refert Cap. 2. pag. 69. Inscriptio. Antiquar. fortasse locum haberemus, ex quo tenebrae hunc veterum ritum prementes excuti felicius possent. Ibi *T. Aelius Augusti Libertus Flaviam Nicopolim conjugem* sarcophago commendatam hisce alloquitur verbis:

O MIHI SI SVPERI VELLENT PRAESTARE ROGANTI,
 VEL ROSEO VEL PURPUREO VIOLAEQVE NITORE,
 VT AVE PRAETERIENS GRESSV TARDANTE VIATOR
 VIDERIT HOS FLORES, TITVLVM LEGAT, ET SIBI DICAT;
 HOC FLOS EST CORPVS FLAVIAE NICOPOLIS;
 VT TVO DE TVMVLO O FLOS EGO CERNERE NOVVM
 CRESCERE VEL VIRIDI RAMO VEL FLORE AMARANTI.

Quid revera optet Maritus iste, quum ait se optare, ut cernat *crescere* de tumulo Nicopolis uxoris *novum vel Viridi Ramo, vel flore amarantbi*: statueret non ausim. Satis tamen video expressum in hisce verbis aliquod Mariti amantis votum, ac *Ramum viridem* Signum fuisse exoptatae aliqujus rei: quod desiderium commune esse potuit tam Ethnicis quam Christianis in sepulcralibus titulis. In Figulinis etiam Palma insculpta videtur pro VALEAT QVI FECIT, quo voto alii Figuli viventes sunt usi. Vide Fabretum Cap. 7. Inscriptionum Antiquarum, ac praecipue pag. 502. num. 91. ubi *opus doliave* producit.

SEX. GASTRIGI HEBENI

(rami frustulus)

Et Cap. 3. tumulum

(rami frustulus)

C. FONTI
 CRESCEN.
 TRIB. COH
 I. PR.

(rami frustulus)

Itaque Palmarum Symbolo votum aliquod Felicitatis perpetuae ab iis quoque conceptum videtur. Atque heic consideres velim Inscriptionem Christianam, quam refert idem Fa-

A brettus Cap. 8. pag. 549. ex *Cocmeterio ad duas Laurus* eductam.

AVREL PELACIANVS

QVI VIXIT MENSIBVS

41. ET DIEBVS XIII.

B AVREL.DECENTIVSPATRR.POS.

Ibi *Palma* insculpta, & *Equus* ad eam currens. Hic infans, natus tantum *Menses VII.* (ita enim significant literae illae *SI.*) & *Dies XIII.* finem vivendi fecit. Durum sane, credere infantulum hunc Martyrem, qualis tamen, si vera est contraria sententia, credendus foret. Quod si iniquas, etiam pro Fide Christi trucidatos fuisse interdum infantes, id quidem dabo; sed quum in eorum quoque parentes & familiam universam debacchata est Ethnicorum rabies, quod rarissimum fuit. At heic habemus patrem incolumem. Quae causa, quaeso, saevienti in infantulum, cui ignota Christi erat Religio, illius interim parente inlaeso? Propterea Fabrettus non Martyrem heic vidit, sed potius opinandi nobis facultatem reliquit, *Puerulo huic illibato, consummato cursu, Palmam caelestis gloriae praeparatam esse.* Idem dicas de altera Inscriptione positâ infantulae *Quodvultdeus*, pag. 580. apud eundem Fabretum. Ergo saltem obscurae significationis Symbola sunt

fant *Palmae*. Quis autem inter tot tenebras tantum sibi fidere possit, ut ex *Ramo viridi*, quem conspiciamus aequae in Ethnicorum, quam Christianorum, ipsorumque infantium titulis, certum in Christianis Martirii indicium educere velit?

Certissimum contra censetur Martirii indicium Vas sanguineum continens, aut Sanguineo colore infectum, in Romanis aliisque Christianorum Coemeteriis antiquissimis, eorum tumulis innexum, aut appositum: nihil enim commune cum Ethnicorum ritibus habet. Verum quidem est, & in Gentilium sepulcris occurrere Vasa lacrymatoria, Vasa unguentis, alii sive liquoribus olim destinata. In Schedis meis MStis habeo, detectum Cordubae fuisse in aedícula Christi *de las Mercedes* tumulum cum *Vase cineris continente, Idolo parvo, & Vitreo vase, ubi liquor petrificatus*. Ad data erat Inscriptio haec:

L. NVMSIVS

GAETVLVS

ANN. L.

PIVS IN SVIS

SIT TIBI TERRA LEVIS.

Attamen Vasa aut sanguinem, aut colorem Sanguinis, illuc olim infusi, adhuc retinentia, frustra in Gentilium sepulcretis exquiras. Id proprium Christianorum, & quidem Martyrum, quorum etiam Sanguinem novimus e coaevis testibus solícite collectum ac religiose adservatum fuisse. Verum quod est ad *Palmas*, quis certos nos facit; per eas significari potius *Martyres*, quam *Iustos* quoque Christianae Legi addictos? Hieroglyphicum *Iustos* omnes significans, *Palmam* su-

A pra vidimus. Tu *Martyres* heic te videre opinaris. Ego *Iustos* Christi legem sequutos. Atque addo, vulgata fuisse ac celebrata apud Christianos Psalmistae verba Psalm. 91. vers. 13. *Iustus ut Palma florebit*: & plane huc reflexisse Christianos, quum hocce Symbolo mortuorum suorum memorias ornabant, quo aut *Iustitiam*, aut *Fidem Resurrectionis*, *Immortalitatis*, seu *Salutis Perpetuae* significare voluerunt. Ita *Phoenicem*, ita *Jonam e caeto prodeuntem*, aliaque ejusmodi Symbola Resurrectionis suis inscribere Tumulis. Quod si Auctores Romae Subterraneae, & Boldettus octo Inscriptiones exhibent, in quibus & *Palma* visitur, & disertis verbis Martyrium illic exprimitur: non ideo *Palma Martyrum* certus index evasit, quum ipsa omen sit Vitae aeternae, cujus fidem tam *Martyres* quam *Iusti*, immo & reliqui Christi fideles constantissime tenebant. Eadem ratione in titulis Martyrum aequae ac ceterorum veterum Christianorum occurrit *In Pace*, aut *In Pace Quiescit*. Immo animadvertite, incertum esse, an paucae illae Inscriptiones ad ipsa Martyrum tempora, an ad posteriora sint referendae. Eas, quaeso, accuratius expende, & confer cum tot aliis titulis sepulcralibus jam evulgatis. Neque certum est mihi *Gordiani Galliae Nuncii* Martyrium. In ejus Titulo, quem Auctores Romae Subterraneae, Mabillonius, Fabrettus, & Boldettus adferunt, is dicitur *jugulatus pro fide*. Perspicuum minime est, an ibi *IVGVLATVS* scriptum fuerit. Vide Fabrettum pag. 390. Et si quidem scriptum ita fuerit, quaerendum restat, an *pro fide* ita sumendum sit *pro Religione Christi*, ut nullam aliam significationem admittat. Sunt & alia illic obscura.

Ne-

Neque sine consideratione dimittendum Graecum *H.* ibi semper pro *I.* usurpatum: quod Saeculis adeo antiquis nescio quam bene tribuatur. Romani ipsi, uti interdum habent veteres lapides, geminum *II.* scribebant, quasi *H* Graecum, ut *E* Latinum exprimerent. Alias Inscriptiones Latinas, Graecis characteribus scriptas profert Fabrettus pag. 390. In iis *Hta* pro *E.* usurpatum, neque *I.* per *H.* expressum videas. Quare hactenus nulla se nobis obtulit ex antiquitate petita ratio, auctoritas-ve quae *Palnam* pro unis Martyribus signatam in Coemeteriis Christianis evincat, nobisque dubitationem omnem eripiat. Immo unum superest, quod controversiae huic dirimendae aptissimum quisque deprehendet.

A Adferunt Auctores Romae Subterraneae, atque ipse accuratissimus Boldettus, Inscriptiones post pacem Ecclesiae a Constantino Magno redditam, neque sub Juliano Apostata, confectas, quas Christianorum monumentis una cum Palmae Symbolo appositas fuisse patet. Hercle tunc nullos Martyres Roma numeravit, ac propterea reliquum est, ut intelligamus, *Palnam* a Christianis inscriptam monumentis defunctorum, ad designandam vitam nobis promissam post mortem, non vero mortem pro Christo toleratam. Itaque Bosius Lib. III. Cap. 4. Rom. Subterr. hunc lapidem evulgavit, adhuc in Basilica Sancti Pauli existentem.

☩ HIC REQUIESCIT IN PACE DEVSDET QVI VIXIT ANNVS P M. XX.
DEPOSITVS EST XV. KAL. MAIAS ITERVM POS CŌN PAVLINI

LC. APAT. LAVRENTI QVEM SI VIVO COMPA
RAVIT SOL TRIS ET TRIMISSE

LC idest *Locus*. Hanc sibi Inscriptionem objicit sinceritatis amantissimus Boldettus Lib. Prim. Cap. 50 quum ipsam spectare Bosius censeat ad *Paulinum Juniolem Consulem*. Tum respondet, varios Paulinos Consulatum iniisse, Anno videlicet Christi LXVI. CCCXXV. CCCXXXIV. & CCCLIV. ac proinde incertum esse, quinam Annus heic designetur. Sed veniam mihi det humanissimus, doctissimisque Boldettus. Nemo alius in ea Inscriptione memoratur, nisi *Paulinus*, qui Anno Christi DXXXIV. Consul

D in Occidente processit; & quoniam Consules Occidentales tum desiere, propterea per aliquot subinde Annos in Fastis adnotatum fuit *Post Consulatum Paulini*, qui *Junior* appellatus est respectu *Paulini Decii Consulis* Anno CCCCXCVIII. Vide Dissertationem LXVI. de *Monasteriis Monialium*. ubi alteram Inscriptionem dedi ejusdem *Paulini* nomine signatam. Sed & unam nunc adjungo, quam Cl. V. D. Gaspar Berettus Benedictinus Monachus, Ticinensis olim Gymnasii decus ad me misit.

Ticini in Sancti Epiphanii.

DIACONVS QVI VIXIT
IN HOC SECVLO AN
NOS P MIN. XLV.
DEP. SVB D. VI. KAL.
NOVEMBR. DVO
DECIES P. G. PAVLI
NI IVN. VC. IND.
X.

Idest Anno Christi DXLVI. quo decurrebat *Indictio X.* Ex hoc autem lapide discimus, novae Indictionis cursum e Septembri Mense fuisse defutum, neque in Occidente rationem habitam a nonnullis *Basilii Consulis Orientalis*, sed tantummodo *Paulini Junioris Consulis Occidentalis*: quod *Relandus* in *Fastis Consularibus* mi-

A nime adnotavit. Quare Inscriptio a *Bosio* producta, sine dubitatione pertinet ad Annum Christi DXXXVI. quo Anno potest quidem doctissimus vir excogitare Christianos Martyrium subisse, sed neminem, ut puto, secum sentientem inveniet. Ita certum est mihi, Epitaphium *Valentiniani pueri trimi* sepulturae dati CONSVLATV VOLVSIANI V. C. cum *Romulo*, seu *Palma* in ejus tumulo apud *Aringhium* Lib. 6. Cap. 43. referendum esse ad Annum Christi DIIL. quum celebre foret *Valentiniani* nomen post tres ejus nominis Augustos in Occidente, & *Volusianum* unum Consulem Occidentis *Populus* agnosceret, neglecto aut contempto *Dexicrate* Consule Orientali. *Relandus* quoque ad hunc Annum eandem Inscriptio-
B LATV VOLVSIANI V. C. cum *Romulo*, seu *Palma* in ejus tumulo apud *Aringhium* Lib. 6. Cap. 43. referendum esse ad Annum Christi DIIL. quum celebre foret *Valentiniani* nomen post tres ejus nominis Augustos in Occidente, & *Volusianum* unum Consulem Occidentis *Populus* agnosceret, neglecto aut contempto *Dexicrate* Consule Orientali. *Relandus* quoque ad hunc Annum eandem Inscriptio-
C nerationem retulit. Confirmatum praeterea id vides altera Inscriptio-
quam *Interamnae* repertam in rudibus *Ecclesiae Aglionis* testatur ac refert *Fabrettus* Cap. 10. pag. 757. Inscriptio. Antiquar.

HIG REQUIESCIT BONE
MEMORIE SPLENDIDA
QVE VIXIT ANNVS PLVS
MINVS XXXV.
DEPOSITA IN PACE III.
KAL. JANVARIA.
CONSVLATVS. BOLVSIANI.

Et haec habemus Annum Christi DIIL. | D | piam Romae, aut in finitimis locis, quo indica mihi, si potis es, quem- | pro Christo vitam dedisse. Atque haec

haec, aliaque ejusmodi epitaphia sub Christianis Augustis & Regibus confecta, ac *Palmae* signo exornata, in caussa fuisse puto, cur neque Fabretus vir emundatae naris Palmam agnovit Martyrii veri testem.

A Sed & ipse Boldettus in calce eximii sui Operis duplicem Inscriptionem refert in Coemeterio Commodillae detectam Anno MDCCXX. quae si in uno lapide, ut videtur, insculpta fuit, huic argumento multum lucis adferre potest. Illam accipe.

HIC IACET MUSCVLA QVE ET GALATIA
QVE VIXIT ANNIS DVOB MENS DVOB ET D. XVII.
DEP. XV. KAL. AVG. GRATIANO AVG. IIII.
PROBO CONSS. IN PACE

BONE MEMORIE ADQVE IN
NOCENTIE SVRVS QVI BI
XIT ANNOS DVOS MEN. VII.
DEP. XVII. IN PACE DEC. VII.
IDVS IVLIAS.

Consulatus *Gratiani Augusti*, & *Probi*, Annum designat CCCLXXI. Sed scribendum est *Gratiano Augusto*, II. & *Probo* quum Gratianus eo Anno Consul Collegam Probum habuerit. Si utraque Inscriptio, ut dixi, ad

B eadem tempora spectat, tunc Martyres Roma ignoravit. Sed & idem saepe laudatus vir Lib. Prim. Cap. 19. pag. 81. alterum hoc epitaphium dat, e Coemeterio *Lucinae* eductum.

EQ ♀ HERACLIVS

QVI FVIT IN SAEGVLVM

AN. XVIII. M. ♀ VII. D. XX. ♀

LECTOR & SEC FECERVN SIBI
ET FILIO. SVO. BENEMERENTI. IN P

DECESSIT VII. IRV STEB

VRSO E POLEMIO

CONSS.

*Haec sculpta est
Columba cum Palma:*

Posita fuit Inscriptio haec Anno Christi CCCXXXVIII. quo tempore quis nos docuit, Romanorum quempiam pro Christo sanguinem fudisse? Vide

C & sequentem ab eodem impigro viro detectam in Coemeterio Sanctae Agnetis, exhibitamque Lib. Primo Cap. LI. pag. 273.

X

ASELLVS ET LEA PRISCO PATRI BENEMERENTI IN PACE
QVI BIXIT ANNIS LXIII. MENSIBVS III.

DIEN N. XII.

IN SIGNO

V. K. OGT. D. BASSO ET ABLAVIO
CONSS.

Idest Anno Christi CCCXXXI. quo Martyres esse desierant. Plures ejusmodi Inscriptiones Palmâ signatas habebimus, si Eruditi in posterum non Literas tantum, sed & Symbola ibi impressa diligentius exscribent, & publici juris facient.

Quamobrem quid amplius responderi possit non video, quando Inscriptiones ipsae *Palmae* Signum praefurunt, non Martyribus, sed Christianis tantummodo positum. Immo ex tot Inscriptionibus Palmâ insignitis, quae apud Romae Subterraneae Auctores, & apud ipsum Boldettum, atque Fabrettum occurrunt, excogitare quidem potest quisquam omnes marmore, aut calce inscriptas, dum sub Ethnicis Augustis persecutio Christianae gentis ferret. Verum hoc nemo, dum sit cautus in judicando facile sibi persuadeat; immo nullo negotio credet, multas etiam ex illis ad tempora Christianorum Caesarum spectare, quibus nullus Tyrannorum in Populum Christianae Legi additum amplius tormentis & securi saeviebat. Nam etiam post redditam

A Ecclesiae pacem a Constantino Magno perrexit Christianum vulgus sepulcrum sibi comparare in sacris Romani pomerii Coemeteriis, quod loca illa Sanctorum quoque Martyrum conditoria essent. LOCA enim SANCTA in ipsis interdum Inscriptionibus eadem appellantur, uti erudite ostendit idem Boldettus Lib. Primo, Cap. 14. & Fabrettus Cap. 8. Inscription. Antiquar. In tanta sane monumentorum ex Arenariis sacris effossorum copiâ pauca habemus praeferebantur *Consulatum*, hæc est certum Anni indicium, quo posita fuerunt. Attamen ex hisce paucis plures Inscriptiones videas, imperantibus Christianis Augustis quàm Ethnicis, efformatas. Aringhius Lib. 3. Cap. 22. pag. 610. titulos varios sepulcrales dedit in Coemeterio Sanctae Agnetis detectos. Scriptus fuit primus *Dominis nostris Fl. Valentiniano Consulibus*. Excidit alter ex Augustis; at satis novimus, referendam esse Inscriptionem ad Annum Christi CCCLXVIII. aut ad alios subsequentes, quibus unus e Valentinianis Impera-

peratoribus Consul processit. Alter lapis attritus positus ET FL EVDIO Annum prodit CCCLXXXVI. Tum Lib. 4. Cap. 25. e lapidibus Coemeterialibus Sanctae Agnetis istum commemorat exaratum DATIANO ET GAEREALE CONSS. idest Anno Christi CCCLVIII. Alter inscriptum habet POSTCONS GRATIANI III. idest Annum indicat CCCLXXV. Tertius titulus signatus est CONSVLATV ANICI BASSI ET FL. FYLIPPI VV. CC. hoc est Anno Christi CCCCVIII. Aliae quoque Inscriptiones spectant ad Annos CCCCVII. aut sequentes CCCCXXX. CCCCXLII. CCCCCLVI. CCCCXC. CCCCXCIII. Aliam refert positam CONS. EPARCHI AVITI, idest Anno CCGCLVI. ut Pagijs opinatur, vel CCGCLVII. uti Relandus putavit. Praeterea Cap. 27. Lib. 4. e Coemeterio Nomentano erutam Inscriptionem idem Aringhius laudat, marmore incisam COSS. VALENT. VALEN. III. hoc est Anno Christi CCCLXX. Et Lib. 4. Cap. 37. Epitaphium refert signatum IVSTO CON. idest Anno CCCLXXXVIII. & alterum D. N. VALEN. . . . & HABIENO, nempe Anno CCGCL. Tum tertium signatum ARBETIONE ET LOLLIANO COSS. Anno videlicet CCGXXXV. Sed & accuratissimus ipse Boldettus Lib. Primo, Cap. 19. triginta Inscriptiones Consulares divulgavit a se inventas in Coemeterio Lucillae. Inter eas secunda posita est GALLIGANO CONS. quam Boldetto licuit referre ad Annum Aerae Christianae GXXVII. aut CL. Sed mihi etiam referre liceat ad Annum CCGXVIII. aut CCGXXX. Quarta praefert Consulatum FL. CAESARI ET MAXIMI VV. CC.

A atque adeo pertinet ad Annum CCGXXVII. Subsequuntur aliae, nempe tres spectantes ad Annum CCGXXXVIII. duae ad Annum CCGLXX. aliae ad Annos CCGXXI. CCGXLIII. CCGXLIX. CCGCLX. CCGCLXIV. CCGCLXVI. CCGCLXIX. CCGCLXXX. CCGCLXXXIII. CCGCLXXXIV. CCGC. CCGCXV. CCGCLVI. DXLI. DLXVIII. Adfert & unam compositam CON D N AVITI, quam spectare putat ad Annum GCIX. Spectat potius ad Annum Christi CCGCLVI. vel CCGCLVII. quo Avitus Augustus Dominus Noster Consul processit. Alias praeterea a Bosio, & Aringhio, & Fabretto commemoratas. Viden quot monumenta in Romanis Coemeteriis numerentur, eo ipso tempore scripta, quo nullos Romae Martyres Christiana Fides pariebat? Atqui iusta se quoque nobis offert caussa opinandi, multos e titulis sepulcralibus Palmam praeferebantibus, ad Secula Christianae pacis esse referendos: ac praecipue quum supra aliis exemplis id revera factum ostenderimus sub Augustis Christi cultoribus. Mitto, non deesse Inscriptiones cum Palma a viventibus efformatas; quod certe a Martyrii indicio alienum esse nemo non agnoscit. Additum post mortem hoc Signum opinatur Boldettus; sed opinari secus ex aliis licebit. Quod vero me vehementius in ejusmodi sententia confirmat; Inscriptio est a nunquam satis laudato Fabretto producta Cap. 2. pag. 113. Inscriptio. Antiquarum. Exciderunt e quidem in uno latere nonnullae voces: tot tamen supersunt, ut integrum sensum inde colligere possimus.

RNA DOMVS. IN QVA NVNG IPSA SECVRA QVIESCIS
 SPIRITVS. A. CARNE. RECEDENS
 SANGTIS PRO MERITIS ET OPERA TANTA
 METVISTI. SEMPER. QVIESCIS. SECVRA
 VS TERRAE. PIGNVSQVE RECEPTVS.
 ENDORI. GVM. LVMINE. CLARO
 S QVAE TE SEMPER DEO DICASTI
 TAS. SED PRO. FACTIS AD ALTA VOCARIS
 CA. PAGATIANO. CVM MVLTA DEBEBIT.
 ATIANVS. ELEVThERIAE MATRI. SVAE. LOCVM FECIT
 AN PL. M. LXXV. MENS. II. D X. DEP. IIII. KAL. IVN. DORMIT
 D. N. CL. IVLIANI. AVG. IIII. ET FL. SALLVSTI. CON.
 ESPERIVS. QVEM. NVTRIT. INSCRIPSIT.

E vivis decessit Eleutheria ista Annos
 nata septuaginta quinque & ultra,
 die 29. Maii Anno Christi CCCLXIII.
 Ejus titulo *Palma* duplex inscripta.
 Nulla verò inter ejus laudes Martyrii
 mentio, quae tamen omnium ma-
 xima laus fuisset. Neque simile veri
 est, plebejam hanc anum, & capula-
 rem, sub Juliano ob Fidem Christi
 e vivis fuisse ereptam. Paucissimos
 tunc Ecclesia Martyres numeravit,
 neque in vulgus saevitum est: &
 hanc sane feminam Martyrem nulli
 veterum Fasti agnoscunt. Quod si
 contendas, Martyrem revera fuisse,
 sed prae metu Apostatae, ejusque
 Ministrorum, de vitâ pro Christo
 datâ nihil in ejus Epitaphio scri-
 ptum: mea verba accipe. Epita-
 phium istud aut palam exponendum
 erat, aut celandum. Si postremum
 cur decus Martyrii praetermissum?
 Si primum, cur Palma, Signum cer-
 tum, ut putas, Martyrii appositum
 fuit? Quod epigraphae tacuisset,

A Palma edixisset, bis quidem inscul-
 pta. Quamquam quid haec quaeri-
 mus? Paucos tantum dies post hujus
 Eleutheriae depositionem, hoc est die
 26. Junii, ejusdem Anni CCCLXIII.
 cecidit in proelio impius Imperator
 Julianus, ita ut vix eo vivente cre-
 di possit paratus, inscriptus, & ad
 tumultum collocatus hic lapis; sed
 quidem post Augusti mortem, atque
 adeo abjecto omni metu. Itaque
 nullâ aliâ de causâ adjectam Pal-
 mam credere decet, nisi ob ejus sin-
 gulares virtutes, aut ob spem Resur-
 rectionis, sive Aeternitatis. Quid
 plura? Idem Fabrettus Inscriptionem
 alteram praefert Romae positam *Zo-
 sino*, & *Arnon* viris Judaeis e *Syna-
 goga Agrippensium*, cum Judaico can-
 delabro, & signo Palmae in-
 scripto. Vide etiam Recutiti al-
 terius Sigillum cum Candelabro
 & Palma pag. 537. apud eundem Fa-
 brettum. Produxi & ego in novo
 Thesuro Inscriptionem veterum ter-
 tiam

tiam, positam cuidam *Faustinae* Judaeae, & *Palma* insignitam. Praeterea protuli Tumulum a Viventibus una cum *Palma* paratum. Post quae jam tandem quis non videat statuentum esse, *Palmae* Hieroglyphicum in sacris Coemeteriis, si solum est, minime praebere nobis certum Martyrii indicium, quod quaerebamus? Neque enim refellere opus est vulgi opinionem, putantis Monogramma Christianum, hoc est **P** Martyrii fidem facere, quasi **X** pro *Christo* significet, & Graecum illud *Rho*, sit *P* Latinum. Nunquam Eru-
ditis, haec in mentem venerunt.

Quapropter summo opere commen-
danda illorum prudentia, qui quoties decernendum est, an Sancti alicujus ossa Sepulcro quopiam claudantur; & siquidem illa Sancti alicujus esse constet, Inscriptione vero, aliisve Signis careant, an tribuenda sit uni potius quam alteri e Caelitibus, suspensio plane gradu, & circumspeditione gravissima procedunt. Nemo certe in vetusta possessione facile turbandus. Est & heic suus Praescriptioni locus, nisi meliores titulos, eoque magis si certos, alii objiciant. At quoties agitur de producendis novis, aut dubii ignotive nominis, ad

A certitudinem evehendis, severitate utique opus est; & cavendum ab affectibus nostris, qui quidquid amant & cupiunt, ad verum aut bonum illud continuò credendum nos facile abripiunt. Si rigidius olim actum fuisset, si a legibus Ecclesiasticae disciplinae sanctissimae constitutis non tam multi abcessissent, nunc minime tot Reliquias haberemus, sive tot Corpora unius Sancti, quae in Catholicorum provinciis venerationi Fidelium exposita intuemur. Atque haec mihi in memoriam revocant, quod Ravennae Anno MDCCXI. actum est. In Sancti Vitalis Basilica effossa est arca marmorea, corpus hominis continens, & Inscriptionem praeferens literis quidem Romanis, sed minime ob earum complexum vulgo intellectis. Vox *Martyris* ibi animadversa animos omnium continuo excitavit, atque in spem erexit, fore ut illic lateret ignoti antea cujuspiam Martyris corpus. Institutum propterea fuit solemne Judicium Ecclesiasticorum examen, cujus exitus mihi ignotus. At nemini hanc ob rem creandum erat incommodum; spem quippe omnem illico praecidebat Inscriptionis ipsius lectio, quam nunc subjicio.

† TUMVLVS ISTEDOCETCVIVSRETINECORPVS
SERGIVSVOGTARLEVLISFVNGEATONORE
VIVSMARTYRISAJLEATPVERTADESERVIT
PERIPSVPRECOCVNCTILATINVAIC
ALVPOAT

Haec

Haec autem ita lego.

Tumulus iste docet cuius retinet Corpus.

Sergius vocitabar; Levitis fungebat onorem.

Ujus Martyris Aule at pueritiam deservivit.

Per ipsum prece, cuncti jam ut nunquam ic aliut ponat.

Vides heic scriptum *vocitarar* pro *vocitabar*: *fungevat* pro *fungebat*: *u-
jus* pro *hujus*: *at* pro *ad*: *prece* pro *precor*: *ic* pro *hic*: *aliut* pro *aliud*,
quae quidem Auctorem produnt, in-
famae Latinitatis aevo supparem. Ad
me vero misit Anno MDCCVI. Cla-
riss. V. Apostolus Zenus, Augustissi-
mi Caesaris CAROLI VI. Historio-
graphus, exemplum duarum lamina-
rum plumbearum, Veronae detecta-
ram in aede Sanctae Mariae della

A | Pratta, sub mensa Altaris, in urna
marmorea repositas. Multos deinde
post annos earundem estypon accipi
ab amico P. Josepho Blanchinio, an-
tea Canonico Veronensi, nunc Pre-
sbytero Oratorii Romani, viro Cla-
rissimo. Itaque has etiam in lucem
efferendas censui, ut felicius quàm
ego eas interpretentur, illarumque ae-
tatem conjectando inquirant erudi-
tionis cultores.
B |

† A. D. O. C. CIII. IC R
EQ. ESIT KIBRTVS.
IN PACE QVIXIT.
XLII. ET IC PASXS
E MORTĒ. II. IDVS
AGVSTI PRO DEI NOE

Quae in hac prima Inscriptione legere me posse opinor, haec sunt.

A. D. O. C. CIII. Ic R-
equiescit Kibertus
in Pace qui vixit (annos)
LXII. & ic passus
est mortem II. Idus
Augusti pro Dei nomine.

Altera Inscriptio haec est:

† HIC REQVESIT VITTO
 RIA VIRGO IN PACE Q
 VIXIT ANIS. XXVIII.
 ET MARTIRIVS SEPTI
 I. A. S. C. SEPTIMO DOMINI
 EIH. XI KLVNII †

Ita lego:

Hic requiescit Vittoria Virgo in Pace, quae vixit anis XXVIII. & Martirium suscepta. A. S. C. Septimo Domini, & (fortasse Deposita) XI. Kalendas Junii †

Arabas Inscriptiones uno tempore plumbo insculptas par characterum figura indicat. Sunt ibi, quae redolent antiqua Secula, *Requiescit: in Pace: qui vixit annos & c.* Aetas etiam Martyrum tam anxie designata tabellam ipsis vix vitae ereptis positam indicare posset. Verum si literae singulares, quas sine interpretatione dimisi, *Annum forte Domini signant CIII. & CVII.* (quod tamen affirmare non audeo) quis credat, haec laminas tunc scriptas fuisse, quum nulla tunc forent vulgaris Aerae nostrae primordia? Ad haec ille **KIBERTVS** Langobardicae sive Germanicae, non Romanae Linguae nomen est, ac proinde nunquam ipsum referas ad priora Ecclesiae Secula.

A Plura addere non juvat. Denique id etiam adnotatum volo, Genuae in Metropolitana Basilica conspici tabulam marmoream, illuc ex aede Sancti Stephani translata, cui insculptum legitur hocce Epitaphium.

HIC REQVESIT BONAE
 MEMORIAE SANCTVLVS
 SVBDIAC. IN PACE QVI VIXIT
 ANNOS P. M. LXXX. DP. EIVS VI.
 KAL. MAIAS CONS. ALBINI VI. C. CONS.

† † †

Minime desiderati sunt, qui Genuensi Urbi, quasi ibi *Sanctuli Martyris* sacrum pignus adservaretur, sunt gratulati.

tulati, opinantes videlicet, *Monogramma* **X** Christi, quod in antiquis Christianorum Spulcris per plura Secula scriptum occurrit, & D. P. idest *Depositio*, quae forma dicendi communis olim omnibus Christianis in sepultura fuit, aliquid peculiaris sanctitatis in *Sanctulo* isto prodere. At nullum ibi Martyrii indicium est, ac praesertim, quod ejus *Depositio* facta est sub *Consulatu Albini Viri Clarissimi Consulis*. Fasti Consulares nobis exhibent *Decium Albinum*, qui in Occidente Consul est renuntiatus Anno Christi CCCXLIV. Hunc enim potius quam Albinum Consulem Anno CCCXCIII. designari puto, quum iste respectu alterius *Albinus Junior* in monumentis appelletur. Anno autem CCCXLIV. nullus erat in Italia Christianae Fidei persecutor. Sed manum tandem e tabula.

Antequam tamen finem faciam nobili huic argumento, incongruum minime erit, si pauca alia subjungam ad illud spectantia. Non contenti aliqui ex Sancti Christophori veri Martyris nomine fabellam deduxisse, quasi is Christum infantem ad alteram fluvii ripam humeris suis portans oneri paene succubuerit, ipsum etiam, quasi prae nimia proceritate ingredi Templorum fores vetaretur, pingere in fronte sacrarum aedium consueverunt, simul verò ut ejus aspectu facilius devota & credula Plebs frueretur. Quicumque enim ejus faciem intuebatur, eo die se a morbis, immo ut aliis placuit, a mala morte immunem futurum sibi persuadebat. Albericus in *Diction. Leg.* ad verbum *Christophorus* in litera X. duos versus, tunc vulgo familiares, refert, nempe:

A *Christophori Sancti speciem quicumque tuetur,*

Illo namque die nullo languore tenetur.

Est mihi ad manus Rolandini Summa Artis Notariae typis aeneis tradita Augustae Taurinorum Anno MDXXII. per Antonium Ranotum. In calce effigiem Sancti Christophori impressam habet cum eisdem versibus, addita hac prece: *Sancte Christophore. Tu portavisti grandem & fortem. Defende me a periculo, & a mala morte.* En quantum Majores nostri opinionibus indulgerent. Fuere etiam tempora, quibus mirà licentiâ pii viri, ubi deerant Sanctorum Vitae, eas ex ingenio suo procedebant, tribuentes Martyribus, aliisque Sanctis mores illos, ritus, ac verba, quae magis consona crederentur eorum aetati, officio, atque pietati.

Legendas postea appellarunt. Iis abundat insigne Opus Actorum Sanctorum, inchoatum & continuatum a doctissimis Patribus Societatis Jesu Antverpiensibus, qui tamen germana a falsis, sincera ab interpolatis laudabili zelo secernunt. Sunt qui Criticam ferulam ad ista adhibitam aegre ferunt. Dignos hercle se produnt, quibus falsa ac ridenda quaeque propinentur. Fortassis etiam falli amant, ne dicam fallere alios, quum nullum inter Verum & Falsum discrimen ament. Non haec mens erat immortalis nominis Cardinali Baronio, qui in Martyrologio Romano expurgando atque inlustrando tantum operae posuit; neque enim is dissimulavit vulnera heic inflicta aut a sciolis aut ab improbis veritati. Vide praecipue, quae is habet de immanibus commentis, quibus deturpata fuere Acta Sanctae Ursulae Virginis ac Martyris. Ughellius quoque,

que, quum in eisdem Actis deprehendisset *Fullanum* quemdam *Lucensem Episcopum*, quem qui de Sanctis *Lucensibus* scripsere, tam facile amplexi fuerant, temperare non potuit, quin adversus impostores pios inveheretur, inter alia scribens Tomo I. Ital. Sacr. in *Lucens. Episcopis*: Igitur hunc fictitium *Fullanum*, *Cyriaco Papae*, a *Scriptorum* malè sano cerebro in *Sanctae Ursulae Actibus* excogitato, Romanoque itineri ejusdem *Sanctae*, prudens Lector poterit aggregare; indeque colligere, quo aliquando excesserit mortalis audacia, quae *Sanctorum* praeclarissima gesta anilibus fabellis involverit: quasi *Deus*, vel *Sancti* nostro indigerent mendacio, ut ampliori vel sanctimoniae vel fortitudinis famam, mortales raperent in sui admirationem. Innumeros habemus Sanctos certissimos in Ecclesia Dei; habemus & eorum Acta & Vitas a piis fidelibus & saepe synchronis *Scriptoribus* posteritati tradita. Haec pià devotione amplectamur. Reliqua dubiae fidei examini subjiciuntur. Cetera vero, quae falsitatis & imposturae faciem praeferunt, aversemur, exhorreamus.

Peregrinationes quoque in honorem *Sanctorum* frequentissimae olim fuere. Eximium nempe devoti piique animi affectum olebat, in longinquas regiones iter suscipere, visitandi causâ *Sacras* eorum *Reliquias*, aut *Templa* celeberrima. Viri ac mulieres, Clerici, & *Monachi* ipsique *Episcopi* & *Reges* inter se certabant, quo longius excurrerent, neglectâ interim curâ familiae suae, sui gregis, ac *Populorum*. Et quamquam *Sancti Viri* agnoscerent atque edicerent, plus interdum ad curiositatem saturandam, quam ad pietatem adaugendam haec inservire, praeter alia pericula & incommoda, e pru-

Tom. XII.

A ritu vagandi manantia; surdis canebatur. Apud *Marculfum* Lib. 2. Cap. 49. formula *Epistolae* legitur ad *Papam*, ceterosque *Episcopos*, pro peregrinante ad *Limina Apostolorum*, cum hisce verbis: *Portitor iste, radio inflammante divino, non (VT PLERISQVE MOS EST) vacandi causâ, sed propter nomen Domini, itinera ardua & laboriosa parvipendens, ob lucrandam orationem Limina Sanctorum Apostolorum Domni Petri, & Pauli adire cupiens, a mea parvitate se petiit vestrae commendari almitati. Pro vacandi causâ alii Codices habent pro vagandi causâ. Utrumque nihilominus egregie, ut intelligamus, quo spiritu olim Plerique ducerentur, immo, & aevo nostro, ducantur in hujusmodi studio. Ac propterea in Synodo Cabilonensi, Anno Christi DCCGXIII. Cap. 45. statutum fuit, ut nemo peregrinationem susciperet Romam, aut Turonum, absque venia sui Episcopi. Sunt enim Pauperes, qui vel ideo id faciunt, ut majorem habeant materiam mendicandi. Digna sunt, quae legantur, reliqua ab iis Patribus in hanc rem conscripta. Laudanda profectò est piarum peregrinationum in se spectata consuetudo, dum unico Religionis intuitu suscipiantur, & officii, quibus Christi fideles a Lege obligantur, nequaquam officiantur. Quod praecipue circumspiciendum est patribus familias, eoque magis muliebri sexui. Verùm in obtentu non raro est Pietas, re autem ipsa terreni affectus ad itinera sollicitant; nullaque cura est, an peccata potius, quàm Pietatis augmentum, sint finis gratissimi hujus laboris. Atque utinam tempora quoque nostra abutentes instituto laudabili ac sancto quotidie non conspicerent. Olim verò vagatorio hocce ardore non Se-*

Ge

cula

culares tantum feminae, sed & Religiosae agitabantur. Quare Anno Christi DCCXCI. Synodus Forojulienfis sub Sancto Paulino Patriarcha Canone XII. decrevit: Ut nulla ullo unquam tempore licentia fit Abbatis-sae, vel cuilibet Monachae, transfigu-rante se Satanâ in Angelum lucis, quasi orationis causâ suggerente eis, Romam adire, vel alia Loca venerabilia circu-ire. Quam sit namque irreligiosum & reprehensibile cum viris propter itineris necessitatem conversari, nullus tam ex-cors est vel despiens, qui ignoret. Sed praecipue optasset Sanctus Bonifacius Moguntinus Archiepiscopus circiter Annum Christi DCCXLIV. in Epi-stola 105. ad Cudbertum Archiepi-scopum Cantuariensem, ut probiberet Synodus, & Principes vestri mulieribus & velatis feminis (idest Sanctimonia-libus) illud iter, & frequentiam, quam ad Romanam Civitatem veniendo & redeundo fatiunt, quia magna ex parte pereunt, paucis remanentibus in-tegris. Perpaucae enim sunt Civitates in Langobardia, vel in Francia, aut in Gallia, in qua non sit adultera vel meretrix generis Anglorum: quod scan-dalum est, & turpitude totius Ecclesiae. Neque minoribus periculis obnoxiae fuerunt per subsequencia Secula mu-lieres peregrinantes. Petrus Azarius Novariensis in Chronico, Tomo 1

A XVI. pag. 359. *Rer. Italicar. haec scribebat: O quam periculosum est, for-mosas juvenes & valde pulchras, in qui-bus motus, & concupiscentia permazet, per partes ducere extraneas causâ In-dulgentiae, & praecipue incognitas mu-lieres! Nam meis diebus Dominus Ber-nardinus de Polenta, Dominus Civitatum Ravennae & Cerviae in partibus Roman-diolae, multas Nobiles ultramontanas vi-tuperavit, euntes Romam, & venientes in Anno Jubilaei proximo praeterito MCCCL. Quae si (& utinam) stetissent in partibus suis, vituperatae per ipsum non fuissent. Navis suo stans in portu, & in alie-nos portus non deducta, numquam sentit naufragia.*

B
C
D Ex quibus omnibus jam tandem colligimus, apud rudium Seculorum homines sanctam quidem Religionem Christi vixisse, multos tamen ex iis (de Secularibus loquor) parum ex-colendis veris animi virtutibus & so-lidae pietatis officiis operam dedisse. Satis quippe eis fuisse videtur, si San-ctorum patrocinium apud Deum sibi procurarent. Quod etiam crasso quo-dam modo, ac ut ita dicam sensuali devotione peragebant, eorum tantum-modo Imagines & sacra Lipsana ve-nati, ac venerati. Fortassis etiam terrenae potius utilitatis quam pieta-tis intuitu, erga Sanctos tanta vene-ratione ferebantur.

D E
SUPERSTITIONUM
S E M I N E

IN OBSCURIS ITALIAE SAECULIS.

D I S S E R T A T I O
QUINQUAGESIMANONA.

SUPERSTITIONUM

SEMIUM

DE SEBASTIANO

CAPOVONICHIUM

DISSERTATIO

QUINQUAGESIMANONA,

Ulla dubitatio est, quin barbaricis ipsis Italiae Saeculis non solum homines verè pii abundarint, sed etiam Sancti: nulum enim tempus fuit, quo Ecclesia Veritatis magistra, & Sanctitatis officina, animas Deo gratissimas enixa non fuerit, aut non efformarit; eaque usque in finem Saeculorum opibus ejusmodi affluet. Sed ne inficiari quidem possumus, quin iis ipsis temporibus inter vitia innumera locus etiam suus *Superstitioni* fuerit; quam nempe interdum improbitas & nequitia, sed saepius ignorantia, aut certe utraque, invehere ac fovere consuevit. Petrus Damiani in Opuscul. X. haec circiter Annum Christi MLX. scribebat: *Ad tantam faciem quotidie semetipso deterior Mundus devolvitur, ut non solum cujuslibet sive Saecularis, sive Ecclesiasticae conditionis ordo a statu suo collapsus jaceat, sed etiam ipsa Monastica disciplina solo tenuis, ut ita dixerim, reclinata, ab assueta illa celsitudinis suae perfectione languescat. Perit pudor, honestas evanuit, Religio cecidit, & velut facto agmine omnium sanctarum Virtutum turba procul abscessit. Si Vitia inundabant, si Religioni apud multos debitus honor mini-*

A me habebatur, postrema profectò non fuerit *Superstitio* ad irrependum inter adeo sopitos, aut depravatos Fideles. Et sane Conciliorum decreta, piorumque Scriptorum Libri ad nostra usque tempora servati, dum *superstitiosos* mores, ac ritus identidem damnant, satis etiam ostendunt, quam late *Superstitio* olim, Saeculis nimirum barbaris, in Christiano Populo debaccharetur. In justum volumen argumentum hoc excrecere posset, ubi singula persequi vellem; sed aliqua tantummodo innuisse sat mihi fuerit ut habeat Lector, unde comparisonem instituat inter antiquorum mores ac nostros, & de postremae hujus aetatis felicitate, si recte sapit, secum gaudeat, & Saeculo nostro gratuletur. Ubi Ignorantia, ibi facile *Superstitionem* quoque reperias. Quae certe quin cum bono animo societatem inire, atque non raro habitare possit, nullum est dubium: quod evenire videmus, quum quis opinione sua deceptus aut Deum alio, quam quo is instituit cultu & ratione honorandum sibi statuit; aut honores divinos ei, qui Deus non est, deferendos censet; aut profana divinis incautus immiscet. Rufforum gentem, alioqui deditam Christo, adhuc *Superstitionibus* bene multis scaterere novimus. Sed plerumque conjuncta cum Ignorantia turpis Cupiditas

ditas Superstitionem parit. Hujus vitii reum se prodit, quicumque modis a Deo minime institutis, immo & ab eo improbatis, utitur ad valetudinem recuperandam sibi aut aliis, ad conquirendas opes, & ad penetrandum, si Superis placet, in jura abditissima venturi temporis, aut in secretas latebras humani cordis. Ab hujusmodi morbo ne nostra quidem tempora immunia sunt: neque enim fieri potest, ut foecundum istud gramen, superioribus Seculis ubique serpens, ex agris omnino nostris tollatur, eâ ipsâ de causâ, quod ex terrarum Orbe inscitia, & malefana cupiditas prorsus nequeunt eliminari. Sed si unquam, certe Seculis barbaricis Superstitio succrevit, tum quod bonae Literae tunc jacerent, tum etiam quod gentes e Septentrione, ubi faciliorem locum quam alibi pestis haec inveniebat, in Italiam delapsae, pravas consuetudines suas corruptis etiam Italicorum moribus * adjunxit; & aliâ etiam ex parte Arabes in continenti Hispaniae & Calabriae, atque in universa Sicilia dominati, suis quoque deliramentis infecere non paucos nimis credulos Christi fideles. Singularem Dissertationem, quae est XXXVIII. jam expediti *Judicia Dei* minime Canonica, nempe Aquae ferventis, aut frigidae, Crucis, ferri candentis &c. quae olim in usu passim fuere: immo, quod mirers, calculis etiam complurium Ecclesiae Pastorum probantur. Verum nullo unquam tempore desiderati sunt emunctioris naris, & solidioris doctrinae Antistites, qui in ejusmodi ritus, uti Superstitione intoleranda vitiatos, voce & scriptis inveherentur. Atque haec tandem proscripta fuere. Alterum Superstitionis genus, omnium fortas-

A se rei publicae perniciosissimum, singularia Certamina fuere, quorum furor, vel post tot Ecclesiae & Principum decreta, poenasque propositas vix retundi potuit. De hoc etiam mihi sermo fuit in Dissertatione XXXIX. Nonnulla insuper delibavi in superiori Dissertatione spectantia ad Sanctorum cultum. Nunc alia congerere juvat in hanc rem, eorumque temporum faciem hac etiam ex parte aliquantulum spectandam praebere.

B Sub Regibus Langobardis eo audaciae procefferat inconsulta rudis Popelli credulitas, ut Arbores quasdam (*Sanctivas* appellabant) summa in veneratione haberent, veluti sacras, neque ab iis tantum excidendis aut tondendis abstinere, sed etiam iis adorationis signa exhiberent. Idem quoque Fontibus nonnullis praestabant. Deum-ne, ejusque Sanctos, an Daemones, ibi colerent, exploratum minime est. Quum tamen ejusmodi superstitiosi cultus *Paganiae* interdum appellentur ab antiquis, idcirco par est credere, Paganismi reliquias fuisse. In Occidentali Africae ora nostris quoque temporibus Populi quidam numerantur, eadem Superstitione infatuati. Itaque Liutprandus Rex Langobardorum Lege XXX. Lib. VI. gravissimam poenam iis statuit, qui ad Arborem, quam rustici *Sanctivam* vocant, atque ad Fontanas adoraverint, aut sacrilegium, vel incantationem fecerint. Quibus postremis verbis etiam Magos quoscumque, & incantatores detestatur & plectit, quorum minime inopia erat Saeculis iis in Italia, sed potissimum extra Italiam. Et Langobardi quidem, antequam Sanctissimam Christi Legem amplecterentur, religionem in conservandis, aut adorandis nonnullis Arboribus statuebant: ad quem morem

rem deponendum multi ne post Baptismum quidem se adduci patiebantur. Paria fecerant & alii Ethnici. Sanctus Barbatus Episcopus Beneventanus, ut est in ejus Vita apud Bollandum, ad diem XIX. Februarii, repente securim arripens, & ad Votum pergens, suis manibus nefandam Arborem in qua per tot temporis spatia Langobardi exitiale sacrilegium perficiebant, desossâ humo, a radicibus incidit, ac desuper terrae congeriem fecit, ut nec indicium ex ea quis postea valuerit reperire. Acta haec fuisse circiter Annum Ch. DCLXX. Ita in Chronico Mediolanensi MSto, quod Canonici Novarienses adservant (in ea parte, quam ego tenebris suis reliqui, ceteris in Tomum XVI. Rer. Italicar. inlatis) haec leguntur: Postea supervenerunt Langobardi, qui Viperam auream, & quasdam Arbores adorabant, & Arrianam haeresim sapiebant. Neque tantum Langobardi, sed & Franci ab Ethnicismo secum tulere insanum hunc Arborum cultum. Sacrivae Arbores appellantur in Concilio Autissiodorensi Cap. 4. Fontes & Arbores, quos Sacrivos vocant, succidite, aiebat Auctor de Restitutions Fidei. Atque istam Superstitionem damnavit Synodus Nannetenensis Canon. 20. ut alia monumenta praeteream. Porro in praeaudata Liutprandi lege, atque in subsequenti Christianissimus ipse Rex statuit, ne cuiquam in posterum liceret accedere ad Ariolos, aut Ariolas, vel Aruspices, aut alios qualescumque, responsum ab illis accipiendum, hoc est, sciscitandi causâ res abditas sive futuras. Ipsi Arioli detesti in servitutem rapiendi Judicibus erant, & extra Regnum uti mancipia venum exponendi. Jam coustat, Aruspicinam, atque omne sacrilegae divinationis genus, mor-

bum antiquissimum esse, ab Idolorum cultoribus natum, quo in Italia Etrusci potissimum, ac deinde Romani diutissime laborarunt. Inde pervasit ille in ipsos Christianorum coetus, atque inter eos ita debacchatus est, ut in ipsius Principis salutem ac statum Republicae inquirere non sine publicae quietis detrimento complures auderent. Huic ergo obstandum ratus Constantinus Magnus legem tulit: sed ad ipsum eliminandum acrius insurrexit Constantius Augustus ejus filius Lege 4. Codic. Theodosian. Libr. 9. Tit. 16. En decretum illud Anno Christi CCC-LVII. promulgatum: *Nemo Aruspicum consulat, aut Mathematicum (idest Astrologos) nemo Ariolum. Augurum & Vatum prava confessio conticefciat. Chaldaei, ac Magi, & ceteri, quos Maleficos ob facinorum magnitudinem Vulgus appellat, nec ad hanc partem aliquid moliantur. Sileat omnibus perpetuo divinandi curiositas. Etenim supplicium capitis feret gladio ultore prostratus, quicumque jussis obsequium denegaverit.* In eam Legem consule Commentarios doctissimi Gothofredi. Sunt & duae aliae Leges in Codice Theodosiano eodem Titulo contra Maleficum hoc, ut olim aiebant, hominum genus. Circiter Annum DIV. Theodericus etiam Italiae Rex Judices decrevit contra Magicae Artis professores, ut est apud Cassiodorium Lib. 4. Variar. Epistolar. Epistolâ 22. Athalaricus verò illius successor adversus Maleficos istos severitatem Legum armavit, Cassiodorio ipso teste Lib. 9. Epist. 18. Sed uti vidimus, comprimi quidem, non autem eradicari unquam potuit Ars, cui vel apud primores Populi, nedum inter insanum vulgus, nunquam defuere patroni. Quare desinente Saeculo

culo VIII. aut ineunte subsequenti, Carolus Magnus in Capitulari, quod habetur Tomo primo, pag. 518. Baluzianae editionis, edixit: *Ut nemo sit, qui Ariolos sciscitetur, vel somnia observet, vel ad auguria intendat. Nec sint Malefici, nec Incantatores, nec Phitones, nec Cauculatores, nec Tempestarii, vel Obligatores. Addit etiam: Ut observationes, quas stulti faciunt ad Arbores, vel Petras, vel Fontes, ubicumque inveniuntur, tollantur & destruantur. Ergo neque Gallia tum felicior Italiâ, quum & ibi ad Arbores, Petras, & Fontes superstitionum vulgus conflueret aut ad fanitatem recuperandam, aut ad occulta detegenda, uti spes erat.*

Audisti nuper, quot nebulonum genera tunc illuderent alienae credulitati, & ad Superstitionem imperitos raperent. Et sane rudibus iis Saeculis dici non potest, quàm facile propinarentur fictiones & fabulae, & quàm facilius ab indoctorum vulgo, immo & ab ipsis Nobilibus tanquam certissima historiae capita exciperentur. *Tempestarios* Carolus Magnus commemoravit. Quae de hisce Populi opinio tunc foret, Agobardus Lugdunensis Archiepiscopus eorum temporum Scriptor, in Libro de *Grandine* nobis explicabit. In his regionibus, ita ille scribit, *paene omnes homines nobiles & ignobiles, urbani & rustici, senes & juvenes, putant, grandines & tonitrua hominum libitu posse fieri nempe incantationibus hominum, qui dicuntur Tempestarii. Pergit ille prodere quàm crassâ Minervâ tunc laborarent fere omnes ex Populo: Plerosque, ait, vidimus & audivimus tantâ dementiâ obrutos, tantâ stultitiâ alienatos, ut credant & dicant quamdam esse regionem, quae dicatur Magonia, ex qua naves veniunt in nubi-*

A bus, in quibus fruges, quae grandinibus decidunt, & tempestatibus pereunt, vehantur in eandem regionem, ipsis videlicet nautis aëreis dantibus prezia Tempestariis, & accipientibus frumenta, vel ceteras fruges. In hanc rem etiam legenda sunt, quae habet Synodus Parisiensis Anno DCCC-XXIX. coacta, Lib. 3. Cap. 2. **A** deo-ne infantes iniquas, tunc homines, ut ineptiis hisce ridendis fidem adjungerent! Immo obfirmatis animis ista credebant: quae caussa erat, ut decepta imaginatio ad aëta profili-ret, quae vehementius etiam mireris. Testem habeo eundem Agobardum: *Vidimus, ait, plures in quodam conventu hominum exhibere vinclos quatuor homines, tres viros, & unam feminam, quasi qui de ipsis navibus ceciderint. Quos scilicet per aliquot dies in vinculis detentos, tandem collecto conventu hominum exhibuerunt, ut dixi, in nostra praesentia, tamquam lapidandos. Sed eorum caeco furori miseros eripuit oculatus & doctus Agobardus, qui relatis etiam aliis eorum temporibus stultis opinionibus, & pessimis illarum effectibus, in haec verba definit: Tanta jam stultitia oppressit miserum Mundum, ut nunc sic absurdae res credantur a Christianis, quales numquam antea ad credendum poterat quisquam suadere Paganis, Creatorem omnium ignorantibus. Vitiatas hujusmodi phantasias & nos interdum temporibus nostris offendimus in viris, sed praecipue in mulierculis, quibus nihil mali accidit sibi aut aliis, quod vi supranaturali, atque ope Daemonum non reputetur enatum. Auctor praeterea idem Agobardus est, non defuisse alios, qui se nosse defendere a Tempestate habitatores loci jactabant, quibus propterea dementes agricolae de frugibus suis par-*

partem persolvebant, & appellabant hoc *Canonicum*. Subsequente etiam Saeculo Christi Decimo, Atto Vercellensis Episcopus ostendit, perdurasse in Italia ejusmodi pestem, quum in suo Capitulari Cap. 48. scribat, quemlibet ex ordine Clericorum, si quando Magos, aut Aruspices, aut Ariolos, aut certe Augures, vel Sortilegos &c. consuluisse fuerit deprehensus, ab honore dignitatis suae depositum, perpetuae poenitentiae esse subjiciendum. Sed nullum fortasse Seculum ostendas, quo non occurrant & perverae divinationis, & Magicae artis aut vera, aut falso credita maleficia, sive deliria, simulque Ecclesiae anathemata. Si quid tamen video, nos praeteritorum temporum somnia ineptasque Opiniones unice miramur, quum ne ab ipsa quidem contagione prorsus immunis sit aetas nostra. Profecto nunc Libros habemus spississimos adversus Magiam conscriptos, fabulis, incertisque narrationibus ad faturitatem refertos. Novimus etiam, innocentes praesertim mulieres interdum in veneficii suspicionem adductas fuisse, in quibusdam Christiani Orbis partibus, & aut igni datas, aut mortis periculum vix evasisse: neque alia de causa reas vulgo creditas, quam quod sub fasce annorum illarum humeri jam curvarentur. Sed mihi in primis tum desipuisse videntur Majores nostri, quum impostoribus iis, quos *Zingaros*, vel *Zinganos* appellarunt, & adhuc nos appellamus, aditum liberum in Italiam permisere. Non ante Annum MCCCC. pessimum hoc hominum genus e latebris suis emerit, Aegyptum patriam simulans, & dictitans, ereptam sibi fuisse terram suam a Rege Hungariae: quod risum moveat Geographiae gnaris; sed imperitis

Tom. XII.

A fucum faciebat. Quod veri videtur similis, gens ista e Walachia & conterminis regionibus originem duxit; & adhuc ingens eorum copia visitur in oppidis Hungariae, Serviae, Bulgariae, & Macedoniae. Sive ergo e suis sedibus pulsa, sive sponte egressa spurca gens mille mendaciis sibi viam sternens apud Bardos Populos, modum invenit persistendi semper in eisdem Provinciis, quamquam stabiles nunquam permanerent. Nullus iis ager frumenta dabat, nulla Ars lucrum suppeditabat. Furtum tantummodo, rapina, fraudes, inexhaustum iis horreum ac aerarium perpetuo fuere. Neque hoc Italico vulgo ignotum: attamen tolerata est infamis errorum colluvies, quod mentirentur, sibi poenitentiam vagandi septem annis impositam fuisse, & quod plus est, vim ac artem divinandi futura sibi tribuerent. Puer audiebam eos venditare, sibi interdictum ultra triduum in uno loco morari: licere quoque sibi, venia a Romano Pontifice facta, in quocumque loco consisterent, victum inde conquirere.

Quo tempore *Zingari* vel *Zingani* in hasce regiones primum sint illapsi, adnotatum est in Historia Miscella Bononiensi, a me edita Tomo XVIII. *Rer. Italicarum*. Ibi legas ad Annum Christi MCCCXXII. *A dì 18. di Luglio venne in Bologna un Duca di Egitto, il quale aveva nome il Duca Andrea: e venne con donne, putti, e uomini del suo paese: e potevano essere ben cento persone &c. Aveano un decreto del Re d'Ungheria, ch'era Imperadore, per vigore di cui essi poteano rubare per tutti que' sette anni per tutto, dove andassero, e che non potesse essere fatta loro giustizia. Sicchè, quando arrivarono a Bologna,*

D d

allog-

alloggiarono alla Porta di Galliera dentro, e di fuori: e dormivano sotto i portici, salvo che il Duca alloggiava nell'albergo del Re. Stettero in Bologna quindici giorni. In quel tempo molta gente andava a vederli per rispetto della Moglie del Duca, che sapeva indovinare, e dir quello, che una persona dovea avere in sua vita, & anche quello, che avea al presente, e quanti figliuoli; e se una femmina era cattiva o buona, e altre cose. Di cose assai diceva il vero. E quando alcuni vi andavano di que' pochi, che volevano far' indovinare de' loro fatti, pochi vi andavano, che loro non rubassero la borsa, o non tagliassero il tessuto alle femmine. Anche andavano le femine loro per la Città, a sei e a otto insieme. Entravano nelle Case de' Cittadini, e davano loro ciance. Alcuna di quelle si ficcava sotto quello, che poteva avere. Anche andavano nelle botteghe, mostrando di voler comperare alcuna cosa, e una di loro rubava &c. Neque putes, Italiam fatis fuisse ejusmodi praedonum gregi, quem sensim augebant viri & feminae ex iis ipsis regionibus, per quas pertransibant, collecti. Auctor est Krantzius in Saxonica Historia, eos Anno MCCCCXVII. in Saxonia primum versari cospisse, eosque graphice describit, Zygenos, seu Zigeunos eos appellans. Aventinus quoque ad Annam MCCCCXL. refert priores illorum excursioniones in Bavariam, neque eorum mendacia silet. Pari successu effudere sese foedissimae illius gentis examina in Belgium, in Galliam, ubi Aegyptii, seu Bohemi appellantur, & in Hispaniam, ubi Gittani eis nomen est. Et quamquam publicis saepe editis proscripti exclusique fuerint, nondum tamen eorum progenies in Occidente desecit: fortasse quod mu-

neribus e latrocinio coactis oculos iis eripiant, quorum est vigilare ad publicae rei securitatem atque tutelam. Puer quum essem, memini, me ab eorum uncis unguibus immunem abire non potuisse. Severissimis etiam poenis interdictus est iis aditus in Mutinensem Ducatum: nihilo tamen secius aliquot impune apud nos postea vidi; & certe in finitima quadam regione, & alibi, multa adhuc est iis licentia & quies. Innumeras quoque istorum turmas vagari per Turcarum Regna, testantibus mihi multis, exploratum habeo. Quid aliud ergo dicendum superest, nisi quod Henricus Spondanus in Annalib. Ecclesiastic. ad Annum MCCCCXVII. num. 14. adversus hoc pestiferum hominum genus gravi epiphonemate scriptum reliquit? Turba, inquit ille, est congerronum, praestigiatorum, & surum, impune ubique latrocinantium, & solidam plebem fatuis suis divinationibus, ac rerum permutationibus decipientium: quos sane miramur a Principibus & Magistratibus non solum permitti, verum etiam protegi ac defendi. Unde verò Zingarorum vocabulum deductum fuerit, si petas, adi Alexandrum Tassonium Mutinensem virum doctissimum in Lib. 8. Cap. 3. *Penseri diversi*, Ferrarium, & Menagium in origin. Linguae Italicae.

Inter Superstitiones numeratur quoque *observatio temporum, sive dierum*. Frequentissima haec olim fuit, reclamantibus frustra Ecclesiae Pastoribus, ac Patribus. Et vetustissima quidem pravae hujus opinionis origo: nempe ab Aegyptiis, Etruscis, Romanis, aliisque gentibus falsae Religioni addictis, in Christianum Populum delapsa est credulitas, statos quosdam dies haberi, quibus quidquid negotii

inchoatur, aut faciendum suscipitur, infaustos exitus consequetur. Chryso-
stomus in Homil. 33. ad Populum, Ambrosius, Augustinus, & antiqua
Concilia in haec deliramenta potissimum intonuere. Nicolaus etiam I.
Papa in Respons. ad Consult. Bulgaror. Articul. 34. haec habet: *Praete-
rea consultis, an sit aliqua dies, in
qua non oporteat ad proeliandum exire. Non est ulla dies in quibuscumque ne-
gotiis incipiendis vel exercendis penitus
observanda, quum non sit in diebus
spes nostra ponenda &c.* Tum Articulo 35. addit: *Nam illa, quae commem-
orastis, idest diei & horae observa-
tiones, incantationes, joca, & iniqua
carmina, atque auguria, pompae ac o-
perationes Diaboli sunt &c.* Sed quam
pertinax impia haec observatio etiam
inter Christi fideles fuerit, exemplo
erunt *dies Aegyptiaci* a remota anti-
quitate ad Saeculum usque XVI.
Christianae Aere diligentissime a ple-
risque servati, & publicis etiam Ka-
lendaris inscripti, ut ostendi in
Praefatione ad gemina vetusta Kalen-
daria, Part. II. Tomi II. *Rer. Italic.*
pag. 1023. Videlicet singulis
mensibus dies duo adeo infausti, a-
deoque mali ominis, atque ii suis
sedibus designati, decurrere putaban-
tur, ut nihil nisi adversi tunc ope-
ranti formidandum foret. Non vul-
gus duntaxat, sed & homines poli-
tioris Minervae, iis diebus sibi reli-
giose cavebant, rati traditionem hanc
tantà antiquitate stipatam gravibus
fundamentis niti, quae tamen uni-
ce in nubibus, sive in impostorum
phantasia olim fabricata fuit. Audi
Sanctum Augustinum in Expositione
Epistolae ad Galatas Cap. 4. *Vulgatissi-
mus est error Gentilium iste, ut vel in
agendis rebus, vel in expectandis even-
tibus vitae ac negotiorum suorum, ab*

A *Astrologis & Chaldaeis notatos dies,
& menses, & annos, & tempora ob-
servent.* Rolandinus verò Historicus
Lib. 3. Cap. 9. *Chronic.* ad Annum
MCCXXXVI. sinistram Patavini e-
xercitus expeditionem narraturus,
ait: *Et movit exercitus de Padua die
III. intrante Octubri; & erat Aegy-
ptiaca dies illa.* Tum Lib. 4. Cap. 5.
tentatam Anno MCCXXXVIII. infe-
lici exitu ab Estensi Marchione Pa-
tavinam Urbem describens, haec ha-
bet: *Venit cum multa turba, & ar-
mata manu, usque ad Pratum Vallis,
quod est in suburbio Civitatis: & fuit
hoc in XIII. Julii praescripti Anno
MCCXXXVIII. & erat Aegyptiaca
dies illa: quo revera in Calendario,
a me edito, adnotatur infausta illa,
ut credebatur, dies. Porro quantae
antiquitatis sit Superstitio haec, di-
scas e Calendario Furii Dyonisii Fi-
locali, spectante ad Annum Christi
CCCLIV. edito a Clariss. P. Jan-
ningo Soc. Jesu in Tom. 7. Junii inter
Acta Sanctorum, ubi leguntur
singulis mensibus Gemini *Dies Aegy-
ptiaci.* Et diu quidem superstitiosam
ejusmodi dierum observationem perdu-
rasse dixi. Nempe, ut antiquiores Li-
bros omittam, visitur in Estensi Biblio-
theca Breviarium Romanum MStum
membranaceum, elegantissima pictu-
rà ornatum, & circiter Annum M-
CCCCLXXX. manu scriptum. Prae-
cedit Calendarium, in quo *Aegyptiaci
dies*, immo & horae perniciosae,
versibus unicuique mensi appositis,
designantur. Ad Januarium mensem
hi leguntur:*

*Prima dies Jani timor est, & Septi-
ma vani.*

*Nona parit bellum: sed Quinta das
hora flagellum.*

Quantâ verò infantiâ, & quot superstitiosis ritibus, choreis, & victimis, olim in Romano Imperio Kalendae Januarii celebrarentur, notissimum est Eruditis. Sed ne Ethnicismo quidem sublato, sublata est superstitiosa illius diei solemnitas, in quam declamarunt saepe Romani Pontifices, Sancti Patres, & Concilia. Quod mirere, ipso etiam Seculo VIII. atque in ipsa Urbe aeterna Populus antiquorum rituum tenax, nondum haec deliria dedidicerat. Audi Sanctum Bonifacium, insignem primum Moguntinum Episcopum & Martyrem, hisce verbis ad Zachariam summum Pontificem Epistolâ 132. scribentem. Scilicet is dolet, quia *carnales homines idiotae, Alamanni, vel Bajoarii, vel Franci, si juxta Romanam Urbem aliquid facere viderint ex his peccatis, quae nos prohibemus, licitum & concessum a Sacerdotibus esse putant, & nobis improprium deputant, & sibi scandalum vitae accipiunt. Sicut affirmant, se vidisse annis singulis in Romana Urbe, & juxta Ecclesiam, in die vel nocte, quando Kalendae Januarii intrant, Paganorum consuetudine choros ducere per plateas, & acclamationes ritu Gentilium, & cantationes sacrilegas celebrare: & mensas illa die vel nocte dapibus celebrare; & nullum de domo sua vel ignem, vel ferramentum, vel aliquid commodi vicino suo praestare velle. Dicunt quoque, se vidisse ibi mulieres Pagano ritu Phylacteria & ligaturas in brachiis & cruribus ligatas habere, & publice ad vendendam venales ad comparandum aliis offerre. Quae omnia eo quod ibi a carnalibus & insipientibus videntur, nobis heic & improprium & impedimentum praedicationis & doctrinae perficiunt. Paria etiam dici possent de Kalendis Augusti, quae apud nos a Feriis adhuc*

A retinent nomen *Feragosto*, non cessante vulgo ea die vino & epulis indulgere. Hisce junge *Bacchanalia, Vendemias Nolanas*, atque horum similia, quae a sera antiquitate ad nos usque, veluti hereditaria, pervenerunt. Redeo ad stultam dierum observationem. Profcèdò ne heic quidem Majorum nostrorum mores ac improvidam credulitatem, sive superstitionem mirari nobis licet, quum ne nostra quidem aetas careat hominibus, & fortasse plus sibi sapientiae tribuentibus, quàm rudium Saeculorum mentes sibi tribuerent: qui die Veneris nullum iter inchoarent, veriti, ne exemplo suo verum comprobarent adagium quoddam Hispanicum nempe: *Die Martis, aut Veneris neque nuptias, neque iter institue*. Qui etiam horrent, si quando ad mensam cum duodecim aliis convivis se sedere deprehendant: opinio enim invaluit, non excessurum annum integrum, quin ex iis tredecim unum mors insidiosa surripiat. Qui denique, ut plura alia praeteream, si fortè sal in mensa effundi conspiciunt, infortunium aliquod imminere sibi continuo persuadent. Rident hacc omnia cordati viri; sed timidis ea persuasio ne forcipibus quidem adhibitis eripi queat.

Excogitari quippe non potest, quàm tenax interdum sit Populus morum & opinionum antiquarum, & praecipue ubi agitur de publico laetitiae spectaculo, aut de spe lucri, aut de periculis evitandis. Et heic traditio majorum sufficit: neque ratio alia, cur ita agatur aut credatur, exigitur. Exemplum alterum accipe. Tum Ferrariae, tum Mutinae (an & in aliis Urbibus id contingat, ignoro) Majo mense nuptias inire, apud plerosque piaculum foret. Scilicet aut

in

in conjuges, aut in prolem, quae inde emergeret, innumera incommoda atque adversa manarent. Sed unde ridenda haec opinio? Eam novimus vetustissimam esse, quippe Ovidius Lib. quinto Fastorum, auctor est, jam tum timuisse sibi homines a nuptiis Majo mense celebratis. Inquit autem:

Hac quoque de causâ, si nos proverbialia tangunt,

Mense malum Majo nubere, Vulgus ait.

Plutarchus etiam meminit infusae hujus, sed tamen passim receptae apud Romanos consuetudinis, in Quaest. Rom. Equidem praefraete contendere nolim, quin posterioribus hisce Saeculis, inspecto ritu Romanorum apud Ovidium, rursus oblitterata haec opinio resurgere, atque apud Populum vulgata, iterum in omnium mentes ac aedes penetrare potuerit; sed veritatem etiam simile videatur, eam interrupto cursu, vel post attritum Romanorum imperium, perseverasse apud quasdam ex Italicis gentibus eadem ratione, qua adhuc Mediolani, dum nuptiis peractis mas & semina procedunt, pueri id animadvertentes, statim hisce obstrepunt vocibus: *All' aminee, all' aminee*, hoc est, *Hymenaeum*, secundum morem veterum inclamantes. Neque enim unquam e Populi ore, antiquorum rituum tenacissimi, consueta illa Gentilium acclamatio recessit. Sed quando Mediolanum venimus, heic consistamus velim, ut nonnulla Superstitionis vestigia, quae illic olim vigeant, agnoscamus. Scilicet religioni sibi non ducebant Custodes atque Ministri celebris Ambrosianae Basilicae *Simulacrum Herculis* in ipso Templo habere, & quidem ad ostia Chori. Audi Landulphum juniorem Hist. Medio-

lanens. Cap. 10. Tomo V. pag. 481. Rerum Italicar. de Presbytero Li-prando ista tradentem: *Eandem Ecclesiam intravit, & pulpitum cum Arialdo de Maregnano ascendit; & facto silentio in Populo, & Presbytero stante nudis pedibus super lapidem marmoreum, qui in introitu Chori continet Herculis Simulacrum, idem Grossolanus ait &c.* Plura de hoc Simulacro habet Puricellius tum in Monument. Basilic. Ambrosian. tum in Vita Sancti Herlembaldi. Ego id unum persequor, bonis Mediolanensibus, dum Saecula rudia decurrebant, in mentem non venisse, quantum dedeceret inter Christianorum sacra statuam servare Herculis, non solum profani ac Ethnici hominis, sed etiam inter Divos a caeca veterum Superstitione relati. Sed ejusmodi opprobrium posteris meliora edocti inde tandem exturbarunt. In eadem autem Basilicâ sub navi majori visitur adhuc marmoreae columnae impositus *Serpens aeneus*, quem Landulphus senior in Hist. Mediolanens. Lib. 2. Cap. 18. Tomo IV. Rer. Italicarum, e Constantinopoli ab Arnulpho Episcopo delatum circiter Annum Christi MII. scribit, eundemque putat, quem *Moses in Deserto, divino imperio admonitus, coram Filiis Israël exaltaverat.* Exhibilanda plane opinio, quae adversantem habet sacram Historiam, traditionemque Patrum. Multa de Serpente hoc aeneo commentatus est supra memoratus Puricellius, sed plura Petrus Paulus Boscha, qui temporis, ut mihi videtur, prodigus, leve hoc argumentum singulari Libello jam edito illustrandum sibi suscepit, congestitque omnes tum Vulgi, tum doctorum hominum opiniones, plerasque ineptas ea de re. Fuisse tamen Eruditi non pauci, inter quos:

quos praecipue recensendus Alciatus V. Cl., qui in hoc Serpente vestigium pertinax Ethnicae Superstitionis latere suspicati sunt, quasi haec imago fuerit Aesculapii, sub specie Serpentis a Romanis, Graecisque olim culti, quae in sacram illam Basilicam antiquis temporibus irreperit, & adhuc ibi cubet. Mea sententia est, non alio consilio ab antiquis aeneum illum Serpentem collocatum in Ambrosiano Templo fuisse, quam ut exprimeretur, quod divinus Redemptor noster Johannis Cap. 3. vers. 14. dixit: *Sicut Moyses exaltavit Serpentem in Deserto, ita exaltari oportet Filium Hominis.* Fuisse hanc veterum mentem, certâ quadam conjecturâ assequutus mihi videor, postquam agnovi, qualis ante tria Secula esset facies loci illius. Adservatur in Estensi Bibliotheca, *Angeli Decembris Vigevii* (scilicet *Vigevanensis*) *Commentarius de Supplicationibus Majis, ac veterum Religionibus ad Cl. V. Johannem Tuscanellam.* Codex ipse MStus ad eundem Tuscanellam olim spectabat. Ibi verò haec adnotata sunt in fronte Libelli: *Hic sermo, sive Commentarius actus est Mediolani, & in Mediolanensi Templo primario beatissimi Divi Ambrosii, diebus autem Majalibus, quibus triduum quotannis litationes Christo referuntur, Anno ejusdem MCCCCXLVII.* Multa autem occurrunt illic, quae excerpenda duxi atque heic exhibenda, utpote argumento nostro accommodata. Idem Opusculum occurrit mihi inter Codices MStos Ambrosianae Bibliothecae, ubi Johannes Tuscanella appellatur *Secretarius*, nempe *Dacis Mediolanensis.*

Itaque primo conjectatur Decembrius, Sanctum Ambrosium, ubi condecendae Basilicae consilium iniit, fa-

A. crilega Ethnicorum fana reliqua evertisse, & ejusmodi rudera in despectum profanae Religionis, & profstratae Idololatriae servata, convertisse in usum Basilicae suae Deo vero sacratae. Inter cetera auctor est, Columnas duas in Ambrosiana Basilica collocatas fuisse. In una *Crucifixi* effigies superimposita: in altera *Serpens Aeneus* spectabatur. Itaque commemorat *Anguem aereum in medio Templi super Columna, laevâque astantem sinuoso volumine: quod Arianorum Idololum fuisset, aut Aesculapio fortè dicatum, cui consecratus est Serpens, aut ex Vetere Testamento susceptum. Nam de Moysse secundum consuetudinem, sive Mose potius, ut Juvenali placet, atque ejus Virgâ, aliae sunt ambages. Super altera (ideest Columna) insignem Crucifixi imaginem. Hoc itidem controversiae genus ab eodem conditore compertum, ut quum hanc supplices intentâ facie & animo adorarem, illi contra ad ignominiae notam terga verterentur. Ineptam profectò conjecturam. Tam inconsulti, aut infantes, Decembri mi, non erant primi Ecclesiae Patres, eoque minus Ambrosius sanctissimus aequae ac sapientissimus Vir, ut in Templo Christo sacra inferrent Simulacra falsorum Numinum, veluti monumenta ad execrationem piae Plebis exposita. Ea dejiciebant; ea oculis Populi ad Idololatriam facile proni, quam accuratius poterant, furripiebant. Sed veri quidem mihi videtur simillima causa, quam nuper innuebam, expositi illic Serpentis aenei. Nempe Mosaicus Serpens ad medelam Populi in eum respicientis (ut habetur Numer. Cap. 21. vers. 8.) pro signo positus est, quem quum percussi aspicerent, sanabantur. Atqui typus, ut vidimus, ille fuit Christi venturi,*

ad

ad cuius e Cruce pendentis adspetum sanandum erat humanum genus. Geminas ergo Columnas in Ambrosiana Basilica veteres constituerunt: super unam Prototypi, & veritatis effigiem locantes, hoc est, Christi in Cruce exaltati Imaginem: super alteram Typum, seu symbolum Crucifixi ipsius, idest Serpentem a Moysse in Deserto exaltatum. Atque adeo utrobique inspiciebatur & colebatur Christus; non autem despiciebatur Aesculapii signum, aut Idolum aliquod Arianorum, qui nunquam Idololatriæ fuere insimulati. Nostri temporibus ibi tantum visitur Crucifixi Imago, diu nimirum ante amotâ columnâ. Perdurabat apud antiquos traditio, per Anguis illius effigiem designari Serpentem Mosaicum: Popellus autem, cui accedere etiam ex doctis nonnulli, inter quos Landolphus senior, ut supra vidimus, sibi persuadere coeperunt, Serpentem illum eundem ipsum ipsissimum fuisse, qui a Moysse conflatus fuerat, quam fabulam confutare minime opus est. Ceterum audire iuvat Decembrium ipsum alia narrantem, videlicet: *in eodem Templo Ambrosiano, atque ipsius adyti fronte, quæ ad Occidentalem plagam vergit, Orgia Baccheja ex vetusto marmore caelata nunc etiam exstare. Quare haud temere olim fortè istic Libero Patri dicatum, seu Gentilium delubrum quoddam extitisse putandum. Namque ex uno latere ipsius Bacchi, ut opinabatur, seminandi esse simulacrum, atque ideo caprinâ pelle succinctum; quod hircus sibi soli consecratur: ex altero Thyasos, idest marium feminarumque choreas cum pampineis tyrsis & funalibus impressas. Pergit ille, contendens, non Bacchum, sed Herculem sculptum ibi fuisse. Itaque, ait, hoc*

A in loco Herculem laevâ manu leonem per caudam humo tollere, tanquam gygas immanis, simul ac eundem elatâ dextrâ nodoso stipite, idest clavâ, examinare videtur. Infra addit, Alcidem illum nunc versis jacere vestigiis, ceruuo recubentem capite. At nihil Superstitionis hac in re occurrit; casu enim factum, ut eiusmodi marmor, *B* sive Bacchum, sive Herculem in iis anaglyphis referat, in Templi Ambrosiani faciem inlatum fuerit. Nulla autem errandi causâ, inde Populo creabatur, quid ibi inscriptum fuerit omnino ignoranti. Ita nihil improbandum reperias in altero Mediolanensium ritu, quem hisce verbis Decembrius describit. *Vetus institutum est, ut singulis Ambrosiani Festi solemmibus, quoniam id hyberno tempore contingit, ingentem molem ex omnium colorum cerâ, in diversorum florum herbarumque similitudinem, miro quodam artificio compositam, ante ipsius Ambrosii Aram offerant, in qua viventes uvarum racemi cum viridantibus pampinis singulari arte efficti ceruuntur.*

D Quod tamen aptius in rem nostram cadit, rationem tradit ille, qua Mediolanense Vulgus aetate sua sibi a fascino caverent, atque a grandine, fulminibus, & rursus aquam in ariditate terras e coelo impetrarent. Ad primum quod attinet, *Serta*, inquit, longi hinc inde torquibus ex discoloribus rosis, odoratisque graminibus revincta distendimus, sive floralia quaedam vincula (sic a Florâ Deâ libet appellare) eadem pariter, quæ Ambrosiana cerea nuper memorastis. Neque dubium, id torquium genus a veteribus proditum; siquidem ante domorum fores, & in triviis (a Triviâ, ut puto, Deâ) in Templis pariter, coramque Deorum simulacris *E* appendimus; priscâ, inquam, exceptum

consuetudine. Quo pluribus, ut arbitror, viarum, caelique tractibus, & Populo & dies festa precesque protendantur. Et quacumque protendi, vergique videntur omnes scelestorum anuum fascinationes, impurorum sacerdotum carmina aboleri, simul furentes nimborum impetus, concretam grandinem, fulminea tela dilui opinantur. Hae vulgares eorum temporum opiniones & acta ad maleficia Magica, caelive tempestates avertendas. Qua autem ratione pluviam e nubibus evocarent, quae Decembrius subdit, nos edocebunt: Contra si nimio Solis ardore terrae debescant, quum ficcis arvis arescunt intempestivae fruges, & quum sitiunt omni arbore frondes, Focos in propatulo exstruere mos est, quos rustici etiam in suburbanis majores instituant. Id autem ferme Caniculario Mense qualibet aestate contingit. Desuperque abena undantia cum tripodibus, ad illius, ut putatur, beatissimi Johannis invocationem Evangeliorum Scriptoris, sive Martyrii sui memoriam. Quem quum olim patulo vase impii Gentiles, tanquam abeno ferventis olei plero flammis superjecissent: fidei sese Salvatoris commisisse ferunt, eumque improvise atram tempestatem effusis imbribus injecisse, qua omnis illius ignis vapor extinctus est. Ut per hoc ideo sacrum, quod Vulgus ignorans Sacram Concham appellat, sive pro ejus nomine, quam Poëta Caerulam Concham dixit, sive pro eo certe, quaecumque fuerit concavum vas, undique labrum habens, pluviae tandem exoptatae superveniant. Est adhuc Mediolani Basilica Sancti Johannis in Concha, in qua Patres Carmelitae Officia divina peragunt. Hinc ei nomen accesserit, hoc est, e ferventis olei delio, in quod Sanctus Johannes, teste Tertulliano & Hieronymo, immissus fuit. Neque praetermittenda sunt, quae Decem-

brius dicere pergit, contemplanti absonam ipsius Plebis pietatem risum fortassis excitatura. Quae abena tamen, inquit, ne frustra flammis imposita videantur, multo varioque replent legumine, & salsis carnibus: unde dictum est Pleno copia cornu. Id autem obsonium impubes maris epulatur circum insultans, & recenti aqua certatim se proluens. Alii autem non pluviam illi sanctissimo Viro supersusam asseverant; sed quod mirabilius fuit, oleum nequicquam ebullisse, neque laesisse magis, quam si sine igne imposuissent. Utrumque id fuerit, hoc sacrum profecto eadem religione institutum videtur, ut facilius caelo imbres exorentur. Quam Vulgi opinionem haec insuper consuetudo confirmat: quod non se solum epulantes injectis lymphis humectant, sed si quem forte praetereuntem Sacerdotem ludentes animadverterint, eundem quoque libentius socia aspergine madefaciunt. Quibus ludicris quum aliàs Rhodensis noster Antonius, uti a se ipso percepit, fato an casu supervenisset, quo magis celebrioris famae, & reverentiae Monachum eum esse cognoscerent, eo densioribus aquis, tanquam imbribus, per fenestram desuper irroraverunt. En quibus actibus, utique superstitiosis, & non uno titulo improbandis, antiqui Mediolanenses exoptatum imbrem e caelo exprimerent: quorum violentiae nescio an idem caelum saepe victum se dederit. In quidem novi, haec non clanculum, non remotis testibus, sed in media ipsa Urbe, meridiano Sole micante, fieri consuevisse. Neque ipsemet Angelus Decembrius, vir alioquin eruditus, & non vulgaris intelligentiae, dum ea refert, damnat, immo comprobare videtur: adeo illius aevi bona gens, quod consuetum erat, & a Majoribus veluti hereditate acceptum, sanctum & omni cul-

culpaē umbrā immune arbitrabantur. Alium denique morem Mediolanensis Vulgi, recurrente Rogationum triduo, Decembrius enarrat, quem quia desisse vidi, Lectorum examini subijciendum puto. *Patricios ritus, inquit ille, accuratius attentissimis vobis expono. Ergo cum his simul frondibus, torquibusque, matres, & innuptae puellae sua vota connectunt, ex pannicibus (ita scriptum) consutiles liberorum imagines effingendo, quibus se se olim foetus suos rite concipere & educare confidunt. Proinde eadem Floralia (ita ille supplicationes Majas appellat, quasi a Floralibus Ethaicorum festis ad nos derivatas: quod fallum plane est) cum paxemadibus, & azimis, cum ovorum testis, & offerum simulacris ad ejusmodi victus indulgentiam; cum variis olerum & leguminum generibus; cum ampullis quoque pensilibus, aquā, vino, lacte, oleo, melle refertis, decoramus. Quam rursus consuetudinem putant ab antiquorum Monachorum, sive Eremitarum disciplinis, an Pythagoreorum, Pompilianorum, susceptam: qui ea tantummodo ab immortalibus impetrari licere, & ad humanam sustentationem sine animalium epulationibus satisfacere arbitrati sunt. Haec Decembrius, quem denique dimissum volo.*

Haec tamen pauca sunt ex iis, quae Saeculis rudibus usurpata fuere, nunc autem aut antiquata sunt, aut Ecclesiae decreto penitus sublata. Copiam fortasse miraremur, si prospectos omnes Majorum nostrorum ritus haberemus. Sunt etiam, quorum nomen perdurat, res autem aut cessavit, aut aliam faciem induit. Sacra Nativitate Christi recurrente, aut connexis diebus festis, mos olim fuit in summam laetitiam intra ipsas domos erumpere. Jocis, choreis, conviviis sacra illa dies agebatur, atque inter alia praegransis stipēs incende-

Tom. XII.

A batur, non sine superstitionum quarundam additamento. In Florentino Vocabulario Academiae Furfuraceae haec ad vocem *Ceppo* adnotantur: *Battere, o ardere il Ceppo: dicono i fanciulli per la solennità del Natale a una certa funzione, nella quale da' loro maggiori sogliono ricevere donativi e manco, che poi assolutamente si dicono da questo Ceppi. Allegr. 198. Per trattenerli la sera, che s' arde il Ceppo a' nepotini.* Sed vereor, ut ii rite fuerint interpretati hanc vocem; & certe eorum interpretationi exemplum adlatum minime respondet. Nimirum urebatur tunc revera caudex Arboris, quem *Ceppo* nos appellamus. Ego quoque puer in patria mea Vineola audiebam, in Vigiliis Nativitatis Domini comburi *il Ceppo*; & quum per eos dies invitarer ad prandendum apud affines meos, id appellabatur *andare a Ceppo*. Sed vix antiqui ritus vestigium nunc superest. Quid olim ea occasione perageretur, habeo, qui luculentius nobis explicet. Is est Georgius Vallagusa, cujus Opusculum *MStum* in Bibliotheca Ambrosiana adservatur de origine & causis Ceremoniarum, quae celebrantur in Natalitiis. Dialogus est inter Philippum Mariam, Johannem Sphortiam, & Ludovicum, Francisci Sfortize I. inclyti Mediolanensium Ducis filios, & ipsum Georgium, illorum Praeceptorem, circiter Annum MCCCC-LXX. scriptus. Opusculo argumentum praebuit idem ritus, quem nunc innuebam. Inducitur ibi omnium primus Philippus Maria fari his verbis: *Perpulcher est profecto, Sphortia germane frater, apparatus iste ab Illustrissimis parentibus nostris quotannis hoc Natali die repetitus. Delectat me non mediocriter caterva haec Nobilium in hac nostra Aula frequens, dum Stipes iste hac solennitate in ignem con-*

B
C
D
E

E e

njici-

njicitur. **Sphortia:** Afficit enim magnopere laetitia ac hilaritate non ipsam Regiam dumtaxat, sed totam quoque Civitatem. Hoc ab Illustrissimo Avo nostro Philippo Maria emanasse accipio. Sed nescio quo pacto nunc apertius, ac in omnium Civium conspectu celebratum majorem affert cunctis voluptatem. Quare & parentum & Avi nos quoque vestigia prosequamur. Eja agite, fratres, si libet, de more Lignum afferri jubeamus. **Johannes:** Favete linguis, pueri: vos furcas attollite bicornes: excitate ignem: Stipitem ubertim mero rigate; dulcesque infundite liquores. Totamque hanc vesperam jucundissimis agamus saltationibus ac jocis. **Philippus:** Recte, ac pro tempore nos frater hortatur &c. Pergunt deinde fratres investigare originem & causam hujusce ritus, quem etiam fatentur a viris sacrae Theologiae peritis fuisse improbatum. Infra verò ait **Georgius:** Stipitem in primis in ignem comburendum projiciunt, quem variis frondibus, ac amoenissimis pomis ornant instar arboris. Vinum ex hinc ter in ignem immergitur: tum juniperum una comburant. Mutinae & Bononiae adhuc in pervigilio Nativitatis Domini vespere comburi a Plebe juniperi solent: quod antiquati ritus reliquias esse non immerito censeas. Infra in eodem Opusculo haec alia leguntur: *Consuevit pater-familias toti familiae nummos hac die conferre, quibus his diebus festis ludos passim ludant &c.* Nunc apud multos post coenam sacri Pervigilii unum aut plura praemia proponuntur, & eventus fortis dijudicat, cui sint tribuenda. Pergit alio in loco scribere **Vallagusa:** *Panes tres magnitudine praestantes, ut scis, his diebus conficiuntur, quorum limbum per totum annum observandum abscindimus &c.* Durat adhuc apud complures Mutinenses eadem consue-

A tudo, & perquam notus est ille *Panem Nativitate*. Ad haec *Ciceram*, autem, ritumque porcinum eo die ad mensam adhibita scribit; *Capum verò comedere nefas*. Haec autem singula **Georgius**, ut a Majoribus nostris Superstitionis culpam amoliat, putat varia compleri Christianorum Mytheria; atque ideo laudanda, non autem improbanda: quod nemini sacrae Religionis perito unquam persuadeat. Simili tamen ratione & pace animi adhuc apud quosdam Populos in tripudiis & jocis agitur *dies Regum*, hoc est Epiphania Domini. Abundabant olim ejusmodi ritus, aut Superstitione, aut ejus saltem colore infecti. **Sanctus Bernardinus** enumerat, ac damnat **Tomo primo**, **Sermone primo** in **Quadrages.** **Articulo tertio**, complures ex iis superstitionis actibus, qui aetate sua, eodem nempe **Seculo XV.** vigeant. Sed ea in abdito peragebantur: & non paucae, ne dicam innumerae, ex hisce clandestinis Superstitionibus nostris etiam temporibus supersunt. Ego haec nonnullas sum persequutus, quae olim palam, & ab universo Populo sine haesitatione usurpatae fuerunt. Gratiae habendae sunt sacro **Tridentino Concilio**, cujus operâ Superstitioni multum detractum fuit. Gratiae studio **Sancti Caroli Borromaei**, qui plurimos ex pravis hisce moribus ab sua Dioecesi, atque ex finitimis eliminavit, immo elaboratis suis Conciliis, reliquis Episcopis praeluxit, ut agros suos ab hujusmodi dumetis expurgarent, quorum tamen, dum homines erunt, semina perdurabunt. Quid verò superstitionum pepererit, & adhuc aetate hac nostra pariat iniquissimus **Ludus ille**, quem *Lotto di Genova* appellant, vix longa oratione explicari possent. Sed haec satis superque.

Q U A E N A M
H A E R E S E S
SAECULIS RUDIBUS
ITALIAM DIVEXARINT.
D I S S E R T A T I O
S E X A G E S I M A.

DISSERTATIO SEXAGESIMA.

Portet Haereses esse, aiebat Apostolus in Prima ad Corinthios. Quare nil mirum, si Italiam quoque, ubi praecipua Catholicae Religio-

nis sedes posita est, haec ipsa calamitas interdum divexarit. Quales autem haereses in suo sinu numeravit Italia, ex quo gentes exterae felicissimam hanc Provinciam sibi subjecere, Lectores minus periti edocendi sunt. Arrianismum Gothi in Italiam adduxere secum sub Theoderico Rege, sed tantâ moderatione, ut Catholicis secus sentientibus nullam vim inferrent. Succedere Anno Christi DLXVIII. Langobardi plerique pravis iisdem opinionibus infecti, & contra Catholicos male animati. Verùm bene cessit, quod Regale folium illius gentis tenuit non multos post annos Theodelinda Catholica ac piissima Regina. Illius enim operâ Aginulfus Rex, & ad exemplum Regis ceteri ferme Langobardi, impiam haeresim ejurarunt sub Gregorio Magno Pontifice, & iisdem fere temporibus, quibus Gothi Arriani in Hispania Catholicorum Fidem amplexi sunt. Summa pax deinde per plura Secula orthodoxae Religioni in Italia fuit. Nullum Schisma Latinorum

A Ecclesiam turbavit; & cum Romano Pontifice concordare fuere, eique paruerunt potiora Occidentis Regna. Diu quidem persistere in Idolorum cultu Populi Septentrionis incolae, Frisii nempe, Dani, Sueci, Saxones, Borussi, Poloni, Lithuani, atque alii ad Polum Arcticum siti. In eos tamen sensim penetravit Christi nomen eo successu, ut Seculo XV. immo & XIV. (Lithuanis tandem Anno MCCCLXXXVII. pristinos errores deponentibus) sub vexillo Crucis & sub Romano Pontifice universi militarent. Graecos praetereo, Russos, aliasque Orientis nationes, Christum professas. Exploratum quippe est, eas per terribilissimum Schisma a Romana Ecclesia Saeculo Nono discessisse: cui vulnere nunquam postea licuit constantem medicinam adhibere. Quid tantam animorum ac sententiarum concordiam in sinu Ecclesiae tandiu aluerit, si quaeras, responsum accipe: Divina protectio, atque voluntas, & Christianorum veneratio erga Apostolicam Sedem, omnium Ecclesiarum Matrem, & verae semper doctrinae Magistram. Ceterum si quam ex humanis causis excogitare fas est, tam invidendam tranquillitatem firmavit Ignorantia ipsa. Si quid boni fructus arbor illa mala, Superstitionis alioquin, aliorumque malorum origo, apta est ad gignen-

gignendum, hunc saltem producere consuevit. Non est certe unquam optanda Christiano, immo fugienda est, ac potissimum Clero inscitia divinarum rerum, sacrorumque Librorum, & de nomine tantum nosse Fidei Sanctissimae, quam profiteamur, doctrinam. Attamen quum Populus, & potissimum Clerus, non plus sapere curat quam oportet sapere, ac Traditionem tantummodo (ut re vera tunc factum est) auscultat, eamque Religionem sequitur, quam a teneris unguiculis accepit, vix est, ut a sententiâ discedat, ac in novas absurdasque opiniones obfirmato animo rapiatur, nisi sint, qui dulcia seminant deliria: quo casu Ignari facilius quam Docti in retia ruunt. Haereses profectò graviores pertinaciorisque una fere semper Superbia in Ecclesiam invexit. Ab ista verò, si comitem Scientiam habet, nimium saepe timendum est. Quod non ita dictum velim, quasi Theologiae studia, & sacrarum Scripturarum continuam meditationem, aliqua ex parte dissuadere sit animus, quum contra Catholicae Ecclesiae nimium interfit Pastores ac Ministros omnes habere in Religionis doctrina versatissimos; neque enim illa sibi timet a Veritate & Scientiâ, immo his potissimum indiget. Sed simul optandum est, ut conjuncta cum Scientia, atque amore Veritatis incedat Humilitas, & quaecumque Novitatem in dogmate animus perhorrescat. Uti enim ahebam, a Superbia. atque ab aliis perversis animi affectibus Haereses revera emergere solent. Itaque illud affirmo, nihil iis temporibus in Fide quemquam nutasse, aut novas impiaque opiniones advexisse, eâ etiam de causâ, quod illiterati indoctique plerique Fidelium a quaestionibus ac di-

A | sputationibus abstinerent, e quibus manasse tam saepe discordias atque errores tenaci mente adoptatos jam novimus. Profectò ne iis quidem temporibus ignota fuit Italicae genti Iconoclastica Haeresis, immo eam Claudius Taurinensis Episcopus palam protexit. Gotescalchi quoque dogmata in Marchia Veronensi originem quodammodo cepere. Attamen constans in avita Religione Italia tunc stetit. Neque tamen iisdem, aut proximis temporibus defuere scandala enormia, quae pusillos ad Religionis alioquin immaculatae contemptum adducere possent. Nam Saeculo praesertim Decimo (bone Deus!) quot inaudita monstra non solum bene multas Episcoporum & Abbatum Sedes, sed & ipsam Apostolicam tenere, aut usurpavere! Cernere quoque passim erat perditos Cleri, ipsorumque Monachorum mores; & Ecclesiarum Rectores non paucos luporum quam Pastorum appellatione digniores. Nihilo tamen secius Ecclesiae suae incolumitati divina clementia prospexit, & rite sua promissa Christus implevit, quando ne tunc quidem, hoc est, in tanta morum ac disciplinae corruptela, Sponsam suam a Veritate atque a recta Fide deflectere passus est. Mala haec agnoscebat & populus, sed simul majorum Fidem sanctissimam, ejusque mandata justissima sentiebat. Eximii Theologi tunc desiderabantur, sed quum quisque tradita a Majoribus bonâ fide credere ac tueri pergeret, factum est, ut nullum perniciosum Dogma gregem Christi inquinaret.

Sed post Annum a Christo nato Milleimum serpere in Italia coepere Manicheismi semina, quae Haeresis vetustissima, & nunquam in Oriente extincta, in Armenia & Bulgaria potiffi-

tiffimum altas radices egerat, atque iade ad nos etiam adveſta fuiſſe non injuriâ putatur. Petrus Siculus, qui circiter Annum Chriſti DCCCLXX. Manichaeorum Hiſtoriam Graecis literis tradidit, jam tum monuit, eos cogitaſſe de ſede ſtatuenda apud Bulgaros, uti revera accidit: eoſque deſcribit, quales ſubſequuta ſecula agnoverunt, vafros, ſubdolos, hypocritas, & mille fraudibus ſuam obtegentes impietatem. Et in Bulgaria quidem diu vixit eorum, ut ita dicam, ſummus Antiſtes. Ad iſta accedat etiam teſtis Photius, qui iſſdem floruit temporibus, vir nemini Eruitorum non notus ob ejus eruditionem & vitia, ſimulque ob turbas in Eccleſia excitatas. Inter ejus Opera nondum edita, ut didici e Catalogo Mſto Bibliothecae Regiae Scorialenſis, habetur *Tractatus de recens exortâ*, ideſt de repullulante, *Haereſi Manichaeorum, eorumque deteſtabilibus dogmatis*. Item *Eclogae variarum Diſſertationum, quas habuit cum Nicephoro, qui e Manichaeorum Haereſi recens converſus erat*. Sunt & alia ibi opuscula Photii, luce adhuc carentia, niſi incendium aliquod omnia abſumerit. Clariffimus vero P. Bernardus Montfauconius e Congregatione Benediſtinorum Sancti Mauri, in Bibliotheca Coiſliniana pag. 349. partem prioris Operis evulgavit, cujus etiam compendium extat in Euthymii Panoplia. *Eclogas* autem illas ne accuratiſſimus quidem Polyhiſtor Johannes Albertus Fabricius agnovit in Volumine Nono Bibliothecae Graecae, ubi Photii ſcripta adhuc inedita recenſet. Quo autem tempore *Manichaei* iſti recentiores in Italiam, ac ſubinde in Galliam clandestinis grefſibus penetrarint, memoriae prodidit Rodolphus Glaber Lib. 3. Cap. 8.

A Hiſtor. Auſtor ille eſt, circiter Annum Chriſti MXXVII. a muliere quadam ex Italia procedente, inſuſſimam hanc Haereſim in Galliis habuiſſe exordium. Manetis germina illa fuere; neque aliam originem habuiſſe videntur errores *Gerardi Haereſici*, ejuſque ſociorum, quos Heribertus Mediolanenſis Archiepiſcopus circiter Annum MXL. deprehendit graſſantes in Caſtello Montisfortis Dioceſis Taurinenſis. Vide Landulphum Senioreſ Lib. 2. Cap. 27. Hiſtor. Mediolanenſ. Tomo IV. Rer. Italicarum, qui eorum dogmata perverſiſſima literis conſignavit. Multus autem eſt doctiſſimus Boſſuetus Epicoſopus Meldenſis Lib. XI. Hiſtor. Variation. in oſtendenda propagatione nefandae hujus Sectae per Galliam, Germaniam, Belgium, Angliam, aliasque Provincias temporibus iis, & duobus ſubſequentibus ſeculis. Ego nonnulla perſequar, quae ad Italiam ſpectant. Saeculo ut vidimus, Undecimo praecipue in Inſubres, atque in ipſam ſplendidiffimam Mediolani Urbem penetravit *Manichaeorum* venenum ex Oriente delatum, immiſtumque aliis ſaecibus Gnoſticorum veterum. *Patarini* apud Mediolanenſes ſunt appellati. Tam Landolphus Senior, quam Arnulphus Saeculo Chriſti Undecimo ejus Urbis Hiſtorici, editi Tomo IV. Rer. Italicarum, hoc nomine non ſemel donant Catholicos dentaxat, & Romanae Eccleſiae fautores, qui zelo, & quidem interdum exuberanti, in Sacerdotes Mediolanenſes nuptiis addiſtos arma arripuerant. Landolpho quoque Juniore Hiſtorico Mediolanenſi teſte Cap. I. Hiſtor. Tomo V. Rer. Italicarum Presbyter Liprandus, Apoſtolicae Sedi addiſtiſſimus, appellatus eſt a Conrado Rege Italiae *Magiſter Patariorum*. Qua-

re Vocabuli hujus origo, quod gloriam primo praetulit, deinde verò ad Haereticos translatum fuit, nunc nobis est investiganda. Exploratum habemus, novos Manichaeos, quorum postea contagione diu afflicta est Italia, non solum contemptui habuisse, sed omnino averfatos fuisse Sacerdotes ac Pastores Ecclesiae Catholicae. Papam singularem, seu Pseudo Papam, sibi in Bulgaria constituerant, atque in universum Ordinem Ecclesiasticum internecinum odium alebant. Ad haec Nuptias Manichaei antiqui damnabant, & recentiores. In Opusculo MSto Gregorii cujusdam contra Manichaeos, qui Paterini dicuntur, Cap. 2. est de Matrimonio, quod Catholicus approbat, Paterinus damnat. Idem habet Rogerius Hovedenus in Annalibus ad Annum MCLXXVI. ut alios omittam.

Vulgata erat Mediolani haec Manichaeorum infamia. Itaque ubi Laicorum zelus & furor in ea Urbe exarsit adversus Clerum, iniquo animo ferentem leges continentiae, a primis Ecclesiae Seculis gradui Sacerdotali indistans: Clerici illi, eorumque affectae hoc adversariorum genus in album Manichaeorum retulere, eosque vocabulo novo Paterinos appellarunt, quasi Clerum & Nuptias averfarentur. Arnulphus Mediolanensis Lib. 3. Cap. XI. Histor. circiter Annum Christi MLXXX. scribens: *Qui unanimes facti, ait, Ecclesias contemnunt, & divina spernunt cum Ministris Officia, asserentes omnia Simoniacae. Hos tales cetera vulgaritas ironice Patarinos appellat.* Ita Arnulphus uxoratis, seu fornicariis Presbyteris & ipse consentiens, qui Cap. 6. Lib. 4. Patarinorum numerum, idest Romanae Ecclesiae Pastoribus, & meliori disciplinae addicto-

A rum, in immensum excrevisse prodit. Tum verò Cap. XI. ejusdem Libri haec habet: *Jam apparet Schismatis hujus terminus, unde Patarinum processit primò vocabulum, non quidem industrià, sed casu prolutum.* Hugonem quoque Flaviniacensem testem habemus in Chronico Pag. 228. *Paterinos* appellatos fuisse, qui Gregorio VII. legitimo Pontifici adhaerebant. Haec Sigonius noster in Lib. 9. de Regno Italiae non satis accurate perpendit, scribens: *Sacerdotes, qui uxores haberent, prae pudore separatim a ceteris rem divinam facere coactos in loco, qui Pataria dicitur: unde vulgo a pueris Patarini ad contumeliam dicebantur.* Immo contra qui Presbyteris ejusmodi adversati sunt, ii primura Patarinorum nomine donati fuere. Neque a loco, ubi congregarentur, ea appellatio petita videtur. Diserte enim scribit Arnulphus, illos ironice ita nuncupatos, neque industrià, sed casu. Suspicatur Du-Cangius in Glossar. Latin. in eos hoc agnomen fuisse conjectum, quod Papae, quem Patrem appellabant, adhaerent. Sed nimis contorta est interpretatio, tum quod Pater Papam nequaquam satis apte, hoc est nullo singulari titulo, designet, ac genericum nimis sit; tum etiam quod Presbyteri incontinentes ab obsequio erga Romanum Pontificem revera non discessere, ita ut distantiis impeterent adversarios, Gregorio VII. adhaerentes. Landulpho Seniore teste Lib. 3. Cap. 8. quidam Sacerdos contra Sanctum Arialdum, incontinentiae Cleri infensum, in haec verba erupit: *Tu solus in Mundo universo per detestabilem hypocrisim audes vitam Sacerdotum diffamare. Numquid tu solus per execrabilem Pathaliam, & quam plurima Sacramenta prava, Populi flammam super*

nos accendis? In eodem Lib. Cap. XI. Dionysius Cardinalis haec ad Arial- dum & ipse dixisse fertur: *Quum hujus inauditae Pataliae placitum cogitasti commovere, prius cum jejuniis multis debuisses consiliari, quàm hujusmodi negotium tam magnum & tam periculosum cum viris inlitteratis inchoasse.* Rursus alibi placitum Patalias memorat. Tum verò Cap. 20. ejusdem Libri scribit: *Alii intra Urbem & foris palatini canes, sibilâ dimisiâ & acu, ceterisque negotiis, e quibus vita illorum redimebatur, nec non asinarii, quibus Patalia vitam malis ministrabat, mulierum ornamenta clanculo in nocte per fenestras in domibus Sacerdotum, ipsis ignorantibus immittebant.* Itaque Patalia, sive Pataria, aut uti Bonizo Episcopus Sutrinus apud Lambecium scribit, Patarea, si quid video, nihil aliud significavit primo, quàm vilium personarum congeriem, ac deinde seditionem abjectorum artificum, ac gentis indoctae rudisque, ab Arialdo scilicet contra Clerum incontinentem primo excitatam, tum a quibusdam nobilibus magno animi actu amplificatam. Fortassis aut primi, aut plures, ad incohandum hunc motum fuere propolae, quos Mediolanensibus appellare mos est Patè, atque inde adinventum Patariae & Pateriorum vocabulum, irrisionis & contemptus causâ, quum adeo abjecta gens ac illiterata sese adversus Clerum erigeret. Sed vix quisquam heic rem certo attingat, quum Arnulphus ipse, Synchronus licèt, dum a Greco *Pathos*, quod Latine dicitur *perturbatio*, nominis hujus originem arcessere videatur Lib. 4. Cap. 12. Histor. Mediolanensis, dubium simul sese testetur in affequentia *Etymologia vocabuli istius*. Quare e cerebro suo, uti &

Tom. XII.

A in aliis locis, non autem ex veritate rei, *Paterini* nominis Etymon deduxere Octavius Ferrarius, & Aegidius Menagius in *Libris Origin. Linguae Italicae*, quum a *Pactis* originem sumfisse scripserunt. Ita primum, inquit Ferrarius, in contumeliam Judaei appellati, a *Pactis* quum pignori- bus capiendis, & pecuniâ foenore locandâ caverent, ut nisi intra certam diem usura penderetur, res pignori opposita periret, ac similibus *Pactis* & conditionibus transigerent. Nunquam Judaei appellati *Paterini* fuere, sed aut Manichaei, aut Christiani Mediolanenses in Presbyteros incontinentes zelo disciplinae Ecclesiasticae incensi.

C Animadvertenda quoque sunt verba Willelmi Monachi Clusini, qui iisdem temporibus floruit, in Vita Benedicti Abbatis Clusini, edita a Mabillonio in *Actis Sanctorum Benedictinor.* Seculo VI. De Witelmo, sive quisquis ille sit, Taurinensi Episcopo, Cuniberti Successore, ait: *Qui prius fuerat Stoicus, sive, ut ajunt Paterinus, gaudens sorte mutatâ, quidquid undecumque compilare poterat, ventri donabat avaro.* Ergo qui primum appellati *Paterini* fuere, contemptum ciborum ac vestium praeferebant, qualem Manichaei Populo inspirabant. Sed audiendus heic etiam Benzo Albenfis Episcopus, seu Pseudo-Episcopus, Ughellio ignotus, in stomachosa illa declamatione, sive Satyra, sive Panegyrico Henrici IV. Germaniae Regis, quam habes Tom. I. Scriptor. Rerum Germanicar. Menkenii, & quae nihil aliud fuisse videtur, nisi *Chronica Benzonis Episcopi Albenfis*, memorata a Gualvano de la Flamma, ut dixi in Praefatione ad Scriptores Rer. Italicarum. Itaque ibi Lib. 7. Cap. 2. Benzo de Ale-

F f

xan-

xandro II. Pontifice agens, qui antea Anselmus de Badaclo, seu Badagio, patriâ Mediolanensis, nuncupabatur, ait: *Hic primitus Patariam invenit. Tum Lib. 4. Cap. 22. Benzo Schismaticus vir ita loquitur: Non est, cui possim dicere: Stemus simul; quia si non omnes, plures tamen de ordine Habyse (lego Abiae, ut Sacerdotes indicentur secundum Evangelium Lucae Cap. I.) infecit pestis Patariae, sicut est cernere in Chymera Astensis Ecclesiae. Ad haec Cap. 35. ejusdem Lib. 4. addidit: Altera Fides colitur, cui qui credit, moritur. Hanc Patarini praedicant, aras ei dedicant, contemnunt Sacrificium, & dignum (lego divinum) Officium. Ex quo intelligimus, Patarinos fuisse Benzoni Schismatico, qui pro Alexandro II. Papa Sacerdotibus uxoris adversabantur. Rursus Benzo Lib. V. Cap. I. de Hildebrando, qui Sanctus Gregorius VII. Papa fuit, haec habet: *Congregavit Patarinos ex viis & sepibus, & replevit totam terram urticis & vepribus. Qui dicebant: Non est Templum: Non est Sacerdotium. Nuptiarum improbabant stabile negotium. Sacrificium ridebant, sedentes in otium. Quare conjecturam, quam primo posui, confirmatam vides, scilicet Patarinorum nomine deridendi causâ oneratos fuisse Catholicos,**

A Romanae Ecclesiae disciplinam sanctissimam amplexos, & velut Haereticos traductos fuisse, quasi non secus ac Manichaei Nuptias, Tempa, Sacerdotes execrarentur: quum tamen ii illicitas tantum Presbyterorum Nuptias, damnarent. Undecumque tamen Patarinorum appellatio processerit, illud exploratum est, Manichaeos deinde apud Insubres disseminatos eodem ipso nomine designatos fuisse. Ii enim, ut praefatus sum, inter ceteros errores averrissimum a Catholicis Sacerdotibus animum semper gessere, eorumque auctoritatem ubique conculcabant. Saeculo Christi Duodecimo Haeresis hujus morbus obscuros progressus in Lombardia fecit. Fortasse novas ei vires ministrabat vicina Gallia, in qua praecipue Albigenis ac Waldensium Sectae, Manentem sequuntae, in grave incendium eruperant. Neque Mutinensibus meis eo ipso Saeculo ignota fuisse videtur haec pestis, quum in Regesto antiquissimo Civitatis hujus Charta legatur Anno MCXCII. in qua destrui jubentur Molendina Patarinorum. Veri videtur simile, iis Molendinis accessisse nomen, quod ibi ejusmodi Haeretici conventum facere deprehensi fuissent. Chartam ipsam profero.

Concordia inter Rempublicam Mutinensem, & Massarium Sancti Geminiani, occasione controversiae de Canalibus per Urbem decurrentibus, Anno 1192.

IN Christi nomine. Anno ejusdem MCXCII. Indictione X. die Lune, qui fuit II. intrante Mense Novembri. Talis est concordia illorum, qui fuerunt electi pro facto Canalibus de Porta Bajaria, habito consilio Magistri

EJohannis de Montevelio. Dicunt scilicet, quod Canalis novus mittatur in veterem juxta Duxile de Sancto Madrone, salva ratione Domus Sancti Geminiani, & Molendinum Petri de Cugente. Et Molendina Patarinorum penitus destruan-

Arvantur. Et a Molendino Dragi usque ad angulum Clausure Mazucheli, Molendina neque Molendinum ibi nullo modo fiat. Et Molendina Rolandi Bajamontis & Sociorum, que sunt superius tornaturâ unâ inferius fiant, & brachium unum de illo ratu, quod nunc manet, ad brachium rationis adbassentur. Et Molendina, que sunt infra fossam Civitatis, abassentur medietate unius brachii rationis. Et Duxile, quod est super fossam Civitatis, per duas partes unius brachii rationis abassentur. Et clausura Domine Abatisse usque ad fossam Civitatis faciant unum Sdugarium bonum & idoneum, ita quod non impediatur Canalia Communis, & sine dispendio Rolandi Bajamontis & Sociorum. Et pro Molendinis Patari-norum, & Petri de Cugente, dentur eis pro cambio Molendina, que fuerunt Buchedeferro, ad congruum & conveniens fidum. Præterea dicunt, quod Massarius Sancti Geminiani debeat tenere aquam a bucha utriusque Canalis, scilicet a novo & a vetero. Et Potestas Mutine faciat predicto Massario novam bucham in Canali vetero. Et singulis annis predicta Potestas, vel Consules, qui per tempora erunt, debeant ipsi Massario Sancti dare centum operas hominum ad voluntatem ipsius Massarii, & non plus. Et predictus Massarius Sancti, nomine, & utilitate ipsius Domus, habeat Molendina de Cazata. Et habeat facultatem faciendi & mutandi infra vel supra, sine damno Molendinorum, Communis. Et pro hoc debeat tenere Communi duas maxenaturas in Canali vetero, & alias duas in Canali novo, salvo jure Canonicorum & Abbatissæ Sancti Petri, & ejusdem Domus Sancti, in molendinis suis. Et si de aqua esset contentio inter eos, scilicet inter Massarium Sancti, & eos, qui habent, vel qui habebunt Molendina

A Commonis utriusque Canalis, scilicet quod Molendina Communis non haberent aquam sufficientem secundum supradictum modum, in utroque Canale: tunc debet esse in arbitrio Potestatis vel Consulis, vel in quo esset positum voluntate ipsius Potestatis vel Consulum, salvo omnibus supradictis. Et si Massarius Sancti poterit habere aliquam utilitatem de aqua supradictorum Canalium, a Domo Johannis Dentexelium, infra ducendo aquam extra predicta Canalia pro utilitate ipsius Domus Sancti, habeat. Et ita secundum quod supra legitur promissit solemnem stipulationem Dominus Albertus Adegerius, Potestas Mutine in concordia cum Advocatis suis pro Communi observare, & firmum tenere. Et Albertus Agi pro Domo Sancti observare, & firmum tenere, solemnem stipulationem promissit. Et hoc fuit in pleno consilio ad campanam sonatam. Testes interfuerunt de Consulibus Mercatorum Dominus Guizardus de Colornio, Anzelerius & Pegelochus Balduini. Interfuerunt de Porta Citanove Rolandus Bajamontis, Ubertinus de Fredo, Rolandus Perzenarius, Sigezus Seraphini, Tetelmus Mazonus, Armaninus Pegelochus, Magister Panzaus, Ubaldu Artarie, Passavantius, Compagnonus, Bozalinus, & Dominus Guidoctus Domine Navilie, & Dominus Albertus de Borzano. In Porta Bajoarie Jacobus de Gorzano, Gandulfus de Saltino, Rainaldus Issembardi, Ubertus Poltonerrii, & frater ejus Bernardus, Presal-lus, Girardus de Bajoaria, Bonifacius de Casenalbene, Trucolus, Albertinus de Bocadelutio, Janellus Giberti, Grimaldinus, Johannes Matrudus. De Porta Sancti Petri Conradinus & Lanfrancus, Girardinus, Bonus, Accursus, Guilielmus Axi, Petrus Pacificus, Canovexius Achilixinus, Ubertus Mulete, Bernardus de Axano, Petrusbonus Ru-

miani, Albertus Tunsi, Prodomus Orio-
nus. De Porta Albareti Bernardus de
Balugula, Aynardinus, Squarcia, Bo-
chacinus, Raynerius Paradisi, Guiri-
sius, Adamius, Bosalarius, Bulgari-
nus, Girardus, Odoricus de Savegnano,
Albertus frater ejus, Rolandus Richel-
mi, Carnelvarius Bonafastis, Carnelva-
rius Guidonis Martini, & alii plures.

Ego Martinus sacri Palatii Nota-
rius interfui, & jussu Domini Alberti
Adegerii Mutine Potestatis scripsi.

A Verum subsequenti Seculo Tertio-
decimo latius per Langobardicas Ci-
vitates, Patarinorum seu Manichaeo-
rum virus sese effudit, ut proinde
contra eos Ferrariensis Episcopus im-
plorare coactus fuerit Ottonis IV.
Augusti praesidium. Principis hujus
edictum nobis servavit Peregrinus
Priscianus, circiter Annum Christi
B MCCCCXCV. in Annalibus Ferra-
riensibus, quos manu exaratos Bi-
bliotheca Estensis adservat. Ego illud
tenebris creptum volo.

Ottonis IV. Imperatoris Edictum contra Patarenos five Gazaros
Haereticos, Ferrariae promulgatum Anno 1210.

O Tto Quartus, Dei gratia Roma-
norum Imperator & semper
Augustus. Notum esse volumus univer-
sis fidelibus Imperii presentibus & fu-
turis, quod nos volentes intendere con-
servationi & augmento Christianae Re-
ligionis ad honorem Dei, & sanctae uni-
versalis Ecclesiae, statuimus & perpe-
tuo edicto sancimus, omnes Hereti-
cos, Ferrariae commorantes, Pathare-
nos, five Gazaros, vel quocumque
alio nomine censeantur, Imperiali
Banno subjacere; nisi ad unitatem
Ecclesiae secundum mandatum Ferra-
riensis Episcopi convertantur. Et eos,
qui jam dictos Hereticos in suis domi-
bus receperint, vel eos publice vel pri-
vatim manutexerint, vel eis consilium
dederint, vel juramen. Item statuimus,
& perpetuo sancimus, quod omnia eo-
rum mobilia, & immobilia publicen-
tur; & domus, quae nunc destructae
sunt, & eorum domus, in quibus stete-
rint, vel in antea recepti fuerint, vel
se congregaverint, destruantur, & ulte-
rius non liceat alicui eas reaedificare.
Hoc enim specialiter praecipimus sub
debito fidelitatis, & sub obtentu gra-

C tie nostrae, Potestati, five Consulibus,
qui pro tempore fuerint Ferrariae, quod
omnia supradicta observent, & faciant
in Civitate memorata inviolabiliter ob-
servari. Ad cujus rei evidentiam pre-
sentem paginam scribi, & Sigillo nostro
jussimus inscribi.

Datum Ferrariae MCCX. Indictione
XIII. Octavo Kalendas Aprilis, Impe-
rante gloriosissimo Imperatore Ottone
Anno Regni ejus XIII. Imperii vero
Primo.

E In vetustissimis quoque Statutis
Populi Ferrariensis legitur: Et for-
tiam dabo Domino Episcopo, ut Pata-
reni exeant de Civitate Ferrariae &
Districtu. Verum non in una Civita-
te Ferrariensi paranda fuit furenti
morbo medicina, quum tot alias
Urbes eadem pestilentia divexaret,
ita ut Honorius III. Romanus Pon-
tifex per ea ferme tempora Lib. IX.
Epistol. 146. Civitatem Brixiae, quasi
quoddam Haereticorum domicilium ap-
pellarit, eosque inde, quantis potuit,
viribus exterminandos curaverit. Qua-
mobrem Fridericus II. Augustus, An-
no

no Christi MCCXX. atque eo ipso die, quo Imperialem Coronam ex manibus ejusdem Honorii Romae suscepit, promulgavit in ipsa Basilica Principis Apostolorum celebre alterum Edictum, gravissimas poenas complectens adversus Haereticos, eorumque fautores, quod in corpore Juris Civilis adhuc legitur. Inter cetera inquit: *Gazaros, Patarenos, Leonistas, Speronistas, Arnaldistas* (ex Arnaldo Brixiano, cujus perversa doctrina cum ipso minime expirat) *Circumcisos, & omnes Haereticos utriusque sexus, quocumque nomine censeantur, perpetuam damnamus infamiam, diffidamus, atque bannimus &c.* Qui nendum heic, sed & in mox evulgato Ottonis IV. Edicto, appellantur Ga-

A *zari, iidem fuere atque Cathari: quo nomine se distingui volebant novi isti Manichaei, quos interim vulgus vocitare consuevit Patarinus. Immo sub Paterinorum vocabulo veniebant, quicumque tunc Haeretici Ecclesiam Dei affligebant, ita ut idem esset Paterinus, atque Haeticus. Vide Vitam Nicolai Laurentii Tribuni Romani in hoc Opere a me editam. Vide & alios testes congestos ab Autoribus Florentinis Vocabularii della Crusca. Amabant autem Manichaei Catharorum titulum sibi tribui. Mediolani in Mercatorum platea adhuc visitur lapis positus Oldrado Praetori Urbis Anno MCCXXXIII. inter cujus laudes haec recensetur:*

QVI SOLIUM STRUXIT: GATHAROS, UT DEBIT, UKIT.

Ita ibi scriptum pro USSIT. Varia autem nomina nebulonibus iis adhaesere e diversis eorum ducibus, atque Urbibus, ubi confedere. Hinc *Albigenses* ab Urbe Aquitaniae dicti, & *Bulgari*, quod e Bulgaria, ut praefatus sum, descenderet ejusmodi Haeticorum Secta. Atque inde postea in Italicam & Gallicam Linguam invecita sunt quaedam vocabula inhonesta ac infamia, quae adhuc vigent, ex eodem nomine aliquantulum corrupto petita, quod Haetici ii Bulgari in omni nefaria libidine volutari vulgo crederentur. Matthaeus etiam Parisius in Histor. Angl. ad Annum MCCXXXVI. scribit: *Circa dies illos invaluit haeretica pravitas eorum, qui vulgariter dicuntur Paterini, & Bugares (idest Bulgares) in partibus Transalpinis. Neque iidem fuere omnium errores, quamquam singuli Manetis praecipua deliria profiterentur, Passagini, quoque, Jose-*

D *phini, Pauperes de Lugduno, alique ex eadem nequissima arbore furculi, ipsis temporibus prodire. Occultabant ii studio enixissimo sese, suamque doctrinam, & cum Catholicis palam communicantes, clam sacrilegos suos coetus habebant. Seculares vero Magistratus, fortassis & non pauci ex Episcopis nonnullis in Urbibus, Romano Pontifici segnes, immo inertes videbantur in purgandis ab infesto succrescente gramine agris suis. Quare tunc primum instituti sunt Inquisitores haereticae pravitatis, multaque ii potestas attributa, cujus usus eo impulit furorem Haeticorum, ut Petrum Ordinis Praedicatorum, Virum Sanctum, terris eriperint, & Martyrem caelo donarint. Verum neque zelus Summorum Pontificum, neque sollicitudo Inquisitorum obflare potuit. quo minus Fraticellorum quoque Haeresis in Italiam penetraret, quae tamen e praecedentibus, eodem Saesu-*

Saeculo inclinante, pullulavit. Foediffimam hanc Sectam nobis describere non pauci, ac nostri temporis demum Berninus Tom. 3. Histor. Haereseon. Plerique Mediolanensium Scriptorum ad eam quoque Sectam referunt deliramenta *Guilielminae*, quae circiter eadem tempora, multis Mediolani dementatis, famam sanctitatis apud imperitum vulgus sibi conciliavit, ita ut post mortem veluti Sancta mulier a Plebecula, ejusque Sectatoribus, impune coleretur. Sed minime cum *Fraticellis* confundenda est *Guilielminae* Secta. Et quoniam famosam hanc feminam parum novere Ecclesiasticae Historiae scriptores, mihi verò contigit legere in celebri Ambrosiana Bibliotheca ejus Processum authenticum, Anno Christi MCC. Mediolani confectum, atque illius Sectae Historiam MSam a Clariss. Puricellio scriptam: neminem toedebit, ut puto, rem a me accipere paucis delineatam, dignam profectò, quae ad posterorum notitiam transeat, ne a muliercularum somniis atque praestigiis agi se in transversum deinceps sinant.

Ex antiquis Scriptoribus unus ille, quem Raynaldus in Annalibus Ecclesiasticis ad Annum MCCCI. laudat, quique de hac femina loqui videtur, est Auctor Annalium Colmariensium, editus ab Urstisio, sive sit illius Chronici Continuator ignotus. *Praecedenti Anno, inquit, venit de Anglia virgo decora valde, pariterque facunda, dicens, Spiritum Sanctum incarnatum in redemptionem mulierum. Et baptizavit mulieres in nomine Patris, & Filii, ac Sui. Quae mortua ducta fuit in Mediolanum ibi & cremata: cujus cineres Frater Johannes de Vissemburg Ordinis Praedicatorum se vidisse pluribus referebat. Si Guiliel-*

A minam designare hisce verbis Scriptori huic animus fuit, uti quae dicam persuadent, in multis ille deceptus est. Non ex Anglià, sed e Bohemià, Mediolanum se contulit perditissima haec femina. Processus inscribitur *contra Guilielmam Bohemam, vulgo Guilielminam, ejusque Sectam*. Ibi verò ante omnia habetur sententia promulgata *contra Dominum Stephanum Confanonerium, Anno Domini MCCXCV. die Mercurii XXIII. Mensis Novembris, quod a multis retro annis fuerit credens, fautor, receptator, & amicus Haereticorum Sectae de Concorezo. Est autem Concorezum Vicus agri Mediolanensis. Culpatum etiam, quod multa enormia commiserit contra Fidem Catholicam in favorem Haereticorum, defendendo publice errorem ipsorum, ac tenendo domi suae scholam eorumdem. Item quod ad flagitiorum suorum cumulum, necem sanctae memoriae Beati Petri Martyris, tunc Inquisitoris, cum quibusdam aliis *traffavie cum effectu*; propter quod maleficium bannitus fuit Anno MCCLII. die Sabbati XII. Aprilis, per Dominum Petrum Potestatem Mediolani. Aliae quoque sententiae in eum dictae referuntur: tum is damnatur, & Potestati Saeculari traditur. Interfuit hisce Actis *Frater Stephanardus de Vico Mercato de Ordine Fratrum Praedicatorum, idem ille, cujus Garmen de Rebus gestis Ottonis Vicecomitis Archiepiscopi Mediolanensis habes editum Tomo IX. Rer. Italicarum. Succedit Processus adversus Guilielminam, cujus Secta ad ullam luxuriae licentiam inclinasse nusquam legitur, sed quidem dementissimis Phantasiae aut fraudis femineae figmentis abundasse. Corius, aliique Scriptores rerum Mediolanensium, sequenti hec rume-**

rumores vulgi, a veritate incauti de-
scivere. En ergo germana & absur-
diffima Guilielminae dogmata, quae
quamquam nunc risum facile legenti
excitare possint, attamen fidem olim
ac venerationem invenere apud non
paucos è Plebe.

Primo perhibebat *Guilielmina*, sese
esse Spiritum Sanctum (scilicet ter-
tiam Sanctae Trinitatis Personam)
in sexu femineo incarnatum, ac na-
tum e Constantia, Bohemiae Regis
uxore simul & Regina. Secundo, si-
cut Gabriel Archangelus olim Ma-
riae Virgini annuntiaverat Incarna-
tionem Verbi Divini, sic etiam Ra-
phaël Archangelus Constantiae Regi-
nae annuntiaverat incarnationem di-
vini Spiritus, idque sacro die Pente-
costes, quo ipso eadem Guilielmina
post integrum annum in lucem emis-
sa fuit. Tertio, sicut Christus fuit
verus Deus & verus Homo in sexu
virili, ita Guilielmina esse se vendi-
tabat verum Deum & verum Homi-
nem in sexu femineo, quae Judaeos,
Saracenos, & falsos Christianos sal-
vatura foret, uti per Christum, eju-
sque Sanguinem veri salvantur Chri-
stiani. Quarto, ipsa aeque ac Chri-
stus moritura erat, secundum natu-
ram humanam, non verò secundum
divinam. Quinto, resurrectura &
ipsa erat cum corpore humano in
sexu femineo ante universi humani
generis resurrectionem, ut ascenderet
in Caelum coram suis discipulis, a-
micis ac devotis. Sextò, uti Chri-
stus Beatum Petrum Apostolum suum
in terris Vicarium reliquit, eique
regendam tradidit Ecclesiam suam,
ita & *Guilielmina*, nempe Spiritus
Sanctus, reliquerat sibi Vicariam in
Orbe terrarum *Mayfredam* Ordinis
Humiliatorum Sanctimoniam. Septi-
mo, ad imitationem Sancti Petri,

A *Mayfreda* ista *Guilielminae* Vicaria ce-
lebratura erat Missam ad sepulcrum
Spiritus Sancti incarnati: deinde ve-
rò solemnè apparatu eandem Missam
repetitura, ac sessura, & conciona-
tura in maximo Templo Mediolani,
& subinde Romae in Apostolica Se-
de, ubi futurè erant ei Discipuli ac
Apostoli, aeque atque Christo fue-
rant. Octavo, *Mayfreda* futura erat
vera Papissa, auctoritate & potestate
veri Papae praedita, ita ut Papa &
Papatus Ecclesiae Romanae, qui tunc
erat, abolendus esset, & locum da-
turus *Mayfredae* Papissae, aqua ba-
ptismo sacro abluendi erant Judaei,
Saraceni, ceteraeque nationes, quae
sunt extra Ecclesiam Romanam, &
nondum sunt baptizatae. Nono, Qua-
tuor Evangelii antiquis sublatis, no-
va quatuor successura erant, *Guiliel-
minae* jussu scribenda. Decimo, uti
Christus videndum se post resurre-
ctionem dederat, idem praestitura e-
rat *Guilielmina* suis Discipulis. Un-
decimo, euntibus ad *Monasterium Cla-
raevallis*, ubi ipsa erat tumultanda,
tantum *Indulgentiae* tribueretur, quan-
tum erat proficiscentibus Hierosoly-
mam ad Christi Sepulcrum: quare
ex universis terrarum partibus pere-
grini venturi erant ad ipsius *Guiliel-
minae* tumulum visitandum. Duode-
cimo, Sectatoribus hujus *Sancti Spi-
ritus*, scilicet *Guilielminae*, immine-
bant plurima mala ac mortes, non
secus atque Apostolis Christi: ex
ipsis verò ejus affectis futuri erant,
qui collegas suos in morem Judae in
manus Censorum Fidei traderent.

Haec praecipua fuere abominanda
Guilielminae deliria, haec ridenda
somnia. Reliqua enim ex his conse-
ctaria mitto. Neque verò ea omnia
confixerat *Guilielmina* ipsa, sed qui-
dem stultissima illa *Mayfreda*, atque
impus

impus quidam *Andreas Saramita*. Fortassis ii statuerant sibi ante oculos deliramenta non dissimilia Simonis Magi, quae Eusebius describit in Historia Ecclesiastica, & Epiphanius in Panario. Quod mirere simul ac doleas, *Guilhelmina*, fortassis Anno Christi MCCLXXXI. e vivis erepta, tumulata primo fuit Mediolani in Templo Sancti Petri ad Hortum: exinde verò sub initium subsequens Annis MCCLXXXII. ejus ossa translata fuere extra Urbem ad Coenobium Claraevallense, singulari Sepulcro commendata. Ipsam Monachus concione panegyricâ laudavit veluti Sanctam, & morborum curatione mirabilem. Lampades & cerei ad ejus tumulum accensi. Praeterea tres festivi dies quotannis in illius honorem ab ejus aedibus ad Monasterium Claraevallense instituti fuere. *Mayfreda* ipsa in privatis aedibus Missam celebrabat, ejusque gregales ei manum & pedes osculabantur, ab ipsa vicissim benedictionem, & interdum hostias ad instar Eucharistiae recipientes. Vide quaeso, quid possit insipientis & indoctae gentis opinio ac caecitas relicta sibi. Verum non diu passus est verae Ecclesiae suae custos Deus in Populo tam religiosae & Catholicae Urbis triumphare ejusmodi monstra. Anno Christi MCCC. detecta est *Guilhelminae* Secta, atque ossa illius flammis data, Sepulcrum verò eversum. *Andreas Saramita*, ac *Mayfreda* Sanctimonialis, antesignani hujusce haeresis, ac pertinaces *Guilhelminae* alumni, ipsi quoque in rogò vitam reliquere. Atque hunc exitum habuit phantastica *Guilhelminae* Tragoedia.

Nunc ad alteram non disparè, sed longè pejorem progrediamur, quàm *pejus* Ferrariensis Civitas suppedita-

vit. Ibi *Armannus Pungilupes*, quem *Hermannum* alii perperam appellant, veterum Gnosticorum errores renovasse fertur. Immo eum complures Scriptores, ac prae ceteris *Wadingus*, *Faticellorum* Auctorem ac *Haereticum*, nescio quibus tabulis freti opinantur. Verum sunt mihi eorum temporum monumenta, quae praecipientibus affirmo, *Armannum Ferrariensem* & iis praecessisse, & nihil aliud ab eo praestitum fuisse, nisi profiteri *Catharorum* errores, eumque adhaesisse duntaxat *Sectae de Bagnolo*, quae non secus atque altera de *Concoregio*, superius memorata, propagines *Waldensium*, *Albigensium*, & *Catharorum*, sive *Manichaeorum* fuerit. *Bagnolum* autem fuit Oppidum Provinciae, ubi altas radices egit venenosa haec arbor, quae ut habet *Reinerus* Cap. 6. contra *Waldenses*, propagines suas extendit in *Tusciam* sive in *Marchiam*, vel in *Provinciam*. Quales autem errores fuerint *Bagnolensium*, *Albigensium*, & *Concoregiensium* *Haereticorum* (neque enim, uti etiam accidit in aliis *Haeresibus*, eadem omnium sententia erat, quamquam eadem foret origo) ex *Peregrini Prisciani* Libris *MStis* Lector ediscere poterit. Haec illius verba.

Et quoniam in *Haeresim* *Bagnolensem* *Armannum*, prolapsum fuisse testes *suprascripti* affirmant, idcirco necessarium duximus, *Haereses* ipsius *Capitula* & errores, brevissime tamen, scribere, ut plene omnino habeatur *Historia* ista, & *medullitus* intelligatur. Non praetereunt, & *eisdem* fere temporibus tres viguisse *Sectas*, *Albigensium* scilicet, *illorum* de *Bagnolo*, & *illorum* de *Concoregio*. Quas per *characteres* A. B. C. signabimus; A. *Albigensem* denotante; B. *Bagnolensem*; C. *Con-*

C. Concoretianam. Et quamquam inter se aliquantulum discrepent, & nunquam convenient, breviter tamen & perpulcre discrepantia & concordantia apparebunt in ordine tabulae ipsius.

Quod duo sunt Principia. Unum peritus Bonum: alterum peritus Miasm
A. & B.

Quod Deus bonus non creavit ista visibilia corpora. A. & B.

Quod tantum uni Deo non subjiciuntur omnia. A. & B.

Quod Deus bonus non est Creator omnium rerum. A. & B.

Quod Christus non est major omnibus. A. B. C.

Quod Deus non damnabit aeternaliter. A. & B.

Quod Deus non infundit nec creat novas Animas. A.

Quod modo non vadunt homines ad requiem, vel infernum. A. B. C.

Quod Christus non habuit nostras poenalitates. A. B. C.

Quod Deus non facit nec fecit aliquid perituum. A. B. C.

Quod Christus non duxit Carnem de Coelo. A. & B.

Quod Christus non est Deus. A. B. C.

Quod Christus non est filius Beatae Mariae. A. & B.

Quod Christus non sumit carnem de Beata Maria. A. & B.

Quod Beata Maria non fuit mulier. A. & B.

Quod Christus non fuit verus Homo. A. & B.

Quod Christus non comedit corporaliter. A. & B.

Quod Christus non fuit passus in Cruce, vel in carne. A. & B.

Quod Christus non fuit mortuus verè. A. & B.

Quod Christus non ascendit in carne in caelum. C.

A Quod Christus non resurrexit, & quod non fuit mortuus. A. & B.

Quod non resurrexit in carne. C.

Quod non descendit ad inferos. A. B. C.

Quod Spiritus Sanctus non datur in baptismo manus vel aquae. A. B. C.

Quod Johannes Baptista malus fuit. A. & B. & Quidam C.

Quod non fuit homo carnalis. A. & B. & Quidam C.

Quod non est resurrectio Corporum. A. B. C.

Quod parvuli non possunt salvari. A. B. C.

Quod Lex Moysis non est bona, nec Prophetarum. A. B. C.

Quod Patres antiqui veteris Testamenti non salvantur. A. B. C.

C Quod vetus Testamentum non est a Deo bono. A. B. C.

Quod Moyses fuit malus. A. B. C.

Quod per Legem Moysis non fuit, nec est ullo modo salvatio. A. B. C.

Quod Deus bonus non eduxit Populum Israël de Aegypto. A. B. C.

Quod Deus pater bonus non est loquutus Patribus antiquis. A. B. C.

D Quod Deus bonus non dedit Circumcisionem. A. B. C.

Quod Adam non fuit a Deo. A. B. C.

Quod ante adventum Christi non fuerunt aliqui boni. A. B. C.

Quod Christus non est aequalis Patri. A.

Quod res istae visibiles non sunt a Deo. A. B. C. Dicunt tamen illi de Concoretio, quod a Deo sunt creaturae, id est, quod fecit quatuor Elementa, & ex iis quatuor postea Lucifer disposuit creaturas quaslibet in suo genere, sicuti sunt. Alii verò dicunt, quod nec materiâ, nec dispositione, nec formâ fecit Deus aliquid visibile. Et si aliquando concedunt fecisse visibilia, dicunt de illis, quae sunt Angelis visibilia.

E Quod secundum Vetus Testamentum inimicus non est diligendus. A. B. C.

G § Quod

1 1

G §

- Quod Angeli, qui ceciderunt, sunt oves, de quibus in Evangelio A. Et pars illorum de B.
- Quod Baptismus aquae nihil est, & nullius efficaciae. A. B. C.
- Quod sine impositione manuum non datur Spiritus Sanctus. A. B. C.
- Quod in Ecclesia Dei non sunt boni & mali. A. B. C.
- Quod obest subdito & sacrato mala vita Praelati. A. B. C.
- Quod in Ecclesia Dei non debent esse Sacerdotes, & Diaconi, scilicet mali. A. B. C.
- Quod mali Presbyteri non possunt ministrare. A. B. C.
- Quod Ecclesia non debeat possidere aliquid nisi in communi. A. B. C.
- Quod nullus malus potest esse Episcopus. A. B. C.
- Quod Ecclesia materialis non est bona, nec ibi orandum. A. B. C.
- Quod Ecclesia non debet persequi malos. A. B. C.
- Quod Ecclesia non potest excommunicare. A. B. C.
- Quod in Ecclesia non debent esse Subdiacones, nec Acolythi. A. B. C.
- Quod Ecclesia non potest facere Constitutiones. A. B. C.
- Quod non debent fieri..... sepelitiones mortuorum. A. B. C.
- Quod unctio Olei Sancti nihil est. A. B. C.
- Quod Sacramentum Altaris nihil est. A. B. C.
- Quod elemosynae non debent dari nisi bonis. A. B. C.
- Quod non est orandum nec cantandum praeter Dominicam Orationem. A. B. C.
- Quod Peccatum non est a libero arbitrio. A. B. C.
- Quod Originale Peccatum nihil est. A. B. C.
- Quod Homo non potest poenitere post peccatum. A. B. C.
- A Quod non potest fieri Peccatum, nisi quod factum fuit in Caelo. A. & B.
- Quod aliud non est opus Diaboli, quam Peccatum. A. B. C.
- Quod ignis Purgatorii nihil est. A. B. C.
- Quod Infernus nihil est. A. & B.
- Quod bonus Deus vivificat, non occidit. A. B. C.
- Quod malus Deus vivificat, & occidit corpora. A. B. C.
- Quod Deus, qui dat gratiam, non vindicat per bonos, nec per malos. A. B. C.
- Quod ille Deus, qui vindicat, non dat gratiam. A. B. C.
- Quod malum poenae non est a Deo bono. A. B. C.
- Quod Animae non damnabuntur. A. & C.
- C Quod Mundus semper fuit, & semper erit. A. B. C.
- Quod solâ Fide non possit homo salvari quocumque casu, A. B. C.
- Quod homo non potest salvari cum patre & matre. A. B. C.
- Quod non est Confitendum. A. B. C.
- Quod Judicium factum est. A. B. C.
- Quod Matrimonium malum est. A. B. C.
- D Quod quilibet non potest salvari. A. B. C.
- Quod peccatum est comedere carnes. A. B. C.
- Quod per proximum non intelligitur omnis homo. A. B. C.
- Quod nullus est vitandus. A. B. C.
- Quod Usura non est prohibita. A. B. C.
- Quod non debet homo restituere. A. B. C.
- E Quod iuramentum non debet fieri. A. B. C.
- Quod non licet alicui occidere. A. B. C.
- Quod homo non est tradendus Iustitiae, propter hoc, quod potest converti. A. B. C.
- Quod Diabolus potest in creaturis. A. B. C.
- Quod est aequale praemium in Patria. A. B. C.
- Quod homo potest dare Spiritum Sanctum. A. B. C.

Quod Spiritus Sanctus & Spiritus Paraclitus non sunt idem. A. B. C.

Quod interior homo non est Anima.

A. B. C.

Quod non debent radi capita. A. B. C.

Vivere desit *Armannus Purgilopus* Anno *MCCCLXIX.* tantaque illum sanctitatis fama e vestigio subsequuta est, ut vulgus uniuersum ad illius tumulum confluerit, multique corporis incolumitatem, uti decepti putabant, ejus apud Deum precibus consequutos se fuisse dicunt; atque is passim *Beatus & Sanctus* a Plebe appellaretur & crederetur. *Ricobaldus Ferrariensis Historicus*, cujus *Pomarii* postremam partem habes in *Tomo IX. Rer. Italicar.* auctor est, *Theodosii Magni Augusti Corpus* ab *Honorio Imperatore* ejus filio *Ravennam* fuisse translatum, atque in *Ecclesia Beati Laurentii* in specioso *Mausoleo* collocatum: quod quidem aduersantem habet fidem veterum *Scriptorum*. Tum subdit *Ricobaldus*: *Ipsam autem Ecclesiam construi fecit Honorius per Lauricium. Cujus Sepulcrum fuit illud, quo in Ecclesia Ferrariensi jacet Armannus, quem Ferrarienses venerantur, uti Dei amicum.* Ita *Ricobaldus* circiter Annum *MCCXCV.* scribens, quum *Haeretico Armanno* larva nondum detracta fuisset. In *Templo* maximo *Ferrariae* tumulatus est *Armannus*; & quum in dies augetur miraculorum fama ad ejus *Sepulcrum* patratorum, non tantum *Canonici Ferrarienses*, sed & ipse *Episcopus Albertus*, vir alioqui sanctitate vitae celebris, & a *Ferrariensibus Beati* appellatione donatus, suum duxerunt. *Processum* de iis instruere, ac testes audire. *Hujus Processus* partem, *Apostolicae Sedis*, sacrisque *Judiciis* oblatam,

A servavit nobis *Peregrinus Priscianus*, supra mihi memoratus; diligentissimus *Ferrariensium antiquitatum scrutator*. Quam proinde ego quoque ad omnium eruditionem, evulgare statui, ut quisque proposito hoc exemplo intelligat, quam caute circumspediteque in ejusmodi rebus sit procedendum, & severitatem judicii laudet ac amet, quam *Apostolica Sedes* in piorum hominum *Sanctitate* perpendenda semper adhibuit, nostrisque praecipue temporibus rigidius adhibere pergit. Neque mirum, minus peritos ad tempus ludificatos interdum fuisse a pestilenti illo hominum genere. Exterius enim *Cathari* severam *Pietatis* seu *Religionis* speciem praeferebant, & contemnere mundana quaeque videbantur. Ita ad seducendos *Urbeveteranos*, decurrente Saeculo *Christi Duodecimo*, quidam *Florentinus*, perditionis filius, nomine *Dioctesalvi*, se aspectu venerabilem ac honestum incessu, & exteriori habitu mentiendo, primus post *Hermanninum Parmensem*, doctrinam *Manichaeorum* pessimam in *Urbeveteri* seminavit. Iis per *Episcopum* inde exturbatis, duae *Mulieres* successerunt, quae praeserentes exterius religionis *Ecclesiasticae* qualitatem, *Ecclesiarum* limina frequentando, &, ut videbantur, intentae divinis *Officiis* audiendis, in vestibus ambulantes ovium, interius luporum similitudinem obtinebant. Harum simulata religione deceptus *Episcopus*, eas in *confraternitate Clericorum*, causa orationis statuta, admittendas censuit. Quumque una illorum, *Milita* nomine, tamquam altera *Martha*, videretur esse sollicita pro tecto *Majoris Ecclesiae* reparando, altera, *Julitta* videlicet, velut altera *Maria*, vitam contemplativam videretur totis viribus amplexari, pars maxima matronarum nostrae Ci-

vitatis, & quidam earum amici, eas coeperunt sicut sanctissimas feminas venerari &c. Haec e Vita Sancti Petri Parentii, edita a Clarissimo Papebrochio in eximio Opere Aetor. Sanctor. ad diem XXI. Maji, & a Johanne Canonico Urbavetano scriptâ Anno Christi MCXCIX. quo Sanctus ille vir ab ipsis Haereticis, tantam Religionem simulantibus, interfectus fuit. Quid etiam ante paucos annos Lutetiae Parisiorum acciderit de quodam Parisio, ad cujus recentem tumulum curationes non paucae morborum ferebantur, non Gallia tantum, sed & Italia probe tenet. Atque haec praemisisse licuerit, ut intelligant hospites in eorum tempo-

A rum Historiâ, quantâ arte perditâ Manichaeorum progenies impietatem, erroresque suos contegeret, ita ut interdum & ipsis sacris Pastoribus fucum faceret. Verum Deus, Ecclesiae suae custos, nunquam passus est, eorum quemquam diu effugere meliorum ac sapientiorum oculos, atque ad internoscenda & tollenda ejusmodi monstra, sacrum praecipue Ordinem Praedicatorum, Ecclesiae dedit incunte Seculo Tertio decimo, quo tandem Pungilupi nuper memorati hypocrisis & impietas in publicum diem pertracta fuit, uti sequentia monumenta ostendent. Sed narratio praecedat, quam pollicitus sum, scilicet:

Inquisitio miraculorum, quae ferebantur patrata ad Sepulcrum
Armani Ferrariensis, Anno 1269.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi Amen. Anno a Nativitate ejusdem Millesimo Ducentesimo Sexagesimo Nono, die XVI. intrante Mense Decembri. Vir Dei Beatus Armannus, natione Ferrariensis, peractâ longi temporis spatio coram Deo & hominibus poenitentia laude dignâ, vigiliis, jejniis, & orationibus vacans, fidelis & castus, humilis, patiens, misericors, benignus & simplex, verâ simplicitate columbae, Deo devotus, & Virgini gloriosae, sicut Domino placuit, Christi Crucem bajulans, miraculose ab ipso vocatus, diem clausit extremum. Cujus felicissimus obitus in horae brevissimo spatio, ultra quàm credi possit, Ferrariensibus diis innotuit. Et catervae hominum & mulierum ad Majorem Ecclesiam, ubi exanime Corpus ejus delatum erat, subito confluerunt. Cujus digno Corpore sepulturae cum exsequiarum solemnitate tradito reverenter,

C Rex excelsus, cujus miles in Mundo extiterat, ipsum virum Dei Armannum mox coepit clarificare miraculis, quorum quaedam inferius declarantur.

Die XII. exeunte Decembri, Nova Mulier filia quondam Mainardini de Maderio, & uxor Jobannini de Achille, de Contrata Sanctae Marice de Vado Civitatis Ferrariae, jurata in praesentia venerabilis patris Domini Alberti, Dei gratiâ, Episcopi Ferrariensis, & discretorum virorum Dominorum Frederici Archipresbyteri, Ferrarini Canonici Ferrariensis, & nobilium etiam virorum Dominorum Aldegherii de Fontana, Petrocini de Menabobus, Petri ejus filii, & aliorum multorum, dicere veritatem super ejus infirmitate & liberatione, suo sacramento firmavit, & dixit, quod passa est circa novem annos in oculo dextro, & ab octo diebus citra invaluit in eodem oculo tumor & passio, ita quod ex eo aliquo modo

modo videre non poterat. Et hodie personaliter contulit se ad majorem Ecclesiam, ubi requiescit Corpus viri Dei Armani. Et ter cum devotione flexis genibus inclinavit se coram ejus tumulo, devote supplicans Deo Patri, ut ob merita praefati viri Dei Armani, ipsam a praefata infirmitate curaret, & reciperet visum. Quo dicto oblationem obtulit. Qua oblata mox tumor situs in ipso oculo ab eodem evanuit, & visum recepit.

Eadem die in presentia testium praescriptorum, Gisla uxor quondam Castellani, de dicta Contrata Sanctae Mariae de Vado, testis jurata dixit suo sacramento, quod septem anni sunt, quod ipsa nescit dictam Novam, & vidit in ejus oculo passionem usque in hodiernam diem, secundum quod dicta Nova suo sacramento firmavit.

Die XI. exeunte Decembri, Gisla, quae fuit de Lendexaria, uxor Stephani de Villanova, qui moratur in Contrata Burginovi, jurata in praesentia dicti Domini Episcopi, & virorum, & discretorum Dominorum Friderici Archiepiscopi, Amedei, Ferrarini Canonorum, Alberti Capellani, & Cosiae Mansionarii, Ferrariensium, dicere veritatem super ejus languore & liberatione, suo sacramento dixit: Quod decem & octo annis steterat impedita de brachio dextero usque in hodiernum diem, & non poterat ad os suum portare, nec in eo quidquam tenere. Et huius proxime elapso cum reverentia & devotione vocit Deo & beato Armano, quod ad ejus tumulum offerret unum brachium cum manu cereum, & unam candulam aequae longævam, ut ipsa esset, & quod ejus Vigiliam jejunaret in pane & aqua semper dum viveret, & nocte ventura ad ejus Tumulum vigilet. Et eodem voto sic solemniter celebrato, conferens se coram Sepulcro

beati Armani, per totam noctem vigilavit ibidem in pura devotione & reverentia. Et hoc siquidem mane postea praesente, dum Christi Corpus a Sacerdote levaretur in altum in dicta majori Ecclesia, in qua ipsa tunc erat dicta Gisla, reverentiâ ipsius Christi Corporis erexit se, & ambas manus & brachia libere levavit in altum, & ab infirmitate dicti brachii liberata est.

Eodem die Stephanus, vir praefatae Gislae, testificatus est, praestito juramento in praesentia supracriptorum Dominorum, quod dicta uxor ejus Gisla usque in hodiernum diem in brachio dextero passa est, ut supra suo asseruit sacramento, sed ignorat, qualiter a languore, quo tenebatur, in eo resumerit sanitatem.

Eodem die Gavardus Brentator de Burgonovo, juratus in praesentia doctorum Dominorum, suo sacramento dixit, quod filia sua Marchesina, puella octo annorum, praesens ibidem a tempore natiuitatis ipsius, utroque latere claudicabat. Et die Mercurii proxime elapso dicta puella in hora Vesperarum rogavit eum cum fletu, ut eam ad beati Armani Sepulcrum deferret, quia ipsa sperabat, quod eam erigeret. Et tunc ipse accepit eam in ulnas suas, & detulit eam ad Sepulcrum beati Armani, & posuit eam reverenter super capsam, in qua requiescit Corpus ejus. Et dum ipsa puella stetit ibidem spatio horae unius, ipse quaesivit ab ea, qualiter se habebat. Et ipsa respondit: Bene. Et tunc ipse erexit eam in Ecclesia. Et videntibus omnibus ibidem adstantibus, ipsa coepit recta ire. Quae puella praesens dixit, quod dum liberaretur, sentiebat per loca passiones in modum formicarum.

Die IV. exeunte Decembri, Adelasia uxor Audrioli de Pizolbano de Cornacervina, jurata in praesentia dicti Domi-

Domini Episcopi, & Dominorum Ranzerii Camerarii Domini Episcopi, Presbyteri Alberti, Raynerii, Cossae, & multorum aliorum Laicorum, suo sacramento dixit, quod spatio annorum duorum passa est dolorem & ardorem in oculis, & male videbat. Et si volebat videre Corpus Christi, quum levabatur, oportebat eam cum manibus oculorum palpebras elevare. Et die heri elapsâ proximâ venit ad Tumulum beati Armanni, & genibus flexis cum magna devotione inclinavit se ante tumulum, & osculans terram, rogavit cum reverentia Deum, ut eam beati Armanni meritis liberaret. Et apertis oculis intuita fuit paleas super terram existentes ibidem, & dolorem & ardorem innatum oculis non sensit, & visum melius solito, priusquam dictam habuit passionem recepit.

Eodem die Bonmartinus filius Rubei Beatricis de eadem Terra, Alchenda ejus uxor, & Albignunda uxor Bene de Levalgallo de dicta Terra, testes jurati, in praesentia praescriptorum Dominorum suo sacramento cuncta firmarunt, quae dicta Adelfia de infirmitate sua superius proprio asseruit sacramento.

Die III. exeunte Decembri, Marinellus Calegarius de BuccaCanalium, juratus in praesentia dicti Domini Episcopi, & Dominorum Friderici Archiepresbyteri, Ferrarini, & Amedei Canonice Ferrariensis, suo sacramento dixit, quod decem & octo Mensum spatio stetit Guttâ (*) detentus tunc ob illis infra usque ad pedes, usque ad Vigiliam Nativitatis Domini, proxime nunc elapsam. Et vix se in lecto volvere poterat; & fortiter cruciabatur in anchis & cruribus. Et non poterat die vel nocte quiescere. Et in Vigilia prae-

A. dictae Nativitatis Christi ante aieum venit ad Tumulum beati Armanni, & stetit ibi per totam diem usque post Nonam suppliciter & devote, & supplicans Deo, ut ipsum beati Armanni meritis liberaret a Guttâ, quâ tenebatur. Et in hora pulsationis Campanae officialium sensit se sine solito anchorum, coxarum, & crurium dolore. Et coepit ire liberè & sine baculo recte, quod prius facere non valebat.

B. Eodem die Dominicus Dendatus de Vedrariis, testis in praesentia dictorum Dominorum, suo sacramento dixit, quod ante Nativitatem Domini proxime elapsam vidit Marinellum praedictum ire cum baculo, tanquam Guttâ detentum, & vidit eum ire more solito sine baculo.

C. Ego Petrus Novellus, Dei gratiâ, sacri Imperii & Curiae Episcopalis Ferrariensis Notarius praescriptis omnibus & singulis praesens fui, & jussu Domini Episcopi scripsi.

D. Et ego Matthaeus de Trisgale, Imperiali auctoritate publicus Notarius suprascripta Miracula vidi, & legi de verbo ad verbum, & in publicam formam redegi de mandato & auctoritate venerabilis patris Domini Guillelmi, Dei & Apostolicae Sedis gratiâ, Ferrariensis Episcopi, nihil addens, minuens, vel mutans de iis, quae in ipsis continentur, & scripta sunt per Petrollum Novellum Notarium, quod intellectum vel sententiam mutet, nisi fortè in compositionibus literarum, vel in punctis.

E. Ego Albertus de Brinis, Curiae Episcopalis Ferrariensis publicus Notarius, quia praedictum exemplum praedictorum Miraculorum exemplatum manu praedicti Matthaei Notarii auscultavi

(*) Guttâ detentus: idest Gottofo, sive travagliato dalla Gotta. Notissimus est hic morbus articularis, qui quum pedes afficit *Podagra* nuncupatur, quum verò manus Chiragra dicitur; generice verò ab Italis omnibus, *Gotta* appellatur.

ravi diligenter cum scripturis authenticis, scriptis manu Petri Novelli Notarii, non inveniens aliquid in eo additum vel diminutum, quod sensum mutet, vel sententiam, ideo me in eo subscripsi, & signum meum apposui de mandato & auctoritate venerabilis patris Domini Guillelmi Ferrariensis Episcopi, currente MCCLXXXVI. Indictione XIV. die IV. intrante Octobri.

Ego Mercatellus de Brinis, Curiae Episcopalis Ferrariae Notarius, hoc e-

A *xemplum praedictorum Miraculorum, manu Matthaei Notarii exemplatum, diligenter cum authenticis Miraculis auscultavi. Et quia nihil inveni additum vel minutum, quod sensum mutet vel sententiam, quàm in authentico contineatur eodem, ideo de mandato & auctoritate venerabilis patris Domini Guillelmi Episcopi Ferrariensis, manu propria me subscripsi in MCCLXXXVI. Indictione XIV. die IV. Mensis Octobris.*

Sequitur & haec altera Inquisitio, Anno 1270.

Item infra-scripta Miracula, quae Largitor bonorum omnium dignatus est antedicti beati Armanni meritis patienter effundere super iis, per venerabilem patrem Dominum Albertum, Dei & Apostolicâ gratiâ Ferrariensem Episcopum, examinatione ad praedicta diligenti, secundum quod dicta testium & assertiones languentium infra-scriptorum continent, scripta per me Salvestrinum Notarium de Valleriis, praesente ac mandante dicto Domino Episcopo, evidentissime patuerunt in MCCLXX.

Die Sabbati IV. Januarii, Domina Candiana uxor Petrocini Mazzi de Contrata Sancti Romani Ferrariensis, in presentia dicti Domini Episcopi, & aliorum multorum tam Clericorum quàm Laicorum, juravit dicere veritatem super infirmitate ac liberatione filiae suae Thomasiae temporis duorum annorum: quam coram eodem Domino Episcopo detulit; & suo juramento firmavit; quod dicta ejus filia quatuor mensium spatio fuit & stetit fistularum morbo ex utroque latere in coxis multipliciter aggravata, ita quod in desperatione liberationis jam erat. Et sic oppressa fuit usque ad diem Vigiliae Nativitatis Domini nuper elapsum. Et sic stando

C Domina vocit dictam ejus filiam Deo, & beato Armanno, quod si eadem filia sua liberaretur, ipsa illam adduceret coram Sepulcro beati Armanni, & ibi offerret imaginem ceream ad instar ipsius. Et voto praedicto facto, die proxima praecedente dictam Vigiliam, in die praedicto Nativitatis Domini praedicta Thomasia ejus filia liberata est, solidatis ulcerationibus fistularum, ostensis ibidem dictis ulcerationibus coram dicto Domino Episcopo, & gentium non modica quantitate; quae ex toto solidae apparebant.

D Eodem die coram praedictis, Dominus Henoch Medicus, Civis Ferrariensis, testis juratus super praedictis, suo sacramento asseruit, quod ipse habuit dictam puellam filiam ipsius Dominae Candianae, quae erat ibi praesens, in cura, & multum institit liberationi & * medicamus ejus, spatio unius Mensis & plus. Et scit pro certo, quod ipsa erat atroci passione fistularum oppressa in coxis. Et dum videret incurabilem esse infirmitatem, eandem licentiavit, & reliquit eam. Et dixit praedictae matri puellae, ut ligaret eam, & bene faceret ei quod melius posset. Et fuit hoc parum ante festum Nativitatis nuper

nuper elapsum. Et incontinenti dicta mater puellae, dum attulisset illam ad ipsam, vidit eam liberatam, de hoc valde miratus fuit post festum praedictum. Eodem die, & coram praedictis, Dominus Antonius, qui dicitur Dech, Medicus, Civis Ferrariensis, testis juratus, dixit suo sacramento super praedictis, quod ipse ante festum Nativitatis nuper elapsum, interfuit pluries & pluries cum Domino Henoch Medico, quando ipse ligabat, & curabat antedictam * Thomasinam filiam Dominae Candidianae. Et vidit ipsam oppressam morbo fistularum in coxis ex utroque latere; quae ita infirmabatur ex hoc, quod ipsa erat in desperatione liberationis. Et incontinenti post festum ipsum Nativitatis vidit eam liberatam, quae ibi praesens erat.

Die Mercurii XI. Januarii, Bona filia Helenae de Contrata Sanctae Mariae Novae Ferrariensis, in praesentia dicti Domini Episcopi, & non modica gentium quantitate, in Episcopali Palatio congregata, juravit dicere veritatem super infirmitate & liberatione sui. Et proprio juramento firmavit, quod ipsa, jam est unus annus & plus, quod habuit & habebat duas (*) Gumbas sive Boclas, unam in pectore, & alteram in spatulis. Et stetit dicto morbo & languore oppressa usque ad diem Martis nuper elapsum de nocte. Et sic cã stante in Majori Ecclesia Ferrariensi prope Sepulturam beati Armanni, dum rogebat Deum, ut precibus & meritis beati Armanni liberaret eam, ipsa incontinenti sensit se liberatam ibidem nocte praedicta, ita quod ex anteriori parte ex toto liberata est, & ex altera parte quasi liberata, ita

quod Gumba anterior non apparebat, & posterior modicum cernebatur, dum se patenter omnibus demonstraret.

Eodem die & loco, & in praesentia praedictorum, Helena mater Bonae praedictae, testis jurata dixit super praedictis, quod dicta Bona ejus filia detenta fuit vitio ex infirmitate praedicta, stando semper cum ea, secundum quod in dicto ipsius continetur. Et praesens erat cum ea, quando ipsa rogit se Deo pro liberatione sua, & quando liberata fuit in nocte praedicta. Et sacramento affirmavit omnia ita vera esse, sicut in dicto ipsius Bonae continetur. Domina Domola de Contrata Sanctae Mariae Novae, uxor quondam Restani, testis jurata super praedictis, suo sacramento dixit, quod ipsa est vicina Bonae praedictae, & bene agnoscit & agnovit eam, jam est dies, & vidit ipsam infirmam, jam est unus annus & plus, cum duobus Gummis sive Boclis, una ex parte ante, altera ex parte posteriori in spatulis, usque ad diem Martis nuper elapsum. Et postea die Mercurii vidit ipsam liberatam, sicut in dicto suo continetur. Sed non fuit praesens quando liberata fuit.

Die Sabbati XVIII. Januarii, Benvenuto de Portu Francolini, Ferrariensis dioecesis, coram praedicto Domino Episcopo, & maxima gentium quantitate, juravit dicere veritatem super infirmitate & liberatione filii sui Benvenuti, aetatis duorum annorum, ibi praesentis. Et sacramento dixit, quod dictus ejus filius crepitus (***) erat, & stetit sic detentus acriter illa infirmitate, quod vix se poterat movere, sex mensium spatii, & plus usque ad paucos dies post mortem beati Armanni.

Et

(*) Gumbas sive Boclas, nempe Italice Gosme ovvero Bosciale, quibus vocabulis vulgo donari solent morborum ejusmodi tumores.

(**) crepitus erat: idest Crepato, quo vocabulo uti solemus nos Itali, ut enteroceliquam, seu herniã laborantem significemus.

Et quum ipse audivit, quod Deus faciebat miracula pro meritis beati Armanni, ipse vovit filium suum praedictum Deo & beato Armanno, quod si liberaretur idem puer suus, ipse offerret ei statuam unam ceream ad instar ejusdem. Quo facto paucis diebus transactis idem puer liberatus est, & solidatus omnino, qui se ibidem patenter omnibus demonstrabat.

Polellus de Pedrettis de Francolino, & Johanna uxor antedicti Bennati, & mater dicti Benvenuti, coram praedictis, testes jurati dixerunt suo sacramento, praedicta omnia vera esse, quae dictus Bennatus de falso filii sui Benvenuti asseruit supra in dicto suo. Et hoc dixerunt se bene scire, sicut personae, quae quasi quotidie simul morantur.

Die Sabbati XVIII. Januarii, Flordemonte mulier, quae dicitur Dulcis, filia quondam Nordiglii de Figarolo, in praesentia antedicti Domini Episcopi constituta, & multitudine gentium in Episcopali Palatio congregata, juravit dicere veritatem super infirmitate & convalescentia sui. Et dixit suo sacramento, quod ipsa contracta fuit, & stetit a principio vitae suae usque ad hodiernum diem, seu ad noctem nuper elapsam, in qua liberata est. Et nata fuit contracta. Et dum audiret miracula, quae fiebant meritis beati Armanni, & ipsa sic contracta maneret in anchis ex utroque latere, quod fortiter claudicando vix poterat se movere, contulit se ad Majorem Ecclesiam Ferrariensem, ubi Corpus beati Armanni jacebat, cum reverentia Deo supplicans, ut beati Armanni meritis eam ab hujusmodi inconvalescentia liberaret. Et sic stando in orationibus prope Sepulcrum, sensit se ex utroque latere liberatam nocte jam dicta. Et dixit, quod passa est magnum dolorem,

Tom. XII.

A quando liberabatur, ita quod clamasset alta voce, nisi propter verecundiam remansisset. Quae mulier incontinenti visa est ab omnibus palam ire non claudicando.

Eodem die & loco, coram praedictis, Vicentia uxor Alberti Vedelle de Figarolo, amita antedictae Floremonte, testis jurata super praedictis dixit suo sacramento, quod ipsa agnoscit praedictam Flordemontem a die nativitatis suae, quia ipsa est Neptis sua. Et scit, quod ipsa contracta nata fuit ex utroque latere in anchis, ita quod fortiter claudicando vix poterat se movere. Et stetit sic contracta usque ad diem hodiernam de nocte, in qua liberata est. Et dixit, quod ipsa venit cum ea ad corpus beati Armanni, & tota illa nocte cum ea stetit, quando liberata est. Mathelda uxor quondam Maideborg Notarii de Figarolo, testis jurata dixit, quod bene scit, quod praedicta Flordemonte nata fuit contracta ex utroque latere in anchis. Et semper agnovit eam a tempore nationis suae, & semper vidit eam ita contractam usque ad diem hodiernum de nocte, qua liberata est in Ecclesia Majori.

D Die Veneris XXI. Februarii, Dominicus de Civitate Justinopolitana, quae vulgariter dicitur Caput Istriae, coram Domino Jacobo Archipresbytero de Azavo, Vicario antedicti Domini Episcopi, in Palatio Episcopali, congregata ibi magna gentium quantitate, corporali ab eo praestito juramento dixit, quod quum ipse de praesenti Mense Februarii detentus esset & moraretur in carcere in eadem Terra, occasione cujusdam homicidii, super quo infamatus erat, de quo dicebat se non fuisse culpabilem, & per Potestatem ipsius Terrae jam condemnatus esset mortis judicio, tunc quidam coecus venit in Plateam Civitatis ejusdem canendo quae-

H h

dam

dam ex miraculis, quae dicebantur de beato Armano, prope Palatium, ubi ipse morabatur in carcere. Ad quem gentes de Terra undique accurrebant. Et hoc viso ab ipso Dominico per quamdam fenestram & audito, incontinenti vocit se Deo & Beatae Mariae Virgini, quod si liberari posset ab illo periculo meritis beati Armani, ipse jejunaret per totam illam hebdomadam, & Sepulturam beati Armani visiteret. Et sic jejunando & orando, quadam nocte ante diem, in quo morti tradi debebat, dum ipse multum sudaret praetimore mortis, ipse coepit quodammodo dormire, ut esset quasi semisopitus. Et tunc visum fuit ei, quod quidam homo pallidus & macilentus venerit ad eum, dicendo haec verba: Surge & recede de loco isto. Et incontinenti fuit excitatus, & invenit se in Platea Civitatis absque compedibus, quibus detine-

A batur in carcere, absque auxilio alterius personae. Et hoc modo asseruit dictum periculum evasisse, dum se ad beati Armani tumulum contulisset (*).

Ego Salvestrinus de Valeriis Notarius, iis omnibus praesens fui, & ut supra legitur, de mandato dicti Domini Episcopi scripsi & publicavi.

B Ego Matthaeus de Trisagale, Imperiali auctoritate publicus Notarius, superscripta Miracula vidi & legi de verbo ad verbum &c. ut supra.

Ego Albertinus de Brinis, Curiae Episcopalis Ferrariensis Notarius, quia praedictum exemplum praedictorum Miraculorum &c. ut supra.

C Ego Marsatellus de Brinis, Curiae Episcopalis Ferrariensis Notarius, hoc exemplum Miraculorum diligenter cum autentico exemplavi. Et quia nihil &c. ut supra. In MCCLXXXVI. Indictione XIV. die IV. Mensis Octobris.

Tertia Inquisitio, Anno eodem 1270.

I N Christi nomine Amen. Anno Domini MCCLXX. Indictione XIII. die IV. intrante Februario, Ferrariae in Palatio Episcopali, coram venerabili patre Domino Alberto Episcopo Ferrariensi, praesentibus testibus rogatis atque vocatis Dominis Amedeo Canonico Ferrariensi, Cossa Mansionario ejusdem Ecclesiae Ferrariensis, Johanne Vixigarolle Notario, Juliano filio Thomasi Sartoris Notario, Magistro Messio, & aliis multis.

Dominicus qui fuit de Tervisa, & nunc moratur ad Sanctum Johannem, districtus Imolae, testis juratus, man-

D dato Domini Episcopi praedicti, & de veritate dicenda ad interrogationem sibi factam per dictum Dominum Episcopum dicit, quod Zardina filia Bertaldi ejus filii, quae habet duos annos, nata est impedita manu dextra, ita quod tantum tenebat pugillum clausum cum pollice incluso palmae & digitis. Quae puella ibi erat praesens coram Domino Episcopo praedicto & praedictis testibus. Et dicit, quod ipse testis voluit huic Sancto viro Armano dare manum & pedem de cera, si liberaretur. Et liberata est meritis istius Sancti viri Armani. Maria uxor dicti Domi-

(*) Hoc unum sufficit ad prodendam nimiam credulitatem eorum temporum, atque ad detrahendam fidem Miraculis, quae ad Pungilupi intercessionem peracta dicebantur. Miraculum hoc tam grande ab assertionem pendet unius hominis, e longinquis partibus venientis, & Ferrariae ignoti, & nullum testem adferentis. Neque suspicati sunt boni Ferrarienses, Paterenum aliquem immisum, ut hujusmodi conficta narratione sibi illaderet, uti revera factum credere juvat.

* Domini, & avia dictae Zardinae, testis jurata, mandato Domini Episcopi praedicti continuo & de veritate dicenda, ad interrogationem sibi factam per ipsum Dominum Episcopum, dicit, quod dicta Zardina ejus neptis filia Bertaldi ejus filii, quae habet duos annos tantum, nata est impedita manu dextra, ita quod tantum tenebat pugillum clausum, cum pollice incluso palmae & digitis. Et dicit, quod ipsa testis unum cum viro suo praedicto vovit dare manum & pedem de cera, & offerre ante Sepulcrum corporis hujus Sancti viri Armanni, si liberaretur. Et liberata est meritis hujus benedicti viri Armanni.

Eodem die & loco, & eisdem praesentibus, Avenance Mantuana, testis jurata, mandato Domini Episcopi praedicti, & de veritate dicenda, suo juramento dicit ad interrogationem sibi factam per ipsum Dominum Episcopum, quod ipsa testis vidit dictam puellam Zardinam sic impeditam, quod ipsa tenebat semper pugillum clausum cum pollice incluso palmae & digitis, ita quod nullo modo manum poterat aperire. Et nunc ipsa teste praesente liberata est ante Monumentum hujus Sancti viri Armanni, & ejus Corporis benedicti.

Eodem die & loco & hora, Persenda de Adria, filia quondam Ubaldi, jurata mandato dicti Domini Episcopi, & de veritate dicenda, suo juramento dicit ad interrogationem sibi factam per Dominum Episcopum supradictum, quod exstitit paralytica toto corpore & lingua a tempore citra, quo se homines

A verberabant, ita quod non poterat loqui nec moveri. Et die Veneris ultimo Januarii, venit sua sponte ad Corpus beati Armanni, & corde vovit dare statuat eidem, si liberaretur, & liberata est.

Eodem die & loco & hora & eisdem praesentibus, Martinus Amati de Adria, juratus mandato dicti Domini Episcopi, ad interrogationem sibi factam per dictum Dominum Episcopum, suo juramento dicit, quod ipse testis vidit Persendam de Adria filiam Ubaldi praedictam paralyticam toto corpore & lingua, ita quod non poterat loqui nec ire, & nunc liberata est. Eodem die & loco & hora, & eisdem praesentibus, & praesente Persenda, Dominicus filius quondam Gerardi de Adria, testis juratus mandato dicti Domini Episcopi, de veritate dicenda, sicut Martinus praedictus, ad interrogationem sibi factam per Dominum Episcopum, dicit suo juramento, quod ipse testis vidit Persendam de Adria filiam Ubaldi praedictam paralyticam toto corpore & lingua, ita quod non poterat loqui, nec ire, & nunc liberata est.

D Ego Apollonius, Dei gratia sacri Palatii, Ferrariensisque Notarius, Magistri quondam Johannis de Contrata Buccaccanalis filius, interfui, & mandato praesati Domini Episcopi, ac etiam rogatus, subscripsi.

Ego Matthaeus de Trisigale &c.

Ego Albertinus de Brinis &c.

E Ego Mercatellus de Brinis &c. ut supra in prima Inquisitione.

Quarta Inquisitio, Anno 1280.

Millesimo Ducentesimo Octuagesimo, die IV. intrante Januario, Angelus Civis Ariminensis, Contratae San-

cti Francisci, juratus in praesentia Domini Episcopi, Fratris Manfredi familiaris ejus, & multorum aliorum,

suo sacramento dixit, quod passus est Guttam in anchis & cruribus usque in hodiernum diem. Et dum rediret Paduam, intellexit de mirabilibus beati Armanni. Et voto per eum facto, venit ad ejus Tumulum. Et obtulit ibidem unam imaginem cerae. Et oblato munere vigilavit nocte cum devotione ante praesatum Tumulum. Et circa matutinum sensit se sine dolore Guttae, & liberatum.

Die V. intrante Jannario, Daniela filia quondam Danielis Barberii de Villanova, jurata in praesentia dicti Domini Episcopi, & coram multis personis aliis ibidem adstantibus, suo sacramento dixit, quod a tempore suae nativitatis ambabus partibus claudicabat. Et eâ existente cum devotione hac nocte ad Tumulum beati Armanni, resumpsit meliorationem passionis ipsius, & melius incedit solito, & parum visa est claudicare.

Eodem die Benevenutus frater ipsius Danielae & Sabilia de Villanova, testes jurati, palam coram omnibus ibidem adstantibus testificati sunt, quod dicta Daniela ambabus partibus claudicabat, & postquam venit ad Tumulum beati Armanni, meliorata est, & incedit melius solito & rectius.

Die V. intrante Jannario, Johanna quondam filia Guidonis de Torcis de Mellariâ, jurata coram dicto Domino Episcopo & multis aliis, palam suo asseruit sacramento, quod erat tota perditâ a latere dextro, & habebat manum dextram contractam, & pugillum manus ejusdem claudere non valebat. Hac nocte quidem proxime elapsa dum staret, cum devotione ad Tumulum beati Armanni, resumpsit sanitatem ipsius manus & brachii, & pugilli liberationem, claudendi & aperiendi eundem. Et hoc palam ostendit omnibus, & dixit, quod incedit rectius solito.

A Eodem die Benevenuta mater Franciscchini Nautae de eadem Terrâ, suo sacramento jurata coram omnibus ibidem adstantibus dixit, quod novit dictam Johannam, & eam ita passam, ut ipsa Johanna praedixit, duxit ad Sepulcrum beati Armanni die heri proximè nunc elapso, & tunc liberatam vidit eandem.

B Die XI. exeunte Jannario, Bertholus filius Petri de Cogomario, juratus in praesentia dicti Domini Episcopi, & Domini Cossae Mansionarii Episcopatus Ferrariensis, & aliorum multorum, suo sacramento dixit, quod per quindecim dies ante beati Armanni obitum perdidit brachium sinistrum, ita quod de ipso brachio nullo modo poterat se juvare. C Desuncto autem beato Armano, contulit se cum devotione ad Sepulcrum beati Armanni, & vovit eidem cum devotione, quod de labore suo comburi faceret ante Sepulcrum ejus lampadem unam. Et ante Sepulturam ejus moram traxit de die & nocte. Et quarta die post obitum ipsius usque in praesentem diem hodie quidem meritis ipsius viri Dei resumpsit ipsius brachii solitam libertatem & sanitatem. D Eodem die India mater dicti Bertholi, & Flora de Contrata Sancti Laurentii ejus Anita, testes juratae, ita verum esse de passione brachii, quam dictus Bertholus dixit se passum, dixerunt publice, ut Bertholus idem asseruit.

E Eodem die Dominus Cossa Ferrariensis Mansionarius, & Petrus Placentinus de Contrata Sancti Pauli, testes jurati in praesentia dicti Domini Episcopi, & aliorum multorum ibidem adstantium, suo sacramento dixerunt, eos vidisse dictum Bertholum, impeditum in brachio sinistro, ita quod de ipso nullo modo poterat se juvare; & eo stante ante Tumulum beati Armanni, viderunt eum hodie habere dicti bra-

brachii libertatem, qua prius carere viderant.

Die VII. exeunte Januario, Petrus filius Bonsignorii de Contrata Sancti Thomasi, juratus in praesentia dicti Domini Episcopi, & Fratris Jacobi Prioris Fratrum Eremitarum Conventus Ferrariensis, & Fratris Hugonis ejusdem Ordinis, suo sacramento palam coram eis, & omnibus ibidem adstantibus, dixit, quod stetit duobus annis continuis impeditus brachio & manu sinistris. Et eo stante hac nocte proxime elapsâ ante beati Armanni Tumulum, facto eidem cum devotione voto, quod cinget cum una candela capsam ligneam, in qua conditum est Corpus ejus, ac offeret ibidem imaginem unam cereae, & eidem uno anno serviret in pulsatione tintinnabuli, in toto ipsius manus & brachii sospitatem & libertatem recepit, ducens & circumducens brachium memoratum & manum in conspectu omnium libere, sicut aliud.

Eodem die Frater Jacobus, & Frater Hugo Ordinis Eremitarum, coram dicto Domino Episcopo, & aliis multis ibidem adstantibus, ipsum Petrum ita fuisse impeditum usque in praesentem diem, postquam eum noverant, in brachio & manu, ut praedixit, in verbo veritatis firmarunt.

Die penultimo Mensis Januarii, Bona filia Zambonelli de Sancta Maria Donis Bononiensis Dioecesis, in praesentia Dominorum Amedei Ferrariensis Canonici, Ferrariensis Presbyteri, Petri Archipresbyteri Fumignanae, & Dulcis Mansionarii Episcopatus, coram dicto Domino Episcopo, & aliis multis ibidem adstantibus, suo sacramento dixit, quod usque in hodiernum diem stetit pede dextro naturaliter clauda, nec poterat in terram mittere nisi tantum digitos pedis ipsius. Et voto cum devotione factâ Deo & beato Armanno, totum pedem praedictum, sicut alium,

A ponit in terram, incedit rectâ, & omnibus se ostendit.

Eodem die Zambonellus pater dictae Bonae, & Domina Thomasina ejus mater, ita verum esse, ut praedixit dicta Bona eorum filia, proprio sacramento testificando firmarunt.

Die ultimo Januarii, Nicola filius Rodulphi Barberi de Medelana, juratus coram dicto Domino Episcopo, & in praesentia Dominorum Raynerii Camerarii ejus, Fratris Alberti & Fratris Mansfredi de Campagnola, Gossae Mansionarii Episcopatus, & aliorum multorum, suo sacramento asseruit, quod dum ipse cujusdam salicis desuper ligna incidere, jam est mensis unus elapsus, incidit sibi pollicem manus sinistrae, ita quod cecidit super palma manus, & paulo se tenebat de pelle ipsius digiti. Quumque venisset domum, tota die illa & nocte sequenti prae dolore ipsius digiti quiescere nequivit ullo modo. Die autem sequenti vocit reverenter Deo & beato Armanno dare ei unum brachium cereum cum manu, si a passione vulneris illius liberaret eundem, & quiescere posset. Nocte quidem sequenti quietè dormivit, & non persensit dolorem ipsius vulneris solitum. Mane autem facto, dum Medicus, qui medebatur eidem, solveret sibi praesatum digitum, ut ei mederetur, apparuit digitus ille absque cicatrice aliqua solidatus; & ipsum digitum omnibus ibidem adstantibus, nullo de eo signo vulneris apparente ostendit.

Eodem die Francolinus de dicta Villa juratus testis in praesentia dictorum Dominorum & aliorum multorum ibidem adstantium asseruit, se sero uno vidisse digitum dicti Nicolae sic incisum, ut ipse Nicola suo asseruit sacramento; & mane sequenti vidit memoratum digitum, sicut nunc apparet, absque cicatrice aliqua solidatum.

Die

Die IX. intrante Majo, Domina Johanna, uxor Domini Paganotii de Civitate Paduae, jurata coram dicto Domino Episcopo, & in praesentia multorum Laicorum ibidem adstantium, publice suo sacramento asseruit, quod filia sua Sophia parvula, quam habebat ibidem, talem habebat in oculis passionem, quod propter ipsius morbi violentiam nequibat Solem, vel aliquam igneam claritatem aspiceret. Sed in loco obscuro videbat, sed male. Ipsa vero auditu famam beati Armani, duxit eam Ferrariam. Et voto facto pro ea, quod offerret ei duos oculos cerae, si eam a morbo liberaret, eadem hodie ea manente cum dicta filia sua ante Tumulum beati Armani in devotione & oratione, dicta puella liberata est, & aspicit Solem & lumen igneum.

A Eodem die Bonus frater dictae Dominae Johanna, & Blanceta filia quondam Bastiae de dicta Civitate Paduae, testes jurati in praesentia praedictorum, palam ita verum esse, ut dixit Domina Johanna, de passione & liberatione dictae filiae suae praedixit, proprio eorum sacramento firmarunt.

B Ego Petrus Novellus, Curiae Episcopalis Ferrariensis Notarius, iis omnibus praesens jussu dicti Domini Episcopi praedicta omnia scripsi, & publicavi.

Ego Matthaeus de Trisigale, Imperiali auctoritate publicus Notarius &c.

Ego Albertinus de Brinis, Curiae Episcopalis &c.

C Ego Mercatellus de Brinis Curiae &c. ut supra. In MCCLXXXVI. Indictione XIV. die IV. Mensis Octobris.

Quinta Inquisitio miraculorum, quae dicebantur patrata ad Sepulcrum Armani Ferrariensis, spectans, ut videtur, ad eundem Annum 1280.

Die Sabbati XVII. Maji, Bonaventura filia Dominici de Bando Ravennatensis Dioecesis, & uxor Johannis de Guarinis de Portu majori, in praesentia jam dicti Domini Episcopi, & magna gentium quantitate in Episcopali Palatio, juravit dicere veritatem super passione & liberatione sua. Et dixit suo juramento, quod in Mense Augusti nuper elapso, fuerunt duo anni completi, quod ipsa oppressa & detenta fuit ex malignis spiritibus, qui dicebant se esse novem numero. Qui multipliciter eam vexabant, & irremediabiliter offendebant, & faciebant eam turpia & inhonesta loqui. Nec poterat comedere nec dormire: & maxime a festo Paschae Resurrectionis nuper elapso usque modo ad diem hodiernam, qua liberata est. Et dixit, quod ipsa venit

D die veri, & conducta fuit ad Sepulturam beati Armani in majori Ecclesia Ferrariensi. Et quum fuit ibi, dicti Spiritus nominaverunt se, dicentes, quod ipsi erant novem. Et hodie in mane tempestive ipsa existente ibidem, dicti Spiritus reliquerunt eam, & abierunt ab ea. Et dixit, quod tunc erant cum ea praesentes Dominicus de Bando pater ejus, & Adelardus de Portu, qui conduxerunt eam.

E Eodem die & loco & testibus praedictis, Dominicus de Bando pater dictae Bonaventurae, & Adelardus de Portu, jurati super praedictis, testificati sunt, & suo sacramento firmarunt, omnia & singula vera esse, quae dicta Bonaventura dixit, & in suo dicto superius continetur de verbo ad verbum. Et haec dicunt se bene scire tamquam homi-

homines, cum quibus ipsa quasi moratur assidue. Et qui conduxerunt eam, & praesentes fuerunt omnibus supradictis. Et ipsa Bonaventura visa est ibidem ab omnibus morari & loqui satis discrete, & sine ulla vexatione Spirituum malignorum.

Die Sabbati XVII. Maji, Aloysia de Layde de Bressello, Parmensis dioecesis, in praesentia dicti Domini Episcopi, & non modica gentium quantitate in Episcopali Palatio, juravit dicere veritatem super passione & liberatione sui. Et suo sacramento dixit, quod ipsa, jam sunt octo Menses & plus, fuit detenta & oppressa ex duobus Spiritibus malignis, qui multipliciter eam vexabant, & faciebant eam insanire, ita quod comedere ac dormire non poterat. Et sic eam tenuerunt, usque ad diem hodiernam, qua liberata est. Et quum ipsa hodie venisset ad Tumulum beati Armani, in Majori Ecclesia Ferrariensi, dicti Spiritus recesserunt ab ea, & sic liberata est. Et dixit, quod cum ea venerunt & erant de Bressello usque ad vocabulum beati Armani, Delay maritus ejus, & multi alii de dicta Terra. Delay maritus dictae Aloysiae, & Zanoe Petriboni de Bressello, testes jurati testificati sunt, & suo sacramento ibidem firmarunt omnia & singula vera esse, quae dicta Aloysia supra in d-cto suo asseruit. Et de verbis ad verbum ita dixerunt esse, sicut in ejus dicto continetur. Et hoc dixerunt se bene scire, tamquam ii,

A cum quibus ipsa moratur, & qui cura ea venerunt & fuerunt praesentes praedictis.

Die Veneris VI. Junii Rolandinus filius quondam Zanelli Rolandi de Castregnano, Mutinensis Dioecesis, juratus in praesentia praenominati Domini Episcopi, & aliorum multorum, dixit, quod quum ipse quadam nocte esset cum bobus suis, quos custodiebat in pascuis, accidit ei, quod ipse habendo oculos, amisit lucem & loquelam. Et tunc contracta fuit ei manus dextra ita, quod nec videre, nec loqui, nec cum dicta manu aliquid facere vel operari posset. Et sic impeditus fuit, & stetit spatio duorum annorum & plus. Et dixit, quod ipse vocit se Deo & beato Armano, & contulit se ad Sepulturam ejus, & ibi stetit octo diebus in orationibus; ita quod per Dei gratiam, & ex meritis beati Armani hodie liberatus est, ita quod visum & loquelam recepit, & ex contractione manus liberatus est. Et visus est ibi ab omnibus palam loqui & videre & operari cum manu praedicta, sicut homo sanus.

D Ego Salvestrinus de Valeriis Notarius, iis omnibus praesens fui, & ut supra legitur de mandato dicti Domini Episcopi scripsi & publicavi.

Ego Matthaeus de Trisigale &c.

Ego Albertinus de Brinis &c.

Ego Mercatellus de Brinis &c. ut supra. In MCCLXXXVI. Indictione XIV. die IV. Mensis Octobris.

Epistola quorundam Sacerdotum Ferrariensium ad Johannem Sancti Nicolai in Carcere Tulliano Cardinalem, de Armani. Pungilupi Fide Orthodoxa, Anno 1272.

Venerabili in Christo patri & domino, Domino Johanni Sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diacono

Cardinali, Petrus Prior Monasterii Sancti Romani, Alexius Prior Sanctae Mariae de Vado, Guido Prior Sanctae Agne-

Agnetis, Antonius Prior Sanctus Justinae, Johannes Prior Sancti Michaelis, Beneventus Prior Sancti Nicolai, & Petrus Prior Sancti Johannis de Castro Thealdi Ferrariensis, reverentiam in Domino & salutem. Noverit Paternitas vestra, quod Sacerdotes infrascripti de spontanea voluntate nobis praesentibus dixerunt, protestati sunt, & confessi in Fide Dei & Deum verum, & per Ordinem Sacerdotii, quem Dei gratiâ obtinuerunt, asserentes, se recepisse temporibus diversis ad poenitentiam & confessionem in foro Poenitentiali, & in judicio animae bonae memoriae Armannum, dictum vulgo Pungilupum, virum in Domino venerandum, cujus Corpus in Ecclesia Ferrariensi requiescit in pace. Et hoc secundum modum & formam protestationum & confessionum ipsorum Sacerdotum, de quibus confessionibus inferius evidenter apparet. Et quia dicti Sacerdotes sunt homines in Fide recti, & in bonis operibus perseverantes, sicut in iis in Civitate Ferrariae publica & bona fama laborat, confessionibus ipsorum plenam fidem duximus adhibendam. Et praecipue, quia praedictum Armannum in die sui obitus & ante, nec scivimus nec credidimus neque audivimus alicujus mortalis peccati contagione respersum. Quin immo credimus, quod exigentibus rectâ Fide & operibus bonis, quae vigeant in eo, animam illius ante conspectum Omnipotentis Dei sic honorifice collocari, ac propter hoc confessiones ipsas fecimus nostrorum Sigillorum pendentium munimine roborari. Supplicamus itaque Paternitati & dominationi vestrae, quatenus confessionibus ipsis indubitanter dignemini fidem plenariam adhibere.

Coram vobis praedictis Dominis & Prioribus confiteor & dico de pura & spontanea voluntate ego Presbyter Zam-

A bonus, Archipresbyter Plebis Gaibanae Ferrariensis Dioecesis, quod sunt sex anni vel quinque, quod ego stabam sicut Capellanus cum venerabili patre Domino Alberto, Dei & Apostolicâ gratiâ nunc & tunc Ferrariensi Episcopo. Et me existente Capellano dicti Domini Episcopi, ut dictum est; Armannus, qui dicebatur vulgariter Pungilupus, pluries venit ad me, dicens & protestans, quod volebat confiteri peccata sua cum praedicto Domino Episcopo Ferrariense. Sed idem Dominus Episcopus pluribus occupationibus impeditus erat, propter quas idem Armannus quum ipsius praesentiam ad confitendum peccata sua commode habere non poterat, ipsa Armannus stans devote ac reverenter ante me etiam genibus flexis sicut homo, qui videbatur valde contritus, & auferens capellinam, quam gerebat in capite, in signum reverentiae, quinque vicibus aut sex, sicuti firmiter credo de vicibus, generaliter peccata sua temporibus diversis mihi confessus fuit, incipiendo a peccatis, quae contraxerat ante adolescentiam, scilicet in pueritia, & in ipsa adolescentia, & etiam post. Et etiam confitendo peccata sua, quae contraxerat, & commiserat temporibus antedictis. Postulabat insuper de peccatis suis sibi a Deo & a me poenitentiam & indulgentiam exhiberi. Auditis autem confessionibus illius temporibus diversis in foro poenitentiali, & videns, quod exinde tristis esset, & verè contritus atque confessus, secundum qualitatem & quantitatem excessuum, eidem injunxi & injungebam poenitentiam competentem. Et insuper a peccatis suis, ut moris est, absolvi & absolvebam eundem.

Coram vobis praedictis Dominis & Prioribus confiteor & dico de pura & spontanea voluntate ego Presbyter Raynerius

nerius Capellanus Ecclesiae Ferrariensis, quod per duos annos ante obitum praedicti Armanni, quondam ipse idem Armannus pluries venit ad me, dicens, quod volebat peccata sua mihi confiteri. Et trahens ipsum ad locum secretum in Ecclesia Ferrariensi, ipse idem Armannus devote & reverenter fuit ante praesentiam meam genibus flexis, sicut homo, qui multum videbatur tristis & contritus de peccatis suis. Et pluries mihi confessus fuit peccata sua, exprimendo nominatim peccata sua, quae commisisset, & de quibus videbatur recordari. Quibus confessis petebat sibi a Deo & a me poenitentiam & absolutionem exinde exhiberi. Quibus peccatis auditis, viso etiam quod verè contritus atque confessus esset, secundum quantitatem & qualitatem peccatorum suorum, imposui & imponebam sibi poenitentiam competentem, & absolvi eum pluries & absolvebam, ut dictum est, a peccatis suis.

Coram vobis praedictis Dominis & Prioribus confiteor & dico pura & sincera voluntate ego Presbyter Albertus Ecclesiae Ferrariensis Mansionarius, quod olim, quum essem Capellanus Ecclesiae Ferrariensis, & postquam fui in eadem Ecclesia Mansionarius, ultra duodecim vices ego recepi ad poenitentiam & confessionem in foro poenitentiali in eadem Ecclesia Ferrariensi Armannum Ecclesiae Ferrariensis Parochianum, & in domo dicti Armanni dedi sibi poenitentiam, & audiui confessionem ipsius pluries, dum esset infirmus. Et in Quadragesima proxima praecedenti obitum praedicti Armanni, idem Armannus confessus fuit mihi in foro poenitentiali peccata sua, ita quod videbatur de peccatis suis multum tristis & verè contritus, lacrymas emittendo; & propterea eum devotione petebat sibi injungi a Deo & a me pe-

Tom. XII.

nitentiam de peccatis suis, & absolutionem peccatorum suorum exhiberi. Post ejus confessiones imponebam & imposui poenitentiam secundum quantitatem & qualitatem peccatorum suorum, & absolvi eum pluries, & dedi ei absolutionem a peccatis suis. Et ipse idem Armannus pluries duxit me ad uxorem suam Mariam nomine, quando infirmabatur, uti ei darem poenitentiam. Et dicebat uxori suae: Ecce dictus Presbyter Albertus. Et ego rogo te, ut bene & perfecte confitearis ei omnia peccata tua.

Coram vobis praedictis Dominis Prioribus confiteor & dico de pura & spontanea voluntate ego Presbyter Bonaventura Capellanus Ecclesiae Sancti Salvatoris Ferrariensis, qui fui & sum Capellanus Ecclesiae Ferrariensis per tres annos, & sunt undecim anni. Et in praedictis tribus annis pluries venit ad me Armannus, qui vulgariter dicebatur Pungilupus, dicens, quod volebat mihi confiteri peccata sua. Et multoties in eadem Ecclesia peccata sua mihi confessus fuit reverenter atque devote, stando ante praesentiam meam, sicut homo, qui videbatur tristis & contritus multum de peccatis suis, quae commisisset. De quibus peccatis confessus, petebat sibi a Deo & a me poenitentiam imponi & absolutionem exinde sibi exhiberi. Et ego auditis suis peccatis, quia videbatur mihi, quod ipse esset verè contritus atque confessus, secundum quantitatem & qualitatem peccatorum suorum imposui & imponebam poenitentiam competentem, absolvi eum pluries & absolvebam a peccatis suis. Et pluries in praedictis tribus annis in festivitatibus Nativitatis Domini & in Resurrectione communicavi eundem.

Coram vobis praedictis Dominis & Prioribus confiteor & dico de pura & spontanea voluntate ego Presbyter Gandulfus

dulfus Capellanus Ecclesiae Ferrariensis, quod olim circa unum mensem & dimidium, ante obitum piæ memoriæ Armanni, qui vulgo dicebatur Pungilupus, qui erat Parochianus Ecclesiae Ferrariensis, ipse idem Armannus venit ad me, & devote, dicens, quod volebat mihi confiteri peccata sua, & generaliter in foro poenitentiali confessus fuit mihi genibus in terram peccata sua & cum devotione & reverentia. Quibus peccatis auditis, quia videbatur mihi, quod verè esset contritus atque confessus, exprimendo peccata sua, quae commiserat, & petendo exinde poenitentiam sibi imponi & absolutionem sibi dari, & a me etiam exhiberi secundùm quantitatem & qualitatem peccatorum suorum poenitentiam imposui & imponebam, & ipsum a vinculo peccatorum suorum absolvi.

Coram vobis praedictis Dominis & Prioribus dico & protestor & confiteor de pura & spontanea voluntate ego Frater Benevolutus, Prior Ecclesiae Sancti Nicolai Ferrariensis & Presbyter, quod jam sunt decem anni, & plures, quod praedictus Armannus quondam quolibet bis ad minus, scilicet in Quadragesima semel, & semel ante festum Nativitatis Domini, veniebat ad praedictam Ecclesiam Sancti Nicolai, sicut ego vidi. Et erat in praedicta Ecclesia cum praedeccessore meo, nomine Domino Raynaldo quondam, coram eo praedicto praedeccessore meo idem Armannus flexis genibus multum devote & reverenter, ita quod videbatur confiteri peccata sua dicto meo praedeccessori, qui erat Sacerdos & senex, & ab eo recipere poenitentiam, sicut ego firmiter credo. Et audivi etiam ab eodem Armanno, quod bene erant viginti quinque anni eo anno, quo praedictus Armannus obiit, quod ipse fuerat confessus peccata sua praedicto meo praedeccessori, & ab eo receperat poeniten-

tiam. Et dico, quod in festo Beatae Luciae proxime praeterito fuerunt duo anni, quo dictus Armannus venit ad praedictam Ecclesiam Sancti Nicolai, ut acciperet poenitentiam more solito a praedicto meo praedeccessore. Sed quia idem praedeccessor jam erat aetatis decrepitae, nec intendere & audire confessionem ipsius & imponere poenitentiam de suis peccatis poterat, incontinenti traxi eum ad locum convenientem ad hoc in eadem Ecclesia, in qua coram me sedit in terra devote & reverenter. Et tandem mihi confessus fuit peccata sua. Et imposta ei per me poenitentia competenti, absolvi eum a peccatis suis. Facta verò confessione per eum, ipse idem Armannus verè contritus & confessus, ut videbatur, petiit a me Corpus Christi. Sed ego respondi ei, quod non darem sibi Corpus Christi, nisi super hoc haberem licentiam a Presbytero suo Parochiali. Sed eà recepta licentiâ traderem illud eidem. Qui recessit, nec post rediit. Qui die Lunae sequenti mirifice diem clausit extremum.

Coram vobis praedictis Dominis & Prioribus dico & confiteor de pura & spontanea voluntate, quod possunt viginti quinque anni esse vel circa, quod ego Presbyter Johannes Rector Ecclesiae Sancti Blasii de Ferrara, eram in Ecclesia Beatae Luciae de Roncogallo Ferrariensis Dioecesis, in festo Beatae Luciae. Et Armannus quondam, qui dicebatur vulgariter Pungilupus, similiter erat ibi propter ipsum festum. Qui venit ad me, dum essem in Ecclesia Sanctae Luciae. Et devote & reverenter confessus fuit mihi in foro poenitentiali peccata sua generaliter. Post quam confessio em de peccatis suis imposui sibi poenitentiam secundùm quantitatem & qualitatem peccatorum suorum, & absolvi eum postmodum a peccatis suis.

Quae

Quae confessiones omnium suprascriptorum Presbyterorum dictis Prioribus factae fuerunt, & ..... Priore Sancti Andreae de Ordine Eremitarum, & Fratre Gregorio de eodem Ordine, & praesentibus testibus rogatis & vocatis Dominis Presbytero Petro Archipresbytero Plebis Fumignanae Ferrariensis Dioecesis, Presbytero Petro Rectore Ecclesiae Sancti Stephani de Ferrara, Presbytero Bono Rectore Ecclesiae Sancti Michaëlis de Gaibana Ferrariensis Dioecesis, Presbytero Francisco Rectore Ecclesiae Sanctorum Cosmae & Damiani de Focomortuo Ferrariensis Dioecesis, Fratre Nicolao Monacho Monasterii Sancti Romani Ferrariensis, Magistro Bosso de Ducato, & aliis pluribus tam Clericis quam Laicis.

Et ego Ribaldinus, Civis Ferrariensis, Imperiali auctoritate Notarius, currente Anno Domini Millesimo Ducentesimo Septuagesimo Secundo, die Jovis III. exeunte Mense Aprilis, suprascriptas confessiones recepi, & die Veneris sequenti, eodem Mense Aprili praesentibus praedictis Sacerdotibus eas legi & publicavi, & in praesentia praedictorum Priorum & testium easdem Confessiones rogatus scribere scripsi, & in publicam formam redegi.

Actum in Canonica Ferrariensi, Indictione XI.

Et ego Matthaeus de Trisgale, Imperiali auctoritate publicus Notarius, suprascriptas confessiones vidi & legi de verbo ad verbum, & in publicam formam redegi de mandato & auctoritate venerabilis patris Domini Guillelmi, Dei & Apostolicam gratiam Ferrariensis Episcopi, nihil addens, minuens, vel immutans de iis, quae in ipsis confessionibus scripta sunt per Ribaldinum, Civem Ferrariensem, quod sensum mutet vel sententiam, nisi forte in compositionibus literarum, Syllabarum, dictionum, vel in punctis.

A Ego Albertinus de Brinis, Curiae Episcopalis Ferrariensis publicus Notarius, quia praedictum Exemplum manu praedicti Matthaei Notarii auscultavi diligenter cum scripturis scriptis manu Ribaldini Notarii, non inveniens in eo aliquid additum vel diminutum, quod sensum mutet vel sententiam, ideo me cum signo meo apposito subscripsi de mandato & auctoritate venerabilis patris Domini Guillelmi Ferrariensis Episcopi, currente MCCLXXXVI. Indictione XIV. die IV. intrante Octobris.

B Ego Mercatellus de Brinis, Curiae Episcopalis Ferrariensis Notarius, hoc exemplum scriptum manu Matthaei Notarii, sumtum cum authentico, scripto manu Ribaldini Notarii suprascripti, diligenter cum eisdem authenticis auscultavi. Et quia nihil in eo inveni additum vel minutum, quam in authentico contineatur eodem, ideo de mandato & auctoritate venerabilis patris Domini Guillelmi Episcopi Ferrariensis, manu propria me subscripsi in MCCLXXXVI. Indict. XIV. die IV. mensis Octobris.

C Verum haec omnia aut figmenta fuere Haereticorum, ut gregali suo, suisque perversis dogmatibus honorem ac fidem apud imperitum vulgus conciliarent; aut fiduciae seu credulitati bonorum hominum, simulata Haereticorum pietate hac hypocrisi deceptorum, tribuenda sunt; aut etiam piorum hominum Fidei in Deum abscribenda sunt. Neque enim ad Sanctos, sed ad Omnium Patrem Deum pertinet beneficia praeter naturam impertiri. Neque heic opus est, referre, quae de Miraculis Magorum & Seducorum Theologi tradunt, neque ea addere, quae habet Guibertus Abbas Lib. I. de Pign. Sancto. in fine ad quaestionem: U-

trum Deus simplices quosque exaudiat, quum per eos invocantur, quos esse Sanctos non constat. Id, inquam, opus non est, quum infra ex nonnullorum testimonio satis evinci possit, illuisse revera sycopantas & nebulones illos Catholicis in Pungilupi sanctitate obstruenda. Illisit & ipse Pungilupus; nam uti ex infra legendis liquet, deprehensus ipse Anno Christi MCCLIV. a sacris Fidei Quaestoribus Ferrariae, impiarum sententiarum propugnator, in vincula conjectus est, & pristinis erroribus ejuratis, se in unitate Fidei Catholicae perstiturum semper est pollicitus. Sed sacramenti praestiti, ut primum potuit, contemtor, pejora delirare perrexit, & incredibili Hypocriti pestilentem doctrinam celare tanto successu, ut non paucis fucum facere ac illudere potuerit. Neque in alium finem is identidem Catholicis Sacer-

A dotibus sua peccata confitebatur, nisi ut eos deciperet, & se Catholicum iis persuaderet. Interea is vivebat vitam *Pauperum de Lugduuo*, idest Haeticorum, atque in ea mortuus est Vigilabant tamen sacri Censores Fidei Ferrariae degentes, atque Anno MCCLXX. Processum inchoarunt adversus eundem Armannum, quem videlicet aut suspicabantur, aut satis noverant militasse in castris Haeticorum. Producta est inquisitio in annos complures, donec plane comperta Pungilupi impietate, Bonifacius VIII. Romanus Pontifex Archipresbyterum aliosque Canonicos Capituli Ferrariensis Anno MCCC. Romam accersivit, ut si quid pro falso credità Armanni Sanctitate afferendum haberent, in Romana Curia producerent. Id constabit e Charta, quam subjiciendam heic duxi.

Protestatio Procuratoris Capituli Canoniorum Ferrariensium in Curia Romana pro causa Armanni Pungilupi, Anno 1300.

IN nomine Domini, Amen. Anno Nativitatis ejusdem Millesimo Terceniesimo, Indictione XIII. Mensis Aprilis die Sexto, Pontificatus Domini Bonifacii Papae VIII. Anno IV. Constitutus Dominus Bonfamilius Canonicus Ferrariensis, Procurator & procuratorio nomine venerabilium virorum Archipresbyteri & Capituli Ferrariensis, ante ostium Palatii Domini Papae, per quod intrabatur ad ipsum Dominum Papam, petiit a Simone de Aquasperga, ejusdem Domini Papae Ostiario, qui tunc dictum custodiebat ostium, quod permetteret ipsum intrare ad Dominum Papam: quia volebat se coram eo praesentare nomine procuratorio Archipresbyteri & Capituli supradicti juxta citationem eis fa-

Dctam per Dominum Episcopum Ferrariensem ex parte ipsius Domini Papae, & parere in omnibus ipsius Domini Papae mandatis, & facere & parere super contentis in citatione praedicta, quod justitia suaderet. Qui Ostiarius respondit & dixit, quod non erat tempus intrandi ad Dominum Papam & ipsum Procuratorem intrare non permisit. Et tunc incontinenti dictus Procurator procuratorio nomine, quo supra, dixit & protestatus extitit coram dicto Ostiario, & ante dictum ostium, praesente me Notario & testibus infra scriptis, quod per eum non stabat, quin intraret ad ipsum Dominum Papam, & se coram eo praesentaret, ac pareret in omnibus suis beneplacitis &

mandatis, & pareret & faceret, quod in ipsa citatione demandatur. Et quod tempus sibi & dictis Dominis suis non curreret, nec in aliquo praejudicium generari deberet ad faciendum praedicta. Et quàm cito poterit ad ipsum Dominum Papam intrare intendit, & omnia facere, quae circa contenta in ipsa citatione erunt necessaria, seu etiam opportuna.

Actum Laterani, praesentibus Fratre Aegidiolo Converso Monasterii Sancti Antonii Ferrariensis, Magistro Cambio de Sexto, Procuratore in Curia Romana, & Bartholomaeo de Madio de Alatra testibus ad hoc vocatis & rogatis.

Et ego Alexander Mercurii de Alatra, publicus Apostolicæ & Imperiali

A auctoritate Notarius, praedictis interfui, & rogatus hoc Instrumentum scripsi, & signo meo signavi.

Tum rite negotio pertractato, in Haereticum personatum, ejusque profanos cineres, sententia damnationis promulgata est, Tumulus dejectus, & superstitioni factus finis. Acta B Processus apud Priscianum supra laudatum extant, eaque nunc publici juris facta, non injocunde, ut spero, excipiet Lector. Prae ceteris animadvertite, nullam in iisdem Actibus occurrere libidinis foedissimae, ac turpium conventuum culpam, Armanno ejusque Sectae objectam: quam tamen culpam in id genus Haereticos C saepe impactam videas.

Examen testium contra Armannum Pungilupum Haereticum Ferrariensem, ab Anno 1270. usque ad Annum 1288.

C A P. I.

Quod Pungilupus fuit Credens Haereticorum.

M Agister Ferrarinus de Lignamine in MCCLXX. die VIII. intrante Augusto, juratus dicit, quod Pungilupus erat Credens Haereticorum, & diligebat eos. Et vidit eum aci & stare cum Martino de Campitello, qui fuit haereticus.

Frater Thebaldinus de Poenitentia in MCCLXX. die IV. intrante Novembri, juratus dicit, quod pluries audivit dici, & a multis personis, quod Pungilupus erat Credens Haereticorum, & quod dicebat verba, quae erant contra Fidem Catholicam.

Dominus Henricus, qui erat Officialis Inquisitoris in MCCLXX. die III. exeunte Novembri juratus dicit, quod

audivit dici, & fama erat, quod Pungilupus erat credens Haereticorum.

D Frater Bonfadinus de Ordine Praedicatorum in MCCLXX. die III. exeunte Novembri juratus dicit, quod antequam intraret Ordinem, cognovit Pungilupum, & reputabatur Credens Haereticorum.

Frater Ricobaldus de Ordine Minorum in MCCLXX. die primo intrante Decembri, dixit verbo veritatis, quod quum esset in Saeculo, erat vicinus Pungilupi, & stabat juxta domum suam. Et quod dictus Pungilupus habebatur Credens Haereticorum.

E Dominus Menabos Parvus, qui fuit Credens Haereticorum, & recipiebat Haereticos, in MCCLXX. die IX. intrante Decembri, juratus dicit, quod Pungilupus fuit Credens Haereticorum. Et audivit dici inter eos, quod ipse Pungilupus erat nutritus cum Haereticis per viginti annos.

Dominus Mutinensis in MCCLXX. die I. Decembris, juratus dicit, quod Dominus Manjapanis de Scajolis, & Gerardinus de Alfero, & Tancredus de Sancto Vitali, & Punzilupus habebat familiaritatem & domesticitatem cum eis, & stabat multum in domo Dominae Marchesinae, in qua stabant Haeretici. Et isti consueverunt esse Credentes Haeticorum. Sed si modo sunt, nescit.

Domina Veneria, quae fuit Credens Haeticorum, in MCCLXXXIV. die penultimo Mensis Novembris, jurata dicit quod Punzilupus fuit Credens, receptator, & familiaris Haeticorum. Ubi assignat causas, quare hoc dicit. Causae autem sunt, quia ipse duobus annis vel circa ante mortem ipsius Punzilupi, ipse Punzilupus scienter duxit Haeticos ad domum ipsius testis. Et quia vidit ipsum facere reverentiam uni Haeticae. Et quod vidit eum dare consolamentum uni mulieri. Et quia ipse Punzilupus frequenter dixit dictae testis verba haeretica.

Manfredinus Notarius, qui fuit Credens Haeticorum, in MCCLXXXV. die penultimo Januarii, juratus dicit, quod Punzilupus fuit Credens, familiaris, & receptator Haeticorum. Ubi assignat causas, quare hoc dicit, quae sunt. Quod a septemdecim annis circa audivit ipsum Punzilupum frequenter dicere verba Haeretica. Et quia vidit eum pluries familiariter & private loqui cum uno Haetico. Item dixit, quod fama erat inter Credentes Haeticorum, quod Punzilupus erat credens & amicus eorum.

Domina Bengepare, quae fuit Credens Haeticorum, in MCCLXXIV. die X. intrante Novembri, jurata dicit, quod Punzilupus de Ferrara fuit Credens Haeticorum Sectae de Ba-

niolo. Et dicit, quod audivit Catharos facere multas truffas, & dicere verba derisoria de illis de Ecclesia Romana, dicens: quomodo dicent postea illi de Ecclesia Romana, quod nos sumus mali homines, quum ipsi fecerunt unum de nostris Sanctum? Et quod publica fama erat inter eos, quod Punzilupus praedictus erat de suis, & Credens eorum.

Dominus Gabriel filius Dominae Trivisanæ, qui ambo fuerunt Credentes Haeticorum, in MCCLXXXV. die VII. Februarii, juratus dicit, quod audivit pluries a matre sua, quae stabat cum Haeticis, quod Punzilupus erat bonus homo, intelligens de bonitate Haeticorum; & quod erat Credens & amicus Haeticorum.

Duragia in MCCLXX. die V. exeunte Julio, jurata dicit, quod audivit a multis personis, Punzilupum fuisse Credentem Haeticorum.

Gavinus de Satta, qui stetit cum Domino Menabove de Ferrara, qui tenebat Haeticos in domo, juratus dicit, quod audivit Haeticos dicentes: quicquid dicatur per Fratres, vel per alios de Ecclesia Romana, Punzilupus fuit bene de nostra gente, & fuit bene credens noster. Et de hoc erat publica fama inter eos.

Dominus Jacobinus Judex, in MCCLXX. die V. intrante Julio juratus dicit, quod credit, Punzilupum fuisse Credentem Haeticorum. Interrogatus quare? respondit: quia non ibat ad Ecclesiam nisi raro, & quia non habebat consilium ab aliquo Sapiente Ecclesiastico: & quia multa mala dicebat de Clericis.

Rengarda de Verona in MCCLXXXV. die VI. exeunte Aprili, jurata dicit, quod modo sunt octodecim anni, vel viginti anni, vel id circa, ut credit de tempore, quod ipsa vidit Armannum

de Ferrara (qui sepultus est in Ecclesia Ferrariae, & reputatus Sanctus in ipsa Civitate) in Civitate Veronae. Et ipse Armannus tamquam credens & amicus Haereticorum venit ad domum dictae testis ad visitandam matrem dictae testis, pro eo quod ipsa erat Credens Haereticorum, & recepit eos. Et ibi moratus est.

Manfredinus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXV. die penultimo Januarii juratus dicit, quod infra tempus viginti septem annorum multoties vidit patrem ipsius testis in Statione sua, tenentem Librum Evangeliorum in manibus, & legentem, & exponentem Scripturas per modum praedicationis dicto Punzilupo, & praesentibus etiam aliquando Gerardino de Alfero, & aliquando praesente Clemente de Vicoentia, & Manjapane de Scajolis. Et quod pater dicti testis exponebat aliquando aliquam auctoritatem in commendatione Haereticorum, appellando eos oves & hujusmodi. Et similiter quando exponebat auctoritates in detraktionem Ministrorum Ecclesiae, appellando eos lupos rapaces persequentes Christianos, idest Haereticos, dictus Armannus respondebat: Bene potest esse: & credo quod ita sit, sicut vos dicitis.

Bonmercatus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXVIII. die VII. Aprilis juratus dicit, quod Punzilupus fuit Credens, familiaris, & amicus Haereticorum, quod scit ex eo, quod frater dicti testis, qui fuit Credens Haereticorum, frequenter dixit ipsi testi, quod Punzilupus erat Credens, familiaris, & amicus Haereticorum, & diligebat eos. Item ex eo quod Punzilupus frequenter commendavit dicto testi Haereticos, dicendo: quod boni homines sunt solum Haeretici, & qui tenent viam eorum, & quod ipsi so-

li sunt in via salutis, & nulli alii: Et praedicta fuerunt a duobus annis vel dimidio, vel circa ante mortem Punzilupi. Item ex eo quod Punzilupus quatuor annis ante ipsius mortem, fecit reverentiam uni Haeretico, praesente ipso teste & vidente.

Castellanus Calegarius, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXVIII. die VI. intrante Madio, juratus dicit, quod Punzilupus fuit Credens, amicus, & familiaris Haereticorum, & habet ipsum ipse testis pro Haeretico; quod scit ex eo, quod modo sunt viginti duo anni, vel circa, quod ipse testis vidit Punzilupum familiariter loquentem cum Johanne Bergamascho haeretico, & cum quondam Domina Bonfavere sub porticu domus dictae Dominae. Et quum intrassent ostium dictae Domus, dicta Domina, & Haereticus, & Punzilupus, vidente & praesente teste, adoraverunt & reverentiam fecerunt dicto Haeretico dicta Domina & Punzilupus. Item ex eo quod tempore mortis Punzilupi, antequam sepeliretur, quum personae currerent ad videndum eum, ipse testis cum Oldeberto de Cauriano, & cum Bonhomo similiter iverunt ad videndum eum: & quum ipse testis obloqueretur de Punzilupo, dicendo, quod erat pejus quam una bestia, Dominus Oldebertus dixit ipsi testi: Cave, quid dicas, quia ipse fuit Consolatus cum Comatre tua, intelligendo de uxore ipsius Oldeberti.

Domina Jacoba, quae fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXVIII. die XXVIII. Maji, jurata dicit, quod quidam Zunta Merzarius haereticus post mortem Punzilupi dixit dictae testi, quod dictus Punzilupus, dum viveret, serviebat sibi, sciens ipsum esse Haereticum, de rebus suis & bonis manutenebat eum, & tenebat eum in privato, & non manifestabat eum; quum

tamen

tamen ipse Punzilupus sciret, ubi dictus Zunta stabat in domo, & quum dicta testis diceret dicto Zuntae: Erat Punzilupus de vestra gente? ipse dixit: Erat bene de nostra gente, & Credens noster.

Quod Punzilupus fuit Credens Haereticorum, probatur per hoc, quod adoravit, & reverentiam fecit Haereticis secundum eorum ritum. Item per hoc quod Consolamentum dedit & accepit ab Haereticis. Isti enim actus proprie pertinent ad ritum Haereticorum. Et qui talia perpetrant, Credentes esse utique convincuntur. Item per hoc quod male sensit de Corpore Christi. Et quod dixit, quod in fide Romanae Ecclesiae non est salus. Quae omnia infra ponuntur sub propriis Rubricis.

G A P. II.

Quod Punzilupus fuit de ecclesia Sectae Haereticorum de Bagnolo.

Albertinus, qui fuit Haereticus, in MCCLXXIII. die III. intrante Augusto, juratus dicit, quod Punzilupus fuit Catharus Consolatus. Et dicit quod fecit eidem Albertino reverentiam in domo sua ejusdem Punzilupi, & alibi etiam pluries. Et dicit, quod idem Punzilupus venit vel venit Veronam, jam sunt sex anni vel circa, occasione cujusdam carcerati, qui fugerat sibi, ut dicebat. Et tunc ipse Punzilupus recepit manuum impositionem in Verona in domo Catharorum, quam tenet Dominus Bergongius pro Haereticis, a Domino Alberto Episcopo Sectae de Bagnolo, & a Domino Michaële, qui est filius Major in ipsa Secta, & ab ipso eodem Albertino, qui & ipse erat Filius Major & Viscator eorum in dicta Secta in Lombardia.

A Domina Bengepare, in MCCLXXIII. die V. intrante Novembri, jurata & confessa est, se aliquando habuisse fidem Haereticorum Sectae de Bagnolo, cujus erat Episcopus &c. Dicit quod Punzilupus fuit Credens Haereticorum Sectae de Bagnolo. Et dicit, quod audivit, Catharos facere multas trufas &c.

B Constantia de Pergamo, in MCC-LXXIV. die XXII. intrante Martio, jurata dicit, quod fuit in Sermione a quatuor mensibus citra. Et ibi loquuta fuit cum Domino Laurentio Episcopo Haereticorum, cum Guillelmo de Borgogna, cum Martino Darinda de Verona, & cum Francisco de Pedemonte, omnibus de Secta de Bagnolo, & cum aliis multis Haereticis ultra triginta. Et dicit dum ipsa quaereret a Domino Francisco, qui dicitur Magnus, & Dominus inter eos, an verè Punzilupus de Ferraria fuisset de suis, & de Secta eorum, tunc dicit, quod respondit sibi idem Dominus Franciscus: Si tu recipis manus impositionem a nobis, ego dicam tibi totam veritatem de illo facto. Et dicit, quod tunc, postquam recepit manus impositionem ab eis, tunc dixit Dominus Franciscus; praesente Domino Guillelmo, quod octo anni erunt in Madio, quod in Domo de Spata de Verona, in qua stabat Dominus Burgundius praedictus, Punzilupus fuit Consolatus per praedictum Dominum Guillelmum & Martinum Darindam Haereticos &c.

C Magister Albertus Gratiani, qui longo tempore fuit Credens Haereticorum in MCCLXXXVIII. die XVI. Julii, juratus dicit, quod modò sunt circa triginta anni, quum ipse testis esset Mantuae, quod Johannes de Casalotto, Episcopus Haereticorum Sectae de Bagnolo, petivit ab ipso teste, quomodo faceret, & quomodo se haberet

ret *Armannus*, qui dicitur *Punzilupus*. **A** Et hoc petivit dictus *Episcopus* pro eo, quod ipse *Armannus* erat *Amicus & Familiaris* ejus. Item dicit, quod jam sunt *vigintiotto* anni, quod *Punzilupus* dixit dicto *testi* pro eo, quod ipse sciebat, quod ipse *testis* erat *Credens Haereticorum*, si cognoscebat *Martinum de Campitello Haereticum Sectae ecclesiae de Bagnolo*. Qui respondit, quod sic. **B** Et tunc dictus *Punzilupus* dixit dicto *testi* cum magno affectu: Si *Deus* te salvet, salutabis cum ex parte mea, quando videbis eum.

Argumentum, quod *Punzilupus* fuit de *Secta praedicta*, est, quod *Uxor* ipsius *Punzilupi* fuit *Consolata* per *Michaëlem*, qui erat *Filius Major* in ipsa *Secta*, ut dicit *Michaël haereticus*, qui est *testis tertius decimus*. *Verisimile* enim est, quod ambo fuerint de eadem *Secta*. Item per hoc, quod pluries recepit & reverentiam fecit eidem *Albertino*, qui similiter erat *Filius Major & Visitator* in dicta *Secta*. Item quod ipsemet *Punzilupus* confessus fuit coram *Inquisitoribus*, quod ipse fecit reverentiam secundum morem *Haereticorum Martino de Campitello Haeretico*.

G A P. I I I.

Quod *Punzilupus* pluries adoravit, & fecit reverentiam *Haereticis* secundum eorum ritum.

Domina *Veneria*, quae fuit *Credens Haereticorum*, in *MCC-LXXXIV*. die penultimo *Menfis Novembris*, jurata dicit, quod duobus annis vel circa ante mortem *Punzilupi*, ipse *Punzilupus* duxit ad domum ipsius *testis* scienter *Elicam Haereticam*. Cui *Haereticae* ipse *Punzilupus*, vidente & praesente ipsu *teste*, fecit

Tom. XII.

reverentiam in domo habitationis ipsius *testis*, secundum eorum ritum.

Albertinus Michaël, qui fuit *Haereticus*, in *MCCCLXXIII*. die *III*. intrante *Augusto* juratus dicit, quod *Punzilupus* fuit *Catharus Consolatus*. Et dicit, quod fecit eidem *Albertino* reverentiam in domo sua ejusdem *Punzilupi*, & alibi etiam pluries. Et dicit, quod idem *Punzilupus* venit *Veronam*, jam sunt sex anni &c.

Bonaventura de Sancto Georgio de Verona, in *MCCCLXXXV*. die *XII*. intrante *Octobri*, juratus dicit, quod posset esse circa *vigintiquatuor* annos, quod ipse ivit de *Ferraria Vicentiam* cum *Fratre Armano*, qui dicebatur *Punzilupus*. Et ibidem intraverunt domum cujusdam, qui dicebatur *Franciscus*, & erat *Haereticus*. Quae domus erat in *Contrata Sancti Petri*. Et tunc dictus *Punzilupus* fecit magnam reverentiam dicto *Francisco*, & genuflexit ante eum dicendo haec verba: *Benedicite, bene, bone Christiane*. Et tunc dictus *Franciscus* levabat ipsum blandiendo multum. Et instruebat etiam me *Bonaventuram* dictus *Punzilupus* facere tales reverentias, & dicere talia verba. Quod & feci, nesciens quid facerem. Personae, quae praesentes erant, quando ista faciebat, sunt hae: *Uxor* dicti *Francisci*, quae mortua est, *Filius* ejusdem *Francisci*, qui postmodum captus fuit pro *Haeretico*, & mortuus est: *Domina Spetia* de eadem *Contrata*: *Bonaventura* uxor quondam *Aldregheti* de eadem *Contrata*: *Michaël* quondam *Pulzati* de *Contrata Pusterlae*: *Albertinus & Leonarda* ejus uxor de *Contrata Sancti Petri*: & quaedam, quae vocabatur *Vincentia*, quae nunc mortua est. Item dicit, quod frequenter intravit dictam domum cum *Punzilupo*, & co-

K k

ram

ram praedictis personis, quae concurrerant illuc, dictus Punzilupus faciebat magnam reverentiam dicto Francisco supradicto modo. Item dicit, quod in eadem Civitate fuit in pluribus aliis domibus ad tales personas, idest Haereticos. Et semper, quando dictus Punzilupus intrabat, dicebat supradicta verba, *Benedicite, bene, bene, boni Christiani.* Et genuflectebat ante eos, ut supra dictum est.

Bommeratus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXVIII. die IX. Aprilis, juratus dicit, quod ipse cum tribus aliis Credentibus iverunt ad visitandum duos Haereticos, quorum unus erat infirmus. Et stans cum eis contigit, Punzilupum transire, quaerendo panem pro carceratis. Et tunc dominus domus, ubi erant Haeretici, vocavit Punzilupum pro eo, quia sciebat eum esse Credentem Haereticorum. Et quum Punzilupus intrasset domum, ubi erant Haeretici, videntibus omnibus, fecit magnas caritias, & ostendit magnam amicitiam & familiaritatem dictis Haereticis, & omnibus aliis, qui erant ibi cum Haereticis. Et ibidem in praesentia omnium praedictorum dictus Punzilupus fecit reverentiam illi Haeretico, qui non erat infirmus, & adoravit eum, secundum quod Credentes Haereticorum consueverunt adorare & facere reverentiam Haereticis secundum eorum ritum.

Castellanus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXVIII. die XX. Maji, juratus dicit, quod modo sunt circa viginti duo anni, quod ipse testis vidit Punzilupum familiariter loquentem cum Johanne Haeretico, & cum quondam Domina Bonsavere Haeretica, sub porticu domus dictae Dominae. Et quum intrasset domum dictae Dominae, & Punzilupus, & ipse Haeticus, ipso teste remanente sub porticu ante

A ostium, statim intra ostium dictae Domus Punzilupus, & quidam filius dictae Dominae, depositis capellinis sive biretis, quas habebant in capite, & dicta Domina cum eis, inclinaverunt se ad dictum Haereticum, & adoraverunt eum, & sibi reverentiam fecerunt secundum ritum Haereticorum, unus vidente alio, & ipso teste praesente & vidente.

B Armannus, qui alio nomine dicitur Punzilupus, in MCCLIV. dixit suo juramento coram Inquisitoribus, quod aliquando adoravit & fecit reverentiam Martino de Campitello Haeretico Consolato, secundum quod consueverunt facere Credentes Haereticorum ipsis Haereticis. Item dicit, quod eandem reverentiam fecit cuidam alii Haeretico, de cujus nomine non recordatur. Et hoc fuit in domo, quae quondam fuit Claribaldini.

G A P. I V.

Quod Punzilupus dixit, quod in Fide Romanae Ecclesiae non erat salus, sed in solis Haereticis.

D Domina Veneria, quae fuit Credens Haereticorum, in MCCCLXXXIV. die penultimo mensis Novembris, jurata dixit, quod duobus annis vel circa ante mortem Punzilupi, & infra..... Item dicit, quod post praedicta circa idem tempus, quando dictus Armannus ibat quaerendo elemosinas pro carceratis, frequenter intravit domum habitationis ipsius testis, & hortabatur ipsam testem, quod esset firma in Fide Haereticorum, dicendo quod in ipsis solis erat salus, & quod erant boni homines. Et quum dicta testis diceret aliquando dicto Armanno.....

Manfredinus Notarius, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXV. die penultima Januarii dicit, quod modo sunt vigintiseptem anni vel circa, quod Pater dicti testis, qui & ipse erat Credens Haereticorum, pluribus annis vendidit ferrum in quadam Statione Episcopi Ferrariensis. Et quod quasi omni die infra praedictos annos Punzilupus veniebat &c. Item dicit, quod pulsquam centies audivit eum cum dicto patre suo loquentem male de Ministris Ecclesiae, dicendo quod erant mali homines, & non faciebant opera Dei, nec erat in eis, nec in Fide Romanae Ecclesiae, salus: sed erant deceptores animarum: & quod erant lupi rapaces, qui persequerentur bonos homines & Ecclesiam Dei, intelligendo de Ecclesia Haereticorum.

Albertinus, qui fuit Haereticus, in MCCLXXXIII. die III. intrante Augusto juratus dicit, quod Punzilupus venit Veronam, jam sunt sex anni vel circa. Et tunc dictus Punzilupus recepit manus impositionem in domo Catharorum &c. Et dicit, quod tunc quaesierunt a dicto Punzilupo si acceperat poenitentiam a lupis rapacibus, qui persequuntur bonam gentem; hoc est ab aliquo Fratrum Praedicatorum vel Minorum, vel ab aliquo alio Sacerdote Romanae Ecclesiae. Et dicit, quod respondit, quod non acceperat, nec acciperet ab aliquo de lupis rapacibus. Et dicit, quod tunc absoluerunt eum a sacramento, quod fecerat Fratri Aldrevandino Inquisitori de stando mandatis Romanae Ecclesiae.

Boumercatus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXIII. die VII. Aprilis, juratus dicit, quod circa an-

A *num & dimidium ante mortem Punzilupi, ipse testis loquendo cum Punzilupo juxta domum Episcopalem de Ferraria, petivit a dicto Punzilupo, quomodo staret cum Fratre Stephanino Ordinis Praedicatorum. Qui respondit, quod male, & quod erat malus homo, & boni homines sunt solum Haeretici, & qui tenent viam illorum: & ipsi soli sunt in via salutis, & nulli alii. Et hoc ipsum & consimilia verba audivit ipse testis frequenter postea a dicto Punzilupo. Item dicit, quod Punzilupus frequenter hortatus fuit ipsum testem, quod staret firmus in Fide Haereticorum, quia, ut dictum est, in ipsis solis erat salus.*

B *Ad probationem istius Rubricae, faciunt testes aliarum Rubricarum.*

C A P. V.

Quod Punzilupus male sensit & male loquutus est de Corpore Christi.

D *Omnius Henricus, qui erat Officialis Inquisitoris, in MCCLXX. die III. exeunte Novembri, juratus dicit, quod audivit dici, & fama erat, quod Punzilupus erat Credens Haereticorum. Et quod audierat, male sentiebat de Corpore Christi. Idcirco quum ipse testis esset (*) Gazzagazaro, & semel invenisset eum in Platea Civitatis Ferrariae, dixit ei: Audi vi de te Punzilupe, quod male sentias de Corpore Christi. Ego habeo officium capiendi Haereticos. Ego capiam te. Et tunc dicit, quod idem Punzilupus respondit sibi: Quid creditis vos? Et quum idem testis responderet: Ego credo, quod sit verè Corpus Christi, postquam sacrificatum est*

K k 2

per

(*) Gazzagazaro vocabulum Ferrariensis Dialecti, qua Gazaro pro Câtaro dicebatur. Italice pronuntiantes Caccia-Câtaro, quo quidem titulo utebantur ii, qui Catharos seu eorum sectarios insectabantur ex officio. Vide infra Cap. VI.

per Sacerdotem, sicut credo, quod debeo mori; tunc idem Punzilupus respondit: Et ego amore vestri ita volo credere ab hinc in antea.

Frater Bonfadinus Ordinis Praedicatorum, in MCCLXX. die III. exeunte Novembri, juratus dicit, quod postquam fuit in Ordine, audivit pluries Punzilupum dicentem: Quod si Corpus Domini Nostri Jesu Christi esset ita magnum, sicut mons, modò esset comestum. Et dicit, quod volebat adorari versùs Orientem, sed adorabat versùs Occidentem. Et dicebat ipse Punzilupus publice, quod volebat adorare versùs partem illam, ubi adorabant Prevedones Clericones.

Manfredinus Notarius, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXV. die penultimo Januarii, juratus dicit, quod a vigintiseptem annis citra &c. Item dicit, quod Punzilupus non credebatur, quod ille panis & vinum, quod Sacerdos sacrificat in Altari, sit Caro & Sanguis Christi. Et audivit ipsum Punzilupum dicentem cum patre ipsius testis, qui erat Credens Haereticorum: Isti Clerici de Ecclesia volunt facere me credere, quod ille panis, & vinum, quae Sacerdos sacrificat in Altari, sit Caro & Sanguis Christi. Et dicebat: Non est diu, quod ego vidi Sacerdotem Sancti Juliani, qui posuit tantum de vino in Calice, quod ipse Sacerdos fuit inde inebriatus.

Domina Duragia in MCCLXX. die IV. exeunte Julio jurata dicit, quod audivit ab aliquibus vicinis, Punzilupum circa tempus, quo ipse Punzilupus mortuus est, quod idem Punzilupus consuevit in die Paschae accipere unum magnum panem, & unum buttatium vini, & dabat pluribus comedere & bibere, & quum consumtum esset, dicebat; Quid dicunt isti Prevedones,

lupi rapaces, Corpus Christi non posse consumi? Ecce nos consumimus unum tam magnum panem, & buttatium vini.

Magister Aprilis de Ferraria in MCCLXX. die IV. exeunte Julio juratus dicit, quod audivit, quod Punzilupus consuevit, unum magnum panem, & unum buttatium vini accipere: & comedebat cum aliquibus, & postea dicebat: Quid dicunt isti Prevedones & Fratones, quod Corpus Christi non potest consumi? Ecce nos comedimus tam magnum panem, & buttatium vini.

Armannus, qui alio nomine dicitur Punzilupus, in MCCLIV. dixit suo juramento coram Inquisitoribus &c. Item confessus fuit, quod aliquando dixit: Quomodo sunt stulti isti Sacerdotes, qui credunt claudere Deum in Pixide! loquendo de Corpore Christi, quod Sacerdotes sacrificant in Altari. Tamen dixit, quod hoc dicebat pro ludo.

C A P. VI.

Quod Punzilupus dedit, & accepit Consolamentum ab Haereticis secundum eorum ritum.

Albertinus, qui fuit Haereticus Sectae de Bagnolo, in MCCLXXXIII. die III. intrante Augusto, juratus dicit, quod audivit Punzilupum, qui modò sepultus est in Ecclesia Ferrariae, dicentem, dum viveret, quod Pater suus & Mater sua Cathari fuerunt. Et dicit, quod ipse Punzilupus fuit Catharus Consolatus. Et dicit, quod fecit eidem Albertino reverentiam in domo sua ejusdem Punzilupi, & alibi etiam pluries. Et dicit, quod idem Punzilupus venit, vel ivit Veronam, jam sunt sex anni, vel circa, occasione cujusdam carcerati, qui suggerat sibi,

ut dicebat. Et tunc ipse Punzilupus recepit manus impositionem in Verona in domo Catharorum, quam tenet Dominus Bergundius pro Haereticis, a Domino Alberto Episcopo Sectae de Bagnolo, & a Domino Michaële, qui est filius Major, in ipsa Secta, & ab ipso eodem Albertino, qui & ipse erat Filius Major, & Visitator eorum in dicta Secta in Lombardia. Et dicit, quod tunc quaesierunt ab eodem Punzilupo, si acceperat poenitentiam a lupis rapacibus, qui persequuntur bonam gentem: hoc est ab aliquo Fratrum Praedicatorum, vel Minorum, vel ab aliquo alio Sacerdote Romanae Ecclesiae. Et dicit, quod respondit, quod non acceperat, nec acciperet ab aliquo de lupis rapacibus. Et dicit quod tunc absoluerunt eum a sacramento, quod fecerat Fratri Aldevrandino Inquisitori, de stando mandatis Romanae Ecclesiae.

Constantia de Pergamo, quae fuit Consolata in Sermione, in MCCLXXIV. die XII. intrante Martio, jurata dicit, quod fuit in Sermione a quatuor mensibus citra. Et ibi loquuta fuit cum Domino Laurentio Episcopo Haereticorum, cum Guillelmo de Bergogna, cum Martino Darinda de Verona, & cum Francisco de Pedemonte, omnibus de Secta de Bagnolo, & cum multis aliis Haereticis ultra viginti. Et dicit, quod recepit ibi manus impositionem a Domino Guillelmo ejusdem Sectae coram multis Haereticis: Et hoc fecit, ut melius posset explorare facta Haereticorum, qui erant in Sermione, quia propter hoc miserat eam Frater Timedeus Inquisitor Haereticorum. Et dicit, quod dum illa quaereret a Domino Francisco, qui dicitur Magnus, & Dominus inter eos, utrum Punzilupus de Ferraria fuisset de suis, & de Secta eorum, dicit, quod respondit sibi idem Dominus Franciscus: Si tu reci-

A pis manuum impositionem a nobis, ego dicam tibi totam veritatem de illo facto. Et dicit tunc, postquam recepit manus impositionem ab eis, quod ante dixit ei Dominus Franciscus praesente Domino Guillelmo: quod octo anni erunt in Madio, quod in Domo de Spata de Verona, in qua stabat Dominus Bergundius, praedictus Punzilupus fuit Consolatus per praedictum Dominum Guillelmum, & Martinum Darindam Haereticos. Et tunc fuerunt Consolati secum Dominus Mezzagonella de Verona, & Azolina socrus ejusdem.

Domina Philosophia de Verona, in MCCLXXXIV. die IV. Octobris, jurata dicit, quod modo sunt XV. anni vel circa, quod quaedam Mulier, quae vocabatur Spera, olim Domicella Marchionissae Estensis, dum detineretur captiva per Inquisitorem Ordinis Minorum apud Veronam, conquerendo dixit, audiente ipso teste: Heu quam parum steti in ista poenitentia! Nam fueram facta bona Christiana ab illo benedicto Armanno, qui tunc temporis dicebatur esse Sanctus apud Ferrariam, & dicebatur Sanctus apud Ferrariam, & dicebatur facere miracula, quum esset mortuus. Et tandem dicta Spera permisit se comburi propter crimen Haeresis. Item dicit, quod circa idem tempus ipsa testis audivit a quadam Credente Haereticorum, quae vocabatur Garsenda de Verona, quod supradictus Armannus duxerat, & fecerat vitam Pauperum de Lugduno, & tandem fuerat Consolatus in Secta Haereticorum &c.

Domina Veneria, quae fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXIII. die penultimo mensis Novembris, jurata dicit, quod dictus Armannus non solum fuit Credens, Receptor, & Fautor Haereticorum, sed etiam fuit Haereticus.

ticus Consolatus. Quod scit ex eo, quod circa praedictum tempus circa unum annum ante mortem praedicti Armanni, Lanfrancus Haereticus, & dictus Armannus venerunt ad domum habitationis duarum Haereticarum Consolataram, quae morabantur Ferrariae in Contrata Sancti Silvestri: quarum una vocabatur Gista, & alia Maria. Quae Haereticae habebant unam Sociam, quae similiter vocabatur Maria, quae erat Credens & serviens earum. Et quum dictae Haereticae vellent, quod dicta Maria serviens earum reciperet Consolamentum, ipsae Haereticae miserunt dictam Mariam servientem suam pro dicta teste. Quae testis venit ad praedictam domum praedictarum Haereticarum. Et ibi invenit praedictum testem praedictos Lanfrancum, & Armannum. Et tunc praesente ipsa teste & dicta Gista & dicta Maria Haereticis, dictus (*) Lanfrancus Haereticus, & Armannus dederunt & fecerunt Consolamentum, & manus impositionem super caput, tenendo Librum in manibus secundum morem Haereticorum, dictae Mariae servienti praedictarum Gistae, & Mariae Haereticarum. Et dicta testis videndo, quod ipse Armannus imposuit manum suam super caput in dicto Consolamento dictae Mariae, admirans dixit omnibus, qui erant ibi: Ego credebam, quod iste Armannus esset solum Credens. Sed videtur quod ipse sit Haereticus Consolatus. Et dicti Lanfrancus, & Armannus dixerunt ipsi testis, quod dictus Armannus fuerat Consolatus ab Haereticis, secundum ritum Haereticorum apud Veronam, ubi habuerat copiam bonorum virorum, idest Haereticorum. Et hoc ipsum dixerunt dicti Lanfrancus, & Armannus postea

A) pluries ipsi testi. Item dicit ipsa testis, quod ipsi Lanfrancus & Armannus rogaverunt dictam testem, quod non manifestaret dictum Armannum de praedictis. Et hoc non dixit odio vel amore.

B) Dominus Nicolaus filius quondam Domini Asati de Brixia, qui stat Veronae, in MCCLXXXV. die V. exeunte Aprili juratus dicit, quod modo sunt octo anni vel circa, quod ipse testis erat Officialis Inquisitoris, & Cazzagazaro pro Ecclesia Veronae. Et quum capti essent multi Haeretici in Sermonio, propter quod quidam Frater Aldebrandinus Ordinis Praedicatorum, tunc Inquisitor Haereticorum in Provincia Lombardia, scripsit dicto testis, rogando eum, quod ipse deberet diligenter inquirere, si dicti Haeretici scirent aliquid de quondam Armano, qui alio nomine dicitur Punzilupus, qui est sepultus in Ecclesia Cathedrali Ferrariae. Et tunc dictus testis interrogavit Inquisitorem, qui tunc faciebat officium Veronae, si aliquid invenisset a praedictis Haereticis de dicto Punzilupo. Qui Inquisitor respondit ei tamquam Officiali suo, quod ipse invenerat per confessionem duorum Haereticorum, quod dictus Punzilupus fuerat Consolatus per Haeticos secundum eorum ritum in Civitate Veronae in Hospitio de Castello, vel in Domo de Spata, ut credit de domo, quia propter longitudinem temporis non bene recordatur de nomine Domus. Item dicit, quod dictus Inquisitor promisit dicto testis de iis facere publicum instrumentum, causa mittendi Fratri Aldebrandino Inquisitori praedicto. Sed quia dictus Inquisitor subito recessit de Verona, & ivit ad Curiam Romanam, dictum Instrumentum non fuit factum.

Si-

(*) Consolamenti haereticorum ritum haec vides per impiam manuum impositionem, simulque colligis Consolamentum idem conlatum tantummodo ab iis Catharis fuisse, qui antea fuerant Consolati, seu Consolamentum ipsum ab aliis Sectae suae acceperant.

Simon Bonandreae, Civis Veronae, Notarius & Officialis Inquisitoris apud Veronam in MCCLXXXV. die IV. exeunte Aprili, juratus dicit, quod modo sunt septem anni vel octo, quod ipse testis in Civitate Veronae in Camera Inquisitoris, & ipso Inquisitore praesente vidit & legit quamdam scripturam in Actis Inquisitionis, in qua videbatur contineri, quod Punzilupus fuit Consolatus per Haereticos in Civitate Veronae secundum eorum ritum. Determinabatur autem in ipsa scriptura dominus, in qua fuerat Consolatus. Sed dictus testis non bene recordatur de nomine domus. Fuerunt autem haeretici, qui haec dicebant, circa quatuor: sed de eorum nominibus non bene recordatur; quorum unus loquebatur de visu, ut ipse testis credit, alii vero videbantur inducere praesumptiones pro dicto facto. Item dicit dictus testis quod non bene recordatur, quid factum sit de dicta scriptura, sed bene certus est, quod vidit & legit in Actis Inquisitionis.

Dominus Jacobinus de Cesso in MCCLXX. die ultimo Octobris, juratus dicit, quod habuit quemdam hominem, qui laborabat ad Fornacem, qui vocabatur Conradinus. Qui dixit ei, quod erat Patarenus, & de Secta Patarenorum. Et qui dixit ei, quod Fratres Praedicatorum voluerunt eum semel capere, sed ipse natavit ultra Padum &c. Et dixit, quod idem Conradinus dixit sibi, quod Punzilupus erat de suis, & de Secta Patarenorum. Et dicit, quod fuit eo tempore, quo Punzilupus mortuus est.

Magister Castellanus Calegarius, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXVIII. die VI. intrante Maio, juratus dicit, quod quando Punzilupus erat mortuus, quum adhuc corpus ejus esset in Ecclesia Episcopali

A nondum traditum sepulturae, ipse testis una cum quondam Oldeberto & Bonbomo iverunt ad videndum eum. Et quum dictus testis diceret de corpore Punzilupi, quod esset pejus quam una bestia, ipse Oldebertus respondit; Cave, Compater, quid dicas, quia ipse Consolatus fuit cum Comatre tua; intelligendo de uxore ipsius Oldeberti.

B Argumentum, quod Punzilupus Consolatus est, est, quod Pater & Mater & Uxor fuerunt Haeretici Consolati, ut dicit Albertinus &c.

G A P. VII.

C Quod Punzilupus habuit familiaritatem, conversationem, colloquutionem & amicitiam cum Haereticis, & visitavit eos.

D Magister Ferrarius in MCCLXX. die VIII. intrante Augusto, juratus dicit, quod Punzilupus erat Credens Haereticorum & diligebat eos. Et vidit eum uti, & stare cum Martino de Campitello Haeretico a tribus annis citra in carceribus, & dicebat, quod ipse Martinus erat bonus homo. Et dicebat, quod si haberet bonos homines (loquendo de Patarenis), quod non permetteret eos comburi, nec alios. Item dicit, quod dictus Punzilupus dixit ei, quod iverat cum ipso Martino, quando ducebatur ad ignem, usque ad ripam flendo.

E Dominus Mutinensis, in MCCLXXII. die primo Decembris, juratus dicit, quod Dominus Maniapanis de Scajola, & Girardinus de Alfero, & Tancredus de Sancto Vitali, & Punzilupus habebant familiaritatem & domesticitatem (*) &c.

Manfredinus Notarius, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXV. die

(*) Vide supra Cap. Primum.

die penultimo Januarii, juratus dicit, quod Punzilupus fuit Credens, Amicus, & Familiaris Haereticorum &c. Item dicit, quod postquam Punzilupus dixerat dicto testi, quod juraverat mandata Ecclesiae, antequam ipse moreretur, per aliquod tempus, captus fuit quidam Haereticus, qui vocabatur Johannes, & faciebat se dici Christianum, ut credit, de nomine. Et dum detineretur in carcere Episcopi Ferrariae, dictus testis missus a patre suo ad ipsum haereticum, frequenter visitavit dictum haereticum in carcere, rogando eum, quod non accusaret patrem suum, & hortando eum, quod staret firmus in fide haereticorum. Et tunc vidit frequenter dictum Punzilupum venientem ad visitandum dictum Haereticum, sciens eum esse haereticum in carcere, & loquentem cum eo familiariter. Sed quae verba diceret non audiebat. Item dicit, quod postquam dictus Haereticus relictus fuit in manibus Potestatis, & in carcere detineretur in Palatio Communis Ferrariae, vidit frequenter dictum Punzilupum euntem ad ipsum haereticum, & loquentem cum eo familiariter, & private solum cum solo in camerula, in qua detinebatur dictus haereticus. Sed quid diceret, nescit. Et infra. Item dicit, quod fama erat inter Credentes Haereticorum, quod dictus Punzilupus erat Credens, & Amicus Haereticorum. Item dicit, quod audivit Jacobum, quae tenebat Haereticos in domo, & veniebat ad domum ipsius testis ad accipiendum victualia pro ipsis Haereticis, dicentem: Punzilupus est bene noster Amicus. Et quando vadit ante domum meam, vocat me, & dicit: Accipiatis istum panem album, & date illis bonis viris; intelligendo de haereticis: & dicatis, quia bene mundus est. Et aliquando etiam dabat ei fructus.

Aymolinus in MCCLXXXV. die VII. intrante Februario, juratus dicit, quod vidit Punzilupum stantem & conversantem in domo Dominae Marchesinae, existentibus Haereticis in dicta domo. Et vidit eum frequenter loquentem familiariter cum dicta Domina Marchesina, quae erat Haeretica, & semper tenebat in domo sua Haereticos.

B Albertinus Sogarius in MCCLXXX. die X. intrante Decembri, juratus dicit, quod Martinus de Campitello, qui fuit Haereticus, dixit ei: Ego veni Ferrariam pro Punzilupo, quem credo meliorem Christianum de Terra ista.

C Dominus Menabos parvus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXX. die IX. intrante Decembri, juratus dicit, quod audivit ab Haereticis, quod Punzilupus erat nutritus cum Haereticis per viginti annos vel circa.

D Rengarda de Veronâ, filia Garsenda, quae fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXV. die VI. exeunte Aprili, jurata dicit, quod modo sunt octodecim anni vel circa, quod ipsa vidit Punzilupum in Civitate Veronae. Et dicit, quod ipse tamquam Credens & Amicus Haereticorum venit ad domum dictae testis ad visitandam matrem ipsius testis pro eo quod & ipsa erat Credens & receptrix Haereticorum. Et ibi mansit duos dies & duas noctes, & ibi comedit & bibit. Et tunc audivit pluries Punzilupum loquentem & conferentem cum matre ipsius testis de fide & factis Haereticorum. Et audivit, quod ipse nominavit Pauperes de Lugduno, & alias Sectas Haereticorum. Sed de verbis, quae dicebant, non recordatur. Item dicit, quod ipsa testis semel una cum matre & Punzilupo ierunt causâ videndi & visitandi Haereticos ad domum quondam Dominae Belliardae, & ibidem in eadem domo invene-

venerunt plures Haereticos, & Haereticas. Et tunc vidit Punzilupum una cum matre ipsius testis scienter loquentem familiariter & diu cum ipsis Haereticis. Sed dicta testis quid dicerent, non audiebat. Item dicit, quod eisdem diebus venit ad domum ipsius testis Bonaventura Belasmagra Episcopus Haereticorum. Et ibidem Punzilupus una cum matre ipsius testis loquuti sunt diu & private cum dicto Haeretico. Et dicit, quod non vidit Punzilupum facere reverentiam dicto Haeretico.

Domina Beatrix uxor quondam Aegidii de Bussò, in MCCLXX. die V. intrante Julio, jurata dixit, quod audivit a quadam sua vicina, quae vocabatur Mira de Verona, quod Punzilupus dixit pluries Mirae: Ego volo, quod veniatis mecum ad Praedicationem Patavensium, & audietis verba eorum, quae sunt valde bona.

Domina Veneria, quae fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXIII. die penultimo mensis Novembris, jurata dixit, quod Punzilupus fuit Credens, Familiaris, & Receptator Haereticorum. Quod scit ex eo, quod dictus Punzilupus duxit semel Lanfrancum de Monte Clero Haeticum Consolatum, sciendo dictus Punzilupus ipsum esse Haeticum, ad domum habitationis ipsius testis. Et quum quaereret a dicto Lanfranco, quis esset ille homo, quem duxerat secum, respondit Dominus Lanfrancus: Non timeatis, quia ipse est verus Amicus nostrae gentis, intelligendo de Haeticis: Et quod Haetici de Verona etiam habent eum pro Bono Amico. Et dictus Lanfrancus dixit dictae testis: Dictus Punzilupus receptat me in domo habitationis suae, quando indigeo; & servit mihi de rebus suis & bonis, & pluries associavit me per Civitatem Ferrariae. Et dicit, quod hoc fuit duobus annis vel circa ante

Tom. XII.

A mortem dicti Punzilupi. Item dicit, quod circa idem tempus Punzilupus duxit ad domum dictae testis quamdam Haeticam, nomine Elycam, sciens ipsam Haeticam esse. Et tunc dictus Punzilupus dixit dictae testis: Ego duco vobis istam bonam mulierem, quae rogavit me, quod ducerem eam ad vos. Et tunc dicta Haetica dixit Punzilupo: Eat cum Deo, quia ego volo remanere heic. Et tunc dictus Punzilupus, antequam recederet, fecit dictae Elycae reverentiam, secundum ritum Haeticorum, vidente & praesente dicta teste. Et quum recessisset Punzilupus, dixit ipsa Elyca dictae testis: iste Punzilupus est Bonus Amicus Noster. Et datus est mihi pro bono & legali Amico Nostro ab Haeticis. Et associat me pro negotiis meis per Civitatem. Et receptat me in domo habitationis suae, quando indigeo, & servit mihi de rebus suis &c.

C Bonaventura de Sancto Georgio de Verona, in MCCLXXXV. die X. intrante Octobri, juratus dixit, quod potest esse circa vigintiquatuor annos, quod Ego ivi cum Punzilupo Vicentiam. Et ibidem in eadem Civitate in Contrata Sancti Petri intravi cum eo pluries domum cujusdam Haetici nomine Francisci cum Haetico Punzilupo, qui faciebat ei magnam reverentiam genuflectendo. Et tunc dictus Franciscus levabat eum, blandiendo ei multum. Et dictus Punzilupus instruebat me Bonaventuram facere hujusmodi reverentias; quae & feci, nescius quid facerem. Item dicit, quod dictus Punzilupus semel comedit cum dicto Francisco, & ejus Uxore, & Filio. Et jejunavit tum illo die. Et ego etiam comedi cum eis de illis cibis, de quibus comedebant. Item dicit, quod quando Punzilupus in-

L I

tra-

trabat domum dicti Francisci, & faciebat ei reverentiam, praesentes erant Uxor dicti Francisci, quae mortua est, & Filius ejus, qui postmodum detentus fuit pro Haeresi, & modo mortuus est. Item quaedam, quae vocatur Spetia, & quaedam, quae vocabatur Bonaventura, ambae de Contrata Sancti Petri, & quaedam, quae vocabatur Vincentia, quae modo mortua est. Item dicit, quod intravit cum dicto Punzilupo plures alias domos in eadem Civitate ad tales personas, idest Haereticos, quibus dictus Punzilupus semper faciebat reverentiam.

Dominus Gabriel filius Dominae Trivisanae, qui ambo fuerunt Credentes Haereticorum, in MCCLXXXV. die VII. Februarii, juratus dicit, quod audivit a Matre sua pluries, quae stabat cum Haereticis, quod Punzilupus erat bonus homo, intelligendo de bonitate Haereticorum, & quod erat Credens & Amicus eorum.

Magister Johannes Minister Fratrum de Poenitentia, in MCCLXX. die XI. intrante Decembri juratus dicit, quod semel invenit Punzilupum in Contrata Sancti Pauli, & dixit ei dictus Punzilupus, quod veniebat de Arimino, & quod erant in Arimino multae domus Patarenorum. Et quum ipse testis quaereret ab eo, quomodo cognosceret dictas domos, respondit ei: Ego bene cognosco eas, quia habent aliqua signa, per quae cognosco eas. Et quum ipse testis diceret: Indicate illa; ipse Punzilupus dixit: Hoc ego nolo facere.

Dominus Jacobinus Judex, in MCCCLXXIII. die V. Intrante Julio, juratus dicit, quod fama erat, & a pluribus audivit, quod Punzilupus saepe visitabat Haereticos, qui erant in Romagnola, & maxime Arimini. Et quod nuper ante mortem suam visitaverat quemdam Episcopum Haereticorum.

A Bonmercatus, qui fuit Credens Haereticorum in MCCLXXXVIII. die VII. Aprilis juratus dicit, quod Punzilupus fuit Credens, Amicus, & Familiaris Haereticorum. Item quod circa quatuor annos, antequam Punzilupus moreretur, ipse testis una cum Oldeberto, Bertramino, & Alberto, qui omnes Credentes Haereticorum erant, in domo una erat cum duobus Haereticis. Et tunc Punzilupus transiens, inde vocatus intravit, ubi erant Haeretici. Et tunc Punzilupus videntibus omnibus praedictis, fecit magnas caritias, & ostendit magnam amicitiam, & familiaritatem dictis Haereticis. Et etiam omnibus praedictis. Et in praesentia omnium praedictorum fecit reverentiam uni de praedictis Haereticis. Et recedentibus omnibus praedictis, Punzilupus remansit cum Haereticis, & hortabatur & consolabatur, pro ut poterat, unum de praedictis Haereticis, qui erat infirmus.

C Castellanus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXVIII. die XX. Maji, juratus dicit, quod Punzilupus fuit Credens, Amicus, & Familiaris Haereticorum. Quod scit ex eo quod modo sunt circa viginti unus anni, quod ipse testis vidit & audivit, quod quorundam Petrus de Romaninis ante domum ipsius testis dixit Punzilupo: Vultis vos videre unum Patarenum? Cui respondit: Ego utique veniam. Ita volo. Et tunc dictus Petrus duxit Punzilupum in domum dicti testis, ut videret Patarenum; sed Patarenus non erat ibi. Et tunc Punzilupus recessit de domo praedicta. Item dicit, quod modo sunt circa vigintiduo anni, quod ipse testis vidit Punzilupum familiariter loquentem cum Johanne Bergamasco Haeretico, & cum Domina Bensavere sub porticu domus dictae Dominae. Et quum intrassent ostium dictae domus dicta Domina & Punzilupus, viden-

vidente & praesente dicto teste adoraverunt, & reverentiam fecerunt dicto Haeretico. Item dicit, quod ipse Punzilupus dixit frequenter ipsi testi, si sciret, ubi essent Haeretici, vel si haberet in domo eos, quia eos volebat libenter videre, & loqui eis.

Domina Jacoba uxor quondam Brexani, quae fuit Credens Haeticorum, in MCCLXXXVIII. die XXVIII. Maji, dicit suo juramento, quod quondam Zonta Merzarius Haeticus, post mortem Punzilupi dixit dictae testi, quod dictus Punzilupus, dum viveret, serviebat sibi, sciens eum esse Haeticum, de rebus suis, & bonis, & manutenebat eum, & tenebat eum in privato, & non manifestabat eum. Quum tamen ipse Punzilupus sciret, ubi dictus Zonta stabat in domo, & quum ipsa testis diceret dicto Zontae: Erat Punzilupus de gente vestra? ipse dixit: Erat bene de nostra gente, & Credens noster.

Magister Albertus de Gratiano, qui longo tempore fuit Credens Haeticorum, in MCCLXXXVIII. die XVI. Julii juratus dicit, quod jam sunt vigintiocto anni, quod Punzilupus dixit dicto testi pro eo, quod ipse sciebat, quod ipse testis erat Credens Haeticorum, si cognoscebat Martinum de Campitello Haeticum. Qui respondit, quod sic. Et tunc dictus Punzilupus dixit dicto testi cum magno affectu: Si Deus te salvet, salutabis eum ex parte mea, quando videbis eum. Item dicit, quod circa idem tempus, quando tres Haetici debebant comburi, quod hora combustionis ipsi Haetici dederunt calceos suos dicto Punzilupo, tamquam familiari & noto eorum. Item dicit, quod modo sunt circa triginta anni, quum ipse testis esset Mantuae, quod Johannes de Casalotto Episcopus Sectae Haeticorum de Bagnolo, petivit ab ipse

A teste, quid faceret, & quomodo se haberet Armannus, qui dicitur Punzilupus. Et hoc petivit dictus Episcopus pro eo quod ipse Armannus erat amicus & familiaris ejus.

B Jacobinus Calegarius in MCCLXXXVIII. die IV. exeunte Julio, juratus dicit, quod sunt vigintiquatuor anni, vel circa, quod vidit semel, quod quondam Armannus, qui dicitur Punzilupus, & quondam Thomaxinus, qui fuit de Cremona, venerunt ad Gerardum Haeticum, & familiariter & private loquuti fuerunt cum dicto Haetico super ripam Padi. Et quum dictus testis esset juxta eos, dederunt sibi unum fasciolum de juncis de salice, & licentiaverunt eum. Et hoc fecerunt, ne ipse testis audiret eos quid dicerent.

C Patet, quod Punzilupus fecit, quod dicitur in Rubrica, cum Haeticis; quibus fecit reverentiam. Item cum Haeticis, a quibus accepit, & dedit Consolamentum. Item cum Haeticis, quos sociavit, & quorum Nuntius fuit, & quos receptavit. Quae omnia patent in propriis Rubricis.

D G A P. V I I I.

Quod Punzilupus loquutus est verba haeretica dicendo male, & detrahendo Ministris Ecclesiae, appellando eos Daemones & Lupos rapaces pro eo quod ipsi persequuntur bonos homines idest Haeticos; & commendando Haeticos, appellando eos bonos homines; & blasphemando & detestando justitiam, quae fit de Haeticis, dicendo per verba sua, quod peccatum erat comburere bonos homines, idest Haeticos.

E **F**Rater Bonfadinus de Ordine Praedicatorum, in MCCLXX. die III. exeunte Decembri, juratus dicit, quod

Punzilupus publice in Platea, quando videbat religiosos Fratres Praedicatorum, vel Minores, flebat genua, & dicebat: **Ecce Daemones. Ecce Lupi rapaces.**

Frater Johannes Minister Fratrum de Poenitentia, in MCCLXX. die XI. intrante Decembri, juratus dicit, quod audivit Punzilupum frequenter dicentem multa mala de Pastoribus Ecclesiae, & viris Religiosis, & Ecclesiasticis. Et dicit, quod audivit eum dicentem, quod ex quo homines dediti erant Credentibus Haereticorum, nunquam poterant inde evelli.

Taxcredus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXI. die XII. intrante Decembri, juratus dicit, quod tempore, quo Punzilupus fuit captus pro haeresi per Fratrem Aldebrandinum, audivit eum dicentem, quod nunquam diligeret Fratrem Aldebrandinum, quia fecerat ignominiam de corpore suo; & quod Frater Aldebrandinus erat Lupus rapax.

Frater Albizo de Ordine Fratrum Praedicatorum, in MCCLXX. dicit verbo veritatis, quod quum semel iret ipse & alius Frater cum quondam Catharo, qui ducebatur ad ignem, praedicando eum, quod Punzilupus sequebatur eos, & ibat modo ad illum, modo ad illum, dicendo: **Isti sunt Daemones. Isti sunt Lupi rapaces, qui faciunt comburi bonos homines.** Item dicit, quod pluries vidit Punzilupum in Platea Civitatis Ferrariae, & alibi flellendo genu, & dicendo: **Utinam Deus non parcat mihi, si ego unquam parcam sibi propter Fratrem Aldebrandinum, qui est Lupus rapax, & filius Diaboli, quia interficit bonos homines.**

Manfredinus Notarius, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXV. die penultimo Januarii, juratus dicit,

A quod a vigintiseptem annis citra, plussquam centies audivit Punzilupum dicentem cum patre ipsius testis, qui erat Credens Haereticorum, mala de Ministris Ecclesiae, dicendo, quod erant mali homines, & non faciebant opera Dei, nec erat in eis, nec in Fide Romanae Ecclesiae salus; sed erant deceptores animarum; & quod erant Lupi rapaces, qui persequebantur bonos homines, & Ecclesiam Dei, intelligendo de Ecclesia Haereticorum. Item dicit, quod postquam audierat, quod Frater Aldebrandinus fecerat ipsum Punzilupum jurare mandata Ecclesiae, per aliquod tempus combustus fuit quidam Haereticus, nomine Martinus de Campitello. Et dum ducerebatur ad comburendum, audivit Punzilupum dicentem pluribus audientibus: **Videte, qualia opera sunt ista! comburere istum vetulum bonum hominem! Terra non debet sustinere illos, qui faciunt talia.**

C Albeytinus, qui fuit Haereticus, in MCCLXXIII. die III. intrante Augusto, juratus dicit, quod Punzilupus venit Veronam, jam sunt sex anni. Et tunc ipse Punzilupus fuit Consolatus ab Haereticis. Et tunc quaesierunt ab eodem Punzilupo, si acceperat poenitentiam a Lupis rapacibus, qui persequebantur bonam gentem, hoc est ab aliquo Fratrum Praedicatorum vel Minorum, vel ab aliquo alio Sacerdote Romanae Ecclesiae. Et respondit, quod non accepit nec acciperet ab aliquo de Lupis rapacibus. Et dicit, quod tunc absolverunt eum a sacramento, quod fecerat Fratri Aldebrandino Inquisitori de stando mandatis Ecclesiae Romanae.

E Magister Ferrarivus de Lignamine in MCCLXX. die VIII. intrante Augusto, dicit, quod audivit Punzilupum dicentem, quod Martinus de Campitello, qui fuit Haereticus, erat bonus homo.

homo. Et dicebat, quod si haberet bonos homines, loquendo de Patarenis, quod non permetteret eos comburi. Item dixit, quod dictus Martinus erat bonus homo, & si haberet ipsum in domo sua, quod non dimitteret eum comburi pro posse suo, nec alios. Item dicit, quod audivit Punzilupum dicentem, quod Fratres Minores & Eremitae erant mali homines, & Fratres Praedicatorum erant peiores, & quod ipsi erant Lupi rapaces, qui destruebant bonos homines, qui faciebant bona opera, loquendo de Patarenis.

Tancredus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXI. die XII. exeunte Octobri, juratus dicit, quod tempore, quo combustus fuit quidam Haereticus senex, jam sunt circa quatuor anni, audivit Punzilupum dicentem, quod combustus erat quidam sanctus Pater, loquendo de illo Haeretico.

Domina Veneria, quae fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXIV. die penultimo mensis Novembris, jurata dicit, quod duobus annis vel circa ante mortem Punzilupi, quando ipse Punzilupus ibat quaerendo elemofynas pro carceratis, frequenter intravit domum habitationis ipsius testis: & hortabatur ipsam testem, quod esset firma in fide Haereticorum, dicendo, quod in ipsis solis erat salus, & quod erant boni homines. Et quum dicta testis aliquando diceret ei: Quomodo decipitis Mundum, quia portatis Crucem, & videmini esse multum de illis de Ecclesia Romana? ipse respondebat: Non. Est ibi vis; quia facio ad hoc, ut non cognoscar.

Dominus Jacobinus Judex, in MCCCLXXIII. die IV. intrante Julio, juratus dicit, quod Punzilupus dicebat multa mala de Clericis.

Bonmertatus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXVIII. die VII.

A) Aprilis, juratus dicit, quod circa unum annum & dimidium ante mortem Punzilupi, ipse testis loquendo cum Punzilupo juxta domum Episcopalem de Ferraria, petivit a dicto Punzilupo, quomodo staret cum Fratre Stephano Ordinis Praedicatorum. Qui respondit, quod male, eo quod erat malus homo; & quod boni homines sunt solum Haeretici, & qui tenent viam eorum, & quod ipsi soli sunt in via salutis, & nulli alii. Et hoc ipsum, & similia verba audivit ipse testis frequenter postea a dicto Punzilupo.

C A P. I X.

Quod Punzilupus fuerit diffamatus de Haeresi.

Dominus Henricus Officialis Inquisitoris, in MCCLXX. die III. exeunte Novembri, juratus dicit, quod audivit dici, & fama erat, quod Punzilupus erat Credens Haereticorum.

Frater Johannes Minister Fratrum de Poenitentia, in MCCLXX. die XI. intrante Decembri, juratus dicit, quod fama erat inter Credentes Haereticorum, quod Punzilupus erat Credens & Amicus Haereticorum.

Daniel, in MCCLXXIV. die VI. exeunte Junio, juratus dicit, quod fama erat in Ferraria ante mortem Punzilupi, quod ipse erat Credens Haereticorum. Interrogatus, quomodo scit, hoc dicit: quod audivit a quodam Nepote Punzilupi, qui vocabatur Bonaventura Papardus, quod ipse Punzilupus non erat in Fide; & a multis aliis, de quibus non recordabatur.

Domina Bengepare, quae fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXIV. die V. intrante Aprili, jurata dicit, quod audivit, a Catharis fieri multas truffas, & dici verba irrisoria de illis

lis de Ecclesia Romana, dicentibus: Quid dicent postea illi de Ecclesia Romana, quod nos sumus mali homines, quum ipsi fecerint unum de nostris Sanctum? Et quod publica fama erat inter eos, quod Punzilupus erat de suis, & Credens eorum.

Gavinus de Sacca, qui stetit cum Domino Menaboe Parvo de Ferrara, in MCCLXXIV. die VI. intrante Aprili, juratus dicit, quod audivit Haereticos dicentes: Quidquid dicatur per Fratres, & per illos de Ecclesia Romana, Punzilupus fuit bene de nostra gente, & fuit bene noster Credens. Et de hoc erat publica fama inter eos.

Frater Mutinensis de Poenitentia, Notarius de Ferrara, in MCCLXXXV. die VII. Februarii, juratus dicit, quod modo sunt XXVIII. anni, vel pauci anni plus, ut credit de tempore, quo ipse testis fuit praesens, ubi quondam Punzilupus de Ferrara super crimine Haeresis, de quo erat infamatus, juravit mandata Ecclesiae in manibus Fratris Aldebrandini Inquisitoris.

Frater Arasinus Pergamensis, Ordinis Praedicatorum, in MCCLXX. die VII. intrante Junio, dicit & confessus est verbo veritatis, quod quum esset de Conventu Pergamensi, quaesivit a quodam Mercatore Pergamensi, qui veniebat de Venetiis, quae nova erant in partibus illis, unde veniebat. Respondit; Bona; quia unus Sanctus apparuit Ferrariae. Cui quum dixisset: Hoc non est impossibile, dixit: Fratribus vestris, & Minoribus non placet, quia habebatur Suspectus de Haeresi.

Dominus Jacobinus Judex, in MCCLXXIII. die V. intrante Julio, juratus dicit, quod fama erat, & a pluribus audivit, quod Punzilupus saepe visitabat Haereticos, qui erant in Romandiola, & maxime Arimini.

Et quod nuper ante mortem suam visitaverat quemdam Episcopum Haereticorum.

Ad hoc etiam facit, quod dicitur infra in Rubrica. Ibi dicitur, quod Punzilupus juravit, & captus est pro crimine Haeresis.

C A P. X.

Quod Punzilupus relapsus fuit in crimen Haeresis, postquam juravit mandata Inquisitoris super eodem crimine.

AD ostendendum, quod Punzilupus relapsus fuerit in crimen Haeresis, primo ostendendum est, quod ipse abjuravit Haeresim in manibus Inquisitoris. Secundo ostendendum est, quo tempore juravit. Tertio ostendendum est, quid post juramentum commisit in crimine Haeresis.

C A P. XI.

Quod Punzilupus abjuravit Haeresim in manibus Inquisitoris, & tempus, quo juravit.

IN Christi nomine. Amen. Anno ejusdem Nativitatis Millesimo Ducentesimo Quinquagesimo Quarto, Indictione Duodecima, Ferrariae, die Secundo exeunte Martio: in loco Fratrum Praedicatorum de Ferrara; praesentibus testibus vocatis & rogatis, Doudo de Magnano, Albertino Guidonis Dente, Benevenuto de Belenzonis, Goffredo de Vassuris, Baldizone suo fratre, Villano de Rasuris, Bonfiglietto suo fratre, & multis aliis. Ibi que Armanus, qui praenomine dicitur Punzilovo, de Contrata Sancti Pauli de Ferrara, pro eo quod esset diffamatus de Haeresi, & propter hoc citatus, venit ad

ad praesentiam Fratris Aldebrandini Prioris Fratrum Praedicatorum de Ferraria, & Fratris Aegidii, Inquisitorum Haereticae pravitatis in Provincia Lombardia ex auctoritate Apostolica. In quorum manibus dictus Armanus sive Punzilupus abjuravit omnem Haeresim, & juravit mandata Ecclesiae, & doctorum Inquisitorum, & dicere veritatem super iis, de quibus fuerit interrogatus, & sub poena Centum Librarum Ferrariensium. Quae poena toties committatur, & possit exigi cum effectu, quoties inventus fuerit veritatem non dixisse, & fecisse contra ea, quae per eum abjurata & promissa sunt. Et pro iis omnibus observandis &c.

C. A. P. XII.

Quod Punzilupus postquam juravit, commisit in crimine Haeresis.

AD ostendum, quod Punzilupus, postquam juravit, commisit in crimine Haeresis, sciendum est, quod Punzilupus mortuus est in MCCLXIX. die XVI. Decembris. Et per immediate praecedentem Rubricam probatur, quod ipse in MCCLIV. die II. excunte Martio juravit super crimen Haeresis. Si ergo conferatur tempus mortis ad tempus, quo juravit, constat, quod juravit quindecim annis, antequam moreretur. Infra quod tempus commisit in crimen Haeresis omnia infrascripta. Si infrascriptae Rubricae in locis suis, & dicta testium diligenter inspiciantur, & conferatur tempus eorum, quae dicuntur, ad tempus, quo Punzilupus juravit, & ad tempus, quo dictus Punzilupus mortuus est, invenietur, quod Punzilupus in crimine Haeresis comisit omnia infrascripta. Quod Punzilupus, postquam juravit, fuit Credens Haere-

Aticorum. Quod Punzilupus, postquam juravit, fuit de Secta Ecclesiae de Bagnolo. Quod postquam juravit, pluries adoravit, & fecit reverentiam Haereticis, secundum eorum ritum. Quod, postquam juravit, dixit, quod in Fide Romanae Ecclesiae non erat salus, sed in solis Haereticis. Quod male sensit, & male loquutus est de Corpore Christi. **B** Quod dedit & accepit Consolamentum ab Haereticis secundum eorum ritum. Quod habuit familiaritatem, conversationem, colloquutionem, & amicitiam cum Haereticis, & visitavit eos. Quod loquutus est verba haeretica, dicendo male & detrahendo Ministris Ecclesiae, appellando eos Daemones & Lupos rapaces, pro eo quod ipsi persequuntur bonos homines, idest Haereticos, & commendando Haereticos, appellando eos bonos homines, blasphemando & detestando justitiam, quae fit de Haereticis, dicendo per verba sua, quod peccatum erat comburere bonos homines, idest Haereticos. Quod diffamatus fuit de Haeresi. Quod sociavit Haereticos. Quod fuit receptator Haereticorum.

C. A. P. XIII.

Quod Punzilupus fuit Nuntius Haereticorum, & portavit quibusdam panem benedictum ab Haereticis.

Domina Trivisana mater Domini Gabrielis, in MCCLXX. die XI. intraute Augusto jurata dixit, quod habuit quemdam suum patrum, qui vocabatur nomine Gazzator, qui erat Catharus. Et dicit, quod stetit cum eo per V. annos. Et dicit, quod Domina Bonefe uxor quondam Domini Bonincontri de Piscaria attendebat Catharis illo tempore. Tamen credit, quod non attendat modo eis. Et dicit, quod Punzilupus portabat dicto patruo suo panem.

panem benedictum Catharorum. Et ipsa comedit de illo pane, quem dabat ei praedictus patruus. Item dicit, quod ille, qui portabat praedictum panem Catharorum, vocabatur inter Catharos Punzilupus, quem vidit postea in praedicationibus.

Dominus Gabriel de Tabula in MCC-LXXXV. die VII. Februarii, juratus dicit, quod modo sunt viginti sex anni & ultra, ut credit de tempore, quod ipse vidit pluries, quod Haeretici miserunt matri ipsius testis, quae vocabatur Domina Trivisana, quae erat Credens Haeticorum, panem benedictum, secundum eorum ritum in festo Nativitatis & Paschae. Et ipse testis frequenter comedit de pane illo. Item dicit, quod semel vidit, quod quondam Armannus, qui alio nomine dicitur Punzilupus de Ferraria, portavit panem benedictum ab Haeticis secundum praedictum ritum ad domum praedicti testis, & ipsum dedit matri praedicti testis, vidente ipso teste. Et ipsemet testis comedit de illo pane.

Zunta Merzarius, qui fuit Haeticus, in MCCLXX. die VI. exeunte Novembri, juratus dicit, quod quando Arrivabene Haeticus erat in carcere Ferrariae, tunc Punzilupus venit ad eum Zuntam ex parte praedicti Arrivabene, & petiit ab eo quosdam denarios ex parte dicti Arrivabene. Et dixit ea insignia, secundum quod dictus Arrivabene debebat habere dictos denarios ab ipso Zunta.

C A P. X I V.

Quod Punzilupus sociavit Haeticos.

Domina Veneria, quae fuit Credens Haeticorum, in MCC-LXXXIV. die penultimo mensis Novembris, jurata dicit, quod Punzilupus

A duobus annis vel circa ante mortem ipsius duxit scienter Lanfrancum Haeticum ad domum habitationis ipsius testis in Civitate Ferrariae. Et tunc ipsa testis fecit reverentiam dicto Haetico, vidente & praesente dicto Punzilupo. Et quum dicta testis quaereret a dicto Lanfranco, qui esset ille homo, quem duxerat secum, respondit dictus Lanfrancus: Non timeatis, quia ipse est verus amicus nostrae gentis &c. Item dicit, quod circa idem tempus Punzilupus duxit ad domum ipsius testis scienter Helycam Haeticam, & dixit: Ego duco vobis istam bonam mulierem, quae rogavit me, ut ducerem eam ad vos. Et tunc dicta Haetica dixit Punzilupo: Eatis cum Deo, quia ego volo remanere heic. Et ipse Punzilupus, antequam recederet, fecit eidem Haeticae reverentiam &c. Item dicit ipsa testis, quod audivit a praedictis Haeticis, quod Punzilupus associabat eos per Civitatem Ferrariae, quando indigebant, & quod serviebat eis de rebus ac bonis suis.

D Magister Ferrarinus de Lignamine, in MCCLXX. die VIII. intrante Augusto, juratus dicit, quod Punzilupus erat Credens Haeticorum, & diligebat eos, & vidit eum uti & stare cum Martino de Campitello, quando ducebatur ad ignem usque ad ripam Padis, flendo. Et audivit ipsum Punzilupum dicentem, quod, Fratres Minores & Eremitae erant mali homines.

C A P. X V.

Quod Punzilupus fuit receptator Haeticorum.

Domina Veneria, quae fuit Credens Haeticorum, in MCCLXXXIV. die penultimo mensis Novembris, jurata dicit duobus annis vel circa ante mortem

mortem Punzilupi, quod ipse Punzilupus duxit scienter ad domum habitationis ipsius testis Lanfrancum Haeticum &c. (*) Et dixit dicta Helyca ipsi testi: Iste Punzilupus est bonus amicus noster, & associat me pro negotiis meis per Civitatem, & receptat me in domo habitationis suae, quando indigeo, & servit mihi de rebus suis.

Albertinus, qui fuit Haeticus, in MCCLXXIII. die III. intrante Augusto, juratus dicit, quod Punzilupus & uxor sua pluries receptaverunt eum in domo sua & alios quam plures Haeticos Consolatos, sicut ipsi eidem referebant.

Dominus Jacobinus Judex, in MCCCLXXIII. intrante Januario juratus dicit, quod audivit dici, quod Punzilupus receptabat in domo sua aliquos ribaldos, & tamen latenter praeparaverat hospitium illud ad recipiendum Haeticos Consolatos, a quibus munuscula recipiebat.

Nicolaus filius quondam Domini Afiati de Brixia, in MCCLXXXVIII. die IV. exeunte Aprili, juratus dicit, quod modo sunt octo anni vel circa, quum esset Officialis Inquisitoris pro Communi Veronensi, & tunc essent multi Haetici de Sermione capti, dictus testis ad sermonem Fratris Aldrovandini Ordinis Praedicatorum tunc Inquisitoris, petiit ab Inquisitore, qui tunc faciebat Officium Veronae, si aliquid invenisset a dictis Haeticis de facto Punzilupi. Qui Inquisitor respondit dicto testi, tamquam Officiali suo &c. Item dixit dictus Inquisitor, quod per alios Haeticos multos, quos ceperat, invenit per eorum confessiones, quod dictus Punzilupus erat receptator Haeticorum in Civitate Ferrariae. Et quod Nuntios Haeticorum, qui transi-

Tom. XII.

(*) uti supra in praecedenti Capitulo.

A bant per Ferrariam recipiebat. Et ista audivit ipse testis ab ipso Inquisitore pluries.

G A P. XVI.

Quod Credentes Haeticorum veniebant ad Punzilupum, faciebant ei reverentiam post mortem ipsius.

B **G** Ratius Pergamensis, qui stat Ferrariae, in MCCLXX. die XII. intrante Decembri, juratus dicit, quod tempore, quo mortuus fuit Punzilupus, quidam venerunt de Pergamo, qui hospitati sunt in domo sua. Inter quos erant quidam Haetici; unus quorum simulavit se esse mutum & postmodum liberatum. Quum tamen bene sciat ipse testis, quod ante non erat mutus, nec consueverat esse. Et dicit, quod multi de Credentibus Haeticorum de Pergamo, quos bene cognoscebat, venerunt Ferrariam, causâ videndi opera Punzilupi. Et faciebant ei magnam reverentiam.

D **F** rater Atafius de Pergamo Ordinis Praedicatorum, in MCCLXX. die XII. intrante Januario, dicit verbo veritatis, quod quum esset de Conventu Ferrariae, vidit multos Credentes Haeticorum, qui nunquam consueverant ire ad Ecclesiam, venire ad Corpus Punzilupi, portantes vota, & gloriantes de Punzilupo, quod unus de suis factus esset Sanctus.

E **E** x hoc complurium testium Examine colligimus, Catharorum, Patrenorum, seu Manichaeorum. Haesim, Saeculo Christi Tertio decimo virus suum nedum late in Civitate Ferrariensi effudisse, sed & pestiferâ contagione suâ Mantuanam, Veronensem, Bergomensam, Vicentinam

M m

Urbes,

Urbes, ac Sermionis Oppidum infecisse, atque per Romandiolam radices protendisse, & Arimini praesertim domicilium sibi quaesivisse. Illud etiam hinc facile discimus, Haereticis iis nimirum *Episcopos* per eas Civitates & loca non defuisse, ac insuper alios nequissimae eorum Sectae *Ministros, Filios Majores* puta (quos fortasse veluti *Episcoporum Vicarios* opinari non immeritò quis possit) *Visitatores, Nuntios, & Quaestores*. Certe *Capitulo Secundo & Septimo* memoratum videas *Jobannem de Casalutto*, circiter *Annum Christi MCCLVIII*. Mantuae agentem *Episcopum Haereticorum Sectae de Bagnolo*, & circiter *Annum MCCLXVII*. in Urbe Veronensi *Albertum Episcopum Sectae de Bagnolo*, in Sermione verò degentem *Anno MCCLXXIII*. *Laurentium Episcopum Haereticorum*. *Capitulo eodem Septimo* occurrit identidem *Bonaventura Belasimagra Episcopus Haereticorum*, qui Veronae morabatur circiter *Annum MCCLXVIII*. In *Capitulis Secundo & Sexto* memorantur *Dominus Michaël, qui est Filius Major in ipsa secta Bagnolensium*, & *Albertinus Ferrariensis, qui & ipse erat Filius Major & Visitator eorum in dicta Secta de Lombardia*. *Pungilupum* quoque triplici, dum vivebat officio, *Quaestoris scilicet, Visitatoris, ac Nuntii Haereticorum*, perfunctum fuisse satis constat ex *Capitulo Tertio*, ubi *Bonmercatus* testis affirmat, quòd dum ipse staret

A cum Haereticis, contigit *Pungilupum* transire, *Quaerendo panem pro Carceratis, Catharis nempe, in Catholicorum carceribus detentis*. *Capitulo autem Septimo* dicitur *Armannus* ipse saepe *Visitasse Haereticos, qui erant in Romagnola, & maxime Arimini*. Ita quum de *Ariminensi Civitate Ferrariam* rediisset *Pungilupus*, is idem testatus fuit, in *Arimino* tunc extitisse *multas domos Patarenorum; quas ego (ajebat) bene cognosco, quia habent aliqua signa, per quae cognosco eas: verum a Magistro Johanne Ministro Fratrum de Poenitentia rogatus, ut eas sibi indicaret, respondit: Hoc ego nolo facere*. *Nuntium quoque Haereticorum egisse eundem Armannum* legimus in *Capitulo Duodecimo*, ubi habetur, *quod Pungilupus portabat patruo Dominae Trivisanae panem benedictum Catharorum; & in Capitulo Quinctodecimo Nicolaus Brixianus testatus est, Pungilupum Nuntios Haereticorum, qui transibant per Ferrariam, hospitio recepisse*. Ceterum quid peractis ejusmodi *Examinis Actibus*, sacrae *Inquisitionis tribunal* constituerit *sententia ipsa* prodet, quam e *Prisciani Libris MStis* descriptam *coronidis loco* subjicere placet; utpote quae in *Historia Ecclesiastica* suum locum exigere possit. Cum his confer, quae *Bernardus Guidonis* in *Vita Bonifacii VIII*. *Tomo III. pag. 671*. *Rerum Italicarum de Armano* scripsit.

Sententia damnationis prolata in Armannum Pungilupum
Haereticum, Anno 1301.

IN Christi Nomine. Amen. Noverint universi, praesentes Literas & Sententiam inspecturi, quod nos Frater

Guido Vicentinus, Ordinis Praedicatorum, Inquisitor Haereticae pravitatis in provincia Lombardia, & Marchia

Ja-

Januensi, a Sede Apostolica deputati, existentes in Urbe, & in Curia Romana, a sanctissimo patre domino nostro, Domino Bonifacio Papa VIII. recepimus Literas, quarum tenor talis est.

Bonifacius Episcopus, servus servorum Dei, Dilecto filio nostro Guidoni de Vicentia Ordinis Praedicatorum, Inquisitori pravitatis Haereticæ in provincia Lombardiae per Sedem Apostolicam deputato, salutem, & Apostolicam benedictionem. Etsi multis & arduis, quae jugiter in amplum Romanae Curiae alveum undique confluunt, quasi torrens, occupemur negotiis & distrahamur, illa tamen nos acrius stimulant, urgentque propensius mentem nostram, quae statum & favorem Catholicae Fidei respicere dignoscuntur. Propterea multiplici reddimur attentione solliciti, ut ad ea celeriter & efficaciter exsequenda operosae sollicitudinis studium per nos & alios, de quorum probitate confidimus, impendamus. Ab olim siquidem ad nostrum pervenit auditum, quod, quum quondam Armannus, dictus Punzilupus de Ferrara, Laicus, fuisset, dum viveret, de Grimine Haeresis multipliciter diffamatus, quondam Fratres Aldebrandinus, & Aegidius Ordinis Praedicatorum, tunc Inquisitores pravitatis Haereticæ in Provincia Lombardiae, per Sedem Apostolicam deputati, eum propter hoc ad suam praesentiam evocarunt. Qui tandem coram eis personaliter constitutus, omnem Haeresim penitus abjuravit, corporali nihilominus praestito juramento, quod super iis, de quibus ipsum interrogari contingeret, referret plenius veritatem. Qui subsequenter ab iisdem Inquisitoribus requisitus asseruit, & confessione spontanea referavit, quod duobus Haereticis devote ad orationis praestandum ossequium, honorem reverentiae humilis, secundum morem Ha-

A reticorum ordinatum in tabulis, duxerat impendendum. Quodque de glorioso Corpore Jesu Christi opprobria plura protulerat, fueratque multimode obloquutus. Sed hujusmodi ejus gravis quantumlibet & horrenda confessio nullius punitionis seu poenae acedinem pertulit, & absolutionis cuiuslibet gratiam recepit. Praefatus quoque Armannus per erroris viam grandinis more quodam horribili, redire ad vomitum nullatenus erubescens, propriaeque salutis oblitus, juramenti ab ipso, sicut praemittitur, praestiti religione contentus, multa postmodum gravia, multaque scelerata in derogationem divini Nominis, ejusque injuriam & contemptum committere non expavit, in abjuratam Haeresim praesumptione damnabili relabendo, ac insuper pluribus dolosis inserviens, & operibus deceptionis insistens, quia sanctae conversationis & vitae, dum viveret, indicia praetendebat, quamquam sub agni specie, lupi astutiam gereret, ac suo quodam pietatis aspectu, impietatis nequitiam occultaret, quum tandem naturae debitum apud Ferrariam persolvisset, & ad clamorem Populi, quem juris ignorantia sive facti a tramite rectitudinis detinebat, traditus solemniter extitit in Ferrariensi Ecclesia Ecclesiasticae Sepulturae. Quumque tantae ac tam gravis temeritatis excessus ad ejusdem Fratris Aldebrandini Inquisitoris notitiam pervenisset, ipse Frater Archipresbytero & Capitulo ejusdem Ecclesiae duxit districtius injungendum, ut sublato cuiuslibet difficultatis objectu, ejusdem Armanni Corpus effodere vel extumulare curarent, ipsumque procul ejicerent extra Ecclesiam supradictam. Et quia praefati Archipresbyter & Capitulum, ejusdem Inquisitoris parere in hac parte mandatis contumaciter contempserunt, Inquisitor ipse in eundem Archipresbyterum &

nonnullos de Capitulo supradicto excommunicationis sententiam exigente iustitiâ promulgavit, & eorum Ecclesiam Ecclesiastico supposuit Interdicto. Postmodum autem quum per appellationem Archipresbyteri & Capituli praedictorum hujusmodi negotium tempore felicitis recordationis Gregorii Papae X. praedecessoris nostri fuisset ad Sedem Apostolicam devolutum, praedecessor ipse pia memoriae Nicolao Papae III. praedecessori nostro, tunc Sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diacono Cardinali, praefatum commisit negotium terminandum. Sed eodem praedecessore Gregorio, quasi per modici temporis spatium humanis rebus exempto, negotium ipsum non potuit terminari. Successu vero temporis, quum recolendae memoriae Honorius Papa IV. praedecessor noster assumtus in Summum Pontificem exsistisset, dilectus filius Frater Florius ejusdem Praedicatorum Ordinis, qui eidem Fratri Aldebrandino in hujusmodi Inquisitionis officio fuit per ejusdem Sedis providentiam subrogatus, ad praefatam Sedem hujusmodi occasione negotii se personaliter conferens, negotium ipsum in ejusdem Honorii praedecessoris praesentia dixit publice proponendum. Idemque praedecessor negotium ipsum, bonae memoriae Bernardo Episcopo Portuensi audiendum commisit oraculo vivae vocis. Qui ejus beneplacitis se coaptans, usque ad relationem faciendum, studuit in ipso procedere diligenter. Sed post Honorii praedecessoris obitum, negotii memorati relatio non exsistit subsequuta.

Tu verò post nostrae promotionis auspicia personaliter ad Apostolicam Sedem accedens, praelibatum negotium in nostra & Fratrum nostrorum praesentia

A. seriose proponere curavisti. Nosque, illo benigne audito, ejusque statu sollicito intellecto, praefatos Archipresbyterum & Capitulum, omnesque alios, qui sua credebant interesse, per venerabilem Fratrem nostrum . . . Ferrariensem Episcopum citari mandavimus, ut infra certi temporis spatium, in nostris super hoc consecris Literis comprehensum, post citationem ipsius, per se vel Procuratorem idoneum, se nostro conspectui praesentarent, facturi, & recepturi etiam super iis, quod iustitia suaderet. Memorati verò Archipresbyter & Capitulum, quemdam ipsius Ferrariensis Ecclesiae Clericum propter hoc ad nostram praesentiam destinavunt. Qui eorum nomine, tamquam Procurator ipsorum, ad fores nostri Palatii, in quo tunc temporis morabamur, exsistit publice protestatus (*), quod idem Archipresbyter & Capitulum volebant, nec alio quatenus intendebant eundem Armannum, vel ejus famam defendere vel tueri, sive tecum occasione hujusmodi subire litigium quoquo modo; immo jura omnia, quae habebant, volebant omnino pro parte ipsius Armanni, nostro & Apostolicae Sedis examini & iudicio exhibere, ut eum absolvere vel condemnare, prout de beneplacito nostro procederet, curaremus. Idemque Procurator alium in hac parte sibi substituens, a Romana Curia illico se subtraxit. Nos autem auditis & plenius intellectis iis, quae acta seu facta fuerant in praemissis, dilecto filio nostro, Johanni titulo Sanctorum Marcellini & Petri Praesbytero Cardinali, hujusmodi duximus committendam, ut ipse citatis partibus audire summarie absque oblatione libelli, ac juris qualibet solemnitate curaret, nobis, nostrisque Fratribus relaturus ea, quae partes ipsae coram eo super praemissis ducerent pro-

(*) Primam Procuratoris Canonorum Ferrariensium judicalem Protestationem habes supra descriptam. Hic verò seriem indicatam alterius Protestationis eâ occasione factae.

proponenda. Qui tandem post habitum ab eo in hac parte processum, nobis & Fratribus ipsis, te tunc in nostra praesentia constituto, propositionem dictarum partium coram ipso factam repetere studuit diligenter. Nosque gerentes plenius cordi negotium, & volentes propterea majorem super hoc habere notitiam veritatis, praefato Cardinali venerabilem Fratrem Nicolaum Ostiensem & Velletrensem Episcopum, ac dilectum filium nostrum Guillelmum Sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diaconum Cardinalem, auctoritate Apostolica duximus adjungendos, ut omnes insimul praetactum negotium solerter & exacte discutere, & examinare solcite procurarent, praesertim quo ad confessiones & abjurationes factas per Arnauum praedictum; ac etiam quo ad attestationes & probationes contra eundem factas & habitas, sicut superius est expressum: ipsamque de praedictis summarie, pleneque per eos veritatem elicitam nobis seriøsus aperirent, nos & fratres nostros praedictos eorum fidelibus in hac parte relatis iis plenius informando. Praenominati verò Cardinales hujusmodi commissione recepta, super jam dicto negotio juxta ipsius commissionis tenorem seruenter & exacte procedere curauerunt, nobis & dictis Fratribus postmodum ea, quae ipsorum in hac parte comperit curiosa solertia, referantes. Quum itaque de tuae probatae circumspersionis industria & experta prudentia solidaeque fidei puritate, fiduciam geramus in Domino specialem, firmaque nobis credulitas suggerat, quod ea, quae tibi exequenda commitemus, ad effectum solcite perducentur, discretionis tuae per Apostolicam scripta districte praecipiendo mandamus, quatenus ad celerrimam & omnimodam ipsius expeditionem negotii, non obstantibus quibusvis appellationibus & processibus super eo, vel

A. ipsius occasione per quoscumque hactenus habitis sive factis, de consilio venerabilis Fratris nostri Johannis Bononiensis Episcopi, & dilecti filii Fratris Ramberti de Bononia Ordinis Praedicatorum, a te petito & obtento ab eis, quibus super hoc nostras Literas destinamus, libere, solerter, ac secure procedere non postponas; sic te in iis prudenter & provide habiturus, ut propter divinae retributionis praemium, tibi proinde proventurum, famae tuae praeconium incrementa suscipiat, & Apostolicae Sedis favorem & gratiam uberius merearis.

Datum Laterani XIII. Kalendas Januarii, Pontificatus nostri Anno Sexto.

C. Praefatis itaque Literis humiliter & devote susceptis, & eis studiose perlectis, ac solcite intellectis, Apostolica mandata volentes cum diligentia adimplere, & ea cum debita obedientia executioni mandare, post recessum nostrum de Curia supradicta, pervenientes Bononiam venerabili patri Domino Fratri Johanni, Dei gratia Bononiensi Episcopo, & Fratri Ramberto de Bononia Ordinis Praedicatorum, personaliter & simul inventis Bononiae in Episcopali Palatio, ejusdem sanctissimi patris, & Domini nostri, Domini Bonifacii Papae VIII. Literas illas praesentavimus per nos ipsos, quarum tenor talis est.

D. E. Bonifacius Episcopus, servus servorum Dei, venerabili Fratri Johanni Episcopo Bononiensi, & dilecto filio Ramberto de Bononia Ordinis Praedicatorum, salutem, & Apostolicam benedictionem. Probitatis merita grandia & virtutum dotes multiplices, quibus vos Dominus decoravit, quae non solum fama laudabilis publicat, sed etiam fide dignorum assertio proficitur, benigna consideratione pensantes, firmam spe dicimur in iis, quae vobis committimus, ut prudenter & solerter vos gerere

vere studeatis. Quum itaque dilecto filio **Fratri Guidoni de Vicentia Ordinis Praedicatorum, Inquisitori haereticae pravitatis in provincia Lombardiae, per Sedem Apostolicam deputato certum negotium, quod Catholicae Fidei statum respicit & favorem, contra quemdam Armannum dictum Pungilupum de Ferraria Laicum, qui dum viveret, de crimine Haereseos exstitit multipliciter diffamatus, per nostras committimus Literas exsequendum; & velimus, ut ipse de consilio nostro, prout in eisdem exprimitur Literis, in negotio supradicto procedat: discretioni vestrae per Apostolica scripta mandamus, quatenus praedicto Fratri Guidoni super eodem exsequendo negotio vestrum consilium, quod ille a vobis duxerit postulandum, sublato cujuslibet difficultatis obstaculo, liberaliter impendatis, sic vos in hoc efficaciter habituri, ut devotionem vestram dignis in Domino laudibus attolamus.**

Datum Laterani XIII. Kalendas Januarii, Pontificatus nostri Anno Sexto.

Sicut de praesentatione praedictarum Literarum constat per publicum Instrumentum scriptum per Albertum quendam Carbonis Notarium de Bononia. Ulterius per dictam praesentationem a praedictis Domino Fratre Johanne Bononiensi Episcopo; & Fratre Ramberto secundum Apostolicum mandatum, consilium per nos ipsos petivimus & requisivimus fideliter, & instanter. Quorum consilio liberaliter ab eis habito & obtento, sicut patet per publicum instrumentum scriptum per supradictum Albertum Notarium Inquisitiones & processus factos, habitos, & inventos contra quemdam Armannum, dictum Pungilupum de Ferraria, Laicum; item abjuramentum, & confessionem dicti Armani sive Pungilupi coram duobus Inquisitoribus in dicto factas; item prebationes & at-

testationes factas, habitas, & inventas contra dictum Armannum sive Pungilupum; item ex alia parte quasdam scripturas, in quibus contineri videbatur, quod per dictum Armannum sive Pungilupum, seu meritis ejus, fuissent facta quaedam Miracula; & quod ipse Armannus sive Pungilupus, dum viveret, fuisset quibusdam Sacerdotibus sua peccata confessus: praedicta, inquam, omnia & singula cum studio multo & consilio magno discussimus & examinavimus diligenter; & manifeste ac legitime invenimus, dictum Armannum sive Pungilupum tam per suam confessionem, quam etiam per attestaciones legitimas fuisse, & extitisse, dum viveret, Credentem, factorem, defensorem, & receptorem Haereticorum, & irritum longo tempore crimine haereticae pravitatis, & perjurum, ac ipso jure excommunicatum, & relapsum in haeresim abjuratam, & numquam postea reconciliatum fuisse Ecclesiae unitati, & mortuum in erroribus & perfidia haereticae pravitatis absque ulla poenitentia, & Ecclesiastico sacramento, ut de praedictis omnibus & singulis ex forma ipsius Inquisitionis apparet. Unde visis & examinatis processibus habitis in Curia supradicta, tam coram summo Pontifice, quam etiam coram Cardinalibus, quibus superius Summus Pontifex processus, & inquisitiones praedictas examinandas commisit: visis etiam citationibus, & requisitionibus factis de Archipresbytero & Canonicis Ecclesiae Ferrariensis, & de aliis omnibus, qui sua crederent interesse, ut comparerent coram praedictis, facturi & receiverent coram praedictis, facturi & recepturi, quod ordo rationis exigeret, & terminis assignatis eisdem seu Procuratoribus eorumdem, ut dicerent, allegarent, proponerent, & probarent quicquid ad excusationem & defensionem praedicti Armani sive Pungilupi specta-

ve credebant; nec apparuerit, dictum Archipresbyterum & Canonicos de Ferraria, vel aliquos alios, aliquam excusationem legitimam seu defensionem pro dicto Armano sive Pungilupum fecisse, nec contra Inquisitionem praedictam aliquid legitime ostendisse: Visis & diligenter examinatis actis inquisitionis praedictae, petitoque, habito & obtento super praedictis consilio diligenti praedictorum venerabilis Patris Domini Fratris Johannis Episcopi Bononiensis, & Fratris Ramberti de Bononia Ordinis Praedicatorum, sicut patet per publicum Instrumentum scriptum per supradictum Albertum Notarium; Habito etiam & obtento solerti consilio aliorum multorum Sapientum, Professorum, & Doctorum in jure Canonico, & Civili, scilicet Domini Bernardi Bojardi Canonici Xantouensis, Domini Papae Capellani, & ipsius Sacri Palatii Causarum Auditoris, & Professoris juris Canonici, & Civilis, Domini Guillelmi Accursii Sacristae Caturcensis, Domini Papae Capellani, & ipsius Sacri Palatii Causarum Auditoris, Juris Canonici & Civilis Professoris, Domini Altegradi de Lendenaria Canonici Ravennatensis, Domini Papae Capellani, & ipsius Sacri Palatii Causarum Auditoris, Doctoris in jure Canonico, Domini Guillelmi de Beroa Pergamensis, Professoris in jure Civili, Domini Porrini de Casulis, Professoris in jure Civili, sicut de praedicto Consilio scripto & sigillato sigillis dictorum Sapientum patet per publicum Instrumentum, scriptum per Nicolaum Raynerii de Interamnis Notarium; Habita etiam deliberatione plenaria per nos ipsos, praedictis Archipresbytero, Canonicis, & Capitulo de Ferraria, & aliis, qui sua crederent interesse prius legitime citatis ad sententiam audiendam.

A Christi nomine invocato, Apostolicâ auctoritate, qua fungimur ex speciali commissione & mandato praefati Sanctissimi patris & domini nostri, Domini Bonifacii Papae VIII. pro tribunali sedentes, in his scriptis sententiamus & diffinitive pronuntiamus, saepe dictum Armannum sive Pungilupum longo tempore fuisse, & extitisse dum viveret, Credentem, Fautorem, Defensorem, & Receptatorem Haereticorum, & irretitum crimine Haereticæ pravitatis, ac perjurum, ac recidivam fecisse, ac fuisse relapsum in Haeresim abjuratam, & ipso jure excommunicatum, & numquam postea fuisse reconciliatum Ecclesiasticæ unitati, & mortuum esse in perfidia & erroribus Haereticæ pravitatis absque ulla poenitentia, & Ecclesiastico Sacramento, & incurrisse omnes poenas Canonicas & legitimas contra hujusmodi institutas. Et ipsum Armannum sive Pungilupum, licet defunctum, judicamus & condemnamus secundum Canonicas sanctiones, tamquam Haereticum, & relapsum in Haeresim abjuratam, & memoriam ipsius Armanni sive Pungilupi perpetuæ damnationi subjecimus. Et Corpus ejus profanum & ossa extumulari, & extra Ecclesiam projici, & ignibus concremari. Et ipsum Armannum sive Pungilupum de cetero a nemine credi, vel reputari, nominari, seu appellari Sanctum, vel bonum hominem, vel amicum Dei, sed potius perfidum Haereticum, sub excommunicationis poena firmiter praecipimus, & mandamus. Et insuper Arcam lapideam, in qua reposita sunt, vel esse consueverunt ossa, seu Corpus ipsius Armanni sive Pungilupi, & Altare constructum juxta Arcam praedictam, cum omnibus & singulis sustentamentis & appendiciis, ad Arcam & Altare praedicta

dicta Spectantibus, dirui, destrui, & penitus dissipari, ita quod de cetero nullis possint esse usibus apta, sine ulla spe reaedificationis, praecipimus & mandamus. Omnes etiam sculpturas, imagines & figuras, factas, & inventas ad reverentiam & honorem dicti Armanni sive Pungilupi in Ecclesia Majori de Ferrara, & in omnibus & singulis aliis Ecclesiis Civitatis Ferrariae & districtus, & in quibuscumque etiam aliis locis invenirentur vel apparent praedictae sculpturae, statucae, imagines, vel figurae, per illos, in quorum Ecclesiis vel locis sunt, destrui, abradi, & penitus dissipari infra decem dies, postquam tenor praesentis sententiae eis fuerit manifestus, seu postquam pervenerit ad notitiam eorundem. Et insuper omnia, & singula vota oblata, posita, vel appensa ad reverentiam & honorem dicti Armanni sive Pungilupi in quacumque Ecclesia vel loco invenirentur vel apparent, per illos, in quorum Ecclesiis vel locis sunt, tolli & auferri, ac in alios pios usus deputari, in virtute Spiritus Sancti, infra supra scriptum terminum decem dierum praecipimus & mandamus. Praeterea ipsius Armanni sive Pungilupi bona omnia mobilia, & immobilia, jura, nomina, & dictiones reales, & personales, quaecumque, ubicumque, & apud quoscumque sint vel appareant, a tempore perpetrati sceleris per eundem Armannum sive Pungilupum pronuntiamus, secundum Canonicas sanctiones, deductis prius oneribus, Inquisitionis officio confiscata, & decernimus applicata. Omnes etiam contractus, & cujuscumque generis alienationes de dictis bonis a tempore contracti criminis per ipsum Armannum sive Pungilupum, vel per quoscumque alios nomine & vice ejus factos seu factas cuicumque personae, Collegio, Universitati, vel Loco, cassandos, sive cas-

A sandas, & irritandos sive irritandas esse pronuntiamus, atque cassamus & irritamus, & nullius firmitatis, momenti, roboris, aut valoris esse decernimus & sententialiter diffinimus.

Ut autem praedicta sententia nostra, praecepta & mandata, debitum & intentum sortiantur effectum, & ut ignorantia nulli sit in excusationis velamen, vel occasionem praebet alicui delinquendi, auctoritate nobis commissa per Apostolicam Sedem in his scriptis monemus pro primo, secundo, & tertio termino peremptorio; & praecipimus omnibus & singulis habitatoribus Civitatis Ferrariae, & totius nostrae Inquisitionis, cujusque gradus, conditionis ac status seu dignitatis vel religionis existant, tam Clericis quam Laicis, masculis & feminis, Collegio & Universitati, ne quis verbo vel facto, publice vel private, directe vel indirecte per se vel per alium, ullo modo vel ingenio debeat vel praesumat dictae sententiae nostrae, seu praeceptis aut mandatis, vel aliis contentis in ea, contradicere, vel aliquatenus obviare, nec nobis vel officio nostro, aut in executione ipsius officii, seu dictae sententiae nostrae, vel praeceptis sive mandatis contentis in ea, ne libere, plenarie & secure executioni mandentur, aliquid impedimentum seu occasionem impedimenti praestare, nec aliis contravenientibus dare aliquid consilium, auxilium, vel favorem. Si quis autem contra praedicta vel aliquid praedictorum scienter praesumpserit attentare, si fuerit universitas vel Collegium, terram ipsam & ejus Ecclesiam in his scriptis Ecclesiastico subjicimus Interdicto. In singulares vero personas, cujuscumque status vel conditionis seu religionis existant, in his scriptis excommunicationis sententiam promulgamus. Si autem Clericus fuerit, privamus eum omni beneficio Ecclesiasti-

co, quod obtinere consliteris vel habere. Declarantes etiam, quemlibet contra praedicta vel praedictorum aliquod facientem, poenas incurrere infra scriptas, per rescripta & sanctiones Canonicas promulgatas. Constituit enim Apostolica Sedes, quod Potestas, Consul, Rector, seu quisvis alius, qui Civitati praesit, qui contra praedicta venire tentaverit, praeter notam perjurii & perpetuae infamiae jacturam, ducentarum Marcarum poenam incurrat, quae irremissibiliter exigatur ab eo; nihilominus ut perjurus & infamis, & tamquam Haereticorum fautor, & de fide suspectus, officio & honore sui regiminis spoliatur; nec ulterius Potestas, Consul, seu Rector, habeatur in aliquo, aut de cetero ad aliquam dignitatem vel officium publicum ullatenus assumatur. Item quod praedicti vel quicumque alii contra praedicta vel aliquod praedictorum dederint auxilium, consilium, vel favorem, ex tunc ipso jure in perpetuum sint infames, nec ad publica officia vel consilia, vel ad eligendos alios ad hujusmodi, nec ad testimonium admittantur. Sint etiam intestabiles, ut nec testamenti liberam habeant factionem, nec ad hereditatis successionem accedere possint. Nullus praeterea eis super quocumque negotio, sed ipsi aliis respondere cogantur. Quod si fortè Judex extiterit, ejus sententia nullam obtineat firmitatem, nec causae aliquae ad ejus audientiam perferantur. Si fuerit Advocatus, ejus patrocinium nullatenus admittatur. Si Tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius penitus sint momenti. Quas poenas & multas omnes & singulas & alias ad negotium opportunas, contra rebelles & contumaces intendimus, Deo auctore, facere observari, invocando, si opus fuerit, auxilium brachii Saecularis, ut talis ac tantus error & abominatio deleatur,

Tom. XII.

A malorum nequitia reprimatur, nec aliquis de cetero tale quid vel consimile attentare praesumat, & veritas Catholicae Fidei semper in sua remaneat puritate. Nihilominus autem in omnibus praedictis & singulis mutandi, addendi, minuendi semel & pluries, prout de jure fieri poterit, quum nobis visum fuerit expedire, auctoritatem & facultatem nobis ac successoribus nostris plenariam reservamus. Omnibus autem & singulis, qui personaliter nobis adstiterint in negotio supradicto, & qui fideliter laboraverint, quod praedicta sententia nostra, & praecepta ac mandata in ipsâ contenta exsequutioni mandentur, & qui nobis ex animo in praedictis praesiterint consilium, auxilium, vel favorem, verè poenitentibus & confessis declaramus tres annos de injunctis sibi poenitentiis auctoritate Apostolicâ relaxatos.

D Lata fuit supradicta Sententia in Capitulo Fratrum Praedicatorum de Ferrara, currente Millesimo Trecentesimo Primo, Indictione XIV. die XXII. Martii, praesente Domino Johanne Archipresbytero Majoris Ecclesiae Ferrariensis, Fratre Nicolao de Venetiis Priore in Conventu Ordinis Praedicatorum, Fratre Petro de Sclaveta Ordinis Praedicatorum Lectore in dicto Conventu, Fratre Guillelmo de Mainardis Ordinis Minorum, Fratre Ugolino Priore Fratrum Eremitarum de Ferrara, Fratre Bartholomaeo de Tarvisio ejusdem Ordinis, Fratre Uberto Priore Fratrum Carmelitarum de Ferrara, Domino Margarito Judice, Domino Petro de Sifante Judice, Domino Gerardino de Aurisici Judice, Domino Bonaventura de Conte Judice, Fratre Guilielmo de Judicellis, Fratre Bonaventura, specialiter ambobus de Ordine Sancti Dominici, Domino Ziliolo de Pignatone, Domino Henrico de Signorellis

N n

lis

lis Milite, Domino Francisco Campfore, Domino Vassallo Campfore, Benevenuto Notario de Tamagino, & Ferraresio Notario de Lambrusca, qui debet de hoc etiam simile facere Instrumentum, ad haec vocatis & rogatis.

Ego Rolandinus de Sancta Cruce Notarius dicti Domini Inquisitoris, de ejus mandato scripsi.

Die XXIII. Martii, in domo Officii Inquisitoris, sita in loco Fratrum Praedicatorum, praesentibus Fratre Bonifacio Ferrariensi de Ordine Praedicatorum, Millarino, & Olivero Barberio, Officialibus Officii Inquisitoris, Benevenuto de Tamagnino Notario, Fratre Albertino de Placentia Converso Ordinis Praedicatorum, reverendus vir Dominus Frater Guido Vicentinus Ordinis Praedicatorum, Inquisitor Haereticae pravitatis in Provincia Lombardia & Marchia Januensi, a Sede Apostolica deputatus, praecepit Domino... Militi Domini Gerardi de Enzola, Potestatis Ferrariae, nomine & vice dicti Domini Potestatis, quod hinc ad tertium diem mandare debeat exsequutioni Sententiam latam per ipsum Inquisitorem contra quondam Armannum, sive Pungilupum, qui sepultus est in Ecclesia Ferrariensi, in iis, quae tangunt officium Domini Potestatis, contentis & expressis in dicta sententia. Quae sententia lecta fuit coram dicto Milite, & testibus praescriptis de mandato dicti Inquisitoris ibi praesentis. Et hoc sub poena contenta & contentis in Sententia supradicta.

At ne heic quidem vides infimulatum, damnatumve Armannum Haereticum ob ullum carnalis libidinis crimen, quum tamen illius Sectam hoc etiam nomine multi olim traduxerint. Neque Armannum fatorem fuisse sectae Fraticellorum (quod alii

A opinati sunt) ex his intelligere possumus. Quod certum est, circiter eadem tempora famam impietatis & sectatores non paucos sibi conciliavere Gerardus Secarellus Parmensis, tum Dulcinus ejus discipulus, qui Anno MCCCVII. gravissimis turbis per Vercellensem agrum suscitatis, Catholicorum tandem armis dejectus fuit.

B Certiora documenta de illius Haerese ac Tragoedia, vide in Tomo IX. Rerum Italicarum, a me edita: ibique consule, quae erudite in Notis addidit Clariss. Saxius Ambrosianae Bibliothecae Praefectus. Ego vero in Praefatione animadverti, eodem quoque Haereticos, immo & reliquos id genus, a plerisque Scriptoribus depingi, veluti in omnium libidinum coeno volutatos, quum tamen synchroni Auctores execrandum hoc facinus nusquam eis objiciant. At sensim post Annum Christi MCCC. coepit decrescere ejusmodi Sectarum pestilentia, quas tamen unam Sectam sub variis nominibus, & parum diversae doctrinae appellare possis. Et curâ praecipue sacrorum Inquisitorum factum est, ut nullus deinceps a Catholicâ Fide deficiens affeclas per Italiam diu haberet, nulla Haerese aut noviter procusa, aut renovata apud Italos radices amplius egerit. Sed quando supra memoratum mihi fuit Opusculum Gregorii cujusdam in Ambrosiana Bibliotheca adservatum, atque illuc ex Bobiensi Coenobio translatum, juvat heic indicare, quae ille argumenta pertractet, ut inde agnoscat, quibus deliramentis olim Patereui, sive Manichaei oblectarentur. Quis fuerit iste Gregorius, quoque tempore scripserit, discernere non ausim. Quum tamen efferbuisset videamus hanc pestem praesertim Seculo vulgaris Epochae Tertie-

tiodecimo, ad ea tempora spectare, | A | Codex ante annos tercentos quinqua-
Opusculum mihi persuadeo. Et sane | | ginta exaratus mihi videbatur.

Specimen Opusculi, quod Gregorius quidam scripsit contra Manichaeos;
qui Paterini dicuntur, circiter Annum 1240.

Pergente ad Occiduum Mundo, & instantibus perditis temporibus, quibus multi discedentes a Fide confingunt sibi Sectam perditionis, congregantes sibi discipulos prurientes auribus, unusquisque fidelis, prout divisit Deus mensuram Fidei, in illos Haereticos debet insurgere, qui Paterini vocantur, & non in uno solo Articulo Fidei errant, sed in omnibus. Dicunt enim Christum phantasma fuisse, non Hominem; & sic nec verè baptizatum, nec verè tentatum, non passum, non sepultum, non resurrexisse, non ascendisse credunt. De Personarum Trinitate male sentiunt, dicentes: Quod tres Personae post Judicium erunt una persona tantum, non attendentes illud Jacobi: Apud Quem non est transmutatio &c. Duos etiam Creatores, duo aeterna Principia, duos Deos constituerunt, unum visibilibus, alterum invisibilibus. Quid plura? In omnibus fidem corrumpunt. Ego autem, ut jam non dicam me murum pro domo Dei appositum, sed super muros Hierusalem, & auctoritates Evangelicas & Apostolicas ascendens, hos, * quo insequentibus videbitis, lapides vivos contra jam dictos Haereticos projiciam. Qui autem me fortiores sunt, cominus illos potentioribus armis expugnent. Non enim putavi, me coram superni Regis praesentia excusandum, si hostibus suis, saltem prout possum, non resistam.

„ Incipit argumentum.

Ut Paterinis per hoc Opusculum via luceat resistendi, opponentium & respon-

dentium more, hinc Haereticum, inde Catholicum introducimus disputantes.

„ Capita Libri.

1. De Creatore visibilibus, quem Paterinus a Diabolo, Catholicus a Deo esse dicit. Et de Unitate Dei. Sed Paterinus dicit etiam duos Deos, duoque Principia.
2. De Matrimonio, quod Catholicus approbat, Paterinus damnat.
3. De Patribus veteris Testamenti, & Scripturis eorum; quae Catholicus approbat, Paterinus damnat.
4. De Spiritibus hominum, quos Paterinus dicit esse Daemones: Catholicus verò novos a Deo novis infundi Corporibus.
5. De humanitate Christi, quam Paterinus phantasticam esse dicit, Catholicus veram confitetur.
6. De Johanne Baptista, quem Catholicus approbat, Paterinus damnat. Vel de Baptismo Aquae, & de Baptismo puerorum, quem Paterinus damnat.
7. De Oratione pro Defunctis, quam Ecclesia facit, Paterinus damnat.
8. De Carnis resurrectione, quam Ecclesia credit, Paterinus damnat.
9. De juramento, quod Paterinus penitus prohibet, Ecclesia recipit.
10. De poenis, quas Paterinus penitus in hoc Mundo fieri prohibet, sed Ecclesia recipit, & Regibus gladium materiale concedit.

11. De Excommunicatione, quam facit Ecclesia, sed Paterinus dicit fieri non debere.
12. De distinctione ciborum, quam facit Paterinus, sed Ecclesia non.
13. De Blasphemia Crucis, quam Paterinus facit, sed Ecclesia * veneratur.
14. De Miraculis & Signis visibilibus, quae Ecclesia facit, sed Paterinus dicit omnia esse a Diabolo.
15. De Blasphemia Ecclesiae, & ejusdem humili defensione.

Alterius Opusculi, itidem in Ambrosiana Bibliotheca adservati, atque illuc ex Bobiensi Bibliotheca translati, habenda est mihi mentio. In eodem quippe argumento versatur illius

Auctor. Hic titulus Libro: *Tractatus Magistri G. Pergamensis contra Catharos, & Pasagios, in quo eorum confunduntur errores auctoritatibus & argumentis.* Num Gregorius, an Guibertus, aut alio quoquam nomine Auctor nuncupatus fuerit, incertum est ex pessimo temporum illorum more, quibus unicâ primâ Literâ non rarè signata videas nomina personarum. Non certe fuerit Guasparinus Barzizius Vir doctissimus, cujus aevo nulla ejusmodi Haereticorum deliramenta confutationem poposcere. Opusculum non ita breve, quamquam mutilus sit Codex: ibique solide, erudite etiam, Auctor in adversarios pugnat. En prima illius verba.

Specimen alterius Opusculi, quod G. Bergomensis contra Catharos & Pasagios elucubravit, circiter Annum 1230.

Inutili quidem ac perniciosâ Scholasticarum quaestionum subtilitate pospositâ, eae potius Quaestiones & Sententiae, quae de rebus salutis necessariis fiunt, quantâ possum diligentia pertrahentur.

Errores confutati sunt. Haereticus dicit, Deum omnipotentem sola invisibilia & incorporalia creasse: Diabolum verò, quem Deum tenebrarum appellant, visibilia & corporalia creasse &c. Addunt Haeretici, duo esse Principia, unum Boni, scilicet Deum omnipotentem, alterum Mali, scilicet Diabolum. Item duas esse Naturas, unam bonam incorporalium a Deo omnipotenti creatam; alteram malam (scilicet Diabolum) & mala corporalia a Diabolo fuisse creata.

Haereticus ergo, qui dicebatur antiquitus Manichaeus, nunc verò Catharus appellatur, hanc suam opinionem nittitur confirmare &c. Ajunt Haereti-

Dci, Deum omnipotentem nec Legem Moysi, nec vetus Testamentum hominibus tradidisse, sed potius Deum tenebrarum; & nullum ante Christum salvatum fuisse &c. Praedictis iidem addunt Haeretici, quod Christus nec veram Carnem habuit, nec verè mortuus fuit, nec etiam veraciter resurrexit. Dicunt etiam, quod nulla sit omnimodo futura Resurrectio Carnis &c. Addunt, Christum neque Animam habuisse, in quo quidam alii non concordant Haeretici &c. His addunt, neminem in Conjugio posse salvari, exercendo opera conjugalia &c. Dicto de Secta Catharorum, restat de Secta Pasagiorum. Dicunt enim, Christum esse primam & puram Creaturam: & vetus Testamentum esse observandum in solennibus & in Circumcisione, & in ciborum perceptione, & in aliis fere omnibus, exceptis in Sacrificiis &c.

Mihi etiam occurrit in Ambrosiana Bibliotheca MStus Tractatus super octo erroribus Begardorum, & Beghinarum in Clementinis Constitutionibus damnatis, ad nobilem & sapientem virum Lipoldum de Alamannia Doctorem Decretorum, & Canonicum Archipolensis Ecclesiae. Auctor Libri Frater Gerardus de Senis Baccbellarius Parisiensis in sacra Pagina, ex Ordine Eremitarum Sancti Augustini. Florebat ille Anno Christi MCCCXVII. Ejusdem Scriptoris MStas. vidi *Quaestiones de*

A Praescriptione & Usuris, dicatas venerabili in Christo patri & Domino Donuideo, divina miseratione Episcopo de nobili Malavoltorum de Senis progenie oriundo. Unum denique moneo. Qui de hisce Haeresibus, earumque innumeris, ut ita dicam, furculis, propagatione, & occasu plura cupit, *Historiam Haeresum* adeat, editam hoc ipso Seculo Decimo Octavo a doctissimo viro Dominico Bernino, qui monstra in unum veluti amphitheatrum erudito stilo conclusit.

DE
CARDINALIUM
INSTITUTIONE.
DISSERTATIO
SEXAGESIMAPRIMA.

DISSERTATIO

SEXAGESIMAPRIMA.

Ulti multa de *Cardinalibus*, eorumque origine atque institutione commentati sunt, ac praecipue Clarissimus Vir Ludovicus Thomassinus Oratorii Gallicani Presbyter in insigni Opere de Benefic. Part. I. Lib. 2. Cap. 115. Actum agere non est mihi animus. Quare spicilegium tantummodo post aliorum messem nunc dabo. Illud ergo apud eruditos constat, singulis olim Urbium Ecclesiis diversos Presbyteros, Diacones, & Subdiacones suum addixisse ministerium ac famulatum. Inter eos verò nonnulli *Cardinales* appellati memorantur, reliqui autem minime participes ejusdem tituli fuere. Sunt qui putant, eos duntaxat ejusmodi appellatione distinctos fuisse, qui nunc *Parochi* appellantur, eo quod *Cardini* Ecclesiae praecessent, inde non amovibiles, quum contra ceteri ejusdem Ecclesiae Presbyteri facile amoveri possent. Proinde reperiuntur apud veteres etiam *Episcopi Cardinales*, ut ab iis distinguerentur, qui tantummodo commendatam olim regebant Ecclesiam. Alii vero, inter quos Juretus, Pancirolius, & Salmasius, opinantur, ideo nonnullos *Cardinales* vocatos, quod *principales*, *praecipui*, ac primae auctoritatis in Clero suae Ecclesiae

Tom. XII.

forent, qua etiam ratione *Cardinales* nuncupare consuevimus quasdam Virtutes; & Canonici Cathedralium Ecclesiarum alicubi *Cardinalium* nomine olim sunt donati, non verò ceteri minores ejusdem Urbis Canonici. Occurrit etiam apud antiquos *Cardinalis ara*, *Cardinalis Missa*, idest *principalis*, *prima*. Postremo Jacobus Gothofredus in Notis ad Legem Septimam Lib. 12. Tit. 6. Codic. Theodosian. censet, exinde quosdam ita nuncupatos, quod fixi forent, suoque Episcopo, aut suae Ecclesiae immobiles deservirent. Ego sententias haec temperandas arbitror, atque ad unam redigendas. Hoc est eos tantum *Cardinalis* titulum antiquitus retulisse, qui aut *Ecclesiarum Baptismalium* (nunc *Parochiales Ecclesias* dicimus) aut *Diaconarum* Rectores stabiles fuere: olim enim Piae domus ad nutriendos pauperes, peregrinos, ac infirmos institutae, & Ecclesiae, sive Oratorio alicui conjunctae, ac regimini cujuspiam Diaconi traditae, appellabantur *Diaconiae*. Priores ergo *Presbyteri Cardinales*, secundi *Diaconi Cardinales* appellati. Quum vero Episcopis olim Ecclesia fere semper regenda tanquam sua res traderetur, iique *Titulares* ac Pastores proprii nuncuparentur; interdum verò Ecclesiae aliquae suo viduatae Pastore, alicui commendarentur, donec ibi constitueretur proprius, ac Titularis: hinc fa-

o o

etum

Etum est, ut qui Titulum revera obtineret, is *incardinari* in ea Ecclesia, ibique *Cardinalis* constitutus diceretur. Exinde verò is illic praecipuam auctoritatem exercebat, primasque tenebat; atque is in ea Ecclesia fixus ac immobilis erat. At non ideo solum quisquam *Cardinalis* olim vocatus, quod in Ecclesia aliqua inter praecipuos ac principales numeraretur, neque quod Templo eidem inserviret constanti, ac immoto famulatu; sed quia ad illum unum proprie spectabat cura ac regimen Parochiae seu Diaconiae sibi creditae. Nam quod *Cardinalis* Bellarminus Tom. I. Cap. 16. de Clericis ait, reperiri in *Synodo Sancti Gregorii Magni tres Presbyteros Cardinales Tituli Sanctae Bibianae, duos Sancti Damasi, duos Sancti Silvestri, & duos Sanctorum Apostolorum*, frustra objicitur. Neque enim qui *Synodo* illi subscribunt, *Cardinales* appellantur, sed tantummodo, exempli causâ, *Presbyter Sanctae Balbinae*, atque ita reliqui. Porro, ut supra aiebam, praeter Parochum, sive Diaconum Titularem, idest alicui Ecclesiae Baptismali, aut Diaconiae, stabili titulo praefectum, erant & alii Presbyteri, & Clerici eisdem Ecclesiis, aut Diaconiis addicti, atque iis inservientes. Sub ea ratione subscribit Gregoriano Concilio *Laurentius Presbyter Tituli Sancti Silvestri*, & infra *Johannes Sancti Silvestri*. Hic minime *Cardinalis*, sed *Presbyter* tantummodo Deo inserviens in Aede Sancti Silvestri. Ita in Conciliabulo Papiensi Anni Christi MCLX. memoratos videas Clericos Romanos de *Cardinaliis*, idest de Parochiis, aut Diaconiis Romanis. Quare ex hisce tenebris non est petendum lumen. Hinc autem *Cardinalis* nomen originem duxisse pu-

A tandum est, quod veteres *cardinare* & *incardinare* dicent infigere, inferere, connectere, & incorporare. Sic enim Vitruvius Lib. 16. Cap. 20. Architect. *tignum cardinatum* appellat, qui insertus, infixusque erat *inser duos scapos*. Ab eo quoque nominantur *scapi Cardinales* in valvis compediti. Adde Cassiodorium, qui Lib. 7. variar. Epistolâ 31. haec scribit Regis nomine: *Ut quia Principem Cardinalem obsequiis nostris deesse non patimur, tu ejus locum Vicarii nomine in Urbe Roma solemniter debeas continere*. Hoc est: quum ad Palatium evocatus fuisset *Princeps*, sive *Praefectus Urbis Romae*, ut sui laboris praemia ibi reciperet, propterea donec aut is ad suam Praefecturam regrederetur, aut daretur ei in Officio Successor, *Vicarium Rex* constituit, qui ejus vices ac munus interim impleret. Ubi vides eum appellari *Praefectum* sive *Principem Cardinalem*, qui Praefecturam cum dignitate stabili, sive ordinaria auctoritate, exercebat; *Vicarium* verò qui minime erat in eo Officio *incardinatus*, hoc est non fixus, aut immotus, sed qui sine Titulo, & cum dignitate fluxa atque instabili, id muneris sustinebat. In Notitia quoque utriusque Imperii Part. primâ, pag. 77. edition. Pancirolii, haec legas: *Officium Magisteriae in Praesenti potestatis, Cardinale habetur*. Ita & in aliis locis Vocabulum hoc Pancirolius explicat *principale & praecipuum*: & in hanc rem laudat ille, & post eum Vossius, Pitiscus, & alii, Epistolam nunc 83. Lib. primi, Gregorii Magni, ita scribentis ad Januarium Archiepiscopum Ceralitanum, hoc est, Caralitanum: *Liberatus, qui Diaconiis fungi perhibetur officio, si a decessore tuo non factus est Cardinalis, ordinatis a te Diaconibus*

nulla

nalis debet ratione praepari. Non ab-
nuo, quin primarium ac principalem
Cardinalis vocabulum significarit: sed
simul contendo a Gregorio Magno heic
pronuntiari, Liberatum, nisi Rector
stabilis. & ut dicam, sponfus ac Be-
nificiarius perpetuus Diaconiae effe-
ctus fuerit, propter quam dignitatem
reliquis Diaconis minime Titularibus
effet praefendus, inique praeminen-
tiam supra sodales suos appetere. At-
que haec pauca fufficiant ad hanc
sententiam confirmandam, quam Tho-
massinus supra laudatus multà erudi-
tione statuit atque exornat. Nunc
alia subjiciam ad idem argumentum
spectantia.

Ex multis, quae in Epistolis, &
Vitâ Gregorii Magni summi Pontifi-
cis habentur, luculenter apparet, eos
tantum *Cardinalis* appellatione dona-
tos, sive Episcopos, sive Presbyteros,
aut Diaconos, qui Ecclesiam quam-
quam regendam perpetuò susciperent,
Titulo simul, ac Beneficio iis colla-
to. Et quoniam *Episcopi Cardinales*
jam tum memorantur in Civitatibus
infimi subfellii, consequens est, non
propterea illos hoc nomine insigni-
tos, quod *primarii*, ac *principales*
forent inter Episcopos, sed quidem
quod Cathedralis Ecclesias illas jure
Pastorali perpetuo ac immoto, non
autem temporario, delegato ac mo-
bili possiderent. Neque ab una Ec-
clesia Romana tantum vocabuli hujus
usus processit; sed is etiam aliis Ec-
clesiis communis in Italia fuit. Non
desunt, qui scribant, nullum ruralem
Diaconorum, aut Parochum, *Cardi-
nalem* fuisse appellatum: sed eos dun-
taxat, qui in Urbibus Episcopalibus
Ecclesias Parochiales, aut Diaconias
in Beneficium stabile acceperant. E-
go hanc sententiam nutare, aut sal-
tem non ad omnes Ecclesias exten-

A dendam reor. Zacharias Papa Episto-
lâ 7. ad Pippinum postea Francorum
Regem, Anno Christi DCCXLVII.
haec scribit: *Simili modo & Praesby-
teri Cardinales Plebi quidem sibi subje-
ctae praecleariori veste induti, debitum
praedicationis persolvant &c.* Ita ille
de Parochis, seu Plebanis: neque di-
stinguit inter urbanos, atque rurales.
B Immo *Plebis* nomine plerumque ru-
rales tantum Ecclesiae Baptismales
designabantur. In Charta apud Ughel-
lium Tom. 3. Ital. Sacr. in Episcop.
Senensibus, Raynerius Senensis Anti-
stes confirmat Lucensi Episcopo Ec-
clesiam Sancti Martini *Cardinalem*,
juxta Burgum Senensis Civitatis po-
sitam. Adde etiam Johannem Dia-
conum Lib. 3. Cap. undecimo Vitae
C Sancti Gregorii Magni, haec scri-
bentem: *Item Cardinales violenter in
Parochiis ordinatos forensibus, in pri-
stinum Cardinem Gregorius revocabat.*
Ibi *Parochiae Forenses* sunt rurales seu
Plebes. Ad haec post Annum Chri-
sti Millesimum in praestantioribus Ita-
liae Urbibus Cathedralium (*) Ecclē-
D siam Canonici *Cardinalitio Titulo* re-
reperiuntur insigniti. Aribertus, sive
Heribertus Archiepiscopus Mediola-
nensis in Privilegio apud Puricellium
in Monumentis Basilic. Ambrosianae
ad Annum MXXXII. quaedam consti-
tuit, *adhibitis sibi Senioribus superio-
ris suae Ecclesiae Cardinalibus, Presby-
teris, & Diaconibus &c.* Tum hoc scri-
E ptum subscribendo firmavit, & suis *Car-
dinalibus firmandum obtulit.* Subscribunt
autem Archidiaconus, Vicedominus,
Presbyteri duodecim, & Diaconi
duo. At nemo se *Cardinalem* appel-
lat. In altero ejusdem Praesulis Pri-
vilegio haec habentur: *Convocatis ve-
nerabilibus suae Ecclesiae Cardinalibus,
Presbyteris videlicet & Diaconibus.* Et
ad Annum MXXXIV. in altera Char-
ta

(*) *Lege Ecclesiarum.*

ta ejusdem Heriberti legimus: Ita ut faciant Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi Cardinales de ordine Sanctae Mediolanensis Ecclesiae de fruge &c. Cardinales ejusmodi passim appellantur Ordinarii Sanctae Mediolanensis Ecclesiae: quo vocabulo, deposito priori, adhuc distinguuntur Majores Metropolitanus Templi Canonici, a Presbyteris Decumariis diversi, qui tamen & ipsi in Passione Sancti Ariedi Decumani Canonici nuncupantur; ac propterea non fuerunt, ut aliqui censent, quaedam species Capellano- rum. Idem Puricellius ad Annum MCV. profert Epistolam datam, absente Archiepiscopo, a Clero Mediolanensi, cujus exordium ita se habet: Ordinarii Cardinales Sanctae Mediolanensis Ecclesiae, necnon Primicerius cum universo Sacerdotio & Clero * Mediolanensis, omnisque Populus & omnis ordo Laicorum, omnibus Sacerdotibus, & Clericis, & Laicis cujuscumque Ordinis in Dioecesi Mediolanensis Ecclesiae con-

A stituti pacem & salutem &c. Denique ad Annum MCXXIII. legitur Sententia promulgata in Curia Cardinalium Majoris Ecclesiae, juxta Tribunal Sancti Stephani, qui dicitur ad Fontes. Plura non adfero, quum satis hinc constet, fuisse, & Ecclesiae Mediolanensi suos Cardinales, eosque Canonicorum Collegium constituisse, atque habitos tanquam Fratres Archiepiscopi, a quo in subsidium & consilium Ecclesiastici regiminis fere semper adhibebantur. Eundem quoque morem in Ravennate Ecclesia servatum novimus, uti Hieronymus Rubeus in Histor. Ravenn. Lib. V. pag. 232. ejusque Ecclesiae monumenta testantur. Ego in hanc rem Chartam unam proferam, in qua Gualterius Archiepiscopus illius Urbis controversiam dirimit inter Clerum Cathedralis Regiensis, quae tunc eidem Antistiti tanquam Metropolitanus suberat, assidentibus sibi quatuor ex Cardinalibus suis.

Sententia Gualterii Archiepiscopi Ravennatis in controversia
vertente inter Archidiaconum & Canonicos Ecclesiae
Regiensis, Anno Christi 1141.

IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Sicut ad Pastoris curam pertinet, supra gregem sibi commissum impigre vigilare, & quae ad animarum salutem spectant sibi, vigilantissimo studio ministrare: dum pro pace inter Regios Civis & Capitaneos componenda, Domnus Gualterius sancte Ravennatis Ecclesiae venerabilis Archiepiscopus Regii esset, & in Canonica Sanctae Marie Regiensis Ecclesiae sicut immo proprius Metropolitanus resideret; assidentibus sibi Domino Alberio ejusdem Ecclesiae Episcopo, Johanne quoque Ravennatis Ecclesiae Archipresbytero Cardina-

Dle, & Presbytero Fantulino Cardinale, atque Andrea Presbytero Cantore, Henrico Diacono Cardinale, & Buniolo Subdiacono Cardinale, astantibus etiam ejusdem Regiae Ecclesiae Canonicis & Capellanis; pluribus quoque de Archipresbyteris ejusdem Episcopatus, coram eo sedentibus: Cepit idem venerabilis Archiepiscopus, igne caritatis divinitus accensus, ut erat pio ac decenti eloquio eruditus, ac mira facundia repletus, praefatis Fratribus salubra caelestis vite monita mirabiliter praedicare, & diversarum scripturarum varia secula ad morum conformitatem

tatem, & vite honestatem, fraterne quoque dilectionis unitatem, ac bonae conversationis ordines convenientiam predicando ministrare, ac melliflua celestium eloquiorum, celitus Spiritus Sancti rore persusus, dulciter propinare. Tunc Achilles ejusdem Ecclesie Archidiaconus tam de officio, quam de beneficio Archidiaconatus coram eodem Archiepiscopo adversum Canonicos cepit contendere. Contra quem Ogerius Archiepiscopus cum reliquis Majoris Ecclesie Canonicis, & Donnus Gratianus cum ceteris Fratribus Ecclesie Sancti Prosperi, de Beneficiis Canonicarum prebendarum, quas Bernardus quondam Archidiaconus, & Sichelmus Sancti Prosperi Prepositus, & postea Archidiaconus, non pro Beneficio Archidiaconatus, sed prebendario modo detinuerant, & de aliis inferius terminandis ceperunt proclamare. Quorum adversum sese tam allegationibus, quam contradictionibus hinc inde diligenter auditis, presatus Archiepiscopus, tam divinis quam humanis Legibus instructus, hujusmodi sententiam promulgavit. Videlicet Archidiaconem de omnibus aliis rebus, unde inter eum & Canonicos & Fratres Sancti Prosperi controversabatur, tacitum esse debere, & eosdem Fratres quiete sine molestia possidere. De his vero, que in Privilegiis venerabilium Episcoporum bone memorie Adelberti, & Sigefredi ad Beneficium Archidiaconatus declarantur pertinere, contentum esse. Eo tamen tenore, quod si quando predictus Archidiaconus aliquid earum rerum, que a predictis Archidiaconibus aliquo titulo possesse fuere veris probationibus & argumentis tam Instrumentorum quam etiam testium, quibus fide sit adhibenda, probare poterit ad Archidiaconatum pertinere: Fratres tam Canonice, quam Sancti Prosperi, nullam sibi exinde inquietudinem faciant,

A calumpniosis intentionibus ab utraque parte remotis. Precepit etiam, terras in usum turgurii Canonice largitas per manus Archipresbiteri & Archidiaconi debere disponi. Terram quoque Mansionariorum, quam idem Archidiaconus a Mansionariis emerat Ecclesie Sancte Marie debere restitui, & secundum tenorem largitoris, per manus Archipresbiteri & Archidiaconi debere disponi: eo tamen tenore, quod si posset probari, easdem terras venditorum fore, nec ad Mansionariam pertinere, Archidiaconus eas deberet habere; alioquin cum venditoribus ageret de evictione. Boni vero Ecclesie, que nomine Pheodi idem Archidiaconus dederat, revocari, & ut omnem suam auctoritatem Archidiaconus his, quibus dederat, auferret, precepit. Precium vero Planete, Anuli, & Amularum, quas Archidiaconus vendiderat, Ecclesie restitui debere judicavit: quod precium fuit secundum ejus confessionem sex Libre & quatuordecim Solidi, pro quorum restitutione quasdam suas possessiones in pignore, donec debitum solveret, dedit Episcopo. Capellam preterea Sancti Jacobi ab Archidiacono fundatam, quam sibi proprie vendicabat, que, ut leges divine & humane censent, in bonis nullius esse, quod est divini juris, ad Episcopi solius & Canonicorum pro velle Episcopi dispositionem proprie judicavit pertinere. Precepit etiam, ut idem Archidiaconus pro suo speciali servitio preter communes Servitores & Equos, nullum servitorem vel equum in Canonica de communi ad suum singulare servitium retineret: quod si vellet habere, de suis propriis expensis regeret. Plehem vero Fabricie in deliberatione Episcopi dimisit, ut pro beneplacito suo foret, utrum eidem Archidiacono eam concedere vel non concedere vellet. Hanc vero notitiam presatus Archiepiscopus ad futuro-

curorum memoriam fieri precepit, & prefato Andree Presbitero suo Cancellario scribendam mandavit, & proprio Sigillo firmari precepit.

Acta Regii per manus Andree Presbiteri & Cancellarii, Anno Dominice Incarnationis Millesimo Centesimo Quadragesimo Primo, die XXI. Mensis, Aprilis, Indictione IV. temporibus Domini Innocentii Pape II. & Conradi Regis Anno III. Pontificatus Domini Gualterii Vigesimo Tertio.

Ego Gualterius Archiepiscopus hanc notitiam confirmans, quia manu propria non potui, subscribi mea vice precepi.

A Ego Johannes Archipresbiter sancte Ravennatis Ecclesie subscripsi.

Ego Henricus Cutaiacensis Episcopus manu mea subscripsi.

Ego Fantulinus Presbiter Cardinalis sancte Ravennatis Ecclesiae subscripsi.

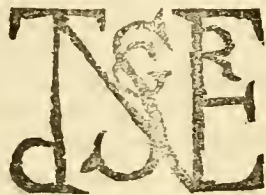
Buniolus Subdiaconus Cardinalis subscripsit.

Ego Divizo Saxenas Episcopus manu mea subscripsi.

Ego Benno Cefenas Episcopus manu mea subscripsi.

Ego Rambertus Faventinus Episcopus manu mea subscripsi.

Monogramma

Gualterii Archiepiscopi.

Teste autem Rubeo in Historia Ravenn. Lib. 10. pag. 745. Anno tantum MDLXVIII. Ravennates Canonici Cardinalium nomen abrogarunt. Non reticendum tamen, quod habet Alvarus Pelagius Episcopus Silvensis. Scilicet ille circiter Annum MCCCXXX. in insigni Libro de Planctu Ecclesiae scribebat: Sunt etiam in Ecclesia Compostellana Cardinales Presbyteri mitrati, & in Ecclesia Ravennati. Tales Cardinales sunt derisui potius quam honori. Eodem etiam Titulo insignitos olim fuisse aliquot Ecclesiae Neapolitanae Canonicos, jam-

C pridem adnotavit Antonius Caracciolus. Ughellius quoque Tom. 6. Ital. Sacr. pag. 148. tabulas adfert Sergii Archiepiscopi Neapolitani, quibus subscribunt duo Presbyteri Cardinales Sanctae Neapolitanae Ecclesiae. Alias etiam profert, in quibus adnotati sunt ejusmodi Cardinales. Iis addam & ego integram Chartam, quam mutilam ipse produxit Tomo eodem pag. 139. spectantem ad Petrum ejus Urbis Archiepiscopum. Adservatur pergamena archetypa in Archivo Sanctimonialium Sancti Archangeli ad Banyanum Neapoli.

Charta commutationis terrarum inter Ecclesiam Neapolitanam Sanctae Restitutae, & Moniales Sancti Michaelis Archangeli, Anno 1100.

I N nomine Dei Salvatoris nostri Jesu Christi. Imperante Domino nostro Alexio magno Imperatore . . . . &

E Nono decimo, sed & Johanne Porphyrogenito, magno Imperatore ejus filio, Anno . . . . Indictione Octava, Neapoli.

li. Certum est, nos cunctas Congregationes Sacerdotum & Clericorum salutifera . . . . . Congregationis Ecclesiae Sanctae Restitutae de intus Episcopo Sanctae Neapolitanae Ecclesiae a praesenti die . . . . . vel commutavimus, & tradimus vobis Domna Gemma venerabilis Abbatissa Monasterii beatissimi Michaëlis Archangeli, quod nominatur ad Bajane Praetorio beatorum venerabilium Ancillarum Dei . . . . . Furcellense. Vos autem unam cum cuncta vestra congregatione Monacharum vestri sancti, ac venerandi vestri Monasterii; vobis autem cum consensu & voluntate Domni Johannis, qui dicitur Falconario, & de Domino Landolfo uterinis germanis, filiis quondam Domni Gregorii Falconarii, & de Domino Sergio, qui nominatur Buccatorio, filio quondam Domni Johannis Buccatorii &c. idest integra petia de terra nostra juris pertinentes ipsius nostrae Congregationis . . . ipsius Ecclesiae Sanctae Restitutae, quae nominatur Atrentula, ad illum cerum posita in loco qui nominatur Fullozani, cum arboribus &c. de quibus nichil nobis, nec a superscripta sancta nostra Congregatione exinde aliquod remanxit, aut servavimus, nec in aliena cujuscunque persona, quod absit, commisimus, aut jam committimus potestatem &c. Et haec Charta commutationis, ut supra legitur, sit firma scriptura per manum Johannis Curialis per superscripta Indictione,

Petrus Archiepiscopus subscripsi.

Sergius Consul, & Dux & Protosebasto subscripsi.

Aligerus indignus Sacerdos, & Sanctae Sedis Neapolitanae Ecclesiae . . . subscripsi.

Sergius Archipresbyter, & Cardinalis Sanctae Sedis Neapolitanae subscripsi.

Petrus Archidiaconus Sanctae Neapolitanae Ecclesiae subscripsi.

A Johannes Diaconus sanctae Neapolitanae Ecclesiae subscripsi.

Sergius Subdiaconus sanctae Neapolitanae Ecclesiae subscripsi.

Ego Johannes filius Domni Sergii testis subscripsi.

Ego Johannes Curialis complevi, & absolvi per superscripta Indictione.

B Et heic vides unum Neapolitanae Ecclesiae Cardinalem. Cur unus tantum, & non reliqui, alia mihi non se offert caussa, nisi quia ille quidem, ut infra dicam, non verò ceteri, alicui etiam Parochiali Ecclesiae, aut Diaconiae praeesset. Sed & Lucensi Ecclesiae fuere sui Cardinales: quod etsi monumenta probent,

C infra a me producenda in Dissertatione LXXIV. de Parochiis, peculiari tamen exemplo confirmatum heic volo. In Archiepiscopii ejusdem Urbis Tabulario Chartam autographam vidi, scriptam Anno Domini nostri Berengarii gloriosi Imperatoris Augusti, Anno Imperii ejus Octavo, Nonas Septembris, Indictione XII. idest Anno

D CCCCXXIII. in qua Petrus Dei gratia hujus Sanctae Lucanae Ecclesiae humilis Episcopus, una cum consensu Sacerdotum suorum, seo filii ipsius Ecclesiae, Willeradam Presbyterum praeficit Ecclesiae illi, cui vocabulum est beati Sancti Vincentii, sito foras Civitate ista Lucense, ubi humatum Corpus beati Sancti Fridiani quiescit, pertinentes ipsius Ecclesiae Episcopatu Sancti Martini. Pergamenae subscribunt

E Andreas Presbyter & Cardinalis: Dai-prandus Archidiaconus: Benedictus Presbyter & Cardinalis: Sicardus Presbyter & Cardinalis & Primitorius: Natalis Presbyter & Cardinalis: Teupertus Presbyter & Cardinalis. Reliquos praetereo. Placentinae quoque Ecclesiae suos Cardinales non defuisse,

se, complures Chartae a Campio editae in Historia illius Ecclesiae ostendunt. Idem in Veronensi & Florentina animadvertas. Locus subobscurus occurrit in Itinerario Ratherii celeberrimi Episcopi Veronensis, scripto circiter Anno Christi CCCCLXV. Ejus verba. *Ad quod quum Titularios omnes, & illos de Plebibus paratos, Deo gratias, invenissem, vos Cardinales, qui ut quondam Scribae, & Pharisaei populares, ita istos in perditionem mittitis omnes, ita hinc manere adhuc cerno rebelles.* Clariss. Mabilonius Saeculo V. Benedictino, pag. 486. *Titularios, Beneficiatos interpretatur: illos de Plebe, Paroeciarum Rectores: Cardinales vero, qui scilicet in Ecclesia Cathedrali incardinati erant.* Sed videndum, an *Titularii* potius appellati fuerint *Parochi Urbis Veronensis: Plebani, Parochi rurales: Cardinales, Canonici Cathedralis.* Infra de *Titulis* loquar. Quae sententia si firmo pede stet, intelligimus, necesse minime fuisse, *Canonicos* alicui *Parochiali Ecclesiae* praefuisse, ut *Cardinalitio* titulo fruereutur. Verum, uti praefatus sum, tenebrosus videtur is locus. Et quando *Mabilonii* interpretatio probanda sit, quum non alii *Plebium* Rectores mihi credantur, quam *Parochi* matricibus Ecclesiis ruri praefecti: suo nomine *Cardinalium* venirent *Canonici*, qui simul urbanarum aliquot *Paroeciarum* fuissent Rectores. In Concilio Meldensi, Anno DCCCXLV. Canone 66. statutum videas: *Ut Titulos Cardinales, in Urbibus, vel Suburbis constitutos, Episcopi canonice & honeste ordinent, & disponant.* Ita ex vetustis monumentis novimus, fuisse *Cardinales* in Ecclesiis Constantinopolitana, Aquilejensi, Beneventana, Pisana, Astensi, Bergomate, Senensi,

A Vercellensi, Capuana, Salernitana, Aurelianensi, Visontina, Magdeburgensi, ac Londinensi, ut alias omitam.

Ego vero ab ea opinione nondum discedo, quam supra innui, videlicet *Cardinales* illos, qui extra Ecclesiam Romanam iis temporibus occurrunt in nonnullis Ecclesiis, *Parochos* etiam fuisse, aut alicui *Capellae* aut *Diaconiae* praefectos, non vero *meros Canonicos*: hoc est singulis eorum simul sacrae alicujus Aedis titulum fuisse collatum. Apud Ughellium Tomo 3. Ital. Sacr. in Episcop. Florentin. subscribunt Instrumento exarato Anno Christi DCCCCLXIV. nonnulli *Florentinae Ecclesiae Canonici*, uno hoc titulo decorati; at quinque ex eis se *Canonicos, & Cardinales* inscribunt. Cur discrimen istud? nisi quia illi tantum *Canonici*, hi & *Canonici & Parochi*, quorum nempe regimini Ecclesia aliqua commendata fuerat. Alteram Chartam refert ibidem Ughellius, Anno MLXXIII. scriptam, in qua Raynerius Florentinae Ecclesiae Episcopus Monasterio Ancillarum Dei confert sive confirmat *Ecclesiam Sancti Johannis Baptistae Cardinalem, in honorem Sanctissimi Petri, non longe a Florentina Urbe positam ad Orientalem Portam.* Scilicet, ut ego interpretor, Ecclesia illa ad ea usque tempora ad *Cathedralem Ecclesiam Sancti Johannis Baptistae* pertinuerat, & *Canonico* regenda tradebatur, qui propterea *Cardinalis* titulum ex illa Ecclesia referebat. Ita Anno Christi MCVIII. Raynerius alter, Senensis Episcopus, *Canonicis Lucensibus Sancti Frigidiani* tradidit *Ecclesiam Sancti Martini Cardinalem, juxta Burgum Senensis Civitatis positam, ejusque Ecclesiae Xenodochium.* Haec autem Ecclesia ex

iis erat, quae Reſtori ſtabili titulo ibi manenti, *Cardinalis* titulum conferrebant. In Tabulario Capituli Canonorum Regienſium exiſtunt Litterae Petri Epifcopi, quibus ille unam *Plebem* ruralem, & alteram Es-

A | *cleſiam* urbanam Archipreſbytero maioris Eccleſiae pro more Praedeceſſorum ſuorum confirmat. Quibus ille verbis uſus fuerit, animadvertete ex ipſo textu, quem ex *Historia Regienſi* Mſta Fulvii Azzarii deſcripti.

Bulla Petri Regienſis Epifcopi, confirmantis Porfilio Archipreſbytero Cathedralis Eccleſiae Plebem de Cerreto, aliaque jura, Anno 1188.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Anno ejus Milieſimo Centeſimo Oſtuageſimo Oſtavo, die Mercurii ultimo exeunte Mense Madii, Indictione VIII. Petrus Dei gratiâ ſanctae Regienſis Eccleſiae Epifcopus, ac proviſor indignus. Si dignus noſtrorum fidelium prebuerimus aſſenſum, devotionis fidelitatis . . . . eos aſſerre minime dubitamus: unde omnibus ſanctae Dei Eccleſiae, noſtrisque fidelibus, praefentibus ſcilicet, & futuris notum fore volumus, quendam Eccleſiae noſtrae Canonicum & Archipreſbyterum eidem Eccleſiae * nominac Porfilium noſtram ſupplex petendo addiſſe fraternitatem, quatenus ei anticum Beneficium, quod habuerunt Archipreſbyteri a noſtris Praedeceſſoribus confirmaremus, & novum largiremur. Unde tua fili Archipreſbyter, ſervicia conſiderantes, Plebem de Cerreto cum Capella ſua de Monticello, & Eccleſiam Sancti Petri de Civitate Regii cum omni jure ſuo, & omnibus pertinentiis, & Manſum de Cadregnano in Curte Albineti, qui detinetur per Artiolum & Martinum & conſortes eorum, & medium Manſum in Maſenzatico, qui detinetur per Oldevrandos & Tinellum, & Manſum unum in Civitate in Plebe Quarantule, qui detinetur per Rodulfinum & ejus conſortes, & Manſum de Brolo, qui detinetur per fi-

Tom. XII.

B | lios Gandulſi de Cella, & eorum conſortes, & Manſum unum alium in eadem Inſula, qui eſt in Villa, quae dicitur Villa Giberti Rataldi, & detinetur per Faletinos & Tulius: quae omnia cognovimus anteceſſores tuos detinuiſſe, noſtra largitate concedimus, largimur, & confirmamus tibi, & tuis ſucceſſoribus in perpetuum. Inſuper donando addimus tibi ac tuis ſucceſſoribus in perpetuum Decimam, quam habemus in Curte Rivi juxta Campaniolam, quae colligitur per Ciriolum; ut habeas in perpetuum tu Archipreſbyter Porſilius, & tui ſucceſſores, & fruaris cum omnibus acceſſionibus, & ingreſſibus & redditibus eorum, & earum in integrum, ſive omni noſtra, noſtrorumque ſucceſſorum contradictione vel moleſtatione: & facias quicquid tibi oportunum fuerit. Si quis autem hanc noſtrae conſtitutionis, largicionis, confirmacionis paginam infringere temptaverit, maledictionem Dei Patris omnipotentis, & Filii, & Spiritus Sancti habeat. Et ut hoc verius habeatur, & firmitus ab omnibus ſucceſſoribus noſtris credatur, propria manu noſtra firmavimus; & hoc per Janellum filium quondam Aimerici Notarium noſtrum Tabelionem fieri juſſimus.

E | Actum Regii in Capella Sancti Andree feliciter.

P p

Teſtes

Testes rogati interfuerunt Joannes Rudolfus Reginae Ecclesiae Canonicus, Albertus Cambiatore.

Ego Petrus Reginus Episcopus subscripsi.

Ego Janellus, sacri Imperii Notarius rogatus interfui, & haec omnia scripsi, complevi, & dedi.

Quod Porfilio Archipresbytero Cathedralis Regiensis factum vides ab Antistite Petro, idem quoque opinari licet factum ab aliis Episcopis erga alios Canonicos, quos propterea non tantum appellare consueverunt *Canonicos*, sed & *Cardinales*. Proinde quum legimus Diplomate Caroli Crassi Augusti, Anni DGCCLXXXIII. & in altero Ludovici III. Augusti, Anno DGGCCI. Bergomati Ecclesiae concessio, molestiam nullam inferendam esse *Monasteriis, Xenodochiis, vel Ecclesiis Baptismalibus, aut Cardinalibus, seu Oraculis &c.* ejusdem Ecclesiae, sub titulo *Cardinalis Ecclesiae* intelligere debemus Capellas Parochiales, aut Diaconias; latior quippe significatio fuit vocis *Cardinalis*, quam *Baptismalis*. Idem, sed aliis verbis repetitum vides in Diplomate Arnulfi Regis Anno DGGXCIV. ubi immunitas conceditur *Plebibus, Monasteriis, Titulis, Curtibus &c.* Bergomatis Ecclesiae. Ita in Diplomate Ludovici II. Augusti apud Campium, Tomo primo, pag. 460. Histor. Ecclesiae Placentinae, eadem formula occurrit in *Plebibus, seu Monasteriis, Titulis aliisque Ecclesiis, vel domibus &c.* *Titulorum* nomine veniunt urbanae Ecclesiae Parochiales: uti sub *Plebium* vocabulo Ecclesiae Baptismales rurales. Scilicet Capitulo suorum Canonorum Episcopi conferre consueverunt Ecclesias quasdam, sive Parochiales sive Diaconales. Parochia-

A les collatae quibusdam ex ipsis Canonicis Titulum *Cardinalis* eidem proprium adferebant. Et revera Adelbertus Episcopus Bergomas Anno DCCCCVIII. Canonicis suis, eorumque Collegio contulit *Basilicam beati Cassiani Martyris Christi, sitam infra Civitatem, ea ratione, ut singulis diebus refectio fiat Presbytero & Diacono & Subdiacono & Ostiario, qui hebdomadam in ipsa custodierint Ecclesia.* Immo ullum vix fuit olim Canonico- rum Collegium, ad quod non spectarent variae in suis Urbibus Ecclesiae. Neque enim tunc nefas fuit, duas Praebendas habere, aut geminis Ecclesiis uno tempore famulari. Quum ergo Lotharius II. Italiae Rex, Tom. V. Ital. Sacr. confirmat *sanctae Cumanae Ecclesiae gregi* (hoc est, *Canonicis Novocomensibus*) *tam de Cardine, quamque omnibus Sacerdotibus, Clusis & Pontem de Clavenna, explicanda* haec esse videntur, ut ex ipsis Canonicis quidam *Cardinales* essent, hoc est titulo singularis alicujus Ecclesiae donati; reliqui vero duntaxat *Canonici*.

C

D Exemplum Sanctae Romanae Ecclesiae, cujus aemulatione quadam, aut si mavis, imitatione, ducebantur illustriores in Italia Ecclesiae, edocere nos potest, quid sentiendum nunc nobis sit *de Cardinalibus* reliquis, qui per Italiam occurrunt in veterum monumentis. Nimirum liquet, non minus nostris, quam antiquis temporibus, Romanae Ecclesiae Cardinales Titulo alicujus Ecclesiae fuisse in Urbe insignitos; atque in ea si Presbyteri erant, veros fuisse Parochos; si vero Diacones, aut Subdiacones erant, creditae sibi alicujus Diaconalis, sive Subdiaconalis Ecclesiae veros fuisse, proprios, ac stabiles Rectores. Atque heic posset aliquis laudare Bullam Johannis III. Papae, Anno Christi

si DLX. scriptam, quam Turrigius evulgavit in Libro de Cryptis Vaticanis Part. 2. Cap. 3. in qua ait: Ecclesiam duodecim Apostolorum (nunc Sancti Apostoli) Titulum Cardinalatus constituimus, nec non & Parochiam, sicut ceteri Tituli Urbis habent &c. Sed sunt, quae Bullam illam recentiorum Saeculorum foetum indicant: quod & sapiunt verba ipsa nunc adducta, & peccatorum remisso Capituli hujus, & Privilegii observatoribus & coadjutoribus condonata, ut alia praeteream. Dubiis hisce documentis minime opus est ad agnoscendam Cardinalium Sanctae Romanae Ecclesiae, ac Titulorum in Urbe antiquitatem. Quum verò Titulum audis, rem annotatione dignam non praeteribo. Videlicet hoc nomine donatas olim fuisse Ecclesias Parochiales duntaxat, non verò Diaconias. In Romana Synodo Anni DCCCLIII. mentio est Titulorum, vel Diaconiarum. Et in Annalibus Ecclesiasticis Cardinalis Baronii ad Annum DCCCLXXXII. exhibetur Constitutio Johannis VIII. Pontificis Maximi de Cardinalibus, ubi haec verba: *Bis in Mense, vel eo amplius, vel apud illum vel illum Titulum, sive apud illam Diaconiam, sive apud alias quaslibet Ecclesias vos convenire mandamus.* Ubi diserte vides sub Tituli vocabulo venire Parochiales quidem Ecclesias, non autem Diaconias. Tum Anastasius de Evaristo Papa scribit: *Hic Titulos in Urbe divisit Presbyteris.* Idem repetit in Sancti Marcelli Papae Vita, & alibi. Et profecto Bullas quamplurimas Romanorum Pontificum sive editas sive ineditas vidi, quibus subscribunt sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales, Praesbyteris Titulum suae Ecclesiae praeferebantibus, non verò Diaconis. Exempli causâ Bullam Adriani IV.

A Papae vidi pro Monasterio Pomposiano, Datam Romae apud Sanctum Petrum, per manum Rolandi sanctae Romanae Ecclesiae Presbyteri Cardinalis & Cancellarii, V. Idus Aprilis, Indictione III. Incarnationis Dominicae Anno MCLV. Pontificatus verò Domni Adriani Papae IV. Anno Primo. Huic post Episcopos subscribunt.

B Ego Guido Presbyter Cardinalis Titulo Sancti Grisogoni.

Ego Hubaldus Presbyter Cardinalis Titulo Sanctae Praxedis.

Ego Mathias Presbyter Cardinalis Titulo Sanctae Savinae.

Ego Julius Presbyter Cardinalis Titulo Sancti Marcelli.

C Ego Octavianus Presbyter Cardinalis Titulo Sanctae Caeciliae.

Ego Girardus Presbyter Cardinalis Titulo Sancti Stephani in Celio Monte.

Ego Johannes Presbyter Cardinalis Johannis & Pauli Titulo Pamachii.

Ego Johannes Presbyter Cardinalis Titulo Sanctorum Silvestri & Martini.

Ego Rodolphus Diaconus Cardinalis Sanctae Luciae in Septifolio.

D Ego Gerardus Diaconus Cardinalis Sanctae Mariae in Via Lata.

Ego Odo Diaconus Cardinalis Sancti Nicolai in Carcere Tulliano.

E Accipe, & alterum exemplum. Ughellius in Appendice ad Tomum Quintum Ital. Sacr. primae editionis, Bullam Lucii II. Papae evulgavit pro Alberio, sive Alberone Episcopo Regiensi, scriptam Anno Christi MCXLIV. sed omissis Cardinalium subscriptionibus, quae ita se habent.

Ego Lucius Catholicae Ecclesiae Episcopus subscripsi.

Ego Conradus Sabinensis Episcopus subscripsi.

Ego Gregorius Cardinalis Sanctorum Sergii, & Bacchi subscripsi.

Ego Gregorius Cardinalis Tituli Sancti Sixti subscripsi.

Ego Ymarus Tusculanus Episcopus subscripsi.

Ego Petrus Albanus subscripsi.

Ego Thomas Presbyter Cardinalis Titulo Vestinae subscripsi.

Ego Ubaldus Titulo Sanctae Praxedis subscripsi.

Ego Mansfredus Presbyter Cardinalis Titulo Sanctae Savinae subscripsi.

Ego Nicolaus Presbyter Cardinalis Titulo Sancti Ciriaci subscripsi.

Ego Guido Diaconus Cardinalis Sanctorum Cosmi & Damiani subscripsi.

Ego Rodolphus Diaconus Cardinalis Sanctae Luciae in Serabulis subscripsi.

Ego Johannes Diaconus Cardinalis Sancti Adriani subscripsi.

Ego Gregorius sanctae Romanae Ecclesiae Diaconus subscripsi.

Ego Hugo Romanae Ecclesiae Diaconus in Sancta Lucia in Horfia.

Alias Bullas in hoc ipso Opere produxi: plurimas item habes in Bullario Casinensi Margarini, in Italia Sacra Ughellii, & Tomo primo Veter. Scriptor. Martene, ut alios omittam. Ibi Cardinales Presbyteri, idest Parochialis alicujus Rectores, Titulum suum indicant; atque ab eo abstinere Diaconi. Quare si quando occurrant nonnullae aliae Bullae apud nuper memoratos Scriptores, in quibus Diaconi quoque Titulum praeferebant, diligentius inquirendum erit, num ita in autographis legatur, an potius Librarium incuria, aut audacia Titulus ille Diaconorum subscriptioni fuerit adjectus. Mihi non vacat intimius in quaestionem istam penetrare.

Antiquis autem Seculis accesserunt etiam ad veterum Cardinalium

A Romanorum chorum quidam Episcopi Romanae Urbi contermini, ac demum exteri etiam Episcopi, sed Titulo alicujus urbanae Ecclesiae donati: ex quibus Ordinibus tandem conflatum est amplissimum a multis Seculis, & nunc Eminentissimum sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium Collegium. Animadvertendum ergo est, olim Presbyteros Urbis Cardinales, utpote qui essent Parochi, ad residentiam obligatos fuisse; idque deduci ex Romana Synodo Anni DCCCLIII. sub Leone IV. Papa, ubi Anastasius, non ille quidem, cui Vitas Romanorum Pontificum adscribere solemus, sed alter Tituli Sancti Marcelli Presbyter Cardinalis depositus est, eo quod Parochiam suam per annos quinque contra Canonum instituta deseruisset. Quo exemplo luculentius ostenditur, Cardinalem, ac Titularem alicujus Ecclesiae, idem olim fuisse, quam contra nullus Canon ad residendum adigeret reliquos Presbyteros aut Diaconos non Titulares, hoc est sive Vicarios, sive Capellanos, aut alteri mobili ministerio addictos. Illud etiam animadvertendum, antea, hoc est Anno DCCLXIX. in altera Synodo Romana interdictum fuisse, ne ullus unquam praesumat Laicorum, neque ex alio Ordine, nisi per distinctos gradus ascendens, Diaconus aut Presbyter Cardinalis factus fuerit, ad sacrum Pontificatus honorem possit promoveri. Haec Anastasius Bibliothecarius in Vita Stephani IV. Papae, quem Tertium alii appellant. Itidem in Ecclesia Romana olim erant Cardinales septem Collaterales, & Hebdomadarii, quod singulis Hebdomadis explerent munus Pontificis, ut habetur ex antiqua Notitia, a Baronio edita ad Annum MLVII. Quod & ab ipso Anastasio antea memoratum fuerat

fuera in Vita ejusdem Stephani IV. Papae. His praemissis, facile intelligamus, quid censendum sit de Cardinalibus quoque ceterarum illustrium Ecclesiarum Italiae. Johannes VIII. Papa Anno DCCCLXXIX. dedit Epistolam 221. ad Clerum Mediolanensis Ecclesiae, ut Ansperto Archiepiscopo rejecto, ad electionem alterius procederent, eumque deligerent, qui de Cardinalibus Presbyteris aut Diaconibus (utique Mediolanensis Ecclesiae) dignior fuerit repertus. Eadem habet Arnulphus Mediolanensis Lib. primo Cap. primo Historiae suae. Rursus ad Annum MLIII. refert Paricellius tabulas, in quibus Hebdomadarii Majoris Ordinis occurrunt, iidem certe ac Ordinarii Cardinales Mediolanensis Ecclesiae: hos autem Cardinalibus Hebdomadariis Romanae similes puto. Mediolanenses tamen Cardinales fuisse Canonicos Majores Metropolitanae Ecclesiae, Charta nuper laudata nos

A docuit, quum ibi legatur: *Constituerunt, ut Ordinarii in Ecclesia Majori, ita ipsi in Monasterio integrum adimplerent Offitium*; ac propterea in aliis tabulis dicuntur *Sanctae Mariae Cardinales*. Quod si contendas, nunquam fuisse Canonici nomen inditum Romanis Cardinalibus, ego tibi objicio Ordericum Vitalem Ecclesiastic. Histor. Lib. 4. pag. 516. apud Du-Chesnium Scriptor. Normann. Nempe is narrat, Alexandrum II. Papam Anno MLXIX. misisse ad Guillelmum Angliae Regem duos *Canonicos Cardinales*, quos idem aperte etiam vocat *Cardinales Romanae Ecclesiae*. Ceterum Cardinales etiam Mediolanenses alicujus Ecclesiae titulo olim insignitos fuisse conjicere possumus ex monumento vicinae Ecclesiae, nempe Ticinensis, quod nunc evulgare congruum duco, desumptum ex pervetusto exemplo existente in Archivo Episcopi Ticinensis.

Diploma Hugonis & Lotharii Regum Italiae concessum Liutefredo Episcopo Ticinensi, Anno, ut creditur, 943.

IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Hugo & Lotharius divina providente clementia Reges. Regum decet excellentiam, sanctis ac venerabilibus Locis ex suis largiri, & largita confirmare, ac sub defensionis munimine cuncta corroborare. Quapropter omnium Sanctae Dei Ecclesiae fidelium, nostrorumque praesentium ac futurorum noverit solertia, qualiter petitione & interventu Sigefredi Parmensis Episcopi, atque Elifardi Comitum, beato Syro sacerrimo Confessori, suaeque sanctae Ticinensi Ecclesiae, cui Liutefredus Praesul. praesse videtur, omnes res & familias, Abbacias, videlicet, Plebes & Cortes, cunctaque

D quae ad eandem Ticinensem Ecclesiam pertinere vel respicere videbantur, eo tempore, quo eadem Ticinensis Civitas caelitus furore missa consumpta est, per hoc nostrum Praeceptum concedimus, largimur, confirmamus, & corroboramus, nominative videlicet Abbatiam in honore Domini Salvatoris in Campanea, non longe a Ticino sitam; Sanctaeque Mariae ad Perticam; & Sancti Michaelis, quae dicitur Major; Sancti Romuli; & Sanctae Christinae; Sanctaeque Mustiolae; omnesque Cardinales Capellas tam extra, quam infra Urbem positas; necnon etiam Monasterium Vetus, Annonis, & Sigemarii, & unum Monasterium in Cariade; Cortes

res etiam Ceccimam, Montem Velleris, Summi, Sarianum, Robuschaletam, Cugulo, Tenesi; & super Lacum Cumanum, Cernobium, Menasi, & Maximo, que est in Valle Tellina; verum etiam & Vada Piscaria, atque Petrus, idest Navicella Episcopi, & Portum Scularitium in Ticino. Insuper etiam concedimus, ut a Portu Ticini usque ad Portum, qui dicitur Burigo, & a capite Vernabulae usque ad Vadum Farigenicum. Insulis & piscationibus & molendinis, cum omnibus, quae dici & nominari possunt infra ipsas fines, sint in jure & potestate praelibatae Ecclesiae; & neque Ripaticum, neque Terraticum, neque Teloneum, neque Palificuram, neque aliquam functionem ullo in loco ad publicam Partem persolvat, sed cuncta sicut jam dictum est, ante incendium Ticinensis Urbis, undecumque aut quomodo-cumque eadem Ticinensis Ecclesia investita fuit seu per Precepta a nostris Praedecessoribus, seu per quaecumque Instrumenta Cartarum a fidelibus collata, per hoc nostrum Praeceptum concedimus, largimur, confirmamus, & corroboramus una cum Monasteriis, Abbatibus, Cortibus, Plebibus, Sortibus, Massaritiis, Servis & Ancillis, Aldionibus & Aldianis, omnibusque rebus,

A quae dici vel nominari possunt, ad eandem Ticinensem Ecclesiam pertinentibus, in integrum concedimus: etiam ut si ex quibuslibet rebus vel familiis praefatae Ecclesiae aliqua contentio orta fuerit, per inquisitionem trium bonorum hominum ex filiis ejusdem Ecclesiae per sacramentum confirmetur, quod pars ipsius Ecclesiae, unde investita fuerit, & sic firmiter in posterum possideat. Statuentes itaque jubemus, ut nullus Dux, neque Marchio, Comes, etiam Vicesomes, Scudacius, vel aliquis Minister publicus, aut aliqua persona disvestire, aut invadere de rebus praedictae Ecclesiae sine legali judicio, Teloneum quoque, aut ullam publicam functionem exigere, aut Mansionaticum praesuntive accipere audeat; sed eadem Ecclesia cum rebus atque familiis, nostrae, nostrumque Successorum defensionis munimine persru, & pacifice manere queat. Si quis igitur hoc nostrum Praeceptum violare tentaverit, sciat se compositurum auri optimi Libras mille, medietatem Camerae nostrae, & medietatem Vicario ipsius Ecclesiae, suisque Successoribus. Quod ut verius credatur, diligentiusque ab omnibus observetur, manu propria roborantes, de anulo nostro subter jussimus sigillari.

Signa Domnorum Regum

Hugonis atque Lotharii.

Giseprandus Cancellarius ad vicem Bosonis Episcopi Archicancellarii recognovi, & subscripsi.

Confirmantur heic Episcopo omnes Cardinales Capellae. At quid aliud has opinari possumus, nisi Ecclesias, quarum Titulum quisquis obtinebat,

E Cardinalis deinde appellabatur? Neque negotium facebat Capellae vocabulum, quo Oratoria tantum designari videntur; nam uti in Dissertatione

ne LXXIV. de Parochiis ostendam, Capellae interdum appellabantur ipsae quoque Parochiales Ecclesiae. Praeterea nunc addo, Paschalem II. Papam in Bulla, qua Anno MV. Privilegia confirmat Guidoni Episcopo Ticinensi apud Ughellium Tomo primo Ital. Sacr. pag. 21. Appendicis, in haec verba loqui: *Sane Monasteriis, aut Capellis aliquibus, praeter Matricem Ecclesiam, Baptismum generalem fieri penitus prohibemus*: quae itidem confirmata fuere in altera Bulla Honorii III. Papae data Anno MGCXVII. Hinc autem intelligas, Capellarum nomine Ecclesias etiam

A. Parochiales Ticinensi in Urbe significari, quibus interdicitur Baptismi collatio, atque uni Cathedrali reservatur, utpote cui ad hoc singulare munus erat Ecclesia Sancti Johannis ad fontes fabricata: qui mos in nonnullis aliis Civitatibus olim invaluit & nunc etiam obtinet. Adjunctam his nunc volo Chartam alteram, in qua innuitur fundatio Basilicae Sanctae Mariae, quae nunc *Sancta Maria Falcorina* Mediolani appellatur, Collegio Sacerdotum, juribusque Parochialibus decorata. Chartam descripti ex MSto Codice Francisci Castellii in Ambrosiana Bibliotheca adservato.

Donatio Ecclesiae Sanctae Mariae facta Mediolani Fulcuyno
ejus fundatore, Anno 1107.

IN nomine Domini Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi. Henricus gratia Dei Rex, Anno Regni ejus Quarto, VIII. die Mensis Octobris, Indictione ingrediente VI. Manifeste profiteor ego Fulcuynus, filius bonae memoriae Bernardi de Civitate Mediolani, qui professus sum ex natione mea, Loge vivere Salica. Ego namque habeo aedificatam Capellam unam juris mei in terra propria mea intra hanc Civitatem prope locum, ubi Theatrum nominatur, in honore Sanctae Dei Genitricis Mariae, quae est Mater Domini nostri Jesu Christi, ubi nunc Presbyteri tres ibidem ordinati, & Officiales esse videntur: Propterea praevidei ordinare & judicare ipsam Capellam, & medietatem ex omnibus rebus illis juris mei rejaçantibus in loco & fundo Vicogeni, quae est medietas Mansos duos. Primum rectum & laboratum per Protasum, & alium per Lulfredum: & sunt ipsae res nominatae per sedimina per mensuram perticarum sex, de

C vineis juges tres, de campis per mensuram juges triginta, de pratis juges quatuor, de silvis castaneis juges tres, de silvis fullareis & roboreis, seu zerbis juges decem, Eo ordine, ut sic exinde permaneant a praesenti & deinceps, qualiter ego hic subtus statuero & judicabo pro animae meae remedio; ita ut ipsa Capella in mea sit potestate ad faciendum qualiter mea decreverit voluntas. Tamen volo & judico, ut unum ex ipsis Mansis supra dictis rejaçantibus in eodem loco, quod rectum & laboratum esse videtur per jam dictum Protasum, presentialiter deveniat in potestatem illius Presbyteri, qui major esse videatur in eadem Basilica, ad faciendum ex frugibus, vel censum redditum, quibus ex ipso Manso annue exierit, usufructuario nomine; eo tamen ordine, ut si Presbyter, & Diaconus, seu Subdiaconus, atque Magister Ebdomadarius, & Lector Primitivus, seu Lectores duo, & Clericus, atque Schola Sancti Ambrosii in Vigilia

in Nativitate Sanctae Mariae ad Vesperum cavendum in eadem Basilica venerint, quae venit in ipsa Vigilia septimo die Mensis Septembris, ab ipso Majori Presbytero fruges & vinum accipiant. Insuper si mane psallendo in eadem Basilica advenerint, & ibidem Officium Missae celebraverint secundum consuetudinem, Clerici panem & vinum accipiant, & ipsi Septimanarii ab ipso Presbytero invitati prandium accipiant. Prandio finito det ipse Presbyter Cardinali Presbytero Denarios sex, Diacono sex, Subdiacono quatuor, Magistro Ebdomadario tres, Primicerio Lectorum tres, duobus Lectoribus binos Denarios, Clerico Denarium unum, praedictae Scholae Sancti Ambrosii panes quinque segalicios, casei Libras duas, vini Sexstarios duos, Custodibus duos frumentitios panes, & duos segalicios, casei Libram unam, vini Sextarium unum. Haec autem omnia adimpleantur pro animae meae remedio. At si evenerit, quod ipse praedictus Presbyter, Sathanâ compellente, sicut superius a me dijudicatum est, non adimpleverit, eodem anno eandem Capellam perdat: neque in antea ejusdem Ecclesiae fungatur Officio; fruges verò, & de censu superscripto Manso ipso anno in potestate Cardinalis Presbyteri, & Diaconi deveniant usque ad expletum annum, eo ordine, ut quod sacrilegus Presbyter neglexit, ab Septimanariis recuperetur. Expleto itaque anno Presbyter, qui secundo a primo in eadem Capella praeordinatum esse videatur, ad ipsum Mansum recipiatur, & adimpleatur quod a me dijudicatum est. Et si quis Presbyter deinceps hoc neglexerit, sempiternaliter id ipsum patiatur detrimentum. De reliquo Manso, ut supra legitur, qui rectum esse videtur per ipsum Lulfredum, a praesenti dis deveniat in manibus & pote-

A statem ipsorum trium Presbiterorum, qui in ipsa mea Capella Officiales & praeordinati fuerint, faciendum tam ipsi, quam eorum posteris de frugibus & censu, qui exinde exierint, inter se aequaliter ad eorum usum & benedictionem quamcumque voluerint pro animae meae remedio, quia sic est mea voluntas. Quae autem res, ut supra legitur, cum superioribus & inferioribus suorum, consensibus & accessionibus suis in integrum ab hac die in antea volo ego Fulcuynus, ut sic exinde permaneat, qualiter ego Fulcuynus superius judicavi. Et taliter per cultellum, wantonem, wafone terrae, & frondes arborum, seu festuchum nodatum, pars ejusdem Basilicae Sanctae Mariae legitimum facio traditionem, & corporalem investitam; habendum & tenendum, sicut supra habere institui, sine meae, meorumque heredum contradictione. Et me exinde foris waspivi de rebus ipsis a parte ejusdem Basilicae, & absentem me facio. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego ipse Fulcuynus, quod absit, vel ullus de heredibus ac proheredibus meis, seu quislibet nostra supposita persona contra hoc meum testamentum ire, aut eum irrumpere quaesierimus, tunc componamus ad partem ejusdem Basilicae, & eosdem Presbiteros multa, quae est paena, euro optimo ontias tres, & argenti pondera sex, & quod repetierimus, vindicare non valeamus; sed praesens haec Cartula Judicati dinturnis temporibus firmum, & inconvulsam permaneat cum stipulatione subnixâ. Et pergamela cum atramentario de terra levavi; Arialdi Notarius & Judex sacri Palatii dedi, exscribere rogavi, & ad testibus roborandum.

Actum superscripta Civitate Mediolani.

Fulcuynus a me facto subscripsi.

Leo Judex sacri Palatii rogatus subscripsi.

Lanfranchus Notarius sacri Palatii rogatus subscripsi.

Signum ✠ ✠ manibus Marini & Arduini, Pater & filius, Lege viventes Salicha, testes.

Ego qui supra Arialdus Notarius, & Missus Domni Secundi Conradi Regis, autenticum hujus exempli vidi, & legi, & sic in eo continebatur, sicut in isto legitur exemplo, praeter litera plus vel minus.

Ego Gualdricus Paliarius Notarius sacri Palatii autenticum &c.

Ego Suzo Judex de Marliano autenticum &c.

Ego Passaguerra Judex autenticum &c.

Ego Petrus sacri Palatii Notarius, qui dicor Abbas hoc exemplum ex autentico exemplavi, & sic in eo &c.

En ut quae Capella dicebatur, postea Basilica non semel appellatur, ut jam intelligere possis interdum non tantum Oratoria, sed & nobiliores Ecclesias hoc nomine donatas, ac facile has Cardinales Capellas tum Papias, tum Mediolani Canonicis majoris Ordinis conlatas, Cardinalitium Titulum iis peperisse. Atque ad ejusmodi usum alluisse videtur Sanctus Johannes Gualbertus, ut est in Cap. 3. Vitae illius, editae ad diem XII. Julii a Clarissimis Patribus Soc. Jesu in Actis Sanctorum. Is enim Monachos

A suos prohibuit accipere Capellas, ad hoc quod aliquando a Monachis regi deberent. Canonorum non Monachorum hoc esse officium dicebat. Vide etiam in subsequenti Dissertatione verba Concilii III. Aurelianensis. Ac proinde non incongrue statui jam posse videtur, ideo Cardinalium nomenclaturam ornatos olim fuisse quarumdam Urbium Canonicos, quod Rectores quoque forent Ecclesiae alicujus Cardinalis, in eadem plerumque Urbe sitae. Fortassis etiam nihil opus fuit, ut Ecclesia illa Baptismalis foret. Et revera Diaconias Cardinales olim non fuisse Baptismales arbitror. Neque Baptismales quaevis inter Cardinales Ecclesias recensebantur: nam plerumque Urbanis tantummodo Parochiis & Diaconiis hic titulus conferebatur. Idque etiam elucere videtur ex Diplomate Caroli Crassi, spectante ad Annum DCCCLXXXI. apud Campium Tomo primo, pag. 467. Histor. Ecclesiae Placentinae, ubi haec verba: *Cum Monasteriis, & Cellis, vel Ecclesiis Baptismalibus, quae intra Civitatem praedictam Cardinales habentur, sive quae extra Civitatem existunt.* Sed hisce adjungenda est Charta ex Archivo Metropolitanae Senensis deprompta, quam communem mecum voluit mei, dum vivebat, amantissimus vir Hubertus Benvoglientus, saepe in hoc Opere laudatus.

Donatio a Rodulpho Episcopo Senensi facta Capitulo Canonicorum Senensis Ecclesiae, Anno 1081.

I N nomine Sancte & individue Trinitatis. Anno Dominice Incarnationis Millesimo Octuagesimo Primo, IV. die Novembris, Indictione V. Beatissime venerabilis Regule Canonice Sancte
Tom. XII.

E Marie Senensis Episcopatus, in qua, nos Deo defendente, Dominus Lambertus Archipresbiter praesse videtur, omnibusque Canonicis ibidem regulariter viventibus. Ego quidem in Dei nomi-

ne Dominus Rodulfus Sancte Senensis Ecclesie Episcopus, donator in praefata Canonica pro oblatione & inluminacione, seu eterna remuneracione anime mee, & Johannis Episcopi, successorumque meorum, prono animo, ac spontanea mea voluntate, nullo me penitus cogente, neque compellente, vel vim inferente, sed meo proprio deliberacionis arbitrio dono, concedo, trado, & transfero praefate Canonice, & ad praefatum Archipresbiterum, Lambertum nomine, qui modo huic praefate Canonice praest, & ad suos posteros successores, qui pro tempore ibidem ordinati fuerint, una cum suis Fratribus, qui nunc ibidem sunt, & in antea ordinati fuerint, & insimul ad unam mensam vixerint, de bonis Ecclesie Sancte Marie, idest integram terram, & Vineam prope praefatam Canonice, positam in loco, qui dicitur al Cancelllo, & est ab omni circuitu designata; ex uno latere est Via, que modo vadit ad Fontem, que vocatur Vitrice; ex alio vero latere est terra Contile, quam detinet Rainerio Dippie, & fossatum desuper usque ad casas & mura Civitatis; desuptus est fossatum, qui procedit a * fronte Bramda. Ut ammodo a presenti die liceat tibi praefato Archipresbitero, tuisque successoribus, omnibusque in praefata Canonica regulariter viventibus & futuris, ibidem introire, & in perpetuum abire, & tenere, laborare, & frueri ad vestrum, vestrorumque successorum usum, ad faciendum exinde, quod volueritis, sine omni mea Rodulfi Episcopi, meorumque Successorum contradicione. Et ab ac die nunquam liceat mihi Rodulfo Episcopo, meisque successoribus ullo unquam in tempore praefatam integram terram & Vineam una cum accessione & ingresso suo, seu cum superioribus & inferioribus suis, de hac dicta Canonica tollere,

A contendere, suptrahere, minuire, sive Libellario nomine transcribere, sive pro quocumque ingenio alienare, aut aliquam repetitionem facere: sed liceat vobis omni tempore quiete abere & tenere sine omni mea Rodulfi Episcopi meorumque successorum contradicione. Quod si, quod absit, & avertat Divina potentia, & omnia, que superius legitur, ego Rodulfus Episcopus, meique posteri successores non observaverimus, aut contrahere, aut infringere voluerimus: tunc obligo, promitto, me, meosque successores tibi praefato Archipresbitero, tuisque posteris successoribus, praefate Canonice daturus & composituros penam numerum centum Librarum optimi argenti. Et post etiam data pena & absoluta hoc scriptum in perpetuum manere stabile & firmum. Et insuper omnipotenti Deo, & Beate Marie semper Virgini, & beati Petri Apostolorum Principis, & beati Severini Confessoris occurrat offensa. Et a trecentis decem & octo Patribus anathematizetur, excommunicetur, & condempnetur, & cum Juda traditore participetur. Unde hoc scriptum in sancta nostra Synodo corroboratum & conlaudatum, scribere rogavi Petrum Notarium & Judicem sacri Palatii.

Actum Sena intus Ecclesia Sancte Marie Domui Episcopo Senense.

Ego Rodulfus Dei gratia Sancte Senensis Ecclesie Episcopus, in hoc scripto a me facto, & in sancta Synodo est laudato & corroborato, subscripsi.

Signum ✠ ✠ manuum Ugonis & Raineri germanis & Comitibus rogati testes.

Signum ✠ ✠ ✠ manu Ugonis Vicecomitis, & Raineri filii quondam Pacci, & Rollandini filius quondam Raineri de Malignano, rogati testes.

Ubertus Vicedominus subscripsi.

✠ Ego Vicido Clericus & Primicerius interfui & subscripsi.

✠ Ego Raimundo Abbas subscripsi.

✠ Ego Rodulfus Medicus & Clericus subscripsi.

✠ Ego Azzo Archidiaconus subscripsi.

✠ Rollandus Clericus, & Prior Sæ-
te subscripsi.

✠ Ego Joannes Medicus subscripsi.

✠ Ego Andreas Clericus subscripsi.

✠ Ego Martinus Clericus, & Canonicus subscripsi.

Ego Rollandus Judex sacri Palatii subscripsi.

Ego Rollandus Judex sacri Palatii interfui & subscripsi.

Subscripsit factis his Wido jure peractis.

Singnum ✠✠✠✠✠✠✠✠ manuum Patroni, & Antonini germanis filiis quondam Johanni Vicedomini, & Rainorius filius quondam Punizoni, & Willemulo filius Civitenci, & Purporini germano suo, & Vividuccio filius quondam Corboli Olive, & Rozzi filius quondam Baldrighi rogati testes.

Ego Rolandinus Judex sacri Palatii interfui manu mea subscripsi.

✠ Ego Rainaldo subscripsi.

✠ Ego Capo subscripsi.

✠ Ego Maizo ^M ibi fui & subscripsi.

Ego Rusticus Presbiter & Plebanus Canonice de Punzano subscripsi.

Ego Leo Presbiter, & Plebanus Sancte Innocentie subscripsi.

Ego Guido Presbiter, & Plebanus Marmorii subscripsi.

Ego Ceccio Presbiter & Plebanus de Saturgnano subscripsi.

Ego Petrus Presbiter & Plebanus de Carli subscripsi.

A

Ego Martinus Presbiter & Plebanus de Sancto Justo subscripsi.

Ego Leus Presbiter Sancti Valentini subscripsi.

Ego Wido Presbiter & Plebanus de Valli subscripsi.

Ego Pepo Presbiter & Plebanus de Gragina subscripsi.

Ego Stefanus Praesbiter & Plebanus de Sciata subscripsi.

Ego Joanni Presbiter & Plebanus de Lornano subscripsi.

Ego Benedictus Presbiter & Plebanus de Ancasano subscripsi.

Ego Arnulfus Presbiter de Lentisculo subscripsi.

Ego Bonizo Presbiter de Cardine Sancti Laurentii subscripsi.

Ego Petrus Canonicus, & Cardine Sancta Petronilla subscripsi.

Cardine Sancti Donati & Ilariani Presbiter Bonofilio subscripsi.

Ego Presbiter de Sancto Martino subscripsi.

Ego Presbiter Grimaldo de Cardine Sancti Georgii subscripsi.

Ego Teuzo Presbiter & Plebitanone de Liliano interfui & subscripsi.

Ego Johannes Presbiter de Cardine Sancte Eugenie subscripsi.

Ego Petrus Notarius & Judex sacri Palatii, postredita complevi, & dedi.

D

E

Heic tenebrae. Primo Canonici nonnulli subscribunt, & nemo ex eis Cardinalem sese inscribit. Succedunt Plebani complures, & de iis ne ullus quidem Cardinalis dicitur. Parochos Baptismalium Ecclesiarum extra Urbem sitarum vox ista significare consuevit. Sed ubinam Parochi Urbani? Fortassis in Urbe Senensi, praeter Cathedralem Ecclesiam, nulla alia tunc temporis Baptismum conferebat. Fuerunt etiam Civitates, quae Cappellanos amovibiles plerosque, pau-

cos verò Parochos stabiles, & nullum quandoque habuere. Subscribunt deinde Presbyteri quidam de Cardine Sancti Laurentii, Sancti Georgii, & Sanctae Eugeniae. Haec formula num Parochum designat, an Presbyterum duntaxat interservientem in aliqua Cardinali Ecclesia? Prohibet hoc isto Opere Charta Gauslini Episcopi Patavini scripta Anno DCCGLXXVIII. ubi dicitur convocata Sacerdotum, Levitarum, reliquorumque caterva, tam ex Cardine Urbis, quamque ex singulis Plebibus vel Oraculis Synodo. Otto etiam III. Imperator in Diplomate Novocomensi Ecclesiae concessio, Anno DCCGCXCIX. apud Ughellium, privilegia confirmat Gregi sanctae Cumanae Ecclesiae tam de Cardine, quamque omnibus Sacerdotibus &c. Praeterea in Senensi Charta mox supra descripta unus occurrit Petrus Canonicus, & Cardine Sanctae Petronillae: quae verba innuunt unum, qui Canonicus Ecclesiae Cathedralis fuit, simulque stabili titulo praefuit Ecclesiae Sanctae Petronillae. Demum animadvertite, quid scripserit Richardus Cluniacensis Monachus in calce Catalogi Romanorum Pontificum heic a me editi. Scilicet Pontificalia aëta describens ait: *Isti decem & octo Diacones (scilicet Cardinales) totidem Ecclesias habent infra muros Civitatis, & tamen omnes isti Canonici sunt Patriarchalis Ecclesiae Lateranensis.* Atque haëtenus commemoratis uberio-rem lucem prae ceteris praebebunt Chartae Mutinenses, rem complexae multiplici animadversione dignam. Quod in Ecclesia Romana factum monui, ut Episcopi etiam exteri Sae-

culo, uti creditur, Gh. XI. aut XII. Titulum Cardinalem sibi in Urbe conquirere coeperint, quo fulti ad electionem Romani Pontificis jus haberent, immo & ipsi facilius secundum Canones ad summum Pontificatum deligi possent, id in Ravennate quoque Ecclesia Saeculo eodem XII. factum deprehendi. Etenim Dodo Mutinensis Episcopus adlectus fuit Anno Christi MCXXII. Cardinalis Ecclesiae Sanctae Agnetis, in Civitate Ravennate sitae. Templum hoc Ravennae excitatum fuisse Anno GCCCXVII. testis est Agnellus Historicus in Vita Exuperantii Archiepiscopi, Part. I. Tom. II. Rer. Italicar. pag. 62. *Abbatia* aliquando appellata est, Rubeo teste, qui & tradit, *Canonicos* in ea se reperisse. Atque heic (quod & alibi innui) animadvertite, Ravennatum Archiepiscoporum morem, qui non suo nomine expresso, sed hac una voce *Legimus*, suis Chartis subscribere consueverunt. Hujus consuetudinis exempla non pauca praesto mihi sunt in Archivo Estensi, ubi ingens copia servatur Chartarum ejusmodi. Sed ne heic quidem constitit Gualterii Archiepiscopi liberalitas erga Dodonem Mutinensem Episcopum; adiecit enim, atque subjunxit Ecclesiae Sanctae Agnetis, *Capellam Sancti Mamiae*, positam in agro Foroliviensi, ac Plebe Sancti Pancratii, hoc est Ecclesiam, Archipresbytero ejusdem Plebis antea subiectam. Tabulas ipsas autographas vidi, atque heic earum exemplum adnecto, ex Archivo Canonicorum Mutinensium depromptum.

Gualterii Archiepiscopi Ravennatis Bulla, per quam Dodonem Episcopum Mutinensem constituit Cardinalem Ravennatis Ecclesiae, traditâ ei Ecclesiâ Sanctae Agnetis, Anno 1122.

IN nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Anno Dominice Incarnationis Millesimo Centesimo Vigesimo Secundo, temporibus Domni Calisti Pape, & Inrichi Imperatoris, die XV. Mensis Martii Indictione XV. Ravennae. Gualterius servus servorum Dei, divinâ gratiâ Archiepiscopus, Dodoni Mutinensis Ecclesie Episcopo, atque sancte Ravennatis Ecclesie Presbitero Cardinali, & pro te, tuisque Successoribus Episcopis, qui per tempora in Ecclesia Mutinensi fuerint in perpetuum, largimur & concedimus, consentientibus Fratribus nostris Cardinalibus, Presbyteris videlicet, Diaconibus, & Subdiaconibus, presente etiam & astante Ildebrando Episcopo Comiacensi, & presentibus multis aliis Clericis & Laicis, idest Ecclesiam Sanctae Agnetis Virginis, & Martiris, positam in ac Civitate Ravennae in Regione Erculana iuxta Orogium, cum omnibus rebus & possessionibus suis tam in ac Civitate Ravennae, quamque foris: ut ab ac ora in futuro liceat tibi, tuisque Successoribus predictam Ecclesiam cum omnibus rebus, & possessionibus suis ordinare, & disponere. Et non liceat tibi, neque tuis Successoribus predictam Ecclesiam cum rebus & possessionibus suis vendere, neque donare, vel comutare, aut alio modo alienare; vel in alio venerabili Loco relinquere per ullum ingenium, vel argumentum: sed ad lucrum, & utilitatem sub Titulo Cardinalatus tibi tuisque Successoribus in perpetuum permanendam. Ita

A tamen, ut tu, & Successores tui ab inc in postremum quocienscunque Ecclesiam Ravennatem visitaveritis, & loco & officio Cardinalium fungi debeatis tu & Successores tui in perpetuum, ut supra dictum est.

B Quam preceptionis nostrae paginam Gerardus Notarius sancte nostrae Ravennatis Ecclesie scribendum iussimus, in qua nos subscripsimus hujus sub die, Mense, superscripta Indictione, in Dei nomine, Ravennae.

✠ LEGIMVS ✠

✠ Ego Johannes Archipresbiter sancte Ravennatis Ecclesie, & Cardinalis Sancti Petri majoris Tituli, subscripsi.

C ✠ Ego Johannes Presbiter & Cardinalis Sancti Salvatoris manu mea subscripsi.

✠ Ego Johannes Presbiter & Cardinalis subscripsi.

Ego Rodulfus Diaconus Cardinalis subscripsi.

Ego Albertus Diaconus Cardinalis subscripsi.

D Ego Paulus Diaconus Cardinalis subscripsi.

Ego Paganus Diaconus subscripsi.

Ego Guido Primicerius Subdiaconorum subscripsi.

Ego Azo Subdiaconus subscripsi.

Ego Wilelmus Diaconus subscripsi.

Ego Sigefredus Subdiaconus Cardinalis subscripsi.

E Ego Randoinus Subdiaconus subscripsi.

Ego Bellictus Subdiaconus subscripsi.

Ejusdem Gualterii Archiepiscopi Ravennatis altera Bulla, per quam
concedit Ecclesiam Sancti Mammae nuper memorato
Episcopo Mutinensi Dodoni, Anno 1122.

IN nomine Domini. Anno ab incar-
natione Domini Millesimo Centesimo
Vigesimo Secundo, temporibus Domni
Calisti Pape & Einrici Imperatoris,
& Vicesimo sexto Mense Julii, Indi-
ctione Prima, Ravennae. Gualterius
servus servorum Dei, divinâ gratiâ Ar-
chiepiscopus sancte Ravennatis Eccle-
siae, Dodoni Episcopo sancte Mutinen-
sis Ecclesiae, & Cardinali Sancte A-
gnetis, tibi, tuisque Successoribus Ca-
tolicis, pro salute anime mee, remissio-
ne peccatorum meorum. Ex consensu
Cardinalium, atque Caetorum, alio-
rumque fidelium meorum, concedo, do-
no, atque confirmo tibi, tuisque succes-
soribus, & predictae Ecclesiae Sancte
Agnetae, Capellam scilicet Sancti Ma-
mae, cum omnibus pertinentiis suis, &
cum oblationibus vivorum, quamque &
mortuorum, atque cum toto Manso suo,
cum terris & vineis, campis, silvis,
arbusis, arboribus, & cum omnibus
sibi pertinentibus, constituta territorio
Livienfi, Plebe Sancti Panhraci, tra-
do hec & concedo in predicta Ecclesia
Sancte Agnetis, & transacto in per-
petuum; ea denique conditione presi-
xa, ut suprascriptas res vestris expen-
sis seu laboribus renovare, & in omni-
bus meliorare Deo debeatis adjuvatore.
Ita tamen quod nec unquam presens
Preceptum aut predictas res alicui omni-
ni dare, vel vendere, seu transferre
aut oporere, vel comutuare, aut
Ecclesiae Sancte Agnetis auferre, seu in
alio venerabili Loco relinquere audeatis
per ullam occasionem neque ingentium
vel argumentum: set ad lucrum & u-
tilitatem tuorumque Successorum, sicut

A superius legitur. Et liceat tibi, tui-
sque Successoribus potestatem abere ordi-
nandi & disponendi in omnibus, tam
in spiritualibus quàm & in temporali-
bus, prout vobis melius visum fuerit.
Et si quis predictam rem tollere aus
distraere a vobis, vel ab Ecclesia San-
cte Agnetis agere presumpserit, sit ana-
thema & maranata, & cum Juda tra-
ditore damnetur, nisi resipuerit ad sup-
plicium eternum. Et ego suprascriptus
Archiepiscopus cum meis Successoribus ti-
bi tuisque Successoribus suprascriptas au-
ctoritate & defendere promitto, sub te-
ne auri Unciarum decem, & solutâ pe-
nâ maneat firmum. Quam vero Prece-
pti paginam Raimberto Notario sancte
nostre Ravennatis Ecclesiae scribendam jus-
simus, sub die, & Mense, & Indictione
suprascripta Prima, Ravennae.

✠ LEGIMVS

Ego Guido Archidiaconus confirmans
subscripsi.

D Ad latus Chartae hujus autogra-
phae, pone exordium, scriptae sunt
Notae Chronologicae, Diei, Mensis,
Anni, & Indictionis: quem ritum,
fortasse singularem, Ravennatis Can-
cellariae, in aliis bene multis perga-
menis inspexi. Et sane eandem prae-
rogativam per multos subinde annos
confirmarunt Archiepiscopi Ravenna-
tes Mutinensibus Episcopis, uti con-
stabit e tabulis subsequentibus, quae
authenticae & ipsae in Chartario Ca-
pituli Canonorum Mutinensium ad-
servantur.

Gerar-

Gerardus Archiepiscopus Ravennas Ecclesiam Sanctae Agnetis, & Capellam Sancti Mammæ, in Foroliviensi Dioecesi positam, confirmat Henrico Episcopo Mutinensi, Anno 1172.

IN nomine Domini. Ab Incarnatione
ejus Millesimo Centesimo Septuage-
simo secundo, die penultimo Mensis A-
prilis, Indictione V. Ravennæ in Pala-
cio Domni Archiepiscopi. Gerardus di-
vinâ gratiâ sancte Ravennatis Ecclesie
Archiepiscopus Henrico Mutinensi E-
piscopo, dilecto Confratri nostro, tui-
sque Successoribus Catholicis in perpetuum do & confirmo atque concedo tibi, tuisque Successoribus Precepta & Cartulas donationis, que olim fecerunt Gualterius, Moyse, & Anselmus Predecessores mei beate memorie & pie recordationis Dodoni, & Bibaldo Antecessoribus tuis tueque Mutinensis Ecclesie. Idest de Ecclesia Sancte Agnetis, & de Capella Sancti Mame, cum omnibus pertinentiis suis, cum oblationibus suis vivorum & mortuorum, atque cum toto Manso suo, cum terris, vineis, arboribus, atque cum omnibus sibi pertinentibus, constituta territorio Livienfi, Plebe Sancti Pancratii. Et confirmo atque concedo in Ecclesia Sancte Agnetis totum hoc, quod predicti Antecessores mei tibi, tuisque Antecessoribus dederunt in Corte nostra, que vocatur Ruffi, & Braide: quantum tenent heredes quondam Petri Tabellionis & fratres ejus Bonivicini & Marie consobrina eorum, a primo latere istius petie terre Pissicullus; a secundo latere detinent heredes Guidonis Manfredi de jure sancte nostre Ravennatis Ecclesie; a tertio Vitalis de Fuscardo nostro jure; a quarto latere ultra flumen Strata Fantina: & aliam petiolam terre, quam detinent heredes quondam Albertini, & Johannis Murigara;

A & in superscripta Corte unam petiam terre, quam tenebant Petrus Villanus, & Petrus Cinamus, & Fuscolinus. Confirmamus omnes superscriptas res jam dictæ Ecclesie Sancte Agnetis tibi, tuisque Successoribus in perpetuum: ita tamen quod nunquam superscriptas res alicui homini dare vel vendere, aut opponere vel transferre aut commutare, aut superscripte Ecclesie Sancte Agnetis auferre, aut per feudum, vel beneficium alicui dare, aut in alio venerabili Loco relinquere audeatis per ullum ingenium vel argumentum: set ad lucrum & ad utilitatem vestram, & Clericorum jam dictæ Sancte Agnetis, ibi apud ipsam Ecclesiam habitantibus, & divinum Officium assidue facientibus.

B Et in his omnibus superscriptis habeas integram potestatem ordinandi & disponendi in omnibus, tam in spiritualibus quàm in temporalibus, prout vobis melius visum fuerit. Et non liceat mihi, nec meo Successori, nec alicui homini, contra hanc nostram confirmationem aliquam litem, vel contrarium, aut aliquam minorationem de superscriptis rebus facere. Et si quis fecerit, aut de superscripta re totam, vel partem tollere, aut distrabere vel minuire a vobis, vel ab Ecclesia Sancte Agnetis secundum ea, que diximus, anathema trecentorum decem & octo Sanctorum Patrum vinculo feriat, & cum Juda traditore dapietur, nisi respuerit. Et ego superscriptus Gerardus Archiepiscopus una cum meis Successoribus tibi, tuisque Successoribus superscriptas res ab omni persona hominis defensare & auctorizare promitto sub pena auri Un-

C

D

E

ciarum

diarum decem, & solutâ penâ maneat
hec concessio firma. Quam vero pagi-
nam concessionis, & confirmationis Ego
Ubalduſ Ravenne Tabellio, & Nota-
rius sancte Ravennatis Ecclesie scripsi
atque complevi.

✠ LEGIMVS

✠ Ego Henricus sanctae Ravennatis
Ecclesie Archidiaconus subscripsi.

✠ Ego Mansfredus Presbyter Cardi-
nalis subscripsi.

✠ Ego Tenzo Diaconus Cardinalis
subscripsi.

✠ Ego Ugo Diaconus Cardinalis
subscripsi.

✠ Ego Morandus Diaconus Cardi-
nalis subscripsi.

✠ Ego Ugo sancte Ravennatis Ec-
clesie Prepositus subscripsi.

✠ Ego Mazolinus Diaconus & Can-
tor subscripsi.

Ego Jacobus Diaconus & Cantor sub-
scripsi.

Ego Presbiter Johannes, & Cantor
subscripsi.

Ego Johannes Diaconus & Cantor
subscripsi.

Ut igitur haec monumenta produunt,
Mutinenses Episcopi olim censebantur
inter Cardinales Ecclesiae Ravenna-
tis, eo quod conlata eis fuerat Eccle-
sia Sanctae Agnetis Ravennae sita,
cujus Titulus Cardinalitius erat. Idem
in Romana Urbe, ut supra dixi, fa-
ctum fuit: nam & remotarum par-
tium Episcopis datus est Titulus ali-
cujus Ecclesiae Cardinalis in Urbe,
iique propterea adlecti in Collegium
sanctae Romanae Ecclesiae Cardina-
lium. Ita in Meldensi Concilio An-
ni DCCCXLV. Canone 54. nomina-
tos videas Titulos Cardinales, hoc est,

A Ecclesias, quas qui in Beneficium re-
cipiebat, Cardinalis dicebatur. An
Mediolani, aliisque in Urbibus, ubi
Cardinalium nomen ac dignitas diu-
tissime vigerunt, hoc idem prae-
stitum fuerit, exploratum certe non
habeo; sed conjecturae, ut dixi,
non desunt, quae suadeant. Reli-
qua ad Cardinales sanctae Romanae
Ecclesiae spectantia, & quoad ipsi
praecesserint Episcopi, & quando sa-
crâ Purpurâ, biretto, & pileo rubeo
uti coeperint, aliaque ad insigne il-
lorum munus pertinentia, aliunde
petat Lector. Neque enim argumen-
tum hoc ab aliis jam uberrime per-
tractatum, ego ex professo discuti-
endum suscepi. Hoc unum monebo,
C in Ambrosiana Mediolanensi Biblio-
theca Codicem MStum adseruari cum
hocce titulo: *Liber de statu, auctori-
tate, & potestate Reverendorum in Chri-
sto Patrum & Dominorum sanctae Ro-
manae Ecclesiae Cardinalium, & de eo-
rum Collegio sacrosancto*. Compositus
fuit Liber Romae Pontificatus Domini
Eugenii Papae Quarti Anno Decimose-
xto, idest MCCCCXLVI. per vene-
rabilem Patrem Magistrum Bernardum
de Rosergio in Theologia Magistrum, &
utriusque Juris Doctorem, Canonum Co-
mitem in alma Universitate Studii To-
losani, illustrem effectum Praepositum
Metropolitanae Ecclesiae Tolosanae; prae-
fato sacro Collegio per eundem Actorem
publicatus & oblatuſ eodem Anno, in
D Palatio Sancti Petri Romae. Liber
non mediocrem eruditionem praefert,
& luce dignus, nisi jam lucem vide-
rit. Quid denique in Sanctae Roma-
nae Ecclesiae Cardinalibus circiter
Annum MCCCXXX. desideraret Al-
varus Pelagius Episcopus supra lauda-
tus, ex ejus Lib. 2. Cap. 16. de
Planctu Ecclesiae, Lector intelliget.

D E
CANONICIS.
DISSERTATIO
SEXAGESIMASECUNDA.

statuere possunt, quae nunc subjiciam. Edidi ego Tomo (*) IV. Anecdotor. Latinor. nonnullos alios Sermones de Sancto Eusebio, quorum Auctor dicitur Sanctus Maximus. In eorum Septimo pag. 82. vetustissimus ille, & ferme aequalis Panegyristes haec de eodem Sancto viro habet: *Hic docuit intra unius diversorii septum varios cohabitantium mores in unam coire concordiam; tantaque apud illos fuit mensura & disciplina vivendi, ut quotidiano adulescente profectu habitaculum illud non jam diversorum Congregatio Clericorum, sed Consacerdotum Collegium videretur, in tantum, ut tamquam de seminario optimi germinis per complurimas Civitates expetentibus Populis largiretur lectissimos de sua institutione Patres. Erat enim in omnibus tanto principe praecedente, spiritualium officiorum indefessa sedulitas, parsimoniae sobrietatisque sanitas, Caritatis dulcedo, mansuetudinis gratia, custodia castitatis. Ex his intelligis, factam ab Eusebio diversorum Congregationem Clericorum, non autem Monachorum; eosque ita unanimi studio ac disciplina simul vixisse, ut Consacerdotum Collegium dicere potuisses, hoc est Coepiscoporum: Sacerdotis enim appellatione iis temporibus fere Episcopi uni designabantur. Et siquidem Sacerdotis vocabulo Presbyteros intelligendos duntaxat putes, memineris etiam velim, quam rari tunc essent Monachi ad Presbyteratus Ordinem evecti. Attamen rursus eundem Auctorem audi in Sermone 9. de eodem Sancto viro in haec verba loquentem: *Ut universo Clero suo spiritualium institutionum speculum se celeste praeberet, Omnes illos secum intra unius septum Habitaculi congregavit, ut quorum erat unum atque indivisum in Religione propositum, fieret Vita, Vi-**

Etusque Communis. Quatenus in illa sanctissima Societate vivendo invicem sibi essent conversationis suae & iudices & custodes &c. Nullum heic de Monachis verbum: immo de unis Clericis apertissime est sermo. Quamobrem quum Sanctus Ambrosius in Epistola supra memorata inquit, in Clero, sive in Ecclesia Vercellensi servatam fuisse Monasterii continentiam, & Monachorum instituta: & rursus, quum Auctor Sermonis Sancto Ambrosio attributi scribit; eisdem Monachos instituit, quos Clericos: nihil aliud haec significant, nisi Vercellensem Clerum ad instar Orientalium Monachorum fuisse a Sancto Eusebio compositum, nempe ad communem vitam, & ad omnium Virtutum professionem.

Statuendum ergo Canonicorum specimen primo in Italia sub Sancto Eusebio Vercellensi Episcopo apparuisse, videlicet conjunctam in Clero Seculari Monasticam vivendi formam. Atque ex hujus sanctissimi Antistitis fonte credendus est hausisse Sanctus Augustinus Regularem illam morum ac vitae communis normam, quam is postea in Hipponensem Ecclesiam invenit, instituto Clericorum, hoc est Presbyterorum & Diaconorum Ecclesiae suae inservientium, veluti Monasterio, sive Seminario. Cum iis semper Augustinus, Possidio teste in ejus Vita, unâ domo, unâ mensâ, sumptibusque communibus alebatur, & vestiebatur; & quemadmodum in primitiva Ecclesia sub Apostolis factum, nihil proprium sed omnia inter Clericos suos voluit communia. Monasterium Possidio appellatur sacra ejusmodi Congregatio, non quod revera Monachi essent, quales tunc Oriens bene multos habebat, & Sanctus Martinus Seculo eodem, quo San-

(*) In hac Edit. nostra T. XI. P. II.

Sanctus Eusebius floruit, in Italiam invexit, ac postea Sanctus Benedictus meliori successu instituit; sed quod Clerici ii Monachorum more in ea societate pie ac religiose degerent, ac voluntariam potissimum paupertatem exercerent. *Monasterii* nomen aedibus quoque Canoniorum postea tributum, non uno exemplo infra ostendemus. Sed ut non tam sero Canonicos in Ecclesia Dei institutos edifcas, consule postremas tabulas Bertichramni Episcopi Cenomannensis circiter Annum Christi DCXV. confectas, ut est in Vitis Antistitum Cenomannensium apud Mabilionium. Ibi memoratur *Agericus Episcopus Turonensis*, qui portionem Villae, quae Sancti Martini fuit nobis vendidit, & venditionem cum Canonicis suis nobis fecit. Vides jam sub initiis Septimi Saeculi a Christo nato, Turonense Sancti Martini Monasterium excultum fuisse a Canonicis. Accedat etiam testis vetustior Gregorius ejusdem Turonensis Ecclesiae Episcopus, rerum suae Civitatis certe peritissimus. Ille nimirum in Vitis Patrum & Lib. 10. Histor. Francor. commemorat *Mensam Canoniorum* in Ecclesia Bituricensi; atque in *Turonensi*: ita ut habeamus vel ipso Saeculo Sexto apud Gallos nomen saltem *Canoniorum*, fortassis & Institutum. Ad haec infra vide Concili Tertii Aurelianensis locum. Praeterea in nuper laudatis Cenomannensium Praesulum Vitis Charta occurrit Longigilli Monachi, scripta Anno Christi DCXXV. in qua pollicetur, se perfoluturum ad opus *Canoniorum* Cenomannensium duo modia Vini ad caritatem faciendam. Ergo tunc etiam nomen & Collegium *Canoniorum* in usu fuerit oportet. Et in Chartis quidem subsequenter Saeculi Septimi in eodem Chronico, ip-

A forum *Canoniorum* mentio recurrit. Quare ex eiusmodi Ecclesiis petatum omnino videtur exemplum atque ipsum nomen Canoniorum, qui Saeculo Octavo in aliis Ecclesiis instituti fuere, & quorum praestantissimus Ordo latius Saeculo Nono per Gallias, per Italiam, & per reliqua Christianorum regna pervasit. Potissimum verò ex eiusmodi studio meritum apud Deum, magnamque apud homines famam sibi conquisivit Chrodogangus Metensis Episcopus. Is enim teste Paulo Diacono in Vitis Episcoporum Metensium, ut disciplinam sacram in Ecclesia sua restauraret, Pippino regnante in Galliis, *Clerum adunavit, & ad instar Coenobii intra Claustrorum septa conversari fecit, normamque eis instituit, qualiter in Ecclesia militare deberent: quibus annonas vitaeque subsidia sufficienter largitus est; ut perituris vacare negotiis non indigentes, divinis solummodo officiis excubarent. Ipsumque Clerum abundanter lege divina, Romanaque imbutum cantilenam, morem atque ordinem Romanae Ecclesiae servare praecepit.* Habes heic veram imaginem Canoniorum postea celebrium, in Metensem Ecclesiam jam tunc inductorum. Et quoniam ad eum usque diem nullis certis, scriptisve legibus sancta haec institutio regebatur, primus fuisse traditur Chrodogangus, qui *Normam*, hoc est *Regulam Clericorum, sive Canoniorum* conscripsit in Concilio postea Moguntinensi Anno Christi DCCCXIII. laudatam. Is verò non ad communem tantum vitam Clericos suos adtraxit, sed etiam ad laudes Dei in Choro canendas, prout Romae in usu jam erat. Incongruum nempe, ut opinor, vir summe pius arbitratus est, Monachos in suis Templis (Psalmos decantando, & Hymnos) cum tanta aedifi-

aedificatione Populi vacare divinis rebus quotidie, Templum verò praecipuum suae Urbis hujusmodi carere decore. Porro sensim sub eodem Pipino ejusque filio Carolo Magno, propagatum est per Gallias Canonico-
 rum institutum, curantibus praecipue ipsis religiosissimis Regibus, ut unaquaeque Cathedralis Ecclesia Canonicos suos haberet.

Cur verò appellati ii fuerint *Canonici*, non facile statuas. Nonnulli censent, iis obvenisse hoc nomen, quia *Canon*, seu Matriculae Ecclesiae adscripti ex ejusdem Ecclesiae stipendiis alerentur. Putant alii, ideo denominatos, quod *Canones*, sive *Canonicas Regulas* arctius observandas sibi susciperent; aut quod *Canonice*, hoc est, *Regulariter* viverent. *Canonicus* enim *Regularem* significat, ut sic Clerici illi a reliquis distinguerentur, qui domi suae nullà adstricti Regula versabantur. Denique aliis ea opinio placuit nuncupatos ita Clericos illos, quod a *Canone frumentario*, seu a sportulis, ac redditibus Ecclesiae victum perciperent. Ego in ancipiti relinquam originem nominis, quando rem ipsam tenemus. Id exploratum est, eos *Canonicorum* appellatione donatos, qui *Regulam Clericorum* professi intra Claustrum unum communis vitae formam eligebant, ac Deo laudes in Choro concinentes, Virtutibus, aliisque Ecclesiasticis muniis operam dabant, Seculares adhuc, & non Monachi: Monachorum tamen vitam ac disciplinam non modicè ex parte aemulantes. Hinc *Horae Canonicae* appellatum divinum Officium, ab hisce Clericis quotidie stans horis decentatum. Hinc *Canonica*, scilicet domus, aut *Canonicae* hoc est, aedes, nuncupatum est Claustrum illud, quod ab ejusmodi Clericorum

A Collegio incolebatur. Nihil autem est, quod ego in hanc rem congeram varia monumenta ex Capitularibus Regum Francorum, aut ex Conciliis habitis in Gallia sub Imperatoribus Francis. Jamdiu hoc praestitit Eru-
 ditissimus vir Ludovicus Thomassinus supra laudatus, Part. I. Lib. 3. Cap. 9. de Beneficiis. Unum pro omnibus sit decretum Eugenii II. Papae in Synodo Romana Anni DCCCXXVI. Cap. 7. apud Labbeum, Tom. 8. Conciliorum: *Necessaria res existit, ut juxta Ecclesiam Claustra constituantur, in quibus Clerici disciplinis Ecclesiasticis vacent. Itaque omnibus unum sit Refectorium ac Dormitorium &c.* Haec de omnibus Sacerdotibus & Clericis uni Ecclesiae addictis constituta videntur; sed praecipue *Canonicos*, Sacerdotes & Diaconos respiciunt, quorum institutio tunc maxime fervebat. Et sane *Clerici* potissimum iis temporibus appellati fuere *Canonici*, ut exemplis multis confirmare possem. Sed progredi necesse est. Quod nunc omnino animadvertendum, etiamsi Pipino, ejusque filio Carolo Magno, jugis cura studiumque fuerit, ut per unamquamque Civitatem propagaretur Canonico-
 rum institutio, eorumque vita a succrescentibus vitiis identidem purgaretur: attamen Ludovico Pio Imperatori, Caroli Magni Augusti filio, praecipue tribuendum, quod aucta sit ac effluerit, non in Galliis solum, sed & per omnem fere Italiam, egregia haec in Clero norma vivendi. Is ergo in Concilio Aquilgranensi Anni DCCCXVI. indixit Patribus, ut ex variis Canonibus, sanctorumque Patrum Libris colligerent, quidquid pertinere videretur ad recte instituendam Clericorum vitam; & *Regulam Canonicis & Canonicabus* servandam in sacro illo

conventu constituendam curavit. Nul-
lum denique lapidem non movit,
quo sacra Canoniorum Collegia ubi-
que efformarentur, ac virtutibus efflo-
rerent. Extant apud Labbeum Tom.
7. Concilior. Acta illius Synodi, ibi-
que singula referuntur ad eosdem Cle-
ricos atque Canonicos rite instituen-
dos spectantia. Idem verò Imperator
in Capitulari Anno eodem edito a-
pud Baluzium, Tom. I. pag. 564.
Capitular. Reg. Francor. in haec ver-
ba loquutus est: *Quia verò Canonica
professio a multis partim ignorantia,
partim desidia debonestabatur, operae
pretium duximus, Deo annuente, apud
sacrum conventum ex dictis Sanctorum
Patrum in unam Regulam Canoniorum
& Canoniarum congerere, & Canoni-
cis, vel Sanctimonialibus servandam
contradere, ut per eam Canonicus Ordo
absque ambiguitate possit servari &c.*
Amalarius Diaconus, inter Scriptores
Ecclesiasticos perquam celebris, hanc
in rem prae ceteris insudavit, Ade-
maro teste in Chronico suo ad An-
num DCCCXVI. Tanta ergo Impe-
ratoris piissimi cura, tantumque Pa-
trum Aquisgranensium studium, brevi
effecit, ut in Italia quoque sensim insti-
tuta fuerint Canoniorum Collegia eo
successu, ut vix ulla saltem Cathedralis
Ecclesia tandem fuerit, ubi Canoni-
corum Congregatio non haberetur,
sub eodem Claustro, & ad eandem
Mensam convivens. Nam quod cen-
set eruditissimus Du-Cangius in Glos-
sar. Latin. ad vocem *Canonici*, iis
etiam Saeculis institutos fuisse *Can-
onicos Regulares*, hoc est, qui Regu-
lam Sancto Augustino attributam ob-
servarent, & a *Canonis Saecularibus*
diversi essent, vereor, ut id solidis
fundamentis nitatur. Dicebantur &
Seculares Canonici *vivere regulariter*,
aut *vivere secundum Regulam*, quippe

A
B
C
D
E
ipsis quoque praescripta erat Regula;
& in actis eorum temporum aut *Mo-
nachi*, aut *Canonici* tantummodo oc-
currere solent. Et quoniam ad Ca-
noniorum Claustra, sive Monasteria
aedificanda plerumque pone Templum,
ubi Episcopalis Cathedra sedebat, mul-
ta interdum obstabant, negantibus
nonnullis divendere in tam laudabile
opus aedificia sua, aut terram oppor-
tunam, statuit idem Imperator, ut
necessaria loca iisdem concederentur,
per Capitulare editum Anno Christi
DCCCXIX. De locis dandis (ita ille
scribit) ad claustra Canoniorum sa-
cienda, si terra de ejusdem Ecclesiae
rebus fuerit, reddatur ibi. Si de al-
terius Ecclesiae vel liberorum hominum,
commutetur. Si autem de Fisco nostro
fuerit, nostrâ libertate concedatur. For-
tassis haec nostrâ largitate legendum est.

Neque levis momenti res fuit eju-
smodi Collegiorum institutio, quum
ad alimenta Canoniorum & Mona-
sterii regimen multis opus foret. Et
religiosi quidem Urbium Antistites
Ecclesiae redditibus, praediis, ac De-
cimis non levem portionem in eo-
rum usum concesserunt. Tum non-
nullas iis elargiti sunt Beneficii lo-
co aut urbanas, aut rusticanas Ec-
clesias, videlicet Oratoria, atque Ple-
bes, sive Parochiales Ecclesias, ut
veluti praebendae in commodum sin-
gulorum cederent, aut earum proven-
tus ad communem Collegii mensam
deferrentur. Id etiam poscebat inter-
dum necessitas, quum nempe Cath-
edralis Ecclesia sufficientibus stipendiis
alere non posset Canoniorum suo-
rum ac Ministrorum coetum. Dum
supra de *Cardinalibus* agerem, quos
in nonnullis Ecclesiis eosdem atque
Canonicos fuisse vidimus, in eam de-
clinavi sententiam, alicujus peculia-
ris Ecclesiae titulum conferri consue-
visse

vissis iis, qui *Cardinales* nuncuparentur, hoc est, qui stabili jure alicui Ecclesiae praeficiebantur. Et profecto vel in Aurelianensi Concilio III. Anni DXXXVIII. aperte innuitur Canone 18. Clericis Civitatis Ecclesiae, id est, ut conjicio, *Majoris Ecclesiae traditas fuisse Basilicas ordinandas in quibuscumque locis positas, id est sive in territoriis, sive in ipsis Civitatibus*. In eo autem Concilio, quamquam tandiu ante Pippinum & Carolum Magnum celebrato, *Canonico-*

rum Clericorum mentio habetur, iique ex *stipendiis* Ecclesiae enutriti dicuntur. Quare nil mirum, si idem etiam mos continuatus postea fuerit, concedendi singularis cujuscumque Ecclesiae regimen *Canonicis*, vel postquam communem vitam agere coeperunt. In Archivo Capituli *Canonicorum Mutinensium* legi olim vetustissimum exemplum Chartae, quam haec evulgare, non ingratum *Lectoribus* fore puto.

Deusdedit Episcopus Mutinensis Leoni Archipresbytero Plebem Sancti Petri in Siculo concedit, ut eâ utatur ad ministerium sui Archipresbyteratus. Anno Christi 828.

Deusdedit per misericordiam Dei Mutinensis Episcopus. Omnibus filiis nostrae Ecclesiae notum esse volumus, quia residentibus nobis in Curte nostra Solaria, in Plebe Sancti Geminiani, Anno Domnorum nostrorum *Lodovici & Lotharii filio ejus, Decimo V. & Septimo, die XIV. mensis Augusti, per Indictione Sexta*. Donavimus ordinantes Plebem nostram in Siculo, quae dicitur Sancti Petri, consentiente Sacerdotio & Clero nostro, nec non ipsius Ecclesiae Populo, *Leoni Archipresbytero nostro, ea siquidem ratione, ut ipse locum regiminis teneat, & secundum Canonice auctoritatem ministerium Archipresbyteratus subministret. Id est in sartatectis Aecclesiis restaurandis, in Clericis congregandis, in Scola habenda, & Offitio divino perolvendo, cujus locum firma stabilitate ei concedimus, ut secundum Canonice auctoritatem a nullo Successorum nostrorum nullatenus ex hujusmodi firmitate possit amoveri, nisi forte talia perpetraverit, quae digna sunt, Canonico iudicio examinari. Annualem autem ipsius*

Plebis nobis & Successoribus nostris debitam pensionem, quae est Solidos triginta per singulos annos, statuimus per hanc noticiam, ut in Pascha Domini annualiter persolvatur, custodita solita consuetudine, salvo pacto, quod pro circumstantia Parrocchia semper tertio anno nobis donetur. De quibus si negligens fuerit, duplici datione, ut Leges censeant, puniatur.

Deusdedit Episcopus sanctae Ecclesiae Mutinensis huic privilegio subscripsi.

Ego Garipertus Presbiter manu mea subscripsi.

Leo Diaconus manu mea subscripsi.

Ego Johannes Subdiaconus manu mea subscripsi.

Ego Marinus Clericus manu mea subscripsi.

Ratpertus Presbiter, & Notarius sanctae Ecclesiae Mutinensis scriptor istius Privilegio, postquam tradito complevit & dedi.

Agitur haec de Parochiali Ecclesia, sive Plebe, Archipresbytero Leoni

concessa, quem Collegio Canonico-
rum Mutinensium praefuisse facile in-
telligas. Atque hinc elucere videtur,
quale Archipresbyteri munus foret ac
onus; nempe curare, ut fartatecta
Ecclesiae restaurarentur; Clerici, sive
Canonici ad Chorum & mensam con-
venirent; Schola minoribus Clericis
haberetur; & divina Officia in Tem-
plo rite persolverentur. Insuper hinc
haurias, consuevisse vel iis temporibus
Episcopos tertio quoque anno cir-
care Parroechiam, hoc est, visitare
Dioecesim (id enim ea vox signifi-
cat, & idem Italicum *Cercare*, &
Gallicum *Chercher* prodierunt) secun-
dum Canones Conciliorum. Quod
haec factum erga unum vides, nempe
commendatam Canonico-
rum An-

A | tesignano singularem Ecclesiam regen-
dam, idem si non reliquis, saltem
praecipuis Canonici obtigisse puto.
Datis quoque ab Episcopis & perpe-
tuo concessas alias Ecclesias ipsi Ca-
nonicorum Capitulo, veterum monu-
menta testantur. Haec postea in Ti-
tulum ac Beneficium ab ipso Capitu-
lo traditas identidem fuisse alicui
B | ex Canonici par est credere. Et sane
paucas reperias Canonico-
rum Collegia, ad quorum jus non pertine-
rent olim complures aut saltem ali-
quot Ecclesiae, sive urbanae, sive
suburbanae. Ego hujusce rei aliquot
exempla proferam. Primum ex ar-
chetypo Diplomate, existente in insi-
gni Tabulario Capituli Canonico-
rum Regiensium. C |

Ludovici II. Imperatoris Diploma, quo Canonici Ecclesiae
Regiensis confirmantur omnia iis donata a Sigefredo
illorum constitutore. Anno 857.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi
Dei aeterni, Hludovicus gratia Dei
Imperator Augustus. Imperiali satis
congruit excellentiae, ut petitionibus
servorum Dei aures libenter accommo-
det, & eorum affectus devote tractan-
do, utiliter instituat, quatenus id a-
gendo & eos in divinis cultibus ser-
ventiores reddat, & pro his apud Do-
minum devotis eorum precibus aeternam
remunerationem percipiat. Igitur om-
nium fidelium sanctae Dei Ecclesiae, ac
nostrorum praesentium scilicet & futu-
rorum comperiat industria, quia Sig-
fredus venerabilis sacrae Sedis Re-
giensis Episcopus nostrae suggestit man-
suetudini, ut quasdam res ejusdem suae
Ecclesiae, quas ipse in Canonico-
rum ibidem Deo militantium usibus cotidia-
nis, ad utiliore ordinem transferens,
divina inspiratione constituit, nos pro

amore Dei & aeternae remunerationis
praemio, nostra Imperiali auctoritate,
id plenius in Dei nomine perpetuo sta-
tuentes curroboravimus: quatenus eisdem
Dei famulis, nostris fultis praesidiis,
D | & devotius Dei famulatum exsequi &
pro nobis adtentius Domini misericor-
diam exorare delectet. Nos autem ejus
petitioni libenter assentientes, id ple-
niter concessimus, & hoc nostrae Impe-
rialis munificentiae apices exinde fieri
E | jussimus. Per quos omnino stabilientes
decernimus, ut ab hinc in futurum
praefatae res, ubi ipsa Canonica prae-
fatus Sigefredus Episcopus a funda-
mentis edificavit, Ecclesia videlicet
Sancti Peregrini, nec non & alia
Sancti Michaelis Archangeli; tertie
quoque Sancti Faustini, siquidem &
Sancti Vitalis Basilica cum omnibus
adjacentiis vel pertinentiis earum; Ec-
clesia

clesia denique Sancti Ambrosii, & Corticella, atque Rivofrigido, cum omnibus adpenditiis, vel pertinentiis earum. Preterea in Gavassa Massarii duo, & de parte Heriberti Comitis unum, & in Fanio massaritica una, quae regitur per Trasfero cum nepotibus suis, una cum ipsis famulis, & omnes res illas de Dominico Presbitero. Case quoque Alberici & Ajoaldi de Pineto cum pertinentia sibi massaritica Ermesfredi Presbiteri, atque res Geminiani Sacerdotis, quas in Regio, vel in Sableta habere videtur. Omnes quoque res, quas Romoaldus Presbiter tenet, vinea una de quodam Leoviardo in Prato Pauli, seu massaritica una in Maxentiatico, sive famulis in predicta Canonica deservientibus. Et ea omnia cum plenissima integritate; & cuncta quaecumque in futurum a benignis largitoribus inibi deo favente auctum fuerit, per hanc nostram Imperialem institutionem & inviolabilem approbationem in eodem ordine sine alicujus retractatione firmiter absque eorum consilio & voluntate corroboratae permaneant. Et nullus Successor ejusdem Sedis ullo unquam tempore hanc nostram institutio-

A nem removere aut irrumperere quoquo modo conetur; nec commutationem de prefatis rebus faciendi habeat potestatem, sed iuste & legaliter secundam nostrum preceptum ab ipsis Canonicis sint possessa juxta hanc nostram institutionem; utque prefati venerabilis ejusdem Sedis Sigesfredi Episcopi ordinationem statutum fore dinoscitur, perpetuis temporibus maneat inconvulsum. Quod si quis unquam ullo tempore prefatae Sedis Episcopus contra hanc nostram auctoritatem insurgere temptaverit, aut aliquam violentiam in eadem Canonica, vel in ipsis Canonicis, aut in eorum hominibus liberis, aut servis, vel in omnibus rebus eorum mobilibus, aut immobilibus, vel territoriis, tam Ecclesiasticis, quam proprietariis, vel si aliquis Dux aut Comes, aut aliqua judiciaria Potestas vel Minister Reipublicae facere quesserit: centum Libras auri se compositurum sciat, medietatem nostrae parti, & medietatem in ipsa Canonica. Et ut haec nostra auctoritas inviolabiliter permaneat, manu propria firmavimus, & de anulo nostro subter sigillari jussimus.

Signum

Domni Hludowici serenissimi Augusti.

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Teodatus Notarius ad vicem Ducefemiri recognovi.

Data III. Idus Januarii, Anno Imperii Hludowici serenissimi Augusti VII. Indictione V.

Aclum Mantua Palatio Regio feliciter in Domino.

Itaque Sigesfredus Episcopus primus fuit, qui Regiensi in Urbe Canoniceorum Monasterium (ita quippe non raro Canoniceorum Aedes appellari videas) atque uti verisimile est, ip-

E fos etiam Canonicos constituit, inter alia elargitus nonnullas Ecclesias perpetuo jure ipsis in posterum possidendas. Alterum nunc juvat ostendere Canonice Collegii circiter eadem fere

fere tempora institutorem, Petrum videlicet Antistitem Arretinum, conlatque tum ab eodem Praefule, tum a Lothario I. Augusto praedia, ut ex eorum proventibus Canonici quo-

A tidianum victum perciperent. Id constabit ex authentico Diplomate, quod in nobili Archivo Capituli Canoniceorum Arretii sub oculis habui.

Lotharius I. Imperator Capitulo Canoniceorum Arretinorum omnia eorum bona confirmat, & nova donat, Anno 843.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi Dei aeterni Hlotharius divina ordinante providentia Imperator Augustus. Si petitionibus &c. Idcirco omnium fidelium Sanctae Dei Ecclesiae, ac nostrorum praesentium videlicet ac futurorum comperiat magnitudo, quia vir venerabilis Petrus Areciensis Urbis Episcopus adiens serenitatem culminis nostri, retulit celsitudini nostrae, quod in Sede sibi Deo auctore commissa Fratres, ut sub Canonica inibi consistent auctoritate, constituerit, atque ex rebus ac familiis Episcopi sui, prout eorum exposcit utilitas, per decretum suae sanctionis ditaverit, Villas scilicet tres, quae Durna, Speja, atque Plica nominantur, quasque Burgundis matrona, & Elbungus eidem Ecclesiae contulerunt, nec non & Mercatum, quemadmodum per decretum suae confirmationis praefatis contulit Fratribus, nostrae sanctionis auctoritate eis confirmaremus. Cujus petitioni ad sensum praebere statuentes, hos nostros Imperiales apices fieri iussimus, quibus decernimus atque sancimus, ut praenominatae Villae, atque prae-

B scriptum Mercatum cum omnibus sibi pertinentibus, in stipendiis supradictorum Fratrum cum . . . quidquid vel in eis exigi, vel adquiri potuerit, jure perpetuo cadant; ita ut videlicet nec Rector ejusdem Sedis, nec cujuslibet potestatis persona de praefatis rebus ac familiis, seu de his, quae divina pietas inibi augeri voluerit, aliquam inferre praesumat contrarietatem, vel diminutionem ullam ingerere adtemptet. Sed & nos pro mercedis nostrae augmento, & ut in hoc opere nostra quoque fiat mercedis amplificatio, quandam Villam juris nostri memoratae Ecclesiae, quae est constructa in honore Beati Donati Confessoris Christi, ad necessitates Fratrum inibi consulendas, quae vocatur Caminina, & consistit in Castris Felicitatis, cum Ecclesia, quae constructa est in honore Beati Andreae Apostoli, sicut Ragino quondam Vassallus noster ordine Beneficiario eam habuisse nascitur, una cum campo, qui vocatur Piscinulae, & consistit in pago Areciense, cum caitoribus suis, atque omnibus ad se juste &c.

Signum

Hlotharii serenissimi Augusti.

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Remigius Notarius ad vicem Volmari recognovi & subscripsi.

Data IIII. Kalendas Septembris, Anno Christo propitio Imperii Hlotharii pii Imperatoris in Italia XXIII. in Francia IIII. Indictione VI.

Actum Romarici Monte, in Dei nomine feliciter. Amen.

Tertium exemplum praebebit Charta, quam ex Archivo Archiepiscopi Taurinensis describendam mihi curavit Excellentissimus vir Ludovicus Caisottus Regii Senatus Praefes. At-

A que inde intelliges, quanta Decimarum, sacrarum Aedium, & fundorum copia in sacrum Taurinense Canoniorum Collegium antea fluxisset.

Henrici III. Regis, inter Imperatores Secundi Diploma,
quo Canonicis Taurinensibus Sancti Salvatoris jura
ac bona omnia confirmat. Anno 1047.

IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Henricus divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus. Omnium sanctae Dei Ecclesiae, vestrorumque fidelium tam futurorum quam praesentium noverit universitas, qualiter nos pro amore divino, animaeque nostrae remedio Canonicis Taurinensis Ecclesiae per hoc nostrae confirmationis Praeceptum, prout iuste & legaliter possumus, concedimus & confirmamus, stabilimus in Canonica & Claustro in Domini Salvatoris honorem * constructo infra Taurinensem Civitatem, nec non & Canonicis ibidem pro tempore militantibus, omnia a beatae memoriae Regnimito ejusdem Sedis Episcopo Institutore ejusdem Canonicae Domini Salvatoris collata, & quae per Praecepta Regum & Imperatorum, vel per firmitates succedentium Episcoporum, seu quaeque collatione religiosorum hominum ibidem collata sunt, vel conferenda: Ecclesias scilicet intra eandem Civitatem Taurini, unam in honorem Sanctorum Apostolorum Philippi & Jacobi, aliam in honorem Sanctorum Apostolorum Simonis & Jude, tertiam in honorem Sancti Stephani Martiris, quartam in honorem Sancti Martiniani, quintam in honorem Sancti Eusebii. sextam in honorem Sancti Martini. Castrum etiam super Portam ejusdem Civitatis, quae dicitur Turrianica, & omnem Decimam

B tam intus quam foris ejus Civitatis, cum molendinis & piscationibus in ipso fluvio Turia. Insuper etiam omnes res ejusdem Canonicae tam intus quam foris, cum suis solariis, castis, hortis, accessibus, terris, servis, & ancillis, omnibusque praefatae Canonicae pertinentibus. Largimur etiam omnes Decimas indomnicatas ejusdem Sedis Episcopi, & Decimas Beneficiorum omnium fidelium ejusdem Episcopi. Ecclesiam quoque Cardinalem in honorem Sancti Maximi in Quinto, & Ecclesiam Sancti Stephani in Maliasco, Ecclesiam Sanctae Mariae, Ecclesiam Sancti Petri, Ecclesiam Sancti Laurentii, cum omni Decima praedictae Villae: Cortem in Alpiniano cum Castro & Capella Sancti Petri infra ipsum Castrum sita: altera vero trans Turiam flumen Sanctae Mariae, cum molendinis, piscationibus, & omnibus appendiciis ad eundem aspicientibus: Cortem in Lisiniasco, cum Castro & Capella Sancti Mauricii in eodem Castro, cum omnibus ad se pertinentibus: Ecclesiam Sancti Victoris & Coronae, cum omni Decima in Marcomeda, & cum terris ac mansis ad praedictam Canonicam pertinentibus: Ecclesiam Sancti Macharii in Vilasco cum terris & Decimis ejusdem Villae: Plebem vero in Durione Sanctae Mariae, cum omni Decima ad eum pertinente in planitiis, castis, terris, vineis,

neis, & Capellam Sancti Solutoris in Monte Pharrato: Ecclesiam Sancti Viti in Villa, quae dicitur Arfitias, cum Corte tota, & Decima, & portibus, piscationibus, omnibusque sibi adjacentibus: Ecclesiam Sancti Georgii cum Monte, ubi extat in Villaparlo, cum omni Decima ejusdem Villae, & Mansis eidem Canonicae pertinentibus: Decimam in Malavasio cum duabus Ecclesiis, unam in honorem Sanctae Mariae, alteram in honorem Sancti Martini, & omnem Decimam in Valleplana, & in Vallesurda, & in Milionico, & inde Ligadino, cum terris & vineis ad praefatam Canonicae pertinentibus: Cortem in Saxinas cum Ecclesia in honore Sancti Johannis cum omni Decima, molendinis, silvis, buscaliis, palariis, & omnibus appendiciis, omnemque Decimam ejusdem Cortis: Cortem in Martiriasco cum Capella Sancti Martini, cum silvis, buscaliis, & omnibus appendiciis suis: Cortem in Pavatiano cum omnibus suis pertinentiis. Capellam in Romaniano in honorem Sancti Remigii: Cortem in Pavariolo cum Castro & Capella in eodem Castro in honore Sancti Secundi, cum omnibus suis pertinentiis: Cortem in Audisello, & Mandego, cum suis pertinentiis: Cortem in Patiano cum Castro, & duabus Capellis: Cortem in Balbiano cum Capella una: Cortem in Aliniano, cum Castro, & Capella in eodem Castro in honorem Sancti Remigii: Capellam, mansos, vineas, atque casas in Orsenasco: Cortem in Santena, cum Castro, & Capella in eodem Castro in honore Sancti Pauli, cum omni sua Decima ejusdem Cortis: Cortem in Bulgare, & partem in Castro cum Portibus, molendinis, piscationibus, silvis, & omnibus sibi pertinentibus: medietatem Cortis Buriadis, cum medietate Capellae in

A honore Sancti Michaelis: Cortem in Scandaltico, cum Plebe in honore Sancti Dalmatii, & Capellis quatuor in eadem Corte, unam in honorem Sancti Michaelis, aliam Sancti Johannis, tertiam Sancti Andreae, quartam Sancti Martini, cum omni decima, & molendinis, silvis, pascuis, pratis communibus & privatis, omnibusque ad praedictam Canonicae pertinentibus: Capellam in Polengaria in honore Sancti Remigii, cum omnibus ad eam pertinentibus in Sablone, cum Mansis quinque, & medietate * Decima ejusdem Villae, una cum terris, Castris, Capellis, vineis, campis, pratis, pascuis, silvis, molendinis, portibus, ripariis, aquis, aquarumque decursibus, piscationibus, servis & ancillis, Aldionibus, decimis, Fictis, redditibus, paludibus communibus & incommunibus, ripis, rupinis, cultis & incultis, mobilibus & immobilibus, ad jus praefatae Canonicae, Canonicozumque usus & sumptus, qui pro tempore fuerint, pertinentibus vel aspicientibus in integrum, nostrae confirmationis auctoritate, & quae collata sunt, & conferenda, concedimus, largimur, ac stabilimus, omnium hominum controversiam remotam & procul abdicatam.

D Insuper quoque per hanc nostri Praecepti paginam praecipimus, atque jubemus, ut nemo Episcopus, etiam Judex publicus, aut Missus discurrens, aut Marchio, Comes, Sculderius, Gastaldus, vel cujuslibet potestatis magna, parvaque persona has praelibatae Canonicae res audeat invadere, diripere, vel quocumque molimine de potestate Canonicozum, ibidem Domino militantium, ausu nefario auferre, nec in beneficium cuiquam dare praeter voluntatem praedictorum Canonicozum, neque ad causas judicario more, ut aliqua supraposita, aut violentia faciendum ullo unquam tempore ingredi audeat.

Señ.

Sed liceat, eos eum omnibus rebus ac familiis suis sub nostra consistere tuitio-
ne, atque immunitatis defensione. Si
verò querimoniae adversùs jam dictos
Canonicos tam de liberis hominibus,
quàm de servis, seu de rebus ortae
fuerint, jubemus, ut ante Praepositum
& Canonicos ejusdem Ecclesiae finian-
tur, & ad finem usque deducantur.
Si quis igitur contra hanc nostri Prae-
cepti paginam, nostraeque jussionis au-
thoritatem aliquid agere aliquando ten-
taverit, aut ex his, quae supra scripta
sunt, quippiam violare praesumpserit,
sciat se auri optimi Libras ducentas
compositurum, medietatem Camerae no-
strae, & medietatem parti praedicto-
rum Canoniorum, nostraeque insuper
incidisse Majestatis offensam. Et ut hoc
nostrae immunitatis Praeceptum inviola-
bilem & inconvulsam obtineat firmita-
tem, manu propria subtus illud firma-
vimus, & annuli nostri impressione assi-
gnari jussimus.

Signum Domni Henrici Romanorum
Imperatoris invictissimi.

Henricus Cancellarius vice Erman-
ni Archicancellarii recognovij.

Acta Kalendis Maji, Anno Domini-
cae Incarnationis Millesimo Quadragesi-
mo Septimo, Indictione XV. Anno au-
tem Domni Henrici, seu ordinationis
ejus Decimo octavo, Imperantis verò
Primo.

Actum Mantuae, in Dei nomine se-
liciter.

Canonicae istius dicitur Institutor
beatae memoriae Regnimirus Episcopus
Taurinensis. Verba ista hominem in-
dicare videntur jam vitâ functum:
quum tamen Regnimirus, si Ughel-
lio fides Tom. 4. Ital. Sacr. Anno
praecedenti MXLVI. (is Regimirum
appellat) Taurinensis Episcopatus ha-
benas ceperit. Immo, si Pingonium
auscultamus, Regnimirus idem usque

A ad Annum Christi MLXX. vitam
produxit. Sed uti deceptus fuit Pin-
gonius in tandiu protrahenda Re-
gnimiri Episcopi Vita (quod Ughel-
lius animadvertit) ita a Pingonio
ipso deceptum ego opinor eundem
Ughellium in signando exordio Epi-
scopatus Regnimiri. Is longe ante
Annum MXLVI. Cathedram illam
B conscendisse mihi creditur, ac de-
suisse vivere eodem Anno MXLVI.
aut primis mensibus subsequentiis M-
XLVII. Quamvis enim fatear, uti
alibi monui, formulam beatae me-
moriae, atque alias similes, de vi-
ventibus etiam usurpatas: nihilomi-
nus veri similis est, in Diplomate
Henrici, a me nunc promulgato,
C innui illius mortem. Et profectò non
ea fuit diligentia Pingonio, ut ejus
unâ auctoritate, nisi quum tabulas
profert, nos duci velimus.

Et haec quidem de Saeculo Chri-
sti Undecimo. Vetustiora prostant in-
stitutorum Canoniorum exempla. Ita
credi possunt jam investiti Canonici
in Novocomensem Civitatem ante
D Annum Christi DCCGIII. si germa-
num est Diploma Caroli Magni Im-
peratoris Tom. V. pag. 245. Ital.
Sacr. in quo nonnulla occurrunt,
aliquam suspensionem falsi mihi inge-
rentia. Idemque perspicias in aliis
Italiae Urbibus, in quibus fere om-
nibus Saeculo Christi Nono Canoni-
corum Collegia in Cathedrali Tem-
plo sunt constituta. Quod tamen
E praecipue animadvertas velim, ipso
ineunte Saeculo Octavo non ignota
suere in Italia Canoniorum Colle-
gia, dum certa sit Charta donatio-
nis factae a Specioso Episcopo Flo-
rentino Canonicis Sancti Johannis Ba-
ptistae, sive Cathedralis suae, Anno
XII. Liutprandi Regis, hoc est Anno
DCCXXIV. Chartam protulit Ughel-
lius

lius Tom. 3. Ital. Sacrae. Equidem tantam in Italia Canoniorum antiquitatem sum demiratus. Florentiae quoque in Bibliotheca Stroziana MStum Codicem vidi, in quem conjecta fuerant complura Chartarum veterum monumenta, inter quae nonnulla autographa. Ibi verò legebatur Diploma Ludovici II. Augusti, quem Lotharius I. Imperator genuerat, ubi *Canonicis* Florentinis bona quaeque & jura confirmat. Sed quoniam nuper egimus de *Canonicis Arretinis*, nunc addendum est, primo eorum sedes sive Claustra constituta fuisse extra Urbem, quod nempe illic in

A Basilica quiesceret Corpus Sancti Donati Martyris, & Domus sive sedes Episcopi sita foret. Carolus verò Calvus, dum Romam pergeret, Imperialem Coronam suscepturus, Arretium veniens, rem improbavit, & auctor fuit, ut intra ipsius Urbis moenia, Canoniorum Collegium eorumque Coenobium aedificaretur, quam in rem ex liberalitate sua Johanni Episcopo loca quaedam publica contulit. Donationis hujus authenticam membranam in Archivo Canoniorum illius Urbis adservatam legi atque descripsi, & nunc in omnium usum evulgatam volo.

Caroli Calvi Imperatoris Diploma, quo Johanni Episcopo Arretino locum concedit intra Urbem ad aedificandum Templum Dei, cum Aedibus Canoniorum. Anno 876.

IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Karolus gratia ejusdem Dei Imperator Augustus. Ad hoc nobis divinam gratiam Imperii fastigium contulisse credimus, ut clementiae nostrae meritum cunctiformiter in his, quae pietatis sunt, adcumulemus. Ideoque comperiat presentium & futurorum industria, dum Romam a summo Pontifice Johanne vocati proficisceremur, nos Arretium devenisse, & cur intra moenia Civitatis, more ceterarum, Domus Dei, Sede pollens Antistitis, non emereret perspicacius inquisisse. Et quamvis Sancti Donati Martiris gloriosi responderetur & videretur in hoc specialiter locus electus, quod monumentis omnibus ejusdem Ecclesiae pariter astipulatur, elegantius tamen nobis visum est, ut Arretium intra muros Ecclesiae culmine fulgeat, Claustrali munitione Clericos contineat, & de-

C centibus habitationibus sese distinguat. Ad quod opus concedimus Sancto Donato, ejusque Rectori venerabili Johanni, ac ejus Successoribus Forum, quod muro adjacet intra terminos ex uno latere domus, quae dicitur Orrea, ex altero Ecclesia quondam Beati Benedicti, a tertio latere est murus Civitatis, a quarto verò latere est terra Sancti Petri, & Via publica: ut Episcopo in sua Sede apud Sanctum Donatum residente, ibi nihilominus per ejus ordinationem divinae laudis Canonicae fiant concelebrationes, ubi astenus Mallationum ventilatae sunt lites. Sancimus autem, ut nullus cujuslibet potestatis vel ordinis intra praefixos terminos aliquam molestiam vel invasionem amodo facere praesumat. Quod quicumque facere presumpserit, duplicem immunitatem eidem Ecclesiae persolvat.

Signum Karoli

gloriosissimi Imperatoris.

Locus Sigilli ❄ cerei deperditi.

Audacher Notarius ad visem Gauzilini recognovit & subscripsit.

*Datum Kalendis Martii, Anno XXXVI. Regnante Carolo Imperatore in Francia,
& Imperii ejus Anno Primo.*

Actum Vercellis Civitate.

In Concilio Ticinensi, quod paucos ante dies celebratum fuerat, praesente ipso Carolo Calvo Augusto, qui & ibi electus, sive confirmatus fuit Italiae Rex, uti constat ex Actis editis Part. II. Tomi II. *Rer. Italicar.* pag. 153. decretum fuerat: *Uti Episcopi in Civitatibus suis proximum Ecclesiae Clastrum instituant, in quo ipsi cum Clero secundum Canonicam Regulam Deo militent. Aderat & Johannes Arretinae Ecclesiae Episcopus, uti ex subscriptionibus patet. Is ergo nihil cunctatus, ab Augusto jam Vercellas profecto petiit atque impetravit Forum muro Civitatis Arretinae adjacens, ad Canonicorum aedes in ipsa Civitate fundandas, de quibus sermo fuit in Diplomate a me publici juris nunc facto. Equidem conjicio, ex hoc Imperatoris dono non Aedes solùm Canonicorum, sed & ipsum maximum Templum Arretinae Urbis, tunc aedificata fuisse, atque illuc translatum subinde Corpus Sancti Donati, nempe in eum ipsum locum, ubi nunc Cathedralis Basilica cernitur, intra Civitatem, & prope moenia Urbis sita. Sciscitatus autem est Carolus Calvus, cur intra moenia Civitatis, more ceterarum, Domus Dei, Sede pollens Antistitis, non epineret. Viden, unde ortum habue-*

A rit vocabulum Italicum *Duomo*? Nimirum Templum Civitatis primum, ubi Sedes Episcopi erat, *Domus Dei* per antonomasiam appellabatur. Antiquitas etiam usurpata est vox ipsa eadem significatione, ut videre est in Sermone Sancti Zenonis Veronensis Episcopi de Psalmo 126. *Conventus Ecclesiarum* (ita ille scribit) sive *Templi*, quos ad secretans Sacramentorum religionem, aedificiorum septa concludunt, *consuetudo nostra vel Domum Dei solita est nuncupare, vel Templum*. Aliis exemplis parco. Concessus autem est in hoc opus laudabile locus, ubi haecenus *Mallationum ventilatae sunt lites*, publici quippe olim conventus (*Malli Germanico* vocabulo nuncupati) fiebant, in quibus majores causae agitabantur coram Comite, aliisque publicis Magistratibus, ac dirimebantur. De his actum supra fuit in *Dissertatione XXXI. de Placitis*. Postremo hinc tandem intelligas, Cathedralis Templum in omnibus fere Civitatibus intra moenia collocatum olim quoque fuisse: idque ad majus Populi commodum. Simulque palam fit *Claustreli munitione Canonicos conjunctos insimul vixisse, atque ab iis divinae laudis peractas fuisse concelebrationes. Quibus verbis innuuntur divina*

divina Officia, five Horae ab ipsis Canonicis in Choro diu noctuque decantatae, ideoque *Canonicae* appellatae. In Adelardi Episcopi Regiensis Charta infra videbimus, *Dormitorium* Canonicis Castri Olariani (nunc nobis *Castellarano*) constructum, ut ii diligentius nocturnis horis ad divinum officium occurrere possint. Ergo Monachorum more & ipsi Canonici noctu quoque divinas laudes persolvebant in Choro. Paria legas in Literis Adelberti Bergomatis Episcopi, Anno Christi DCCCCEVIII. scriptis, Tom. 4. Ital. Sacr. ab Ughellio editis. Is enim ad constituendas Aedes Canonicorum elegit *Clastrum juxta Ecclesiam, ut cum Officium compleverint, opportune ad reficiendum, cibum*

A & potum accipiant, & in nocturnis horis ibidem Dormiendo, nocturnis Officiis facilius occurrant. Dormitorii quoque communis Seculis etiam posterioribus mentio est in Literis circiter Annum MCLVII. datis ab Hadriano IV. Papa apud Campium in Histor. Eccles. Placent. Canonicis Placentinis. Ibi nimirum praecipit Pontifex, *quatenus omnes de uno Cellario insimul in uno Refectorio comedatic, & in communi Dormitorio dormientes, in Capitulo conveniantis quotidie &c.* Quae verò Dignitates in Arretino Capitulo vel ipsis antiquis Seculis numerarentur, e subsequenti Diplomate palam fiet, quod authenticum mihi visum fuit inter ejus sacri loci membranas.

Confirmatio cujusdam terrae facta ab Ottone III. Imperatore
Canonicis Ecclesiae Arretinae, Anno 996.

IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Otto divina favente clementia Imperator Augustus. Quia Imperialis magnificentia pia & larga erga Dei cultores, & Ecclesiarum Dei recuperatrix &c. qualiter nos consultu ac interventu Helmpraxi venerabilis Episcopi nostrique fidelis aliquantam terram, quam bonae memoriae Petrus Episcopus &c. (ut in Privilegio Ottonis Primi) Canonicis, qui nunc ibi

D *serviunt Willelmo scilicet Archidiacono, & Berahardo Presbytero & Primicerio, Martino Clerico & Custodena Sancti Donati, Sigizonem Scolae Cantorem, Michaël. Presbytero, Atto Presbytero, Winizoni Presbytero, Johanni Presbytero, Girardo Presbytero, Berto Presbytero, Ludoni Presbytero, Leoni Presbytero, & reliquis, qui in praesenti serviunt &c.*

Signum Domni Ottonis invictissimi

OTM
IGR

Imperatoris Augusti.

Locus Sigilli ☩ cerei deperditi.

Heribertus Cancellarius vice Petri Episcopi & Archicancellarii notavi.

Data III. Idus Julii, Anno Dominicae Incarnationis DCCCXCVI. Inditione VIII. Anno verò Tertii Ottonis Regnantis XIII. Imperii autem Primo.

Actum in Ecclesia Sancti Donati feliciter. Amen.

Tom. XII.

T t

Neque

Neque solum in Cathedralibus Templis, sed & in aliis Urbium praeflantioribus Ecclesiis coepta sunt institui Canonorum Collegia. Hoc est, qui Clerici in aliqua illustri Basilica Deo inserviebant, communitate, unice clauistro sese obligantes, novas Congregationes antiquitus etiam efformarunt. Hinc ergo ortum habuere, quae nunc vulgo *Collegiatae* appellantur. In Ambrosiana Mediolanensi Basilica, ubi Sanctorum Mar-

A | tyrum Gervasii ac Protasii Corpora quiescunt, nunc praeclarissimus Canonorum coetus, praeter Monachos ab iis divisos, laudes quotidie Deo canit. Horum vestigia animadvertat Lector volo vel Anno Christi DCCCXCIV. in quodam Berengarii Primi Diplomate, quod ex pervetusto apographo Archivi Monachorum Cisterciensium ibidem sacra facientium descripti.

Berengarius I. Italiae Rex Presbyteris & Officialibus Basilicae Sancti Ambrosii Mediolanensis, Mansum in Cornelade largitur Anno 894.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi Dei aeterni. Berengarius gratia Dei Rex. Si circa Dei famulos nostrae concessionis benignitatem impendimus, devotiores illos pro nobis ad divinum implorandum auxilium reddimus, ac per hoc supernam pietatem nostro Regno proficere non diffidimus. Ideoque omnium sanctae Dei Ecclesiae nostrorum fidelium presentium ac futurorum nosse volumus cognitionem Hermenulphum nostrae Militiae Comitem nostrae suggestisse sublimitati pro quibusdam Presbyteris atque Officialibus Sancti Ambrosii, cui ejus Corpus venerabiliter tumulatum est, quatenus eis, vel eorum successoribus, ob nostrae mercedis cumulum, concessam nostram largitatis benevolentiam, Mansum illud, quod est in Cornelade, pertinens, ex Comitatu Frazionensi, cum finibus & subjacentiis suis ex integro, omni aliorum impeditioe postposita, ad habendum debiti causam concedamus officii. Quod nos ratum & congruum omnimodis arbitantes, ejus petitioni concessum prebuimus. Si ergo contra hoc Rogale Preceptum temerario usu aliquid contrarium suae presumptione stultitiae facere, quod absit,

C | temptaverit, a nobis statuto dampnetur judicio, scilicet mancosos auri duo milia cogatur persolvere, medietatem Regiae Camerae, & medietatem ipsis Presbyteris, quibus ausus fuerit impedire nequissimus. Et ut hoc nostrae Celsitudinis inviolabile Preceptum firmum & inconcussum habeatur impofterum, proprie manus subscriptione innotatum, atque, ut mos est, roboratum Anulo nostro, subtus jussimus sigillari.

D | Restaldus Notarius jussione Regia ad vicem Adelardi Episcopi & Archicancellarii recognovi.

Data IIII. Nonas Decembris, Anno Incarnationis Dominicae DCCCXCIII. Anno vero Regni Domini Berengarii gloriosissimi Regis VII. Indictione XIII.

E | Actum in Mediolano ad Sanctum Ambrosium, in Dei nomine feliciter. Amen, Amen, Amen.

Vides, jam praeter Monachos olim Benedictinos celeberrimi Ambrosiani Monasterii ad cultum Dei introductos, fuisse in Templo Ambrosiano quosdam etiam Presbyteros atque Officiales ante Annum Christi DCCCXCIV. eosque jam in unam coaluisse

se Congregationem ab ipsis Monachis se junctam. His denique *Canonico- rum* appellatio accessit. Quem autem locum designet in hocce Diplomate *Comitatus Frazionensis*, supra investigavi in Dissertatione XXI. de *Italiae Statu*. Ad haec non unis tantum in Urbibus, sed etiam in ruralibus Ecclesiis, hoc est intra Castel-

A la, antiquitus inspicere erat instituta *Canonicorum Collegia*. Hujusce consuetudinis testes etiam dabo tabulas *Adelardi Episcopi Regiensis*, quae adhuc in *Archivo Capituli Canonico- rum illius Urbis* adservantur, atque ego descripsi e *Chronico MSto Fulvii Azzarii*, in *Estensi Bibliotheca* adservato.

Adelardus Episcopus Regiensis Canonicis Castri Olariani vetera bona ac jura confirmat, & nova largitur, Anno 944.

I N nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Adhelardus humilis Episcopus sanctae Regiensis Ecclesiae, servus servorum Dei. Quoniam quidem a Catholicis constitutum omnibus notissimum patet fidelibus rectum fore arbitratum, & nos pro nostrae scientiae modulo cunctis Sanctae Dei Ecclesiae fidelibus, nostrisque praesentibus ac futuris innotescere volumus, eo quod res Ecclesiae, prout in sanctis continetur Canonibus, vota sunt fidelium, & redemptio peccatorum. Fideles namque per amorem Christi succensi ob remedium animarum suarum, & coelestis patriae desiderium, de suis propriis facultatibus Sanctam Ecclesiam fecerunt locupletem, ut de his Christi milites pascantur, & Ecclesiae orientur, pauperes refocillentur, & captivi pro temporum opportunitate redimantur. Idcirco decessorum nostrorum, videlicet *Azzonis & Petri divinae memoriae ejusdem nostrae Sedis Episcoporum*, providentes *Canonicam* constitutam a sua providentia, & sanctissima industria in Plebe Sanctae Mariae sita in Castro Olariano, tam illud confirmare, quod ipsi statuerunt, quamque amplificare pro posse decrevimus, idest Ecclesiam Sancti Rufini positam in loco *Ventuso* cum casis & omnibus rebus suis, universasque Deci-

B mas de praedicto loco exigendas in integrum, sicut ad nostram Ecclesiam legaliter pertinere videtur. Oblationes quoque fidelium, seu dona pro defunctorum Sepulcris, necnon & omnes Decimas, quae pro tempore redduntur de Curte, quae dicitur *Foliano*, seu ex *Massaritiis* ipsius Curtis atque *Precariis*, seu *Massaricium* unum de jure ipsius Plebis in loco qui dicitur *Dominitio*, cum omnibus pertinentiis suis in integrum. Nos autem pro divino amore & animae nostrae remedio, & facultatibus sanctae Dei Ecclesiae nostrae, cui Deo auctore praesumus, concedimus in jam dicta Canonica ad supplementum Canonico- rum ibidem omnipotenti Deo die noctuque famulantium: idest omnes Decimas de Villa, quae vocatur *Casalegrande*, cum omnibus pertinentiis suis in integrum. Haec ergo omnia praedictis Canonicis in saepe dicta Canonica constitutis, & pro tempore ordinandis donamus: & quae hactenus ibidem tam a nostris Antecessoribus, quam & quibuscumque hominibus de voluntate sua, modis omnibus confirmamus, quatenus Clerici canonice ibidem servientes, & in supradictis rebus, vel ceteris undecumque, quas donante Domino acquirere potuerunt, stipendia pro tempore accipiant, debitum-

que suae servitutis officium in ipsa Ecclesia, votis, ut credimus, fidelium quotidie augmentandâ, adimpleant, ac sanctae conversationis exemplo clarescant per dies & tempora, bonis operibus redundando, in sancta religione atque doctrina crescentes. Et ut diligentius nocturnis horis ad divinum Officium occurrere possint, ad ipsum Dormitorium construendum concedimus omnem terram, quae est in circuitu jam dictae Ecclesiae.

Actum Civitate Regii, Anno Domini Hugoni serenissimi Regis XVIII. Lotharii vero filii ejus similiter Rex XIV. Kalendis Januarii, Indictione II. in Dei nomine feliciter Amen.

Adhelardus Episcopus hunc Privilegium propria manu roboravi & subscripsi.

Ego Rimpertus Archipresbyter subscripsi.

Ego Reudenicus Archidiaconus manu mea subscripsi.

Ego Petrus Presbyter manu mea subscripsi.

Ego Restanus Presbyter manu mea subscripsi.

Ego Radaldus Presbyter manu mea subscripsi.

Ego Ingelbertus Presbyter manu mea subscripsi.

Ego Rotmundus Presbyter manu mea subscripsi.

Ego Dorainicus Presbyter manu mea subscripsi.

Ego Adelbertus Diaconus subscripsi.

Ego Ribaldus Diaconus manu mea subscripsi.

Ego Johannes Diaconus manu mea subscripsi.

Ego Bernerius Subdiaconus manu mea subscripsi.

Ego Martinus Presbyter & Praepositus ex jussu Domni Adhelardi venerabilis Episcopi hunc Privilegium recognovi & subscripsi.

A Castrum Olariani heic memoratum, idem est atque Castellarano in Regiensi Comitatu ac Dioecesi ad Gabbellum fluvium, sive Siclam, vulgo Secchia, positum. Et quoniam illic vel tempore Azzonis, & Petri Episcoporum Regiensium, Canonici fuerant instituti, consequens est, eorum exordium cadere in Annum circiter DCCCXC. Atque inde intelligas, quàm felici successu completa fuerint vota piissima Francorum Regum, ut ubique Clerici, Monachorum ad instar, socialem & communem vitam agerent, & ad regulae suae normam mores componerent. Hisce addenda est fundatio alterius Canonice Collegii in eadem Dioecesi serius tamen facta, hoc est in arce Canusii, nunc Canossa, cui loco gesta Comitissae Mathildis, ejusque Majorum nomen aeternum comparavere. Adalbertus, qui & Atto Comes, Thedaldi Marchionis pater, & ipsius Comitissae proavus, ille fuit, cui Templum Sancti Apollonii, & Canonici illic Deo famulantes, suam institutionem in eodem Castro seu Arce debuerunt. Hoc idem in Vita Mathildis Cap. 2. tradiderat Donizo Poëta, de Attone scribens & de Canusina Arce:

Post haec excessum statuit sibi fingere
Templum,
Divinasque Scholas, canerent quae dulciter
Horas

E Nocte die Christo.-----

Quibus verbis Canonice institutio innuitur. Tum auctor est idem Scriptor Cap. 17. sublato e vivis Bonifacio Marchione, Beatricem ejus conjugem cum filia Mathilda sustulisse inde Canonicos, eorumque locum Benedictinis Monachis dedisse.

*Esse quia Monachos plusquam Clericos,
venerandos
Credebant ambae, Canusinae quoque
sanctae
Ecclesiae nomen mutaverunt & honorem
In melius, dudum cui Praepositus fuit
unus,
Usus cum Clericis non nisi tantum
duodenis
Deservire quidem. Nunc Abbas servit
ibidem.*

A Cuncta haec mire conveniunt, ac potissimum de numero duodenario Canonorum cum monumento, quod sum producturus, hoc est, cum Bulla Benedicti VII. Papae, cujus antiquum exemplum in membrana scriptum, quamvis in nonnullis mancum suppeditavit mihi Archivum Estense. Et quia in eadem pergamenâ subji-
B ciebantur fragmenta aliarum duarum largitionum ad idem Canusinum Templum Sancti Apollonii spectantia, ea quoque describere, publicique juris facere statui.

Bulla Benedicti VII. Papae, qua fundationem Ecclesiae Sancti Apollonii, & institutionem duodecim Canonorum, ibi factam ab Adelberto Comite in Castello Canusino, confirmat ad petitionem Teudaldi Comitis ejus filii, Anno 976.

Benedictus Episcopus, servus servorum Dei. Omnibus sanctae Dei Ecclesiae fidelibus pateat, qualiter Teudaldus Comes, filius Adelberti jam Comitum, limina Apostolorum dignâ devotione visitans, ex parte sui Patris hujusmodi a nostra Apostolica auctoritate petiit, ut Ecclesiam in honorem Sanctorum Confessorum Dei, Apollonii videlicet, Ursicini, atque Rusticiani, Martyrum quoque Mauricii, Alexandri, & Victoris consecratam, quam ipse Adelbertus in suis propriis rebus, videlicet in rupe, quae Canusina vocatur, ab imis fundamentis construxerat, & ad divinum cultum varia specie dedicaverat, eidemque Deo & Saeculis obtulit proprietario jure omnis territorii sive praedii sui Decimam ad usum fruendi Duodecim Canonorum, qui ibidem pro futuris temporibus ab ipso, seu a filiis suis, nepotibus ac pronepotibus suis ordinati fuerint, Apostolicâ

C nostri Privilegii auctoritate confirmare ac roborare dignemur. Cujus igitur devotae petitioni annuentes, & bono voto & condigno sincerum assensum praebentes, Apostolica hoc Privilegium auctoritate fulcitum ei fieri decrevimus, & quatenus secundum petitionem ejusdem Teudaldi Comitis, suique Patris institutionem & donationem jam dictae
D Ecclesiae a nobis corroborata modis omnibus persistat.....
Reliqua desiderantur.

Scriptum per manum Stephani Notarii sacri Scrinei sanctae Romanae Ecclesiae.....

Indictione Quarta.

E Datum III. Kalendas Januarii per manus Guidonis Episcopi & Bibliothecarii sanctae Sedis Apostolicae, Anno Pontificatus Domini Benedicti sanctissimi VII. Papae Secundo, Imperii vero Domini Ottonis Tertio.

Donatio Canossino Templo facta a Mathilde Comitissa, Anno 1102.

IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi MCII. Quintodecimo Kalendas Novembris, Indictione X. Ego Mathilda Dei gratiâ Comitissa, una cum Bernardo Cardinale & Legato Domni Paschalis, concedimus

A & largimur Ecclesie Sancti Apolonii, que sita est in Rocha Canuxi.... Abatis Boschum unum, quod prius erat Forestum prope Villam de Lachini, & Milliaria, sicut designatum per suos confines fuit.
Ego Guido &c.

Chartula donationis factae Canossino Monasterio ab Alberio Episcopo Regiensi, Anno 1153.

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Ego Alberius Dei gratiâ Regiensis Ecclesie Episcopus..... Domni Manfredi Karissimi Fratris nostri..... Sancti Apolonii de Canuxio, & Abbatis ejusdem Monasterii. Fratrum necessitati subvenientes, aliquantas Decimas, quas praesatum Monasterium habet & tenet de dominicatis, que fuerunt Marchionis Bonifacii..... propriis dominicatis ejusdem Monasterii in Curte Canosse, & de dominicato Serzani, jure proprio per hanc nostre institutionis seu concessionis paginam concedimus & largimur.

MCLIII. Octavo die intrante Mense Aprili, indictione Prima.

Ego Americus &c.

B Vidimus impetratum Canossinis Canonicis Apostolicae Sedis Privilegium. Addere nunc juvat paris indulti exemplum, quo simul pateat, Dioecesim quoque Mutinensem antiquitus non caruisse hisce ruralibus Canonorum coetibus. Est autem Bulla Coelestini III. Papae, concessa Canonicis Ganaceti, quorum nullum amplius vestigium superest, solâ Parochiali Ecclesiâ, ac titulo Praepositurae illaesis, praediis verò, ac juri-
C bus, per varios Comitatus olim diffusis, paene omnibus deperditis, uti humanarum rerum conditio fert, quae quotidie mutationibus & excidiis obnoxiae sunt. Ex Collectaneis MStis Peregrini Prisciani, in Estensi Bibliotheca adservatis, Chartam hanc descripsi.
D

Coelestini III. Papae Bulla, qua Praeposito & Canonicis Sancti Georgii de Ganaceto in Dioecesi Mutinensi, omnia illorum bona ac privilegia confirmantur, Anno 1195.

Celestinus Episcopus, servus servorum Dei dilectis filiis Petro Praeposito Ecclesie Sancti Georgii de Ganaceto, ejusque Fratribus Canoni-

E ce substituendis in perpetuum. Pie postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, ut & devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, & utiliter

ter postulata vires indubitanter assumant. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris iustis postulationibus clementer annuimus, & prefatam Ecclesiam Sancti Georgii de Ganaceto, in qua divino estis obsequio mancipati, ad exemplar Predecessorum nostrorum felicis recordationis Lucii, Urbani, Gregorii, & Clementis Romanorum Pontificum, sub Beati Petri, & nostrâ protectione suscipimus, & presentis scripti Privilegio communimus. Statuentes, ut quasunque possessiones, quecumque bona eadem Ecclesia in presentiarum iuste & canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum vel Principum, oblatione fidelium, seu aliis iustis modis, prestante Domino, poterit adipisci, firma vobis, vestrisque successoribus, & illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis. Locum ipsum, in quo prefata Ecclesia sita est, cum omnibus pertinentiis suis, & aliis, que in Curte Ganaceti, & Parochia vestra habetis. Quecumque habetis in Villanova, Saliceto, Soleria, in Curte Lamine, Campo Galliani, Albareti, Citanova, Bajoaria, Pirradelle, Gurli, Cugnenti, Rammi, Fredi, Malliagalli, in Nirano, Monte Ursi, Casale, Cugnone, & Montegibio. Ecclesiam Sancti Zenonis de Lamma: Ecclesiam Sancti Mathei, que est iuxta fluvium Situle, cum omnibus eorum pertinentiis. In Episcopatu Bononiensi possessiones, quas habetis in Curtibus Sancti Marci, Restalini, Manzolini, & Montebelli. In Episcopatu Regino possessiones, quas habetis in loco, qui dicitur Sanctus Fabianus, Fontana, Subfiliolo, Casale Montalto, & Querzole. In Episcopatu Ferrariensi possessiones, quas habetis in Comitatu Ficarioli, & in Sadriano, & in Curtibus Manegii, & Trecente, & in Villâ

A Sancti Anastasi, & Lacum, qui dicitur Dampnarolo. Sane novorum vestrorum, que propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis animalium vestrorum, nullus a vobis Decimas exigere vel extorquere presumat. Liceat quoque vobis Clericos vel Laicos e Seculo fugientes, liberos & absolutos, ad conversionem recipere, & eos absque contradictione aliqua retinere. Ad hæc, quia Decime Ministris Ecclesiarum tam veteri, quàm novâ Lege noscuntur esse indulte, vos Decimarum exactione per Laicos vexari sub interpositione anathematis prohibemus. Interdicimus insuper, ut nullus infra Parochiam vestram, que Curtem Ganaceti retinet, sine Diecesani Episcopi & vestro assensu, Ecclesiam vel Oratorium de novo edificare presumat, salvo tamen Privilegiis Romanorum Pontificum. Cum autem generale interdictum terre fuerit, liceat vobis, clausis januis, exclusis excommunicatis & interdictis, non pulsatis campanis, suppressâ voce divina Officia celebrare.

D Libertates quoque & immunitates, necnon antiquas & rationabiles consuetudines a Mutinensibus Episcopis, & aliis personis Ecclesie vestre iuste concessas & hactenus observatas, ratas habemus, & eas futuris temporibus illibatas manere sancimus. Causas etiam Matrimoniorum agendi Parochianis vestris: privatas & publicas Penitentias dandi: eligendi etiam Prelatum & Fratres, sicut a quadraginta annis in vestra Ecclesia rationabiliter & pacifice noscitur observatum, vobis liberam concedimus facultatem. Sane & instrumento supradictorum Predecessorum nostrorum Lucii, Urbani, Gregorii, & Clementis, accepimus, quod de voluntate bone memorie Gerardi quondam Archiepiscopi Ravennatis, deliberatione provida statuistis, ut Ecclesia vestra

fra octo tantum Canonicis lit-
tenta, cum ipsis facultates non suppe-
tant, quibus plures valeant congrue
sustentari. Nos vero, qui bene acta
cunctorum ex injuncto nobis officio debe-
mus & volumus approbare, ad instar
jam dictorum Antecessorum nostrorum,
constitutionem ipsam, sicut a vobis Ca-
nonice facta est, & in autentico eju-
sdem Archiepiscopi continetur, ratam
esse decernimus, & presentis scripti
paginam communimus; nisi facultates eju-
sdem Ecclesie contigerit ex processu
temporis ampliari, quod pluribus neces-
saria possent congrua sufficientia mini-
strare. Ad hec auctoritate Apostolica
constituimus, ut nullus in Ecclesiam ve-
stram interdicti, aut in vos excommu-
nicationis vinculi, suspensionis senten-
tiam sine manifesta & rationabili caus-
sa promulgare presumat. Sententias quo-
que a hunc memorie..... Mutinensi
Episcopo sub causa, que vertebatur in-
ter vos & Presbyterum Stephanum,
pro Ecclesia Sancti Jacobi de Aqualonga
super jure Parochiali, & a hunc me-
morie Theobaldo Ferrariensi Episco-
po, ex delegatione Lucii Papae, su-
per questione, que inter vos & Isaac
quondam Abbatem de Vangaditio a-
gebatur, Canonice latis, sicut in eor-
um scriptis autentice rationabiliter
continetur, que executioni mandata sunt,
ratas habemus, & auctoritate Apostoli-

A ca confirmamus. Sepulturam preterea
illius Loci liberam esse decernimus, ut
eorum devotioni & extreme voluntati,
qui se illic sepeliri deliberaverint, nisi
forte sint excommunicati vel interdicti
sint, nullus obsistat. Decernimus ergo,
ut nulli omnium hominum liceat pres-
tam Ecclesiam temere perturbare, aut
ejus possessiones auferre, vel ablatas re-
tinere, minuire, seu quibuslibet vexa-
tionibus fatigare, sed omnia integra
B conseruentur eorum, pro quorum guber-
natione ac sustentatione concessa sunt,
usibus omnimodis profutura, salva Sedis
Apostolice auctoritate, & Diocesani E-
piscopi Canonice iustitia. Si qua igitur
in futurum Ecclesiastica, Secularisque
persona, hanc nostre constitutionis pagi-
nam sciens, contra eam temere venire
C tentaverit, secundo tertiove commonita,
nisi reatum suum digna satisfactione
correxerit, potestatis honorisque sui di-
gnitate careat, & iamque se divino ju-
dicio existere de perpetrata iniquitate
cognoscat, & a sacratissimo Corpore ac
Sanguine Dei & Domini Redemptoris
D nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in
extremo examine divine ultioni subja-
ceat. Cunctis autem eidem loco sua ju-
ra servantibus sit pax Domini nostri
Jesu Christi, quatenus & hic fructum
bone actionis percipiat, & apud distri-
ctum Judicem premia eterne pacis inve-
niat. Amen, Amen, Amen.

Ego Celestinus Catholice Ecclesie Episcopus subscripsi.

Ego Albinus Albanensis Episcopus subscripsi.

Ego Octavianus Hostiensis & Veletrensis Episcopus subscripsi.

Ego Johannes Prenestinus Episcopus subscripsi.

Ego Petrus Portuensis Episcopus subscripsi.

Ego Pand. Basilice XII. Apostolorum Presbyter Cardinalis
subscripsi.

Ego

Ego Petrus tituli Sancte Cecilie Presbyter Cardinalis subscripsi.

Ego Jordanus Presbyter Cardinalis Sancte Pudentiane Past. tituli subscripsi.

Ego Ugo Presbyter Cardinalis Sancti Martini tituli manu mea subscripsi.

Ego Sofridus tituli Sancte Praxedis Presbyter Cardinalis subscripsi.

Ego Bernardus Sancti Petri ad Vincula Presbyter Cardinalis subscripsi.

Ego Gra..... Sanctorum Cosme & Damiani Diaconus Cardinalis subscripsi.

Data Laterani per manum Centii Sancte..... in Orthea Diaconi Cardinalis, Domini Pape Camerarii, VII. Kalendas Maji, Indictione XIII. Incarnationis Dominice Anno MCXCV. Pontificatus verò Domni Celestini Pape Tertii Anno Quinto.

Animadvertas velim, nunc apud multos Italicorum *Fratris* nomen paene sordere, itaut relegatum videatur intra Mendicantium Religiosorum claustra. Immo ne ibi quidem tutus est locus, quum *Patris*, non *Fratris*, titulum ea quoque gens cariorum habeat. At olim certum est, Monachos etiam Benedictinos *Fratrum* appellationem minime de-

A | prostant exempla, quae utique consonant *Fratris* seu *Fratrum* titulo, quo aedificas suos in Monastica sua Regula nuncupavit sanctissimus eorum Pater Benedictus. Sed & *Canonici* appellabantur *Fratres*, ut fidem facere possunt Historiae ac monumenta veteris aevi. Ego unum proferam, ubi de insigni Capitulo Canoniorum Vercellensium res est.

B

Friderici I. Romanorum Regis Diploma confirmantis jura ac privilegia omnia Canonicis Vercellensibus, Anno 1152.

IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Federicus Dei gratia Romanorum Rex Augustus. Imperii nostri nos hortatur auctoritas, Ecclesiis per Regnum constitutis congruam in Domino provisionem consulere, earumque possessiones debitam protectionem fovere. Praesentibus igitur ac futuris dilectis fidelibus volumus esse cognitum, quod petitione carissimi Cancellarii nostri Arnoldi, & aliorum plurimorum Principum, Canonicos Sancti Eusebii in Civitate

Tom. XII.

C | te Vercellensi tam futuros quam praesentes, cum omnibus suis possessionibus, in Regiam protectionem suscipimus, & praesentis Privilegii paginam communimus. Quaecunque itaque in Privilegiis a nostris Praedecessoribus Regibus seu Imperatoribus eis collata contineri noscuntur, & quae largitione Regum, concessione Pontificum, seu quorumlibet fidelium oblatione memorati *Fratres* hactenus obtinuerunt, aut in posterum rationabiliter obtinere poterunt, praesenti

V v

scuti paginâ confirmamus, ex quibus haec propriis duximus exprimenda vocabulis. Carefanam cum districtu, & omnibus publicis functionibus: utrumque Montanarium: Portum Sicidae, quae itur ad Bolgarum: quodcumque detinetur in Carefana, tam in districtu, quàm alias publicas functiones: Caracetum cum omni integritate sua: Campolorcum cum omnibus, quae ad dictas Praebendas pertinent cum omni integritate: & omnia, quae tenentur in Viverone tam in Castello, quàm in Villa, cum districtu, & omnibus Regalibus. Similiter tres partes de Portu Scriviae, cujus quarta pars est Sanctae Mariae: tres partes de Montegallano cum suis pertinentiis, cujus quarta pars similiter est Sanctae Mariae: quae- sunque fidelium magna seu parva persona praedictis Ecclesiis aliqua contulerit; & si quae in aliis eisdem donis seu Villis Regalia contineri noscuntur, Regiâ eis auctoritate concedimus. Praeterea praescriptionem centum annorum praedictis Ecclesiis, quemadmodum & Episcopo, concedimus in perpetuum. Decernimus igitur, ut nullus Archiepiscopus, Episcopus, Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, aut alia magna vel parva persona huic Privilegio temere contraire praesumat. Et ut haec omnia in perpetuum firma & inconvulsa permaneat, praesentem paginam Sigilli nostri impressione jussimus insigniri. Statuentes, ut nulla magna vel parva

A persona, vel Commune Civitatis, aliquando audeat ab utraque Ecclesia exactionem tollere. Quod si quis temere huius Privilegio contraire tentaverit, centum Libras auri Camerae nostrae persolvat. Testes fuere praesentes, quorum nomina subscripta cernuntur: Hartwiscus Bremensis Archiepiscopus, Geboardus Wirtzburgensis Episcopus, Eberhardus Bambergensis Episcopus, Gunterius Spirensis Episcopus, Dux Welpho, Henricus Dux Saxoniae, Adelbertus & Conradus Marchiones Saxoniae, Odocharo Marchio de Stiria, Guido Comes de Blandrado, & alii plurimi.

Signum Domini Federici Romanorum Regis invictissimi.

C Ego Arnoldus vice Henrici Maguntini Archiepiscopi & Archicancellarii recognovi.

Datum Wirzburg, XV. Calendas Novembris, Anno Dominicae Incarnationis Millesimo Centesimo Quinquagesimo Secundo, indictione XV. Regnante Federico Romanorum Rege glorioso, Anno verò Regni ejus Primo.

D Nunc autem prodendum est, quae formula olim uterentur Clerici, quando in consortium Canonicorum recipiebantur. Eam mihi suppeditavit Archivum Capituli Canonicorum Arretii, ubi autographum vidi, & Eruditorum interest heic nunc evulgari.

Formula, qua Farulfus Presbyter offert se Capitulo Canonico-
rum Arretinorum, ad serviendum Ecclesiae secundum
Canonicam Regulam, Anno 1075.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi. Ego Farulfus Presbyter spontanea mea voluntate offero me ipsum Deo, & Ecclesiae Sancti Donati, &

EJocundo Preposito atque Archidiacono secundum Regulam Canonicam fideliter servituum, pallio Altaris manibus involutum, cum oblationibus mearum

nearum rerum mobilium & immobilium, ita ut ab hac die non liceat mihi collum excutere a jugo Regule Canonice, sed magis ejusdem Regule statuta fideliter servare, & Deo cum ceteris grato animo militare, ut cum ipsis premium eterne remunerationis ab illo recipiam, qui cum Patre & Spiritu Sancto vivit & regnat unus Deus in secula seculorum. Amen.

Ego Farolfus Presbyter confirmavi & subscripsi.

Ego Jocundus Archidiaconus & Prepositus subscripsi.

Ego Azo Presbyter interfuit.

Insalutata dimittenda non sunt hujus Chartae verba: Pallio Altaris manibus involutum. In institutione Canonici, sive in oblatione sui facta a Clerico Canonicatum adepturo, idem plane factum est, quod in oblatione puerorum ad Monasteria fieri consuevit, uti infra videbis in Dissertatione LXV. de Monasterior. Erektion. Nimirum pueri oblata a parentibus, ut in Monasterium reciperentur, Pallia Altaris involuebant manus: simulque oblationis formula e scripto legebatur coram Abbate. Ejusmodi ritus mentio habetur in Regula Sancti Benedicti Cap. 66. & nomine Pallae, sive Pallii, designatum puto velum illud sericeum, quod adhuc in sacris adhibetur, quum oblata ad Altare deferuntur, & quo oblata olim tegebantur. Nempe uti panis & vinum velamine illo contexta Deo offerebantur, ita & pueri in Monasteriis & Clerici in majoribus Ecclesiis. Neque tantum in pueris offerendis servatus hic ritus, sed etiam quum veste Monastica induendus quisquam erat, & in Monachum recipiendus. In antiquo Rituali Monasterii Ania-

A nensis apud Martene de antiquis Monachor. Ritib. Lib. 2. Cap. 2. haec leguntur: Adducatur in veste seculari ante Altare, praesente Abbate & conventu; & tunc ibi a parentibus offeratur Deo, & involvant manus ejus in Palla Altaris. Puerorum verò oblatio ita describitur in MSto Codice Monasterii Farfensis apud eundem Martene Lib. 5. Cap. 5. Tunc veniat puer ante Altare, vel ad gradus, & detur in manus illius offertorium cum hostia & ampulla vini. Et unus de fratribus, cui Abbas jusserit, legat hanc schedulam: Ego Frater, ille; offero hunc Puerum nomine illius, cum oblatione in manu atque petitione, Altaris Palla ejus manus involutam, ad normam Sanctorum &c. Pari modo in Codice MSto Monasterii Beccensis haec legitur: Postquam obtulerit Cantor, offerat & Puer. Quo facto, recipiat Secretarius offertorium. Et parentes accedant, & involvant dextram manum pueri in Palla Altaris, & ita involutam tradant manibus Sacerdotis &c. Quod tamen potissimum in Charta nuper evulgata animadvertendum, illud est cum oblationibus meorum rerum mobilium & immobilium. Ergo non se tantum, sed suas etiam fortunas novitii Canonici Deo offerebant, & in jus ac aerarium Ecclesiae transferebant, ut vitae communis contubernium deinde in Fratrum Collegio & Claustro ducerent. Hoc etiam a Monachis didicere Canonici, uti infra ostendam in Dissertatione LXVII. De Modis acquirendi. Praeterea Monachi sodales suos Fratres appellabant. Canonicos quoque Fratrum * nomenclaturâ saepe donatos invenias. Dixi, communem vitam, victum scilicet & habitationem fuisse Canonicis. Aberant ii tamen plerisque in locis a perfectâ vivendi

* legendum nomenclaturâ, seu nomenclatione.

formam, quam veri Monachi olim amplectebantur. Raro quippe sui patrimonii abdicatio plena, & fere nunquam germana Paupertatis professio, in Canonicorum coetibus obtinuit. Scilicet iis licuit, quamquam regularem societatem, unamque mensam ac lectum servarent, proprio patrimonio uti ac frui. Et fortasse ne Arretii quidem secus factum. Potuit enim offerri patrimonium, cuius tamen, dum vita comes foret, usufructus esset penes offerentem.

Verum quid stabile, quid firmum in rebus humanis? Sanctissime instituta, amplissime propagata fuere Canonicorum Collegia, ita ut nulla Civitas ejusmodi ornamento, ac tam vivo disciplinae Ecclesiasticae exemplo careret. Sed quae natura in malum prona vel ipsos saepissime Monachos, quamquam rigidissimis legibus ad virtutem educatos, in imadejecit, eadem Canonicos quoque in omnibus fere Urbibus a Virtutis semita avertit. Eoque facilius hos quam Monachos ad vitia ac mores viris Deo sacris indignos traxit, quo minus Canonici ad perfectam Monachorum vitam accedebant. Neque enim severae disciplinae se adhibere Canonici, & absolutam Pau-

A pertatem, ut nuper dixi, minime profitebantur; & quamvis in claustris degentes, Saeculum tamen omnino ejurasse nequaquam videbantur. Factus hinc locus avaritiae, factus & luxuriae: & sic sensim eo res deducta, ut deterior quam Laicorum in nonnullis locis haberetur Canonicorum vita, eorumque claustra tandem inhospita redderentur. Accidit id potissimum Saeculo Christi Undecimo, quo Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos multis in Urbibus, & praesertim Mediolani, invasit Nicolaitarum haeresis, & uxores Graeco more ducendi improbata semper in Occidente prurigo. Ut hunc morbum evellerent eodem Saeculo Romani Pontifices Nicolaus II. Alexander II. Gregorius VII. aliique Praesules, nullum lapidem non moverunt. Neque frustra fuit eorum zelus; nam & repurgati fuere plerique mores Cleri, & rursus cum Ecclesiasticae continentiae voto restituta est multis in locis communis Canonicorum vita. Quid praestiterit in Urbe sua Herimannus Episcopus Volaterranus, e sequenti Charta Lector intelliget, quam authenticam vidi in Archivo Capituli Canonicorum Volaterris.

Constitutio Herimanni Episcopi Volaterrani in Synodo suae Dioecesis facta, ad restituendam vitam communem Canonicorum Ecclesiae suae, circiter Annum 1070.

Quoniam in istius Mundi statu nichil certum, nichil firmum cognoscimus, neque aliquid fidei, vel quicquam spei in illo esse videmus, sed omnia, quae in eo sunt, caduca esse & momentanea cernimus, nobis pro certo est necessarium, non solum vitare, sed etiam fugere quicquid est anime con-

Etrarium, & illud appetere, quod est sibi salutarium &c. Cujus amore, cuiusque dilectione **EGO HERIMANNVS**, licet omnium Episcoporum infirmus, Dei tamen nutu Episcopus, semper gubernor, quamquam cunctis hominibus sim nequior, & ultra quam credi possit, sim peccator. Ob hoc verò ut
miki

mibi subvenire divina dignetur gratia, commercium hujus sanctae Ecclesiae hoc usque detestabile voto ad salubre & coeleste remedium transferre. Patet namque istius Ecclesiae Ordines, videlicet Archidiaconatum, Preposituram, & reliquos Ordines haecenus esse usurpatos, ac male fuisse dispositos. Et idcirco, Deo opitulante, & istius Sinodalis Concilii conventu corroborante, Ordines praedictos dispono ita manere, quatenus ad unum redeant, & generales habeantur. Quicumque enim tempore hujus sanctae Ecclesiae quilibet Fratrum ab isto migraverit Seculo, sua Canonica, quae usque modo abusive & falso appellatur nomine, deinceps nuncupetur vero & proprio vocabulo, eum scilicet ut illi habeant Clerici, qui secundum suam scientiam hic regulariter vivent, donec alter hujuscemodi Clericus veniat, qui cum ceteris Fratribus regulariter vivat. Quis est unquam mortalium tam beatus, quam ille, qui ad hoc nititur, ut celorum gaudia contemplari queat, Sanctorumque beatitudine perfrui valeat? Ad illam tantae claritatis felicitatem **EGO HERIMANNVS**, Dei gratia Episcopus pertingere cupio, si illius est voluntas, qui nostrarum mentium est inspector, nostrorumque secretorum cognitor. Fides sum namque de illa nostri Redemptoris benigna promissione: Peccator quacumque hora conversus fuerit, vitam vivet, & non morietur. Propter ergo superne remunerationis beatitudinem, & propter animarum meorum Successorum Episcoporum salutem, communi consensu corroborante Sinodale Concilium, ad honorem hujus sanctae Ecclesiae **EGO HERIMANNVS DEI GRATIA EPISCOPVS** statuo & confirmo Ordines praefatos Clericis his regulariter degentibus habituros. Hos tamen illa ratione assero, quod

A postquam aliquis istorum Fratrum ex isto obierit Seculo, nulla alia adhibetur sententia, nisi ut Fratres in isto loco Canonice viventes, Ordines jam memoratos habeant communes, donec reperiantur Clerici Deum timentes, quibus participantur spiritualiter. Sive Ordines hoc est Canonica, Archidiaconatura, Prepositura, & ceterorum Aecclesiasticorum Ordinum misteria, qui fuerint eorum, qui stare videntur Seculariter, sive eorum, cernuntur vivere Regulariter, Fratribus tamen accedant Canonice degentibus. Curtem enim Sanctae Agathae Virginis cum omnibus pertinentiis suis infra & extra se habentibus, simili modo supra dictis Fratribus concedimus. Curtem Sancti Octaviani cum omnibus sibi pertinentiis, & vineam decurrente cum laboratoribus, qui eam laborare debent, quae Fratribus regulariter viventibus sunt concessa a ceteris Fratribus, eos habere laudamus. Insuper omnia, quae illis data sunt, vel in antea data sunt, seu conquirenda sunt, eos tenere confirmamus. Si quis vero fraude maligna imbutus, vel felle diabolico fuerit infectus, tale datus consilium, quod istud salubre constitutum removeatur, vel aliter commutetur, nisi ut supra dictum est, Auctoritate Apostolorum Petri & Pauli, & ex potestate mihi a Deo concessa, illum segrego a Fidelium consortio, illum separo a sanctae Ecclesiae gremio, illum damno, maledico, & excommunico. &c.

EGO HERIMANNVS DEI GRATIA EPISCOPVS confirmavi & subscripsi.

EGO WGO ARCHIDIACONVS CONFIRMAVI MANU MEA ME SVBSCRIPSI.

Ego Farolfo Archipresbiter confirmavi & subscripsi.

Ego

Ego Petrus Presbiter confirmavi & subscripsi.

Ego Azzo Diaconus & Canonicus subscripsi.

Ego Adelmus Diaconus subscripsi.

Ego Albertus Diaconus subscripsi.

Ego Andreas Diaconus subscripsi.

Ego Drudo Prepositus subscripsi.

Ego Christiannus Presbiter subscripsi.

Hego Einricus Cantor subscripsi.

A Nunc ejusdem calamitatis exemplum alterum proferre juvat, ut palam fiat, quid Arretino Clero olim contigerit, ex cujus fortuna reliquarum paene Urbium infelicem statum metiri facile possis. Monumentum autem, quod nunc editurus sum, multiplici consideratione dignum, ego olim ex antiqua pergamena descripsi adservata in Archivo Canonorum Arretii.

Enarratio eorum, quae perverse gesta sunt a Custodibus Ecclesiarum Sancti Stephani & Sancti Donati, in Civitate Arretina, & quomodo Canonici tandem eas Ecclesias acquisierunt. Scripta circiter Annum 1092. (a)

IN nomine Sancte, & individue Trinitatis. Regnante (b) Lodovico filio prioris Caroli factus est Conventus Synodi, eo precipiente, in loco, qui dicitur Aquisgrani; multisque praeceptis ab eo rite compositis, praeceptum praecipiens cunctis congregatis Episcopis, (c) ut omnes darent studium Canonicam construendi. Filius autem ejus Lotharius post mortem illius, Patrem secutus, per Regnum transiens, non (d) inveniens Ecclesias Episco-

C pales ordinatas cum Canonica Congregatione, sicut ipse & Pater ejus praeceperat, condoluit. Veniensque Arretium, & causam orationis ad Sanctum Donatum, non reperiens, quod praeceperat, contra Episcopum (e) illius Ecclesiae, nomine Petrum, est indignatus quamplurimum. Iterum praemonuit Episcopos, praecipue (f) ipsum Petrum Antiskitem Arretinum, per se & (g) suos Optimates, ut praeceptis suis & Patris (h) obedirent. Ipse autem Dei famulus Petrus (i) obedivit, & eam

(a) Enarrationem hanc, quae monumentum (ut Clar. Muratorius heic ait) multiplici quidem est consideratione dignum, pluribus in locis amanuensium, sive typographorum oscitantia, vitiatam quum suspicatus fuerim, utpote quam sensu integro carentem aliquando repererim, ibique nomen *Gelasii* Episcopi Aretini corruptum appareat, notaeque numericae ad rationis supputationem male reddantur; Pergamenam ego heic in Archivo Cathedralis Aretinae Capituli adservatam, mihi duxi consulendam, cumque illam diligenti oculari curiositate impressum exemplum illud censui conferendum. Quo ex labore quae assequutus fuerim Eruditi ad calcem paginarum novae hujus Editionis invenient Alphabeti characteribus notata, ut ab nonnullis, quae Muratorius ipse corrigenda duxit asteriscis distincta, dignoscantur. Haec autem non censurandi libidini, sed Veritatis, & accuratioris emendationis in me studio velim tribuatur omnino.

(b) Lodoico

(c) ut unusquisque eorum daret

(d) invenit

(e) ipse

(f) & ipsum

(g) per suos

(h) oboedirent.

(i) oboedivit,

& eam construxit. Congregatione ab eo factâ aliquanta bona ibi concessit. Insuper & (a) quatuor manuales personas ad serviendum dedit, scilicet Pistorem, Cocum, (b) Lavandarum, & Bisulcum, sicut in suo scripto continetur. Deinde (c) autâ famâ illius Congregationis communiter viventis, per multa loca terrarum (d), a bonis hominibus ibi bona Mundi plurima sunt concessa. Denique Ugo Rex cum Lothario filio suo, ob devotionem ad Corpus Sancti Donati veniens, talibus auditis, magna praedia conculit ipsis Canonicis, sicut in Praeceptis ejus scripta sunt, (e) ut inopiâ procul ab eis remotâ in Dei & Sancti Donati talis Congregatio maneret semper servitio constituta, & ut perpetuum Regem exorarent cotidie pro (f) incolumitate Regni & pro eorum salute. Plurima post tempora evoluta, exardescente Diaboli nequitiâ, Canonicorum talis Congregatio, & Ecclesiae Officia diu fuerunt dispersa. Et hoc evenit pro Episcoporum desidia, & pro Rectorum negligentia, (g) ac pravorum hominum cupiditate, qui eis abstulerant, unde tunc usque vixerant. Sicque permansit (h) paene mortua usque ad Helperti digni Pastoris religiosam (i) prudentiam. Eo quidem praesidente in Ecclesia praedicta, cum maximo labore reaedificavit Ecclesiam

A Sanctae Mariae. Et veniente ibi Romano Pontifice, cum maximo honore ac desiderio consecrare eam ab eo fecit. Insuper etiam Canonicam reaedificavit, & Clericos, quantos potuit, ad communem vitam congregavit, aliquando precibus, aliquando minis, & quasi bonus pater ad fraternam societatem constituit. Qui etiam, quae erant suae utilitatis, plurima bona eis concessit. Inter haec & quartam partem Ecclesiae, quae Antecessores sui sibi reservaverant, sine refragatione donavit, sicut in Privilegio suo invenitur. Insuper etiam, (k) Otto Imperator cum transiret per Tusciam, deveniens ad Corpus Sancti Donati causâ orationis, conduxit suos Canonicos, quos ordinaverat, ante Imperatorem, & Praeceptum ab eo (l) accepit de omnibus, quae ad illos pertinebant, vel quaecumque adquisituri erant, sicut legitur in ipso Praecepto. Et plurima (*) quae fuerunt praedicta (m) priscis temporibus, ex antiqua Canonica, cum adjutorio suo, & Imperatoris receperunt.

D Sed ut retro redeamus, ne Episcopî antecessores praedicti Helperti Praesulis ex toto viderentur esse gregum suorum dispersores, quartam partem omnium obligationum (***) Ecclesiae propria manu retinuerunt; tres (n) alias partes Praesbyteris & Clericis, (o) quos

608-

- (a) quatuor, semper heic legas.
 (b) Lavandarium,
 (c) tanta
 (d) cognita,
 (e) lego quorum pro us
 (f) incolumitate
 (g) ac pro pravorum
 (h) bene
 (i) providentiam.
 (k) cum Otto Imperator transiret
 (l) acceperit
 (*) Legendum puto quae perdita fuerunt.
 (m) priscis
 (***) Scribe: oblationum.
 (n) tres partes alias
 (o) quas constituerant in ipsâ Ecclesia

continuerant in ipsa Ecclesia, cum aliis beneficiis dederant. De tribus ipsis partibus quatuor partes factae sunt. Tali pacto & tenore illis Clericis hoc beneficium ab Episcopis fuit concessum, ut Ecclesiae pavimenta mundarent, ac lampadus accenderent, & studerent, & Campanas horis competentibus sonarent, atque Ecclesiae januas cum omni ejus thesauro vicissim custodirent, & pro Ecclesiae custodia cum suspenso somno noctibus singulis requiescerent. Ita factum est, ut pro tali beneficio ipsis concesso divites effecti, mulieres conduxerunt, filiosque ex eis generaverunt, & dehinc (a) Ecclesiam in se dividerunt, sicut in antea dicitur. Sed quoniam solitum est, ut divitiae homines in superbiam elevent, (b) pro quo beneficium habuerant, dedignabantur studere. Illis autem curam Ecclesiae male tractantibus, contra eos clamor Populi exarsit. Tunc illi pro pavore ejus Ecclesiae tunc Episcopi, atque Populi, inuito consilio, quendam Monachum (c) adquisiverunt, ut eorum vice Ecclesiae deserviret, & omnia, quae necessaria (d) erant, ibi studeret. Et hoc constituerunt, ut pro beneficio tempore messis & vindemiae (e) ei sexdecim Sextaria de grano similiter & de vino pro (f) unaquaque parte, & de offertione, (g) sicut videretur. Diebus verò festis, vel Letaniis, vel

A si aliquo modo oblatio (h) aderat, (*) mittebatur unusquisque illorum servum vel mercenarium, aut ipse per se, ad (i) ea requirenda. Tunc fiebant furta, rapinae, rixae, garritiones, & divisiones, ita ut multoties unum panem per quatuor partes dividerent, & candelam (k) simul cum altercatione. Praedicto Custode post parvum tempus mortuo, vice illius intromiserunt (l) Ursus Presbyterum, qui Torellus vocabatur, cum supradicto beneficio. Ille autem Presbyter inscius, nec campanas noverat sonare horis Matutinalibus, nec per horas constitutas diei, neque hoc facere in Ecclesia, quod decebat. Inter haec fames in Comitatu Castellano maxima orta est. Quidam Presbyter, nomine Teuzo inde veniens, ejecto supradicto Custode Torello a Presbyteris & . . . . (m) esse per se debuerant, in Ecclesia Custos factus est. Hic namque Presbyter justus, bonus, & studiosus in officio erat. Inspirante autem Domino, quamplures homines ex Aritio (n) Hierosolymam perrexerunt. Ipse Presbyter Teuzo cum eis perrexit. Tunc ipsi Custodes, non habentes alium, remiserunt eundem Ursus Presbyterum. Reverso itaque Teuzone Presbytero ex (o) Hierosolymis propter suam bonam conversationem Canonicus factus est. Igitur supradictus Ursus (p) nihil sciebat facere, sicut

(a) Ecclesiam inter se

(b) per quod

(c) adquisiverunt,

(d) ibi erant, studeret.

(e) darent ei sedecim

(f) quarta parte,

(g) sicut tunc videretur.

(h) aderat,

(*) Scribendum: mittebat unusquisque illorum, idest Canonicorum &c.

(i) eam requirendam,

(k) similiter

(l) Presbyterum Ursus

(m) . . . . . todes

(n) Hierosolimam

(o) Hierosolimis

(p) nichil

(a) sicut prius. Hinc omnis Populus per Custodum summisionem Episcopum Teodaldum, qui tunc temporis erat, imploraverunt, ut eundem (b) Teuzonem ad Ecclesiae custodiam reverti juberet. Quia Canonicus factus erat Canonicitalia facere non consentiebant. Ad ultimum tamen propter Episcopi iussionem & Populi obsecrationem consenserunt. Sed & hoc toto Anno contradixerunt, ne cum eis comederet, ne deveniret in malam consuetudinem. Tunc praedicti Custodes super Canonicam se vindicabant in praedis, & quae facere poterant. Inde etiam (c) post Populi obsecrationem, ejusdem Episcopi & Populi statutum est, ut ipse Teuzo Presbyter in Ecclesia ebdomadam Missarum, sicut (d) Canonici Presbyteri faceret, & ebdomadam Coquinae similiter, (e) & Custodis officia impleret. Sicut permissum est ei tantum comedere. Adquisito autem cibo, abstulerunt supradicti Custodes medietatem de grano, quod soliti erant dare. Quo mortuo, (f) introniserunt Johannem Turpbum, Nepotem illius, quem secum duxerat (g) ac nutrierat. Deinde maxima concertatio inter Canonicos & ipsos Custodes iterum exorta est de victu ipsius. Custodes sicut Avunculum, illum facere volebant, sed omni nisu Canonici repugnabant. Hoc autem (h) Canonicis opponebant, quod quartam partem tunc haberent de Ecclesiae oblatione. Canonici contra talia respondebant: Quando

Tom. XII.

- (a) sicut prius.
 (b) Teuzonem ad custodiam Ecclesiae
 (c) post per obsecrationem ejusdem Episcopi & Populi statutum est,
 (d) Canonici
 (e) Canonici, & Custodis Officia
 (f) intronizaverunt
 (g) & nutrierat. Dehinc
 (h) Canonacis
 (i) ab aliqua
 (k) qui
 (l) post maximam altercationem;
 (m) Festivis
 (n) ob memoriam.

A Elpertus Episcopus sui que antecessores quartam partem manu sua habebant, quam postea ipsi nobis concesserunt, Custodes victum ab eis non requirebant. Insuper beneficium aliud vobis est concessum pro Ecclesiae Custodia. Denique praedictus Johannes Turpbus, eo quod victum non habebat (i) aliqua parte, nec campanas sonabat, saepius per tres dies vel quatuor, vel plures. Illi interim causam Canonicorum, ubicumque poterat, male tractabant. Interea Episcopus Immo, (k) quia tunc temporis fuerat partim clamor Populi, partim mala voluntate atque virtute, & quia Ecclesiae injuriam non valens sustinere, in Clastrum veniens cum Populo (l) maximam altercationem; hoc inter Canonicos & Custodes diffinitum est, ut per cotidianos dies unam coppam de vino, & unum panem Canonici Custodi illi darent ad fenestram Coquinae: Dominicis, & (m) Festivis diebus ad Tertiam cum eis pranderet. Revertente tempore messis & vindemiae, Custodes supradicti Vicario suo, quod soliti erant dare de vino & grano, aut non dabant, vel si eorum aliquis dabat, alius non dabat; vel si forte dabant, cum maxima importunitate praebabant. Quando autem non accipiebat, nec campanas sonabat, nec quae erant in Ecclesia facienda faciebat. Talia passa est Ecclesia, usque dum ad Canonicos devenerat, & cetera alia mala, quae Deo juvante dicentur (n) ad memoriam.

X x

Suppe-

Superius diximus, quia Custodes illi filios generaverunt. Nunc dicendum est, qui fuerint, & quomodo Ecclesiam inter se dividerint. Fuit quidam Presbyter Petrus, qui a loco, De Nuce vocabatur, qui plures filios habuit, sicut alii Custodes. Sed nolumus dicere, nisi de illis, qui Ecclesiam habuerunt. De Petro Presbytero geniti sunt Presbyter Salomon, & Andreas Clericus. Qui Presbyter Salomon habuit quartam partem ex quatuor supradictis partibus, quam dividerunt inter se Filii sui & Nepotes. De Salomone illo geniti sunt Leo Laicus & Sizzo Clericus. De Leone genitus est Bonicus. Bonicus in senectute sua factus est **Canonicus**. Partem suam ipsis **Canonicis** concessit. Ex Sigizone genitus est Ungarinus Laicus. De Ungarino geniti sunt Teuzo Clericus, & Raginerius, & Salomon Laici, qui simul partes suas dederunt **Canonicis** pro uno modiore de terra in (a) Agare in concambio, quod dedit Paganus filius Suppi de Montercle pro anima filii sui (b) Guberti. Andreas Clericus frater Salomonis Presbyteri habuit aliam quartam partem, quam dividerunt Filii eius, & Nepotes. De Andrea geniti sunt Blancus Clericus & Mannulus Laicus. De Blanco geniti sunt (c) Ucellittolus, & Guidolus Laici. (d) Ucellittolus iudicavit medietatem suae partis **Canonicis** pro

A anima sua, & accepit decem Solidos pro altera medietate. Widolus accepit viginti solidos pro sua parte. De Mannulo geniti sunt (e) Priccus & Pincus. De (f) Bricco geniti sunt Widolus Clericus & Bertus & (g) Mincus. Widolus accepit pretium quatuor Solidorum pro sua parte. Bertus & (h) Mincus vendiderunt partem suam (i) Picuccio Medico. Moriente (k) Picuccio Medico iudicavit **Canonicis** (l) Solidis viginti. Post mortem (m) ejus filius Helias non habens unde daret, dedit suam partem Ecclesiae. De Pincus geniti sunt Japhus & Guidolus Laici, & Bonattus Clericus. Japhus pro (n) sua parte accepit quatuor Solidos a **Canonicis**. Partem Guidonis & Bonatti Presbyteri habuerunt pro anima ipsius Bonatti Presbyteri. Leo quidam Presbyter fuit, qui habuit filios Pecionem, & Johannem Presbyterum, Canem dictum, propter iracundiam, qui habuit quartam partem de Ecclesia. Qui Presbyter Johannes genuit filium Johannem Blancum Laicum. Johannes Blancus non habuit filium, sed filias. Una ex illis, quae Cara vocabatur, dedit suam partem de Ecclesia Sanctae Mariae, & dedit eam in conjugium Signorello filio Aritii: ex qua natus est Ugolinus, quem pater & mater (o) fecere **Canonicum**, & pro ipso in **Canonicam** dederunt ipsam Ecclesiam. De Pecione ge-
niti

- (a) Agaze
- (b) Guiberti.
- (c) Ucellittus,
- (d) Ucellittus
- (e) Briccus & Pincus.
- (f) Bricco
- (g) Mincius.
- (h) Mincius
- (i) Picuccio
- (k) Picuccio
- (l) viginti Solidos.
- (m) filius ejus Helias
- (n) parte sua
- (o) fecerunt

niti sunt Martinus & Johannes (a) Clerici. De Martino genitus est Cunizellus Clericus. De Cunizello genitus est Brittolus, & Bosolus Laici. De (b) Brittolo (c) genitus est Guinigildolus, & Guiducius Laici. De Johanne Peci geniti sunt Johannes Clericus, & Rodulfus, & Boso Laici. Suprascriptus Johannes Blancus dedit suam partem de Altario Sancti Stephani nepotibus suis supradictis, scilicet Cunizoni Clerico, & Johanni Clerico, & Rodulfo, & Bosoni Laicis fratribus. Praedicto Johanne Clerico moriente, judicavit Canonici viginti Solidos. Fratres ejus Boso & Rodulfus pro ipsis Solidis dederunt partes suas de Altario Sancti Stephani Canonici. Cunizellus Clericus judicavit Canonici medietatem suae partis ejusdem Altaris. Pro alia medietate filius ejus (d) Bosus & nepotes sui, filii Brittoli, acceperunt duodecim Solidos ab ipsis. Johannes Presbyter filius (e) Atti genuit filium Gerardum Presbyterum, qui habuit aliam quartam partem. Idem (f) Gerardus Laicus, qui Gerardus habuit filios & filias. Unam quidem ex eis nomine Antilia dedit in conjugium Ubaldulo filio Gerardi (g) Furchi de Monte Pupe. Postea ipse (h) Ubaldus dedit socero suo unum modiozem de terra in loco, qui dicitur Ropone, & in Scarniceto, pro ipsa parte Ecclesiae, &

A misit fratrem suum Ugolinum cum ipsa in Canonicam.

Hactenus quae mala in Ecclesia Sancti Stephani (i) perpetrata, & qualiter ad Canonicos deveniret, sub brevitate memoravimus. Nunc juvante Domino (k) quid in Ecclesia Sancti Donati gestum fuerit, atque ad Canonicos deveniret, ad memoriam nostris posteris relinquimus. Ex eo tempore, quo (l) Belafius Praeful, qui Oratorium Sancti Donati parvum aedificavit, sic autem permansit per plurimum tempus usque ad Albertum hujus Ecclesiae Episcopum. Denique ipse secutus Antecessorem suum Helpertum, qui Ecclesiam Sanctae Mariae a fundamentis renovaverat, sic & iste a fundamentis Ecclesiam construxit Sancti Donati, eamque ad medietatem deduxit. Sed preventus morte, successor (m) quidam Teodaldus perfecit. Usque ad horum tempora ordinarii Clerici celebrabant omnia sacra (n) mysteria in Ecclesia Sancti Stephani, ubi manet Sedes (o) Episcopi. Consecrata vero Ecclesia ipsa a Teodaldo Praefule cum maximo honore, ab eo constitutum est, ut Canonici (p) manentes in praedicta Canonica a die Consecrationis usque in Coena Domini, majora Officia ibidem peragerent propter honorem Sancti Corporis, minora quoque in Ec-

clesia,

X x 2

(a) Laici.

(b) Brittolo

(c) geniti sunt Guinigildolus, &

(d) Bosolus

(e) Atti

(f) genuit Mascarum Clericum, de Mascaro genitus est Gerardus Laicus, qui

(g) Fursi

(h) Ubaldulus

(i) sunt perpetrata,

(k) nostro quid

(l) Gelafius

(m) quidem

(n) mysteria

(o) Episcopii.

(p) in praedicta Canonica manentes

clesia, ubi est Sedes Episcopalis. A Coena Domini usque ad Consecrationis Anniversarium propter honorem (a) Episcopi, faciant majora & minora in Ecclesia Sancti Donati. Sed quia superius diximus, quomodo Praefules forsuerunt Custodes in Ecclesia Sancti Stephani, & quomodo suam custodiam ad desidiam & ad suam utilitatem conduxerunt; nunc conscribendum similiter est de Sancti Donati Custodibus. Fuit quidam Presbyter Monachus, nomine Petrus, cui datae sunt a Praefulis tres partes oblationis Ecclesiae cum alio beneficio, propter illius Ecclesiae custodiam: quartam verò sic de ipsa (b) Ecclesia, ... & de aliâ retinuerunt (c) propria manu, quam etiam (d) superius scriptus Helpertus Episcopus dedit Canonis. De Petro Monacho genitus est Martinus Clericus, qui vice sua adhibuit Vicarium. Eo defuncto, (e) singillatim constituit alios, ut facerent Ecclesiae necessaria, adjuncto beneficio de ipsa tantum oblatione, sicut & inter eos complacuit. Igitur propter abundantiam oblationis unus ex Servis ipsius semper morabatur cum ipsis. De Martino genitus est Cucius. Cujus temporibus (f) translatum est Corpus beati Donati, & Ecclesia ipsius consecrata, factaque ibi sunt plurima Miracula meritis beati Donati, quae nec valent cujusquam linguâ enumerari. Propterea concurrunt tota Tuscia cum infinitis obla-

A tionibus, ad ejus impetranda suffragia. Tunc quasi pro Custodia omnes Servi & (g) Mercenarii praedicti Cucii altare circumlabant (h). Demum cupiditas insatiabilis, quae nec in (i) quoquam expleri valet, talia facere poene totum Populum circa Ecclesiam stantem commovit. In tantum quippe talis malitia rapinae crevit, ut multoties illis trabentibus aliquid cum intentione, Altare totum discoperirent. Sic consuetudo mala auâta est, adeo ut rustici & feminae, ob devotionem ibi venientes, depraedabantur; & volentes se adjuvare, caedebantur, & quod nequius est, vulnerabantur, & sanguis ante Altare effundebatur. Ministri verò Ecclesiae circa Altare opponebant artificium lignorum cum firmis trabibus, sed semper a raptoribus fuerat exterminatum. (k) Heu heu, quanta mala non solum ante Altare, sed per totam Ecclesiam, & per totum Mercatum fuerant tunc temporis perpetrata! Insuper etiam rustici, qui suis saccis frumentum cujuslibet generis deferebant, si non poterant auferri, saccus eorum cultellis scindebant. Sic & adhuc nostris oculis cernimus. (l) Unde etiam bella saepius orta sunt. Episcopi, qui tunc erant, venientes in Ecclesiam, si quos poterant invenire raptores, flagellis caedebant; illisque recedentibus pejora fiebant. Nec hoc solum autem, sed qui videbantur adjuvare, ut melius rapere posset ac (m) fuge-

(a) Episcopii, ibi

(b) Ecclesia, quomodo & de aliâ

(c) propria

(d) superscriptus

(e) singillatim

(f) quia translatum est Sanctum Corpus

(g) Mercenarii

(h) nec cessabant furare & rapere quaeque poterant. Simili quoque modo servi vel Mercenarii aliorum Custodum in altera Ecclesia faciebant. Deinum &c.

(i) in quoquam expleri

(k) Eu eu,

(l) Unde etiam &

(m) furare,

gere, pro sacco retinendo, ad oblationem annualiter Tortam cum gallinis, & tres vel quatuor Solidos, sicut adquisitum sibi videbatur, deserebat suo Domino Custodi. Cetera Altaria, quae erant infra Ecclesiam, supradictus Cucius quaedam vendidit, & quaedam donavit Laicis. Altare scilicet Sancti Johannis Baptistae dedit (a) Brigulo Aquatico, & Ildibrando filio Petri. Sancti Petri Altare dedit filiis (b) Brichi. Altare Sanctae Luciae dedit Gizoni (c) Teuzorum, & Letanias de Gropina.

Canonici autem videntes (d) tanta mala, & quia eorum pars quarta ad nichilum devenerat, consilio cum Cucio facto, dederunt sibi unum Mansum, & quemdam modiozem de terra juxta Civitatem pro unaquaque parte. Aliam etenim (e) quartam partem antiquitus habebant ab Episcopo Helperto concessam. Convento cum Canonicis facto, spontanee in manu Episcopi Immonis ipsam tantum quartam partem resudavit. Idem Episcopus Inmo acceptis viginti Libris denariorum Lucensium a Canonicis, facto Privilegio, concessit eam ipsis. Hucusque in scriptis invenimus: & quae ab idoneis testibus didicimus, & quae ex parte vidimus, brevi stilo tradidimus. Nunc mala, quae Ecclesia inde (f) cotidie patiebatur, scribenda curabimus. Mos erat, ut quandocumque Letaniae veniebant ad Sanctum Donatum causa orationis, audiebant Missam ad Altare Sancti Stephani, & omnes

A) *candelas accensas Cucius habere solitus erat. De ipsis candelis regebat Ecclesiam per omnes Matutinas horas a Festivitate Sancti Donati usque ad Festivitatem Sancti Stephani. Mensura cotidianae Candelae erat a cubito usque ad pollicis summitatem, & accendebantur Matutino (g) inchoante. In festivis diebus augebatur mensura. In festivitate Sancti Stephani non est solitum in Civitate Missa cantari, donec finiatur Evangelium in Episcopali Ecclesia Sancti Stephani. Et hoc ad majorem Missam omnes Cives sunt soliti venire, & propter honorem & devotionem, ac magnas Candelas ibi offerre. Similiter & in Domini Resurrectione. De praedictis Candelis Sancti Stephani regebatur Ecclesia usque ad Resurrectionem Domini. Cum Candelis etiam de Resurrectione usque ad festivitatem Sancti Donati. Mortuo vero supradicto Cucio, filius ejus Raginaldus paternum suscepit dominium. Oblatione praefatae Ecclesiae parumper deficiente, moreque rapinarum nec decrescente, Raginaldus Cucii filius, quod beneficium paternum, ut consuetudo erat, non haberet, multoties Candelas, & corrigias linguis Campanarum non dabat, nec funes, & quidquid Ecclesiae (h) competebat, nec faciebat, nec suis subiectis (i) Custodibus facere videbat. Episcopus igitur Constantinus, qui eo tempore Aretinae Ecclesiae residebat, cum omni conventu Clericorum & Laicorum, ex praedicta causa, Raginaldum in (k) praesentiam jussit assisti.*

- (a) Brigulo Aquatico,
- (b) Brichi.
- (c) Teuzi,
- (d) praedicta mala, & quia pars eorum quarta
- (e) quartam antiquitus
- (f) cotidie; sic semper scribitur heic.
- (g) inchoante.
- (h) competebatur,
- (i) Custodibus facere jubebat.
- (k) praesentiarum

affliti. (a) Interrogatus illico est: Cum ipse Ragnaldus Ecclesiae beneficium haberet, cur eam non studiose, & ut solitum erat, regeret? Responsum ab eo est: Custodes Sancti Stephani, & alii homines, quae mea & (b) Ecclesiae sunt, tollunt: regere ea idcirco non possum. Tunc (c) Ragnaldo, consilio accepto a suis fidelibus & amicis, & quia ingeniosus erat, reputans qualiter sibi prodesset, & (d) Ecclesiae decus auferret, hoc visum sibi melius (e) esse, ut Candelas praedictas in manu Episcopi refutaret, exceptis duodecim optimis Candelis sibi retentis in Festivitate Sancti Stephani, & similiter duodecim in Resurrectione Domini, sicque completum est. Post idem Ragnaldus, acceptis viginti Solidis, Canonicis tradidit eas.

Videns interea Ragnaldus oblationem Ecclesiae deficere, (f) cotidie timens in (g) horrendum Dei iudicium incidere, & quod sibi parum prodesset, & quia verecundiam inde multoties passus esset: accepto & invento salubri consilio, suam Custodiam, & partem Ecclesiae, coram Clero & Populo in manu Episcopi refutavit, acceptis inde a Canonicis Libris quadraginta quinque ex Lucensibus denariis.

Tunc praefatus Episcopus Privilegio facto, eam Canonicis concessit (*) eo tempore, ut Canonici semper in Coena Domini Oleum pro Chrismo, & Oleum pro Exorcismis, & Oleum pro

A Infirmis darent, & Lampadam ardentem omne nocte ante Altare Sancti Donati, & corrigias (h) Campanarum & faves ad Campanas minores sonandas, & cerae viginti Libras similiter, quam Ragnaldus sibi consueverat dare. Postea Episcopus acceptis a Canonicis quatuor Libris denariorum Lucensium, per scriptum praedictam ceram illis concessit, quatuor Libris propter Missas, quas ipse Episcopus Gerardo Primicerio dederat. Deinde Canonicis decem Solidos Primicerio dantibus, illis concessit suam partem cerae. Revertente autem Berardo Clerico filio ipsius Ragnaldi de Scholis, coepit ex hoc indignari, & infringere factum patris voluit. Dicebat se ab Episcopo investitum de eadem Ecclesia, quando est factus Clericus. Canonici autem videntes astutiam Berardi, & calliditatem Ragnaldi, pro pace adjunxerunt eis decem Libras Lucensium denariorum. Iterumque ab patre & ipso filio (i) receptum scriptum, cum omni definitione Ecclesiae, & de aliis causis, quibus contra eos agere videbantur, sicut in eorum scripto legitur. Sed & ipsi Canonici omnia cum pace habere volentes, adquisierunt Altaria, quae erant in ea Ecclesia, a nepotibus Briguli & Ildebrandi, quorum (***) Avibus Cuccius dederat, & a (k) Guinigildo filio Giti Teuzi. Ildebrando filio Cani, nepoti Ildebrandi pro sua parte Altaris Sancti Johannis, dederunt octo Solidos. Filius Rusticelli consobrinus illius suam par-

(a) Interrogatum

(b) & quae Ecclesiae.

(c) Ragnaldus,

(d) Ecclesiae dedecus

(e) est

(f) cotidie

(g) horrendum

(h) Scribendum eo tenore, ut

(i) linguis Campanarum

(j) receperunt

(**) Pro Avis

(***) Guinigildo

partem ejusdem Altaris dedit ipsis Canoniciis pro anima sui patris. Nepotibus Briguli Teuderico & Bosoni dederunt sexdecim Solidos. (a) In Altare Sanctae Luciae, & Letanias de Gropina dederunt (b) Guinigildo sexdecim Solidos.

Nunc de Confessione, quam praetermissimus, quae est sub Altare Sanctae Mariae, prout Dominus donaverit, veritatem dicamus. Denique sicut praefati sumus, praedicti Pontifices tres partes de Altare Confessionis similiter Clericis dederunt. Idem Gebizoni Presbytero filio Peci, & Bosoni Clerico filio Ropulti, quem secum Elpertus Episcopus conduxit, & Viventio Clerico filio Johannis Aii. (c) Vebiro Presbyter non habens filium, sed filias, unam ex illis Teuza nomine (d) Griffoni Notario in domo sua in conjugium dedit cum sua parte illius Altaris, & cum omnibus terris suis. Ex qua natus est Ildibrandus, qui accipiens quindecim Solidos, dedit eam Canoniciis. De Bosone geniti sunt Guidolus, & Carellus. Guidolus adquisivit partem fratris, & post utrasque dedit Canoniciis pro anima sua. (e) Tamen recepit inde vestimentum bambacinum. Viventius Clericus, & Signorellus fratres non habentes filios, reliquerunt partem illius Altaris & omnia sua nepotibus suis filiis fratris sui Teozonis, scilicet Bosoni & Jocundo, qui fuit Archidiaconus & Praepositus, qui & reliquit

A) omnia sua Bosoni fratri suo, cum praedicta parte Altaris. Boso autem dedit illam Canoniciis & accepit pro ea terram de Villalba, quam dedit Sophia Comitissa pro anima Henrici filii Uguizonis mariti sui.

Ne fallaces compositores judicemur; qualiter partes oblationis Ecclesiae Sancti Stephani & Sanctae Mariae ante B) (f) nostris oculis multoties divisae fuerint, breviter dicamus. Si essent sexaginta quatuor Panes, aut quilibet, in primis Canonici tollebant ex eis (g) sexdecim, quae erat quarta pars. (h) Relinquebantur quadraginta octo, & fiebant ex eis quatuor partes. Tunc ex ipsis Gerardus Mascari tollebat duodecim, & duodecim Johannes Blancus. C) Duodecim erant inter Sizonem & Bonicum. Alii duodecim, qui remanebant, taliter divisi erant. (i) Ucellitus, & Widolus filii (k) Bianchi habebant undecim. Alios undecim, qui remanserant, habebant Pincus & Briccus fratres. Alter eorum habebat tres filios & tres panes, & alius similiter.

D) Omnia, quae a nobis hic scripta sunt, testem Dominum secretorum agnitorem habemus, (l) nihil esse adjunctum studiose. (m) Sed compendiose descripsimus veritatem.

Multa haec, ut vides occurrunt ad prodendos veteris Cleri ritus, simulque perditos nonnullorum mores, quibus insistere in praesentia non juvat.

(a) Inter Altare

(b) Guinigildo

(c) Zebizo

(d) Griffoni

(e) Tantum recepit

(f) nostros oculos multotiens divisi

(g) sedecim

(h) Relinquebantur

(i) Ucellitus

(k) Bianchi habebant sex. Alios sex, qui

(l) nihil esse adjunctum

(m) Sed &

javat. Id tantummodo addam, diu post Saeculum Christi Undecimum perdurasse aliquibus in locis, numquam antea interruptam, aut ibi restitutam communem Canoniorum vi-

A | tam atque habitationem. In hanc rem duas Chartas proferam, quarum primam ex Archivo Capituli Canoniorum Cremonensium & ex apographo pervetusto descripsi.

Callisti II. Papae Bulla, quae discordiam inter Obertum Cremonensem Episcopum, & Canonicos illius Ecclesiae componit, Anno 1124.

Calixtus Episcopus, servus servorum Dei. Venerabili Fratri Oberto Cremonensi Episcopo salutem & Apostolicam benedictionem. Nec capud cum membris opportunum est dissidere, nec a subiectione & famulatu capituli membra condecet dissentire. Humani namque compago corporis diutius non poterit permanere incolumis, si capud concordia & rationabili non utatur regimine, & membra propriis non fungantur officiis. Pari igitur proportione dignum est, Episcopum cum paterne Caritatis discretionem Clerum & Populum sibi commissum regere, & ipsos ei tamquam capiti proprio cum devotionis humilitate concorditer obedire. Auctori enim Deo, & amatori pacis aliter gratum non potest imponi servitium, nisi mentes hominum in radice fundate fuerint Caritatis. Unde nos inter te, & Majoris Ecclesiae Cremonensis Canonicos audientes ortam esse discordiam, habito Fratrum nostrorum Episcoporum & Cardinalium consilio; hanc inter vos concordiam composuimus. Ut videlicet nullus in Majori Ecclesia constituatur praeter assensum & voluntatem Episcopi, qui sicut Ecclesiae capud est, ita voluntas ejus & ratio debet precedere. Canonici Episcopo obedientiam in manu ejus praemittant & teneant. Ad mensam Canoniorum, quando cum Canonicis comederit, cum uno Clerico, & uno Serviente, vel cum duobus Clericis veniat, & tamquam E-

B | piscopus honoretur. De Altario Sancti Imerii omnem oblationem recipiat, praeter edenda, quae ad pedem Altaris offerentur, & ea ad usum Canoniorum reserventur, & praeter medietatem cere & incensi, quae ibi offeruntur, quae ad Ecclesiae servitium reserventur. Archidiaconum, Cantorem, & alias personas Episcopus consensu Canoniorum constituat. Ecclesiam Sancti Michaelis, & praedia & possessiones, quas Episcopus per idoneos testes proprie ad Episcopatum pertinere probaverit quiete pacificeque obtineat. Et quia Canonici domum, in qua olim habitaverant, ad ampliandam Ecclesiam concesserunt, domum, in qua modo habitant, licet juris Episcopi fuerit, pro concordia tamen & caritate deinceps ad Communitatem vite cohabitationem retineant, & hospites, quando voluerint, in ea recipiant.

Ego Calixtus Catholice Ecclesiae Episcopus laudans.

Datum Laterani per manus Aimerici sanctae Romanae Ecclesiae Diaconi Cardinalis & Cancellarii, XI. Kalendas Aprilis, Indictione XI. Incarnationis Dominicae MCXXIV. Pontificatus autem Domini Calixti Secundi Papae Anno VI.

Haec de Episcopo in praesenti Bulla dicta animadverteris: Ad mensam Canoniorum comederit, cum uno Clerico, & uno Serviente, vel cum duobus Clericis veniat. Communem adhuc Cano-

Canonicorum mensam haec produunt. Sed apertiora sunt, quae in fine de Canonicis leguntur: *Domum, in qua modo habitant, licet juris Episcopi fuerit, pro concordia tamen & Caritate deinceps ad Communis Vitae cohabitationem retineant. En disertis verbis indicata constans adhuc in Monaste-*

A rio, sive Claustro, socialis Canonico-
rum Vita. Accedat, & altera
Charta Grifonis Episcopi Ferrariensis
jussu scripta, & nunquam antea e-
dita. Suppeditavit illam mihi Pere-
grinus Priscianus in Annalibus MStis
Ferrariensibus, quos Estensis Biblio-
theca adseruat.

Donatio multarum rerum facta a Grifone Episcopo Ferrariensi
Canonicis suae Ecclesiae, Anno 1141.

IN nomine Sancte, & individue Tri-
unitatis. Anno Dominice Nativita-
tis MCXXXI. Apostolatus verò In-
nocentii Pape Anno XII. Conrado
quoque in Italia Regnante Anno IV.
die Mensis Maii XI. Indictione IV.
ultra Padum, sub Porticu Ecclesie San-
cti Georgii. Voluntarie quidem dona-
tionis titulus quamquam ordine verbo-
rum rationabiliter possit firmari, ta-
men propter secuturi temporis cautelam
oportet scripturarum stipulatione roborari,
ne in posterum humane voluntatis
mutabilitas adversum se machinari mol-
liatur injuriam; seu inter litigantes,
& unanimes suscipientes disfidium, ani-
mi & cordis jurgia generentur, preser-
tim illius donationis, que Canonicam au-
thoritate acta dignoscitur, & pro pace
& tranquillitate venerabilibus locis tri-
buitur. Quapropter ego GRIFO, Dei
gratia sancte Romane Ecclesie filius, &
per eandem Ferrariensium humilis Epi-
scopus, pietate motus, Apostolice Sedis
precepto, & auctoritate fultus, perpe-
tuo salutis causa, per hanc donationis
paginam de meo jure & dominio ac po-
testate, jure suscepti, suscipiendique be-
neficii largior, concedo, seu dono, at-
que in perpetuum translato res Ecclesie
mei Episcopi pro remedio scilicet ani-
me mee meorumque omnium Predecesso-
rum vel Successorum Episcoporum, qui
Tom. XII.

B in posterum predicto Episcopo ordina-
ti fuerint, & pro remissione peccato-
rum nostrorum, vobis presentibus Dom-
no Ugoni Sacerdoti, Johanni Subdia-
cono Transpadane Sancti Georgii Ec-
clesie Canonicis, in qua Ferrariensis
Episcopatus Sedes olim vixit, per vos
autem in presatam Ecclesiam, vestri-
sque futuris Successoribus regulariter
promovendis Canonicisque viventibus,
in perpetuum possidendas res inferius le-
gendas, idest: Palatium meum Domni-
catum cum Ecclesia Sancti Apostoli Dei
Thome; Capella mea in eo sita, seu et-
iam cum toto & integro Cimiterio,
& vacuum circa jam dictam Sancti
Georgii Martyris Christi Ecclesiam po-
sita. Similiter dono Casalem illum cum
Cocquina & Curte, in quo bone memo-
rie LANDVLFVS Episcopus Prede-
cessor meus habitare visus fuit. Quem
scilicet Casalem cum Cocquina, Oldo &
filii Caude-rase, atque Albrigetis nunc
tenere videntur: nec non Ortum, quon-
dam Canonico-
C rum, prope & retro jam
dictum Casalem positum. Similiter con-
cedo Broilum meum Dominatum, arbo-
ribus pomiferis constat, fossato & se-
pibus circumdatum. Hec quidem, que
predicta leguntur, in superiori parte
prememorate sanctissimi Georgii Christi
Martyris Ecclesie constare noscuntur.
Insuper do & dono, & sicut superior
legi-

D

E

Y y

legitur, jure beneficii largior vobis res in inferiori parte Ecclesie jam dicti Martyris positas, scilicet: Domum meam soleratam, que vocatur Hospitium: Domum quoque Canonorum cum Porticu & Cimiterio circa jam dictam Ecclesiam posito: nec non & terram illam, quam Fisulus a prenomminatis Canonis tenere videbatur: totamque etiam illam, in qua olim Dominus Presbyteri Petri fuit, & Cocquina Canonorum extitit. Quorum omnium hi sunt fines. Primo latere de supra jus Monasterii Sancti Silvestri, quod tenet Media-barba, & jus nostri Ferrariensis Episcopatus, quod tenet Rolandus de Ruslicello. Secundo latere de subtus via publica percurrente, juxta quam puteus est, primo capite Fluvius, qui Gabiana nuncupatur, percurrit: secundo capite Johannes Castaldio de jure Canonorum, & Rosellus cum Nepote suo, & filii Caude-rase de eodem jure vestre Ferrariensis Ecclesie.

Hec omnia, que sunt infra prescripta latera, de meo jure, meoque dominio ac potestate transferens, donans, concedens atque largiens vobis prefatis Canonis, vestrisque Successoribus, & per vos in predictam Ecclesiam prememorati Martyris Christi Georgii, sicut superius legitur. Super hec quidem omnia dono, & sicut jam supra dictum est, jure beneficii largior vobis Mansos in Massa Quartisiane positos, & duos Mansos amasatos in Capite Rede, & duos Mansos similiter amasatos in Contra-pudum, Plebe Sancti Martini, territorio Ferrariensi. Necnon totas, & integras Decimationes Cone, & Cocomariis, & ipsam similiter Ecclesiam Sancte Dei Genitricis Virginis Marie de prenominato Cocomario, cum Ecclesia similiter Sancti Confessoris Christi Nicolai cum Cimiteriis atque circuitibus ad jam dictas Ecclesias pertinentibus. Si-

A mili modo concedo vobis atque trado Ecclesiam Sancti Michaëlis de Ripa-Padi, cum Cimiterio & circuitu suo, rebusque omnibus ad eam pertinentibus. Similiter do vobis totum Policinum, ante predictam Ecclesiam Sancti Georgii positum, preter vineam meam dominicam. Preterea do vobis, & jure proprio largior Bradiam Antine cum Decimis ejusdem Bradie, cujus latera hec sunt. Primo latere Borarii: secundo latere Filii, quondam Petri Bila possident, & Fantulus, & Petrus Batacla. Primo capite Via publica, secundo Via & Fossa. Et totam & integram Bradiam Fosse-nove, cum Ecclesia Sancti Marci, & cum hominibus super eam sedentibus, cujus confines hi sunt. Primo latere Filii quondam Signorelli de Crescentio possident, secundo latere Godo de Ganaceto. Primo Capite Gabiana percurrit, secundo capite Albericus Grata-colum. Insuper concedo vobis Decimarum partem, ad jam dicti Martyris Christi Georgii Ecclesiam pertinentem cum primitiis & oblationibus omnibus. Pro his quidem omnibus prescriptis investitorem vobis dedi, & coram inferius legendis testibus in vestris nisi manibus Presbyterum Petrum hujus nostre sancte Ferrariensis Ecclesie Cantorem, & Primicerium, atque Bonumfilium Vicedominum meos Missos, qui vos in ipsas res corporaliter investiant. Ad habendum, tenendum, possidendum, & ordinandum, disponendum, & quicquid vobis vestrisque Successoribus Canonice viventibus, ad utilitatem prescripte Christi Martyris Georgii Ecclesie, placuerit faciendum. Promitto preterea ego jam dictus Episcopus donator atque conceditor, cum meis futuris Successoribus, sicut supra dictum est, pro remedio animarum nostrarum, ac remissione peccatorum nostrarum, hanc Donationis paginam inviolabiliter vobis, vestri-

vestrisque Successoribus sub pena auri optimi Librarum quatuor conservaturum, & auctorizaturam, & post pene solutionem in perpetuum tacituum. Quam verò paginam Donationis, Angelbertum in Dei nomine Ferrariensem Notarium scribendam rogavi, & manu mea firmavi in Die, & Indictione praescripta.

Ad haec fuerunt testes presentes Ambrosius Abbas Monasterii Sancti Bartolomei, Gerardus Monachus ejusdem Monasterii, Gerardus Archipresbyter Ferrariensis Episcopatus, & Johannes Archidiaconus, Presbyter Martinus, Presbyter Amicus, Presbyter Alfanus, Guitaclinus, Egidius Diaconus, Donuslei Archipresbyter de Coppario, Presbyter Gerardus de Sancto Paulo, Presbyter Stephanus Sancti Michaelis, Casotus, Linguita, Albertus de Adegario, Ubertus filius quondam Gulielmi Tabelionis, Peregrinus Guidonis de Uberto, Verardus Caligarius, Linpertus, Johannes Castaldius, Ruffus filius ejus, Musardus, Paganellus ejus frater, Albertus Mala-corona, Guigene, Henricus, Artvicus, Fisalus, Raginaldus, Rosellus, Rolandus de Rusticello, Rainaldus de Sassa, Martinus de Aunestis, Scarpa, Martinus Clossus, Ungarus de Bellio, Fantulus, Mansus, & filius ejus Rodolfinus, Albertus, Sikelmus, Panigalis, Fusculus de Petrullis.

Et ego Angelbertus, divino nutu Ferrariensis Notarius praesens coram predictis testibus manu propria scripsi atque complevi, dedique & exemplavi.

Concedit ista Ferrariensis Episcopus Canonicis suis, eorumque Successoribus regulariter promovendis, Canoniceque viventibus: quibus verbis factis innuitur, servatam fuisse adhuc Regulam Canonicis olim praescriptam, eosque commune contubernium habuisse in aedibus, quae, ut infra di-

A citur, Domus Canonorum appellabatur. Posteriorum etiam temporum documenta proferri possent, quibus palam fieret, Canonicos uni mensae affedisse, unaque domo, atque uno aerario usos fuisse. Et certe aetate etiam Innocentii III. Papae, atque Anno Christi MCCV. in eodem Claustro convivebant Canonici Patriarchalis Ecclesiae Lateranensis, ut constat ex Literis ejusdem Pontificis a Turgilio evulgatis in Libro de Cryptis Vaticanis Part. 2. Cap. 8. Verum eo tandem deventura est oratio, ut dicamus, eorum vitam, habitationemque communem in aliquibus locis citius, in aliis serius, demum prorsus excidisse. Dum sua quisque quaerit, dum nulla disciplinae Ecclesiasticae, exigua continentiae, ac temperantiae cura est, ferreis potissimum Saeculis, & in omnia vitia facile ruentibus, satius visum est Episcopis, Canonicos dimittere, ut sibi quisque viveret, quo saltem scandala vitarentur, quae antea in omnium oculos incurrebant. Ex Charta spectante ad Annum circiter MCCLII. quam protuli in Dissertatione XIV. de Servis, evidenter colligitur non multis ante annis Canonicos Ferrarienses divisisse possessiones Canonicae inter se: quae verba innuunt, jam sublatam fuisse Vitam Communem. Medio quoque Saeculo praecedenti Duodecimo floruit Gerohus Praepositus Reicherspergensis, cujus Librum de corrupto Ecclesiae Statu evulgavit Baluzius Lib. V. Miscellaneorum. Is autem pag. 96. in haec verba loquitur: Nonne similiter & Canonici Episcopatum Ecclesiarum vivunt de stipendio, Regulariter viventibus constituto? Et ipsi nullam penitus observant Regulam, neque saltem illam disolutam, quam sibi a Ludovico dicunt propositam, seu

*impositam . Quae quum eos juveat in
Claustris suis insimul habitare , nec per-
mittat illis extra Dormitoria sua dor-
mire , absque inevitabili causâ , non ita
fit , sed unusquisque discurrit , & dor-
mit ubi vult ! Quamobrem in cunctis
quidem ferme Urbibus prostant adhuc
vetera Canoniorum Claustra , & ple-
raque penes Ecclesias Cathedrales si-
ta , quae Canonicae Aedes etiamnum
nuncupantur . Attamen nullum ampli-
us inter eos communis , & olim
paene Monasticae vitae vestigium su-*

A perest , ita ut servata tantum in sa-
cris faciendis societate , unusquisque
domi suae degat liber in Seculo .
Supra autem monui , ejusmodi Cano-
nicorum Claustra appellata fuisse *Mo-
nasteria* , non secus ac domicilia Mo-
nachorum . Multis veterum testimo-
niis parco , ut periculum faciam , an
idem confirmari possit tabulâ mar-
B moreâ , quae Mediolani visebatur in
Sancti Simpliciani Coenobio , uti e
Schedis MStis Ambrosianae Biblio-
thecae didici . En ejus verba .

✠ HIG REQVIESCAT IN PACE . . . . . E MEMOR ERIS . . . .

DECVMANVS PRESBITER , HVJVS MONASTERII

CANONICVS , QVI DVM VIXIT IN CORPORE . . . . .

CVNCTA DEI PROMTVM OBSERVANS , POST VITAE TRANSITVS...

QVEM SEMPER DILEXIT , MESTISSIMO CORDE PORREXIT .

VNDE PREGAMVR TRANSEVNTES , QVI IN HAC BREVI

TABVLA SVVM NOMEN DESCRIPTVM CERNITIS

PRO IPSO DIGNVS DEO PRECES FVNDERE DIGNEMINI .

ANNO DCCCC.

Antiquissimus est in Mediolanensi Ec-
clesia Ordo Presbyterorum Decumanorum,
de quibus videndus Landolphus se-
nior Lib. I. Cap. 8 Histor. Medio-
lanens. Tom. IV. Rer. Italicar. Scri-
bebat ille circiter Annum Christi
MLXXX. Eiusdem autem Ecclesiae
Presbyter Decumanus iste , simul &
Canonicus fuit Monasterii Sancti Sim-
pliciani . At heic mihi in oppositum
venit Epistola 254. Johannis VIII. Pa-
pae , qui Anno Christi DCCCLXXXI.
sub sua protectione recipit *Haderi-
cum* venerabilem Presbyterum & Ab-
batem sacrorum Monasteriorum , beato-
rum scilicet *Gervasi* , & *Protasi* , at-
que *Simpliciani* , nec non & *Xenodo-
chii* Sanctorum *Cosmae* , & *Damiani* &c.

C Hinc Puricellius in Monument. Bas-
lic. Ambrosian. num. 120. & Mabil-
lonius in Annalib. Benedictin. ad
Annum DCCCLXXXI. deducunt , an-
te illum Annum nobile Sancti Sim-
pliciani Coenobium in Mediolanensi
Urbe traditum fuisse Monachis , qui
adhuc ibi servire Deo pergunt . Quid
est ergo , quod heic nobis occurrit
D *Presbyter Decumanus Canonicus hujus
Monasterii* ? Nihil aliud mihi dicen-
dum succurrit , nisi aut Monasterium
Sancti Simpliciani tunc minime di-
versum fuisse a Ravennatibus quibu-
sdam , in quibus nulli Monachi , sed
Presbyteri tantum Seculares sub suo
Abbate debebant . Qua de re infra
agam in Dissertatione LXV. Aut si-
mul

mul Monachos & Canonicos in Basilica & Monasterio Sancti Smpliciani laudes Deo perfolvisse. Non me sane fugit, Praebendas interdum Monachis datas in Ecclesiis minime Monasticis. Monachos quoque in Cathedralibus Canonicorum munere functos reperi. At simul novi, uti Puricellius in eodem Libro nuper memorato num.... ostendit, *Ecclesiae Metropolitanæ Decumanos simul etiam fuisse aliarum istius Urbis Ecclesiarum Officiales*: quod etiam ostendunt tabulae Anni DCCCXCVII. ab ipso laudatae.

Ex quo autem communio mensae & domicilii a Canonicis disrupta est, invaluere Ecclesiasticae Praebendae: quo nomine designabatur portio illa reddituum, quam singulis Canonicis domi suae degentibus Ecclesia praebebat ad eorum victum atque vestitum. Neque dubito, quin & longe ante Saeculum Christi Undecimum si non nomen, certe res in usu fuerit. Ratherius Veronensis Episcopus Sae-

A culo Decimo in Opusculo de *Abbatia* scribit: *Ordinavi, ut quisque Presbyterorum annuatim acciperet inter frumentum, & Segallum (idest Secale) modia decem, inter legumina & milium modia decem &c.* Sed is immorari non vacat. Ceterum ad dissipandas, minuendasve ejusmodi Collegiorum fortunas conspiravit olim & ipsorum Episcoporum impotentia, qui non suis contenti redditibus, Canonicorum quoque patrimonia, pleraque a praecedentibus piissimis Episcopis donata, usurpabant, aut in emphyteusim tradendo dissipabant. Quare tempora fuere, quibus Canonici, quum Privilegia ab Imperatoribus aut Regibus quaerebant, hoc etiam addendum curare, ne cuiquam Antistitum liceret eorum bona invadere aut eripere. Id praecipue a Lucensibus Canonicis factum, uti constabit ex tribus Diplomatis, quorum priorum antiqua apographa, & tertii autographum vidi in eorum Tabulario, nunc evulganda.

Hugonis & Lotharii Regum Italiae Diploma, quo Canonicis Lucensibus Curtem Sanctae Petronillae largiuntur, Anno 941.

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Hugo, & Lotharius divina favente clementia Reges. Si sanctis ac venerabilibus ex..... nostrorum rebus aliquid Locis offerimus, instantis & future vite premium adipisci non titubamus. Quapropter omnium sancto Dei Ecclesie fidelium, nostrorumque presentium ac futurorum noverit universitas, qualiter pro Dei amore, animarumque Adelberti Marchionis, matrisque nostrae Berte conjugis ejus, ac nostrarum animarum remedio, quamdam Curtem juris nostri Sanctae Petronille nomine, que nobis hereditario jure ex

D parte ejusdem Matris nostrae evenit prope Massam Macinariam conjacentem cum Capella in honore ejusdem Sanctae Petronille, cum mansis viginti in Massa Macinaria, & duobus in loco Colugnole, nec non & pratis in Cepto & in Turingnona, atque vinea & campis in loco Turingo; nec non vinea & terris in Palatiano, & aliquantula terra in Ponte tello, cum servis & ancillis, omnibusque rebus & familiis ad eandem Curtem & Capellam pertinentibus, Ecclesie beati Martini, ubi caput Lucani Episcopi esse dinoscitur, in usum & sumptum Canonicorum, ibidem.

dem pro tempore Deo militantium, prout iuste & legaliter possumus, concedimus, donamus, atque largimur, & de nostro jure & dominio in eorum jus & dominium omnino transfundimus & delegamus, una cum casis, sediminibus, campis, terris, vineis, pratis, pascuis, silvis, aquis, aquarumque decursibus, molendinis, piscationibus, montibus, vallibus, planiciebus, servis, & ancillis, aldionibus & aldianis, cunctisque rebus, & familiis iuste, & legaliter ad eandem Curtem pertinentibus & respicientibus in integrum; quatenus Canonici in Ecclesia beati Martini, Deo famulantes, & pro animabus Adelberti Marchioni, matrisque nostre Berte conjugis ejus, & pro nobis Dominum exorantes, prefatam Curtem cum omnibus ad se pertinentibus, in integrum habeant, teneant, firmiterque possideant. Insuper etiam Cortem illam, que Massagrausi dicitur, quam Mater nostra de Patris nostri suoque pretio comparavit, quam etiam nos dudum prefate Ecclesie beati Martini in usum & sumptum Canonico-
 rum, pro animabus Adelberti Marchionis Matrisque nostre Berte contulimus, per hanc nostre preceptionis paginam confirmamus, pleniterque corroboramus, ut habeant, teneant, firmiterque possideant. Statuimus, ut Episcopus loci nullam quoquam in tempore de prefatis Cortibus potestatem habeat, neque inde se intromittat, nisi ad Canonico-
 rum auxilium & sal-

vationem. Et si, quod absit, a potestate eorum prefatas Cortes cum omnibus ad se pertinentibus, Episcopus loci, aut nullus iuvator, tulerit aut subtraxerit, tunc deveniant in jus & potestatem unius ex propinquioribus parentibus meis tamdiu, donec talis Episcopus veniat, qui prefatas Cortes in jure & potestate Canonico-
 rum esse permittat. Denique & Plebem de Sugruminio in honore Sancti Laurentii constructam, quam Conradus sancte Lucane Ecclesie Episcopus, ex parte Episcopii, loco quarte portionis ex decimis praedictae Canonice in usum & sumptum Canonico-
 rum per scriptum concessit; per hoc nostrum Preceptum confirmamus & corroboramus: statuentes, ut nullus Episcoporum eandem Plebem a potestate Canonico-
 rum tollere praesumat. De cetero totius ordinis Canonicos, predictasque Cortes, & Plebem cum omnibus rebus, & familiis ad easdem Cortes & Plebem pertinentibus, cunctasque res & familias Canonico-
 rum, sub nostram defensionem & mundiburdum recepimus. Atque precipientes jubemus, ut nullus Dux, Marchio, Comes, Episcopus & c. Si quis igitur hujus Precepti violator extiterit, sciat se compositurum auri optimi Libras centum medietatem Kamere nostre, & medietatem Canonico-
 rum in memorata Ecclesia pro tempore Deo famulantibus, & insuper eterne damnationis & c.

Signa piissimorum

HYTIV
 GRS

Hugonis & Lotharii Regum.

Giseprandus Cancellarius ad vicem Bosonis Episcopi & Archicancellarii recognovi, & subscripsi.

Data VII. Kalendas Aprilis Anno Dominice Incarnationis DCCCCXLI. Regni vero Domni Hugonis Regis XV. filii ejus Lotharii item Regis X. Indictione XIII. Adum Luce feliciter. Amen.

O:to-

Ottonis Magni Imperatoris Præceptum, quo confirmantur Canonicis
Lucensibus omnia eorum bona & jura, Anno 962.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi
Regis eterni. Otto Dei gratia Im-
perator Augustus. Quia decet regali
magnificentie Loca sancta ditari atque ve-
nerari, & omnibus Christianis de anima-
bus suis curam atque sollicitudinem gere-
re, ideo dignum duximus modo in præsentia
sanctissimi Martini Episcopi Locum Luce si-
tum in aliquid locupletari, ut & ipsis, pro
quibus donatum est, ad refrigerium, &
nobis ad remedium proficiat sempiter-
num. Quapropter considerantes nos hoc,
& in animo volentes, prece & admo-
nitione dilecte nostre Conjugis Ade-
lehide, Regnique nostri consortis,
concedimus atque donamus predicto san-
cto Loco, sicuti olim Hugo, & Lotha-
rius nostri predecessores Reges pro re-
mediorum animarum Adelberti Marchio-
nis & Berte Comitisse, nec non &
suarum, dederunt beato Martino Ponti-
fici, Ecclesieque sue site Luce, sui-
sque fidelibus ibi pro tempore Deo
famulantibus, Sacerdotibus scilicet,
& Diaconibus, Subdiaconibusque, ce-
terisque ibi pro tempore ordinatis,
videlicet Cortes duas, unam, quam
predicta Berta suo pretio comparavit,
& dicitur Massa-gausi, consistens in
ipso Comitatu Lucensi, cum terris &
massariciis ibi pertinentibus, videlicet
in loco Mozatico manentes duos, in Ar-
fitulo manentes duos, in Montisano ma-
nentem unum, in Fiocle manentes quat-
tuor, in Casule manentes tres &c. cum
omnibus pertinentiis ejusdem Cortis no-
stra preceptaria auctoritate jam dicto
sancto Loco concedimus, funditusque lar-
gimur. Insuper etiam Curtem aliam in
eodem Comitatu Lucensi adjacentem,
Sancta Petronilla nomine prope Massam

A Macinariam conjacentem cum Capella in
honore ejusdem Sancte Petronille, cum
mansis viginti in Massa Macinaria, &
duobus in Colugnule cum servis & ar-
cillis &c. Sicut Ugo & Lotharius pre-
nominati Reges preceptali auctoritate
obtulerunt Ecclesie beati Martini, ubi
caput Lucani Episcopatus esse dinoscitur,
in usum & sumptum Canonicorum
B ibidem pro tempore Deo militantium,
ita nos ibidem concedimus, donamus, at-
que largimur, & de nostro jure & do-
minio in eorum jus & dominium omni-
no transfundimus ac delegamus una cum
casis, sediminibus, campis, vineis,
pratibus &c. Quatenus Canonici in Ec-
clesia beati Martini Deo famulantes,
& pro animabus superius nominatis, &
C pro nobis Deum exorantes, prefatas
Cortes cum omnibus ad eas pertinentibus,
in integrum illis concedimus, ut ha-
beant, teneant, firmiterque possideant.
Statuimus, ut Episcopus loci nullis
quoquam in tempore de prefatis Cor-
tibus potestatem habeat, neque se in-
tromittat, nisi ad Canonicorum au-
xilium & salvationem. Et si, quod
D absit, a potestate eorum prefatas Cor-
tes cum omnibus ad se pertinentibus
Episcopus Locis, aut ullus invasor,
tulerit, aut aliquid subtraxerit, tunc
deveniant in potestatem Ducis, &
Marchionis Luce Civitatis tandiu,
donec talis Episcopus venerit, qui
prefatas Cortes in jure, & potestate
Canonicorum esse permittat. Deni-
E que & Plebem de Sugrominio in hono-
re Sancti Laurentii constructam, quam
Conradus ejusdem Civitatis Episcopus
ex parte Episcopi, loco quarte portio-
nis ex Decimis prædicte Canonice in
usum

ulum & sumptum Canoniorum per scriptum concessit, per hoc nostrum Preceptum confirmamus, & corroboramus. Statuentes, ut nullus Episcoporum eandem Plebem a potestate Canoniorum tollere presumat: De cetero totius ordinis Canonicos predictasque Cortes & Plebem, atque omnes illorum offerfiones, quascumque homines religiosi pro animabus parentum suorum in eo-

dem loco dederunt, vel qui in antea ibidem daturi sunt, cum omnibus rebus & familiis ad easdem Cortes & Plebem, seu offerfiones pertinentibus, cur- &que res & familias Canoniorum, sub nostram defensionem & Mundburdum recipimus; atque precipientes jubemus, ut nullus Dux, Marchio, Comes, Episcopus &c. Si quis igitur hujus precepti &c.

Signum Domni Hottonis

serenissimi Imperatoris.

Liutgerius Cancellarius ad vicem Brunonis Archicancellarii recognovi & subscripsi.

Data III. Idus Martii, Anno Dominice Incarnationis DCCCCLXII. Anno vero Imperii Domni Ottonis Primo, Indictione V.

Actum Luce feliciter. Amen.

Ottonis Secundi Diploma autographum confirmantis Privilegia
Canonicis Lucentibus. Anno 982.

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Otto divina favente clementia Imperator Augustus. Quia decet Imperiali munificentiae loca sacra ditari, atque venerari &c. Quapropter considerantes nos hoc, & in animis nostris volventes, prece & admonitione dilectae nostrae Conjugis Theophanis Imperiique nostri Consortis, concedimus atque donamus, & confirmamus predicto sancto Loco sicut olim Hugo, Lotharius, nosserque Genitor, atque predecessores nostri Reges & Imperatores pro remedio animarum Adelberti Marchionis & Bertae Comitissae, necnon & suarum, dederunt beato Martino Pontifici, Ecclesiaeque suae sitae Lucae, suisque fidelibus ibi pro tempore Deo famulantibus, Sacerdotibus scilicet, &

B Diaconibus, Subdiaconibusque, ceterisque ibi pro tempore ordinatis, videlicet Cortes duas, unam quam predicta Berta suo pretio comparavit &c. (*) Statuentes ut Episcopus Loci nullam quoquam in tempore de praefatis Cortibus potestatem habeat, neque se intromittat, nisi ad Canoniorum auxilium & salvationem. Et si, quod ablit, a potestate eorum praefatas Cortes cum omnibus ad se pertinentibus, Episcopus Loci, aut ullus invasor, tulerit, aut aliquid subtraxerit, tunc deveniant in potestatem Ducis & Marchionis Lucae Civitatis, tandiu, donec talis Episcopus vererit, qui praefatas Cortes in jure & potestate Canoniorum esse permittat. Denique & Plebem &c.

Si-

(*) Eadem haec repetuntur, quae in Diplomate Ottonis Primi supra descripto leguntur.

Signum Domni Ottonis Secundi Imperatoris & invictissimi Augusti.

Adelbertus Cancellarius ad vicem Petri Episcopi & Archicancellarii recognovi & subscripsi.

Data XII. Kalendas Januarias Anno Dominice Incarnationis DCCCCLXXXII. Indictione X. Anno vero Regni Secundi Ottonis XXV. Imperii quoque ejus XV. Actum juxta Civitatem Salernum.

E chordula pendet fragmentum cerei Sigilli prae vetustate confraeti.

Neque seniores fuere Arretinae, & Volaterranae Ecclesiarum Canonici in impetrando Regum & Imperatorum patrocínio, quo contra omnes

A usurpatores uterentur. Hujus rei fidem facient Diplomata duo, quorum archetypa in earum Ecclesiarum Tabulariis vidi atque descripsi.

Confirmatio quorundam bonorum ad Canonicos Arretinae Ecclesiae spectantium facta ab Hugone & Lothario Regibus Italiae, additis aliis donis, Anno 933.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi Regis aeterni Hugo & Lotharius gratia Dei Reges. Quia Regalis magnificentia pia & larga erga Dei cultum. XII.

Btores, & Ecclesiarum Dei recuperatrix esse debet, ut id agendo praemia mereatur consequi sempiterna; ideoque venientibus nobis ad Dominum Sancti Domini
Z z nati

nati Confessoris, & Martyris Christi pro timore Dei omnipotentis, & ipsius sanctissimi loci veneratione, animarumque nostrorum, seu parentum nostrorum saluatione, simulque precibus karissimi Fratris nostri Bosonis incliti Marchionis adquiescentibus, aliquantum terrae, quam bonae memoriae Petrus Episcopus ad utilitatem Canonicorum ibi pro tempore Deo seruientium distribuit, & Serenissimus Avus noster Lotharius Imperator in aliquid postea confirmavit, & in aliquid suo proprio dono concessit, sed deinde Pastorum negligentia, & pravorum hominum cupiditate illis subtrahita fuit, videlicet vineam unam ad Pinum cum Campo ibi prope similiter ad Pinum nominante, & Campum alterum, qui dicitur Pratum Salac, nec non Corticellam unam, quae dicitur ad Clane cum sua pertinentia, & aliam Corticellam, quae vocatur Majona, sub integritate, sicut decernitur in scripto a jam nominato Petro Episcopo &c. (*) scilicet Leoni Archi-

A diacono, Dodoni Archipresbytero, Petro Presbytero, qui fuit Vicedominus, & item Petro Monacho Presbytero & Sacristae, Sapienti Grammatico, Suaverico, & Willelmo Diaconibus, Arnulfo Diacono, Petro, Atoni, atque Leoni Presbyteris, Stephano quoque Diacono, & reliquis &c. De jure insuper Regni nostri donamus praedicti loci Canonicis Campum unum, qui dicitur Longoria conjacentem prope Perilasium &c. Sed & nos pro mercedis nostrae augmento, & ut in hoc opere nostro, nostrorumque fratrum, relictorumque parentum fiat mercedis amplificatio, quamdam Terram, quam Mater nostra suo pretio comparavit, scilicet Campum de Punta, & Campum de Graticiata, & praedictum Campum de Longora jam memorate Ecclesiae, quae est constructa in honore beati Donati Confessoris & Martyris Christi ad necessitates Fratrum consulendis, proprietario jure concedimus &c.

Signum Serenissimorum

HTIV
MERS

Hugoni & Lotharii Regum.

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi:

Petrus Cancellarius ad vicem Gerlanni Abbatis, & Archicancellarii recognovi & subscripsi.

Data Anno Dominicae Incarnationis DCCCXXXIII. Sexto decimo Kalendas Februarii, Regni autem Domni Hugonis piissimi Regis VIII. Domnique Lotharii item Regis III. Indictione VI.

Actum in Domo Sancti Donati feliciter.

Hen-

(*) Ut in Privilegio Ottonis Magni edito in hoc Opere.

Henricus I. Imperator Canonicis Ecclesiae Volaterranae omnia illorum jura, & Privilegia confirmat. Anno 1015.

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Henricus divina favente clementia Imperator Augustus. Novit omnium fidelium sanctae Dei Ecclesiae, nostrorumque praesentium scilicet ac futurorum sagacitatis industria, qualiter nos ob interventu Benedicti Volterrensis Ecclesiae Episcopi, nostrique dilecti fidelis, per hanc nostram praecipuam paginam recepisse suos Canonicos ordinatos sanctae Volterrensis Ecclesiae. pro anima nostra in nostra tuicione ac defensione, prout iuste & legaliter possumus. Nomina denique illorum Rodulfus Archidiaconus, Petrus Archipresbiterus, Sighisfredus Primicerius, Adelmo Vicedomui, Lamberto Cantor, Andreas Presbiterus, Teud..... Presbiterum, Johannem Presbiterum, & alium Johannem, Albertum, Albizonem Diaconus, necnon & Azonem, Widonem, Almari, Petrus, Wandalmari, Donato, Teuzonem, & Teuzonem, Albertum, Wiaderi, Urfo, Willelmo, Berardo, Aldibrando, Petrus, & Petrus, Sabatino, Andrea, Anselmo, Baruncio, Corbulo, & ceteri Canonici, scilicet quadraginta, quos in honore praeis temporibus constituti fuerunt Sanctae Dei Genitricis Mariae semperque Virginis, & Sancti Octaviani, hac Sanctorum aliorum commemorationem, nostra recepimus sub tuicione, ac etiam omnium illorum proprietatem, quae ad Canonica pertinet, oblationes, quae singulis diebus in Episcopio, & in Ecclesia Sanctae Mariae, & Sancti Octaviani, & Sancti Johannis Baptistae a forensis oblatae fuerint, vel super Altaria jam dictae Ecclesiae om-

Anes oblationes tam auri quam argenti positae fuerint, una cum Cimiteriis, ipsaque..... simul, & mortuorum; necnon & Plebs Sanctae Felicitatis & Sancti Johannis in Villa magna, & Plebs Sancti Laurentii, & Sancti Johannis in Tressole, cum Cortis & rebus & oblationibus & decimationibus & mortuorum, quae pertinent ad praefatas Plebes, & Ecclesia Sanctae Mariae in Petriolo cum sua pertinentia, & Ecclesia Sancti Octaviani in Collina cum sua pertinentia, & Cortem in Uignano, & Cortem in Flabiano, & Cortem in Castagnitulo, Cortem Cusignano, Cortem in Isclito, Cortem in Corrente, Cortem in Ancharaxo, Cortem in Tavernule, domnicato in Monte Alipertuli, domnicato in Pulveraria, Cortem in Ducia cum suis pertinentiis. Has Cortes, quas Benedictus praedictus Episcopus sue praenominate Ecclesiae adquisivit & condonavit, nominative haec sunt: Cortem Sancti Georgii juxta fluvio Cecina, & Ecclesia Sancti Mammae in Cornino cum duodecim modiorum de terra juxta ipsa Ecclesia, & Salinis atque Ecclesia in Cabianula, Ecclesia..... in Paterno, Ecclesia..... in Caprile, Ecclesia in Mortitulo, Ecclesia in Personate, Corte, que fuit Gherardi de Serina, in Macarro, Cortem medietatem in Rozano cum piscaria, Cortem in Molazano cum Salinis, & Cortem in Scandale cum rebus suis, Cortem Ciunano, Cortem que fuit Azi Judicis, Cortem in Majano, que fuit Teudici, Cortem in Vigignano, que fuit Widoni, Cortem medietatem in Mezana, Cortem in Rivo Odoli, cum rebus novem, que fuit Davizi, Cortem in Granato, Cortem in Mazonula, Cortem in

Lapiano cum piscareis, Cortem que dedit Ansaldo, Cortem in Linaria, que sita est in Paratine, Casa cum terra, que posita est a Porta Civitatis Lucensis juxta Ecclesiam Sancti Gervasi, que recta est per ..... Hec omnia cum omnibus eorum pertinentiis presenti confirmamus praeceptali auctoritate; eâ denique ratione, ut nemo eos dilaniare vel disvestire praesumat de proprietatibus aut servis, necnon ancillis, acquisitis vel acquirendis judicialiter. Insuper eis concessimus, ac liberam concedimus facultatem, quo habeant potestatem eorum Canonicam, & cuique eidem Canonice, vel Clericis secundum predictum numerum ibidem pro tempore ordinatis de elemosinis vel aliis rebus ac pertinentibus de oblationibus scilicet, atque mortuorum functione ordinandi, disponendi, abendi, tenendi, vel quicquid eorum voluntas decreverit faciendi. Nec liceat prefate Sedis Episcopum, qui nunc vel pro tempore fuerit, in eadem Canonica Canonicos augere supra prescriptum numerum, vel aliquam molestiam, aut violentiam presentibus

A vel futuris inferre: Sed liceat, illos per hanc nostram preceptalem auctoritatem quiete, ac tute seu secure vivere, Deo servire, ac nostra pro anima orationem fundere, & predictam Canonicam & omnes res ei vel prescripti numeri Canonicis justa pertinentes dominare, ut predictum est, remotâ omnium omnium contrarietate, vel molestatione. Precipientes igitur jubemus, ut nullus Dux, Marchio, Episcopus, Comes, vel Viccomes, Sculdassius, Decanus, Castaldio, seu Villicus, alia magna, parvaque persona audeat, sua cum presumptione molestare hos jam dictos, vel disvestire, vel aliquam inferre molestationem. Sed si quis hoc nostre concessionis Preceptum temere infringere temptaverit, sciat se compositurum auri optimi Libras Centum, medietatem Camerae nostrae, aliamque medietatem prelibatae Ecclesiae Canonice, vel illorum successoribus. Quod ut verius credatur diligentiusque ab omnibus observetur, manu propria hoc Preceptum corroborantes, Sigilli nostri impressione inferius jussimus insigniri.

Signum Domini Henrici serenissimi

& invictissimi Imperatoris Augusti

Signum ✠ Sigilli.

Henricus Cancellarius vice Everardi Episcopi, & Archicancellarii recognovit.

Datum Anno Dominicae Incarnationis MXV. Indictione XII. Anno Domini Henrici Imperatoris Augusti Regnorum XII. Imperii ejus I.

Actum in Comitatu Pisano in Villa, quae dicitur Fasiano feliciter. Amen.

Soliciti quoque fuere Canonici Ferrariensis Cathedralis in sibi conquirendis Privilegiis ac patrocinio Ottonis III. Augusti. Legitur adhuc in eorum Tabulario Diploma, quod ad me missum a Joseph Antenore

D Scalabrinio Ferrariensi, Rectore Sanctae Mariae de Bucca, & publico Sacrarum Literarum Professore, saepius mihi in hoc Opere memorato, in publicam lucem efferendum haec censo.

Otto-

Ottonis III. Augusti Diploma, per quod Canonicis Ecclesiae Ferrariensis cuncta eorum bona ac jura confirmat, Anno 998.

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Amen. Otto, gratia Dei Romanorum Imperator Augustus. Si Ecclesiarum Dei curam gerimus, & Ecclesias dilatare studuerimus, nostri Imperii fastigium augmentari minime diffidimus. Quocirca omnium Sancte Dei Ecclesie fidelium, nostrorumque presentium ac futurorum noverit industria, qualiter Canonici sancte Ferrariensis Ecclesie in honore Sancti venerabilis Georgii constructe, nostram adiere Celstudinem, nominative Martinus Archipresbyter, Bernardus Archidiaconus, Georgius Presbyter, Ursus Presbyter, cunctique ipsius Canonice ordine constituti, humiliter deprecantes, quatenus nos pro Dei amore, nostraeque animae remedio omnes res & proprietates, que eidem Ecclesie pertinere ..... Villa, que dicitur Quartisiana, & fundo Contra-padum, & loco ..... Cuculi, & Caput-Reda, & Baniolo, & Warcioria, & cetera quae jam dictae Ecclesiae ad partem Canonice pertinent, Villas, Castella, terras, vineas, prata, agros cultos & incultos, aquas aquarumque decursus, piscationes, venationes, seu molendina, servos & ancillas, Aldiones & Aldianas, montes, planities, silvas seu cunctas res mobiles & immobiles, que dici vel nominari possunt & omnem suppellectilem, seu quod tenent, possident, habent tam de parte Ecclesiae, quam de sua suorumque parentum hereditate, vel conquestum per aliqua Cartarum munimina. Ea videlicet ratione, ut nullus injuriam residentibus super terras ipsorum Canonice coloris, colonabusque facere audeat, ac nec ipsos jam dictos Clericos desfringere,

A molestare ..... sine voluntate & consensu ipsius Ecclesie Presulis, perpetuo confirmationis, & roborationis ..... firmare dignaremur, & sub nostra ..... homines ipsius Civitatis sub nostra ..... sensione reciperemus, qui eos navigio ducant quocumque usum eorum Canonice fuerit sine omni precio. Quorum dignis postulationibus consentientes, prout **B** juste & legaliter possumus, confirmamus & corroboramus omnes eorum res mobiles & immobiles tam de parte Ecclesiae Dei, quam de suorum proprietatibus. Sive concedimus ipsis, ut aliquis in prelibatos Canonicos non injuriare presumat de suis facultatibus, neque minuat, sed liceat eis haec omnia, quae **C** superius leguntur, quietè pacifice tenere, possidere, omnium hominum contradictione remota. Precipientes denique jubemus, ut nullus Dux, Archiepiscopus, Episcopus, Marchio, Comes, Vicecomes, nullaque nostri Regni magna vel parva persona de cunctis prenomiatis rebus tam de Ecclesiasticis, quam de suis, eos molestet, sive in placitum colonos & colonas distringere, seu aliquam **D** publicam functionem solvere cogat, nisi ipsis Canonicis. Et nullus eos de rebus acquisitis vel acquirendis disvestire sine legali presumat iudicio. Si quis autem hujus nostrae auctoritatis paginam violare temptaverit, sciat se compositurum auri optimi Libras centum, medietatem Kameræ nostrae, & medietatem jam dictis Canonicis, eorumque Successoribus. **E** Quod ut verius credatur, & diligentius ab omnibus observetur, manu propria roborantes, subter Sigillo nostro signari jussimus.

Signum

Signum OTTONIS

invictissimi Imperatoris Augusti.

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Heribertus Cancellarius vice Petri Cumani Episcopi & Archicancellarii recognovit.

Data V. Idus Februarii, Anno Dominicae Incarnationis DCCGCCXCVIII. Indictione XI. Anno Tercii Ottonis Regni . . . . . Imperii II.

Actum Ravenna, feliciter. Amen.

Quid etiam pro sua tutela Canonici Cremonenses egerint, nos docet Diploma, quod in eorum Archivis autographum adservatur, atque ego inde excipsi.

Lotharius III. Romanorum Rex Canonici Cremonensibus omnia illorum bona & jura confirmat. Anno 1133.

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Lotharius divina favente clementia Romanorum Rex Augustus. Si his, qui ad loca sacra destinati divinis officiis inserviunt, nostrae Regalis maiestatis benevolentiam in suis petitionibus clementer ac benigne demonstramus, a Deo omnium rerum inspectore meritam & condignam retributionem nos recipere speramus. Unde omnium Sanctae Dei Ecclesiae, nostrorumque fidelium tam futurorum, quam presentium diligens industria noverit, qualiter pro remedio animae nostrae, & ob interventum dilectissimae Reginae Richinzae Conjugis nostrae, necnon propter incrementum Regni nostri, Canonorum sanctae Cremonensis Ecclesiae, in honore beatissimae Dei Genitricis Mariae constructae, necessitatibus providentes, illis confirmamus, ac no-

stra Regali auctoritate corroboramus terras suas, quas praefatae Canonicae, Praefules ejusdem Ecclesiae vi & injuste tulerant, scilicet Butaningum, Castrum-vetus, Insulam, Raduldiscum, Casam-novam, Butalianum, Athanellum, Fontanellam, Capellam Sancti Salvatoris, necnon Oratorium Sancti Mauritii, cum eorum pertinentiis, Altare quoque Sancti Ymerii Confessoris cum oblationibus ejusdem Altaris, quae ad usum cyborum pertinent, & ceteras terras, quas praedicti Canonici in Cremonensi Episcopatu, vel alicubi secundum instrumenta Cartarum, vel documenta Legum nunc vel in futuro juste ac legaliter per loca detinere videntur cum districtu, cum porcis & vervecibus, cum operibus & albergariis, & omnibus scuffis. Praeterea sancimus atque precipimus, ut nullus Episcopus &c. (*)

Signum

(*) uti in consuetis formulis aliorum Imperialium, Regaliumque Diplomatum.

Signum Domini Lotharii Tertii

Romanorum Regis invictissimi.

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Ego Ekkerardus vice Brunonis Archicancellarii recognovi.

Data Anno Incarnationis Domini MCXXXIII. Indictione X. Anno vero Regni & ordinationis Regis Lotharii VIII.

Actum apud Fontanam in Episcopatu Placentino feliciter. Amen.

Animadvertite, quaeso, confirmari Cremonensibus Canonicis terras, quas praefatae Canonicae, Praesules ejusdem Ecclesiae vi & injuste tulerant, scilicet Butaninum, Castrum-vetus, Insulam, Raduldescum &c. Is fuit Odelricus Cremonensis Episcopus, qui sub Ottonibus Secundo, ac Tertio Augustis gravissimas turbas adversus Canonicos ob impotentiam suam in ea Urbe excitavit, succesoremque ha-

A | buit Landulphum, pejora molitum. Vide Ughellium, qui tabulas refert ejusdem Ottonis III. pro ipso Episcopo, conquerente, eo quia a pravis hominibus multa pateretur adversa &c. Sed illum habere mihi videor reum: idque ipse Lector facile intelliget ex Diplomate subsequenti, quod in antememorato Canoniceorum Cremonensium Archivo in Regesto perquam vetusto legitur.

Otto II. Imperator Odelrico Episcopo Cremonensi, ejusque Ecclesiae; Castrum Redaldescum, atque alia bona confirmat, Anno 982.

I N nomine Sancte & individue Trinitatis. Otto divina providente clementia Imperator Augustus. Si sancta ac venerabilia &c. Odolricum sancte Cremonensis Ecclesiae Antistitem, nostrumque dilectum fidelem, adisse nostrae Imperialis Majestatis celsitudinem, humiliterque implorasse, quatinus pro Omnipotentis Dei honore, ejusque tam presentem, quam futuram fidelitatem, predilecte Cremonensi Ecclesiae, in tuitionem Sanctae Dei Genitricis & perpetuae Virginis Mariae construae, confirmatio-

C | nis Preceptum juberemus conscribi &c. Cujus non spernendis petitionibus aurem nostrae Celsitudinis inclinantes, interventu quoque & rogatu nostri dilectissimi fidelis Petri Papiensis Episcopi & Archicancellarii, Preceptum confirmationis prenominate Ecclesiae fieri decrevimus, & hac nostra auctoritate confirmamus omnes res & proprietates suas, de quibus usque ad tempus nostri Imperii vestita fuisse cernitur. Nominative de Castro, quod vocatur Redaldesco, quam divisionem contulit & dedit

dedit Anselmus, & inscriptione Carte Canonice jam dicte Ecclesie pro remedio anime sue, ac suorum parentum obtulit &c. De Silva quoque, que nominatur Bonella, atque de omni-

A bus illis locis, que Karolus, & Lo-
doicus, atque Berengarius Imperato-
res sepe dicte Episcopo per Precepta
contulerunt &c.

Signum Domni Secundi Ottonis Romanorum Imperatoris & invictissimi Augusti.

Johannes Cancellarius ad vicem Domni Petri Episcopi & Archicancellarii recognovi.

Data XVII. Kalendas Aprilis, Anno Dominice Incarnationis DCCCLXXXII. In-
dictione X. Regni Domni Secundi Ottonis XX. (*) Imperii quoque XIII.

Actum juxta Civitatem Tarentum in Christi nomine feliciter. Amen.

Nisi fallor, Diploma non pro Ca-
nonicis scriptum fuit; neque enim
id Charta ipsa ostendit, sed quidem
pro Episcopo Odelrico. Atqui is sibi
confirmandum curat *Castrum*, quod
vocatur *Redaldescum*; quum tamen Ca-
strum illud Anselmus in *scriptione*
Chartae Canonice jam dicte Ecclesie
pro remedio anime sue contulisset.
Et sane in *Precepto Lotharii III.*
nuper a me evulgato, confirmatum
vides *Canonicis Cremonensibus Ra-*
daldescum, quod idem esse cum *Re-*
daldesco nullus ambigo. Quare non
immeritò Odelricus ille Episcopus,
primus videtur, qui terras *Canoni-*
corum vi, & injuste abstulerat. Atque
hi fructus frequentes erant *infelicis-*
simi Saeculi Decimi. Eadem verò
bona *Capituli Canonicorum Cre-*
monensium confirmata vidi in altero

B | Diplomate, quod mihi prima facie
archetypum omnino visum fuit, in
eorumdem Archivo. Pertinet illud
ad Conradum Henrici IV. Regis, &
Tertii inter Augustos filium, qui a
patre deficiens, curà Comitissae Ma-
thildis *Italiae Rex* consalutatus est.
Rara sunt ejus monumenta, ac pro-
pterea lubentius illud exero. Sed
minime dissimulandum: *Annus Regni*
Conradi istius Secundi Regis Quarta-
decimus negotium non leve *faceffere*
potest. Diploma namque datum est
Ostobri Mense Anni *MXCVII.* Con-
radus autem Anno tantum *MXCIII.*
Regnum *Italiae* iniit. Et quamquam
Annalista Saxone teste antea, idest
Anno *MLXXXVII.* idem *Conradus*
D | *filius Imperatoris a Sigewino Colonienfi*
Archiepiscopo consecratur in Regem A-
quisgrani: attamen non desinunt nu-
tare,

(*) Error Amanuensis. Scribendum *XXII* quemadmodum constat ex autographo Di-
plomate ejusdem Ottonis II. Lucensibus Canonice eodem Anno *DCCCLXXXII.* da-
to, quod supra exscripti.

tare, ac tenebras mihi saltem offundere, Chronologicae Notae ejusdem

A | Diplomatis, quod nihilominus edere statui.

Chonradi II. Regis Italiae Diploma, quo Canonicis Ecclesiae Cremonensis omnia illorum bona ac jura confirmat, Anno 1097.

I N nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Chounradus divina favente clementia Rex Italicus. Quoniam apud divinum rerum inspectorem meritam & condignam retributionem nos recipere minime dubitamus, si nostrae Regalis munificentiae benivolentiam Deo devote servientium petitionibus clementer, ac benigne accommodamus: volumus, ut omnium Sanctae Dei Ecclesiae,

B | nostrorumque fidelium tam futurorum, quam presentium diligens industria noscat, qualiter nos pro remedio animae nostrae, nostraeque Genitricis beatae memoriae Bertae, & ob incrementum Regni nostri, Canonicorum Sanctae Cremonensis Ecclesiae, in honore Beatissimae Dei Genitricis Mariae constructae, necessitatibus providentes, illis confirmamus &c. (*)

Signum Domni Chounradi Secundi Regis invictissimi.

Data Undecimo Kalendas Novembris, Indictione VI. Epactâ verò XV. Annæ Dominicae Incarnationis Millesimo Nonagesimo Septimo, Anno verò Regni Domni Chounradi Secundi Regis Quartodecimo.

Actum Cremonae feliciter.

Iidem quoque Canonici Cremonenses a Callisto II. Papa confirmationis Bullam, ex eorum Archivo a

C | me depromptam, impetrarunt, quam nunc subjicio, ex apographo perve-
tusto descriptam.

Tom. XII.

A a a

Calli-

(*) Reliqua, a quibus haec repetendis abstineo, habes in Diplomate nuper divulgato Lotharii III. Romanorum Regis, dato Anno MCXXXIII.

Callisti Papae II. Bulla, qua Canonicis Ecclesiae Cremonensis
Privilegia & bona confirmat, Anno 1123.

Calixtus Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Cremonensis Ecclesiae Canonicis, eorumque successoribus in perpetuum. Officii nostri nos hortatur auctoritas, paternam pro Ecclesiarum statu sollicitudinem gerere, & quae ad earum quietem & pacem constituta sunt, stabilire. Quapropter, carissimi in Christo Filii, petitionibus vestris clementi benignitate impertientes assensum, ad Domni praedecessoris nostri sanctae memoriae Papae Urbani exemplar, vestram Beatae Mariae Dei Genitricis Ecclesiam, cum omnibus rebus suis, Apostolicae Sedis tuitione ac patrocinio defensamus. Statuimus enim, ut quaecumque bona, quascunque possessiones Congregationis vestrae unitas hactenus possedisse per autentica & legitima scripta cognoscitur, vel Episcoporum donatione, vel Regum, aut ceterorum Fidelium oblatione, vobis, vestrisque Successoribus firma semper, & inlibata permaneant. In quibus haec propriis nominibus exprimenda signamus, videlicet: Butanungum, Castrum-vetus, Insulam, Radaldiscum, Casamnovam, Butalianum, Atunellum, Fontanellam: Capellam Sancti Salvatoris, Ecclesias Sancti Petri de Curticella ultra Padum, Sanctae Mariae de Mareulingo, Sancti Michaëlis de Marasse, & Sancti Michaëlis de suburbio Civitatis, cum pertinentiis earum. Nec non Oratorium Sancti Mauritii cum eorum pertinentiis. Oblationes etiam Altaris Sancti Imerii, & ceterorum Altarium vestrae Ecclesiae, Communitatis vestrae usibus in perpetuum semper exhibendis fore censuimus. Quicquid praeterea in futurum ad Congregationis ve-

A strae regimen iusto, legaliterque conferri contigerit, firmum semper & integrum stabilitate perpetua conservetur, eorum, pro quorum sustentatione & gubernatione concessum est, usibus omnimodis profuturum. Ad haec adjicientes precipimus, ut nullus Episcopus, Comes, Vicecomes, sive Procurator de ipsa vos Canonica infestare, aut de Terris ejus fodrum, vel aliquam dationem, vobis invitis, tollere, seu vos, vestrosque Successores de ipsis Terris aliquando sine legali iudicio molestare vel divestire presumat. Preterea, ut omnipotentis Dei servitio per ipsius gratiam quietius insistatis, vos & praefatam Ecclesiam, ab Episcoporum gravamine removentes, decernimus, ut eis non liceat, invitis Fratribus, in vestra Canonica habitare. Vos autem filii in Domino dilectissimi, oportet mores vestros ab omni malo corrigere, & conversationem vestram ad normam institutionis Canonicae custodire, ut, quod nomine censuimus, re etiam in divinae Majestatis oculis esse possitis. Si quis igitur in crastinum Archiepiscopus, Episcopus, Imperator, aut Rex, Princeps, Dux, Marchio, aut Comes, Vicecomes, Judex, aut Ecclesiastica quilibet, Secularisve persona, hanc nostrae constitutionis paginam sciens contra eam venire temere temptaverit, secundo, tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis, honorisque sui dignitate careat, reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & a Sacratissimo Corpore & Sanguine Dei & Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque

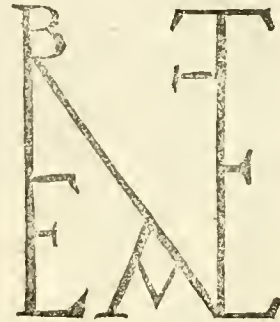

atque in extremo examine districe uti-
tioni subiaceat. Cunctis autem eidem
Loco juxta servantibus sit pax Domini
nostri Jesu Christi, quatenus & hæc

A fructum bonae actionis percipiat, &
apud districtum Judicem premia eterne
pacis inveniat. Amen. Amen. Amen.

Ego Calixtus Catholicae
Ecclesiae Episcopus.

Datum Laterani per manum Hugonis sanctae Romanae Ecclesiae Subdiaconi, Secur-
do Nonas Martii, Indictione Prima, Incarnationis Dominicae Anno MCXXXIII.
Pontificatus autem Domini Calixti Secundi Papae Anno V.

Sed ne ista quidem satis videban-
tur olim ad Canoniorum tutelam.
Quare fuerunt, qui ut ab Archiepi-
scopis jura sua confirmarentur, sibi-
que adesset eorum patrocinium curz-

B runt. Habeo & heic testimonium ta-
bularum, quas in Chartophylacio
Capituli Canoniorum Regiensium o-
lim legebam.

Gualterius Archiepiscopus Ravennae, Canonicis Cathedralis Regiensis
omnia illorum bona & jura confirmat, Anno 1140.

I N nomine Sancte & individue Tri-
nitatis. Anno Dominice Incarnatio-
nis Millesimo Centesimo Quadragesimo,
temporibus Domni Innocentii Roma-
nae Ecclesiae Papae sanctissimi, &
Conradi Regis Romanorum, die XIV.
mensis Marcii, Indictione Tercia, in-
fra Canonicam Sancte Marie in Regio.
Inter cetera, que divine dispositionis
consilio disponuntur, Pontificalis promo-
tionis sublimitas Deo, a quo omne da-
tum optimum procedit, celitus predesti-
nante ac largiente conceditur. Decet
itaque eos, quos summe dispositionis

C providentia Ecclesiastici regiminis celsi-
tudine mirabiliter sublimat, ac Metro-
politane Sedis Cathedra decenter ex-
honorat, sic subditis Ecclesiis ac Fra-
tribus eisdem Ecclesiis famulantibus u-
tiliter necessaria providere, eorumque
justis petitionibus libenter annuere, sua-
que Privilegio perpetuo corroborare,
quatenus de bono in melius proficere,
divinis quoque officiis promptius intenti
Deo devotissime servire, & suo Metro-
politano, ejusque Successoribus valeant
fidelius obedire. Cujus rei gratia nos
quidem in Dei nomine Gualterius sancte

Ravennatis Ecclesiae Archiepiscopus, licet indignus, cognitis his, quae per Privilegia venerabilium Antistitum sanctae Regiensis Ecclesiae, ejusdem Ecclesiae Canonicis rationabiliter sunt concessa, vobis Ogerio venerabili Archiepiscopo, & Achilli reverendo Archidiacono, vestrisque Successoribus Regiensis Ecclesiae Canonicis presentis Privilegii pagina rem inferens dicendam perpetuo corroboramus & inviolabiliter confirmamus. Idest Ecclesiam Sancti Petri sitam in suburbio prope Civitatem Regii, & suburbii ipsius, sicuti de antiqua consuetudine, & jure Canonico detinetis. Oblationem quoque fidelium tam in Missis vicorum, quam defunctorum sive presente, sive absente Episcopo, & in Urbe & extra in cera & in monetis. Insuper confirmamus vobis oblationes consecrationum Ecclesiarum Episcopatus vestri tam infra Urbem, quamque & extra, & in suburbiiis tam & in montanis, quam & in plano, sicut eas rationabiliter consuevisse habere, & nunc habere noscimini. Confirmamus etiam vobis Curtem Sancti Stephani cum Plebe ipsius, & cum omni honore & integritate suae dignitatis. Similiter confirmamus vobis terram de Civitate, sitam Plebe Quarantulae. Praeterea confirmamus vobis duos mansos de Broils in Curte Suzarie, & totum hoc, quod vobis pertinet in Lello Benano, & terram, que vobis pertinet in loco, qui vocatur Trecentuli.

Insuper confirmamus vobis Decimam quatuor mansorum in loco, qui dicitur Fabrica: Decimam etiam Novellarie cum Plebe ipsius, & cum omnibus ad eandem Plebem integre pertinentibus. Eodem modo confirmamus vobis terram, que vobis pertinet in loco, qui dicitur Campagnola, & totum quod habetis in Curte, que vocatur Canole. Item confirmamus quicquid vobis pertinet in

A Curte Corrigie; & quod detinet Johannes Bordone in Corviaco, jure Canonice vestre: & mansum Moronis, qui est in Novellaria: mansum quoque Bazoarrii, qui est positus in Curte Nova. Simili modo confirmamus vobis terram Fredulini de Gurgo, & mansum positum in Bagnolo, & quicquid detinet Ildebrandus, jure Canonice vestre in Massanzatico: duos etiam mansos in loco, qui dicitur Pinizo: & unum in loco, qui vocatur Magnum Casale. Praeter hoc vero confirmamus vobis Curtem Ripe Alte cum Plebe ejusdem, & cum Decimis suis: & terram, quam detinetis in Cubiliolo, & in Mutilena: & mansum, quem detinetis in Albinea: & mansum de Aliano: & mansum positum in Querzola: & mansum positum in Caselliunculo prope Castrum Gippi; & quamdam terram prope Arcem Guiberti. Nec non confirmamus vobis Curtem Masse cum omni sua integritate: Curtem etiam de Campilia cum omnibus ad eandem Curtem integriter pertinentibus: Curticellam quoque de Villa, & Villam, que vocatur in Siliaco: & quicquid vobis pertinet in loco, qui dicitur Goa: & mansum positum in Minocio juxta Alpem: & quod vobis pertinet in Casellis & Casulis: Decimas Gavasse. Insuper confirmamus omnia, que pertinent ad officium & Beneficium Archiepiscopatatus & Archidiaconatus, & Praepositurae, Magistri quoque Scholarum, vobis, qui nunc estis, vestrisque Successoribus in perpetuum. Hec autem omnia, que superius leguntur, cum suis justis & certis finibus, vobis prefato Archiepiscopo, & jam dicto Archidiacono, ceterisque predictae Canonice Sanctae Marie Fratribus, vestrisque Successoribus jugiter servientibus, auctoritate Dei, & Beatae Mariae semper Virginis, necnon & Beati Apollonaris

Pontificis & Martiris Christi, omniumque Sanctorum, & nostrâ, habendum, tenendum, fruendum perpetuo confirmamus, & presenti Privilegio irrefragabiliter corroboramus. Quod si, quod absit, & avertat divina clementia, hanc nostri Privilegii paginam aliquis infringere, vel temere violare presumpserit, maledictionem Dei Patris omnipotentis & Filii & Spiritus Sancti, & Beate Marie Virginis, & Beati Apollenaris, omniumque Sanctorum, & nostram incurrat: trecentorum quoque decem & octo Patrum anathemate obligatus, perpetuis ignibus cum Juda traditore cruciandus, nisi resipuerit, perpetuo subiaceat, hoc tamen scripto in suo robore firmiter permanente. Ut autem hoc verius credatur, & firmissime teneatur, manus nostre inscriptione firmavimus, & sigilli nostri impressione pro vestro

A munimine inviolabiliter custodiendum firmavimus.

B Actum Regii per manus Andree Presbiteri & Canonici Sancte Ravennatis Ecclesie, & tunc Domni Gualterii Ravennatis Archiepiscopi Scriptoris & Capellani, jubente eodem venerabili Patre, cum esset ibi pro ordinando Episcopo, ceterisque negociis Ecclesiasticis spiritualiter disponendis, ac Secularibus, salvo sue dignitatis honore, reformandis. Sub die, mense, & Indictione suprascripta, infra Canonicam Sancte Marie.

C Addo etiam Apostolicæ Sedis patrocinium eisdem Canonicis Regiensibus impensum, uti ex authentica Bulla in eodem Tabulario adservata constat.

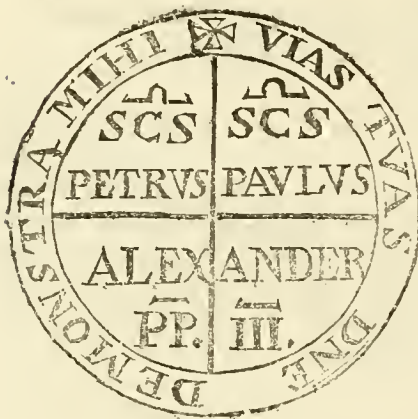
Alexandri III. Papæ Bulla, quæ Canonicis Regiensibus omnia illorum jura & bona confirmat, Anno 1178.

Alexander Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Jacobo Archidiacono, & Canonicis Regine Ecclesie tam presentibus, quàm futuris Canonice substituendis N. P. P. M. Quotiens illud a nobis petitur, quod Religioni & honestati convenire dinoscitur, animo nos decet libenti concedere, & petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis petitionibus clementer annuimus, & prefatam Ecclesiam, in qua divino participati estis obsequio, sub Beati Petri & nostræ protectione suscipimus, & presentis scripti Privilegio communimus. Statuentes &c. hec propriis duximus exprimenda vocabulis. Curtem Sancti Stephani cum omni honore: Plebem ipsius cum integritate sue dignitatis: Terram

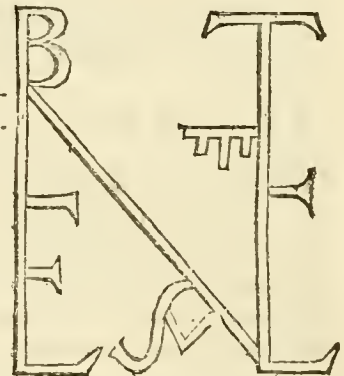
D de Civitate, sitam in Plebe Quarantule: Terram, que vobis pertinet in loco Trecentula: Decimas quatuor mansorum in loco Fabrica: Decimas Nuvelarie, & Plebem ipsius, cum omnibus ad eandem Plebem integre pertinentibus. Terram, que vobis pertinet in loco Campagnola: Et totum, quod habetis in Curte Canole: & quicquid vobis pertinet in Curte Corrigie: & quod detinet Johannes Burdonus in Curviatico juris Canonice vestre: & mansum Moronis, qui est in Nuvellaria: Mansum Bazarii, qui est positus in Curte Nova: Terram Fredulfini de Gurgo: Mansum positum in Bagnolo: & quicquid detinet Ildebrandi in Massenzatico: duos Mansos in loco, qui dicitur Pinizo, & unum in loco, qui dicitur Magnum Casale: Curtem Ripe Alte cum Plebe

Plebe ejus, & cum Decimis suis: Terram, quam detinetis in Cubiliolo, & in Murilena: Mansum in Albineto: Mansum in Alliano: Mansos positos in Querzola: Mansum positum in Castellinuculo prope Castrum Gipsi: & quandam Terram prope Arcem Timberti. Curtem Masse cum omni sua integritate. Curtem de Campilia cum omnibus ad eandem Curtem integre pertinentibus: Curticellam quoque de Villa, & Villam, que vocatur Visiliaco: & quicquid vobis pertinet in loco, qui dicitur Goa: & Mansum positum in Minotio: & quod vobis pertinet in Castellis, & in Monrebluto, & in Casulis: Decimas de Gavassa: & Decimas in Runcoris ejusdem Gavasse in Manipulis: & ea que ibidem a Gerardo Rangono acquisistis: preterea Decimas Civitatis vestre, ac pertinentie ipsius, sicut de antiqua cor-

A | suetudine & jure Canonico detinetis: oblationes quoque fidelium tam in Missis vivorum, quam defunctorum, sive presente Episcopo, sive absente, & in Urbe & extra: Oblationes etiam Consecrationum Ecclesiarum Episcopatus vestri tam infra Urbem, quam extra, sicut eas rationabiliter consuevistis habere, & nunc habere noscimini. Insu-
B | per omnia que pertinent ad officium & Beneficium Archipresbiteratus, Archidiaconatus, Prepositure, atque Magistri Scholarum ejusdem Ecclesie. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat supradictam Ecclesiam temere perturbare &c. salva Sedis Apostolicæ auctoritate & reverentiâ, & Canonica justitiâ Regni Episcopi. Si
C | qua igitur in futurum &c. potestatis honorisque sui dignitate careat &c. Amen, Amen, Amen.

Ego Alexander Catholice Ecclesie Episcopus subscripsi.

Ego Hubaldus Hostiensis Episcopus subscripsi.

Ego Johannes Presbiter Cardinalis Sanctorum Johannis & Pauli titulo Pamachii, subscripsi.

Ego Boso Presbiter Cardinalis Sancte Pudenticane titulo Pastoris, subscripsi.

Ego Jacobus Diaconus Cardinalis Sancte Marie in Cosmydin subscripsi.

Ego Ardicio Diaconus Cardinalis Sancti Theodori subscripsi.

Ego

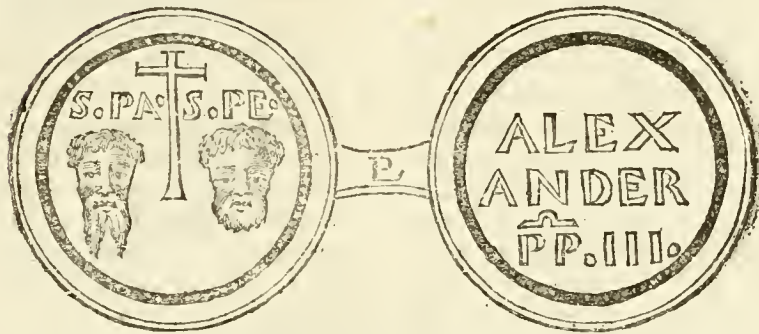
Ego Hugo Diaconus Cardinalis Sancti Angeli subscripsi.

Ego Laborans Diaconus Cardinalis Sancte Marie in Porticu subscripsi.

Ego Rainerius Diaconus Cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum subscripsi.

Datum Laterani per manum Alberti Sancte Romanae Ecclesie Presbiteri Cardinalis, & Cancellarii, Nonis Aprilis, Indictione XI. Incarnationis Dominice Anno MCLXXVIII. Pontificatus vero Domni Alexandri Pape III. Anno XVIII.

Pendet e chordula haec Bulla plumbea:

Et sane consueverunt quaeque Canonico-
rum Collegia validissimam semper Apostolicae Sedis protectionem implorare. Quod & factum a Canonicis Suanensis Ecclesiae, uti nos edocebit Bulla, existens in Archivo

A Operae, seu Fabricae Metropolitanae Senensis, cujus exemplum debeo toties a me laudato viro optimae memoriae olim Huberto Benvogliento, Senensis patriae suae, dum vixit, illustri ornamento.

**Nicolai II. Papae Bulla, confirmantis Privilegia Capituli Canonico-
rum Suanensium, Anno 1061.**

Nikolaus Episcopus, servus servorum Dei, Vitali Sancte Suanensis Ecclesie Preposito, ad honorem B. Petri Apostolorum Principis delicatae, tibi-que successuris, regulariter promovendis, & in sancto proposito permanens in perpetuum. Quoniam omnipo-

B tentis dignatio suo gratuito munere, nullo digno providente opere, ad hoc nostram humilitatem dignata est provehere, quatinus per nos ubique terrarum proprio sanguine redempte Ecclesie lumen administrare indeficiens, profecto rationabile ducimus, cooperante ipso

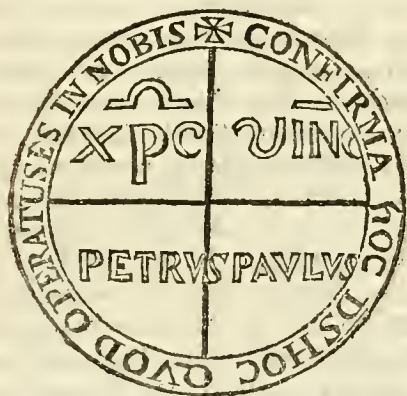
ipso, de quo loqui presumimus, secundum proprias vires unicuique acceptum talentum distribuere, ne apparente ipsius Majestate, quod absit, sine acquisito lucro, velut inutilis servus, videamur remeare. Quod utique per divinam misericordiam consequi posse speramus, si membris ejus adhuc per fidem in terra celestia anhelantibus, presidia, quae possumus, sereno affectu suppeditare curamus. Sic enim, sic profecto, & superuum nostrae fragilitati conciliamus auxilium, & purâ intra cordis hospitium manente intentione, hominum consequemur favorem honestum, cum, licet universis debitores simus gentibus fidei lumine clarentibus, Matricibus tamen Ecclesiis sedulo servientibus, & divina officia eis religiose quotidie persolventibus, & apud eas Canonice viventibus, benevolentie studio majorem curam, quam ceteris subjectioribus Clericis, impendimus. Canonicam itaque Sancti Petri in Suanensi Urbe, quondam a Rainerio ejusdem Suanensis Ecclesiae sanctae memoriae Episcopo piâ religione edificatam, & postea a Johanne Successore ejus, interveniente Anselmo eorum Successore, venerabili Episcopo, qui nunc prelibatam disponente Deo, gubernat Ecclesiam, intuitu Sancti Petri sub nostra nostrorumque Successorum defensione, cum omnibus, quae juste habet, & in futurum est habitura, salvâ predicti Anselmi Episcopi auctoritate, & reverentiâ, suscipimus; non tamen ut sibi, quae Apostolicâ auctoritate roboramus, liceat cassare, nec alicui suorum Successorum res prefate Canonice vendare, vel aliquo pacto alienare, contrahere, vel alicui in predicta Canonica ordinato Clerico aliquam violentiam juste liceat irrogare. Sed, ut evidentius quae a prenominate ejusdem Sanctae Ecclesiae Episcopis prefatis Cano-

A nicè concessa sunt, & nos hac nostri Privilegii Pagina confirmamus, intelligantur, nominatim exprimimus Plebem in Pitiliano sitam, cum terris, Decimis, redditibus, & oblationibus suis: Curtem sitam Palmule vestram, cum omnibus pertinentiis, & redditibus suis, & omnes Decimas vestrarum terrarum in omnibus locis, ubicumque sunt: Terras, quas dedit sibi Osjo pro anima sua: Terras, quas optulit sibi Guidolfus in Baranello & Oliano: Terras, quas donavit sibi Gotifredus cis Calisnam fluvium: Terras, quas tradidit sibi Anselmus Rainerii filius in Calonico: Terras, quas adhibuit sibi Borizo in Supano: Terras, quas exhibuit sibi Eurardus Notarius: Terram, quam concesserunt sibi Episcopi juxta eandem Urbem: Ecclesiam Sancti Martini in Coronzano sitam, cum omnibus pertinentiis suis atque redditibus: Ecclesiam Sancti Georgii in Pertitio sitam, cum omnibus, quae sibi pertinent: Mansos tres, scilicet Corbulo Clerico, Presbitero Dominico & Sigizo ibidem Presbitero, olim custos de Plebe in Urbe posita: Omnes prorsus decimationes, his exceptis, quae quibusdam Militibus dudum ab Episcopis in beneficio date sunt: Et dimidium omnium oblationum, & elemosinarum prelibate Plebi oblatarum & offerendarum, cum etiam dimidia parte omnium terrarum, quas habuit Giso pater Johannis Episcopi, qui videlicet prenominate Ecclesiae & Canonicis cum una domo in Urbe dedit; scilicet Ecclesiam Sanctae Mariae in Lapegi sitam, & duos Mansos in Ilci, & vineam & terram in plano Suanensi. Hec omnia & quae sepe dicte Canonice a fidelibus oblata, vel ammodo offerenda sunt, tibi, Vitalis dilecte fili, tuisque Successoribus, Clericisque in ea ordinatis, & ordinandis, & in sancto proposito permanjuris concedimus, & con-

& concessa confirmamus. Ut nullus unquam Episcopus, nullus Imperator, nullus Rex, nullus Dux, nullus Marchio, nullus Vicecomes, nullus Castaldus, nulla magna, parvaque persona ea inde audeat auferre vel retollere, aut vos inquietare, aut molestias inferre; sed quiete permittamini vivere, & Deo servire. Si quis autem temerario ausu hanc Apostolicam sanctionem infringit

A gere temptaverit, nisi ammonitus resipuerit & emendaverit, gladio anathematis percutiatur, & in presenti carne pereat, & Deus, dum judicare venerit, spiritu oris sui eum interficiat. Qui vero pius conservator extiterit, Sancti Petri nostramque benedictionem, a Domino Jesu Christo promereatur eternam remunerationem.

B
E
T

Datum per manus Humberti Cardinalis Episcopi Ecclesie Sancte Silve Candide, v. Calendas Majas, Anno ab Incarnatione Domini Millesimo Sexagesimo Primo, Anno III. Pontificatus Nikolai Pape II., Indictione XIII.

Aliquid nunc addendum est de *Canonis Regularibus*, quos nonnulli a Sancto Augustino institutos, & continuata successione ad nostra usque tempora deductos censuere: quod alii constantissime negant. Neque enim successio ista, ut ajunt, bonis tabulis ostenditur, iique tantummodo per analogiam quamdam a Sancto Augustino originem duxisse dicendi sunt. Ego aliis dimissam volo quaestionem hujusmodi, qui rogandi sunt, ne ad hoc argumentum se conferant partium studio praeoccupati, sed unico adducti veritatis amore. Fluxa enim, & inanis est laus, quae a fideis manat;

Tem. XII.

B solida autem & immortalis ex una veritate expectanda est. Quod novi ego, a quamplurimis Seculis, post Annum tamen a Christo nato millesimum, *Canonorum Regularium* nomen, ac institutum celebre evasit. Nam uti postquam Monachorum mores in nimiam corruptelam deflexerant, suscitavit Deus Romualdum, Johannem Gualbertum, Bernardum Claraevallensem, aliosque sanctitate celebres Viros, qui Monasticam disciplinam & decorem restaurarunt (quod & subinde factum fuit in Ordine Minorum, atque in aliis militantis Ecclesiae membris); ita ubi in-

B b b

value-

valere vitia in Canonicorum coetibus, enati sunt, Deo inspirante, qui non solum veterem disciplinam & Regulam illius Ordinis restituerunt, sed arctioribus legibus vitam suam constrinxerunt, eam componentes ad normam, quam Sanctus Augustinus olim tenuit. Ii propterea *Canonici Regulares* appellari subinde coepti sunt, ad *Saecularium Canonicorum* discrimen. Et novum quidem institutum, ut fieri solet, quidam ex hisce Canonicis Saecularibus, quidam etiam ex Monachis, insectari ac lacerare non desinebant. Urebat nempe homines in deteriora lapsos sanctimonia morum, qua sese a reliquis Canonicis Regulares distinguebant. Habemus a Clariss. P. Pezio Benedictino edita duo Opuscula, Saeculo Christi Duodecimo composita pro ipsis Canonicis Regularibus, alterum a Gerhoho Praeposito Reicherspergeni, alterum ab Anselmo Episcopo Havelbergensi. Qui verò *Canonici Regulares* a *Saecularibus* in veterum Diplomatis ac Bullis discerni possint, accipe. Ut id ego deprehendam, hac ratione uti consuevi.

A Scilicet ii suberant *Priori*, ita ut quotiescumque in antiquis monumentis occurrat *Prior Canonicorum*, ii ferme semper censendi sint vixisse secundum *Regulam Sancti Augustini*. Vide *Dissertationem LXXIV. de Parochiis* sub finem, ubi sermo est de Ecclesia Lucensi Sanctorum Johannis Baptistae & Reparatae, Collegio Canonicorum ornatâ. Interdum etiam istius *Regulae* mentio fit, aut *Regularis observantiae*; ac celebres olim fuisse variae istorum congregationes, Portuensis, Lucensis Sancti Fridiani, Mortariensis &c. Pauca exempla accipito. Ecclesiam Sancti Caesarii, sitam in Castro ejusdem nominis, atque in agro Mutinensi, incolendam dederat Comitissa Mathildis Canonicis Regularibus. Verum post ejus mortem Nonantulani Monachi controversiam excitarunt adversus Canonicos; quae agitata in Romana Curia tandem Callisti II. Papae sententiâ direpta est. Ejus literas profero, quarum archetypum in Tabulario Monachorum Benedictinorum Mutinensium Sancti Petri ego reperi.

Callisti II. Papae Bulla, qua praedium Wilzaccaræ, cum Ecclesia Sancti Caesarii in agro Mutinensi, ad Canonicos Regulares pertinere contra petitionem Monachorum Nonantulensium decernit, Anno 1123.

Calixtus Episcopus *servus servorum Dei*, Canonicis Ecclesiae Sancti Caesarii, que sita est in Curte, que dicitur Wilzacara *tam presentibus, quam futuris*, sub Regulari observantia permanens in perpetuum. *Officii nostri nos hortatur auctoritas, pro Ecclesiarum statu satagere, & quae recte statuta sunt, auxiliante Domino, stabilire.* Comitissa siquidem Matildis,

E singularis Beati Petri Filia, in paterni juris praedio, quod Wilzacara dicitur, jamdiu Regulares Fratres congregare proposuit. Porro cum a Nonantulensibus Monachis de eodem praedio questio fieret, eadem Illustrissima Domina sollicitius procuravit, ne quid calumpniae Fratribus illic viventibus superesset. Parato enim juxta preceptum Domini Praedecessoris nostri sancte memorie Pascha-

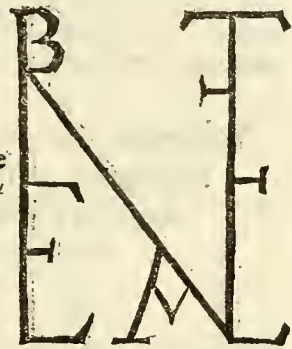
schalis Papae iudicio, legitimis testibus iurejurando sancitum est, supradictum predium quadraginta annis a Marchione Bonifacio, & ejus filia Matilda possessum esse. Beati verò Caesarii Ecclesiam in eodem predio sitam, cum suis possessionibus per quadraginta annos nullâ Monachorum dominatione, vel legitimâ litis illatione interpositâ, liberam ab eis perseverasse. Nos igitur ad predicti Domni Predecessoris nostri exemplar locum ipsum & Congregationem vestram in jus, & tutelam sanctae Sedis Apostolicae suscipientes, ab omnium deinceps personarum exactione liberam permanere censemus. Statuentes, ut quaecumque bona per supradictam Comitissam in usus Fratrum illic Deo servientium concessa sunt, aut in futurum, largiente Deo, per alios fideles legitime dari, offerri contigerit, quietâ semper & integra conserventur. Nulli ergo omnino liceat Ecclesiam ipsam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas

A retinere, minuere, vel temerariis exactionibus fatigare: sed omnia integre conserventur, eorum, pro quorum sustentatione & gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Crisma, Oleum Sanctum, Consecrationes Altarium, sive Basilicarum, Ordinationes Clericorum, qui ad sacros fuerint Ordines promovendi, a quo malueritis, Catholico accipietis Episcopo. Ad indicium autem perceptae a Romana Ecclesia libertatis, Bisantium aureum quotannis Lateranensi Palatio persolvetis. Si quis igitur Ecclesiastica Secularisve persona hanc nostrae constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire temptaverit, secundo tertiove communitus, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis, honorisque sui dignitate careat, reumque se divino iudicio &c.

Scriptum per manus Gervasii Scriptorii Regionarii, & Notarii Sacri Palatii.

Ego Calixtus Catholicae
Ecclesiae Episcopus subscripsi.

Datum Laterani per manus HUGONIS Sanctae Romanae Ecclesiae Subdiaconi; Quarto Kalendas Martii, Indictione Primâ. Incarnationis Dominicae Anno MCXXIII. Pontificatus autem Domini CALIXTI Secundi Papae Anno V.

Signum Bullae pendentis deperditae.

Sed non multi abierunt anni, quum Canonici ejusmodi sive aliorum impotentia, sive proprio defectu, digni reputati sunt, quibus Ecclesia illa auferretur, ac traderetur Monachis Padolironensis Monasterii. Quod tamen in Canonicoꝝ tunc temporis opprobrium minime convertas velim. Si enim aliqua eorum Collegia olim in corruptelam deflexere, innumera alia erant, quae honestas vitae ac pietas summopere commendabat. Idemque etiam de Monachis dicendum est. Hos quamquam Mathildis Comitissa, ejusque mater Beatrix, ut supra Donizo tradidit, *credebant, plusquam Clericos, venerandos, Donizonis tamen ipsius aevo, hoc est Anno Christi MCXXVII. Bernardus Veronensis Episcopus Monachos e Monasterio Sancti Georgii in Braida expulit, atque illuc induxit Canonicos Regulares. Episcopi ipsius verba accipe, ab Ughellio Tom. V. Italiae Sacrae, ita descripta: Ecclesiam Dei & Sancti Georgii in Braida sitam, sed tam in spiritualibus, quam in temporalibus in ultimo destruetam, ob Dei amorem, & animae meae redemptio-*

A nem restaurare ac ordinare disposui. Fuerat enim quondam & prius Puel-
larum, & postmodum Monachorum Coenobium. Sed in utrisque Veneris postribulum, Diaboli potius quam Dei extiterat Templum. Expulsis ergo exinde Dei blasphematoribus, religiosos ibi Clericos ordinavi, qui Dei gratia Canonicorum caelibem ducunt vitam, & Regulam observant Canonicam Dei. **B** Hi fructus miserae conditionis humanae, quos antiqua aetas produxit, & nostra quoque ac ventura nullo negotio producere poterit. Nonnulla etiam fuere olim Canonicoꝝ Collegia, quae sponte Monastico instituto ac vestitui sese addixere. Aut iis auctoritate Regum pulsas, Monachi substituebantur, quam in rem vide Baluzii notas ad Epistolam 29. Lupi Ferrariensis, aut aliis de causis iisdem Canonici removebantur. **C** Dixi traditam Monachis Padolironensibus Ecclesiam Sancti Caesarii. Hac de re est mihi ad manus Bulla Innocentii II. Romani Pontificis, ex eodem Archivo Benedictinoꝝ Mutinensium depropta. **D**

Innocentii II. Papae Bulla, qua Ecclesiam S. Caesarii, in agro Mutinensi positam, Canonicis Regularibus Sancti Augustini expulsis, concedit Abbati & Monachis Sancti Benedicti Padolironensibus, Anno 1135., sed secundum Aeram Vulgarem, 1134.

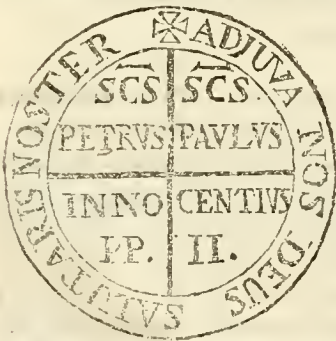
InnoCentius Episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Henrico Abbati Monasterii Sancti Benedicti super Padum, ejusdemque successoribus suis regulariter substituendis in perpetuum. Cor nostrum pia divinitatis inspiratione compungitur, loca quondam in Ecclesiastica Religione observantia instituta in melius reformare, & co-

Erum destitutioni pro debito nostri officii subvenire. Hac siquidem intentione, hoc desiderio fideles quoque ad honorem Dei Ecclesias construunt, eisque possessiones & praedia largiuntur; ut videlicet Religiose persone inibi statuantur, quae divinae Majestati humiliter ac devote deserviant, quarum orationibus ad Deum suis tam Fundatores, quam Predeces-

decessores & posteri a peccatorum vinculis absoluti pro temporalibus beneficiis, eterna premia consequi mereantur. Quo nimirum intuitu recolende memorie Illustris Comitissa Matildis Ecclesiam Beati Caesarii in Mutinensi agro Beato Petro oblatam, suis bonis, possessionibusque ditavit, Libris, vasis, & aliis ornamentis Ecclesiasticis plurimam honestavit; & ut Fratres, qui secundum Beati Augustini Regulam omnipotentis Dei vacarent obsequiis, in eodem poverentur effecit. Unde factum est, ut Mundo in maligno posito, & in deterius assidue declinante, quod illa, que pro bono Religionis, & anime sue remedio, Deo & Beato Petro obtulerat, a pravis hominibus sint occupata atque distracta: & ubi prius Religio & honestas cum rerum temporalium ubertate vigeat, nunc peccatis exigentibus, vix saltem vestigia bonorum spiritualium ob insolentiam pravorum hominum valeant apparere. Cujus rei gratiam cum Fratribus nostris sepius meditates, ut tam piuni prefate Mulieris propositum non frustraretur sed potius optatum anime remedium consequatur. Tibi, dilecte in Domino Fili Heurice Abbas, & successoribus tuis, eandem Ecclesiam cum suis pertinentiis duximus concedendam, ut

A videlicet per tuam, tuorumque successorum industriam, secundum Beati Benedicti Regulam Religiosorum Fratrum Conventus in eodem loco ponatur, & juxta facultatem illius Ecclesie eorum numerus statuatur. Decernimus ergo, ut nulli hominum liceat super hac nostra Constitutione vos temere perturbare, nec presatam Ecclesiam, quamdiu Religio ibidem Domino cooperante duraverit, a nostra dispositione seu correctione distrabere: sed tam ipsa, quam bona ad eam pertinentia sub nostro magisterio & libera ordinatione consistant, salva nimirum Beati Petri proprietate, atque dominio, & nostram nostrorumque successorum debitam reverentiam. Ad indicium autem, quod eadem Ecclesia Apostolicae Sedis juris existat, tres Bisantios nobis, nostrisque successoribus annis singulis persolvetis. Si quis autem adversus hanc nostram Constitutionem temerario ausu venire temptaverit, indignationem Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli incurrat. Conservantibus autem sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus & hic fructum bone actionis percipiant, & apud districtum Judicem premia eterne pacis inveniant. Amen. Amen. Amen.

Ego Innocentius Catholice
Ecclesie Episcopus.

B
E
L
M
E

Ego Gulielmus Prenestinus Episcopus subscripsi.
Ego Matheus Albanensis Episcopus subscripsi.

Ego

Ego Humbertus Pisane Ecclesie Episcopus subscripsi.

Ego Anselmus Presbiter Cardinalis tituli S. Stephani in Celio Monte subscripsi.

Ego Guido indignus Sacerdos subscripsi.

Ego Lucifredus Presbiter Cardinalis tituli Vestine subscripsi.

Ego Martinus Presbiter Cardinalis S. Laurentii in Lucina subscripsi.

Ego Romanus Diaconus Cardinalis Sancte Marie in Porticu subscripsi.

Ego Oddo Diaconus Cardinalis S. Georgii ad Velum aureum subscripsi.

Ego Guido Cardinalis Diaconus Sancti Adriani subscripsi.

Ego Lucas Presbiter Cardinalis tituli S. Iohannis & Pauli subscripsi.

Datum Pisis per manum Almerici Sancte Romane Ecclesie Diaconi Cardinalis & Cancellarii, V. Idus Junii, Inditione XII. Anno Incarnationis MCXXXV. Pontificatus vero Doni Innocentii Pape Secundi, Anno V.

Ita Marchiones Estenses in locum ad Carceres agri Estensis invexere Canonicos Regulares, quod Monasterium ad Camaldulenses Monachos deinde translatum, ad nostra usque tempora perduravit, nunc autem in alios usus conversum est: Venetiis a-

A | pud Nobiles Viros Carminatos Patri-
cios Venetos antiquum Regestum vi-
di, in quo multa loci illius monu-
menta existebant. Duo inde hausta
nunc exhibeo, quorum primum spe-
ctat ad Sinibaldum Episcopum Patavi-
num, Ughellio vix cognitum.

Sinibaldus Episcopus Patavinus Monasterio Canonicorum Regularium Sanctae Mariae ad Carceres, sito in territorio Estensi, privilegia confirmat, atque illud uni Episcopo Patavino subiectum fore decernit, Anno 1122.

IN nomine Domini Dei, & hominis. Anno Incarnationis ejusdem Mille-
mo, Centesimo Vigesimo Secundo, XV. Kalendas Augusti Inditione XV. San-
ctam Dei Ecclesiam &c. quam rem ego
Sinibaldus Episcopus, Dei gratia Pa-
duanus pertractans, Ecclesiam Sancte
Marie in Paduano Episcopatu sitam,
in loco qui dicitur ad Carceres, ubi
nunc dilectissimus filius meus Fabianus
Presbyter cum Fratrum suorum Col-

B | legio cui preest, vite active ministeriis
vacans sub Canonice institutionis nor-
ma vivere curat & satagit, presentis
Privilegii sanctione munire decrevi, qua-
tenus Canonici qui modò adsunt, &
qui postmodum ordinabuntur, libere ibi-
dem ac quietè Dei servitiis inherere,
ac bona sua, que nunc habent, & que
juste legaliterque quovis in tempore ac-
quirent, sine molestatione, quantum ad
Episcopum Paduanum, & ad subditas
sibi

sibi personas adinet, possidere valeant. A
 In primis itaque pro remedio anime mee
 omniumque Antecessorum & Successorum
 meorum in Catholice Fidei unitate perse-
 verantium, predicta Sancta Ecclesia bea-
 te Marie libera sit ab omnibus, &
 nulli subiaceat Ecclesie; sed per se Pa-
 duano, qui pro tempore fuerit, Episcopo
 respondeat, & obediat, ita tamen ut
 Episcopus ei nullam violentiam, nullam-
 que de bonis suis lesionem inferat, nul-
 lamque a Clericis ejus temporalem exa-
 ctionem perquirat, nec per quatuor ani-
 ni tempora solitas presentias exigat.
 Postremo per se, neque per suos Lega-
 tos apud ipsam Ecclesiam vel in ejus
 possessionis albergarias faciat, excepto si
 contigerit pro aliqua loci utilitate illuc
 pergere. Tunc enim cum paucis vadit
 ipse, vel ejus Missi, sine ipsis Ecclē-
 sie damno vel oneroso incommodo. Pre-
 terea ex parte Dei omnipotentis &
 Sancte Marie semper Virginis, & no-
 stra Episcopali auctoritate, sciat sibi
 omnis persona magna vel parva penitus
 interdictum, ne ullo modo audeant in-
 quietare vel molestare jam dictam Ec-
 clesiam Sancte Marie, nullum eidem
 predium auferre, nullum vestigal impo-
 nere, nullumve tributum exigere, nec
 ejus Clericis invitis vel Laicis in eju-
 sdem Ecclesie possessionibus albergarias
 facere. Quicumque igitur &c.

Actum & datum Padue feliciter.

Ego Bellinus Archipresbyter manu
 mea subscripsi.

Obertus Presbiter subscripsi.
 Ego Ubertus Presbiter subscripsi.
 Ego Torengus Subdiaconus manu
 mea subscripsi.

Ego Nicolaus Diaconus subscripsi.
 Rogati autem sunt testes Rolandus
 de Coriano, Petrus, Nicolaus, atque
 Ubaldinus pater & filii, Paganus Ba-
 stardus, Otto Buczarella, Henricus de
 Vico de Argere. B

Jonas Causidicus, nunc denique Ta-
 bellio dictus, hec digitis scripti, seu
 vidi, mentemque fixi.

Nihil aliud heic dicitur, nisi Fa-
 bianum Presbyterum, cum Fratrum
 suorum Collegio sub Canonice institutio-
 nis norma, vivere. Verum hisce satis
 significari videntur Canonici Regula-
 res. Certe Anno MGLXXXI. iidem
 Canonici secundum beati Augustini Re-
 gulam vivebant, & Priori suberant,
 uti fidem faciet altera Charta ex eo-
 dem Regesto a me descripta, qua
 praeunte intelliges, Marchiones Esten-
 ses uti antea, ita Anno MCLXXXI.
 nihil praetermississe, ut commoda ac
 jura Atestinae illius Congregationis
 amplificarent. Atque heic animad-
 verte, quod antea monui, scilicet
 tum Regulares Canonicos, tum reli-
 quos Fratrum appellationem olim
 adhibuisse: quod etiam familiare Mo-
 nachis Benedictinis fuit. C

Gerardus Episcopus Patavinus ad petitionem Marchionum Estensium
 Monasterio S. Mariae ad Carceres concedit Ecclesiam S. Salvatoris de
 Tribus Comitatus, quibusdam conditionibus appositis, Anno 1181.

Gerardus Dei gratia Paduanus Episcopus. Dilectis in Christo Fra-
 tribus Pistori Priori Ecclesiae Sanctae
 Mariae ad Carceres, & omnibus e-
 jusdem Ecclesiae Canonicis in perpetuum.
 Quoniam quae ad pias causas
 dantur, Deo impertiuntur, iccirco nos
 ad memoriam reducetes, quod Praede-
 cessor

cessor noster beatae recordationis Sini-
 baldus. Episcopus praenominatam ve-
 stram Ecclesiam ad observationem Re-
 gularis disciplinae instituit, & Fratres
 ibidem commorantes, secundum beati
 Augustini institutionem, & Fra-
 trum Portuensium Regulam vivere vo-
 luit: Considerantes etiam opera Cari-
 tatis, quae in domo vestra novimus ex-
 exerceri, divini amoris intuitu, & con-
 sideratione pietatis, & pro remissione
 peccatorum nostrorum, nec non Domni
 Papae Alexandri ammonitionibus &
 precibus inclinati, Marchionumque sae-
 pissime petitionibus pulsati, habito con-
 silio Fratrum nostrorum Canonicorum,
 & aliorum Sapientum, Ecclesiam Sancti
 Salvatoris, quae est sita extra Fractam
 de tribus Comitatus, cum omnibus
 suis possessionibus & adjacentiis & perti-
 nentiis & terris ad eandem Ecclesiam
 pertinentibus, vobis, & vestrae Eccle-
 siae titulo donationis conferimus, dona-
 mus, tradimus, concedimus, & facia-
 tis exinde a praesenti die vos & vestri
 Successores quicquid iuste volueritis fi-
 no omni nostra & Successorum nostro-
 rum contradictione. Hoc de ipsa Eccle-
 sia vobis & Successoribus vestris reten-
 to, quod Fratres, qui pro tempore erunt
 in Ecclesia Sancti Salvatoris, honeste
 debeant recipere ipsum & procurare,
 & Nuncios Episcopi: & Frater, qui
 ibi erit institutus a Priore super alios,
 curam animarum, & regimen Populi
 de manu Episcopi recipiet, donec Prior
 ibi eam stare permiserit. Et Plebi
 de Casale persolvere quod consueverunt
 pro Capitulo solvere, & in aliis consu-
 etam reverentiam exhibebunt. Et quod
 Ecclesia Sanctae Mariae ad Carceres
 debeat solvere annum Censum, scilicet
 Solidos centum pro Ecclesia Sancti Sal-

A vatoris nobis, & Successoribus nostris
 omni anno in temporalibus Nativita-
 tis Domini in perpetuum. Et si Prior
 & Fratres, qui pro tempore in ea-
 dem Ecclesia erunt, omnia, quae su-
 perius leguntur, in integrum non fece-
 rint & admoniti semel, & bis, ter-
 ve, digne non satisfecerint, & non
 adimpleverint, superscripta concessio ir-
 rita sit & inanis, & de jure non va-
 leat, & de facto non teneat. Ut au-
 tem haec nostra donatio & concessio in
 perpetuum valitura persistat, & semper
 stabilis, firma, & inconcussa permaneat,
 ipsam Ugerino publico Tabellioni scri-
 bendam esse iussimus, & eandem vestro
 Sigillo insigniri praecepimus, Anno Mil-
 lesimo Centesimo Octuagesimo Primo, In-
 dictione XIII. Die XIII. exeunte Ju-
 nio. Testes Guilfredus Dei Gratia Pa-
 duanus Archipresbiter, Cono Presbiter,
 Magister Bonifacius in Montanis Ar-
 chidiaconus, Adam Subdiaconus, Vita-
 lianus Subdiaconus, Magister Egidius
 Diaconus, Zamborus Diaconus, Uber-
 tinus Subdiaconus de Marostica, Ma-
 gister Gerardus Subdiaconus, Gumberti-
 nus Cibus Subdiaconus, Codiginus Cap-
 pellanus Episcopi, Magister Veroveitus
 Cappellanus Sancti Martini, Marchio
 Albertus, Bonifacius, Albertus Bo-
 nifacii ejus Nepos.

Actum in Padua, in Camera Epi-
 scopi.

Ego Ugerinus Imperialis Aulae Ta-
 bellio interfui, & ne oblivioni tradatur,
 duo instrumenta jussu Episcopi
 scripsi.

Habemus haec Pistorem Priorem
 Monasterii Estensis ad Carceres. Al-
 terum Priorem exhibet mihi Charta,
 quam Archivum Estense adservat.

**Investitura unius Mansi , data Livaldo Priori Monasterii S. Mariae
ad Carceres fiti in Territorio Estensi ab Azone
Marchione Estensi , Anno 1194.**

De Martis Decimo, exeunte Junio, Anno Domini Millesimo Centesimo Nonagesimo Quarto, Indictione Duodecima. In praesentia Domini Bonifacii de Bonzino, & Senzagradi, & Olderici Notarii, & Benefatii de Fornella, & Aymi, & aliorum. Ibiq̄ Dominus Marchio Azo de Este investivit Domnum Livaldum Priorem Sanctae Mariae ad Carceres, accipientem pro eadem Ecclesia, de Manso uno, quem promiserat Dominus Marchio Opizo ipsi Ecclesiae in consecratione ejusdem Ecclesiae, & in testamento jussit fore datum esse pro remedio suae animae & suorum Antecessorum. Et jacet in Curia Vighizoli, & quem designavit Bonifacius Conversus, & ejus villicus Johannes de Bertaldo pro supradicto Marchione Azone. De quo est casamentum unum in Villa Gazoli cum quadam petia, quae pertinet ei casamento prope eum, & eum casamentum tenet Artuso. Coheret ab uno capite via, ab alio Domina Aitenga, ab uno latere Domina Adeleita, ab alio Dominus Marchio, & Benzo. Alia petia in eadem hora, ubi dicitur Roture, tenetur per Johannem Scatifero, ab uno latere illi de Arcole, ab uno capite eadem Ecclesia, ab alio capite Paulus. Alia petia in eadem hora, ab uno capite Domina Aitenga, ab alio capite Dominus Marchio. Alia in

A eadem hora, ab uno capite Domina Aitenga, ab alio via, ab uno latere Dominus Gumbertus, & ab alio eadem Ecclesia. Et Runchum, quod est, ubi dicitur Valdegrosso, & tenetur per Albrigeto & suo fratre. Ab uno capite via publica, ab alio filius Domini Carlaxarii, ab uno latere & ab alio Ecclesia Sancti Johannis de Vigizolo. Et confessus fuit supradictus Dominus Marchio Azo possidere pro praedicto Domino Priore, usque dum intret tenentem Dominus Prior. In eadem die in praesentia Johannis Camnii, & Moscardi, & Michaëlis, & Christiani, & Artusii, in eorum praesentia Dominus Prior Livaldus supradictus pro eadem Ecclesia de praedicto Manso intravit tenentem, & pro verbo Domini Marchionis, & confessus fuit, se satisfactum de praedicto Manso.

Actum est hoc in Dollone de Este in Palatio praedicti Marchionis.

Ego Ortolinus Notarius sacri Palatii interfui, & jussu ipsorum scripsi.

D Atque hic Livaldus Prior ille est, qui Anno MCLXXXIV. dum Veronae esset Lucius III. Papa, ab eo renovationem impetravit Privilegiorum suorum, uti fidem faciet subsequentis Bullae apographum e Regeffo, existente apud praelaudatos nobiles Viros Carminatos, descriptam.

Lucius Papa Tertius Canonicis Regularibus Monasterii Sanctae Mariae ad Carceres in territorio Estensi privilegia renovat, Anno 1184.

Lucius Episcopus, servus servorum Dei. Dilectis filii Livaldo Priori Ecclesiae Sanctae Mariae de Carceribus, ejusque Fratribus, tam praesentibus quam futuris, Regularem vitam professis. Quoties illud a nobis petitur, quod religioni, & honestati videtur convenire, animo nos decet libenti concedere, & petentium desideriis Apostolicum suffragium impertiri. Ea propter, dilecti in Domino Filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, & Ecclesiam Sanctae Mariae de Carceribus, in qua divino festis mancipati obsequio, ad exemplar felicitis recordationis Alexandri Papae praedecessoris nostri, sub beati Petri & nostra protectione suscepimus, & praesentis scripti Privilegio communimus. In primis siquidem statuimus, ut Ordo Canonicus, qui secundum Deum, & beati Augustini Regulam, & institutionem Portuensium Fratrum, in eodem Loco institutus esse cognoscitur, perpetuis ibidem temporibus inviolabiliter observetur. Praeterea quascunque possessiones &c. in quibus haec propriis duximus exprimenda vocabulis. Locum ipsum, in quo memorata Ecclesia sita est, cum omnibus adiacentiis & pertinentiis suis: & Decimas novalium totius loci, qui Carrateculum vocatur, sicut Privilegium Praedecessoris nostri Alexandri plenius continet; & in Augutiano, & in tota Scudechia, in Fracta, in Montaniana, & in Vigozolo; Quicquid habetis in Cavalligo: Quicquid habetis in Craterolo, in Carpo, in Portu, in Minovio, Bonadico, Urbano, Casale, Milliarino, Pause, Vigezolo, Est, in Plebe de Villa, in Montefilice, Baono: &

A quicquid ibidem B. Paduanus Episcopus rationabiliter vobis concessit: Quicquid habetis in Spasano, Cona, Tribano, in Villa Pantena, in Montegnana, in Albetona; Quaecunque a bonae memoriae Bellino, & Sinibaldo Paduanis quondam Episcopis vobis canonicè data sunt, nihilominus confirmamus: Ecclesiam Sancti Salvatoris cum omnibus possessionibus suis &c. sicut iuste ac pacifice eandem possidetis: Terram, quam habetis in Vicotineseo & in Gazolo: Ecclesiam Sancti Johannis de Vighizolo, cum omnibus possessionibus & aliis quae ad eandem Ecclesiam pertinere noscuntur, terris videlicet, paludibus, piscationibus, ac decimis: Decimationes etiam totius paludis de Baone, sicut vobis a Paduano Episcopo rationabiliter concessae sunt, & ejus instrumentum plenius continet: Decimas quoque de territorio Villae, quae dicitur Cavallile. Sententiam vero illam, quam praefatus B. super contentione, quae inter vos & Clericos Sanctae Teclae de Adest, de persona Ugonis Balisterii & filii ejus, & bonis ipsius agebatur, legitime promulgavit, ratam habemus, & auctoritate Apostolica confirmamus. Praeterea venditionem, quam vobis Archipresbyter de Runco cum Fratribus suis de quadam terra in Minerva rationabiliter fecit, vobis & Ecclesiae vestrae nihilominus confirmamus. Statuentes, ut de possessionibus, quas nunc habet Ecclesia vestra, vel est in posterum habitura, nullus Laicus Decimas praesumat exigere. Sane novalium vestrorum, quae propriis manibus aut sumptibus colitis, seu de nutrimentis vestrorum animalium, nullus a vobis

bis Decimas exigere vel extorquere presumat. Liceat quoque vobis Clericos & Laicos, e Seculo fugientes, liberos & absolutos ad Conversionem recipere, & eos absque contradictione qualibet retinere. In Parochialibus autem Ecclesiis, quas habetis, liceat vobis eligere Sacerdotes, & Diocesano Episcopo praesentare, quibus, si idonei inventi fuerint, Episcopus curam animarum committat, ut ei de spiritualibus, vobis autem de temporalibus * debeat respondere. Antiquas & rationabiles consuetudines Ecclesiae usque ad praesentia tempora reservatas, & Decimas, quas a quadraginta annis usque nunc possidetis, vobis auctoritate Apostolica roboramus. Cum autem generale interdictum terrae fuerit, liceat vobis, non pulsatis campanis, clausis januis, exclusis excommunicatis, & interdictis, suppressa voce, divina Officia celebrare. Sepulturam praeterea ipsius Loci liberam esse concedimus, ut eorum devotioni, qui se illic deliberaverint, & extremae voluntati, nisi forte excommunicati sunt, nullus obstet: salva tamen iustitia Ecclesiarum, a quibus mortuorum corpora assumuntur. Decernimus ergo

A ut nulli omnino hominum &c. Salva Sedis Apostolica auctoritate & Dioecani Episcopi canonicâ iustitiâ. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica, Seculari-ve persona &c.

B Datum Veronae per manum Alberti Sanctae Romanae Ecclesiae Presbyteri Cardinalis, & Cancellarii, Decimo Kalendarum Januarii, Indictione III. Incarnationis Dominicae Anno MCLXXXVIII. Pontificatus vero Domini Lucii Papae Tertii Anno IIII.

C Lectorem nunc rogo, ut mecum velit, Mediolanum usque iter suscipere. Est mihi Bulla Arnulphi III. Archiepiscopi Mediolanensis, quam e Collectaneis MStis Francisci Castelli depromsi, atque heic Eruditorum examini subjectam volo. Ista colligebat Castellus circiter Annum Christi MDL. In ea vero Bulla agitur de Ecclesia Sancti Gemuli in Dioecesi Mediolanensi sita, cui Archiepiscopus Privilegia largitur, sed nullo certo indicio, num fuerit in eodem sacro loco Congregatio Canonorum Regularium, an Cleri ab eo Ordine diversi.

Arnulphi III. Mediolanensis Archiepiscopi Bulla, per quam Ecclesiae S. Gemuli Martyris, ubi ejus Corpus requiescit, Privilegia ac libertatem concedit, Anno 1095.

A Arnulfus solâ Dei miseratione Mediolanensis Ecclesiae Archiepiscopus. Convenit nostrae paternitati, piâ religione & benivolâ compassione, alacri mente, poscentium animis assensum impertire. Idcirco ad nostram auctoritatem pertinet cunctos nostrae Ecclesiae filios Paterno amore diligere, & optatae pietatis opem non denegare. Quapropter vobis in vestra Mediolanensi Domo, nostrorum Cardinalium, scilicet

E Presbyterorum Diaconorum, Subdiaconorum interventu residentium, animarum nostrarum saluti providentes, & nostrae Sancti Gemuli pauperulae Ecclesiae vigilantes, tam praesentibus quam futuris notum fieri volumus: quod nos cum nostris Ordinariis unanimiter laudavimus, quatenus viginti quatuor Denarii, quos homines de Bellari, qui vocantur Garilioli, Presbytero de Arcidiate dabant, duodecim propter duodecim

cim Missas, quas in Sancti Gemuli Ec-
 clesia cantabat, & duodecim propter duo-
 decim prandia, deinceps nullatenus den-
 tur. Candelae verò, quae in ipsius
 Sancti Gemuli festivitate Ecclesiae San-
 cti Victoris de Plebe Arcidia e daban-
 tur propter luminaria, amolo ab ali-
 quo non exigantur. Et ne ipsa Plebs
 nostra detrimentum patiatur hujus dimi-
 nutionis, cum nostris Cardinalibus &
 venerandis viris, scilicet Aztone Pre-
 sbytero, & Gizone Judice, & Arderi-
 co nostri Cancellarii Aripbrandi germa-
 no, qui abjecto Mundo ad eandem
 Sancti Gemuli concurrerunt Eccle-
 siam . . . . . cum sic tantam ter-
 ram emerent, unde annualiter in ipsa
 Plebe duas modios ad Sestarium de Arci-
 diate, unum segetis, & unum pani-
 ci possent nostrae Canonicae de Arci-
 diate persolvere, & quatuor cerae pro
 supradictis candelis ejusdem Sancti Victo-
 ris Ecclesiae. Laudavimus etiam, ut
 Servitores Ecclesiae ipsius Sancti Gemu-
 li, qui nunc sunt, & futuri sunt, om-
 ni anno mittant nostrae Matri Eccle-
 siae, videlicet Sanctae Mariae, duas
 candelas per unamquamque unam libram
 caere habentem, quae in Domini, &
 Salvatoris nostri Nativitate ardeant su-
 per Altare Sanctae Mariae in nocturna
 Missa Sanctae Anastasiae, & peractâ
 Missâ perveniant ipsae Candelae in po-
 testate Cimiliarebae ipsius Ecclesiae.
 Volumus etiam, ut hi qui nunc,
 vel futuri sunt, praedicti Sancti Ge-
 muli Cultores, Presbyteros & Cleri-
 cos ad Ambrosianum celebrandum Of-
 ficiam eligant, vel Praepositum aut
 Priorem, vel Abbatem, si quando ne-
 cesse fuerit. Presbyter verò vel Cleri-
 ci de Arcidiate nullâ ratione ad officium
 aliquod sine rogatu suprascriptorum in
 ipsa Ecclesia Sancti Gemuli accedere
 praesumant. Consecrationem autem, so-
 lummodo sine ulla datione, sine ullo in-

A terventu pecuniae post illorum electio-
 nem, nostrae Mediolanensi Ecclesiae sic
 demum servamus. Item dicimus etiam,
 ut Officiales ipsius Ecclesiae Sancti Ge-
 muli officium vel sepellicionem in ipsa
 Plebe celebrare non audeant, nisi illis
 defunctis, qui illorum elegerunt ad San-
 ctum Gemulum sepulturam. Homines
 autem de Belari, qui Garilioli vocan-
 tur, quae nostrae Curiae annue persol-
 vere debent, persolvant. Firmamus
 autem canonicâ auctoritate nostrâ, no-
 strorumque Cardinalium, ut jam dicta
 Sancti Gemuli Ecclesia omnino sit libera,
 & absque omnium mortalium conditio-
 ne, sit Ecclesia aliena. Insuper volu-
 mus, laudamus, & ex omnipotentis Dei
 parte, & Apostolorum Petri & Pauli,
 C & beatissimi Confessoris Ambrosii, &
 omnium Sanctorum, & nostrâ, qua ga-
 udemus, auctoritate, sub excommunica-
 tione interdicens, ut nos, nec nostri
 Successores, neque nostrae Ecclesiae Car-
 dinales, vel aliqua magna, parvaque
 persona, de bonis, quae habet nunc
 praefata Sancti Gemuli Ecclesia, vel
 modo adipisci potuerit, audeat se in-
 tromittere, neque sacrum locum aliquo
 modo ulla ratione inquietare. Quod si
 quis huic nostro salubri Praecepto, mali-
 gno Spiritu repletus, contrarius extite-
 rit, sit anathema, maranatha: pereat
 cum Juda Domini proditore, Saule, &
 Jonatha: non habeat partem cum illo,
 qui pro nobis Crucifixus est in Golgo-
 tha, donec rescipiscens ad satisfactionem
 & congruam poenitentiam venerit, &
 ad Sacramentum Corporis S. Gemuli
 concurrerit, & venerabilium virorum
 Dei, & Sancto Gemulo servientium vo-
 luntati satisfecerit. Quod ut verius
 credatur, & firmiter, & a nostris pos-
 teris firmum & inconvulsam habeatur,
 hanc Chartam cum nostris Cardinalibus
 propria manu firmavimus, & nostro si-
 gillo insigniri iussimus.

Factum

Factum est hoc, ut supra, in Domo Sancti Ambrosii, Anno Dominicæ Incarnationis Millesimo Nonagesimo Quinto, II. die Mensis Novembris, Indictione IV. Unde duæ Cartulæ uno tenore scriptæ sunt.

Arnulfus Dei gratiâ Archiepiscopus subscripsit.

Cottosfredus Archipresbyter laudavi & subscripsit.

Ego Anselmus Quartus Dei gratiâ Archiepiscopus formavi & subscripsit.

Ego Daribertus Diaconus de ordine Ecclesiæ S. Victoris de Arcidiate laudavi & subscripsit.

Tealdus Archidiaconus confirmando subscripsit.

Ego Adam Archipresbyter de loco Arcidiate laudavi, & subscripsit.

Ego Dominicus de Plebe Arcidiate laudavi & subscripsit.

Ego Daibertus Presbyter Arcidiatensis Ecclesiæ laudavi & subscripsit.

Landulfus Diaconus subscripsit.

Ego Anricus Clericus de Arcidiate laudavi.

Walpertus Diaconus subscripsit.

Ego Unelfredus Clericus de ordine de Plebe Sancti Victoris de Arcidiate subscripsit.

Ego Arikertus Presbyter de Arcidiate, habitator Gieranzano, subscripsit.

Ego Nazarius Presbyter de Arcidiate laudavi & subscripsit.

Ego Nazarius Presbyter de Arcidiate Ecclesiæ Sancti Victoris laudavi & subscripsit.

Landulfus Presbyter subscripsit.

Gualperus Magister Subdiaconus subscripsit.

Wido Subdiaconus subscripsit.

Anselmus Subdiaconus subscripsit.

Otto Subdiaconus subscripsit.

Landulfus Notarius subscripsit.

Ego Anselmus Notarius subscripsit.

A Ego Ambrosius, qui & Paganus, Judex & Missus Domini Tertii Henrici Imperatoris, & Advocatus præfatae Ecclesiæ Sanctæ Mariæ, ad confirmandum subscripsit.

Ego Petrus Judex ad confirmandum subscripsit.

Albertus Judex & Missus Domini Henrici III. Imperatoris subscripsit.

B Ego Heriprandus Judex & Missus Domini III. Imperatoris interfui & subscripsit.

C Signum manuum Arialdi Vicecomitis, item Arialdi de loco Melemmano, Arderici de Badaglo, Beronis filii Alberti, Arderici filii Azonis, Johannis, qui dicitur Cassina, Azonis, qui dicitur Mura, Nazarii fratris Oslachii, Arberossi & Vassalli germanorum, qui dicuntur Paradisi, Romedii, qui dicitur Cangelarius, Arialdi, qui dicitur Grasselus, Bonofantone, qui dicitur Schapeta, Anselmi testium.

Ego Aldo Notarius Sacri Palatii scripsit, post traditam complevi & dedi.

D Guilielmus Judex, ac Missus Domini Regis authenticum hujus exemplum vidi & legi, & sic in eo continebatur, sicut in hoc exemplo præter literas plus minusve.

Ego Ugo Notarius sacri Palatii, authenticum hujus exempli vidi &c.

Ego Otto Notarius sacri Palatii, ac Legis Lector, authenticum hujus exempli &c.

E Ego Anselmus Causidicus, Jurisque peritus, authenticum hujus &c.

Ego Hedo Notarius sacri Palatii, authenticum &c.

Ego Rogerius, qui dicor de Pessano, Notarius ac Missus Domini Secundi Cunradi Regis, authenticum hujus &c.

Ego Rogerius, qui dicor Palliarius, Notarius sacri Palatii, authenticum &c.

Ego Petracius Sinistrarius, Notarius sacri Palatii, hoc exemplum ab alio exem-

plo, & authentico exemplato exemplavi, & sicut in eo continebatur, ita & in isto exemplo, preter literam plus, minusve.

Examine, inquam, Eruditorum oblatas volui hasce tabulas, ut in eorum legitimitatem inquirant. Omnia certe primâ fronte bene consuta videntur. Notae Chronologicae inter se concordantes procedunt. Arnulphus diu ante electus eo ipso Anno M-XGV. (uti censuit Puricellius in Monumentis Basilicae Ambrosianae num. 283.) consecratus fuit. Multorum heic habentur subscriptiones, ac praecipue *Missorum Domini Tertii Henrici*. Uno verbo, cuncta haec recte posita. Verum ubi offendis, praeter *Arnulfum Archiepiscopum* alterum Archiepiscopum obfignasse easdem tabulas, nempe *Anselmum Quartum Dei gratiâ Archiepiscopum*, turbari contentum hujus Chartae sentis. Attamen, quum in Praefatione ad Poëma de Excidio Civitatis Comensis Tomo V. Rerum Italicarum pag. 402. animadverterim, Saeculo Duodecimo, Coadjutores & Successores datos fuisse Mediolanensibus Archiepiscopis: non immeritò opinari liceat, vivente adhuc Arnulpho III. Archipraesule, Anselmum IV. Successorem delectum fuisse, & pro more temporis illius, titulo etiam *Archiepiscopali* donatum, ac praefertim, quum adhuc vigeret lacrymabilis discordia inter Sacerdotium & Imperium. Et Anno quidem Christi MXCVII. sublato e vivis Arnulpho, Anselmus successit, atque Ambrosianam Ecclesiam regere coepit. Haec pro Chartae legitima origine dicta volui. Si meam tamen sententiam quaeris, vereor ut ista sufficiant. In Dissertatione de Antiquo Jure Metropol. Me-

A diolan. in *Episcop. Ticinens.* (*) Tom. I. pag. 244. Anecdotorum meorum, inter foetus spurios recensendam scriptam alteram Bullam Anno Christi MC. exaratam, atque a Puricellio productam num. 289. Monum. Basilic. Ambrosianae, hac etiam de causa quod illi subscripsisse dicatur *Anselmus Quartus Dei gratiâ Archiepiscopus*.
 B Insuetum quippe mihi tunc visum est, Episcopos in subscribendo apponere *Secundum, Tertium, Quartum &c.* ut sese a praecedentibus distinguerent. Id quidem Notarii & Cancellarii facere consueverunt in narratione, aut in Notis Chronologicis, non autem Episcopi, dum sese subscriberent. Neque ipse *Arnulphus Archiepiscopus* heic se *Tertium* appellat, quamquam duo ejusdem nominis Archiepiscopi praecessissent. Itaque & heic subscriptio suspecta mihi est. Sed quod majorem mihi falsi suspicionem ingerit, Landulphum juniorem Historicum Mediolanensem, Anselmo ipsi synchronum, invenio hisce ipsis tabulis adversantem. Eundem audi Cap. I. *Histor. Mediolan.* Tom. V. pag. 469. Rerum Italicar. *Defuncto Arnulpho Archiepiscopo Mediolanensi, Armannus Monachus, quasi Cardinalis Romanus, ad alium eligendum venit &c.* Tum subdit: *Hoc dictum statim elegit sibi & illis in Archiepiscopum Anselmum de Buis, hominem simplicem &c.* Deinde de ipso
 C Anselmo scribit: *Deficientibus sibi Suffraganeis Episcopis, omnes Ecclesiasticos Ordines usque ad Presbyteratum, ordinationem quoque Episcopatus ab extraneis Episcopis suscepit &c.* Acta haec fuere Anno Christi MXCVII. eaque probe noverat Landulphus Mediolanensis, atque eorum temporum scriptor. Qui ergo una cum Arnulpho III. Archiepiscopo Anselmus iste scri-

(*) Tom. XI. P. I.

scribere potuit, ac titulo uti *Archiepiscopali*? Neque Coadjutor fuerit, qui tantummodo post Arnulphi mortem electus fuit, immo omnes Ecclesiasticos Ordines usque ad Presbyteratum suscepit. Quamobrem de fide Bullae nuper evulgatae dubitare nimium cogor. Ceterum, ut ostendam, nullum negotium faceffere debere nobis geminum *Archiepiscopum Mediolanensem* uno eodemque tempore existisse, & quidem sine discordia aut schismate, quum unus revera Ecclesiae Mediolanensi ex institutione sua praecesset, alter verò Coadjutor foret, altero exemplo eorundem temporum morem confirmandum puto: & praesertim quod ea consuetudo minime perspecta tenebras & controversiam non unam antea inter Eruditos non sine iusta causa excitarit. In Archivo Monasterii Padolironensis pergamena adservatur, scripta Aprilis Mense Anni MCKXXI. complectens concordiam initam inter Episcopum Brixianum & Archipresbyterum Medulensem ex una parte, & Monachos Padolironenses ex altera, ob litem de duabus Ecclesiis. Chartae subscribunt *Ego Villanus Dei gratia Brixienfis Ecclesiae Episcopus hujus operis facta confirmavi. Ego Manfredus Dei gratia Brixienfis Ecclesiae Episcopus subscripsi & confirmavi. Ego Paulus Brixienfis Ecclesiae Archidiaconus subscripsi &c.* Ergo vides, invaluisse Seculo Christi Undecimo ac Duodecimo Coadjutores Episcopatum, & habes unde Ughellio in Ital. Sacri lucem addas, ubi de nuocer commemoratis duobus Brixiae Episcopis sermo illi est. Utcumque tamen de legitimitate Chartae Mediolanensis, nuper a me productae, judicent alii, dubius praeterea ego sum, num ibi designetur Congregatio Canonorum

A Regularium. Nullum enim verbum de iis est, aut de illorum *Priore*. Castellus supra mihi laudatus haec scribit: *Privilegium pro Abbatia Sancti Gemuli de Ganna*, qui vicus est apud Varisium. At haec nullum Monachorum ibi habitantium vestigium occurrit. Haec tamen scribit Boscha in Martyrologio Mediolanensi ad diem IV. Februarii: *Monasterium Gannense fuit olim Benedictinorum. Nunc Coenobitis caret. Illius siquidem reditus, Pius IV. Pontifex Maximus addixit Nosocomio majori Mediolani.* Veri igitur simile potius videtur, tunc coetum aliquem Clericorum eum in locum coaluisse, quum ipsum Arnulphus Archiepiscopus eximat e jurisdictione Archipresbyteri seu Plebani Arcidiatensis Ecclesiae, atque addat: *Volumus, ut hi, qui nunc, vel futuri sunt, praedicti Sancti Gemuli cultores Presbyteros & Clericos ad Ambrosianum celebrandum Officium eligant, vel Praepositum, aut Priorem, vel Abbatem, si quando necesse fuerit.* Quare videntur postea sibi elegisse Abbatem & institutum Benedictinum suscepisse. Et quoniam non semel dixi, quoties in Chartis post Annum a Christo nato Millesimum occurrit *Prior* Canonicis Praefectus, consuevisse indicari Canonicos Regulares, de iis etiam mentionem fieri arbitror in Charta, quam ad me misit doctissimus aequae ac humanissimus vir P. Philippus Camerinus, Oratorii Camertis Presbyter, cujus erga me amorem pluribus ex titulis commendare possem. Spectat ipsa ad nobile Oppidum Sancti Severini in Piceno situm, quod Anno MDLXXXVI. Sixtus V. Pontifex Maximus Episcopatu auxit, & Civitatis honore donavit. Eo ipso tempore, quo datum fuit istud Diploma, Severinatis

Eccle-

Ecclesiae Canonici, quod Priori subessent, Regularem quoque disciplinam professi mihi creduntur: quod tamen aliis accuratius perpendendum

A relinquo. Interim en Diploma ipsum; ex autographo descriptum, quod adservatur in Archivo Severinatis, sive Septempedanae Cathedralis.

Praeceptum Friderici I. Augusti, per quod Ecclesiae Sancti Severini praedium quoddam concedit, sive confirmat, Anno 1177.

IN Dei nomine. Amen. Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus. Noverint omnes Imperii nostri fideles tam praesentes quam futuri, quod nos ob interventum & dilectionem dilectissimi Cancellarii nostri Gotsfredi, & Familiaris Capellani nostri Teodorici Praepositi Misnensis, Ecclesiae Sancti Severini praedium de Caesano contulimus, cuius latera sic describuntur: a capite est Via, a pede Rivus Castri, a latere praedium Hugulini, ab alio latere Coilis, & Vincae. Hoc itaque praedium ob animae nostrae & parentum nostrorum salutem praefatae Ecclesiae Sancti Severini concedimus & confirmamus. Illis quoque hominibus, qui praefatum praedium in pignore acceperunt, Imperiali auctoritate & sub obtentu gratiae nostrae firmiter praecipimus, quatenus a Priore, & Fratibus ejusdem Ecclesiae, accepta solutione debitae pecuniae, ipsum praedium libere & ex integro eis restituant. Si vero ipsi creditores debitam pecuniam recipere noluerint, damus potestatem Priori & Fratibus praefatae Ecclesiae intrandi in possessiones absque nummorum numeratione. Statuimus praeterea, & auctoritate Imperiali praecipimus, ne aliquis Marchio, vel Comes, vel Consul, vel alia aliqua Persona parva vel magna, Ecclesiam Sancti Severini, aut ejus Fratres in his bonis gravare seu inquietare praesumat. Huic autem nostro statuto si quis ausu temerario obviare attemptaverit, decem Libras auri pro poena componat, mediam partem nobis, & mediam injuriam passis.

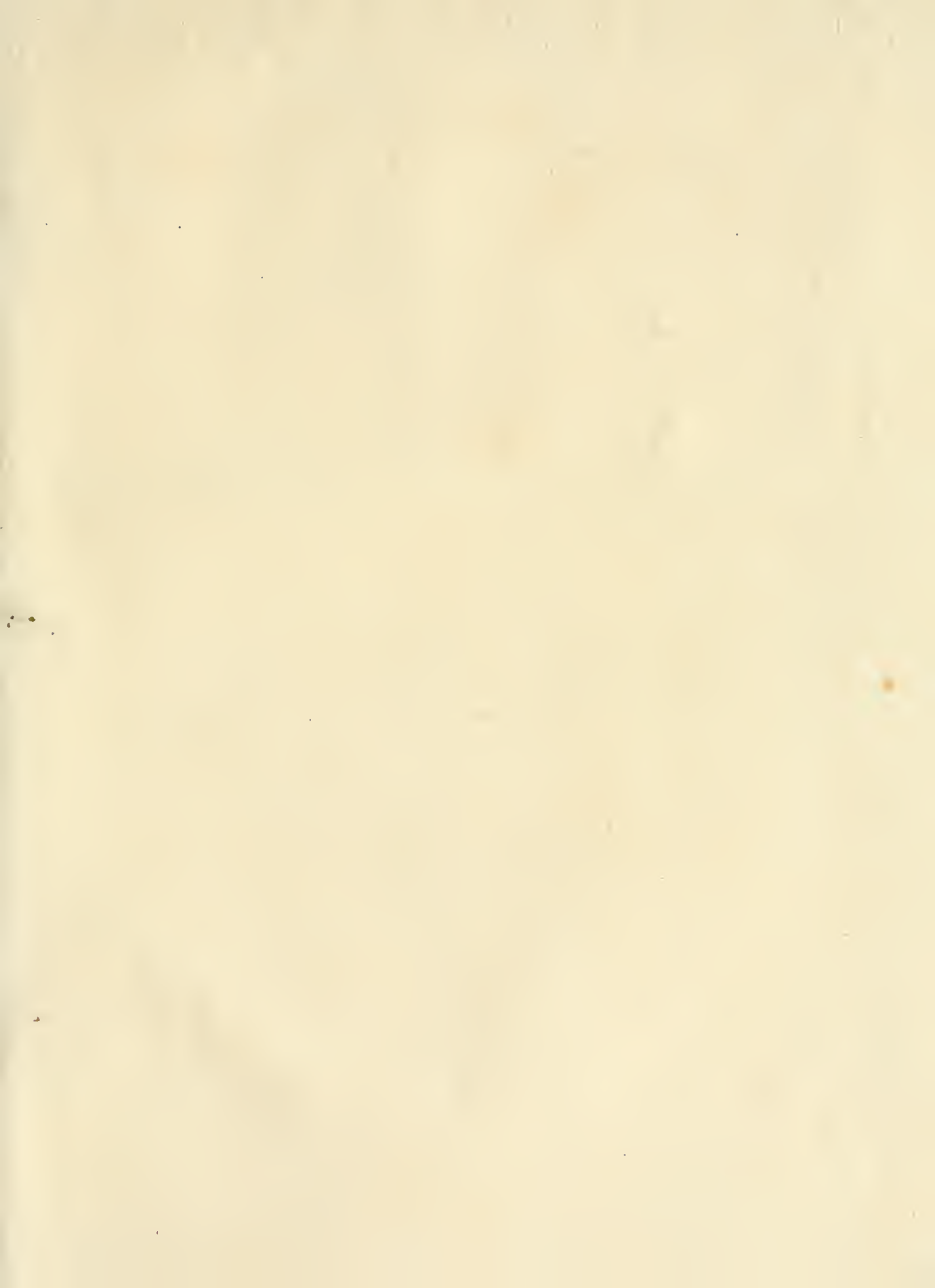
Hujus rei testes sunt Conradus Suevus Comes Assisii, Petrinus & Offroductius Consules Sancti Severini, Jacobus Judex, Comes Atto Dalun. . . . an, Severinus Reinaldi, & alii quamplures. Datum apud Assisium Anno Domini MCLXXVII. Indictione XI. Quartodecimo Kalendas Januarii.

Atque haec dicta sint de Canonici, quorum institutio sacrorum Tempiorum decori esse adhuc pergat. Hoc unum tantummodo addam, scilicet a Gratero inter monumenta Christiana vetustissima pag. 1033. num. 8. laudari Epitaphium Romae in Sanctae Caeciliae positum, hisce verbis.

HIC REQUIESCIT
BONVS IOHES CA
NONICVS ASTEN
SIS ET DNI PP.

Verum huic Inscriptioni locus minime futurus erat inter monumenta Romanarum Antiquitatum, quum Canonici titulus ibi occurrat. Immo longe post Annum Vulgaris Aere Milleimum Bonus ille Johannes seu Bonjohannes vixisse mihi creditur. Verba illa & Domini Papae, aliquid excidisse ostendunt, uti Capelianus, Diaconus, Notarius, aut quid simile. At serò factum est, ut qui Canonicus in aliqua Ecclesia ab Urbe remota, Deo militaret, in Pontificia quoque aula aliquo munere fungeretur.

83-01417

